
gezeichnet und ausgeführt von
Karl Klimsch
Heft No 2
st Verlag von Klimsch & Co.
Frankfurt a/Main

Egzemplarz pochodzący z daru JW. Majora Prerowa (?) Akademii uzupełniony innym egzemplarzem.

Nauki przyrod. 1967

O ziolach y o mo
czy gich.
O Paleniu wodek z ziol.

O Oleykoch przyprawianiu.
O Rzeczach zamorzkich.
O Zwierzetach/o Ptaszech/y o Ribach.
O Kamieniu drogim.
O Vrinie/o Pulsie, Y o inych znamionach.
O Rodzeniu dziatek.
O Naucze gwiazdeczney.
O Stawianiu baniek. Y o puszczaniu krwie.
O Rzadzeniu czasu powietrza morowego.
O Lekarzstwach doswiadczonych na wiele nie-
O Naucze Barwierzkiey. (moczy.

Cum Gratia & Priuilegio.

Illustris spectabilis et Magnifici Domini Joannis a Teczyn comitis. Palatini Podolie. Chelmeñ. Belzeñ. Krasnostawieñqz Capitanei etc. Insignia.

Wielmożnemu panu

nu Janowi Grabi z Teczyna: Woi Podolskiemu/ ſtaroſcie Chełms Bełskiemu/ Kraſnoſtawskie Panu ſwemu miłoſciwemu Stephan Falimirz ſłuz be pokorną.

W Myſl then moy przełożenia thy kriąg lekarzkich z łacińſkiego iezyka na polſki, W możny panie, á panie moy miłoſciwy/ dwie oſobliwy przyczyny k temu przywiodły. Aczkolwiek y ta by była niemała tego przyczyna, iż moy wielki łaſkawiecz pan. H. S. y wiele inych dobrich przijaciol, za to mie żądali y pracz ſwych przy mnie (inemi iego miłoſci pana Krakowſkiego pana mego miłoſciwego posługami zatrudzonemu) nie litowali. Sęze gom ſie ia tak miłym przijacielom wymowić nie vmiał. A zwłaſzcza iż moy miły Florian ſwoiego wielkiego nakładu, nie telko nie litował, Ale też vſtawiczną robotą ſwą około tego tako pilnował, Jakoby na ſnadniey/ na lepiey/ na chedożey nowemi Literami/ y czudnemi Figurami ty Polſkie kriegi ozdobił y ochedożył. Wſzakoſz wżdy wiecżey maiącz przed ſobą Mandat pana naſzego Jezu Kriſta, ktorim roſkazuie aby każdego ſwiatłoſć przed ludzmi ſwieciła/ to ieſt żeby ſie daremno nie paliła ale też s funtē tym z łaſki iego ſwietey wſzechnemu rozmagicie vżyczonym, nieiaką lichwe vczyniła. Przetoż ta była napierwſza tego przyczyna, że wiele miaſt w tey tho ſławney Koronie, iako y indzie Lekarzow y apteck mieć nie mogą. Snadzby ſie wiele zacznych ludzi á rzeczy poſpolitey potrzebnych wyleczyło, Ale iże porady lekarzkiey nie maią: muſzą przed czaſem zchodzić z tego ſwiata. Słowa ſą piſma ſwiętego Ecleſiaſticus. xxxviij. Czci lekarza dla potrzeby/ bociem iego ſtworzył nawyſzſzy, Abowiem od Boga ieſt wſzelkie lekarzſtwo/ á od krola weżmie po=

Imienie lekarza powyſſzy glowe iego, ă przed obliczem wiel
zi bedzie chwalon. Naywyſſzy ſtworzil ieſt z ziemie lekarz-
madzi nie bedzie gardzić gim, A zali od drzewa ſlodka v-
oda gorzka: ku poznaniu ludzkiemu ieſt mocz gich, ă dal
dziem naywyſſzy, Aby vczcion byl w ſwych dziwiech, Te
karz vkroci boleść/ ă aptekarz vczyni lektwarze chetne, ă
e zdziala ku zdrowiu, ă nie ſkończone beda ſprawy iego
Bozy ieſt nad obliczem ziemie. Synu w twey niemoczy
ay ſam ſiebie y troche daley, A day mieſtcze lekarzowi, A
go ieſt pan Bog ſtworzyl/ ă niechay nie chodzi od ciebie, bo
go ſa potrzebne/ poniewaz ieſt thenczas gdyß w recze lekarza
ß. Tak rzecz potrzebna ă ludzkiemu narodowi barzo vzyczna
ſwiethe zyrocze opiſalo/ że nie może być nicz liepiey ani wyſla-
, ani wychwalono. Z tadże każdy pożitek tych lekarzkich krziag po
może/ gdzie lekarza y apteki doſiadz nie może. Tu naydzie ſwoiey
robie predkie lekarſtwo, Wyrozumie mocz ziol/ mocz zwierzat/ moc
ogiego kamienia/ y taiemna ſprawe ludzkiego przyrodzenia. Ale iako
wiecz mowia, Niepotrzeba wiechy wybornemu winu/ ă ſama ſie rzecz
dobra chwali. Ku drugiey przyczynie przyſtepuiacz. Waßa milość milo
ściwy panie baczic raczy, iż ta ſlawna Korona kriag żadnych iezykiem
ſwym nie maiacz tak ſlawnym/ tak byla ſirociala/ iż tez inym obczym
narodom prawie w poſmiech y w dziwowanie byla/ aczkolwiek czno-
tha/ ſila/ ſprawa/ rozumem z inßemi narody Krzeſcijańſkiemi niethel-
ko zarownala/ ale thez y przewyſſzala, Jakoß tho Florian na kończu
niniejßych kriag przeſtrono rozważa y przypomina. Bociem y on Va
lerius hiſtorik o vſtawach ſtarich w kriegach wtorich miedzy inßemi pań
ſtwa rzymſkiego ſprawami piße, Tak pri pilno ſenatorowie Rzymßczy
dla ważnośći ſwey te° ſtrzegli, aby nigdy żadnym inym iedno wlaſnem
iezykiem/ wßytki poſpolithe ſprawy ſie dzialy/ nie thelko w Rzymie ale
tez y w Grecijey/ y w Aſijey przez tlumacze po wßem świecie tymże ie
zykiem panować chcieli y roſkazowali. Tego dla wielmożny Panie thy
nowe Polſkie kriegi prace moie W. M. pod obrone poddaie y W. W.
wielkiemu dobrodzieiowi z oſoby moiey vbogiey oſiaruie. Bo iako we
wßech inych potrzebach laſke wielka ă dobrodzieyſtwo wyſokie W. W.
poznawalem y dotichmiaſt poznawam, tako zaſie chcialem tym darem
malym, ale w Koronie Polſkiey nowym tego wielkiego W. W. dobro-
dzieyſtwa nieprzepominać/ przed wßemi ludzmi wyſlawiać/ y odſlugo-
wać chcze y pokim żyw powiniem bede. 1534.

Tabula generalis de herbis.

De litera. A. List.

De litera. B.

De litera. C.

De litera. D.

De litera. E.

Tabula generalis de Herbis.

Tabula generalis de Herbis.

Tabula generalis de Herbis.

De litera. Q.

De litera. R.

De litera. S.

Tabula generalis de Herbis.

O Wodkach z ziol rozmagithych. Y o moczy gich. A osobliwie o thych: ktorich Doctorowie vzywaia wrozmagitych niemoczach ludzkich

O Wodkach z ziol palonych.

O Oleykoch.

O ziolach Zamorskich/ Y o rozmagitem nasieniu/ y o inszych rzeczach ku lekarzstwam przysłuszaczych. Ktore sie za morzem rodza:y tu v nas.

O ziołach Zamorskich.

O rzeczach żywych/ Ku lekarzstwam służączych/ Jako o Zwierzętach/ o Ptacech/ y o Ribach.

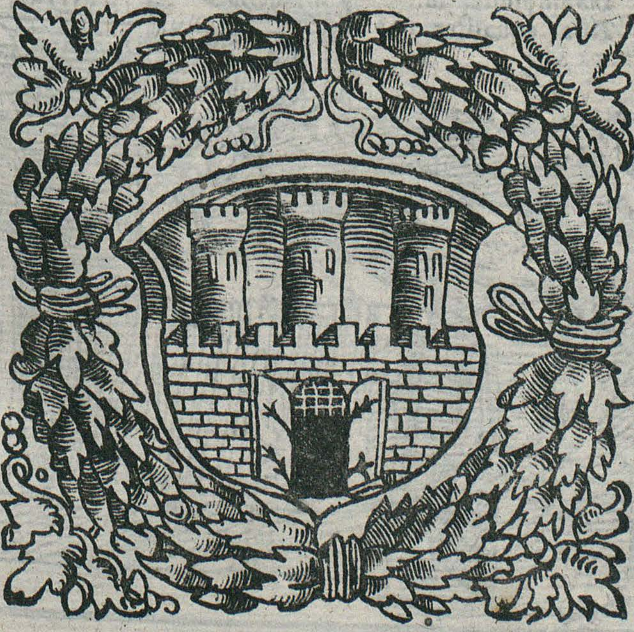
O rzeczach żywych ku lekarstwam ślażączych

7.

O Ribach rozmagitych.

O Kamienioch drogich. Na wiele rzeczy potrzebnych.

O Kamſenioch rozmagitych.

PONDERA
medicinalia ſic ſcribūt.
Libra. lb. i.
Libra media lb. 6
Uncia. ℥. j.
Uncia media. ℥. ſ.
Dragma. ʒ.
Dragma media. ʒ. ſ.
Scropulus. ℈
Scropulus medius ℈. ſ.
Granum. gr.
Manipulus. m.
Ana. equaliter.

Regestr ten ktorismy wam przodkiem polozili

telko glowny rozdzial wszytkich ziol kthore sa w thych kriegach w sobie zawiera, Jdalo sie nam (aczkolwizk z wielka pracza naszą) Regestr na wszelkie niemoczy, ktore lekarzstwem tich ziol bywaią vzdrowiony: wam przylo zyc. Ktoriz regestr iest dla lacne° nalezienia ktoreykolwiek nie-mocznym/ ă on richlo vkaże lekarzstwa przeciw niemoczam rozma-gitym. Gdziesz ty obaczywszy taką pilnośc naszę/ tego przod-kiem wdzieczen będziesz/ y nam za to będziesz dziękowal.

Miey sie dobrze.

Infirmitatum.

Index.

Index.

Index.

Infirmitatum.

Zopła a zagni-

✠ ✠

Infirmitatum.

22

24

Koleri gorą-czość odeymuie.

Flegmę z czło-wieka wywodzi.

Flegmę lipką scieńcza.

Flegmę y ko-lerę wraczaniem wywodzi.

Przeciw Me-lankoliiey.

Flegmę trawi

Kolerę trawi.

O Febrach.

Febrę terciane leczy.

Febrę na każdi dzień bedaczą oddala

Febrę quarta-ne leczy.

Febri ciężkie vśmierza.

Febri: terciane y quartane może vczynić.

Febrę oddala.

Biegunkę czirwoną zastanawia.

Biegunkę ktorą zową Lienteria zastanawia.

Wszelkie pływnienie z żywota zastanawia.

Biegunkę wszelką zastanawia.

Pływnienie wszelkie iakichkolwiek wilkości stanowi.

Biegunkę zastanawia.

Kolike oddala

Kolike wßelka oddala.

W kolike wpada.

Ciało tuczy.

Po ciele stinosć od stkuczenia rozpądza.

Z ciała ßkara dosći spądza.

Ciała wzdecie z zapaleniem oddala.

Ciało przepala

Ciało gładkie czyni

Ciało naprawia.

Ciało z krost czyści.

Ciało zapala.

Infirmitatum.

✠ ✠ iij

*

Przedmowa.

Wszelka rzecz żywiąca/albo thez z ziemie rostącza: Ze cżterzech żywiołow stworzona albo złożona iest. To iest z ognia/z powietrza/z wody/y z ziemie. Od tąd nayduie sie wtych rzeczach bytność/mocz/y vczynek. Vczynek tedy od moczy pochodzi/mocz zasie od bytności. Bytność ze cżterzech żywiołow pochodzi: z ich przyrodzonemi sposoby. Jako z gorączością/z zimnością/z wilkością/y z suchością. A iakoż vmysł moy iest o przyrodzonem złożeniu przez żywioła thych ziół, korzecia/nasienia/drzew/owoczow/pisać: też y o moczach a sprawowaniu gich rozlicznym ku posileniu mdłego przyrodzenia ludzkiego: oznaymić. A iże niekthore rzeczy z ziemie wyszłe: są gorączego y suchego przyrodzenia, Niekthore gorączego y wilgotnego, Niektore zimnego/wilgotnego z suchością/iako kthore podle swego złożenia wyższego albo thez niższego. Jakoż stopnie gich sposobow: wypisany bedą. Kthoremi zagiste bytność swego własnego złożenia przenosi sie. Bo w niekthorich ogień/w niekthorich powietrze/w niektorich voda/a w niektorich ziemia: podle swego rozdzielnego zmieszania kożde: nad yne żywioły przewyssza sie. A od thakiego przyrodzonego złożenia żywiołow: mocz rozliczna wychodzi ku wspomożeniu żywota ludzkiego, ato pospolitem rozeznaniem. Gorączości moc iest zagrzewać/gorączo czinić/palić &c. Zimności zasie mocz iest chłodzić, gorączości rozganiać/zbytniey ciepłości vmnieyszać. A to pokuszeniem bywa poznano/iako przy ktorich rzeczach z ziemie vrosłich ogień żywiołny panuie, Jako gorzkość/kąsanie społem/albo thez gorzkość z cirpnością/albo kąsanie z słodkością/albo słodkość y gorzkość/też niegdy sama słodkość albo słoność przewyssza. Kąsanie iest od ognia/słodkość od powietrza, Jako przy Cinamonie nayduie sie: iż iest gorzkość z słodkością zmieszana, Jako też Agarik ma gorzkość od przipalonej grubości ziemney, A słodkość powietrzność przinosi. Gorzkość z cirpnością iako iest Aloe y piołyn/iest z przypaloney ziemności grubey y mnieyszey iest też słoności potrosse. Ty moczy wszytki beda nizey wypisany.

¶ Jne moczy/tho iest drugie, trzecie y cżwarthe: w rozlicznych niemoczach zjawiaią sie przez vczynki swe, Powod swoy biorącze z ognia zy

wiolkowego: maią mocz zażywaiącą/ wyparzaiącą wodnoſci/ czyſcić nieczyſtoſci/ otwieráć przechody/ ſcieráć gniloſci/ roſpuſzczać z ſiadłe rzeczy od zimnoſci, odmiękczać wſzytki twárdoſci z ſiadłe/ ſcieńczáć gruboſci/ otoki wyciągáć przez pare/ y inych wiele moczy ieſth. Drugie moczy ſą począthkiem trzecich moczy y vczynkow gich przy ciele ludzkim w zdrowiu vpadłym/ iako gdy kamień ieſt w nerkach albo w miechierzu: ma mocz łamáć gi, á piáſkiem z moczem wypędzáć/ ta mocz to czyni gdy będzie z drugą złączona/ bo tego nie przemoże teiko ſama żywiolna gorączość, Ale mocz ſcieńczaiącza/ przenikaiąca á roſpuſzczaiącza wilkoſci kamienne. Też thą moczą/ mocz z miechierza y z nyrek wypądza/ na tho ſłużą mocz otwieraiącza miechierz y przechody nyrczane/ á wilkoſci w nich zimne roſpuſzczaiącza y przyciągaiącza gruboſci ſcieńczaiącza. Też zaſtanowienie rzeczy v pań/ y thez Emoroid, to ieſt żył w ſtolczu: naprawia. Moczą trzecią vczynek ſprawuie/ á tho z pomoczą drugich moczy ktore tu wymieniaią ſie. Mocz otwieraiącza przechody żył/ bądz tho w maciczy albo około: kiedy będzie złączona z mocą przyciągaiącą krwie, Wilkoſci grube czyſcić y roſpuſzczać Pierſi też czyſcić ſnadnem wycharkaniem ſlin/ gnoiu z pierſi/ fluxi krwawe wymiatáć, Gliſty też morzyć/ robaki/ wſzy z ciała wyganiać.

¶ Też vczynek barzo vżyteczny: iad z ciała y od ſercza precz wypędzáć á ſercze y wſzytki członki wnetrzne poſiláć/ y też oczy iaſne czynić/ vſzy ku ſłuchu naprawiáć/ y ine członki ſmyſłow potwierdzáć. Ty tedy wſzitki vczynki od tey moczy trzeciey/ ktorąż to ma z inemi moczami ſwoie ſpoienie: pochodzą.

¶ Czwarta mocz rzeczy z ziemie wyroſłe zagiſte: vczynki ſwe przy naſzem ciele właſnie ſprawuie, Jako gdy krew będzie poruſzona złemi á nieprzyrodzonemi wilkoſciami: czyſci ią á precz z ciała wypadza/ iako gdy kolera/ albo flegma/ albo też melánkolija przemnaża ſie á czyſtą krew zanieczyſcia/ á aczkolwiek ty wilkoſci będącz zmieſzane w żyłach/ ſamem puſzczaniem krwie wypływaią przednie/ wſzak moczą tych rzeczy z ziemie vroſłych przez ſkuteczną ſprawe/ to ieſt daniem lekarzſtwa/ wyciągaiącz ty złe wilkoſci precz: krew ſie czyſci y od poruſzenia zachowawa, á to ſie dzieie dla vczynku czwartey moczy tych rzeczy z ziemie wyroſłych á od nauczonego lekarza pokuſzonych y wydanych.

¶ Ta tedy mocz y właſnem przyrodzeniem od zwirzchnich niebieſkich planet y gwiazd/ y też dla biegu ſłończa/ tym rzeczam żywiolnym by-

wa dana ku naprawie y ku posilaniu członkow wnetrznych, Jakoż tho Piwonija ma mocz od swiatłkosci niebieskiey: Iż padaiącą niemoc oddala mocznie. Też reubarbarum gorączość wątroby rozgania/ ă tho gdy z niey kolere wypądza ktora zapala wątrobe, Jeleni iezyk ziele slezione naprawia. Orzech mußkatowy/ kubeby/ rozmarin, Ty rzeczy mają moc mozg posilać, Swiecza ziele y kopr włoski: wzrok posilaią, ă tak ty vczynki tych rzeczy namienionych/ nie z moczy żywiołow, albo nie z gorączości ktorą maią od ognia/ ale od zwierzchnich promieni gwiazdecznych pochodzą/ bo wiele iest rzeczy przyrodzenia gorączego/ ă wßakoß tego vczynku przy nich nie maß/ tho iest iż nie są pożyteczne członkom człowieczem w lekarzstwie tak znamienicie iako ty namienione. A ono Lactuka wątrobe odwilża, bo te mocz ma od żywiołnego złożenia wodnego/ ă wßakże tey nie posila? Ale mlecz też to czyni czo y Lactuka ale wżdy wietßą mocz ma z strony nieba: iż wątrobe odwilża y posila.

¶ Przetoß moczy takie y włosnosci poznać: dar iesth stworzyciela niebieskiego, Ktori stworzywßy ty rzeczi: mocz gim takową dał/ ă poty iest o rzeczach złożenia gorączego.

¶ Mocz tedy z zimnosci żywiołowey poßła: ă w ty rzeczy vrosłe wlana: tym sie vczynkiem z iawia. Naprzod zaziąbia/ ă z thąd pochodzą y inße rzeczy/ iako wilkosci/ krwie z siadanie/ vliczek zatwieranie/ zastanawiać krew/ stwardzić/ zgęscić/ zatkać/ rozegnać gorączości z wilkosciami/ w nątrz w thrzewach twardzić, Sen przywodzić/ duchy martwić y gorączość przyrodzoną, A też sie vczynki they moczy domyslem cielesnym oznaymuią. Jako swą wodnoscią/ kwasnoscią/ cirpnoscią oskominnoscią/ zmarzßczaniem.

¶ Rozdział też stopniow tych rzeczy z ziemie vrosłych/ przy moczy gorączey y zimney/ przyrodzonym smyslem bywa poznan, Bo to czo nie przeżliż zagrzewa/ albo chłodzi/ albo wilży/ albo sußy: w pierwßym stopniu okazuie sie być. Czo lepak barzo zagrzewa/ albo chłodzi/ albo odwilża/ albo sußy: w wtorim stopnin okazuie sie być. Ty zasie ktore znamienicie palą albo odwilżaią: na trzecim stopniu kładą sie być. Kthore zasie z kąsaniem palą/ ă przeżliż chłodzą y vmarthwiaią/ mocznosć/ krew y inße duchy: w czwarthym sthopniu nayduią sie być. Suchosć czwartego stopnia: nie nayduie sie telko przy kończu trzeciego stopnia. Wilgotne rzeczy czwartego stopnia są iadowite/ vmartwiaiącze/ zadußaiącze, Jako są bdły ă zwłaßcza Grzyby, Opium, Rtec.

37

Przedmowa.

¶ To przedpiſanie ieſt iakoby drzwi/ przez ktore wnidz ku inem kalem- nem rzeczam. Kto rozum ma potemu: może niżey piſane rzeczy łacżno (pochopić.

¶ Zywioły cżterzy ſą z ſwemi przyrodzonemi ſpoſoby, Powietrze gorącze y mokre/ ogień gorączy y ſuchy/ woda mokra y zim na/ ziemia zimna y ſucha.

¶ Wiek cżłowieczy cżworaki ieſt, Pierwſzy dżiecińſtwo: krewne^o y po- wietrznego przyrodzenia. Drugi młodoſć: gorączego y ſuchego przyro- dzenia/ w nim nawiecżey ſie Kolera mnożi. Trzeci męſtwo: zimnego y wilgotnego przyrodzenia/ w nim ſie nawiecżey flegma mnoży. Cżwar ty ſtaroſcy ſiwizna: zimny y ſuchy, w nim ſie mnoży Melankolija, kto- ra ſie przyrownawa zimie.

¶ Wilkoſci przirodzone cżterzy ſą/ ă planety ſprawcże gich/ krew go rącza ă wilgotna, Jupiter ſprawcża iey/ powietrżnego przyrodzenia. Druga wilkoſć flegma po greczku/ połacinie pituita, Miesiącz ſpraw- cża iey. Trzecia wilkoſć kolera po greczku/ połacinie flauabilis, Słoń- cże ſprawcża iey. Cżwarta wilkoſć melankolija po greczku/ połacinie a- trabilis, Saturnus zimny y ſuchy ſprawcża iey. Melankolijey przypa- loney Marz panuie ogniſtego przyrodzenia.

¶ Roku cżterzy cżeſci ſą/ ktoregoſz rozdżiału początek ieſth Słońcże ſwem biegiem pod dwanaſcie znamion niebieſkich.

¶ Wioſna ieſt napierwſza cżeſć/ ktora ieſt gorącża ă mokra, powietr- na y krewna/ w niey ſie krew mnoży/ troie znamion niebieſkich w ſobie zawiera, Skopu, Byka y Bliznięta.

¶ Druga ieſt lato/ gorącże/ ſuche y ogniſte, W nim ſie kolera mnoży Troie znamion w ſobie zawiera, Raka, Lwa y Panne.

¶ Trzecia ieſt Jeſień zimna y mokra, W niey ſie flegma mnoży, Tro ie znamion w ſobie zawiera, Wage, Niedzwiadka, Strzelecża.

¶ Cżwarta ieſt Zima/ zimna y ſucha, W niey ſie mnoży melankolija kolera z zimnoſci pochodzi, Trwa w biegu Słonecżnym pod Kozorożcżem, Wodnikiem y Ribami.

Absinthеum.

¶ Piołyn. ¶ Wermut.

¶ Capitulum. I.

A PYrwße ziele piołyn: ktore ieſt ziele cziepłe w pirwßim ſlopniu cziepłosczi/ a ſuche wtorim ſlopniu: ktore ieſt ziele wielkiey gorzkoſtzi: y tez cirpnoſtzy. Ma bytz to ziele zbierano ku chowaniu na oſtatku wioſny: a ma bytz ſußono w cieniu: a tak przez rok możeß ye chowatz. Jeſt rozliczney moci/ bo ma w ſobie przecziwne dwoiakie właſnoſtzij: to ieſt odmiekczaiątzą żywot: a toczyni z ſwoiey wrodzoney cieplosci y gorzkosci. Wtorą ma moc zatwierdzaiątzą/ a to czyni z nieiakiey ſwey gruboſtzy zielney: a tak ma wſobie przeciwne ſprawy/ a przeto nie ma bytz to ziele potrzebuiącim ludzyom dawano/ ażeby pirwey przyczyna niemoci była ſprawiona w ciele/ a potim piołyn dany: tedi ſwoią cieplośtzią łatzno wypędzy niemotz z ſciała chorego człowieka: bo mocnie otwiera: wypądza wilkosci z wątroby y ſliezyony: a ieſt liekarſtwo dobre: na niemotz żołtą/ na opuchlinę. Auicēna mowi w ktorych kxiegach ſwoich: gdy będzie człowiek pił ſok piołynowy przez dzieſietz dni poranu: trzi dragmy to ieſt cztyrzy łyßki/ tedi mu ieſt pomotz wielka na niemotz każdą ktora z zimney przyczyny pochodzi: a ktoby niemogł ſamego ſoku pitz dla gorzkoſtzy/ tedy może ay otzukrowatz według woley.

B ¶ Albo uczynitz ſniego iakoby ſiropek tym obyczaiem: Weźmi wierzchow piołynowich poł garſtzi: kwiatkow Centurzyiey/ y kwiatkow ſiołkowych/ y boragowych/ y bagniſkowych: rowne części/ każdego poł garſtki/ korzenia reupontici zaptekı/ lacricij/ każdego ſnich co złoty zaważy: rozinkow drobnych co cztyr-

rzy z ote zaważą/ to ieſt: dobrą garſć: ty rzeczi wſzytki przetłukſzy troche: warz w wodzie: iżby trzecią cześć wywrzało: potym przecedź a otzukruy dobrze/ a tak będzie ſirop/ bierziż go po ranu: y wieczor trunek mierny/ czoby troche ciepło. Ale przed piciim tego ſyropu: dobrzeby wżyąć piłułek de Reubarbaro: A potym poſilenie: ktore doctorowie zową Dyiarodon abbatis/ ſą kołaczki w aptece: a tak potym pij ſyrop.

C ¶ Teżkto ma na głowie parchy dobry ieſt/ y komu włoſi padaią/ y dla molow: weźmiż tego piołynu/ bożego drzewka/ pogarſcy/ a ſpiki celtiki z apteki troche przilożz/ varz ty zyoła w winie/ a tym myi głowe.

D ¶ Też ſok piołynowy z miodē przaſnym: albo z mąką ieczmienną zmieſzany/ zgania ſinoſć pod oczyma: ktora bywa s ſłuczenia y też z inſzych mieſć ciała mocnie ſpądza.

E ¶ Też ten ſok z prochē gliſtzianym: a ſtrochą miodu zmieſzany wypadza gliſti y inſze robaki z ludzi przez ſtolce.

F ¶ Też ſam ſok wpuſzczony w oko/ czerwonoſć ſpądza y bielmo z oka.

G ¶ Też gdy vwarziſz piołyn w wodzie albo w winie, a potrzimaſz vcha nad oną parą/ tedy głuchoſć y piſzczenie vſmierza.

H ¶ Też ſok ten z oleikiem gorzkich migdałow wpuſzczony w vcho/ robaki morzy.

I ¶ Też piołyn warzony w wodzie s ſkorkami citrinowymi/ od dala wonią przykrą vſt/ ktora pochodzy z wilkoſcy zgniłych w żołatku.

K ¶ Też piaństwa broni ſok z miodem przaſnym.

L ¶ Też rzecz przyrodzoną pobudza paniam/ gdy będzie vczynion knot z niego/ a zbylicą y żolwą vwarzywſzy ty rzeczy: vczyniż knot ſtego/ y wpuſćyć gy w mieſce taiemne.

Abrotanum:

¶ Bożedrzewko. Garthan.

Capitulum. 2.

chodza zdarczia y tez bolenie zyl suchych.

F ¶ Tez korzen iest nabolaczki go rzące cięzkow: y ktore bywaią tã w stolczu na kontzu ielita/y tez na zatwardziałe wrzedzienice / y na zolzi:y narosciagane suchych zyl abowiem rospądza opuchline/y wzdetzie ktore bywa nabrzwiach:y zolski ktore bywaią za vszyma/ y tez bolescz ktora bywa w czlonkach w stawiech: vsmierza/y tez rosciągaiacé zyly suche:gdy ie vwarzisz: a slukwszy czystzie zmieszasz smąką fenugreci/ y z mąką lnianego nasienia/przyczyniwszy knim troche kaczey tlustosczi/a iedlowey zywice: zmieszawszi dobrze w mozdzerzu: a ta masz rospądza y othwiera wrzedzienice: y richlo sie potym zbierze ropa.

G ¶ Tez gdy stego vczynisz knot a wpuscisz do matzice/ czystzi ya/ y ty wilkosczi ktore bywaią przy porodzeniu/wywodzi:

H ¶ Parchy na glowie leczy vwarzone korzenie z bozym drzewkiẽ/ a pomasuy glowe na slontzu.

I ¶ Tez nasienie slazowe warzone z lakricią y z figami/a potym ozukruy tzukrẽ one wode piyze ią/tedy pomaga na kaszel z zymney przyczyny/y richley flegmy odbywatz potym bedziesz mogl. A gdy ktemu przylozysz draganru: iest gummi w aptece/tedi broni krwie: ktora s piersi z flegma pochodzi: Toz lekarstwo oddala rzezanie ktore miewaią przy puszczaniu vriny:y pragnienia broni

K ¶ Tez pomaga na pleure/y na przecziwo wrzodowi ktory bywa na plucach:tym obyczaiẽ:wezmi korzenia wyssokiego slazu czo trzi zlote zawazą: lacricigiey tilez:korzenia podroznikowego/nasienia ogorkowego makonow:a iesli mozesz miecz nasienie citrullorũ/kazdego snych tzo dwa zlote zawazą/nasienia mleczu wyssokiego/ nasienia kurzey nogi iako y pirwszego: kwiatkow fiolkowych/ rozinkow wieczszych/ warz to spolem wszitko w wodzie przetlukszy izby polowica wywrzala/a potym przeczadziwszy oczukruy dobrze/ a to masz syrop/ktory pij poranu y wieczor tzieplo trunek.

Acorus.

Mieczyk Gelschwertel.

Capitulum 4.

Acorus.

A Mieczyk iest zle ziepke y suche rowno w trzecim stopniu/a ma mocz vrine padzaiącą/odthwieraiącą/y o czyraiącz: a tak iest dobri tym ktorzy maia twardoscz albo gruzle kolo sledziony/a bowiem odtwiera za tkanie sledziony y wątroby/z wilkoszi flegmistey y melankoliyey/ tym obyczaiem czynięcz: Weźmi korzenie mieczykowo slukszi ye iakoby czwarta częscz funta/poley że ie oztem albo namocz ie w oczcze na trzi dni/ a przikoż kniemu korzenia reupōtici dwa loty:kwiatkow boragowych/ielenich iezikow/każdego popułgarstzy/nasienia hanyzowego/ lacrticiyey/każdego dwie dragmie/rożinkow kot wszitkich rzeczy troche przetłukszi warz ie w wodzie iakoby wpołtory quarty wodi/ iż pułkwarty wywre: a potym przecedź a ozukruy pijże to rano ciepło y w wieczor trunck. A potym pijzu czwartego dnia/weźmi pikuły de reubarbaro/pikuł de lapide lazuli:każdych po poł dragmy/ zmieszay: niech beda pikuły v dzialane s syropē ieleniego iezyku/ w lidzbie siedmi albo dziewiązy. A potym weźmi diagalange albo diaboraginatū dla posilenia żołądka/a naostatku pomaż dobrze sleżione mascią dialteą dla odmiekczenia nieczystoszy.

C Też gdy gij vwarzysz z ielenim iezikiem a z mleczem z lakrizią z nasienim ogorkowym malonowē citrullowym/a przecedziwszy ozukruiesz/ gdy bedziesz to pił/ vzdrawia żołtą niemocz.

C Też mieczykowie spadza bielmo z oka/tak sprawiony: Weźmi soku mieczykowego/ soku włoskiego kopru/każdego po czty rzi loty/ kamienia calaminaris dragme/ haleny brunatney tucigi każdego rowno trzecią częscz lota apotym ty rzeczy ktore maią bycz starte na proch/ setrzi ye subtilnie a potym powarz ich troche/ aby sie tak dobrze zmieszały/ potym wpuszczay piorem na oko chore

kego lekarstwa.

¶ Tez sok mieczykow dany ku piczu/albo woda w ktorey wrzal mieczyk pobudza vrine ku wystku moczą swą własna/ y vsmierza bolesz w płucach y w bokach y teze iest osobna pomocz na vkąszenie iadowitych robakow.

¶ Tez vsmierza bolenie w maczici/gdy vwarzisz ye: a posiedzy nanym pani chora.

¶ Powiada pandecta/gdy ktory człowiek nosi przy sobie kosaciecz: taki nigdy nie wpadnie w niemocz kurczową/ ani w wielkie płynienie krwie: Pandecti nauka

Acetosa.

Sczaw. Sawer ampfer.

Capitulum 5.

SCzaw iest dwoiaki/ domowy y polny/ iest zymny suchy/ w pirwym stopniu zimny/a wtorym suchy/ma w sobie czierpnoscz: y oczetny smak: ktory iest nalepszy w tym szczawyu.

¶ Korzen szczawiowy zocztem v warzony: leczy swierzb gruby gnoisti: y komu sie paznokcie zadzieraią.

¶ Tez iest lekarstwo na krad y na liszaie: y na insze skaradosci ciała/gdy kilo krocz bedzie pomazano miescze tym przerzeczonym lekarstwem. A potym mozesz pomazowacz tym lekarstwem/ dla lepszey pewnosczy: Weźmi soku szczawiowego iakoby osm łotow iodłowey zywice czterzy łoty/soli prostey łot ieden/ zmieszay ty rzeczy z oleikiem bobkowym a stego vczyn masc: na rince rospusciwszy ty rzeczy na ogniu.

¶ Tez szczaw iest pomocz na zołtą niemocz ktora przychodzi z zatkania zył s przyczyny cziepłey a tak masz gy warzicz z wodą mleczową y z nasieniem ogorkowym y malonowym y citrullowym/ a to masz picz.

¶ Albo warz w winie białym wystałym/ a toz wino piy/leczy zołtą niemocz z zimney przyczyny to tez wino oddala brzitkosc.

¶ Tez iest lekarstwo na vkąsze-

nie niedźwiatka y węża: O czym Awicenna y Serapio powiadaią: gdy kto kielo listkow z gie szczawiowych/ albo piye wodę w ktorey wrzał sam/ a potym gdy by onego człowieka wąż viadl albo niedźwiadek/ nitz nie będzie skodzitz iemu.

G ¶ Też wodka szczawiowa z driyakwią pita: morowego powietrza broni: tym obyczaiem: Weźmi wodki szczawiowey pietz łyżek: a łot ieden driyakwie rozmączywszy w wodzie / dayże wypitz ciepło w połnoci/ a potym niech sie przyodziecie dobrze izby sie zapocił/ iest to rzecz znamienita y doświadczona wiele razow.

H ¶ Też sama wodka s swoiey własnoszi/ tedy zastanawia biegunkę y narusżenie ielit vzdrawia anawietzey ta motz na biegunkę iest wieczsza w nasieniu.

I ¶ Też sok iego dobry vpiłym ludziom/ y tym ktorzy maią emoroidi: to iest: kto ma wielkie cieczenie krwie z żyłek ktore są w stolczu zastanawia.

K ¶ Też iesli będzie szczaw zawieszon r.. szygi v tego kto ma żołzi zginą od niego. Auicēna mowi: gdy vsta płoczesz wodą: w ktorey warzisz szczaw/ zebową bolesć vśmierza.

L ¶ Też korzenie iego warżone w winie/ zastanawia rzecz przyrodzoną paniam: y kamie kamien w nyrkach: y też broni drżenia ielit/ Auicenna powiada.

Agrimonia.

¶ Rzepik albo starczetz. Hail allerwelt.

Capitulum 6.

Rzepik albo startzetz/ iest ciepłe y suche w torym stopniu/ v warzenie iego korzenia iest pożyteczne naprzeciwko paralizowi/ tako czyniątz ten syrop: Weźmi korzenia rzepikowego / szałwiyey / primule veris: to iest/ pirwośnki/ każdego garśtz/ korzenia piwoniey/ białey lebiotki/ każdego

A żdego pol garffczy/ Czemierzicze/ Czynamonu/ Bobrowego stroju każdego podwu lotu, przetlucz thy rzeczy troche/ apotim warz ie w wynye starym wpoltory kwarty wyna/ yżbi pol kwarti wywrzalo apotim przecedz a omyedz dobrze s ssymowanym myodem/ atak to bedzyesz myal syrop trawyacikto rego bierz po ranu y wieczor trzi kroc czieplo/ a potim wipiwszy ten sirop wezmy ty piluly kladacz sie. Wezmi pilul de cusorbio / pilul smierdzączich / kożdich snich po posiotu/ uczyn piluli s siropem de Sticados/ to iest s siropem koczkowem wliczbie vitil. Apotem nazaiutrz dla posilenia żolądka y serczą wezmi Dyamuseu/ albo Dya castoreu z apteki, Apotem k wieczoru namaz pacierze v ssije, y grzbiet y insse miescza zarazone paralizem thą masciq troche iey zagrzwsi/

B ℂ Weźmi soku rzepikowego, gorczice, /nasienia Piwonyei kożdego podzagnie/ Bobrowe^o stroiu, Pietrusszy/ kożdego po pollotu, Sasranu czwartą czescz lotu, zetrzy thy zeczi dobrze miałko a zmiessay z oleykiem z bobrowech strojow/ a troche wosku rospusciß to wszitku na rince na ogniu iż bedzieste^o nasć miekką/ a po żiwai iey w potrzebie przerzeczoney.

C ℂ Też sok rzepikowi dobrze wiciszczony/ w ktori wpuśc troche Tucziey tartey/ a potrzimay troche na ogniu w garnussku/ ażsie znie ssa dobrze/ apotim niechay postoi a onem z wirzchu maczay oczy przez chuste / tedy Oczy posila/ y czysci wzrok barzo dobrze.

D ℂ Też sok rzepikow zmąką seni grecy y Bolarmeni y s smalczem wieprzowym zmiessay to spolem, a mazy miescze oprich le y bolace gdzie kolwiek bedzie.

E ℂ Też rzepik gdy go kto pożywa s kapustą/ albo s czwikłą albo s sspinakiem/ tedy bolenie żywota vsmierza/ y takież sieziony bolenie y nadymanie oddala.

F ℂ Też rzepik gdi iest zielony star thy na proch/ a piti z wodką sczawiową/ tedy iest lekarstwo vielkie na bolączki iadowite s ktorih mieso pada/ y też naprzecziwko iadu psa wscieklego y człowieka wscieklego/ nie dopusscza wnią z wchodzić/ Takież y zwirzchu przilożiwszy na ty miescza pomaga.

Allium:

Czosnek.

Capitulum. 7.

Czosnek.

A Czosnek iest dwoiaki / Jeden domowy ă drugi polny, domowy iest cziepły y suchy wtrzeczim stopniu/ ă leśny ieszcze czieplyszy iest, ă iak łaczno może byc z niego iad tim sposobem.

B ¶ Weźmi nasienia czosnkowego rosfiey że le/ a pothem onego czosnku ktori vroście/ weźmi iego nasieniey posiey, czin tak pięć razow/ tedy on czosnek piatego siania iusz będzie iadem/ dla swoiey isczi. A przetho sieią czosnku niedzą.

¶ Czosnek iest liekarstwo na parchy ktore pochodzą z zimney przicziny tak cziniąc. Stłucz czosnek ă zmieszay gi z oleikiē bobkowym albo z drożdżami oleiowemi, a tim namazuy parchy. D

¶ Też czosnek stłuczony/ ă kto ma rospadliny na rękach / albo gdzie indzie/ albo krosti s ktorych wilkosczi płyną/ vleczą gdi gi prziłożysz, y takiesz włożywszy w lug. na otręby albo na łupienie głowi pomaga. E

¶ Też kto gi często iada / thedy wszy mnozy. F

¶ Thez częste iadanie czosnku/ czyni bolenie głowy /y thez czyni trąd na liczu. G

¶ Też mdli wzrok ktho go wielie pożywa/ wysuszaiąc wilkość dobrą z oczu / ă ktho ma wylkosczi złych obfitość w oczoch / tedy dobry czosnek iadać/ ăbowiem wysusza złe wilkosczi. H

¶ Też warzony czosnek z mastiką y spiretrum/ vśmierza bolesć zebow / kiedy vstha będą cziepło płokane. I

¶ Też czosnek v walżony albo vpieczony/ ă potym zmieszay s czukrem/ głos kantorom y inszym naprawia/y kaszel vśmierza/y bolenie piersi ktore pochodzi z zimney przyczyny oddala. K

¶ Też kto ma obfitość s egr

inszych wilkosci/ ktorych w zo-
ladku/ czosnek dobri iest/
abowiem trawi y wypądza z zo-
ladka.

¶ Też dobrze czosnek iest onem
ludziem ktorzi bdly iadaią/ ą bo-
wiem bdly są iadowite y zimne/
ą czosnek iest na to pomoc.

¶ Też czosnek dobry iest barzo
ludziem prostym robotkom ktorzi
iadaią grube rzeczy zimne ą piją
wode/ tedy czosnek trawi w nich
ty karmie y nimoczi ktori, ą prze-
to iesth ich dziakiew/ y też onym
iest drijakiew ktorzy są na morzu/
ą piją wode morską y insza wo-
de zganiłą.

¶ Też czosnek słuczony ą piją [illegible] wypądza zbytnią chorobu [illegible] flegmę/ iest też dobry komu [illegible] odima światłom oczim [illegible] mowi/ [illegible] iemu [illegible] czosnek iest [illegible] mocznieysze y [illegible] wiatrow kto [illegible] zamknione wżiwo cie.

¶ A gdy by chciał [illegible] czosnek [illegible] nie pachnął/ ą iedz trochę korzenia kosaćczowego/ przestanie wonieć iego.

Alkakenge:

Alki Psinki Wychowski.
Judenlockel.

Capitulum.8.

Alki albo psinki ogro-
dne iest dziele podobne
mieiąco psinkā w swo-
iey [illegible]/ zimne y suche
około wtorego stopnia/ ą ma list
podobny listkom psinkowym/ ą
w ktorymkolwiek listku ma mochierzki/
ą w nich są iakoby iagody czerwo-
ne/ ktorego owoczu moc iest podo-
bna/ moczy iagod wilczych.

¶ Sok tego zielka zmieszany
s sokiem celidoniowym ą trochą
kopruwasery rzymskiego [illegible],
to lekarstwo wpuszczay w fistule/
ą potym w osmu godzin omywai
ony fistule wodą takową by był
młodek rożany/ ą to czyń tak dłu-
go ażeby sie ono mieysce zmieni-
ło/ to iest zbyty iuż owey mieyszcze
[illegible] wodne/ subtelne/ obroeił.

A Czosnek iest dwoiaki/ Zielim domowy á dzi-gi polny, domowy iest czie[illegible] y suchy wtrze-cziem stopniu/ á lesny iescze czie-pleyszy iest, á tak łacno może być z niego iad tim sposobem.

B ¶ Wezmi nasienia czosnkowe-go wsiey ie/ a potem onego czosnku ktory wzroscie/ wezmi iego [illegible] posiey, czim tak pięć ra-zow: tedy on czosnek piątego sia-nia iuż będzie iadem/ dla swoiey [illegible]. A przetho [illegible] czosnku niech [illegible]

¶ Czosnek iest [illegible]

...ir, zmieszay s sirop octzlanym wkthorym są kar... przisprawione/ á tak niech będą pi-kuły dziewięć wliczbie.

¶ A nazaiutrz/ wezmi kołacz-kow z apteki dialacce/ dla posile-... nakażdy dzień.

... tego ziela pithy sam ... wodką mleczową, ... ia rospadliny w ... rzu/ y bolączki ... pomaga.

¶ Też kto gi cz... wszy mnoży.

¶ Thez czesthe ład... czyni bolenie głowy ... też na liczu.

¶ Też mowi wiele ktho go w... ie poźywa/ wysuszaiąc wilkość ... bą z oczu / á ktho ma wilkość ... zkich obfitość wocżach / tedy ... by czosnek iadał/ abowiem w... susza złe wilkości.

¶ Też warzony czosnek z ... ką y spiretrum/ vśmierza b... zębow/ kiedy vstha będą ... płokana.

¶ Też czosnek v warzony ... vpleczony/ á potym zmiesz... krem/ głos łaniuszny y ... prawia/ y kaszel vśmierza ... nie piersi ktore pochodzą ... przeziębiony oddala.

¶ Też kto ma obfitość s cz...

... pożyteczne ... olek/ to iest

3 G

y inszych wilkoscżi grubych w żo-
ladku/ cżosnek dobri iesth takim/
abowiem trawi y wypądza z żo-
ladka.

C Też dobrze cżosnek iesć onem
ludziem ktorzi bdly iadaią/ ă bo-
wiem bdly są iadowite y zimne/
ă cżosnek iest na to pomoc.

C Też cżosnek dobry iest barzo
ludziem prostym kmiotkom ktorzi
iadaią grube rzecży zimne ă piją
wodę/ tedy cżosnek trawi wnich
ty karmie y niemoczi broni, ă prze
to iesth ich drijakiew/ y też onym
iest drijakiew ktorzy są na morzu/
ă piją wodę morską y inszą wo-
dę zagniłą.

C Też cżosnek stłucżony ă pity
s sitą wypądza zbrzuha chrobaki
y też flegmę/ iest też dobry komu
się żywot odima z wiatrow, ocżim
galienus mowi/ yż miedzy inemi
zioly cżosnek iest namocznieysze y
nalepsze wtrawieniu wiatrow kto
re bywaią zamknione wżiwocie.

C A gdy by chciał yżby cżosnek
sciebie nie pachnał/ z iedz troche
korzenia kosacżowego, przestanie
wonia iego.

Alkakenge:

Alkij Psiinkij Mychonkij.
Judenkoekel.

Capitulum. 8.

Alki albo wysuki ogro
dne iest zielie podobne
mieiako psinkă w wlo
snosci/ zimne y suche
około wtorego stopnia / ă ma list
podobny listhkom psinkowym/ ă
w ktorimto listku ma macherziki/
ă wnich są iakoby iagody czirwo
ne/ ktorego owocżu moc iest podo
bna/ mocży iagod wilcżych. A

C Sok thego ziolka zmieszany
s sokiem celidoniowym ă strochą
koperwaseru rzimskiego tartego,
to lekarstwo wpuszczay w fistule/
ă potym w osim godzin omywai
one fistule wodą wktorey by był
miodek rożany/ ă to czyń tak dłu
go ażeby się ono miesce zmieni-
ło/ to iest yżby iuż onym nieczysto-
scżi wodne/ subtelne/ obroeil B

wmiąszszą ropę wbiałą/ tedy iusz ona fistula łatwa będzie ku zagojeniu.

C ❡ Też to zielie iest pożyteczne siłuszone wszytko wespołek/ to iest owoc iego z zielem ă zottem/ tedy gdy tego będziesz przykładał na strupy/ vszy/ na rany opuchłe: iest pomocz.

D ❡ Też to ziołko iest dobre na dychawicze y na opuchlinę wątroby y na żołtą niemocz y na cziesz kie puszczanie vrynny/ ăbowiem złe kosczią pędzy vrine nadoł/ y kamień w nerkach y w mechierzu łamie/ ă potym wypądza precz/ ăto tym obyczaiem pożywać wpiczu.

E ❡ Vezmi soku alkikengi/ soku piotruszczanego/ każdego poł libri to iest połfunta albo mniey/ nasienia włoskiego kopru/ nasienia opichowego/ nasienia od lactuki/ łamikamieniowego/ albo wrobie° prosa/ każdego czo dwa loty zawazy/ rozinkow/ kwiatkow fijołkowych rowno cztirzi loti/ warz ty rzeczy w wodzie/ ă trochę wina przyczyń/ tak długo yż by połowice wywrzało/ potim przecedz ă ocukruy dobrze, ă wieczor piy tego trunek/ poki tego staie/ ăpotim na ostatku wezmi piluły tyto Vezmi massi piluł smierdzącech dwie dragmie/ massi piluł złyka go ktore zową mesereon/ dragmę iedne, zmieszay s sиropem oczcianym wktorym są karmie przyprawione/ ă tak niech będą piluły dziewięć wliczbie.

F ❡ A nazaiutrz/ wezmi kołaczkow z apteki dialacce/ dla posilenia spiec nakażdy dzień.

G ❡ Też sok tego ziela pithy sam przes się albo z wodką mleczową, tho picie vzdrawia rospadliny w nerkach y wmiechierzu/ y bolączki wnetrzne vzdrawia.

Ameos.

Kmin. Reinfar.

Capitulum: 9

¶ Kmin iest ziele/ ktorego ziela nasienia vżiwamy w lekarstwie/ iest to ziele cziepłe y suche wtrzeciem stopniu/ iest dobry kmin naprzeciwko boleściam ktore pochodzą z wiatrow w żywocie/ a pobudza vrine y rzeczy przyrodzone białym głowam/ warżony w winie albo w prostey wodzie z winem a gdi to będą panie pić, tedy przidą ku zdrowiu.

¶ Sok kminu/ z miodem zmieszay/ zabija robaki wżywocie, ktore zową ascorides/ y insze robaki ktorzi sie płodzą s flegmy grubey.

¶ Tez czisci żyły ktore są między wątrobą a miedzi żołądkiem a tak iest dobry tym ktorzi cierpią kamień wnerkach y tym ktorzy z boleścią/ a z rżę bieżają, a tak kmin warżony s sporiszem zielem/ z nasieniem włoskie go kopru/ z nasieniem piotruszczanem/ alkikengi/ sparagowi/ warżić to w wodzie/ a osłodzić miodem/ potym pić iako y pirwe sirop.

¶ Tez aniż warżony z zielonimi lesczy y liscikami sene/ y z nasieniem piotruszczanim/ włoskigo kopru/ z nasieni sparagowym nasienie y pije z rożinkami y z lakriciją w wodzie/ a potim ocukrować/ y pić ten sirop poranu/ ten sirop wypędza s człowieka, kto gi pije poranu cziepło po trzy dni/ a po wypiciu tego siropu weźmi ty piłuły s massi piłuł de lapidelazuli poł dragmy/ a s massi piłuł/ de Reubarbaro tez poł dragmy/ diagredij trzy ziarnka/ mastiki iedno ziarnko/ vczini piłuły panie aptekarzu s siropem iecznich teżikow wlidzbie dziewięć/ a potych piłułach nazaiutrz/ albo trzeciego dnia/ weźmi metridatum dragme iedne albo dwie dragmie z winem cziepło na tczczo/ albo z wodką szałwijową.

¶ Tez gdy aniż vwarzisz z maką pszeniczną trochę miodu przyłożiwszi/ kto ma trąd nalicu albo sinosć/ tedy tim pomalu zginie.

¶ Tez kurzenie z białego kadzidła / a s soku hanyżowego czisci macicze.

¶ Tez aniż warżony z miodem cistą y s prochem kosaćczowym zmieszay ty rzeczy/ pić z wodką matkiboży włoskow/ iest pomocz tym ktorzy wpiersiach cieszkość maią/ A tym ktorzy maią w piersiach flegme lipką/ y tez krew s fladką.

¶ Tez vwarzenie anyżowe zmieszka a z galganem vsmierza boleści kości y wracżanie.

Anetum.

¶ Kopr swoyski. Rozdział

Capitulum. 10.

wmiasßią rops wbiala/ tedy iuß vna fistula latwa bedźie ku zagoieniu.

C ❡ Teź to źiele iest pożyteczne ßtukowane wßytko wespolek/ to iest owoß iego z źielem a korzeniem/ tedy gdy tego bedźieß przykładał na strupy/ vßy/ na rany opuchle: iest pomocz.

D ❡ Teź to źiolko iest dobre na [illegible] charwicze y na opuchline [illegible] by y na żolcia niemocz y na [illegible] kie pußczanie wrzyny/ abowiem ziel kości[illegible] pedzy wine nadol/ y kamień w nerkach y w mechierzu łomie/ a potym wypadza precz/ dło tym obyczaiem pożywać [illegible] eziu.

E ❡ Weźmi soku [illegible]/ soku pietruszczanego/ każdego poł ßklenicy to iest połkwarta albo [illegible]/ nasienia włoskiego kopru/ nasienia o[illegible] piechowego/ nasienia [illegible]/ [illegible] albo [illegible] prosa/ każdego [illegible] dwa łoty [illegible] ważyj/ rozinkow/ kwiatow [illegible] [illegible] [illegible] ty rzeczy w [illegible]/ a troche wina przylij/ tak długo [illegible] by połowicz [illegible]/ potym przecedź a [illegible] [illegible] go [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] na [illegible] [illegible] tyto Weźmi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] go [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] pomaże.
[illegible] zmießany z omigdałow, vsmie[illegible] vßoch/ ktora przicho[illegible] [illegible]ości/ w pußczaiącz tam w vcho chore.

❡ Kto czesto pożiwa w iedzeniu nasienia kopru swoyskiego/ temu wzrok mdli/ Auicenna to powieda

G ❡ Teź nasienie swoyskiego kopru iest dobre naprzeciw cießkości piersi/ ktora pochodzi z źimnosci flegmistey/ tem sposobem.

H Weźmi piec fig albo wiecey kopru swoyskiego/ w ktory [illegible] figi/ izby tak po stały [illegible] troche przyłoź teź [illegible]nyżowego/ troche a ty rzeczy wars [illegible]m vwarzywßy [illegible]ic cieplo/ abo [illegible] łaczne odby [illegible] klijowatey

Kmin.

Capitu[illegible]

I [illegible]źy- [illegible]ick, [illegible]ch y [illegible]cho- [illegible]o/ y [illegible]d-

A ¶ Kmin iest zielie/ ktorego ziela nasienia vżiwamy wlekarstwie/ iest to ziele cziepłe y suche wtrzeciem stopniu/ iest dobry kmin naprzeciwko boleściam ktore pochodzą zwiatrow w żiwoćzie/ ă pobudza vrine y rzeczy przirodzone białym głowam/ warżony w winie albo w prostey wodźie z vinem ă gdi to będą panie pić, tedy prziidą ku zdrowiu.

B ¶ Sok kminu/ z miodem zmieszay/ zabija robaki wżywocie, ktore zową ascorides/ y insze robaki ktorzi sie płodzą s flemgy grubei.

¶ Też czisci żyły ktore są miedzy wątrobą ă miedzi żołądkiem ă tak iest dobry tym ktorzi cżirpią kamień wnerkach/ y tym ktorzy zbolesćią/ ă z rzczaniem wode pusczaią, ă tak kmin warżony s sporisżem zielem/ z nasieniem włoskiego kopru/ z nasieniem piotruszczanem/ alkikengi/ sparagowē/ warzić to w wodźie/ ă osłodźić miodē/ ă potē pić iako y pirwe siropy.

C ¶ Też anyż warżony z ielenimi ieżiczki y zlistkami sene/ y z nasieniem piotruszczanim/ vłoskigo kopru/ bruści sparagowym nasieniē y theże z rożinkami y z lakricyją w wodźie/ ă potim oczukrować/ piy że ten sirop poranu/ ten sirop quartane wypądza s człowieka, kto gi pije poranu cziepło po trunkowi/ ă po wypicziu tego siropu weźmi ty pikuły s massi pikul de lapidelazuli poł dragmy/ á s massi pikul/ de Reubarbaro też poł dragmy/ dijagredij trzy ziarnka/ mastiki iedno ziarnko/ vczini pikuły panie aptekarzu s siropem ielenich iezikow wlidzbie dźiewięć/ ă po tych pikułach nazaiutrz/ albo trzeciego dnia/ weźmi metridatum dragme iedne albo dwie dragmie z winem ciepło na czczo/ albo z wodką szalwijową.

D ¶ Też gdy anyż vwarzisz z mąką pszeniczną trochę miodu prikożiwszi/ ktho ma trąd nalicżu albo sinosć/ tedy tim pomazui zginie.

¶ Też kurzenie zbiałego kadzidła/ ă s soku hanyżowego cżisci maćzicże.

E ¶ Też aniż varżony z miodē cistē y sprohem kosaccżowym zmieszay ty rżeczi/ pić z wodką matkibożey włoskow/ iest pomocz tym ktorzy wpiersiach cieżkosć maią/ A tym ktorzy maią w piersiach flegme lipką/ y też krew s siadłą.

F ¶ Też vwarzenie anyżowe z mietłą ă z galganem vsmierza brzid kosci y wraczanie.

Anetum.

¶ Kopr swoyski. Tille

Capitulum. 10.

Kopr swoyski.

A ¶ Kopr swoyski iest ciepky y suchy/ niedochodzącz trzeciego stopnia ciepkosci/ ă suchy miedzy pirwszi ă miedzy wtorim gradusem/ iest trawiączi y rospądzaiączi wrzedzienicze zatwardziałe tem obyczaiem. Weźmi nasienia swoyski go kopru/ korzenia vysokigo ślazu ă smalczu wieprzowego/ stłucz nasienie y krusżenie ślazowe/ ă potim zmiesżay s smaltzem ă przikładay na wrzedzienicze.

B ¶ Proch z nasienia tego kopru/ albo popioł sprochem korzenia kosaccżowego zmiesżay/ ă kto ma rany płynącze s swego cziała/ zasipuy tym prochem/ voznasz mocz.

C ¶ Tez oleiek s swoyskiego kopru zmiesżay z dialtea vsmierza bolesć stawow/ y członkow gdy nim namażesz.

D ¶ Tez oleiek tego kopru/ z oleykiem makowym zmiesżany/ czyni spanie gdy nim skronie pomaże.

E ¶ Ten tez oleiek zmiesżany z oleikiem gorzkich migdałow/ vsmierza bolesć w vsżoch/ ktora przichodzy z wilkosci/ w pusżczaiącz tam tego w vcho chore.

F ¶ Kto czesto pożiwa w iedzeniu nasienia kopru swoyskiego/ temu wzrok mdli/ Auicēna to powieda

G ¶ Tez nasienie swoyskiego kopru iest dobre naprzeciw ciesżkosci piersi/ ktora pochodzi z zimnosci flegmistey/ tem sposobem.

H ¶ Weźmi pieć fig albo wieczey Soku kopru swoyskiego/ wktory sok włoż ty figi/ izby tak po stały stilko godzin/ ă troche przyłoż tez tam nasienia anyżowego/ troche izopu y lacricicy ă ty rzeczy warz w winie/ ă potym vwarzywsży przecedz ă daway pić ciepło/ ăbowiem ten sirop czyni łaczne odbywanie flegmy spiekley klijowatey z ropą zmiesżaney.

I ¶ Tez proch tego kopru/ pożywąy w polewkach iakiech kolwiek/ czyni obfitosć mleka wpiersiach y sżczkanie vsmierza kthore przichodzi z napełnienia żołądkowego/ y bolienie/ morzenie w żywocie oddala.

K ¶ Tez proch albo popioł kopru swoyskigo/ pobudza emorroidi to iest krew z żyłek ktore są wstolcżu,

gdy nim posipiesz ielito y rany kto re bywaią węzłonku męskiem zagaia / y gdy puchlina się przyda tamże / tedy to nasienie / ă z właszcza proch iego dobry iest.

¶ Ă gdy to nasienie vwarzisz / z mastiką w winie / ă potym tego pożywasz wpiciu / tedy broni wraczania y brzidzenia / y szczkawkę vspakaia sprziczyny zimney.

¶ Gdi sobie panie kładą w wă ne / ă siedzą wnim / bolenie macicze y wnetrzne zgladza.

¶ Też mowią / Auicenna / Serapio / Pandecta. Nasienie kopru swoyskiego naproch stłuczone / ă onem prochem rany płynącze zasipuy wysusza ie y spaia, albo goi.

Apium.

Opich / Mirzik / albo kczelnik.
Eppe.

¶ Capitulum. iii.

Jest ciepły w pirszym stopniu ă w wtorim suchi / iest rospadzaiącze ziele opuchliny y otwarzaiącze zatkanie ził y boleści vsmieraiącze / ă iest rozmaite / iedno iest domowe / ă drugie polne / ă trzecie wodne / wnasieniu tego ziela moc iest nawiętsza / ktore gdi ktory człowiek żuie: tracżenie zust oddala, Też iest dobre na wątrobną y sledzony niemocz them sposobem. ¶ Weżmi soku opichowego dziewięć łyżek, ielenich iezikow, boragowych kwiatkow / każdego połgarsczi / korzenia mieczykowego, korzenia brusci sparagowego zaptekі, kożdego rowno dwa łoty, nasienia włoskiego kopru / piotrusczanego, kożdego po łothu, warz że ty rzeczy w wodzie / ăż do połowicze / ă potim przecedziwszy oczu kruy / ă tak to piy poranu y w wie czor / ă potym piłuły de reubarbaro weżmi / y diarodon abbatis / dla posilenia / ă gdy będzie plastr vczinіony s soku opichowego ă z nasienia swoyskiego kopru / ă cie pło przyłożysz na wątrobę / albo na sledzone / tedy nieczistosczi stih członkow bywaią vypędzone tim

odmiekczone.

C ¶ Tez sok opichowy z wroblem prosem y z zlamikamienie y znasienie alkakengi/ to zielie znasieniem przerzeczonym/ vwarzone w winie ă ocukrowawszy, kamien lamie wmechierzu gdy kto tego pozywa.

D ¶ Tez opych warzony z bozem drzewkiem wlugu/ ă tym glowe myiesz parchowatą/ iest pomoc.

E ¶ Opich wedlug powiesczi. Galiena, pobudza swietego walante° niemocz/ ă tak panie brzemienne niemaią tego ziela pozywać/ ăni w piciu ani wmyciu/ ă bowiem moli zyly/ ktoremi bywa plod vmocniony wmaczicy/ ă tak dzieczіatko rado odchodzi, przez czasu y tez to zielie sprawuie w wciele w dzieciątku wrzedzienicze/ y insze niemoczy ktore pochodzą z zagnilosczi wilkosczi/ iako swirzb y parchy, ă tak dziatki vpiersi mają sie strzec tego zielia wszelkim obyczaiem dla tych y inszych niemoczy/ ă bowiem to zielie rospądza wilkosci wnetrzne y podnosi ie ku glowie ăpotem ony vilkosci wchodzą w dziureczki glowy/ ktore napękniaią ă zacziskaią/ ă tak stąd przichodzi swete° walantego niemoc tym dziatkam.

F ¶ Tez korzenie opichowe vwarzone s korzeniem wloskiego kopru/ w soku polney ruty y w soku swiniego mleczu, ă potym gdy po wre dobrze przecedz ă ocziukruy ă to piy dla opuchliny ktora pochodzy s flegmistey opfitosci/ ă tho tez lekarstwo iest dobre y na zolta niemoc ktora pochodzi z zatkania wilkosci niedobrzey wzylach y wątrobie.

G ¶ Tez opich warzony w winie znasieniem wloskiego kopru/ spiotruzską y z wroblem prosem iest lekarstwo na ciezskie puszczanie wody y tez rzecz przyrodzona pobudza paniam, ă tak vrine pobudza gdy przylozisz licontriponis ktym rzeczam/ ă potym wszytko wespolek warz/ ă pozyway pijac.

Arthimesia.

¶ Bylicza. ¶ Peisos.

❡ Capitulum. 12.

A Jest bylicza ziolko cieple y suche w trzeciem stopniu według Platearіusa doctora, ă powiedaią doctorowie iżby była matka wszitkich ziol ktorei list ma wiethsza mocz / ă zwłaszcza poki iescze zielona bylicza iest / Jest bylicza otwieraiącza drog y żyl cziścigcza ă tak iest dobra wzatkaniu y wzamuleniu wątroby y śledziony nieczystosciami zimnemi / tym sposobem / weźmi bylicze y ielenich iezykow rowno po garsci / y piołinku troche, warz ty ziolka w winie ă potym przecedziwszy oczukruy ă piy.

B ❡ Też iest lekarstwo / na żołtą niemocz / s strony śledziony / warzona s kwiatkami centurziiey ă pita od niemocznego / leczy żołtą chorobę.

❡ A gdy ono ziele vwarzone przikoziss na śledzone zatwardziałą albo opuchłą cieplo / tedy roschodzy sie pod onym / leguchno.

C ❡ Też woda w korey wrzała bylicza, y zlisciem babkowem i zwrotyczem / wktorym gdy będzie niewiasta siedziec albo onym będzie sobie macicze naparzała albo dimiona / thedy rzecz przyrodzoną mocznie pobudza / y też dziecie vmarłe wypądza.

D ❡ Też warzona zlistkami zbobkowymi z oliwą / ă onego w pusciss do macicze albo będzie w onym pani siedziec rzecz przyrodzoną przywodzi.

E ❡ Też ktory człowiek miewa / Tenasmonem / to iest chciwość wielką na wielki dwor / tak yż sie czesto wydyma ă nicz niemoże vczynić / Thedy taki niechay bierze zadkiem dym ktory pohody s smoły iodłowey / ă potym zagrzey bylicze w winie / ă połoz ia nakamieniu młyńskiem albo żarnowym ă na onym ma siedziec on człowiek weźmie od tego zdrowie / iest rzecz doświadczona.

F ❡ Też bylicza w proch obroczona a zmieszana s prochem kosci słoniowey ktorą zową Ebur / y sprochem rogu ieleniego / y sprochem orzecha muszkatowego, miodu przesnego troche przyczyniwszy ă wody w ktorey wrzała bylicza wziąć tey społ kwarty / ă pić ty prochy wespołek poranu / tedy paniam niepłodnym płod sprawuie mocznie / ă to ma być rozumiano tym paniam ktore maią niepłodność zwilkosci / ale tym paniam suchego przirodzenia tedy niema być dawano ono lekarstwo / ă stego prochu możesz na poić knot ă w puscić gi paniey tam wtaiem-

47

ne mieysce/ posila macicze yżby poczela richlo/ Pandecta/ y Plathearius mowią o tym.

G ❧ Też proch zbylicze y proch s szanty iest dobri na żolżi y na gruzly ktore bywaią za vszima y około stolcza / thym obyczaiem/ ma być ona gruzla pusczadlem s siekana/ ă potym przilozˇ nanie prochu tego/ ă to będzie liekarstwo.

K ❧ Też oddala dijabelstwo/ gdy będziesz nią kadzil w domu.

I ❧ Też stlukszi ią s smalczem vieprzowym ă przyloż na nogi ktore bolą schodzenia wielkiego/ vsmierza dostatecznie.

Aristologia lõga.

❧ Ziele Smolnik. Langhol.

Capitulum. 13.

Smolnik/ iesth dwoy rodzai tego/ ieden iest przedlugowaty ă drugi okrągly/ a oba są ciepkey moczi y suchey w wtorym stopniu/ ă spowiesci drugich lekarzow są cieple w trzecim stopniu ă suche w wtorym.

A

B ❧ Dlugi smolnik iest ocieraiączy y zagrzewaiący/ ă tak iest dobry w goieniu ran roscieć wnich ciało.

C ❧ A zwlaszcza proch tego kokornaku albo smolniku zmieszay sprochem kosaczczowem/ iest barzo dobry w goieniu ran wilkotnech/ ă z bolączek vdzialanech.

D ❧ Naprzeciwko dychawiczi iest dobry tym obyczaiem.
Wezmi dwie czesci tho iesth dwa loty prochu kokornakowego ă ieden lot prochu gorycżki sprochem kosaczczowym/ zmieszay zmiodem s szymowanym / ă ten lektwarz daway choremu.

E ❧ Też gdy by kto mial wsobie iad robaka ktorygo iadowitego/ co iest z vkąszenia węża albo iasczorki / dayże mu prochu thego smolnika ssokiem rucianym albo ssokiem mietczanym omiedziwszy troche.

F ❧ Też proch tego ziela trawi ă wigryza martwe ciało wranach/ albo w fistulach/ vczyniwszi knot y wpuscić w fistule stego prochu/

A potym na wierzch oney fistuky posipuy tim prochem/ y tā wdziurę wpuszczay tego prochu iest rzecz pomoczna.

G ¶ Też wipadza z macicze vmarły płod y żywy/ y błonecżkę wktorey dzieczigtko bywa zową secūding lekarze/ tym obyczaiem/

H ¶ Warz smolnik długi spieprzem ă zmirrą wwinie ă tego sie napiy/ tedy vznaß prawde.

I ¶ Ale też y z wirzchu maß naparzać wolno macicze v warżonē korżeniem tego smolniku długie° w winie/ y teß knot maß pusczać sobie/ vwarziwsi korżenie te° ziela z oliwą z mierą a spieprzem.

K ¶ Też drzewo ktore bywa w ciele kiedi sie zakole albo drewno wranach/ prochu stego ziela przikożyć na ono miesce wktorem iest drewno zmiesawßi kniemu prochu koßaćco wego/ a prochu korzenia diptanowego zmiodem zmießawßi yż bedzie iako by masć/ ă to przikładay na ono zakłocie.

L ¶ Też woda w kthorey po wrze z godzinę ten smolnik długi/ też od dala swiętego walantego niemocz kthora przichodzi z grubey flegmy/ y teże dich awicznem iest dobre ktora przichodzi staki yże przicżiny/ maß sie tego napiiać.

M ¶ Też smolnik długi iest znamienite lekarstwo na członki wktorich panuie kurcz/ kiedy stłuczeß ye na proch/ a przimießai prochu skorzenia wisokie° słazu, albo stłukßi słazowe korzenie stem prochem, a z oliwą y s smalcem z wieprzowem vczyniwßi iakoby masć/ namazui ty mieysca skurczone/ ă gdy zakadziß tim zielem smolnikiem diabelstwo z domu wypądza. Pandecta mowi/ Też vwarzony w wodzie/ ă pity kto ma bolesć wnogach vsmierza bol.

N

Aristologia rotūda.

¶ Kokornak. Simbelholwurtz

Capitulum 14.

A Kokornak okrągły iest iednakiey ciepłosci/ y suchosci iako y smolnik długi/ ă wßakoß

okragły kokornak więczszych iest pożitkow w lekarstwach, niżli dłu gi/ Ma moc rospądzaiącą, kra= wiącą/ y wypądzaiącą złych ă szkodliwych wilkokości/ ă korzeń tego ziela ma być kopany/ przed tym nyszły kwiatki będzie miało to ziele/ bo tak więczszey moci be dzie/ ku rospądzeniu ku odmiek= czeniu y wypędzeniu złych wilko= ści lepiey daleko niżli długi smol= nik albo kokornak/ to mowi Pan decta.

B ¶ Też proch kokornakow/ zmie szany s sokiem kobylego szczawiu y s sokiem polney ruty/ ă troche przyczyniwszy Heleny wątrobnei ă wapna niegaszonigo troche/ s oleykiem bobkowym zmieszaw= szy to/ iest maść barzo dobra na świrzb y na krosty wszelkie.

¶ Proch tego ziela martwe mię so albo dziwe mięso wnątrz trawi ă zwłaszcza mięso martwe ktore bywa w fistułach trawi/ poma= zawszy tym prochem/ z miodem przesnym.

¶ Też naprzeciwko świetego wa= lantego niemocy/ y na przeciwko paraliżowi maść stego kokornaku uczyniona: iest rozliczna tym oby czaiem.

¶ Weźmi kokornakowego ko= rzenia dwa łoty/ stroiu bobrowego polłota/ sarki, Euforbium zapte= ki trzecią część łotu/ stłucz ty rze= czy na miałki proch/ ă potym we zmi trzi łyżki oleyku de Castoreo, stroiow bobrowych/ ă zmieszay ty prochy stym oleykiem/ ă tym na= mazuy grzbiet/ począwszy od szije aż do samych krzyżow.

C ¶ Też wino/ w ktorym warzo= no korzenie tego kokornaku/ y też kopytnik y opich/ każdego rowno warzyć w winie albo w wodzie/ ă potym oskodziwszy piy to pani/ ktora chce mieć rzecz przirodzo= ną/ albo martwy płod s siebie vy pędzić/ Albo secundine/ w ktorey dziecię bywa/ ă gdy stych rzeczy knoth uczinisz przikozywszy mirry ă wprawiwszy gi do macierze/ tosz rychło uczyni iako y sirop wyż= szey napisany.

¶ Też kokornak/ warzony w wodzie z lakricią/ z izopem/ przy= lawszy wina/ dobry iest dychawicz nym ludziom.

¶ Też komu iest bolączka wno sie zdziurami ktorą zową cancer tedy proch tego ziela/ sprochem czarnei heleny y sprochem wapna niegaszonego zmiodem to zmie= szay ă tym ono potym mieśce na mazować.

¶ Też proch kokornakow zmio= dem zmieszany iest dobri na rospa dliny vst y też komu dziąsła gniją

¶ Też proch kokornakow/ zmie= szany s prochem dyptanowym ko= żdego po dwu łotu wziąć a potł

zmießai ie z miodem bedzie iakoby masc / wyciaga sciala drzewiane y strzaly, a bowiem kokornak iest o cieraiaczey mocy y rospądzaiączey y też przyciągaiączey.

¶ Iżeby pani bez bolesci a lekko porodziła dziecietko swoie / wezmiż kokornaku a warz gi z winem a wley trzy łyßki oliwy albo wieczey a tym pomaży żywot paniey w ten czas gdy iuß czas bedzie tego.

Asarum. Cap. 15.

¶ Kopytnik. Haselwurtz.

Kopytnik iest cieple y suche w trzeciem stopniu / a otwiera zatkania y ociera, y członki zaziebione zagrzewa / a bolesci wnetrzne wßitki usmierza.

¶ A tak ma moc z nie zadzierżenie zbytniey niemocy przirodzoney y urine pobudza ktora też bywa z zatrzymania dla flegmy gruby w drogach tych przez ktore urina pochodzy z wątroby a nerek / a tak stąd y opuchline oddala / tym obyczaiem spisowuiącz.

¶ Wezmi kopytniku / kminu, korzenia mieczykowe, kazdego s nich polgarsci, brusci sparagu, nasienia włoskiego kopru / piot [illegible] ußczanego wroblego prosa, każdego s nich po trzy łoty / połtrzey ruty garsc / listkow senes, rozinkow a obuych trzy łoty / ty rzeczy wßytki przet lukßy warz z woda a z winem, wody pol kwarty a wina takież / octu z wina białego s ßest łyże, warz że to iż by trzecia częsc wyiezało / a troche ocukrui białym cukrem, a potym przecedziwßi piy ten sirop porannu y w wieczor.

Ktory sirop gdy wypiieß / tedy potym wezmi piluly ty to.

¶ Wezmi massi pilulek de Reubarbaro, Massi pilul de fumotere Massy pilul de meserton, kożdych rowno po scrupule iednem / spiki ziarnek trzy / a potem s tych rzeczy uczyn iedny piluly s siropem połney ruty wliczbie dziewiec / a na nocz ie wezmi / niż sie niepoczac znamie / a nazaiutrz po pilulach /

albo trzeciego dnia.

Wezmi kolaczkow zapteki/ tich ktore zową dialacca albo diacostũ za grosz, poziwanze ich pothrzy po tanu, podwu przed vieczerzą, bo ti kolaczki posilaią wątrobę y sledzionę, y zoltą niemocz to wszitko lekekatstwo leczi albo wykorzenia ă iest znamienite dosić, y też ten sirop przerzeczony wypądza bolesci s czlonkow y denną bolesć/ y tesz bolesć ktora sie w korzenia w biodra.

E ℭ Kopytnik ma mocz ysz purugie/ czisczi zywoth ialo y czemierzicza biala Auicenna powiada/ ă gdy bedzie warzony zmiodem ă wodą.

F ℭ Tez kopytnik proch, iest tez dobry na oczy czisciącz wzrok.

G ℭ Tez gdy bedzie wzal kopytnik w moszczu ă gdy ono wino bedzie pil czlowiek opuchly vleczą opuchlinę y zoltą chorobę.

H ℭ Tez na zimnicze na quartanę iest dobry zielenim iezykiem y zliskami senę w vynie warz ă to piy ă bowiem twardosć wątroby y sledziony rospądza skąd niemęcz ta ma poszcic.

I ℭ A barzo dobrze iesth tho ziele stozią serwatką miesacz y trochę spiki/ troi ziarna ă potym pić bowiem richley vczyni stolcze stimi rzeczami.

Atriplex.

ℭ Loboda. Molten.

Capitulum. 16.

IEst ziele ktore ma wsobie zimnosć wpirwszim stopniu/ ă w wthorim wilkosc/ Jest dobre na wrzedzienice goracze ă wielkiey bolesci ktore sie czynią skolery ă to na przodku ich albo na ostatku/ gdy iusz przestaie sie mnozyć wrzod.

ℭ Gdy vwarzisz nasienie lobodziane/ nasienie mleczowe y nasienie ielenigo iezik u/ tak isz powre zgodzinę/ ă potym przecedziwszy oczukruiesz ă tego sie bedziesz na-

wypądza ktora pochodzi z wątroby z gorączey prycziny.

E ¶ Gdy vwarziß lobode skapustą z iarmużem ă z ßcziirim zielem tedy żiwot miekcżi, ă gdy vcziniß plastr stey lobody ă skorzenia wysokiego slazu tedy sadzele twarde y gorącze rospądza wolno.

D ¶ Też nasienie lobody / z wodą rożkwianą ă stroche ßafranem tartego ă to wypiy z wodą ciepla tedy wraczanie sobie vcżiniß ă tak żołądek wyczisciß / sok tego ziela sam wzięty cztirzi lyßki wraczanie cżini y stolcże.

E ¶ Serapio mowi / loboda stluczona z roiownikiem ă troche oczku przilawßi / tedy iest lekarstwo niepodle na ogień piekielny ktory bywa w ciele człowieczem.

F ¶ Też loboda stluczona z miodem przesnym ă przylożiwßi na podogre vsmierza bol / y zapalenie, ă listki tego ziela iedzione s kapustą czarną tedy bolenie ktore bywa w miechierzu odeymuie.

G ¶ A gdy s ßpinakiem albo z iaktuką będzieß pożiwal gorączkę trapi chlodząc.

H ¶ I też glisty wygania nasienie they lobody z nasieniem glisnikowem gdi gifto będzie pil.

I ¶ A kto by mial czyrwoną niemocz ă pożiwal nasienia tey lobody starßi na proch ă potym wypil ono iale / zastanawia biegunkę

K ¶ A gdy te lobodę / skorzeniem wysokiego slazu vtluczeß ă przylożyß na maciczę paniey tedy taki plastr bol przeriwa, ă gdy ießcże ku temu przilożiß nasienia fenum greci / nasienia lnianego ă troche maiowego masla ă to stluczeß. ă gdy to przilożyß na twardość albo na gruzle tedy miekczi / y bol vsmierza.

L ¶ Też sok tey lobody / z miodem zmießany ă troche powarzony / tedy to lekarstwo oddala bolesć ktora bywa za paznokty.

M ¶ To maß wiedziec / iß loboda domowa albo ogrodna iest zimnieyßego przirodzenia nißli polna ă tak domowa / lepßa iesth na boląćzki gorącze ktore skoleri albo ze krwie pochodzą / gdy ią stluczeß ă z octem na miescże przyłożyß.

N ¶ Gdy lobody będzieß pożiwal z iarmużem / rychlo odniey cialo weżmieß / ă tak chudim iest dobra y też tym ktorzi niemocz żoltą mają / albo ktorzi zapalenie wątroby miewaią dobrze ią gim iadać.

Aaron.

Wężownik. Aron.

Capitulum. 17.

Wężownik.

A IEst cieple y suche/ według powieści pandecti wpirszim slopniu ale według Platearza wtrecie/ ă przetoż ma moc rospądzaiączą/ purguiączą, ścienczaiączą y też otwieraiączą.

B ¶ Gdy vczinisz plastr stego ziela troche kminu ă oliwy przyczinisz ă to wespolek stluczesz/ kto ma o puchline w vszoch tym vleczisz gdi na nocz przilożysz.

C ¶ Też gdy ktoremu człowiekowi krew idzie zbytnie stolczem ktorą zową Emoroidi ă chczesz zastanowić tak vczin, weżmi tego wężownika/ kwiatkow dziewanny, warz to w wodzie ă w winie/ ă potym rozmaczaiącz gębkę albo chustę w onym przikładay na stolecz prawie na koniecz ielita thym vleczisz y też na pęchierze ktore sie wymiataią tamże na tym miescu takiesz vczin/ tedy bol przestaie y ony pęchierziki sie rozeydą.

¶ Też to ziele stluczone s smalczem albo lepiey s sadłem vieprzowem, iest dobre na zimne wrzedzienicze ktore bywaią zmelankolijey albo s flegmy/ cieplo przikładzi wszi

¶ Też gdy ią zmieszasz s rzebuią a s sadłem niedzwiedziem ă przyłożysz na żolzy albo na gruzły/ rozchodzi sie pod tym barzo dobrze.

¶ Też kto chcze mieć czudność licza/ nad przirodzoną czudność tak iżby skora była subtelnieysza tak vczyn/ Weżmi korzenia tego ziela ă vsusz ie dobrze/ weżmi też spol dragmy kości sepie (tak ie zową aptekarze) weżmi thez Cerusi troche mniey/ ă ono wszitko na proch barzo miałki stłuksży zmieszay z wodką rożaną/ ă potym gdy sie vstoij na dnie proch/ tedy oną wodką vmyway z wirzchu licze, albo zamieszawszy nią twarz

¶ Diascorides mowi o tym zielu ktore połacinie zowiemy/ Aaron to cest wężownik/ mocz tego ziela iest w nasieniu/ w liściu y w korzeniu/ ă tak gdy to ziele stluczesz/ ă skrowinczem zmieszasz/ tedy masz plast: barzo dobry na podogre/ to iest na bolenie nog.

¶ Proch stego korzenia zmieszai s prochem tartari/ iest w aptecze/

rzoby pol dragmy/ ă cżukru dragme/ żmießay to ſpolem ă wypiy ßczim chczeß, tedy opuchline traci w cżlowiecże.

I ¶ A gdy proch thego żiela żmießaß ſtim tho tartaro ă ż oliwą ă przylożiß na opuchline żwierżchu tedy pomaga y opuchline rożgania.

K ¶ Też kto by pożiwal tego żiela albo prochu thego żiela w karmiach/ tedi wilkoſci żle ſpierſi wypądża.

L ¶ Albo gdy vwarżiß w wodżie albo w winie ă ocżukruieß albo omiedżiß/ ă gdy tego pożywać bedżieß pijącż cieplo poranu/ kaßel vſmierża ktory pochodżi żwilkoſci lipkich ktore ſą w pierſiach y okolo plucz/ y też w gardle/ ă tak y ochrapienie oddala.

M ¶ Też proch ſkorżenia tego żiela poſipawßy na rany ktore pochodżą ſkroſt żlych/ wyſußa ie ă potym goij/ y mieſo dżiwe gubi/ ă tak wliſciu y wnaſieniu ma mocż wielką, ale wkorżeniu ma wiecżßą tho Pandecta y Platearius twirdżą.

Auricula muris.

¶ Niedoſpiakek. Mewßorlein.

Capitulum 18.

Jeſt cieple ă ſuche/ ă tak żagrżewa kto go pożiua, j vyſußa krom żadnego bolu/ ă ociera też niecżiſtoſci y prżiciąga. A

B ¶ Plaſtr vcżiniony żniedoſpiakku/ żwezownika/ żdiewanny/ każdego rowno po garſci wżiąć/ ă warżić w winie/ ă potym ktho by miał opuchline / albo wżdecie w ſtolczu, tedy thego prżikladać na mieſcże opuchle.

C ¶ Też ſok tego niedoſpiakku/ ż wodką celidoniową żmießay/ żaćmiente ocżu oddala ă tak wżrok v iaſnia.

D ¶ Też tym ludżiom ktorżi ſklonni albo opuchline maią/ y też ktorży maią kamień w ſobie/ y ktorżi maią żatkanie w wątrobie, vcżiń ſirop tym obycżaiem bedżieß miał

ſniego na przeciwko thim niemoczam pomocz lekką y vżyteczną. Weźmi tego niedoſpiakku garſć, wyſokiego mleczu/ polney ruty/ każdego po garſci/ wilczego łyka poł garſci/ naſienia włoſkiego kopru/ piotruſzczanego połgarſci/ rozinkow drobnych garſć/ oczctu troche to ieſt ſpieć łyżek/ warz ty rzeczi we dwu kwartu wody aż niemal do połowicze wywarz/ potim przeczedź ă oczukruy/ piy że to poranu trunek cieplo y przed wieczerzą drugi trunek. A gdy wypijeſz vczyniſz ty pilulki tem obyczaiem napiſzeſz ie ſobie do apteki.

℞. Maſſi pilulek de Meſcreon.
Maſſi pilulek de Reubarbaro.
Oboich po poł dragmy.
Pulpe granorum coconidij wliczbie pieć ziarnek/ zmieſzayże ty tho pilulky s ſiropem polney ruty ă vczyń dziewieć/ ă tak ty pilulky weźmi na nocz/ nicz ſie nie pocić ani na wiatr niewychodzić/ ă potym trzeciego dnia albo nazaiutrz popilulkach/ Weźmi zapteki kolaczkow ktore zową dialaca ze cztyrzi albo ſpieć poranu dla poſilenia członkow.

℞ ¶ Też gdy by ſie kto zakłoł/ ă drewno tam zoſtało w ciele/ thedy weźmi niedoſpiakku ă korzenia dyptanowego/ ſtłucz tho ſpołem ă przyłoż na ono mieſcze/ tedy wyciągnie drewno na wirzch, ă opuchline roſpądza.

¶ Też ſok tego ziela/ s ſokiem ziela ktore zową bluſzcz/ y s ſokiem niedoſpiakowym zmieſzay/ ă kto by miał mdły wzrok albo zamierzkmienie przed oczima/ w puſć tego ſoku w nos ă na wznak ſie położ yż doydzie tam daleko do żiłek ktore pochodzą od mozgu do oczu/ przynoſząc duchy iaſne/ y też zębow bolenie traci toż lekarſtwo.

¶ Też kiedy kogo wąż albo czo inſzego iadowitego vgryzie napiy ſie tego ſoku niedopuſci iadu wnątrz.

¶ Też ſok tego ziela wnos napuſzczony/ nieczyſtoſci zmozgu ſmierdzące przyciąga ă tak mozg czyſci.

¶ Też ſok tego ziela/ rany ſpaia y ſtula/ y też żiwot odmiekcza gdy ſie go napijeſz zwinem albo ſzczarnem piwem.

¶ Też gdy komu ielita wychodzą/ warz ſok tego ziela zwinem ă włoż dziewanny zgarſć/ ă potym przikładay onego na ſtolecz albo ſiedź wtym/ tedy ielito daley niebedzie wychodziło.

¶ Też ſok tego ziela pity z winem ſwiętego walantego niemocz tłumi y pſuie.

¶ Theż proch tego z imbirem/ wſtrzikany wnos pobudza kichanie/ ă tak głowe y mozg czyſci.

¶ Też to ziele s ſkoczkiem zielem ă s kminem kramnym warzone w winie/ ă kto by miał klocie w

żiwocie barzo wielkie/gdi sie tego napije / odeidźie boleść ktora sie śmierci rowna.

D ¶ Thez sok iego z bolum armenum ktory iest w aptecze ă z wodką żywokostową albo babczaną krew ktora vsti pochodźi spłucz za stanawia.

P ¶ Tez tym paniam ktore maią podniesienie macicze ku piersiam ă sstąd prichodzą k śmierci nagłey tego źiela sok z wodką byliczową pity/ macicze na swe mieysce pocisk.

Arnoglossa.

¶ Babka. Wegrat.

Capitulum. 19

A Jest zimny ă suchy w wtorim stopniu, ă iest dwoiaki/ieden więczszi drugi mnieyszy/ma te moc/ wysusza rany y zagniłości ktore bywaią wnich/ ă to iest sok iego strochą heleny vątrobnei ktorą przedaią w aptecze.

B ¶ Wątrobie iest ziołko dobre posilaiącze gdy ie warzisz z wysokim mleczem albo z wodką wysokiego mleczu ă potym ocukrowawszy napiiać sie będźiesz ciepło poranu/ ă nawięczey gdy wątroba ma w sobie zapalenie/na ktore zapalenie możesz tak vczynić/Weźmi soku tey babki/wodki mleczowey/zmieszay/ ă chuste rozmocz przikłożisz na wątrobe letnio ciepło zwierzchu/y powtore możesz gdy vschnie chusta.

C ¶ Też pickielny ogień gasi wczonkoch, gdy sok tei babki s sokiem rotownikowim zmieszasz ă strochą oczstu ă przikłożisz na ktory członek ktory ma w sobie ten ogień/ tedy ochłodźi y vgasi.

D ¶ Też sok tego źiela/ sprochem obrazkowym źiela tego zmieszany tedi to lekarstwo vstanawia krew ktora zadem idźie/ktorą zową Hemoroides.

E ¶ Też sok tego źiela / ochładza y wypądza gorączość ktora przychodźi s spalenia ogniem albo żelaiem.

F ¶ Też iest dobry tym ktorzy cir-
pią cżirwoną niemocz y paniam
ktorem bywaią ich rzecżi zbytnie/
gdi gi pić będą zbolo armeno kto
ry iest w aptecże.

G ¶ Też dobry iest dychawicżnym
y tym ktorzi maią rany w płu-
cach/tem sposobem. Weźmi sokn
babcżanego wespołek y z naśienił
babcżanem/y bolum armenum z
apteki społ dragmy/Koralow cżir
wonech też poł dragmy/ zmießay
ty prochy stym sokiem ă wypiy to
wßitko z wodką babczaną albo bo
ragową.

H ¶ Też korzenie tego ziela/ spire-
trum warz w wodźie,ă kogo zeby
bolą płocz sobie vsta tym ciepło
vsmierza bol,Pandecta y Platea
rius mowią otym.

I ¶ Sok tego ziela strochą oc-
tu,gdy pomażesz tym piegi zginą
zlicza.

K ¶ Też sok tego ziela strochą dzia
kwie dany albo piti z winem quar-
tanę leczy.

L ¶ Też sok iego s sadłem starem
wieprzowem zmießany/ rany spa
ia y goij.

m ¶ Też sok babczany/zmießany
strochą Ceruzi to iest blaywasu ă
strochą octem,iest dobra ta rzecz
na krosty warg y na zagniłosci
ych,abowiem wysußa y goij bar-
zo dobrze,y też na lißaie dobre iest
j też na fistuły j na wßelkie rospa-
dliny ciała.

¶ A naśienie tego ziołka y list
iego y korzenie,ty rzecżi maią moc
w sobie odwierać y wypychać zat
kanie ktore bywa w żiłach j w wą
trobie y wnyrkach.

¶ Też sok iey iest wyborny na
rany płynącże/na vkąßenie psa/
y na opuchlinę y na suchoty spo-
wieści Pandecti y Platearza.

Ambrosiana.

¶ Ziele zokcień Albo nogietek.
Wildersalwan.

Capitulum.20.

Zokcień powiedaią o
nim iż by był polną
ßałwiią/ă iest ciepły
y suchy wtorym stop-

niu / Diascorides powiada izby byl rowny wmoczi byliczi kthorą zową wrotyczem / czego poswiadcza Pandecta.

B ¶ Jest to ziele pomoczne naprzeciwko paralizowi wszelkiemu / tim obyczaiem sprawiony.
Wezmi zolcień, ziela paralizowe°, Trliczu, kazdego pol garsci, centurzijey pol garsci, bobrowe° stroiu / gorczice, kazdego po trzi dragmy / nasienia kubebow dragme iedne, stlucz ty rzeczy na proch miałki ă potym gi warz w winie a w wodzie iako by w połtori kwarty wody aż by trzecia częśc wywrzała / ă przecedz y oczukruy albo lepiey omiedzi miodem czistim s szimowanym / ă tego sie napiiay poranu trunek ciepło, ă w wieczor drugi trunek, ă gdy ten sirop wszytek wipiiesz tak piiącz / Tedy wezmi ty piluły albo ie day vczynic do apteki tak napisawszy.
Wezmi Massi piluł de Euforbio wezmi Massi piluł smierdzącich. Kazdych po poł dragmy. Vczyń piluły wliczbie siedm ssiropem kozankowym / ă potym trzeciego dnia wezmi Kołaczkow piec ktore zową diiacastoreum albo diiamuscum czo chczesz.

C ¶ Tenze tez sirop iest dobry na paralizz iezyka / płocząc nim sobie vsta ă wypluwaiącz, y głos czyni lepszi kantorum / tym obyczaiem pozywaiącz tego lekarstwa.

D ¶ Tez vwarzenie thego nogietku s sokiem Opichowym ă s sokiem mleczu vysokiego / y z ieleniemi iezyki z liściem iego / ă przitoż nasienia tego iako nasienia włoskiego kopru / piotruszczanego, sparagowego j tez nasienia bruści po poł dragmi kazdego snich / ă stego vczinic sirop / iest dobry na opuchline y na zołtą niemocz kto gi bedzie pic po kielko dni / ă ponim wziąc tych piłułek z apteki kazawszy ie vczynic tym obyczaiem.
Wezmi Massi piluł de mesereon Massi piłułek de Fumotere, Kazdych po poł dragmy, zmieszayze ie społem ă vczyń dziewiec cum oximelle squilitico / wezmisz ty piłuły na nocz / ă trzeciego dnia wezmi kołaczkow posilaiącich / ktore zową diialacca albo diiarodō abbatis.

E ¶ Thez sok tego ziela zmieszany sprochem iądrek broskiniowych ă tego pozywasz / bedziesz miał lekarstwo na wypądzanie glist z ziwota.

F ¶ Tez kto ma wydymanie / ă stolcza niemoze miec / ă chciwosc ma izby gi miał / tedy warz to ziele wespołek zbylicza w wodzie y z dziewanną albo w winie ă potim siedz na onym zielu gołym zadkie przydzie potym stolecz.

G ¶ Tez kto ma bol w poł głowy warz zołcień sszałwią ă zwłoskim

kopřem w winie á onym głowe okładay/ odeydźie boleſć od głowy y też boleſć ktora wnogach y wſuchych żiłach bywa wypądźa.

Affodillus.

¶ Złotogłow. Wildſchwertel.

Capitulum. 21.

A Ma w ſobie cźiepłoſć y ſuchoſć w trzecim ſtopniu, o ktorym mowi Platearius/ yż vrine pobudźa, y rzecz przirodzoną paniam pobudźa, y też bolenie boku oddala ktore pochodźi z oddawienia albo ſtkuczenia tym obyczaiem ſprawować.

Weźmi ſoku tego żiela / opichowego też troche mniey/ też wrotkczu liſcia weſpołek s korzenicm/ naſienia bruſci, ſparagowe°, włoſkiego kopru/ naſienia piotruſzcżanego/ warz ty rzecży przetlukſzy w winie/ á tego ſie napijay na ty niemocży namienione.

B ¶ Też, proch korzenia tegoż żiela ieſt dobry na rany płynące y gnijące, á nawiecźei powarżiwſzi go w winie. á onym winem wypriſkawać thy mieſcża barzo cżyſcie pomaga.

C ¶ Sok złothogłowow z drożdzami winnymi á zmirrą á ſtrochą ſzafranu zmieſzany ieſt dobrze na ieczmyki y na opuchline ktora bywa pod ocżyma przykładaiąc chuſte na ty mieſcża.

D ¶ Też ſok tego żiela ſam w puſzcżony w vcho ciepło / boleſć zębow wielką vtula/ y bolenie vſzu zmamienicie vſpokaia.

E ¶ Korzeń złotogłowow zbożem drzewkiem wługu warzone włoſi roſci y kroſty ſpądźa, á gdy to korzenie vwarżyſz z otrebami pſzenicżnemi w wodzie, á tem licże bedźieſz mył / ogorżeline y inſze niecżiſtoſci zlicża zgania.

F ¶ Też woda w kthorey korzenie tego wrało / żywot odmiękcża y ſtolcże cżyni.

G ¶ A ieſt weżom barzo przecziwne żiele złotogłow.

¶ A gdy korzenie iego stłuczesz z miodem albo z oliwą ä namażesz głowe parszywą, spądza parchy y włosi mnoży.

¶ Też kto wody niemoże pusz=czać/ albo kto cżesto pusżcża po=trosżcże/ tym obycżaiem sprawu=iącz/ Warz złotogłow z wroblem prosem w winie ä z nasieniem opi chowym aż do połowicże wywarz potym przecżedz ä ocżukruy albo omiedżi, dayże to pić temu kto cże sto ä po trosże pusżcża wode.

¶ Tesz iesth pomocżno naprże=ciwko opuchlinie z zimney prżicżi=ny, to iest naprzeciwko tey opuch=linie ktora iest wnogach ä wrekach y w twarży, żową yposarka albo leucofleumancia tak ią sprawuią. Weżmi soku złotogłowowego/ skorek bżowech, chebdu albo skorek iego/ każdego po siedmi łothoch nasienia opichowego/ nasienia sparagowego/ korżenia bruści/ ka żdego snich rowno po dwie dra=gmie/ wsżitkich rżecży przetłukszy warz ie w winie strochą ocżthu/ aż do połowicże, ä potym przecże=dżiwszy ocżukruy/ ä pijay ciepło poranu y wiecżor/ Ten sirop iesth ślachetnosci wielkiey naprżeciwko tym chorobam/ A potym weżmi ty piluły.

Weżmi Massi piluł de meserton Massi piluł śmierdżącich.

Rowno po poł dragmy/ turbith scropuła połowicże/ imbiru dwie żiarnka, zmiesżay ty piluły ä vcżiń ie cum oximelle squillitico panie aptekarżu, ä potym weżmi kołacż kow dijalacca albo dijacastum dla posilenia.

Agnus castus.

¶ Włoska wirżba. Schaff=mulle.

Capitulum. 22.

Est drżewko ciepłe y suche w trżecim słop=niu/ mowi Serapio iże by miało w sobie mocż subtilizowaną/ y roschodże=nia/ y tesz ma mocż odeymuiącżą chciwość cielesną y gamracżką, ä

to gdi go kto pożiwa w karmiach.
Tego drzewka listi/nasienie j korze
nie w chodzi w lekarstwo, nasienie
tego zbytnie pożywane od ludzi /
czyni bolenie głowy y spanie zby=
tnie ă szkodliwe / ă iest dobre na=
przeciwko zamuleniu wątroby y
śledziony gdi ie vwarzysz z ielenim
ieżykiem strochą piołynku ă z la=
kryczij wą winie/ă onego sie na=
pijasz oczukrowawszi, y też gdy sie
go napijasz vwarzywszy w wodzie
ă w oczcie tedy opuchline wyga=
nia ściała chorego.

B ¶ Też włoska wirzba ma mocz
naprzeciwko twardości żywota y
śledziony tym sposobem/ Weżmi
nasienia tego drzewka ă stłucz ie
na proch miałki dwie dragmie/ko
rzenia wysokiego ślazu stłuczone°
dobrze/ zmieszay ty rzeczy wszytki
wespołek z drożdżami winnemi ă
strochą wina/ ă thak będzie iako
maść, ktorą maścią namazuy śle=
dzione y twardość żywotha/ roś=
chodzi sie pod tym czyście twar=
dość.

C ¶ Też męszczyznam na ich nie=
mocz ktorą zową gomorea, to iest
gdy ktory często miewa nasienia
przez sen wypuszczanie/ albo y te=
dy kiedy wode puszcza / ă tak na
zastawienie tego/weżmi liścia te°
drzewka y kwiatkow iego/bobro=
wych stroiow dragme iedne, ă li=
ścia po garści, stłucz ty rzeczy czy=
ście ă przimieszay troche oczctu że
dwie łyżcze albo że trzy ă przyłoż
tego na nocz prosto na [illegible] za=
stanowi sie ta rzecz barzo richło.

D ¶ Thez nasienie iego stłuczone
na proch / day wypić strochą bo=
browego stroiu ă spiwem albo z
wodą/ tedy to picie odeymuie chci
wość cielesną, albo telko vwarziw
szy wszitko to drzewko/ tho iest zli=
ściem j znasieniem w wodzie/ ă na
nocz naparzay sobie ciepło wolno
członek taiemny/ tedy tez vczyni
człowieka nicz niedbaiączego / o
gamraciją.

E ¶ Niektorzy ludzie chcącz być
czyści/ zawsze sobie czinią łoszko
stego drzewka/ albo ie kładą włoż
ko ă czini ie iakoby wałachy.
ă niekthorzy tak sobie odeymuią
chciwość te przyrodzoną/ warz że
nasienie lactuczane psilij/ nasienie
citrulli w aptecze/ nasienie malo=
nowe/ ogorkowe / bań nasienie y
kurzey nogi/ każdego po dwie dra
gmie/ warzże to w wodzie/ ă gdy
połowicza wy wre przyley spieć ły
żek oczctu/ ă możeszli też soku z a=
gresty mieć /wley też że trzy łyszki
ă po warz troche/ ă potym włoż
kanfory społ dragmy ă thego sie
napijay na nocz, y też rozmoczyw=
szy chuste przykładay na ty rzeczy
czo im rzekaią [illegible]

F ¶ A niektorzi też pożiwaią wpi
ciu albo w iedzeniu ruty/ maiora

ny tego drzewka też ſnimi przimie ßaiącz/ kminu też/ lebiodki/ czynią ſtego proch ă potym go pożywaią w winie/ ă tak ty rzeczi trawią naſienie ăprawie wyſußaią ie, yß potym przeſtaie im ta choroba.

G ☙ Też vwarż te włoſką wierzbe zbylicżą ă ſpiołynem / ă potym przikładay na macicże to wßitko vwarżone ziele/ wyſußa nieczyſtoſci y wilkoſci zbytnie wmaciczy/ y żaciſka ßyie iey/ ă przeto ſprawuie ią ku poczęciu łacznemu.

H ☙ Też kto ma złą pamieć albo prawie ſtraczoną tak vczyń/ warż to drzewko zbobrowym ſtroiem/ z opichem / s ßałwiſą / w słoney wodzie z godzine dobrą/ ă potym oną wodą myiay czeſto naciera iącz tył głowy / przywracża ſtraczoną pamieć ă złą naprawia/ Pandecta y s Platearzem powiedaią.

Borago.

☙ Borag. Boriß.

Capitulum. 23.

A Borag ma wſobie ciepłość y wilkość wpirwym ſtopniu/ liſt ie° gdi ieſt zielony ieſt dobry ku lekarſtwam/ ăle vſchły iuż niema godnoſci takiey / ă potym

też naſienie boragowe bywa vżywane w lekarſtwie/ Borag ma to w ſobie iß krew dobrą czini/ ă tak thym ludziem ktorzi wzmagaią zdługich niemoczi dobrze go gim pożywać.

B ☙ Też tym ludziem ktorzi ſercża weſołego nie mogą mieć / y tym ktorzy omdlewanie miewaią albo drżenie ſercża / y ſmetnym ludzie borag ſpomożenie daie, gdy go pożywa zmieſem albo ßczym inßim miaſto iarmużu / ă na omdlenie tym obyczaiem przipraw gi / wezmi ſoku boragowego mniey troche niż poł kwarty / wina w ktorem warzono Citra iabłka także też ſpoł kwarty/ koſci s ſercża ielenięgo dragme iedne/ zmießay ſpołem wßytko ă oczukruy białym

czukrem/ ă tego ſie napijay po ra nu y wieczor iako chczeſz wiele.

C ¶ Też borag otwiera zatkanie ſledzjony y melancolią/ y też febre quartane wypądza tak ſprawuiąc/ Weźmi ſoku boragowe° pol kwarty/ ieleniego iezyku/ kaniey przedze / rowno każdego po pol garſci/ liſtkow ſenes/ korzenia Bruſci ſparagowego / naſienia włoſkiego kopru/ piotruſzczanego hanyżowego/ Lacricijey / każde° po cztyrech dragmach/ ty rzeczy przetłukſzy troche warz w wodzie ă w winie rowno/ wina pol kwarty ă wody pol kwarty/ warz że ti rzeczy wſzytki ażeby trzecia część wywrzała/ ă potim przeczedziwſzi piy ten ſirop cieplo poranu y wieczor po trunkowi/ ă gdy wypijeſz Weźmi ty piluły nanocz dawſzy ie vczinić do apteki tak napiſawſzi na karcze.

Weźmi maſſi piluł de Reubarbaro. Maſſi piluł de lapide lazuli Każdych rowno po połowiczi dragmy, Pulpe granorum ziarn wlicz bie ſześć/ zmieſzay ty piluły weſpołek ă vczyń s ſiropem ielenich iezykow/ ă vczyń piluł dziewięć / ă trzeciego dnia weźmi dla poſilenia dryakwie dragme iedne / wypiy że to rano z winem cieplo albo dijakorum lektwarz z winem cieplo.

D ¶ Korzenie boragowe niegodzy ſie na lekarſtwo/ ale liſcie boragowe iedzione ſurowo z wołowym iezykiem czyni krew dobrą.

E ¶ Też naprzeciwko żołtey niemoczy/ ſok boragowy albo ſamo liſcie boragowe/ z liſciem łobodzianem w mieſie warz ă one polewke iedz dla tey niemoczy.

F ¶ Borag s ſwoiey vrodzoney w koſnoſci ſercze poſila/ ă przeto też wodka boragowa ieſt ſerdeczna/ y na inych wiele niemoczi pomoczna/ ă narwieczey gdy w wodzie v warziſz liſtki ſene / ă potym przecedziwſzi oczukruy a piy, ieſt rzecz pomoczna ă poſilaiącza barzo ludzie mdłe / Serapio ſpandecta o tym powiedaią.

Bugloſſa.

Wokowy iezik. Ochſenzungen.

Capitulum. 24.

A Wokowy iezik rzeczon dla tey przicżiny iż ieſt podobny wokowemu iezykowi / mocz tego ziela pirwßa ieſt zagrzewaiącża y odwilżaiącża / wthora mocz iego ieſt / ktora kaßel vſmierża y chropawoſć plucz gladżi tym obyczaiem czyniącz ſirop / Weżmi ſoku wokowego iezyka pok kwarty albo mniey / izopu / miodunki, każdego po pok garſci, korzenia liliowe° korzenia koſacżowego / omanu / lacricijey, każdego ſnich po trżi dragmy / ſig ſuchich ſiedm / warżże ty rżeczi wßitki w poktori kwarty wody iżby trzecia cżeſć wywrżaka / ă potim przecżedż y oſkodż miodem cżyſtym ă piy gi ciepko poranu y w wieczor trunek dobry / ă gdy gi wypijeß / tedy weżmi ty pikuky po pok noczi dawßy ge vczinić do apteki tak napiſawßi na czedule. Weżmi pikuki de agarico dragme iedne, modrzewowey gebki trzecią cżeſć dragmy to ieſt ſcropul / ſoli ocżkowatey ktorą zową ſal gemme ziarno iedno / żmießay ty rżecży ſpokem ă day vcżinić pikuky s ſiropem lakrycijey wliczbie dżiewieć, potym nazaiutrz weżmi diapenidiū albo diaris ſalonis ktorich kolwiek chczeß kokaczkow dla poſilenia / ă na oſtatek pomażuy maſcią dialteą pierſi przymießawßy kniey oleyku s ſkotkich migdakow

B Trżecia mocz wokowego iezyka / ieſtci barżo vweſelaiacża ſercże / to ieſt gdy będżie to ziele v warżono s ſmalcżem albo s kapuſtą cżarną vſiekawßi, albo vwarż wokowy iezyk w winie ă tho wino piy / tedy mako nie takieß vcżini / Serapio o tym powiada.

C Proch tego ziela wilgotnoſć z dżiąſł wyciſka y żeby vmocżnia y też ten proch ieſt dobry dżieciom na roſpadliny khtore bywaią na podniebieniu / y na inßim mieſcżu goi, żmießawßy gi ſprzeſnim miodem.

D Wkoſnoſć też ma wokokowy iezyk / wypądżać ſciala kolere y melankolią / ă gdy kto chcże pożywać tego ziela / tedy pożywaj ſoku iego ſprochem ſenes ſtrochą imbiru y ſtrochą cżukru / Mezue powiada.

E Też ſok tego ziela cū boloarmeno (z apteki) żmießawßi ſpokem ă kniemu przymießać troche miodu warżonego albo ſity przewarżoney, gdy tego ſie będżieß napiiać Cordiake wypądża y ſercże vweſela / Pandecta powiada.

Betonica.

Ziele bukwicża. Bethonich.

Bukwicza.

Capitulum.25.

A IEst ciepłe j suche wtrzecim stopniu/ma mocz ocieraiączą j przeczkiniaiączą grubych wilkosci ă przeto ma mocz łamiącz kamień wnyrkach y w miechierzu / y pobudza przirodzoną niemocz paniam/ y bolesć bokową vbłaga/y też zatkanie śledziony wyczyscia/ ă tho gdy ie vwarziß z ielenim ięzikiem y s korzeniem włoskigo kopru zwinem pijącz/ă to też lekarstwo ma mocz naprzeciwko opuchlinie przikoziwßi korzenia brusei y korzenia sparagowego, ă tho gdy tha opuchlina przichodzi z zimney przyczini to iest s flegmy.

B ¶ Też proch bukwicze ma mocz goijć rany głowy/ ă to zmießawßi z mirrą ă strochą ßafranu przimießawßy knim.

C ¶ Też bukwicza vwarzona wocczie zblußczem ă strochą piretrum płocz sobie vsta/bolenie zębow oddala.

D ¶ Też wodka bukwiczowa sprochem czarney heleny ă strochą tuczijey, zmießay że to społem ă pußczay kielko krop na oczy/ ă bowiē to lekarstwo zaćmienie oczu y inße skazy oddala.

E ¶ Też warz bukwicze w winie ă przyłoż kniey troche piołynku y nasienia kubebow ă tego sie napiiay/ă bowiem głowe posila ybolesć oddala.

F ¶ Też bukwicza / spicaceltica y kubebe / warzone w ługu ă tym ługiem głowe myiay/ zawraczanie głowy y bolesć oddala/y swietego walantego niemocz vlecza.

G ¶ Też warzenie bukwiczowe z occzem/ă gdy by kogo wąż viadł przikoż tego na rane/iad vyciąga na wirzch/ă niedopußcza w ciało sie w korzeniać.

H ¶ Też wino w ktorim wre to ziele z galganem tłuczonym/rzigánie przikre oczciane zastanawia.

I ¶ Też vwarzenie korzenia bukwiczanego skrekosem/ă wkey ocztu skielko łyżek izby czuć oczet / ă to wypiy/ă bowiem tho picie flegme z żołądka obficie pobudza y

przez vsta wyp gdza.

K ¶ Tez bukwicza warzona w wi nie ă pita/ psuie mocz y złosć iado witego lekarstwa/ Serapio powiada.

L ¶ Tez wino w ktorym wrzała bukwicza cum bolo armeno zmieszawszy/ zastanawia krew ktora pochodzi s piersi.

M ¶ Tez wino bukwiczowe/ s chebdem ă strkiczą vwarzone ă pithe bolesć s członkow rąk y nog wypądza/ y kolike odeymuie.

N ¶ Samo wino bukwiczowe/ iest dobre paniey przy porodzeniu pite/ iesli by nie miała febry/ ă iesli by miała: tedy go niechay niepije./ A wszakoß sama wodka bukwiczowa iest dobra naprzeciwko febrze. Pandecta/ Serapio/ Platearius powiedaią.

Brancaursina.

¶ Barszcz. Bernklaw

Capitulum. 26.

A Jest ziele cieple j wilkie wtorim stopniu/ przeto ma mocz odmiekczaiącza j przemienia iączą złych wilkosci wdobre, ă przeto iest dobre na przeciwko vschnieniu żił suchych j czlonkow, j bolącz kam zatwardziałym/ y tez naprzeciwko zatwardzeniu sledziony/ vczyniwszy masć z barszczu ă skorze-

nia wysokigo slazu / ă z nasienia fenum greci/ y lnianego/ warz to w oliwie ă potem przecedz ă przikładay wosku iako wiele potrzeba ă tak vczin stego masć/ ktora iest barzo dobra na wszelkie twardosci iako na wrzedzienicze y na sadzele y na guzy/ y tez gdi nią namazeß piersi tedy ie odmiekcza/ y flegmy łaczne odbywanie czini przeß vsta ă nawieczey gdy migdałow słodkich oleyku ktemu przimießaß nieź niekładgcz oliwy tedy lepiey bedzie.

B Tez ta masć vsmierza bolesć maciczę / tez bolesć inßich członkow ktora pochodzi z zimnosci y z wiatrow ostrych/ możeß tak vczinić Weźmi soku barszczowego cztyrzi vncie/ ßawiny/ poleiu/ bylicze bożego drzewka, piołynu, ßałwijey

maioranu/ rozmarinu/ każdego ziela po garſci/ Cinamonu/ ſpiki galganu każdego podwu dragmu wſzithko ſtlucz ă warz z winem iż wſzitko wino wywre/ ă potym v czin z onych ziołky ſprochow ſok/ ktoremu przidaj białego woſku ile potrzeba ieſt/ ă tak vczyn maść miekką/ ă na kończu kladącz thy rzeczy korzenie/ tho ieſth cinamon ſpike y inſze/ ă mieſzay na rincze iż bedzie maść/ ktorey vżyway na thy rzeczi iako napiſano ieſth na wirzchu/ ă nawieczey kto ma kłocie wżywocie z wiathrow oſtrych albo s flegmy/ tedy namazy ſobie żywot tą maſcią.

E ¶ Też ſok barſzczowy/ s ſadłem geſiem ă s korzeniem wyſokiego ſlazu troche wina przimieſzawſzy tho lekarſtwo vſmierza boleść ſtawową y czlonkową gdy tym bedzieſz namazował.

D ¶ Też vwarzenie barſzczu y żłtſciem wyſokigo ſlazu, z naſieniem pſilij/ ieſt lekarſtwo na cieſzkie puſzczanie vrini ktora pochodzi z goraczoſcią/ y theż na roſciaganie czlonkow gdy tim namażeſz/ y też na wrzedzienicze kthore ſie czinią w ſtolczu/ y naprzeciwko vkąſzeniu węża/ Pandecta mowi.

Bleta.

¶ Cwikla. Pieſſen.

Capitulum. 27.

IEſt zimna j wilkotna ă ſą dwa rodzaie ćwikly/ iedna ieſt biała ă druga czarna/ Biała ma mocz ocieraiączą y odmiekczaiączą/ y też odwilżaiączą/ y chłodzączą/ ale czarna ma w ſobie nieiakie cirpnienie, ă przeto nie iako żywot zaciſka/ ale biała ſwoią wilkotnoſcią odmiekcza y łacny czini żywot ku ſtolczom, ă przeto tym ludziom ktorzi maią zatwardzenie ziwota/ ieſt dobra ćwikla gdy ią vwarzyſz w mieſie.

¶ Też ieſt dobra/ czyſcząc mieczy

ſkoſci z głowy gdy kto ſobie vczini kichanie z oleikiem ćwiklanym z miodem ă ſtrochą imbiru, zmießay ty rzeczy ſpołem ă w puſzczay wnos/ thedy s kichaniem wynidą ty nieczyſtoſci z głowy.

[E] ¶ Tež ſok ćwiklany z roſchodnikiem broni ciała od cziniema wrzedzienicz gdy nim namažeß ktory czlonek chczeß.

[D] ¶ Tež tenže ſok ieſt dobry naprzeciwko ogniu piekielnemu / y naprzeciwko bolączkam pałącem ă ogniſtim ktore pochodzą skotery/ ale muſiß troche occztu przymießać/ A wßak že czeſte ă zbytnie iedzenie ćwikły gryzie žołądek y ielita. Ćwikła tak czarna iako y byała oboya mało thuczy człeka ă tho dla niektorey oſtroſci ktorą maią w ſobie/ Serapio/ ă wßak že ieſt dobra na zatkanie ſledziony y wątroby gdy ſie bedzie taki człowiek napijał tey wody w ktorey ćwikła wrzała occzukrowawßi troche/ albo tak ſamo korzenie iedząc z vwarzone.

[E] ¶ Tež ług w ktorym wrzało korzenie ćwiklane ă bože drzewko/ ă tym ługiem myi głowe / otreby y gnidy z głowy zgania / y wßy niedopußcza w głowie ſie množić

[F] ¶ Tež ſok ćwiklany z mießay s ſalethrą ă thym namazuy licze / trąd vleczą / I tež tho lekarſtwo ieſt dobre na rany wyſußaiącz ie y mieſo dziwe trawiącz ă ſpądzaiącz/ I tež roſpadliny vſt goij/ I thež lißaie ſpądza y rany wnoſie wyſußa goiącz.

[G] ¶ Tež ſok iey s ſokiem božego drzewka vraßcza włoſi na parßy wey głowie.

[H] ¶ Woda w ktorey wrzała ćwikla, pragnienie odeymuie y kaßel vſpokoia.

[I] ¶ Tež voda wktorey wrzała ćwikla z gorczicą ă ſtrochą occztu pita albo iedzona ćwikła, ieſt dobra thē ktorzi maią twardoſć ſledziony / ă nawieczey z gorczicżą ieſt barzo dobra ku iedzeniu. Diaſcorid. mowi Capitulo de bleta/ ćwikła tim ktorzi maią twardoſć ă zatkanie w wątrobie albo wſledzionie/ barzo dobra ieſt ku iedzeniu z gorczycżą vwarzona.

[K] ¶ Thež piekielny ogień gaſi/ y ſpalenie od ognia ſok iey zmießany z białkiem iaicżnym przikłożiwßy na mieſcze/ ieſt rzecz barzo pomocna.

[L] ¶ Tež ſok ćwiklany cieplo w vßy wpußczony vśmierza boleść vßu/ A gdy nim pomažeß bliżne / oddala ſinoſć y czarnoſć kthora bywa około y nabliżnie/ Pandecta powieda iß tak ieſt.

Bursa pastoris.

¶ Krwawnik albo Tobolki.
Taschelkrawt.

Capitulum. 28.

A Krwawnik iest zimnek wlosnosci/ ă ma moc wsobie zadwieraiącą ă iest dwoiaki krwawnik/ ieden iest maiączi listki iako by kaletki albo taszki/ ă przeto iest rzeczono kaleta pasterska/ ă drugi iest ktory zową sporiszem/ ktore ziele kladzie sie po ziemi maiącz listki iakoby ruta/ ă nasienie ma okolo listkow/ ktory tez zową teżyczkiem wroblem/ To ziele oboie iest vżyteczne naprzeciwko wżedzienczam zapalonym/ tho iesth naprzeciwko they bolączcze ktora pochodzi s koleri zową ią herizipila/ y naprzeciwko tey bolączcze ktora pochodzi ze krwie zową ią flegmon/ ă tak krwawnik stluczony z oczthem przilożony na thakie bolączki/ ogień wyciąga y niedopuszcza sie mnożyć.

B ¶ też iest osobne lekarstwo naczirwoną niemocz/ y tym ktorzi pluią krwią/ gdy vwarzisz ten krwawnik z babką ă zbolo armeno w wodzie deszczowey/ ă tho piy aż przestanie czyrwonkă.

C ¶ Też vwarzywszy ten krwawnik z babką ă zbolum armeno ă zbiałkiem/ przilož to na żiwot temu kto ma te czirwoną niemocz ă zastanawia sie cziscie pod them plastrem.

D ¶ Też sok tego krwawnikn goij y spaia rany sieczone od żelaza/ też na strupy albo na rospadliny ktore sie w vszoch dzalaią, ăbowiē wysusza rope y goij.

E ¶ Thež y na zastawienie rzeczy przirodzonych paniam gdi ie vwarzisz w wodzie deszczowey s psicaria ziele, ă tym zielem okladay cieplo dymiona y na miescze taiemne ă potym przestanie ta rzecz.

F ¶ Też sok iego zmieszany zbolū armeno/ ă ktho by miał plwanie krwią zastanawia y piersi czysci/ y też tim iest wielka pomocz ktorzi

ż boleſcią ă ſcieſzkoſcią miewaią vrine.

¶ Theż naprzeciwko vkąſzeniu węża, ieſt dobry ſok krwawnikow ż winem pity/ y bolenie vſzu odeymuie.

¶ Też gdy vwarżiſz krwawnik żdziowniкiem w oczcie ă przikożiſz białek iaieczny, ă ſtłuc to ſpolem, ăktho by miał ogień wſobie albo wrzod żgorączey przicżiny/ thego przykładay na mieſcże zapalone.

Berberus.

¶ Piwnik albo cżirwona glika.
Patſſelpere.

Capitulum.29.

Eſth zimne y ſuche w wtorem ſtopniu/ ă ieſt dwoiaki, domowi j polny/ Polny ieſt zimny y ſuchy okolo trzeciego ſtopnia/ ă ieſt żiołko ż oſciami/ ă owocż ie° ma wſobie cirpnoſć j zimnoſć ktora ſie przeciwi kolerze. A

¶ Sok owocżu tego żiela żwodką babeżaną/ zaſtanawia biegunke będącą od kielka niedżiel, y teź wilkoſci ktore żmacicże wypływaią / A gdy vcżiniſz ż owocżu tego żiela plaſtr ż ſokiem diptanowym albo ż niedoſpiałkowym ſtłukſzy cżiſcie/ ă potym gdy by ſie kto zakłoł drewnem/ tedy ten plaſtr wyciąga drewno y inſze rżeczy ſciała. B

¶ Też ſok tego żiela/ oddala pragnienie/ y pothwierdża żołądek y wątrobe nad żwyczay/ y gaſi zapalenie ktore pochodżi żkolery. C

¶ Też ſok tego żwodką rożaną ă żbiałkiem, ieſt barżo dobry plaſtr na wrżedżienicże gorące ă bolącże. D

¶ Theż ſok tego żiela ż wodką babeżaną ă ſtrochą maſtiki przymieſzawſzi/ ă tego ſie napijać/ ieſt dobre picie na cżirwoną niemocż ktora przichodżi żobłupienia j żobdarcia ielit. E

¶ Theż na zapalenie wątroby/ ſok tey cżyrwoney gliki ż mlecżową vodką, troche przikożiwſzi cżirwonych ſandalow/ w aptecże ſą/ F

ă zmieſzawſzi to ſpokem rozmocz wtym faczelet lethnie ciepko przikloz na wątrobę po kilko krocź ă vgaſi ie.

G ℂ Thez ieſt dobrze na zapalenie / ktore pochodzi w febrach / zgorączich ă z zgniłych wilkoſci / thak vczyniwſzy / Wezmi ſoku thego tho ziela namienionego / ſoku mleczowego / każdego rowno / mniey niż po pol kwarty / kwiatkow fijolkowych garſć / naſienia ogorkowego malonowego / citrullowego / mleczowego / każdego po dwie dragmie / ſliwek węgierſkich ſiedm / ă warzże ty rzeczy wproſtey wodzie iako by wpoltory kwarti wody / ă przecżedz gdy trzecia cżeſć wywre ă potim oczukruy ă piy trunek cie pko aż wſzytek wypijeſz / ă potym weźmieſz ty pikuly dawſzi ie vczynić do apteki tak napiſawſzi.

Weźmi maſſi pikul z reubarbarū dwa ſcropuly / Maſſi pikul ſpolney ruty ieden ſcropul / dijagredij trzi ziarnka / zmieſzay s ſiropem mleczowym, vczyń pikul dziewięć A nazaiutrz albo trzeciego dnia weźmi diarcdon abbatis ſpieć ko kaczkow poranu / ă potim drugieo dnia takież / abowiem ty kolaczki potwierdzaią / ă potym możeſz fa czelet rozmocżić wtym ſoku iako wyżſzey napiſano ieſt y przikladać na wątrobę przed iedzeniem.

Baſelicon.

ℂ Polſki balſam. Baſilgrim.

Capitulum. 30.

Polſki balſam dwoiaki ieſt / ieden ieſt gwoździkowy / ă bowiem ma wonią gwoździkową wſobie / ktory ieſt ciepły wpirwſzẽ ſkopniu ă ſuchi w wtorim ă ieſt na rozliczniteyſzey moczy / o cżym ſwiadcży Platearius ſpowieſci konſthantinowey / ă drugi balſam maiącz wſobie barwę iak by żołtą: ieſt ciepły y ſuchy w pirwſzym ſkopniu / kthory balſam dla ſwei korzennoſci ma mocz potwirdzaiącą y roſpądzaiącą złych wilkoſci y trawiąc ie y ocieraiącz y też cżyſciącz / Pandecta mowi

ſpowieſci diaſcoridis o tym balſa-
mie/ iakoby mocz iego lekarzom
byla niepewna ă wątpliwa/ ă nie
ktorzi ſnich powiedaią iſz żołądku
ieſt niedobrzi y oczi zacmiewa, y też
czini człowieka bez rozumnego/ ă
gdy to ziele zagnije ſie na ſłonczu,
tedy robaczi ſie czinią ſniego/ nie-
ktorzy powiedaią gdy by kogo v
iadł wąż thego dnia ktorego then
balſam człowiek przijſobie ma: tedi
nigdi ſie taki niewyleczy/ czo ieſth
rzecz niepodobna ku prawdzie/ A
wſzakoż Pandecta onim mowi iſz
by był dobry balſam żołądkowi/
ă to przeto iſz nadymanie iego od
dala/ y też dobry ieſt na mdłoſć y
na kordiake/ ă to gdy kto pije wi-
no w ktorym to ziele wrzało albo
woda iego vwarzenia/ ă gdy ieſz-
cze ſnim bedzie vrzało iabłko citrũ
thedy lepiey pomaga na thy nie-
moczy.

¶ Thez żołądek zaziebiony za-
grzewa y twirdzi/ gdi ie vwarziſz
w winie z galganem ă zmiethką
ă thego ſie napijać bedzieſz/ ă tak
y trawienie dobre ſprawuie.

¶ Tez ieſt dobry balſam na bie-
gunke ktora pochodzy z zimnych
ẜ flegmiſtich vilkoſci, iako ieſt lien
teria ktora pochodzi z zaziebienia
żołądka/ tak iſz pokarm wychodzi
rychło z żołądka nicz ſie niemie-
nigcz wnim ăni trawiącz/ ă tho
tak ſprawuiącz/ Weżmi naſienia
balſamowego, troche ſoku tarnko
wego/ ă tho warz w deſzczowey
wodzie ă day ſie thego napić cho-
remu/ zaſtanowi biegunke.

¶ Tez ieſt dobry balſam na wy-
czyſcienie maciczę/ y na pobudze-
nie przyrodzoney niemoczy paniã
ă tho gdy vwarziſz z byliczą y zli-
ſciem bobkowym/ ă to przikładay
na maciczę ciepło/ y tez ſtego czo-
pek vczyñ ă włoż gi na nocz tham
do maciczę wniſką fortke/ ă then
czopek y poczęcie rychłe ſprawuie.

¶ Thez to ziele z bazilią/ zdzie-
wanną warz w winie / ă przikoż
troche oliwy/ ă gdy tego przyło-
żyſz na biodra/ tedy ten plaſtr czi-
ni ſtolcze wolne tim ludziem kto-
rzy maią chciwoſć ă niemogą ſtol
czow mieć/ zową lekarze te choro
be Tenaſmon.

¶ Tez gdy go kto pożywa w ka
puſcie czarney przyſiekaiącz go /
thedy wolnoſć oddychania czyni
pierſiam/ y tez bolenie oczu odda-
la gdy ie vwarziſz w winie ă tego
wina ſie napijaſz/ Pandecta/ Pla
tearius o tym mowią.

Brionia.

¶ Przeſtep. Brionich oderwilde
weinreben.

Capitulum. 31.

A Przestep iest cieplego y suchego przyrodze= nia/ to iest korzeń, list y wszitko ziele iednako ă ma wsobie własność ocieraiącą y omywaiączą / y subtilizowaną y też rospądzaiącą złich wilkosci, ă przeto dobre iest tym ktorzy ma= ią twardość śledzioni czinięcz śnie go plastr/ ă kniemu przyłożyß ko= rzenia wysokiego ślazu y też fig, y smalczu albo sadła wieprzowego, ă thy rzeczy warzyć w wodzie yß zmiekczeią / ă potym stłukßy thy rzeczy wespołek przyłoż na śledzio ne / roschodzi sie pod tym gruzła śledziony.

B ¶ Thez sok przestepow / spądza sierść s skor.

C ¶ Też sok przestepow s solą/ iest dobry na rany ßkodliwe gdy ie wy mywaß albo płoczeß tym sokiem

¶ Thez rospadliny ktore na ko= niech bywaią vleczą.

¶ Thez korzeń przestepowy stłu= czony s fenum grecum/ ă z wyką z octem/ ă tą wodą omyway sko re / ăbowiem tha wodka spądzą s skori piegi y inße ßkaradosci, bli= zni y też siność ktora bywa pod o czyma.

¶ Sok tego ziela zmießay z o= liwą ă z wośkiem/ ă vczin iako by masć / tedy ta masć iest dobra na fistułe ktora bywa wstolczu/ y bo= leść vśmierza barzo dobrze.

¶ Też wirzchy tego przestepu / gdi iuż przichodzi ku vzrzeniu, wa rzone s swoyskim koprem ă skorze nicm piotrußczanym/ ă tey wody sie cieplo napijay/ tedi vrine pedzi y ziwot odmiekcza.

¶ Też korzeń z winem vwarzo= ny / od pądza bol zanokcicze gdy tego przyłożiß na palecz/ y rospą= dza śniego nieczistosci/ y też to le= karstwo wyciąga kosci z ran j mie so zgniłe trawi.

¶ Też wino wktorim wrzało to ziele, iest dobre na świętego walan tego niemocz/ y naprzeciwko apo= plexij/ khtora niemocz iesth barzo zła / tak yß wedwudziestu godzin vmarza człowieka/ Jedno iß płod w żywocie zabija/ y thez iest dobry

na przeciwko vkąszeniu weża ktorego żową tyrus/ ktory w chodzi w driakiew/ iedno nietrzeba wiele brać razem tego, iedno czoby dwie dragmie zawaziło/ A gdi pani teͦ sobie włoży wtaiemne mieśce wywodzi vmarły płod z żywota.

K ¶ Thež gdy sie thego wina pani napijać będzie w korim wrzał przestęp/ rzecz iey przirodzoną pobudza y vrine wywodzi/ y tez macicze czisci gdy na thym zielu pani duszka siedzi.

L ¶ Też wrzod podnim sie z biera y pothym wychodzi precz boł gdy vczyniš plastr skorzenia przestępowego y też s smalczu wieprzoweͦ j skorzenia wysokiego slazu wespołek stłukszi/ á tego przyłoż na mieśce sadzełowe vznaš pomocz/ Auicenna y Pandecta o tim powiedaią.

Cicorea

¶ Podrożnik. Wegwart.

Capitulum.31.

A Podrożnik iesth zimny y vilki w wtorim stopniu/ ă iest dwoiaki/ ieden polny drugi ogrodny/ ogrodny wieczey chłodzi niž li polny.

B ¶ Sok podrożnikowy iest dobri na przeciwko zatkaniu wątroby/

y naprzeciwko zapaleniu iey thym obyczaiem sprawuiącz/ Weźmi soku podrożnikowego/ mleczoweͦ ielenicgo ięzyka, każdego snich po poł kwarti albo mniej/ kwiatkow fijołkowych/ rozynkow drobnych, każdego snich po cztyrzy dragmy nasienia ogorkowego/ malonowego/ Citrullowego/ baniowego nasienia lactuczanego/ nasienia kurzey nogi/ każdego po dwie dragmie/ spodij dragme iedne/ wszitki rzeczy przetłukszy warz ie w poł tory kwarty wody/ przyczyniwszy kielko łyżek oczcu/ aže by połowicza wywrzała/ ă pothym przecziedziwszy oczukruy białym czukrem ă stego iuž będzie sirop/ kthorego sie napijay ciepło poranu j vieczor ă gdy gi wypiješ/ tedy weźmi thy

pilulky dawszy ie sobie vczinić do a pteki/ Wezmi massi piluk de reubarbaro dwa scropuly/ Massi pi luk stomachicarũ ieden scropuł/ Diagredij trzy ziarnka/ vczyń pi luly wliczbie dziewieć s siropem Wysokiego mleczu/ ă na zaiutrz wezmi dla posilenia czlonkow, ko laczkow diarodõ abbatis spieć ra zem/ albo triasandali kolaczki tesz są dobre dla posilenia/ ă z wierzchu na wątrobe vczyń mazanie masćią triasandali/ albo wezmi wodki wysokiego mleczu/ prochu sandalowego czarnego/ ă to spolem zmieszay, ă omoczywszi facelet wetrzoie sťozony przilosz na vątro be/ thedy gasi zapalenie iey.

C ℂ Tesz sok podroznikow iest pomoczny naprzeciwko vkąszeniu weza j inszego iadowitego zwierzecia

D ℂ Tesz sok tego ziela zmąką ieczmienną/ ă strochą octu/ strochą blaywasu/ ă zmieszasz tho czysćie/ iest rzecz barzo dobra na wrzedzienicze gorącze ă bolączki ktore zową Erisipile/ ăbowiem chlodzi y bolesc zatlumia.

E ℂ Tesz sok podroznikow zmieszany s sokiem wysokiego slazu ă s sokiem ziela paraliżowego ă z olejem lnianym ă strochą szafranu/ zmieszay ty rzeczy spolem/ iest dobry plastr na bolenie nog ktore zową podogra.

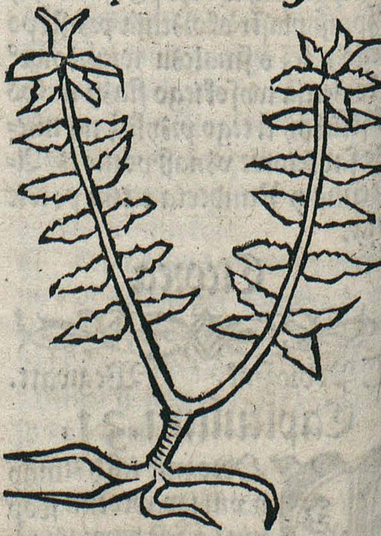
F ℂ Thesz wodka podroznikowa s saletrą zmieszana, iesth dobra naprzeciwko trądowi/ to iest na czirwone krosti ktore bywaią na liczu gdy tym omywasz licze czesto.

G ℂ Tesz sok podroznikowy z wodką laktuczaną posila serce/ Auicenna o tim powiada Capitulo o żylach serdecznych.

Calamentum.

ℂ Mietka kamienna.
Stainmuntz.

Capitulum. 32.

Mietka kamienna/ albo polna mietka iesth ciepłosci y suchosci w trzecim stopniu/ ă iest trzy iakiey osobnosci/ iedna iesth w woni siroiey j wlisciu podobna po

leiowi/ iedno iß liſcia ieſth troche ßyrßego/ ă ſtądże niektorży żową ią piołynem połnym/ wtora oſoba mietki tey kamienney żową ią biała liebiotka/ ă trżecia ieſth na podobnoſć mietki polney/ iedno iż liſt ma ßirßi y dłußßi niżli mietka polſka/ Pandecta ſpowieſci Galiena/ gdi ktori cżłowiek pije ſok kamienney mietki s ſitą miodową thedi pot pobudża y pocżenie cżini

B ¶ Gdy te mietke kamienną żetrżeß ż oliwą ă ſtrochą ſoli y thez ſtrochą ocżtu/ ă tim pomażeß pulſi vrak j vnog przed febrą ż godżine/ tedy to pomazanie oddala drżenie y żimnoſc kthora przychodżi w febrach.

C ¶ Też to lekarſtwo ieſt dobre na denną niemocż/ pomazawßy tym te żyłe ktorą żową ſciatica.

D ¶ Też ſok tego żiela vwarżony ż winem/ albo ſamo żiele vwarżone w winie ă tego ſie napijay, rżecż przirodżoną pobudża paniam barżo mocżnie.

E ¶ Też tredowatym ludżiem ieſt barżo pomocżne lekarſtwo ż inßymi rżecżami na te niemocż pomocżnymi/ ă bowiem trawi j roſpądża niecżyſtoſci thy s ktorych trąd pochodżi.

F ¶ Sok tego żiela ż winem / na ſinoſcż kthora bywa pod ocżyma przyłożony/ ſpądża ią precż.

G ¶ Też ſok tey mietki piti ż wodką piołynkową albo przeż kliſtere wpußcżony do ielit/ robaki y gliſti wypądża j żabija/ Też ſam ſok tego żabija y morży chrobaki ktore bywaią w vßoch j vranach ktore pochodżą ż żłych kroſt.

H ¶ Też gdi ſtey kamienney mietki będżie vcżynion cżopek ſuppoſitorium/ ă włożyß gi do maciċże tedy płod vmarły wypądża/ ale ż winem maß vcżynić ten cżopek / ă przeto ma mocż oſtrą wycżiniaiącżą dla ciepłoſci ktorą ma wſobie/ y dla gorżkoſci.

I ¶ Też ſama mietka kamienna vwarżona wwodżie ă ocżukrowawßi/ ă kto ią pije tedy niecżiſtoſci ż wątroby y s ſledżiony wypądża y żołtą niemocż vżdrawia.

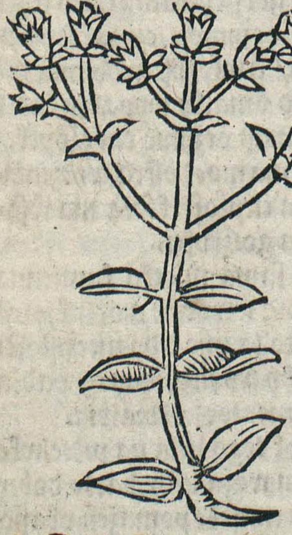
K ¶ Sok tego żiela na przeciwko vkąßeniu węża ieſth barżo dobry gdy nim mieſcże pomażeß vkąßone/ y też ſtłucżone mieſcża y oddawienie goij.

L ¶ Też mietka kamienna ż winē pita, iad vcina y mdli/ y też mdły żołądek poſila/ A kurżenie ſthego żiela węże żdomu wygania, ă przetho miedżi inßymi żnamienitemi lekarſtwi godne ieſt policżenia, Pādecta mowi, dżiſieißego cżaſu miedżi lekarżmi ieſt nazwano to żiele diiacalamentum dla ſlachetnoſci tego żiela.

Centaurea.

¶ Czenturzija. Fieberkrawt.

Capitulum 33.

A Ieſtħ ciepla y ſucha w trzecim ſtopniu, ă ieſtħ dwoiaka, iedna wiecẞa druga mnieyẞa/ ă ma mocz ſpaiaiącą y ſtulaiącą/ ăbowiem gdi by korzenie vieczẞey centurziey bylo wlożono w garniecz w ktorym mięſo wre, tedy ẞthuki onego mięſa zroſtą ſie/ ă tak gdy ſwieża będzie położona na rane goij ią mocznie, y też proch iey tož vczini.

B ¶ Korzenie czenturzijey wieczẞey/ tho ieſt proch iego albo vwarzenie tego korzenia z lakricija w wodzie/ dobre ieſt tym ktorzy pluią krwią.

C ¶ Też vwarzenie Czenturzijey wieczẞey albo mnieyẞey z ielenim iezikiem y też z rozynkami y z lakricija/ ă potim przeczedz y oczukruy/ ieſtħ dobre ku piciu tym ktorzi zimnicze maią/ mowi Plateʒarius ſpowieſci galienuſa/ Czenturzija ieſt ziele ktore ieſt godne policzenia miedzi inẞymi wybornemi lekarſtwy/ ktora wypycha zatkania zſledziony j z vątroby przez żadnego obrażenia/ ă tak ieſt barzo dobra na żoltą niemocz wpiciu albo wſiropie.

D ¶ Też woda wktorey by wrzala Czenturzia pobudza przirodzoną rzecz paniam, j też plod ku wyẞciu poſila, ăprzeto niema byc paniam dawano brzemiennem to picie, bo by muſiala przed czaſem miec porodzenie/ ă gdy przylożyẞ naſienia wloſkigo kopru y piotruẞczanego/ tedi vrine obficie pobudza/ y też na zatkanie wątroby j ſleziony/ y na zatkanie nyrek ieſtħ znamienita pomocz gdy bialego czukru przylożyẞ.

E ¶ Też Czenturzija z winem y z oliwą warzona/ ă pothym onego przyloż na nyrki/ pobndza vrinne ku wyẞciu/ y też na ſledzione ieſtħ dobre lekarſtwo na niemoczy iey/ A gdi maſc będzie vczyniona zſo

ku Czenturzijey j sprochem iego ă z oliwą ăstrochą wosku, ă stego v czyn masć/ ă gdy bedzieß pomazowal albo przykladal na sledzione/ tedy twardosć iey miekczy.

F

¶ Thez na przeciwko twardosci sledziony y wątroby, y naprzeciwko żolkey niemoczi iesth pomoczne tho ziele wsiropie thim obyczaiem sprawuiącz/ Weźmi soku Czenturzijey mniey nizli pol kwarty, wodki ieleniego ieżika też troche mniei nizli pol kwarty/ korzenia wloskiego kopru/ piotrußczanego/ opichowego/ nasienia ogorkowego/ malonowe°/ citrullowe°/ baniowego każde° po trzech dragmach/ warz thy rzeczy w wodzie ażeby trzecia cząsć wywrzala/ ă potym przecziedziwßi oczukrui ă tego sie napijai cieplo poranu/ iako y inedy/ ă pothym weźmi pikuly dragme iedne de Reubarbaro/ ă potym dla posilenia weźmi kolaczkow dijakalamentum.

G

¶ Też ten sirop iest dobri na kolike cießką/ y też sok Czenturzijey z wodką rożaną iest dobry na oczi abowiem wysußa ie znamienicie.

Cinoglossa.

¶ Psi iezyk. Hundeßzunge.

Capitulum.34.

PSi iezik iest ziele podobne zielu babcze/ iedno iż psi iezik ma na wirzchu liscia swego nieiakie żylki iakoby kosteczki/ sok tego psiego iezyku z oczthem zmießany/ goij rospadliny y krosty vst y warg, j inße rany ßkodliwe/ jtez psi iezyk zimnego y suchego przyrodzenia/ Sok tego psiego iezika s sokiem babczanym j skorzeniem kosaćczowym ă strochą miodu/ to zmießay spolem/ ă tym namazuy rany j rospadliny ktore bywaią w podniebieniu j w vsciech goij ie mocznie,

A

¶ Też vwarz psi iezik z babką y z giczelnikiem/ ă w tim siedz zielu w wannie j też okladay nim sobie nyrki albo krzize/ chczeßli zastano

B

wić gomoream to jest cieczenie na
sienia przyrodzonego vmeszczizn/
ă potim vwarz kwiatkow z liściem
włoskiey wirzby ă strochą bobro=
wych strojow y z oczcem/ ă thym
sobie okladay członek thaiemny
wszitek chczeszli to zastanowić/ al=
bo vwarz nasienie lactuczane/ ci=
trulli/ psilij/ malonowego/ ogor=
kowego, kurzei nogi, świniego mle
czu/ warzże to wwodzie z godzine
ă pothym przyloz agresti ă troche
octu/ ă thego sie napijay chczeszli
zastanowić the rzecz przirodzoną
v męszczizn.

C ¶ Są też niektore rzeczi/ ktore
trawią nasienie y duchy ożywia=
iącze ktore mnożą nasienie/ y thez
wiatry trawią/ iako iesth włoska
wirzba/ rutha/ maiorana/ miętka
kamienna/ kmin/ hanyż/ ăbowiem
ty rzeczy są ktore trawią y rospą=
dzaią wiatri y nasienie przirodzo=
ne/ Platearius mowi na tim mie
sczu gdzie mowi o włoskiey wirz=
bie.

D ¶ Thez vwarzenie psiego iezika
ă omiedziwszy napiiay sie thego, ă
bowiem nieczistości lipkie z żołąd=
ka wypądzą.

E ¶ Thez weźmi psi iezyk ă sercze
malei żabki, ă ti rzeczi położ gdzie
chczesz/ tedy na ono miescze wszit=
czy psi sie zbieżą/ ă gdy ty rzeczy
włożysz pod wielki palecz nożny/
tedi na cie żadny pies nieszczek=
nie/ ale bedą iakoby nemi/ ă gdy
ty rzeczy zawiniesz na szije psią iż=
by gębą niemogł dosiącz/ tedi sie
będzie wkolo obraczal iako kolo/
tak dlugo aż padnie na ziemie ia=
koby zdechly/ ă tho iest rzecz do=
świadczona naszych czasow, Woy
ciech mowi na tym miesczu gdzie
mowi o moczy ziol.

Camonulla.

¶ Rumien. Camillen.

Capitulum. 35.

Rumien ma w sobie
ciepłość y suchość w
pierwszem stopniu/ ă
ma mocz odmiękcza=
iączą y też rospądzaiączą/ gal=

ki j kwiatki rumnowe są iednakiei mocy.

B ¶ Woda w ktorey by wrzał rumienek z byliczą, ă tym naparzay maćicze / rzecz przyrodzoną pobudza paniam / y też thym paniam ktore maią porodzić czini łacne ă przez bolesci rodzenie.

C ¶ Też vwarzenie kwiatkow rumienkowych / j też wirzchow piołynkowych / s korzeniem włoskie° kopru / spiotrußczanym / y też z nasieniem ogorkowym / y z malonowym / baniowym y citrullowym, warzże thi rzeczi w wodzie ă w winie / albo w samym winie áże do połowicze / ă tego sie natrzczo napijay / abowiem vrine popądza y kamień kamiącz wygania z vrinną / y też opuchlinę sledzionny y bolesć wątroby y słabizn rospądza, y żołtą niemocz vlecza.

D ¶ Też vwarzenie rumienkowych kwiatkow s fijołkowym korzeniē y znasieniem ogorkowym / malonowym / citrullowym / y też baniowym / y znasieniem lactucżanym wysokiego mleczu / każdego znich po poł garsci / lakrytiey skielo korzonkow / fig spieć / ă tho warz w wodzie / ă potym ocżukruy ă piy poranu ciepło / dychawicżnym iest lekarstwo dobre / ă nawięcey tim kthorzy maią bolączkę albo rany na płucżach / y wątrobę chorą wspomaga.

F ¶ Też kwiatki rumienkowe zoctem y strochą soli y z oleikiem rumienkowym / stłucż ty rzeczy społem / ă gdy thym namażesz pulsi v rąk y też v nog / albo przikłożywszi tego na pulsi iako by plastr / thedy zimnicze wypądza albo vsmierza ă to masz czinić godzine przed zimniczą.

G ¶ Theż gdy z oleykiem rumienkowym namażesz ciepło grzbiet / zimno vsmierza ktore bywa przy zimniczach / y trzesienic zbytnie.

H ¶ Też gdi namażesz oleykiem rumienkowym z oleykiem swoyskie° kopru grzbiet / tedy tym iest dobrze ktorzi sie spracżuią wchodzie ă maią bolesć w krzyżach / ă nazaiutrz nicz niepocżuią potym mazaniu.

I ¶ Theż rumien ma mocz gruczk miekczaiączą j rospądzaiączą / y trawiączą j scienczaiączą ă przeto bolesci vsmierza / ă nawięczey gdy kwiatki rumienkowe w oliwie vwarzysz ă tą oliwą namażesz bolącze mieysce / ă zwłaszcza słabiznę iesliby tam bolesć była przesztanie pod tym.

K ¶ Też kwiatki rumienkowe bolenie głowy y oczu oddalaią.

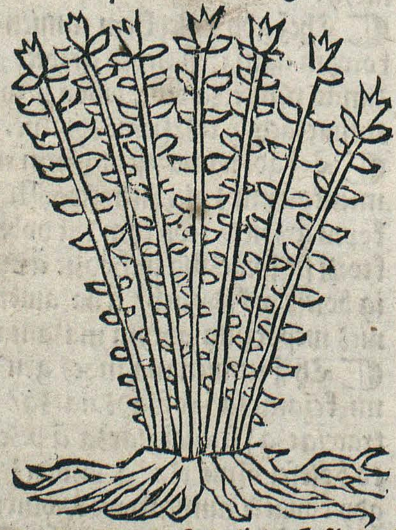
L ¶ Theż tym ktorzy maią mdłą wątrobę / sok rumienkowy da y zwodką mleczową vzdrawia wątrobe / y zimnicze odpądza / y theż rumien iesth dobry na bolączki y nasadziele / ăbowiē miekczi ie y zbi.

ra sie pod tym czyscie/ Auicenna powiada.

Capillus veneris.

Matki bożey włoski. Stainrutte.

Capitulum. 36.

Matki bożej włoski, Pandecta z ianem mezue mowią othych włoskach iżby były ty włoski studzienne/ ă niektorzi powiedaią yżby były mchem studziennē albo koriandrem studziennym / ă bowiem matki bożey włoski są podobne wliściu, koriandrowemu liściu/ Diascorides powieda onim iżby było poletricon ktore też iesth podobne wewszitkim Matki bożej włoskom/ roscie to ziele na mieszczach ciemnych ă na wilgotnych około studzien, iest zimnei y suchei włosnosci w wtorim stopniu, Platearius mowi iżeby miało włosnosc wsobie pobudzaiącą vriny, świeże włoski wieczszey są moczy/ ale zwiedłe nie tak rozliczney moczy telko ziołko iesth pożyteczne ă nie korzenie.

Jest dobre na zapalanie wątroby j na febre tertiane gdi sirop vczyniß tym obyczaiem/ Weźmi matki bożej włoskow/ mleczu wysokiego/ ielenego ieżyku/ po garści, nasienia ogorkowego / malonowego/ citrullowego/ baniowego y też nasienia kurzey nogy y lactuczanego/ ă stich rzeczi vczin sirop sczukrem iako y pirwey ă napijay sie tego poranu y wieczor po trunkowi ciepło, ă pothym po wypiciu tego siropu weźmi ty piluły dawszy ie vczinić do apteki tak napisawszy/ Weźmi piluł de Reubarbaro dragme iedne/ Diagredij trzy ziarnka/ ă vczyn piluł dziewięć z wodką mleczową, ă iestliby chciał miasto piluł wziąć lektwarz tym obyczaiem/ weźmi lektwarzu s soku Rożanego/ Diasene/ każdego snich po dwie dragmie/ Cassie trzi dragmy/ zmießay społem ă vczin Confect/ weźmi gi na switaniu/ ă możeß ponim z godzine spać ă potim nazaiutrz dla posilenia we-

zmi spież kołaczkow diarodő ab-
batis albo triasandalow.

C

C Mathki bożey wkoski roßczą wkosi tim ktorzi maią parchowatą głowę/ to iest gdy sok tego ziela s sokiem bożego drzewka ă strochą miodu przesnego/ zmießay ty rzeczi ă namażuy miescze oblazke albo kładz ty soki albo ziele samo wług ă myi sobie głowe tym kugiem zdrapaiąc głowe strupliwą ă tim wymyway kugiem, albo namażuy głowe timi soki z miodem

B

D

C Theż sok matki bożey wkosek znasieniem wkoskigo kopru j zwroblem prosem/ vwarziwßy ty rzeczy zwinem ă thego sie napijay/ kamień łamie to picie/ y też czyni łaczne odbywanie flegmy y lipkich wilkosci ktore w piersiach obsituią, ale oczukruj ten sirop miernie/ Serapio powieda.

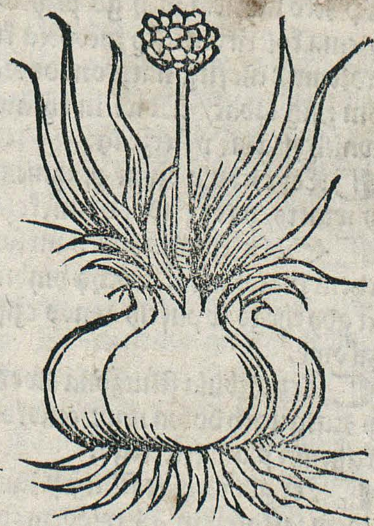
E

C Thez wino w ktorym wre tho ziele z ieleniem iezikiem, iest dobre naprzeciwko zatkaniu śledziony y wąthroby/ y na cießkie pußczanie wodi, j zastanawia biegunkę krwawą to iest czyrwoną niemocz.

Cepe.

C Czebula. Zwifal.

Capitulum.37.

A

Czebula iest ciepła, gorąca w wtorim stopniu znietaką vilkoscią ă zwłaßcza czirwona czebula ă przedługowata iest mocnieyßa j ostrßa nizli okrągła cebula y biała/ ă ma włosnosc otwieraiącą/ ăbowiem otwiera końce żył tych ktore są wsthołczu prawie około ielita: zową ie Emoroides/ ă to gdy przykożyß czebule na koniecz tego ielita, j też pobudza rzecz przyrodzoną paniam gdy vczyniß czopek sczebule ă włożiß gi do macicze przes godzine/ Jedno iż czebula iesth nadymaiącza ă trudna ku strawieniu/ ă nawięczey surowa/ ale warzona Czebula zagrzewa człowieka y subtilizuie wnim twardosc, wilkosci grube flegmiste

ă przeto ludziem suchego przyro=
dzenia kolerikom iesth niedobra ku
iedzeniu/ ale flegmatykom dobra
ym iesth iadać/ ăbowiem thrawi
wnich flegme y siecze ią.

B ¶ Też czebula czyni pragnienie
y wiatry/ y też żywot odmiekcza.

C ¶ Sok czebulny zmieszani spro
chem maiorany ă strochą ymbiru
ă gdy thego wpuscisz wnos czysci
głowe.

D ¶ Też czebula stłuczona zwodą
y zrutą iesth dobra naprzeciwko v
kaszenin psa wscieklego.

E ¶ Też gdi czebule stłuczesz zgnia
zdem iaskolczem ă z miodem/ be=
dziesz mał dobry plasthr na slino=
gorz gdy z wirzchu przyłożysz.

F ¶ Też czebula słuczona z ocztē
ă tym na słoncu pomażuy trąd
na liczu albo krosty czyrwone/ zgi
na od tego.

G ¶ Też gdi sok czebulny zmieszasz
stucyią ktorą przedaią w apteczę ă
thego przyłożisz na oczy przez chu
sthe / swierzb oczu oddala khtory
swirzb s flegmy słoney pochodzi.

H ¶ Też gdi sok czebulny zmieszasz
zoliwą ă tim namażesz brodawki
spądzą te precz.

I ¶ Też gdi sok czebulny zmieszasz
s smalczem albo s sadłem koko=
szym/ ă tym namażesz mieszcze od=
dawione albo starte bothem albo
czem ynem iest pomocz na tho.

K ¶ Też gdi soku czebulnego wpu
sciß w vcho s soktem bożego drze=
wka, albo samego, tedi ostrzi mdły
słuch/ y piszczenie z vszu oddala/ y
wilkosczi nie dopuszcza płynąć w
vszy.

L ¶ Thez gdy tymi soki pomażesz
głowe parchowatą/ rosci na niey
włosi/ y takież na brodzie gdy thy=
mi soki będziesz namazował mie=
scze gołe/ ăbowiem dla swey ostro
sci otwiera dziuręczki w brodzie y
indzie/ ă tak czini droge włosom
ku rychłemu roszczeniu/ ă to iesth
rzecz doswiadczona, serapio mo=
wi yzby miała pobudzać gamra=
cziją ăle kto iey czestho pożywa/
wzrok mdli y też zaćmiewa/ y sen
czyni napełniaiącz głowe dymy.

Coriandrum.

¶ Koriander. Koriander.

Capitulum. 38.

KOriande r iesth ziele/ kthorego ziela nasie=
nia pospolicie pożywamy wlekarstwie/ ă
iesth zimne w pirwszym słopniu/ ă
suche w wtorim wedłuk Auicenni
Serapio then powiada yzby sie
wieczey skłaniało ku zimnosci ta
kież y Galienus mowi / ale Dia=

ſcorides inaczey mowi/ ăbowiem powieda żeby miało być zimnego przyrodzenia.

B ❡ Sok koryandrow ieſth dobry na bolączki gorące gdy oczțu ă ſoku roiownikowego przymießaß/ ă tego przyłożyß na bolączkę/ ăbowiem chłodzi y bol odeymuie, j też opuchlinę y boleść członku taiemnego vmężczyzn.

C ❡ Theż koriander przyprawiony z occtem/ ă gdy go pożywaß troche po obiedzie broni dimow wſtępować w głowę.

D ❡ Też proch koriandrow s ſokiē babczanym zmießany ă z wodką babczaną/ gdy ſię go napije kielo razow ten ktory ma biegunkę/ zaſtanawia ią.

E ❡ Też ſok koriandrow z occtem zmießany, na piekielny ogień dobri ieſt ktori bywa w ciele.

F ❡ Też naſienie iego z wodką babczaną pity od paniey/ zaſtanawia iey przyrodzona niemocz/ j też inßą biegunkę, ieſt rzecz doſwiadczona/ Pandecta mowi capitulo de coriandro/ Coriander przy ſwieży: ieſt zymny zbytnie/ ă czyni przy omdlenie głowy y zmilknienie głowy/ ăbowiem gdy go ktho wonia albo pożywa/ niedopußcza dymu wſtępować w głowę z żołądka ă to iß zaciſka gi ſwoią zimnoſcią, ă tak ieſt dobri tim ktorzy miewaią częſte bolenie głowy, jtim dobri ktory by ſię niechciał vpić/ y tym ktorzi cirpią ſwiętego walantego niemocz.

G ❡ Też woda w ktorey by wrzał Koriander ocżukrowawßy ią iako by ią pił/ czyni takiemu niezwod y naſienie mężczyznam wyſußa.

H ❡ Też ſok koryandrow wnos wpußczony krew zaſtanawia z noſa albo tilko ſama wonia czyni to.

I ❡ Też ſok iego s ſokiem roiownikowym ă z occtem/ ă z oſrodką chlebową zmießawßy/ ă tego przyłoż plaſtru na wrzod bolączi ă zapalony/ pomaga znamienicie.

K ❡ Theż zmießawßy ſok koriandrow z mlekiem albo z blaywaſę, albo z oleykiem rożanym ă thego przyłoż na wrzod albo na zapalenie/ wyciągnie ogień j boleść odey

muie serapio powiada.

L ¶ Też koriander przyprawiony sczukrem iako bywa w aptecze, iest dobry naprzeciwko glowy zawraczaniu/ ktore bywa z dymu gorączego albo s flegmistego.

m ¶ Też sok iego wpuszczony w oko/ vsmierza bolesc oczu.

N ¶ Też gdy proch koriandrow będzie pity z wodką boragową/ oddala drżenie serdeczne.

Cuscuta.

¶ Kania przedza. Flachsseiden oder seiden vff flachs.

Capitulum. 39.

A Kania przedza wije sie po zielu y po lnie / ă iest cieplа w pirwszim stopniu/ sucha w vtorim richlo/ ma mocz czyscienia y wypądzania melankoliey, i też po tym flegmy tym obyczaiem/ Wezmi Kaniey przedze/ ieleniego iezyku/ każdego snich po garsci/ paprotki/ korzenia sosnki/ listkow senes /każdego po poltory garsczi/ kwiathkow fijolkowych/ boragowych/ każdego snich popol garsci warz że ty rzeczy skraiawszi korzonki w winie ă w wodzie / izby bylo wszytkiego poltory kwarty/ ă occtu przilеy skielko lyzek/ ă pothym warz izby trzecia czesc wywrzala ă przecedz y oczukruy/ napijay że sie tego poranu y wieczor po trunkowi cieplo/ ă gdy wypijesz ten sirop / Wezmi pikuly dawszy te vczinic do apteki thak napisawszy/ Wezmi Massi pilul de lapidelazuli / Massi pilul żołądkowych/ każdych po poldragmy / Turbith trzecią czesc dragmy /imbiru trzi ziarnka/ zmieszay że ty rzeczy ă vczin pikuly s siropem ieleniego iezyka w liczbie dziewiec / ă potym nazaiutrz dla posilenia czlonkow wezmi piec kolaczkow kthore zową dijacalamentum albo dijacaparis / ăbowiem ten sirop wspomaga wątrobe mdlą y nyrki czysci y też wątrobe znamienicie.

B ℂ Też naprzeciwko thymże niemoczam, gdi vwarziß Kanią przedze z naſieniem włoſkiego kopru/ ſpiotrußczanym / ſparagowym/ bruſci/ w winie/ ieſt rzecz pomocna y barzo dobra/ ábowiem vryne znamienicie pedzy/ j żołtą niemocz vleczą ktora pochodzi s ſtrony wątroby/ y też to picie zimnicze dziatkam oddala/ gdy dobrze ocżukruieß á tego ſie gim napijać będzieß dawał.

C ℂ Też vwarzenie Kaniey przedze z winem á z hanyżem á z opichem á z galganem/ żołądek poſila y trawienie dobre czyni/ Serapio o tym powieda.

ℂ Thez gdi ſie napijeż z ocztem Kaniey przedze/ ßczkawke vſtanawia.

D ℂ Theż wodka iey ieſth dziwney moczy naprzeciwko żołtey niemoczy.

E ℂ Theż wodka w ktorey wrzała Kania przedza ſpolną drijakwią á s hannyżem / kłocie wnetrzne y boleſc żywota oddala / ábowiem czyſci nieczyſtoſci mulne ielit y maciczę y nyrek á tak pomaga/ Auicenna powiada/ przyrodzenie theo ziela ieſth według przyrodzenia onego ziela około ktorego ſie obwiła, á ieſtliby około ciepłego/ thedy też ma w ſobie ciepłoſc, á ieſthliby około zimnego, tedy też ma w ſobie zimnoſc/ Pandecta powiada

Ciperus.

ℂ Wodny oſtrzyß. Wildegalie.

Capitulum. 40.

Wodny oſtrzyß ieſt ciepły j ſuchy w wtorim ſtopniu/ á ieſt ziele na trzy granie roſtącze/ á korzenie tego ziela ieſt vżyteczne ku lekarſtwam / ma mocz roſpądzaiączą/ á przetho ieſt vżyteczne naprzeciwko ciężkiemu pußczaniu vriny ktore bywa z boleſcią po troſze á czeſto. A

ℂ Też na kamień thym ſpoſobē weźmi korzenia tego ziela ſtarßi ie dobrze/ korzenia piotrußczanego/ B

każdego rowno β̃eſc vnciy/naſienia opichowego/włoſkiego kopru ſamikamieniowego/khażdego po vnciiey/wβythko ſtlukβy warz w winie ażeby trzecia cżeſc wywrzała/ ă potym przecedzywβy ocżukruy ă piy naprzeciwko tym przygodam.

C ¶ Też vwarziwβi wodny oſtrzyż w winie albo w wodzie/ ă potym gdy vwre ſtlucż gi ă zmieβay z oleykiem rumienkowym albo ſproſtą oliwą/ ă thego cieplo przyłoż na nyrki albo na krzyże / wywiedzie vryne w obphitoſci.

D ¶ Też gdy vwarzyβ wodny Oſtrzyβ korzenie iego w winie z zielē ſamikamieniem/ ă potym nabrawβy oney wody cieplo w ſikawke w puβczaiże tham w korzeń meβcżyznie / znamienicie kamień wypadza łamiącz gi w prawdzie/ y też na przeciwko boleniu żołądka y inβich wnetrznoſci ieſt dobre to.

E ¶ Też varzony oſtrzyż ſamē cina monē wwinie/ tedi żołądek barzo twirdzi y boleſci wnim zatłumia.

F ¶ Też vwarzenie wodnego Oſtryżu w oliwie ſamey thak długo iżby barzo wywrzało/ ale khorzeń ma byc warzony s kraiany drobno/ă kto ma pamiec zapſowaną prawie z grunthu/włoż thego na wegle á trzymay głowe nad tym dymem biorącz gi wſie vſty/ poſila pamiec/y głowe/ y mozg barzo dobrze.

G ¶ Proch korzenia tego ziela włożony na rany złe/ goij ie y vilkoſci wyſuβa.

H ¶ Też kto go pożywa cżyni cżudną barwe, y thez wonią vſth złą przikrą odeimuie ă wdziecżną cżyni/ Platearius powiada.

I ¶ Też korzeń tego ziela ſtłucżony z zielem paraliżouym albo ſſokiem iego/ ă z oleykiem bobrowego ſtroiu/ ă to ſpołem zmieβay ă namazuy cżłonki w ktorych ieſt bol/ pomaga y żyły ſuche poſila kthore ſą zemdlone.

K ¶ Jedno cżeſte pożiwanie korzenia tego ziela ieſt β̃kodliwe/ ăbowiem pali krew/ Auicenna mowi.

L ¶ Vwarzenie tego oſtrzyżu, goij roſpadliny vſt j dziąſła zgniłe/ tą wodą płocżącz/ y zeby twierdzy.

M ¶ Wino w ktorym by był warzony korzeń tego ziela/ ktho by ie pił maiącz zły miechierz/ ă ſthąd cżeſte puβczanie vryny y zbythnie niemogącz cżaſem zadzierżec/ tedy pomaga to wino j zaſtanawia y nyrkam ieſth oſobliwa pomocz to ziołko.

¶ Też gdy vwarzyβ to w winie ă przyłożyż go na maciczę oziemniałą/ zagrzewa ią cżyſcie/ y thez emoroidi pobudza/ tho ieſth krew s stholcza/ y naprzeciwko długim

ſebram oſobliwą mocz ma gdi go w ſiropie kto pożywa/ Serapio/ Pandecta/ Platearius/ o tym zie lu powiedaią.

Nꝫ: Celidonia.

C Czelidonia albo Zlotnik. Schelwurtz.

Capitulum.41.

A Czelidonia ieſt ciepla y ſucha w cżwartym ſtopniu/ ă ieſt dwoiaka wiecßa y mnieyßa ă wßakoß iedna wmiaſto drugiey może być brana/ ă gdy ktory doctor piße ią w receptach/ tedy korzenie ma być rozumiano nie ziele/ ăbowiem w korzeniu ieſt wiecßa mocz/ roſpądzaiącza y trawiącza y tez przyciągaiącza.

B C Ieſth pomoczna naprzeciwko boleſci zebow kthora przychodzi z zimney prziczyny, to ieſt gdy proch s korzenia Czelidoniowego bedzie na zebie bolączym trzymany.

C C Thez glowe czyſci z zimnych wilkoſci y thez macicze paniam y ſortke niſka wyſußa barzo dobrze gdy wlożiß tam związawßi proch korzenia Czelidoniowego z oleykiẽ Liliowwym / ă owiklἰß bawelne y tam wetkaß yzby tak bylo przez nocz/ ă pothym wyimieß / Albo thak vczyn, wezmi korzenia thego prochu/ albo wßytkiego ziela y korzenia/ warzże to w wodzie a pothym podſthaw pod ſie yżby paraßla miedzi nogi do maciczе.

D C Thez wezmi korzenia Celidoniiey/ ſtlucz że gi ă potim warz w winie / ăgdy by mial grizienie w żywoczie/ thedi rozmoczywßi gebke w cieplym winie onym / przykladai na mieſcze bolacze odeidzie bol precz/ y na kolike ieſt dobre to.

E C Tez rzecz przyrodzoną paniă wywodzi gdi bedzieß tim ſobie naparzala czeſto maciczе.

F C Tez woda w ktorey by wrzalo korzenie Czelidoniowe/ wlożiwßy wnie miodu ă tym vſta ſobie plokać/ wyſußa kroſty zle w vſciech y

goij / ă nawięczey bolączcze kanczer barzo sie przeciwi.

G ¶ Też proch korzenia tego ziela s sokiem iego / fistukę zastanawia wysuszaiącz ią gdy tam tego będziesz wpuszczać częstho w dziure w fistulną / Platearius powiada

H ¶ Też sok Czelidoniiey stuczną ktora iest w aptecze zmieszawszy ie spokem ătego w puszczay na oczy pothwierdza mdłe oczy viasniaiącz ie / y makuły spadza s nich.

I ¶ Niektorzi piją wino w ktorim warzona iesth Czelidonia dla żołtey niemoczy.

K ¶ Diascorides capitulo de Czelidonia mowi / Sok prawi Czelidoniiey wiecszey z miodem warzony na weglu / bielmo y insze nieczistości z oczu spądza y sciera.

L ¶ Też sok Czelidoniowy str ochą siarki kiedy pomażesz skore thym / krosty y insze szkaradości zgladza / ă tak dobry iest na swierzb.

m ¶ Thęż sok Czelidoniiey z miodem zmieszany / ă pothym cieplo wnos wpuszczony glowę czyści / Pădecta powiada y Serapio spowiesci Diascorida.

Catapucia.

¶ Trkycz Springkraut.

Capitulum. 42.

Trkycz iesth to ziele ciepłe w trecim stopniu ă wilkie w vtorim stopniu / ă gdy w receptach naydziesz pisano o Trkyczy / masz rozumieć nie o zielu ale o owoczu / s ktorego owoczu skorecżke wirzchnią zdzieraią / Zielona Trkycz ma przednią mocz czysczenia y purgowania flegmy / ă potim melăkolią y kolere pedzi precz A B

¶ Też ma wlosnośc purgowania wilkości przez vsta / ă to zniecia kiey tlustości y lekkości kthorą ma wsobie / ă tak niewadzy bierać albo pożywać thego owoczu zdrowym ludzie dla zachowania zdrowia.

¶ Thęż nie mocznym iest dobre / C

ă nawiecżey maiącżym na każdy dżień febrę/ktorą żową quotidiana/ ktora s flegmy ſłoney pochodży/ s ktorey też flegmy y ſwierżb ſie mnoży/ ă tho tym obyczaiem vczyniwſzy ſirop / Weżmi Trkyczowego owocżu,polney drijakwie polney ruty/każdego ſnich po garſci/korzenia ſoſnki mnieyſzey/paprotki/ każdego ſnich po cztyrży dragmy/kaniey przedże/liſtkow ſenes/ każdego ſnich po dwie dragmie/ty wſzitki rżeczy warż w wodżie ażę do wywarżenia thrżeciey cżeſci/ă przecżedżiwſzy omiedż oſzimowanym miodem ă tak ſie the° ſiropu napijay poranu y wieczor/ przed wiecżerżą we dwie godżinie.

D ¶ Też możeſz ſobie vczynić Claret tym obyczaiem / weżmi Trkyczy gręc/Cżinamonu/galganu/ dwie dragmie,imbiru troche,ſtłuż ty rżeczy wſzytki miałko ă warż ie w winie/ă przykoż troche miodu ſſzimowanego/ ă potym przecedż przez worek/ă tho bedżie roſkoſzne picie ludżiem żnamienytym ă roſkoſznym/ă nawiecżey tym ktorży by mieli febrę quotidiane.

E ¶ Też tho picie ieſth dobrę tym ktorży maią boleść wnogach/ktorego picia albo ſiropu możeſz pożywać y w mieſney polewcże/ albo w iakiey inſzey.

F ¶ Też wino w ktorym było warżono to żiele/ieſth dobrę ku piciu tym ktorżi miewaią kłocie w cienkich ielitach/żową te boleść iliaca barżo żła ă ſzkodliwa ta niemocż.

G ¶ Też tożwino w ktore przykożyſz żiela pirwoſnki,ktore ſie napirwey vkazuie na wioſne,ă omiedżiwſzy/ gdy ſie tego napijać bedżieſz ă bowiem ieſth dobrę naprzeciwko paraliżowi,y naprzeciwko bolom cżłonkowym y ſtawowym:

H ¶ Też proch Trkyczy/ ſthrochą prochu cinamonowego w miekkię iaiu wżiety albo w iakiey polewce leguchno purguie flegme s cżłowieka.

I ¶ Mocż liſcia Trkyczowego ieſt mnieyſza niżli iagodek iego.

K ¶ Też iagody tego żiela pietnaſcie wliczbie/ſkorki ſnich ż iąwſzy, ă żmieſzawſzy ſnimi troche aloepatici ă maſtiki thez troche,żmieſzay to ſpołem ſtłukſzy ă vcżiń piluły/ weżmiż ie na nocż chceſzli aby ſie bie wypedżiły flegme s kholerą y inſze wodne wilkoſci przez ſtolcże/ cżynią też wracżanie.

L ¶ Thez ſwierżb y trąd wypądża y gliſthi ż żywota dżieciom,gdy ie vwarżyſz w wodżie ă daſz ku piciu Serapio Spădectą powiedaią.

Cucumer.

¶ Ogorek. Kurbis.

Capitulum.43.

Ogorek iest zimnego y suchego przyrodzenia w wthorym stopniu/ na sienia pożiwami w reczeptach/ nasienie Ogorkowe/ baniowe/ citrullowe/ malonowe/ ty nasienia są iakmiarz iednakiey moczy y włosnosci/ Thy nasienia vsmirzaią gorączość/ zapalenie/ y też gorączość kolery odeymuią/ iedno iż Ogorki/ citrulli/ malony czynią złe wilkości ktore są łaczne ku prochnieniu y gniłości/ ă tak pothym ku zimniczam/ iedno yż nasienie Ogorkowo lepsze iesth nizli czitrullowo.

Czitrullus iesth trudnieiszi ku strawieniu/ ă czini zimnice barzo dłu-
gie/ ktorego złosci przeciwi sie hanyż zagrzewaiącz żołądek.

Kthorzi ludzie miewaią omdlenie z gorączey przyczyny/ sama telko wonia Ogorkowa ożiwia człowieka y sercze chłodząc.

¶ Sok ogorkowy albo citrullowy/ pragnienie odeymuie.

¶ Też gdy vwarzyż Ogorek scitrullem w wodzie ă przyleież troche oczetu ă miodu/ ă tego sie ciepło napijesz / czyni wraczanie flegmisthymi wilkosciami/ ă nawiecżey gdy kniemu przyłożyż iagodek trlyczowych.

¶ Sok Ogorkow s sokiem citrollowym/ vsmierza bolesc członkow taiemnych v meszczyzn / tho iesth iądrek / gdy na nie przyłożyż rozmoczywszy faczelet.

¶ Nasienie Ogorkowe/ citrullowe/ malonowe/ są nasienia pędzącze vryny/ ă thak są godne ku lekarstwam.

¶ Theż ty nasienia są dobre na przeciwko zatkaniu wątroby y sledziony, nyrek/ miecherza. y na przeciwko wrzedzieniczam ktore sie czinią wpiersiach/ ale ie trzeba zwirzchnich skorek obłupować ă potym masz ie zetrzeć/ ă potym wtyżannie warzić, ă potim przeczedziwszi oczukruy ă piy bedziesz miał lekarstwo na przeciwko tym chorobam

¶ Tez wgorączych ă w ostrych

gorączkach/iako w tercianach/w vstawicżnych kthore żowiemy ogniowymi/ albo też włożnych niemocżach/to cżworo nasienie vwarżone tym obycżaiem iest wielkiey pomocży/Warż nasienie Ogorkowe /malonowe/ cżitrullowe/ y też kukurbitowe/ warżże ie w wodżie iakoby we dwu kwartu wody ă potim włoż knim soku wysokie° mlecżu iako mniey nizli połkwarty/kwiatkow fijołkowych/rożinkow drobnych iakoby po cżterżech dragmach/nasienia lactucżanego kurżey nogi/ iecżmieniu/ iuiube/ sebesten,(w aptecże ty owocże są) każdego rowno po dwie dragmie/ śliwek wegierskich siedm / niechay thy rżecży wreią wszytki społem/ przylawszy spieć łyżek ocżtá/ ăżby trżecia cżesc wywrżała/ ă potym przecżedżiwszy ocżukruy ă piy poranu y wiecżor cieplo po trunkowi/ ă gdy gi wypijesz ża kielo dni/ weżmisz pothym lekarstwo s soku rożanego ż apteki poł vncijey/cassiey fistuły trży dragmy/ ă to weżmi na switaniu ż wodką mlecżową ă ż boragową dla stholcżow/ iest to rżecż nie podła możesz wierżyć na takie niemocży gorącże / ă potym nażaiutrż po purgacijey weżmi kołacżkow ża grosz kthore żową triasandali/ albo diarodon abbatis s cżtyrży rażem dla posilenia żołądka y wątroby/ ăbowiem ten sirop y thim iesth dobry barżo ktorży maią suchoty / vryne thez pedżi y stolcże cżyni lekko/ Serapio s Pădectą powiadaią/ y Platearius tego poswiatcża.

Calamus siluestris.

Tatarskie żiele. Wilder calmis.

Capitulum.44.

TAtarskie żiele iest cżieplego y suchego przyrodżenia/ ă ma mocż subtilizouania j vmocżniania swoią korżennoscżią wrodżoną / ă stąd że pobudża rżecż przyrodżoną paniam żnamienicie

y tež vrzyne pedzi gdy gi vwarzyß w winie skopytnikiem ă z božym drzewkiem/ ă potim osłodziß trochą miodem sßimowanym/ ă teo sie napijay poranu y wieczor trūk ă potym onymže zielem przecedziwßy pierwey wode one w ktorey wrzaly/okladay cieplo dymiona y maciczę/ ăbowiem to sprawia ku mieniu tych rzeczy.

B ¶ Tež wino w kthorym wrzalo Tatarskie ziele/ z zielem y znasieniem opichowym y s chebdowym ă potym oczukrowawßy/iest dobre naprzeciwko opuchlinie žywota ktora przychodzy z zimney przicžyny/ y tež iest dobre to picie naprzeciwko trudnemu pußczaniu vriny/ktora bywa potroßcze ă zbolescią/ y tež nyrki wspomaga chore/A gdi czopek vczyniß stych ziol po vwarzeniu ă wlożiß w macice niemocz przirodzoną paniam pobudza/ y bolenie wmaciczy vsmierza/ albo vczyn̄ stych ziol wanne nawarzywßi tego ziela/ ă siedz že wthey wannie albo okladay sobie dymiona y maciczę/ tož vczyny/ Serapio powieda.

C ¶ Thež plastr vczyniony stratarskiego ziela ă skorzenia dypthanowego/ stlucz že thy rzeczy spolem ă wley knim oliwy/ ă ießcze drugi raz przetluc ă potem cieplo prilożna golenie w ktorych by byla bolesc albo lamanie / ăbowiem ma moc osobliwą plastr ten naprzeciwko takiem bolesciam posilaiącz žyly suche/ y miescze oddawione albo stluczone wspomagaiącz/ co iest rzecz czesto doswiatczona.

D ¶ Korzeń tego ziela Tatarskiego iest barzo korzėny ă zagrzewaiący ă iesth dobri naprzeciwko boleniu žoladka y inßych wnetrznosci, ktora bolesc pochodzi z zimney przyczyny y z wiatrow.

E ¶ Tež wino w ktorym by wrzalo to korzenie scinamonem ă zgalganem/ trawienie czyni dobre/ albo vczyniwßy proch stego polskieo korzenia ă scinamonem ă zgalganem / zwießawßy thy prochy day wypic̄ zwinem cieplo dla posilenia žoladka/ oczukrowac̄ dobrze możeß.

Canapus

¶ Konop. Haniff.

Capitulum. 45.

KOnopia iesth ciepla y sucha w wtorym stopniu/ Nasienie konopne iest wieczßey wagi nižli samo ziele/ kthore ma wielką moc wysußaiącza/ y tež ma moc rospądzaiącza opuchliny j wiatri ă przeto nasienie konopne iest do-

bre na opuchline ziwota ktora bywa z zimney przicziny/ ă mleko vczyniwszy gesto s siemienia konopnego/ wysusza nasienie przirodzone meszczyznam/ ă niektorzy wyciskaią sok s siemienia ă wpuszczony cieplo w vcho/ bolesć odeymuie y vsmierza/ Serapio powieda isz gdy korzenie konopne bedzie vwarzone skorzeniem wysokze° slazu ă s psinkowym/ ă potym stluczesz ă vczynisz plastr/ ă przylozysz na wrzedzienicze albo na bolączke bolączą ă zapaloną/ barzo iest vzyteczne/

Skorki konopne są dobre na czynienie powrozow.

¶ Thez oley skonopnego nasienia wpuszczony wbolącze vcho bolesć vsmierza.

¶ Tez gdi kto wycisnie sam sok z nasienia konopne° ă pozywa go tedy czyni bolenie glowy. C

¶ Thez listki Konopne z bozym drzewkiem wlugu warzone/ ă kto by sie myl tem lugiem, tedy wlosi dlugie czini y glowe barzo czysci. D

¶ Polewki/ ă nawieczey gdi samo siemie / niedobre iest ku iedzeniu, abowiem iesth trudne ku strawieniu/ iedno isz wiatry wypądza z zywotha. E

¶ Tez sok wszitkiego ziela w puszczony cieplo na rane bol vspokoia F

¶ Tez kto by sie obiadl siemienia konopnego ă stąd by mial nieiaką chorobe / thedy sie ma napić wody z miodem ă z occtem vwarzoney /albo siropu acetosum wapteczе gi maią/ odeydzie niemocz ktо iesth bolesć wnetrzna / y bolesć glowy ktora bywa dla dimow w sthepuiączich. w glowe z zolądka stego siemienia konopnego. G

¶ Thez z vwarzenia nasienia y korzenia siemiennego zblaiiwasem ă z olejkiem rozanym, stlucz ty rzeczy spolem ă potym onego przykladay na bolączke, vznasz pomoc niemalą. H

Cartamus

¶ Domowy szafran.
Wilderschaffran.

Domowy ßafran.

Capitulum 46.

A Szafran domowy albo krokos ma wsobie cieplość wtorim stopniu / nasienie domowego ßafranu iest nauzytnieyße, ă pothym kwiat tego ma wlosność wysußaiącą j ocieraiącą / czknienie czyny y sklonność ku wraczaniu y stolcze pubudza ă tak zolądkowi ßkodzy / ă wßakoß gdy kniemu przylozyß troche imbiru ă galganu / tedy vczyni purgacią then krokos bez obrazenia zolądka.

B ❡ Kwiecie thego krokosu starßy te na proch ă przymießaß octu / ă gdy thim bedzieß namazowal na dziwe mieso, albo na lißay, zginie od tego.

❡ Thez spadaly iezyk albo vsta v dzieci tym namazy kielo razow ă zleczyß.

❡ Thez kwiatki ßafranu ogrodnego w winie warzone / mleko w piersiach bialym glowam s siadle rospußcza.

❡ Tez nasienie tego Krokosu v warzone w polewcze kaplonicy albo kurowey czyni stolcze przez ktore wywodzi flegme z zolądka y s piersi. I tez they polewky stym ßafranem mozeß wlać w klisthere do ielith chczeßli kolikę vleczyć.

❡ Thez zoltą niemocz vleczyß gdy kwiatki tego krokosu vwarzyß w sitie ă thego daß sie napić kielo razow poranu cieplo dobrzi trunk

❡ Tez gdi by kogo niedzwiadek vkąsil / vwarz Krokos w winie albo w wodzie ă day sie napić / y zapocić sie ma potim / ă ktemu stlukßy then Krokos przimießay octu ă przikloz na ranę ktorą niedzwiadek vczynil / wyciąga iad / powiedaią niektorzy lekarze / aby korzen Krokosow w recze trzimany bolesci bronil ktora by miala przidz od vkąßenia niedzwiadkowego.

❡ Tez kur stary kijem zabity / ă nie zarzezany khtory ma być wywnątrzony ă oskubiony ă ty rzeczy weń maią być wlozone / iako naprzod Cinamon / Krokos / hanyß / lebiodka / y korzenie paprotki

każdego ſnich podmiarą. ă potim zaſpuntowan ſy tego kura/ maſz warzyć że dwie godzinie, ă potym ta polewka ieſth barzo dobra naprzeciwko iadō niedźwiadkowym y weżowym / oczym Pandecta s Platearzem ſwiadczą.

Caulis.

Kapuſta. Kraudt

Capitulum. 47.

A Kapuſta ma vilkotnoſc wliſciu ſwoim/ ă ieſth troiaka / domowa/ leſnia y morſka/ leſnia ta ieſt naywiecſzey gorzkoſci y oſtroſci/ a tak ku iedzeniu mało pożyteczna/ ăbowiem czini krew grubą/ y nadyma żołądek / y darcie w żołądku czyni. Kapuſta domowa ieſth odwilżaiącza/ ale kiedy ią przewarziſz: tedi ma mocz wyſuſzaiączą/ barzo mało tucznoſci daie. Krew niedobra ſie ſkapuſty mnożi/ ă wſzakoż kapuſtha ſwieża na tłuſtem mieſie wołowem vżytecznieyſza y lepſza bywa.

C Też kapuſta domowa vſmierza boleſci.

D Też popiol kapuſtny ieſt cirpnąci a mocznie wyſuſzaiączi.

E Też liſt kapuſti domowey przikłożony na wrzedzienicze vſmirza. ich bol/ y ropa ſie podnim zbiera.

F Thez ſok Kapuſtny zwinem pity y z rozynkami drobnemi/ żołtą niemocz oddala/ y ſledzione na twardziałą ſcienczą, Vrinh ophicie pedzy.

G Też naſienie Kapuſtne ſtarte ă z wodką piołinkową ku piciu dane, gliſty w ziwocie v dzieci zabija

H Też popioł ſkorzenia Kapuſtnego dany z wodką graminis ktora ieſt w aptecze/ kamień łamie y wypadza s człowieka.

I Też Kapuſta ogrodna troche niedowarzona/ odmiekcza żywot y ſtolcze czini/ Diaſcorides ſwiadczy. A gdy ią barzo przewarzyſz/ tedy zaſie żołądek zatwardza j obciąza.

Isaac Zyd powieda kapusthe byc suchey y zimney wlosnosci.

¶ Tez kapusta ktorą lecie zbiera ią/spalenszą krew czini nizli kapusta kthorą zimie zbieraią. Bowiem kapusta zimie zbierana wiecey od mięcza zywoth y stolcze czyni/y vryne pedzi. A z wlaszcza sok albo polewka kapustna.

Cicuta.

¶ Swinia wesz. Pfefferkraut. oder Scherlinck.

Capitulum.48.

SWinia wesz iesth ziele swiadome kthore iesth barzo oziebiaiącze/a zwlaszcza korzen y nasienie iego. A dla swoiey zbytniey zimnosci iako iad zabija gdi bygo ktore zwierze miało pożywać/A wszakosz gdi by tego nasienia człowiekowi zadano/thedi mu sie dać napić wina korzennego nathszczo dobry thrunek/bo thym zatlumisz moc iadowitą tego nasienia.

¶ Wirzchy thego ziela zbieraią y wyciskaią snich sok/kthory potym na słończe wystawiaią yzby sie tak ygestnie y spiecze/a then sok iest dobry na bolesci oczu/z wodką rożaną y skoprową rospuszczony a tym oczy bolącze maczać.

¶ Thez kthoby miał wrzod albo bokaczke barzo bolącza/tedy stlukszi to ziele przikoz na wrzod bolesc odeymuie.

¶ Tez kto by miał chorobe plynączą s członku męskiego wilkosciami/tedi tim zielem obłoz człowiek thaiemny zastanowysz plynienie y niewzod czyni.

¶ Tez gdy by plastrem stego ziela obłozył piersi białey głowie tedy iey mleko odeymie. A gdiby tez plastr przykładał na członek thaiemny młodemu mężcziznie tedy mu nie będzie rość/thakież piersi młodey białej głowie nie będą rosły pod tym plastrem.

¶ Tez swinia wesz iesth vzyteczna naprzeciwko podogrze y naprzeciwko Sciatice gdi kto będzie sobie nogi vmywał wthym zielu v-

G warziwßi ie ſchebdē y z rumnem.

H ¶ Tež liſcie tego ziela ſtłučžone ă na opuchline przylożone ieſth barzo dobrze/y inße boleſci vſmierza to rzecž ieſt doſwiadcžona.

¶ Tež ſwinia weß liſcie z naſieniem/ſtłukßy thy rzecžy ſpołem y przylož na cžłonek meſki taiemny oddala buynoſc y cžłonek mdli /y broni polucij nocžnych.

I ¶ Tež tiže plaſtr przyłožony na pierſi młodziuchney panienki/nie dopußcža ym roſć.

K ¶ Tež ſok naſienia ſwiniey weßſki pomazany na ocžy płynącže/ zaſtanawia łzy: y ocžy viaſnia.

Coſtus.

Capitulum. 49.

A Coſtus ieſt ziele ale ſie w polßcže nierodzy ă ieſt troiakiego rodzaiu/ieden ieſt ktory roſcie w Arabijey/ ten ieſt biały/korzennoſć w ſobie maiączi/ă drugi roſcie w Jndijey/ten ieſt cžarny y gorzki/trzeci roſcie w ſirijey ă ieſt woniey przykrey/ă ieſth na podobieńſtwo gwozdzikow/Biały ieſt nalepßy/ſwiežy/ktory nie ieſt ſtocžoni albo zdziurkouany,nie ſmierdzączy/ă kthory niekąſa w ięzyk/ ă ponim then ktori w Jndijey roſcie/ Jeſt to ziele ciepłey y ſuchey włoſnoſci w trzeciem ſtopniu.

B ¶ Coſtus ieſth oſobne lekarſtwo poſilaiące ſuche žyły/ă nawiecey gdy kogo powietrze rußy/iako paraliž/ tedy oleijek ſthego ziela ieſth barzo dobri mazać pacierže i wßitek grzbiet/ albo kto ma oddawione albo ſciſnione žyły/thedy oleykiem s koſtuſa maß mazać ty žyły ciepło/ Jtež zimno wielkie ktore w zimnicżach bywa oddala gdi tym oleykiem grzbiet namažeß.

C ¶ Tež przyrodzoną niemocž paniam porußa/ ă tho gdy bedzie v warzony w winie albo w vodzie ă thego ſie daß poranu albo na noc napić/Takież y kurzenie ſtego ziela vczynić.

D ¶ Thež chciwoſc cžyni ku cieleſnem ſkutkom.

¶ Też boleſci w macicży oddala gdi tego ziela pani ſie napije vwarzywſzy w winie / y ſtolcże cżyni / y też ſie przeciwi iadom ktore przichodzą z vkąſzenia wężą y iaſzczorki.

Cauda equina.

¶ Przeſſka.

Capitulum. 50.

PRzeſſka Ziele o ktorim Auicenna w wtorych kxiegach Capitulo o Przeſſcze mowi / iż ieſt ziele ktore roſcie na dolinach ktorego kocżkanie ieſt dziurkowathe / a ku rumiennoſci barwą ſie ſkłania / Jeſth ziele oſtre ă cżłonki ma poſobie / rado też to ziele roſcie przi drzewie / y obwija ſie około drzewa iako chmiel / ă ma korzenie twarde / To ziele ieſt zimnej mocży i wyſuſzaiącey, ă ſmak ma gorzki y cżierpniącży / ă dla thego ma moc wyſuſzaiącą.

¶ Auicen. mowi o tē zielu iż ma włoſnoſć krew zaſthanawiać ſkąd kolwiek by ſie przepuſzczała / Rany ktore z złych kroſth przychodzą wyſuſza y goij ie mocżnie / y żyły ſuche porwane ſpaia y zraſzcża / y też wnetrznoſci wſzitki / ă z wlaſzcża ielita y wątrobe y żołądek poſila / y naprzeciwko opuchlinie ieſt dobra thak w trunku iako y plaſtrſniey vcżyniony / ă wſzakoż Galienus vcży warzyć ſamę przeſſkę zwinem ă z wodą / ă oſłodzić trochę cżukrem ă thego ſie napijać / powieda iż cżyrwoną biegunkę y chorobę białym głowam zbytnie będącą zaſtanawia / y też rany w miechierzu y w ſubtilnych albo w mnieyſzych telithach goij / thenże Galienꝰ powieda iż ſok ſtey przeſſki wyciſniony / zaſthanawia krew z noſa zbytnie płynącą / y biegunkę każdą / z winem albo z babcżaną wodką pithy natſzcżo / ocżym Diaſcorides ſwiadcży iż ieſth barzo dobra Przeſſka ludziem ſthłucżonym albo vtrząſnionym / day pić z winem albo z wodą vwarzywſzy / J na dychawicże też ieſt dobra ktora cżyni vlżenie wpierſiach.

y oddech wolny czini/y kaßel odei
muie.

Cerifolium.

¶ Trzebuka.

Capitulum. 51.

Jest ziele zagrzewaiące
y wysußaiącze zbytnie
A roscie to ziele pospo-
licie na mieſczach wy-
prawnych /iako przi ro
slach:krzie zicza kwietnia
roscie. Jsaac mowi o thym zielu
w kxiegach dietarum/Tho ziele w
wodzie vwarzone ą potym miodę
osłodzone a ciepło pite/pędzi vri-
ne kto iey niemoże pußczać/ y też
bolesci kłocie w bokoch j wmiechę
rzu vspokoia.

¶ Też wiatry/y nadymanie żo- B
łądkowe z grubych wiatrow ros-
pądza y trawi/ y zamulenie/ tho
iesth opilacije z żył wyczyscia.

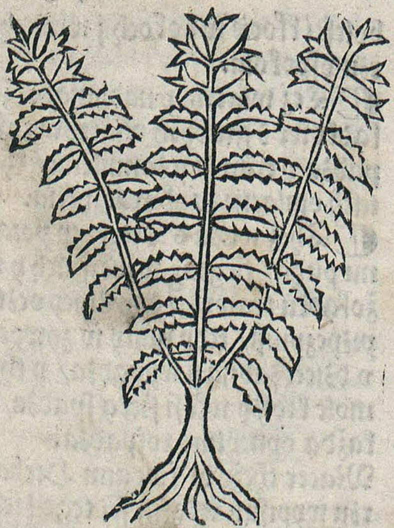
¶ Thez woda s Trzebuly pora- C
nu pitha/ flegme w piersiach y w
żołądku trawi/ ą gdy kniey octu
przyczyniß/ tedy glisty w żywocie
v dzieci zabija y wypądza/ y thez
mole ktorzy włosi sieką spądza/y
każdą opuchline rospądza.
Macer theże w swogim Herba-
rzu wypisuie własnosci tego ziela
na przerzeczone niemoczi być bar
zo vżyteczne.

Camedreos.

¶ Wielka Ożauka.
je lenger je lieber.

Capitulum. 52.

Wielka ożanka iest zie-
le niebarzo wysokie/ A
podobne ku debezinie
listki ma przyßyrßym
ku mietcze podobne ą roskraiane,
Roscie tho ziele na mieſczach ka-
miennych/opoczystych/kwiathky
ma barwy sjołkowey / Tho ziele
zbieraią ku lekarsthwam kiedy tuż

nasienie wnim dożrzete/ ă wespo-
lek z nasieniem ma byč zbierana/
Galienus powieda iż iesth moczy
ciepley y wysußaiącey/ ă stąd iest
barzo podobna ożanka ku debczi-
nie.

B ❡ Moczy tego ziela thy są/ na-
przod vwarzona Ożanka w pro-
stey wodzie ă osłodzywßi miodem
kaßel leczi/ j śledzione zatwardzia
łą miekczy.

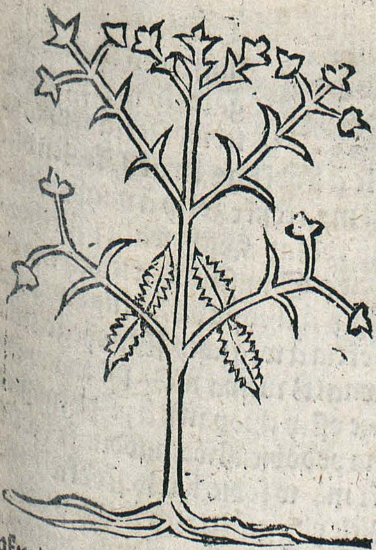
C ❡ Thez opuchłym ludziem iesth
pożytecheczna/ martwy płod z ży-
wota wypadza/ ă z władzcza vwa-
rzona ożăka w oczcie ă w wodzie
śledzione zatwardziałą odmiek-
cza/ ă gdy z winem vwarzona o-
żanka ă pita: każdemu sie iadowi
sprzeciwia. Galienus thak mowi/
Ożanka iesth smaku troche gorz-
kiego/ y troßke przykwaśnieyßem
ă dla tych smakow iest barzo vży-
theczna naprzeciwko niemoczam
śledziony, vrzyne j vpławy białym
głowam pedzy ophicie/ y też wßel
kie nieczystości grube z wnetrzno-
ści wywodzy/ o takichże włosnoś-
ciach Serapio Lekarz stari thego
ziela wypisuie/ powieda na zasta-
rzały kaßel iest osobney pomoczi/
y żołądek posila/ y kurczu broni/
W apthecze sirop czinią sthey o-
żanki ktorego możeß vżywač na-
przeciwko thym wßytkym niemo-
czam z wodkami/ piołynkową ă
ielenich iezykom poranu/ y też żoł
tą niemocz czarną ktora przycho-
dzy s strony śledziony/ tho ziele w
wodzie vwarzone ă poranu ciep-
ło pithe po trunkowi vleczy.

Camepitteos.

❡ Mała Ożanka.

Capitulum. 53.

Ożanka mała/ kthora sie z greczkiego ie-
zyka wykłada mała sosnka albo choia ă-
bowiem wonney zest to ziele sosno-
wey/ ă iest mała ożanka podobna

lakmiarz we wßythkich wlosnoś=
ciach wielkiey ożancze/ Serapio
tak mowi/ mala Ożanka iest ziele
ktore roście lieda gdźie naziemi/ ă
iest troiaki rodzay iey/ iedna śnich
iest więczßey moczy/ ktora ma list
ki iakoby roschodnik/ iedno iß tro
che mnieyße ă kosmate/ ă przisa=
mech roßczkach listhki są mnieyße
wionią mają iakby sośnina, kwia
tki ma blade, nasienie czarne/ ga=
łąski są długie/ wtory rodzay the°
ziela ma gałąskhi barzo długie ă
cienkie/ ale list y kwiecie j nasienie
podobne pirwßemn, Trzeci rodzaj
maley Ożanki/ ma gałąski na=
subtelnieyße/ blade y kosmate/ ă
to iest prawy samiecz/ Rożga te°
ziela przy kthorey są gałąski iesth
chropawatha niegładka ă biała/
kwiecie ma białe barzo drobne/ ă=
le wonthey iednakiey z inßemi.

¶ Serapio lekarz mowi/ Ożă- B
ka mała czyśći wnetrznośći omy=
waiąc y ocieraiącz zamulenia fle
gmiste z żołądka y z wątroby y s
śledziony/ ă tak naprzećiwko żoł=
they niemoczy iesth nad inße ziola
wielkiey moczy.

¶ Thez vpławy białym głową C
pędzy/ gdy vwarzyß the Ożanke
z byliczą ă osłodzyß miodē/ ă the°
daß sie napijać thrunek poranu/ y
vryny zadzierżenie porußa.

¶ Tez gdy iesth zielona ożanka D
ma mocz goiącą rany naraßczą=
iącz ciałem/ y tez twardość pierśi
rospądza, y odbicie albo wywinie=
nie vzdrawia gdy śniey plasthr v=
czyniß z miodem ă zoliwą.

¶ Diascorydes thak powiada/ E
gdy korzeń małey ożāki będźie pi=
ty z wodą vwarzony/ przez śiedm
dni żołtą niemocz vleczyß/ ă gdy
go vwarzyß w miedźie pithym/ ă
kto ma sciatike to iest denną bo=
leść/ ma pić thrzydźieśći dni ă bę=
dźie zdrow/ thym ludziem kthorzy
mają chorą wątrobe y tez kthorzi
mają bolenie w krzyżoch, Jest tho
rzecz doświadczona korzeń Ożāki
ktorego Turczy często pożywają.

¶ Tez gdy vwarzyß korzeń O= F
żanki w wodźie ă z oną wodą roz

75

maciß make iarą thak iß vczyniß plastr przyczyniwßy oliwy / Tedy then plastr przykladay na mieścza ktoreby czuynosci niemialy/ ă kto reby cirpnely/ y tež twardosci kto re bywaią okolo ran odmiekcza y rospądza.

G ℭ Tež gdy figy stlukßy w możdzerzu ă zmießaß ią wodą w kto rey bylo warzone korzenie Ožanki malcy ă knim przylożyß żywice ă stego vczyniß twardy plastr ktory rany czyści y goi.

Consolida maior.

ℭ Kostywal. Walwurtz.

Capitulum. 54.

KOsthywal roście na mieśczach thwardych galąsky ma podobne lebiodcże/ są woniaiące ă slodkiego smaku/ korzeń dlugi ma, troßke žolty ă miąßßy, drugy rodzay Kosthywalu iest kthory zową Simfitum/ wierzch ma osthry ă chropawy/ dlugi na dwa lokcia ă weglasty slup thego ziela wngtrz niema nicz/ list ma w sobie ostry chropawy ă przydlużßym na podobieństwo miodunki, kwiatki ma w sobie barzo slodkie / tho ziele gdy gi zetrzeß ă gdy przylożyß go ku ciału golemu / natychmiasth vczyni swierzbienie/ ă korzeń ma czarny zwierzchu ă wewngtrz biały ă wilgotny / ă tho iest prawy Kostywal wieczßy.

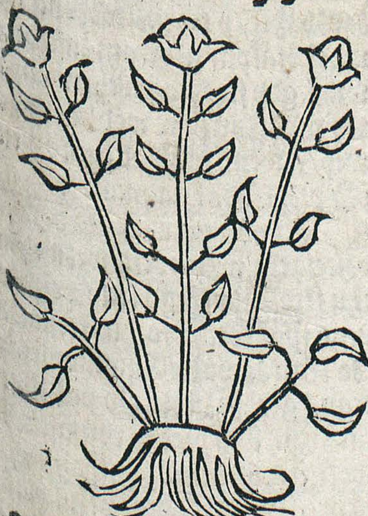
ℭ Korzeń Kostywalu wieczßego miałko starty ă z wodką podbiałową pity/ dychawicze leczy / oddawienia y opuchle mieyscza rospądza/ ă tho gdy to ziele stluczeß wespolek y z liściem/ ă przylożyß na mieście widete albo odcisnione miasto plastru.

ℭ Tež rany stula y zraßcza/ ă gdy tego ziela wlożyß w garniecz gdzie mięso wre / thedy sie sztuki zrastaią.

Consolida minor.

¶ Zywokost. Prunellen.

Capitulum. 55.

A Zywokost mnieiszi ma mocz ocieraiączą / ă stądze rope spłucz ociera y wyczżysćia / ă druga ma włosnosć zgromadzaiączą / thak iż krew zasthanawia zbytnie płynączą / smaku iest słodkiego, woniey wdzieczney.

B ¶ Gdy by tego ziela pragnączy człowiek mastikował, oddala pragniente, odeymuie społem y ochrapiente.

C ¶ Też rospukkiem dzieciom vczin plastr / ă przikoż na rospukle miesćze mocżno przywiązawszi recznikiem / ă vleczy

D ¶ Thez czyrwoną niemocz vleczyß vwarzywszy z winem / to ziele bolenie krzyżow odeymuie.

E ¶ Dijascorides takież swiadczy o mnieyszim zywokoscie / gdy prawi vwarziß żywokost wpitim miedzie / ă bedzieß sie tego miodu napijać / płucża kthore maią w sobie zgromadzenie ropy: wyczżysciß / z wodą vwarżony ă piti bolesć krzizow vlecża.

F ¶ Thez korzeń tego Zywokostu w winie vwarżony, paniam vpławy zbytnie bedącze zastanawia / y czirwoną biegunke sthanowi / ă gdy gi vwarzyß w wodzie ă stroche oczżtu ă z miodem przesnym ă osłodziß, tedi kłocie bokow oddala

G ¶ Thez Plinius powiada yż ladowity wrzod ktori z melankolijey spaloney bywa / zową gi Antrax leczy gy ten korzeń gdy bedzie vsuszon ă pothym miedzy dwiema kamieniomą starty / ă onym prochem posipować then wrzod / nad domniemanie ludzkie leczy.

Consolida rubea.

Zywokost czyrwony.
Gulden guntzel.

Capitulum. 56.

Żywokost czyrwony.

A Czyrwony żywokosth Jest ziele podobne ku pięcperſthowi / ăbowiem ma ſiedm liſthkow z obudwu kończu koſmathę/ ă dla tego greczkiem iezykiem zową ie Eptaphilon/korzeń ma czirwony zakrączony/ podobny galganowy/ ale niekończyſty/kwiatki ma złothey barwy/ Włoſność ma wyſuſzaiącą ă oziebiaiącą, Jeſt też drugy Zywokoſt czyrwony ktory ma liſt podobny końſkiemu ſczawiowi/iedno iż liſth tego ziela z iedney ſthrony ieſth iakoby modry/ ă z drugiey ſtrony zielony kwiathki y korzeń czyrwony / ale moczi ieſt iednakiey iako y pirrwſze zową ie niektorzy podbiałem.

B ¶ To ziele ma mocz gorącą/ y płod w żywocie vmoczniaiącą.

C ¶ Proch ſthego ziela vczyniony ă dany ku piciu z babczaną wodką albo s ſokiem babczanym/ zaſtanawia vryne ktho iey niemoże zadzierżeć/ y też przirodzoną niemocz białym głowam zaſthanawia/ gdy ſie tym prochem naparzy vwarzywſzi w wodzie deſzczowey/ ă wtim maczać gębkę y cieplo przykładać na maciczę.

D ¶ Też aby pani mogła donoſić dzieciątka w żywocie/weźmi prochu ſkorzenia thego ziela vczynionego ſpoł łota/prochu ſkoriandru czo złoti zawazi/Cinamonu tartego/ gwozdzikow czo poł złotego zaważy/ ă ty prochy roſpuſciwſzy woſk ă terpentinę zmieſzay z woſkiem/ ă gdi ochłodnie vczin plaſtr ktory plaſtr przykładay na krzyżę, y na maciczę możeſz.

E ¶ Thęż kto w żołądku nicz niemoże zadzierżeć/tedy proch thego korzenia zmieſzany z białkiem iaieczným/ ă nathrzonie vpieczony day ieſć natſzczo/zaſtanowiſz wraczanie y żołądek poſiliſz.

F ¶ Też ma włoſność proch tego korzenia rany wyſuſzać y goić, ma też mocz ocieraiączą y wyſuſzaiączą ran/ ă tak y goiączą.

Cotula Fetida.

Psi Rumien.

Capitulum. 56.

To ziele psi rumienek ma koczkanie miekkie a liscie podobne Maratro, kwiatki ma zolte napodobnieisze rumienkowemu kwieciu / a wszakosz osthrosci iesth wieczsey nizli rumien swoiski, ma listki drobne/ roscie pospolicie okolo murow/ na siedliskach pustych

Kwiecie z glowkami tego rūnu psiego starte na proch/ z woskiem rospuszczone a troche oliwy przylawszy/ ma mocz thwardosci y guzow odmiekczac y rospądzac a mozesz kniemu throche szafranu przylozyc.

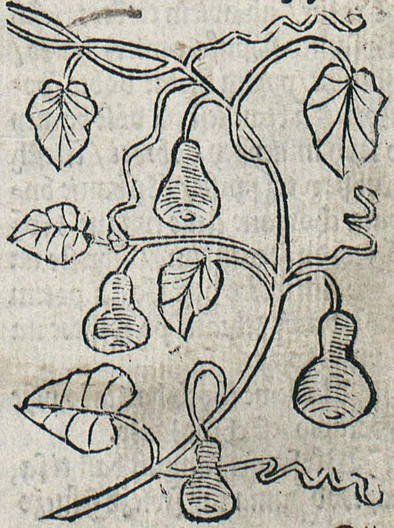
Tez powiedaią niektorzy/ gdiby sie kto napil wody w ktorey by wrzalo to ziele wyszedszy z lasnie/ tedi date czudną plec y barwe takiemu czlowiekowi, wraczanie tez czyni ktorym wraczaniem wypądza kolere/ a thak zoltą niemocz vlecza.

Auicenna powieda yzby wonia psiego rumnu wiathry w glowie trawila, a tak szumienie y pisczenie oddala.

Cucurbita.

Bania.

Capitulum. 57.

A Plinius pisze o baniach W dziewietnasthych kxiegach, powiada banie byc podobne ogorkom w włoswosciach, ă nawiecey w tem iż zimna nie cierpią/ ani sie rodzą zymie/ ă na miekszach wilgotnych y na gnoiowych z właszcza, na pol stopy na głebią sadzą banie w ziemie/ kxiezycza kwiethnia/ maia, ă drudzi kxiezicza marcza sieią banie / po pieci ziarn w iedno miesce sadzą/ sthądze rozdze wynikną/ ktore potim dla buynosci roscie wysoko ku gorze/ ă to gdi bedzie miało przisobie iakie drewno albo płot/ albo poklat uczyniony/ za ktorym sie pnie ku gorze wysoko, Palladius lekarz ieden powiada yze nasienie w iedney bani iest rozne/ abowiem to ktore iesth przysamey szypulcze wierzchniey/ iest lepsze/ potim nietak dobrze spośrzodku/ ă ktore iest na dole baniey to iesth mnieysze dobroci / ă iesth grubsze y tez szyrsze/ Ty banie bywaią chowane ă nie ruszane, z rozdza aż do samey zimy/ ăby sie na sienie tim lepiey dostało/ A potim onyż banie zebrane po wthore na słonczu suszą.

B ¶ Nasienie thych bań iako pisze Serapio iest chłodzącze.

C ¶ Włosnosci samych bań ti są, naprzod bania tak swiezo stłuczona iż bedzie sniey iakoby plasthr/ ktory gdy przylożysz na wrzedzienicze albo na wszdecie ciała/ ktore bywa z zapaleniem/ v zdrawia.

D ¶ Tez sok wycisniony z banie ă z rożanym olcykiem zmieszany/ bolenie vszu ktore z zapalenia przichodzi oddala, ă zwłaszcza dziecię lekarstwo iest przespiczne.

E ¶ Tez bolenie głowy z goracey przyczyny, y thez opuchlene kthora bywa pod oczyma spądza / y podogre vsmierza gdy tym bedziesz namazował.

F ¶ Thez banie vwarzone w wodzie/ ă potim ku oney wodzie przimieszay miodu ă soli oczkowatey, ă komu sie dasz tego napic bedzie miał stolcze.

G ¶ gdi z banie wymiesz nasienie ă naleiesz wina/ ă dasz temu tak stac przez nocz j przez dzień ă oneo wina dasz sie napić komu, tedi bedzie miał purgaciją.

H ¶ Tez sok bań/ bolesc żebow vsmierza/ gdy w vsciech chwile bedzie trzymany/ ă gdy ktemu sokowi przyłożysz rożaneo olejku ă tim namażesz wątrobe y sierce/ thedy thakie namazanie oddala zbytnią goraczośc w febrach.

I ¶ Thez sok baniowy z osrodhka białego chleba zmieszany/ ă iako plastr vczyniony/ naprzeciwko podogrze iest vżyteczny/ y herisipile

to iest wrzod s kolery barzo bolą-
czy leczy.

K ¶ Czynią też popiol s skorek ba
niowych/ktori proch goij rany na
członku taiemnym meskim.

L ¶ Nasienie malonowe ma moc
wysuszaiącą/ktore gdi bedzie na
proch starthe ă bedziesz zasipowal
onym prochem rany złych krosth,
wysusza ie mocznie y goij.

M ¶ Też w karmiach nasienie ba-
niowe pożiwane/ żołądek odmiek
cza y pragnienie odeymuie/y wą-
trobe zapaloną chlodzy.

Carui.

¶ Polny kmin. Komel.

Capitulum. 58.

Polny kmin/w Sicili- A
iey dosić obficie roscie
iako y vnas w polszce
Trwa mocz polnego
kminu przez pięć lath/ Ma mocz
pobudzaiącą/rospądzaiącą wil
kosci.

B ¶ Wino w kthorym by był wa-
rzon polny Kmin/ iest vżytheczne
naprzeciwko zadzierżeniu vriny/y
thez w potrawach iedziony posila
żołądek ku trawieniu/wiathry w
żołądku trawi/y chęć ku iedzeniu
dawa/ y thez chrobaki w żywocie
zabija/y Drżenie sercza oddala/
Plinius pisze/polny Kmin w sici-
liey być nalepszi y wieczszey moci
Korzeń polnego kminu/ może być
iedzion od ludzi iako pasternak iest
takiego smaku.

C ¶ Thez iest dobry thim ludziem
ktorzy cierpią swietego walante°
niemocz/y kaszlączim,y ktorzi ma
ią bolenie krzyżow / y tym ktorzy
niemogą vryny wolno pusczać/y
naprzeciwko każdemu iadowithe-
mu vkąszeniu.

D ¶ Thez bolenie y klocie w żiwo-
cie vsmierza ktore przichodzi z gru
bych wiatrow.

E ¶ Ziarna kminu polnego starte
na proch ă z octem rospuszczone,
swierzb j parchi na glowie vlecza
ă gdy by sie kthory człowiek thym
okadzył:thedy zgrzythanie zebow
mieć bedzie.

Daucus creticus.

¶ Ptaße gniazdo. Fogelneſt.

Capitulum. 59.

A Ptaße gniazdo ieſt cie-pke y ſuche w trzecim ſtopniu, kthorego ziela kwiatki wiecey ſą go dne ku lekarſtwu nizli korzenie y liſcie iego/ ă ieſth dwoiakie to ziele/ iedno ktore połacinie zowa Creti-cus, ă drugie ktore zową azininus ktorego oſłowie pożiwaia/ tu be-dzie wypiſanie othym ktory zową Creticus/ Ma mocz roſpądzaią-czą, thrawiączą y ſcieńczaiączą, ă ieſt popądzaiącze vryny,

¶ Naprzeciwko remie y naprze-ciwko kaßlowi, y naprzeciwko dy-chawiczi z zimney przyczyny ieſth dobre pthaße gniazdo/ gdy będzie vwarzone kwiecie iego w winie s figami ſuchemi ă z lakricyą, ă tedy ſie maią napijać ci kthorzy by thy choroby mieli/ ă tho gdy by w ſo-bie goraczki niemieli/ ă gdi by go rączke mieli/ thedy z wodą ă nie z winem maią być vwarzone thy rzeczy/ ă gdy wkołyß w tho wino Diaprassium (kołaczki ſą w ap-tecze) thedy ießcze lepiey będzie/ ă to ieſtli ty choroby z zymney przi-czyny ſą/ ă ieſtli by z gorącey przi-czyny byly/ tedy ty rzeczy z wodą maß vdawać, bowiē wino zapala.

¶ Tez wino w kthorym wrzało Ptaße gniazdo kwiathki s hany-zem dane ku piciu/ wiatri grube y oſtre krawi w żywocie/ ă tak koli-cze niedopußcza być.

¶ Naprzeciwko opuchlinie ſirop taki vczin/ weźmi kwiatkow pta-ßego gniazda iedne garść/ naſie-nia opichowego/ włoſkiego kopru piotrußczanego/ każdego cztyrzy dragmy/ korzenia ſparagowego/ brusci/ w apthecze naydzieß warz ty rzeczi w winie ă w wodzie iako w połtory quarty wßytkiego/ aże iakmiarz do połowicze wywre/ ă potym przecedz ă omiedz trochą miodu/ ă potim ſie napijay thego

siropu porannu y wieczor/ á gdy gi wypiießz weżmiß ty piłuły dawßy ie vczinić do aptʼki tak napisawßi

Weżmi piłuł z wilczego łyka á vczyń dżiewięć/ z wodką włoskiᵒ Kopru/ á potym nazaiutrz po piłulach weżmi kołaczkow dla posilenia ktore żową dialaca.

¶ Też przerżeczony sirop w spomaga mokrą watrobe y ßkodżione broniącż niemocży sstich cżłonkow pochodżić/ y też drogi ktorimi vrina wychodży wyczisscia/ y też maćicże cżisci z wilkosci sprochniałich á to gdy kniemu przyłożyß troche Triferam saracenicā, iest lektwarz w apthecże.

¶ Też vczyń cżopek rozmaciwßy tey Triferi wtim siropie/ a przilożiwßy prochu thego żiela ptaßeᵒ gniazda á throche mirry a oliwy że dwie vncij/ á tak możeß thego throche poważyć á sthego vczyń cżopek kthory włoż w maćicże na nocz.

¶ Thez wino w ktorym wrżało to żiele iest dobre naprzećiwko kamienłowi, y naprzećiw obphitosci zbythniey vryny. Pandecta/ Platearius/ Serapio othym powiadaią.

Diptamus.

¶ Trżemdala. Diptam.

Capitulum 60.

Diptamus iesth ciepłe y suche w trżecim stopniu, na mieścżach suchych á khamiennych rośćie to żiele/ korżenie Diptamowe iest wiecżßey ważnosci y moci nizli samo żiele/ á przeto w receptach pospolićie o korżeniu ma być rozumiano/ Korżeń Dipthamow ma być obierany ktory by niemiał w sobie żadnych dżiurek/ bowiem ma taki korżeń mocz rospądżaiącą/ trawiacżą/ y prziciągaiącżą iad/ á przeto iest barżo dobry Diptam naprzećiwko vkąßeniu iadowitych robakow albo żwierżąth/ gdy korżeń Diptamow będżie stłucżony z oleykiem cżebulnym á teᵒ

przykoż na miesce vkąszone/ barzo pomaga/ iad wyciągaiąc zmiesca.

B ¶ Gdy vwarzysz Dipthan albo Trzemdale z bylicą ă z niedospiałkiem ă z zielem ktore zową po łacinie Sanamundi (w aptece ze maią) w winie/ ă kto by był ranny day mu sie thego napić/ ăbowiem pospolity lud barzo trzyma o tim piciu iże iesth rozlicżney pomoczy rannym ludziom / goiące rany rychło/ ă żadnego iątrzenia niedopuszcza.

C ¶ Proch korzenia Dipthanu/ z blaywasem zmieszany ă s smołą iodłową iże bedzie iakoby masć/ kthorey na rane przykładay/ abowiem sie pod nią goij i spaia rany

D ¶ Też niemocz przirodzoną paniam wywodzy, y też czepek ktory zową połacinie secundina/ wywodzy gi thesz z żywotha/ y vmarły płod wyciąga/ ă to gdy vwarzysz korzenie Dipthamowe z bylicą ă z bożym drzewkiem w winie/ ă omiedziwszy miodē s szymowanym tego sie bedziesz napijała.

Ktemu też proch korzenia Diptanowego z mirrą ă s sokthiem byliczanym zmieszawszy ty rzeczy społem/ ă vczynisz czopek z bawełny ktory namoczywszy wtich rzeczach włoż do macicze na noc/ tedy rychło thakież vczyni iako y pirwsze lekarstwo.

E ¶ Też to picie iako iest wyszszey napisano/ ma mocz popądzaiącą vrinę kthora ścieszkoscią przichodzy.

F ¶ Thež wino w ktorym wrzało thego ziela korzenie spiołynkiem/ iest dobre tym ktorzi miewaią bolenie w żołądku/ ă nawieczey spokarmow złych/ iako z bedłek.

G ¶ Też naprzeciwko dychawiczy z zimney przyczyny/ vwarz Dipthan s figami suchemi w winie/ ă potym przeczedz ă dobrze wycisni ă tego sie napijay.

H ¶ Też vwarzenie diptanu s chebdem ă z opichem w prosthey wodzie/ ă potym przeczedziwszi oczukruy albo omiedzi ă thego sie napijay/ naprzeciwko opuchlinie iest dobre lekarstwo.

I ¶ Thež gdy vwarzysz Dipthan w wodzie, ă oną wodą wkażni bedziesz ocierał ciało/ ktho by miał żołtą niemocz: pomaga/ bowiem na wierzch żołtosć wychodzi, spotem wypływa.

K ¶ Też gdy nakładziesz Diptanu w domu swogim/ iadowite zwierzetha/ iako weże y iaszczorki wypadza sthego domu. Pandectha/ Platearius / y Serapio powiadaią.

L ¶ Też Diptan vwarzony w wodzie ă potim w przasny miod włożoni kaszel oddala iedzony natsczo

¶ Też Diptan w ktorym domu bedźie na kielo mieśczoch/ wygania z onego domu gad.

¶ Też weźmi Diptanu, Castoreum: to iest bobrowech strotow, każdego rowno cześć czo złoti zaważy/ soku rucianego s śześć łyżek/ ă thy prochy sthim sokiem zmieszay/ wpuszczaiże tego potroszcze w nos ăbowiem świethego walanthego niemocz vzdrawia.

¶ Też komu by sie członki albo sławy kurczyły z bolescią, tedy tim namażuy vznasz pomocz,

Esula minor.

¶ Sosnka mnieysza.
Kleinwolfworts.

Capitulum. 61.

Iesth ciepka y sucha w trzecim stopniu, korzeń Sosnki godźi sie ku lekarstwam/ ă ma mocz purgowania flegmy/ ă pothym też y melankolią sciała człowieczego/ Sosnka iest dobra naprzeciwko zimnici ktora bywa na każdy dźień/ Ithez naprzeciwko sthawowym bolesciā iest barzo dobra/ to iest naprzeciwko bolesciam nog/ j rąk/ y naprzeciwko paraliżowi/ y na kholike w cienszych ielitach/ y naprzeciwko opuchlinie z zimney przyczyny tym obyczaiem sprawować/ Weźmi korzenia sosnki/ korzenia piotruszczanego/ khorzenia chebdowego, mleczowe°/ każdego snich po cztirzy dragmy / nasienia włoskiego kopru/ nasienia opichowe° y hanyżowe°, rowno iakoby po dwu dragmu, mastiki, cinamonu, po trzech dragmach / warzże thy rzeczy we dwu kwarthu wody aże by trzecia cześć wywrzała/ ă potym przecedźiwszy oczukruy ă tego sie napiiay poranu y wieczor/ Iestliby ludźie roskoszni brzydźyli sobie to picie/ tedy warz korzenie Sosnki s świniem mięsem ă z rożynkami ă s hanyżem/ á thak niechay pożywaią tey tho polewki naprzeciwko tym chorobam/ albo vczyń klaret sprochu sosnkowego korzenia spro

gakganowym/hanyzowym/mastikowym/ă bedzie przyiemnieyszy y smaczniejszy ku piciu.

B ⁋ Sosnka niema być pozywana od thych kthorzy są goracego przyrodzenia, ăbowiemby gorączka byla sniey kaczno/czo iest rzecz doswiadczona od Serapiona/ ă nawieczey szkodzi tym ktorzi zwykli miewać Emoroidi, to iest krew z zylek ktore są okolo stolcza: zbytnie wywodząc snich krew/ Itez dla swoiey cirpnosci zaciskaiącz ony zylki czini wnich nieiaką opuchline/ thakiez y Wilcze lyko thoz czyni/ bo ma w sobie ostrość scirpnoscią, Serapio capitulo o sosncze to powiada.

C ⁋ Tez wmleku Sosnki niemasz zadnedo pozytku/ ăbowiem obraza ktho go pozywa/ Gdziez wiele lekarzow ktorzy krążą okolo ludzi ă bedącz niedoskonali/wiele ludzi tym mlekiem potruli/ A gdy odnich pytano ktore by lekarstwa dawali w piciu ludziem chorym/powiadali ize mleko Sosnki z oleykiem Zyzaminowym/ ktora rzecz takowy gwalt gim czynila w stolczoch/isz od nich vmirać musieli/ Serapio Pandecta/ Platearius o tym powiedaią.

Endiuia.

⁋ Mlecz. Marjdiestel.

Mlecz iesth zimny y suchy w pirwszym stopniu/ listh Mleczowy iest godny ku lekarstwam/s kthorego pokarm bywa ă nawieczey z zielonego, iest rozliczney moczy zielony Mlecz/ale suchy nicz nieiest, ma mocz popądzaiącza vryny y potwierdzaiącą/ Itez ochladzaiacza/a przeto iest dobry naprzeciwko zathkaniu sledziony y wątroby sprzyczyny goracey.

B ⁋ Tez iest dobry naprzeciwko zolthey niemoczy/y naprzeciwko thercianie iakazbykolwiek byla/y naprzeciw zapaleniu wątroby. I na bolączke gorączą/vczynic szy takie picie, Wezmi soku Mleczowe

D ¶ Te[illegible]
kobyle[illegible]
zmieſza[illegible]
kthory [illegible]
knim p[illegible]
krwie c[illegible]
porani[illegible]
dza ſw[illegible]
E ¶ T[illegible]
kobyle[illegible]
ſaiken[illegible]
rzeczi [illegible]
czyn t[illegible]
ziy ſm[illegible]
F ¶ [illegible]
Szad[illegible]
czukru[illegible]
kopytr[illegible]
bowie[illegible]
G ¶ [illegible]
Szad[illegible]
boleſc[illegible]
albo k[illegible]
lay w[illegible]
¶ [illegible]
A [illegible]
w ſob[illegible]

D ¶ Tez ſok Szadzeczow s ſokiem kobylego ſczawiu a polney ruty/ zmieſzawſzy z oczcianym ſiropem ktory zową w aptece Oximel/ a knim przyley wodki polney driakwie czo chczeſz/ a tego ſie napijay poranu/ abowiem ten ſirop wypądza ſwierzb sciała barzo mocznie.

E ¶ Thez ſok Szadzczu s ſokiem kobylego ſczawiu/ a z wieprzowym ſadlem/ a ſtrochą ſoli/ a ſiarki/ ty rzeczi wſpolek zmieſzay dobrze a vczyn iakoby maść/ a thym namazuy ſwierzb barzo pomaga.

F ¶ Thez wino w kthorym wrzal Szadziecz ſ piołinkiem a ſtrochą czukru/ a gdy przidaſz knim troche kopytniku/ a thego ſie napijay/ a bowiem febre zaſtarzałą wipądza.

G ¶ Thez wino w kthorym wrzal Szadziecz s hanyzem/ a kto ma boleſci wnetrzne/ albo roſpadliny albo kroſty wnątrz/ tego ſie napiiay weźmieſz zdrowie.

Enula campana.

¶ Oman. Alant.

Capitulum. 64.

A Oman/ iego korzen wchodzi w lekarſkie rzeczi/ ieſt cieply y ſuchy w wtorem ſtopniu/ ma w ſobie niiaką wilkość zbytnią/

a przeto nie natichmiaſth zagrzewa ciało gdy go kto pożywa/ ieſt dobry naprzeciwko wſzytkim boleſciam/ y na vrazy wſz ſtkie/ y thez wiatry trawi w zywocie.

B ¶ Thez naprzeciwko boleſci ktora pochodzy z oddawienia zył ſuchych/ ieſt dobry korzen Omanowy gdy ſniego vczyniſz plaſtr skorzeniem koſacczowym, ſkorzeniem ſlazowym vwarzywſzi ie/ a potim ſtłukſzy to korzenie wley knim oliwy albo oleiu lnianego/ a vczyn plaſtr/ ktory przykładay na ty boleſci y na thi mieſcza chore.

C ¶ Tez na thy wſzitki przerzeczone niemoczy albo boleſci/ warz korzen Omanow s korzenim koſacczowym a z naſieniem hanyzowe

warzże thy rzeczi w winie z wodą albo w samey wodzie / ă pothym przeczedzywszy oczukruy/ ă piy na ty choroby ten sirop.

D ¶ Też ten sirop przerzeczony iest dobry thym ktorzy maią ciężkość w piersiach/ ă czyni łaczne odbywanie flegmy/ y inszech wilkhości spiekłech/ ă nawieczey gdi włożysz Diairis salomonis kołaczkhow z apteki wten sirop.

E ¶ Wino w ktorim by wrzało to korzenie omanowo s cinamonem ă z galganem/ potwierdza żołądek mdły y sercze posila/ Auicenna Capithulo o Omanie mowi/ Oman iest dwoiaki ogrodny/ drugi polny/ thu mowimy o polnym omanie, ă wino w kthorym wrzał Oman/ ă potym oczukrowawszy to wino/ iest dobre piersiam twierdząc ie, j wolność oddychania daiącz według onych słow/ Oman s kampaniiey piersi dobre czyni.

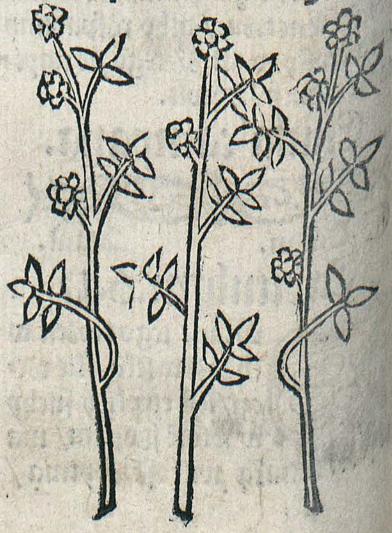
F ¶ Też naprzeciwko żołądkowey boleści/ y też telith/ y naprzeciwko kolicze ktorą zową Iliaka/ y naprzeciwko zarażeniu kthore bywa wpuszczaniu vryny/ vczyń Throią thim obyczaiem. Weżmi omanowego korzenia/ cinamonu/ każdego śnich po dwie dragmie/ galganu/ anyżu/ lakriciey/ każdego po dragmie/ korzenia kosaćczowe° Imbiru/ khażdego po połowiczy dragmy/ muszkatowego kwiatu/ gwożdzikow, każdego iakoby trzecią część dragmy/ wszythki rzeczy na proch sthłucz ă zmieszay z białym czukrem iako vzrzisz potrzebe wiele go masz włożyć/ ă sthego vczyń troią.

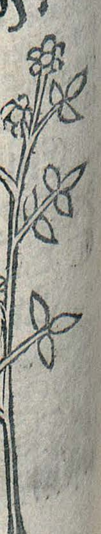
¶ Thez gdy vwarzysz Oman z nasieniem sparagowym ă z wroblem prosem w wodzie/ ă tego napijay/ abowiem vryne y rzeczy przirodzone paniam wywodzi doskonale/ Pandectha/ Serapio o tym powiedaią.

Epatica.

¶ Maiownik albo wathrobne ziele. Leberkraut.

Capitulum. 65.

Maiownik iest zimny y suchy w pirwszim stopniu/ Jest ziolko rostącze okolo wod/ albo na wilgotnych miesczach, albo na wilgotnych kamienioch/ a iest vżiteczne wątrobie/ y wspomaga iącze ią w niemocziach iey/ a przeto iest rzeczono wątrobne ziele/ a zwlaszcza naprzeciwko zapaleniu wątrobnemu/ y thez naprzeciwko zoltey niemoczi ma bycz dana woda kego ziela, albo woda w ktorey by wrzalo to ziele z mleczem wysokim/ a oczukrowacz a to pijacz.

Naprzeciwko febrze ktora bywa trzeciego dnia/ ytez ktora bywa na kazdi dzien s strony wątrobychorey albo wrzedliwey/ thedy ten sirop nizey napisany lekarstwem bedzie/ y na insze choroby wyszszey wypisane/ iest then sirop/ Wezmi soku Ziela wątrobnego/ mleczowego/ lactuczanego/ kazdego rowno polkwarty, kwiatkow fiolkowych/ rozinkow drobnych/ kazdego snich trzy dragmy/ sliwek węgierskich siedm/ ty wszytki rzeczy warz w wodzie iako we dwu kwartu wody/ aze do polowicze niech wywre/ a potym przeczedziwszi oczukruy dobrze bialym czukrem a thak sie napijay thego siropu poranu y wieczor we dwie godzynie przed wieczerzą/ trunek czo by w nim byly ze czthyrzy vncije/ a gdy gi wypijesz wezmisz the purgaciją z apteki tak napisawszy na karcie, Wezmi lektwarzu s soku rozaneo czthyrzy dragmy/ Reubarbarum thrzecią czesc dragmy/ spiki thrzy ziarnka/ Cassijey fistuly trzy dragmy/ a ty rzeczy rozmiecz w czthyrzech vncijach siropu wyszszey napisanego/ wypiy ze tho cieplo nasswitaniu/ a nazaiutrz wezmi kolaczkow z apteki zową ie Triasandali, albo Conserui fiolkowey dla posilenia wątroby. A zwierzchu vczin taki plastr na wątrobe wzięwszy wodki wysokiego mleczu czo chczesz a zmieszay snią prochu sandalow czirwonych iako by polczwarteci dragmy/ spodij prochu iego tez spoldragmy/ a slozywszy faczeleth wetroie rozmocz w tey wodzie stimi to prochy/ a prziloz poranu na wątrobe cieplo letnio, a tego czin kielko razow przykladaiącz.

Thez Ziele wąthrobne/ ieleni iezyk/ wysoki mlecz/ kazdego masz wziącz po garsci/ a potem oczukruy a piy dla zatkania wątroby y sledziony s strony wilkosci gorącich.

Tez ty ziolka przerzeczone, stluczone a potym przylozone na same wątrobe/ iesth dobri plastr na bolączke gorącza wątrobną, niedopuszczaiącz sie szyrzicz bolączcze

Tez ten plastr przylozony na

maciecze: zasthanawia miesieczną niemocz paniam.

Elleborus albus.

¶ Czemierzycza biala. Weisniswurtz.

Capitulum, 66.

A Czemierzicza biala iest ciepla y sucha w trzecim stopniu / kthorey iesth dwoiaki rodzay/ to iesth biala y czarna Czemierzicza/ albo gorzekwiat/biala Czemierzicza iesth dla thego rzeczona isz ma bialy korzeń/albo tez isz flegme ktora iest wilkosć biala: purguie, czarna dla tego iest rzeczona isze melankolią czarną purguie/ a korzeń telko w chodzi wlekarstwa, Thu wlosnosci bialey Czemierzicze wypisuiemy, starzi ludzie wpurgacijach swoich pospolicie vzziwali bialey czemierzicze/iako my teraz vzywamy scamoneam/ abowiem pirwszi ludzie byli mocnieyszego przyrodzenia / a thak mogli wycirpieć Czemierziczi/ale dzisia rzadko iey vzywamy/bowiem są ludzie mdleyszi dzisieyszych czasow a thak z wielką dowcipnoscią a z wagą lekarz ma sie wazić dawać Czemierzicze/ a nawieczey thym ludziem kthorzy są ciasnych piersi a mdlym y suchego przyrodzenia niema być dawana Czemierzicza abowiem czyni gwaltowne wracżanie y stolecze zbytnie/ iedno ludziem tlustim wilgotnego przirodzenia ma być dawana.

¶ Wezmi ciemierzicze dwie dragmie/ vczyniwszy proch sniet a zawiązawszi wchustkę włoz na noc w wodkę mleczową isze tak postoi spieć godzyn/ a pothym czysciewycisni a wypiy na switaniu/dla febry kthora bywa na kazdy dzień, J thez dla bolesci kthora bywa w czlonkoch noznych y recznych/ y naprzeciwko paralizowi to będzie dobra pomocz albo lekarstwo.

¶ Tez z wierzchu przykladaiąc vwarzone korzenie Czemierzycze

z lebiodką/ bowiem oddala ti choroby przerzeczone/ ă gdy ieszcze ku tym ziołkam albo ku temu korzeniu przyłożisz laku z słonych ryb s śledzi albo z inszych ryb.

D ¶ Thez proch białey Czemierzicze zmieszany s sokiem brzoskiniowym albo z oleykiem gorzkich migdałow/ wpuść teo w vcho w ktorym by robaczy byli/ abowiem ie zabija.

E ¶ Tez gdy będzie vwarzona w ługu ă tym ługiem głowe myiesz wszi niedopuszcza w głowie/ y głowe z otrąb czyści.

F ¶ Tez naprzeciwko świerzbiowi iest dobra maść z białey Czemierzycze/ ă z Litargirium ă z oleiem albo z oliwą ă z occzem vczin steo maść. Pandecta/ Mesue/ Serapio powiedaią twierdząc te rzecz.

G ¶ Tez proch białey Czemierzice wnos wdmuchniony, czisci głowe czyniąc kichanie.

H ¶ Tez sok Czemierzicze z mąką rzaną zmieszany/ myszy od thego zdychaią gdy ktora zakusi.

I ¶ Tez kto ma podogre/ vwarz proch Czemierzicze białey w oley ku ktory zową petreoleum ă thym namazuy nogy bolącze vznasz pomocz niemałą.

Capitulum. 67.

Elleborus niger.

¶ Czarna czemierzicza albo gorzel wiat.

Swarcze neiswurtz.

Czarna czemierzicza, iest ciepła y sucha, gdi ią dobrze kto przyprawi wszythko ciało naprawia y krew thakież/ abowiem purguie/ wypądza czarne melankoliczne wilkości. A

¶ Gdi nakładziesz korzenia Czemierzycze w kokosz albo w kapłuna/ ă włożysz tez włoskiego kopru stą Czemierzyczą/ ă tak pothym vwarz te kokosz iako sie godzi ă oney polewki napijay sie/ ă potym B

we dwie godźinie iedź / melanko-
lią czyści znamienicie / y żywot o-
twiera / y ciało s krost czyści.

C ¶ Thież proch tak białey iako y
czarney Czemierzicze / trawi mie-
so złe w ranach złych zagniłych.

D ¶ Tez proch Czemierzycze czar
ney zmieszany z miodem / ä thego
przykładay na fisthułe / powiada
Pandecta iże zakiełko dni zastana-
wia fistułe wysuszaiącz ią.

E ¶ Thież oboia Czemierzicza ma
mocz ocieraiączą / ä tak iest obo-
ia Czemierzicza dobra na thrąd y
na czyrwone krosthi ktore bywaią
na liczu / y też na świerzb / to iesth
gdy vwarzisz Czemierzicze w wo-
die s sokiem kobylego szczawiu / al
bo w samym soku kobylego szcza-
wiu / ä przykoż knim Litargirium
ä troche miodu / ä tak zmieszawszi
to społem ä vwarzywszy isz zgest-
nieie / tedy tym namazuy ty niedo
statki namienione.

F ¶ Oczet w kthorym bedzie wa-
rzona Czemierzicza / płokać vsta
tym octem / boleść zębow vśmie-
rza ciepło tim płocząc sobie, ä gdi
ktemu przyłożisz grochu albo psze-
nicze / ä powarzysz wespołek / tedy
ktoriby gołąb thego grochu albo
pszenice zakusił kazdy zdechnie, Pä
decta powiada.

G ¶ Tez powiadaia gdy przy Czę-
mierzicza roscie podle korzenia kto
rego drzewa / thedy owocz onego
drzewa stolcze czyni.

¶ Tez naprzeciwko robakom kto
rzy w vszoch bywaią / zmieszay ż
proch Czemierzicze s sokiem pio-
łynowym ä ciepło po throsze wpu
szczay w vszy / pobiiesz tym robaki.

¶ Tez weźmi korzenia Czemie-
rzycze / nasienia włoskiego kopru /
ä zawiązawszy w chustke włoż w
wodke ieleniego iezyku / ä pothym
po pieci godzyn wyciśni / ä ocu-
krowawszy wypiy ciepło / bowiem
ten trunek flegme y kolere purgu-
ie s człowieka przez stolcze wywo-
dżącz / y tez tym ktorzi maią świę
tego walantego niemocz / albo w
członkoch / y tez tym ktorzy maią
paraliż / to przerzeczone lekarstwo
daie pomocz.

¶ Czopek vczyniony s Czemie-
rzycze ä z miodē / ä obwalkowaw
szi bawełne vcziniwszi sniey czopek
włoż gi do macicze / chczeszli przyc
ku rzeczam przyrodzonym / iedno
brzemiennym tego nietrzeba, abo
wiem płod vywodzi przed czasem,
Pandecta z Ianem mesue powia
daią iż by sie trzeba warować cze
mierzycze białey / abowiem zadu-
sza człowieka / ä iad iest ciału.

¶ Czarna Czemierzicza w wi-
nie vwarzona ä pitha czukrem o-
czukhrowawszi: qnarthana od niey
przestanie.

Ebulus.

Chebd. Atich.

Capitulum. 68.

Chebd iesth cieplego y
suchego przyrodzenia
w trzecim stopniu/ ă
ma mocz wysußaiq=
czq y ciala rostqczq/y tez rospq=
dzaiqczq miernie / korzenie y z li=
sciem godzy sie ku lekarstwam.

Tez dla moczi swoiey rospq=
dzaiaczey y tez otwieraiqcey rzecz
przyrodzonq paniam pubudza /ă
gdy vwarzisz chebd z byliczq/z bo
zem drzewkiem w winie/ă tym o=
kladay dymiona y macicze, tez wy
wodzy rzecz przyrodzonq paniam

Tez iest dobry na bolenie nog
ktore bywa z opuchlinq tym oby=
czaiem sprawuy/ Wezmi chebdu,
kwiatkow rumienkowych, nostrze
gu, kazdego snich po garsci, otrqb
pszenicznych dwie garsci / warzze
thy rzeczy w ługu/ ă tym ługiem
vmywai przez dzień cztyrzy razy
nogi cieplo/ albo insze miescza ke=
dy by bol był z opuchlinq nietelko
nogi.

Tez sok chebdow z wodq sło=
nq/ iesth dobry na bolesci nozne y
reczne z wierzchu przikładaiqcz.

Tez vwarzenie korzenia cheb=
dowego z nasieniem włoskiego ko
pru, piotrusczanem, z opichowem
na opuchline ktora z zimney przi=
czyny pochodzy / niewymownie
wspomaga/ Pandecta powiada.

Thez sok chebdu cieplo w vszi
wpusczony/ piszczenie y szumienie
od nich oddala/ ă gdy kniemu so=
ku piołynkowego przymieszasz ă w
vcho wpuscisz po kielko razow cie=
plo/ robaki vmarza.

Tez sok iego przeciwi sie vkq=
szeniu iadowitech zwierzqt, y krew
s siadłq albo mleko w piersiach s
siadłe rozmiekcza gdy tim sokiem
namazesz miescze kielo razow.
Pijawki zabija kiedi by sie kthora
napiła tego soku.

Wino w kthorym by wrzało

korzenie chebdowe z lakricija / kaßel zaſtarzaly vſmierza. Jtez ſlinogorz mocznie wypądza ktori zową polacinie Squinantia.

J ❡ Tez ſok chebdow z wodą babczaną ą ſtrochą piretrum y ſthrochą miodu rozanego / zmießay ze ty rzeczy ſpolem ą tym ſobie vſta plocz cieplo gargarizuiącz / abowiem broni reumy s chodzic z glowy w gardlo y na pierſi / ale vſty wywodzi ty nieczyſtoſci / y tez boleſc zebow vſmierza dlugo thrzymany w vſciech / y tez iezyk vpadly podnoſi:

K ❡ Tez woda w ktorey by wrzalo korzenie chebdowe z ielenicmi iezyki / tym ktorzy maią ſledzione choräą: wſpomagaią / ą gdy kthemu przylozyß opichu / tym ktorzi maią amień w ſobie barzo gim ieſt dobre lekarſtwo.

abowiem ſledzione ſkazoną ą opuchlą naprawia.

❡ Albo thak vczyn ſirop na the niemocz / Wezmi ſoku Blußczowego / ſoku ieleniego iezyku / kazdego ſnich po pol kwarty / wyſokiego ſlazu / mąki bobowey / korzenia mieczikowego / kazdego ſnich po vncijey / wßytki rzeczy ſtlukßy warz w tych ſokoch przylawßy troche octu / ą potym rozmoczywßi wtim faczelet przilož na ſledzione opuchlą albo zatwardziala / ale wngtrz biorącz albo pijącz.

❡ Ten ſirop bedzieß mial dobry na ſkazoną ſledzione / y naprzeciwko quartanie / naprzeciwko opuchlinie / y naprzeciwko zolthey niemoczy z zimney przyczyny tym

Edera terreſtris.

❡ Blußcz. Gruntdreb.

Capitulum. 69.

A Blußcz / liſcie iego ieſth godne ku lekarſtwam liſcie ie° z liſciem wyſokiego ſlazu ą ſkorzeniem mleczowym / vwarz ty rzeczy ſpolem w occie ą w wodzie / ą tego ſie napijay ocukrowawßy

obyczaiem/ Weźmiß ſoku Blußczowego/ telenicgo te żyku/ każdego ſnich mniey niżli po pol kwarthy, wirzchow piolynkowych/ kopytniku/ kwiatkow czenturzyiey/ każdego ſnich po polgarſci/ kwiathkow boragowych/ rożynkow, liſtkow ſenes/ każdego ſnich po garſci/ z apthekí epitimi (ziele ieſt) kaniey przedze/ naſienia hanyzowego opichowego/ wloſkigo kopru/ piotruſzczanego/ korzenia bruſci z aptekí, ſparagowego, każdego ſnich trzy dragmy/ lakricijey pol vncicy/ ty wßytki rzeczy warz w kwarcie wina bialego ze cztyrzema kyſkoma oczthu aż do polowice/ á pothym przecedziwßy oczukruy dobrze/ á tego ſie napijay poranu cieplo po trunkowi/ á gdi gi wypieß weźmi te purgacijá w lektwarzoch z apthekí/ Weźmi lektwarzu hamech Meſue/ lektwarzu dilaturbit/ dijaſene/ wßithkich rowno po dwie dragmie/ Caſſijey wyciągnioney cztery dragmy/ á pothym weźmi thego ſiropu cztyrzy vncie/ á roſpuściwßi wnim ti lektwarze/ wypiy naſwitaniu cieplo, á nazaiuthrz dla poſilenia weźmi kolaczkow ktore zową Dijacorus albo dijacalamentum/ á na oſtathek możeß przilożyć na ſledzione przerzeczony plaſtr zagrzawßy lekkho.

D ❡ Też ſok blußczow cieplo wpußczony w nozdrze/ czyſci glowe y bol eſć iey vſmierza/ á gdy też teo ſoku w lewe vcho wpuściß, tedi bolenie zebow na lewey ſtronie vſpokoia.

E ❡ Też vwarzony blußcz w ługu z łupinami orzechow wloſkich nie dozrałych: wloſi czerni/ Pandecta powiada.

F ❡ Też liście Blußczowe w wodzie vwarzone / á ona woda pita poranu kielko razow / żolthą niemocz oddala.

G ❡ Thez wanna vczyniona z vwarzenia tego ziela, á kto by miał w nyrkach kamień ma ſiedzieć wonej wodzie cieplej/ y naprzeciwko podogrze ieſt to vżyteczna wanna.

H ❡ Thez twardość ſledziony odmiekcza y roſpadza gdy bedzie vwarzony blußcz w occie / á przyłożony na lewy bok.

I ❡ Też oknienie oddala tym obyczaiem weźmi ſoku blußcowego á po kropcze pußczay cieplo w vßy poranu y na nocz.

Edera arborea.

❡ Drugi Blußcz Drzewny.

Ebich.

Capitulum. 70.

A TEn Blußcż / ieſt rżeczony blußcż drzewowy / bowiem ſie około drzewa wije / kożygo rady pożywaią / mleka ſie gim przymnaża dla tego pokarmu / korzeń iego zimnego ieſth przirodzenia / ă czyni ziemie zimną naktorey roſcie / ă długo trwa w zieloności liſtu ſwoiego / ma ſmak gorzki ſcierpnoſcią niektorą / ieſt dwoiaki rodzay blußczow / ieden ieſth biały ă drugi czarny / albo ieden ieſt ſamiecż ă drugi ſamicża / Biały blußcż ma biały owocż / ă czarny ma czarny owocż / Tim zielem Poetowie w rżymie bywali koronowani dla gich ſlachethnoſci rozumu, gdźież to wielki Woyciech powiada iż by Alexander tiu zielem rieżerże ſwoie koronował, Plinius powiada iż ten Blußcż miał być drzewkiem barzo prawi wyſoko roſtącż aże naydźie drzewo iakie albo mur na kthorym ſie wije / maiącż liſt iakoby ſkorzenia wyroſtaiączy albo z drzewa / ă rozdźielenie w nich ieſt nieiakie weglowate wonią maiąc przikrą, ſmak maiącż gorżki / pod cieniem tego drzewa weżowie y inßy rabaczy radźi przemießkawaią / Blußcż aczkolwiek ieſt gorżki: ă wßakoż ieſth dobry ku lekarſtwam / abowiem ma mocż cierpniącżą y zaciſkaiącżą / ă tak ieſt dobry naprzeciwko czyrwoney niemoczy.

B ¶ Sok blußczow zmießany z oleykiem gorżkich migdałow wpußczony w vßy / głuchość oddala ă słuch przywracża.

C ¶ Też ſok w nos wpußczony czyſci głowe / y bolenie iey vſmierża, ăbowiem ma mocż w ſobie rożną ă nieiako przeciwną / ă przeto też przeciwnym niemoczam pomaga ma mocż trawiącżą / czyſciącżą / y boleſci vſmierżaiącża / ă tak kiedy koźiel bedźie kharmion Blußczem drzewnym / tedy krew takiego kozła bywa łamiącża Kamień y wypądźaiącża s człowieka / to ieſt z nyrek y z miechierża.

D ¶ Też ieſt ieden blußcż na ktore

listkoch rosa padnie ă twardzieie/ ă w kadzidko sie obracza/ktore kadzidko lekarze wielkiey moczy byc wyznawaią/ ăbowiem dym iego rzecz przyrodzoną paniam pobudza/ J też czepek wywodzy/ Serapio powiada o tym.

Eufrasia.

¶ Swieczki. Augentrost.

Capitulum.71.

A SWieczki/iest ziele barzo podobne w koczkaniu Jzopowi/ iedno to yże Swieczk o wo koczkanie iesth barwy fiolkowey, ă drugie iż gałązek to ziele niema ale list prawie s samego koczkania

wychodzi/drobni ă karbowany iakoby kurowy grzebień / kwiathki s siebie wypuszcza nieprawie białe ă drobne/iako tu masz namalowane.

B Własności the° ziela są nawiecey przywłoßczone na lekarstwa oczō.

Elitropium.

¶ Nawrot.

Capitulum.72.

A NAwrot ziele / Plinius powiada iż wten czas kwitnie kiedy słończe bywa wznamieniu niebieskiem w raku/ ă iako słończe y-

dzie thakież kwiath thego ziela za słończem idzie roskwitaiącż sie/ ă sthąd że połacinie to ziele Solsequium zową/ iako by nasladuiącże słończa/ ăbowiem iakho skoro słończe wznidzie tak sie też roskwitnie/ ă iako richło zaydzie słończe ă ono sie też stula/ Kwiatki s siebie wypußcza ku białosci skłonne, też ku żołtosci/ y ku brunathnosci to iesth rozmaytey barwy/ ă listh ma chropawy troche ciemny.

B Włosnosć the ma to ziele/ iß gdy vwarzone w wodzie ă poranu pite ciepło/ flegme y kolere trawi w człowieczie/ y też niedźwiadkouemu vkąßeniu sie przeciwi niedopußczaiącż iadowi sie ßyrzyć po ciele gdy bedzie pite z winem vwarzywßy.

C Thež plastr vczyniony sthego ziela/ ă przyłoż na brodawki: ma mocz iß giną od tego brodawki.

D Też czyrzy ziarnka nasienia nawrothowego z winem ciepło pi the przed quartaną społ godziny przestaie quarthana albo sie vlżywa/ A tym czo terciane miewaią thedy thrzy ziarnka day z winem przed przysciem febry, tedy też przestaie trzeciaczka.

E Też liscie nawrothu stłuczone ă przyłożone na opuchliny / rozchodzy sie pod nim. Thakież y na podogre przyłożony plastr z liscia iego odeymuie bolesć/ Ithež przyrodzoną niemocz białem głową pubudza/ y martwy płod z żywota wypądza.

Też nawrot wespołek y z nasieniem / z izopem/ z włoskim koprem/ soli troche oczkowatey przyłożywßy ktemu/ tho lekarstwo zabija chrobaki w żiwocie/ tak glisti iako y inße chrobaki krothkie ă ßyrokie ktore zową Ascarides.

Też korzeń tego ziela na ßygi noßony, niedźwiadek od thakiego człowieka vcieka / y iad iego nicz mu nießkodzi.

Epitimum.

Jest to ziele zamorskie.

Capitulum 73.

A Epitimū ieſt żiele ktore we włoßech roſcie, ă roſcie tym obycżaiem iakoby kania przedża ă nalepße Epitimum na iednym wyſpie kthori wyſep Creta inſula żową, cżo na ważnieyße to ieſt na lepße ă wonią ma oſtrą/ ktore ieſt przylisowatßem to ieſt nalepße, ale blade albo żołtawe nieieſth dobre/ ma mocż ciepłą y wyſußaiącżą y otwieraiącą j roſpądżaiącą, wnetrznoſci poſila / pragnienie cżyni y żapala ciała kolericżnego, otwiera żywot cżyniącż ſtholcże/ iedno ſpomocżą inßech rżecży/ tho żiele niecirpi wielkiego ognia ă thak y wielkiego warżenia / ă miedży inßemi wßitkiemi żioły ma nawiecż ßą włoſnoſnoſć purgować melăkolia ocżym Meſue/ Auicenna/ Serapio/ Diaſcorides/ y Galienus ſwiadcżą.

B ¶ Meſue piße/ niekthorży prawi ludżie powiadaią aby Epitimum miało też flegme wypedżać s ciała/ Pawel ieden lekarż mowi/ Epitimum vywodżi ſciala cżłowiecżego ſpalone wilgotnoſci melancolicżne/ ă tak ieſt lekarſtwo oſobliwe naprżeciwko niemocżam głownym kthore ż melankolijey przychodżą/ iakho ieſth niemocż iedna ktorą żową melankolia, y też cżłowiek rożum ſtraci, leda cżo mowi, y też ſwietego valantego niemoc, żawracżanie głowy/ y drżenie ſercża oddala/ Jtež niemocżi ſledżiony lecży/ Tež kłocie bokow/ y bolenie nyrek odeymuie.

C Tež ktory by cżłowiek miał Cancer wrżod albo thrąd na ſobie/ vwarżywßi Epitimū s polną rutą/ s paprotką, ă tego ſie napijać poranu prżeż kielo niedżiel dla tich niemocży/ Mirra pożywana też Epithymi ſamego w vwarżeniu ż garſć/ ă prochu iego cżo cżthyrży żłothe żaważą/ Lecie żadny cżłowiek niema pożywać Epitimu ale w ieſieni ă na wioſne ti ſą cżaſi godne ku iedżeniu go.

D ¶ Tež quartane doſtatecżnie vlecżyß thym obycżaiem/ Weżmi Epitymū tak wiele cżo dwa żłota żaważy/ kamienia lażulowego też weżmi/ ă armenowego / każdego cżo żłoti żaważy/ ă tak vwarżywßy pierwey Epitim. żele w wodżie proſtey/ wiecż pothim wżiąwßi to kamienie na proch ſtarthe roſpuſć w oncy wodżie w ktorey wrżało epithimū day że ſie onego napić na ſwitaniu trunek dobry/ ă pothym nieieſc aże ża ßeſć godżyn / iedno nie tego dnia maß dawać tego lekarſtwa kiedy ma być febra quartana ale prżed byciem iey dżien.

Eruca.

¶ Biała gorczycza.

Capitulum. 74.

A Biała gorczycza iest we wszem swiadoma iedna iest ogrodna ă druga polna/ domowa Gorczycza iest zagrzewaiączа y odwilżaiącza w wtorim stopniu ă wszakoż polna iesth mocznieysza

B ¶ Domowa Gorczicza czestho iedziona od ludzi/ czyni skłonnosć ku cielesnyn. rzeczam.

C ¶ Czynią z domowey gorczycze przysmaki w kthorey ryby y mieso maczaią/ daie chec y smak ku iedzeniu/ ă wilkosci flegmiste w głowie wysusza.

¶ Platearius powieda o gorczyczi iż naprzeciwko paraliżowi iest dobra y naprzeciwko zadzierżeniu vriny/ y naprzeciwko rzezaniu kiedi ią s czebulą vwarzisz w wodzie ă oney wody osłodziwszy miodem dasz sie poranu napić.

¶ Też ziele samo gorczyczne w winie vwarzone ă na krzyż przyłożone ciepło/ czini buynosć cielesną/ thakież y nasienie sthłuczone miałko ă z miodem zmieszane przesnym/ przyłożże na krzyż albo na nyrki/ czyni skłonnosć ku rzeczam cielesnem.

¶ O tymże też swiadczy Galienus/ iże gorczycza czyni pomnożenie w meskiem nasieniu/ y wiatry w żyłach/ ă thak y predkosć ku rzeczam cielesnym/ iedno isz porusza bolenie głowy/ ale khiedy gorczycze z lacthuką bedziesz przyprawiał/ thedy odeymiesz iey iadowitosć zbytnią. Tenże Galienus powiada isz gorczicza biała ma moc zagrzewaiączą y wysuszaiączą/ y temu mamy wierzyć iż tak iest bo thego doswiadczamy skuthecznie w zimnych ă w wilgothnych niemocziach.

Fumus terre.

¶ Polna ruta. Erdrauch.

Capitulum. 75.

A Polna ruta iest ciepla y sucha w wthorym stopniu/ Pandectha powiada iż polna ruta roscie z dymow grubych kthore pochodzą z ziemie / Im zieleńsza iest: tym nalepsza polna rutha/ale sucha nic nieważy, napierwey ma moc purgowania melankoliiey/ ą potym flegme słoną/y pothym kolere/ ą iest tez popądzaiącza vryny/ ą przetho vwarzenie polney Ruty s piołynkiem/s kwiatkami Centuriziiey/z boragowymi/każdego snich wziąwszy po połgarści, korzenia sosnki/korzonkow paprotki/korzenia chebdowego/ każdego snich po vnciiey / kamiey przedże/ Epitimi z apteki/listkow sene/każdego snich poł vnciiey / nasienia włoskiego kopru piotruszczanego, lib szczyżykowego/ opichowego/mirabolanu z apteki / każdego snich dwie dragmie/lakriciiey iedne dragme / wszytki thy rzeczy przetłucz miąsszo ą warz s prostą wodą iakoby we dwu kwarthu wody przylawszy trochę ocithu iako by pięć łyżek/ warzże aż do trzeciey części ą potym przecedziwszy ocukruy ą piy to porann y wieczor we dwie godzynie przed wieczerzą trunek / ą wypiwszy ten sirop weźmi ty pikuły dawszy ie vczynić do aptheki/ tak napisawszy na kartcze/ Weźmiz Massi piluł z wilczego łykha dwa scropuły. Massi piluł s polney ruti ieden scropuł/ Turbit teo pol scropulu/Granorum Coconidij w liczbie pięć / Imbiru thrzy ziarnka/ zmieszay wszytko społem ą vczyń piluł dziewięć s siropem polney ruti/ ą pothym weźmi dla posilenia dijalakā kołaczkow pięć albo mniey/albo Dijakorum.

B ¶ Thez sok polney ruty s koźią serwatką/ ą przimieszay knim trochę prochu Mirabolanorū: ą tego sie napijay/krew cziści/y quarta-

kane oddala.

C ¶ Też sok polney ruty s ktorym żmießay prochu wroble° prosa albo prochu kamikamienia/ ă thego sie napiy / ăbowiem vryne pobudza.

D ¶ Też sok polney ruty iest dobry na zapsowanie warg/ y też na zapsowanie dziąsł ktore bywa s sprochniałosci/ gdy vsta tim kto sobie płocze.

E ¶ Też sok polney ruty s czukrem iest dobry naprzeciwko zatkaniu śledziony y thez wątroby z zymney przyczyny.

F ¶ Też sok polney ruty s siarką ă z oleykiem bobkowym/ iesth dobry na świerzb/ Pandecta/ Platearius powiedaią.

Feniculus.

¶ Włoski kopr. Fenchel.

Capitulum. 76.

Włoski kopr iest cieply y suchy w wthorim stopniu/ ma moc pobudzaiącą vryny. nasienie y korzenie y liscie włoskiego kopru są dobre ku lekarstwam/ woda Włoskiego kopru s swoiey włosności oczy czysci/ ă nawięczey stłuczią ă skamieniem ktory zową kalaminaris/ thy rzeczy starszy ie na proch ă zmieszawszy są wodka/ ă tym oczy maczay chore ă mdłe/ ă przeto weżowie na wiosne wychodząc z ziemie maiąc zaćmienie w oczoch/ lażą do korzenia włoskie° kopru/ a onē sobie oczy wycieraią, ă stąd ostrość wzroku biorą.

B ¶ Też nasienie włoskiego kopru albo korzenie/ albo liscie pożywane od pań/ mleko gim w piersiach mnoży

C ¶ Thez vwarzenie korzenia albo nasienia włoskigo kopru/ z nasieniem piotrußczanym/ z nasieniem wroblego prosa/ y też kamikamienowego w winie vwarzywszy/ ă tho wino vryne wypądza/ y rzecz przyrodzoną białym głowam.

D ¶ Też wino w ktorym by wział

Włoski kopr s korzeniem bruści / s sparagowym / z lubszczykiem / ă ktobi miał zatkanie vątroby j śledzony / tedy to lekarstwo otworzy y wypedzi / Jtez wiatri wnetrzne trawi y wypądza ściaka.

E ¶ Tez naprzeciwko weżowemu vkąszeniu albo iakiego inszego iadowitego zwierzecia / vwarzywszy włoski kopr sczebulą ă potim przetłukszy przyłoż na miescze vkąszone wyciągnie iad.

F ¶ Thez wino w kthorym by był warzony włoski kopr z mietką / ă tego sie napijay / bowiem żołądek y strawność posila, y żgage vśmierza z żymney przyczyny pochodzą czą.

G ¶ Thez wino w kthorym wrzał włoski kopr s korzeniem Hermodactillorum / skorzeniem sośnki / ă potim oczukrowawszy napijay sie tego / ăbowiem opuchline wypądza z zimney przyczyny.

H ¶ Tez sok włoskiego kopru wysthawiony na słończe w sklancze przez dwadzieścia dni / iesth dobry na bielmo y na insze makuły oczu, wpuszczaiącz tego na oczy chore.

I ¶ Tez naprzeciwko świerzbiowi oczu pewne iest lekarstwo / weźmi soku włoskiego kopru / Aloe epatici z apteki / ă rospuść gi sthym sokiem ă potym wystaw to na słończe w sklenicży albo w kwarcie cze nowey przez dwadzieścia dni, ă te° pothym wpuszczay na oczy / iako iest obyczay.

K ¶ Czesthe iadanie włoskiego kopru / nierad sie trawi rychło w żołądku / aczkolwiek nadymanie żołądkowe y żgage odeymuie / Auicenna powiada.

L ¶ Thez w febrach długich albo zastharzałych / woda Włoskiego kopru s piotruszczaną ă scukrem są dobre ku piciu thim chorym ludziem / Pandecta / Platearius / y Auicenna powiedaią.

M ¶ Tez kto by miał chrobaka w vchu skorka albo świerczka / thedy ok włoskhiego Kopru z mio[...]m zmieszawszy / ciepło wpuszczay na nocz w vcho: zdechnie chrobak.

N ¶ Thez naprzeciwko opuchlinie kthorą zową idropisis / włoskiego kopru korzenie strochą mąki ieczmienney warz w winie ă one° day y choremu poranu potrosze.

O ¶ Thez samo korzenie w wodzie albo w winie vwarzone / ă they wody oczukrowawszy albo omiedziwszy day sie napijać themu kto cierpi kamień / wypądza z vryną barzo lekko.

P ¶ Tez kto czesto nasienia włoskiego kopru pożywa / taki prawie odmłodnieie, bowiem płeć gładzi y krew dobrą czyni.

Q ¶ Tez pczoły zachowawa w v-

ſoch ize nigdźie niepoleczą z oneo
vla / kiedy ſamo źiele wloſki kopr
ſtluczeſz ă onym źielem bedźieſz po
mazowal vle.

Fragaria.

¶ Poźimki. Erperkraut

Capitulum. 77.

A Pozymki ſą zymnego przyrodzenia / ſą dobre na ſlinogorz / tho ieſt na opuchline ſzyie tym obyczaiem / Weźmi ſoku poźimkomego / wodki bąbczaney / każdego ſnich cztyrzy vcije / miod ku Rożanego iedne vncija / ſoku żorawin pol vncijey / balauſtie z apteki dragme iedne / ă przylawſzi ktemu że cztyrzy lyſzki octu / przywarz / ă tim plocz ſobie vſta gargarizuiącz.

¶ Tez wodka Pozymkowa gorącźość gaſi / y pot zaſtanawia / ă gdy by w tey wodźie roſpuſcil dragantu ă tego ſie napijal: pragnienie oddala.

¶ Tez wino w ktorym by wzalo to źiele z naſieniem piotruſzczanym / z naſieniem ſamikamienio wym, kamien wypądza y rozmiecza w człowiecze.

¶ Thez ſok Pozimek z miodem rożanym ieſth dobry tym ktorzy maią roſpadliny w vſciech thym namazować vſta / A gdi Pozimki vwarzyſz z mieſem / z boragiem polewka onego mieſa krew dobrą iaſną czyni.

¶ Thez ſok pozimek s cinamonę zlą wonią vſth mieni przyiemną czyniącz.

¶ Tez naprzeciwko boleſci ſercza y glowy ieſt lekarſtwem.

¶ Thez vwarzywſzy Pozimkowe liſcie s ćwiklanym liſciem, z boragowym / ă pothym vſickay drobno iako kapuſthe / ă zaſie warz z rozynkami drobnemi / ă thego pożywaj / ăbowiem ieſt dobry to ſpynak tym ktorzy ſuchoty miewaią.

¶ Tez liſcie pozimkowe z liſciem iaworowym weſpolek vwarzone / ă ſtego potym vczin plaſtr ă przi-

kładay gi na złamane goleni / ă=
bowiem spaia y zrasżcza.

I ℭ Thez gdy pożimki vwarzyß z
wysokim ślazem ă wespołek stku=
cżyß/ bedźieß miał dobry plastr na
wywinienie y na oddawienie ciała

K ℭ Też gdi by ktori cżłowiek miał
wnethrżny vraz/sok Pożimkowy
z sokiem żiwokostowym zmießani
spaia i goij rany/gdy sie tego kto
napijać bedźie.

L ℭ Też paniam iest dobry ku za=
stanowieniu zbythniey przyrodzo=
ney rżecży/ ă nawieczey gdy knie=
mu soku babcżanego przimießaß.

Fraximus.

ℭ Iesion Espenbaum.

Capitulum. 78.

IEsion iest zimny y su=
chy w wtorim stopniu= A
mocż iego iesth nawie=
cżey gdy iest zielony/te
dy rany goij nowe.

ℭ Woda w kthorey B
by liscie swieże Iesionowe wespo=
łek y skorżeniem było vwarzone /
ă sthego vczynion był płastr/ iesth
dobry na złamane mieſcza, ă thak
y na kosci złamane przykładay/ ă
bowiem spaia y zrasżcza ie.

ℭ Też wino w ktorym by wrza= C
ły skorki iesionowe z skorkami ba=
gniskowymi / ă tego wina sie day
napić temu ktory by miał śledźio=
ne zatwardziałą albo zamuloną,
przez pochiby vlecża/ ă one twar=
dość rospądźa mocżnie / Iest tho
rżecż doswiadcżona, gdyby prosie=
ciu była dana woda w kthorey by
były warzone ti skorki przez kielko
dni/ ă kiedi zabijeß ono prosie/ te=
di naydźieß wnim barzo małą śle
dźione dla picia they wody/ Pan=
decta powieda.

ℭ Thez iesth dobry Iesion na= D
przeciwko cżyrwoney niemocży/ y
naprżeciwko biegunce inßey/ gdy
vwarzyß skoreczki Iesionowe w=
deßcżowey wodźie ă włożiß garść
nasienia babcżanego/ ă tego siro
pu bedźieß sie napijał naprżeciw=

H

ko tym chorobam.

E ¶ Thez w tym siropie rozmocz gebke/ a przykladay na zywoth/ bo zastanawia biegunke/ a kiedy ku temu siropowi przyleiesz octhu a rozmoczywszi gebke w tim wszitkiem ciepło przikładaj na zołądek chczeszli wraczanie zbytnie zastanowic ktore przychodzy zemdłosci zołądkowey.

F ¶ Thez piopiol s skorek iesionowych vczyniony a potim zmieszany s sokiem kobylego szczawiu/ a strochą oleyku bobkowego/ a strochą ziwego srebra/ isz bedzie iakoby masc/ abowiem swierzb y krosty spądza s ciała.

G ¶ Tez dragma iedna albo pokłory prochu s skorek iesionowych/ z winem zmieszany a pithy/ flegme purguie, y tez krosti wodne a białe ktore bywaią na liczu gdy tym winem stym prochem pomazesz: wysusza ie y wniwecz obracza.

H ¶ Tez liscie Jesionowe przeciwi sie iadowi/ to iesth gdi sok wyeissniesz z liscia iesionowego/ a thego sie soku z winem napiiesz, iad s ciała wypądza/ abowiem takiey iest moci isz węzowie poranu i wieczor chronią sie cienia tego Jesionu/ a niesmieią podeń włazic/ a tak gdi by miedzi wezem polozil z iedney strony ogień a z drugiey strony iesion/ thedy wąz daleko woli w ogień w bieżec nizli w Jesion, barkłomiey z angliiey powiada otym.

I ¶ Tez rany goij skorka iesionu młodego a swiezego stłukszy ie czi scie/ a przyłoz na rane ciethą.

K ¶ Tez vwarzone w vinie a ono wino day pic themu ktho by miał flegmisty zołądek, trawi flegme y twardosc sledziony rospądza.

Filipendula.

¶ Orzeszki.

Capitulum. 79.

Orzeszki ziele iest ktore obficie roscie w dalekich zamorskich stronach/ a zwłaszcza na

gorach/ y w polſzcze to ziele roſcie korzeń orzeſzkow ieſt nalepſzi ku lekarſtwam, ieſth węzłowaty/ czaſu Jeſiennego korzenie ma być kopano ku lekarſtwam/ ă przez dzieſięć lat może być chowano korzenie w moci ſwey / liſt ieſt tego ziela piothruſzczanemu podobny: ale wyſzſzey roſcie nizli piothruſzka/ mocz ma przechodzacą dla ciepłoſci y ſuchoſci ſwoiey trzeciego ſtopnia,

B ℭ Proch s korzenia Orzeſzkowe° s prochem ziela kamikamienia iednako po połowiczi dragmy z winem albo z woda graminis zmieſzane: ă ciepło porannu pite: kamień wypadza z nyrek.

C ℭ Theż na kolike ktora bywa w cienſzych ielitach/ zową ią Jliaka vczyń kliſtere s prochu thego ziela rozmączywſzy w cziepłey wodzie / ktorey ma być quarta albo mniey ă ſoli łyſzkę wſip/ ă oliwy ſpięć łyżek albo maſła.

D ℭ Theż lektwarz benedicta laxatiwa ktory w apthekach ſprawuią dany tym obyczaiem Weźmi benedicte laxatiue pięć dragm/ prochu filipendule ziarn pięć/ zmieſzaj ſpołem ă rozmąć z wodka włoſki° kopru ă z wodką graminis/ ă zagrzawſzy naſwitantiu day wypić / ten trunek kamień wypądza y kolike leczy.

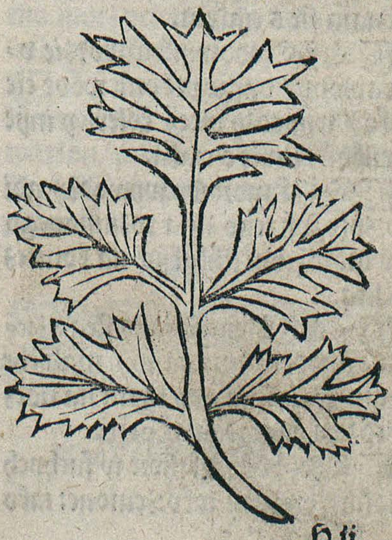
E ℭ Też proch tego korzenia s prochem naſienia włoſkhiego kopru z winé dany, boleſci żołądka oddala

F ℭ Też na boleſci wnętrzne ă zwłaſzcza na kłocie, Weźmi prochu te° korzenia s kielko łyżek ă warz troche w winie iſz by niedokończa wywrzało/ ă potym on proch tak wilgothny włożywſzy w worek albo wchuſtę maczayże w onym winie ă przykładay na żywoth gdzie ieſt kłocie.

G ℭ Też naprzeciwko dychawiczy flegmiſthey proch korzenia thego z goriczką w potrawach albo w piciu pożywany ieſt barzo vżyteczny, y naprzeciwko ſwietego valanteo° niemoci ieſt to lekarſtwo dobre.

Febrifuga.

ℭ Tredownik. Fieberkraut.

Capitulum. 80.

A Tredownik ieſth ziele podobne rumienkowi roſcie wyſoko ą ſękowato kwiatki ma brunatne/ liſtu ieſt podługowathego ą nießyrokiego iako by ruta/ naſienie tego ziela iakoby pßenicza/ korzeń nikczemu ieſt pożytheczny/ ſmaku ieſt gorzkie°/ roſcie na wilgotnych mieſczach/ niekthorzi zową to ziele czemierziczka, niektorzi też zową leczyfebra.

B ¶ Diaſcorides piße iß Tredownik ſtłukßy/ ſok wyciſniony ſnie° w pußczay w rany kthore z złych kroſt bywaią/ wyſußa rany y goi

C ¶ Też blizny ktore zoſtaią po ranach namazuy thym ſokiem/ zrownaią ſie s ciałem.

D ¶ Też Tredownik w wodzie vwarzony/ dayże pić one wode ciepło / wypędzy precż kolerę y inße wilkośći tłuſte s ciała.

E ¶ Też Emoroidy wywodzy gdi przykożyß tego ziela roziußonego w możdzerzu ſthłukßy na koniecz ielita.

F ¶ Też ſok wyciſniony ſtego ziela z miodem zmießany / mgliſthe oczy wyiaſnia gdy thym na nocz będzieß pomazował oczy.

G ¶ Thez boleſci kthore w ſuchych zyłach bywaią wkorzenione: iako wpodogrze/ w ſciatice vſmierza, gdi tem zielem chori człowiek będzie ſobie mieſcza bolącze naparzał.

Filius aute patrem.

¶ Polne gwozdzyki.
Wildenegel.

Capitulum. 81.

POlne gwozdziki/ gałąſki polnych gwozdzykow geſte roſczki s ſiebie wypußczaią/ ą poſpolicie roßczka ktora poſlednie z drugi y wyroſcie bywa wyßßa ą tak dla tego nazywaią to ziele/ Sin nad oyczem/ ieſt ziele ktore na wioſne roſcie, kwiathu ieſth

podobnego ogrodnemu ßafranowi.

B ¶ Gdyto ziele w wodzie bedzie vwarzono/ gdy by kthorego czlowieka iaßczorka vkąsila, tą wodą wymywaj ăbowiem bolesć vsmierza.

C ¶ Też sok albo proch te° ziela w fistule wpußczony/ wysußa y goij

Fistula pastoris.

¶ Bdziucha. Kaffei kraudt.

Capitulum. 82.

Fistula pastoris iest podobna psiemu ięzikowi / nalokieć roscie / iedno iß ku ziemi skłania sie/ na samym wirzchu kwiatek zielony wyrasta/ korzenie clenkie iako Czemierzycza to ziele ma roscie okolo legow.

B ¶ Korzeń fistule pastoris tak wiele czo zloty zawazy/ starty z miodem przesnym czo dwa zlothe zaważa day z iesć themu człowiekowi kthori by byl okarmion iadem morskiego zaiącza/ takież y iadowi opijowemu lekarstwo iest/ y też klocie kthore bywa w zywocie: oddala.

C ¶ Też samo vwarzenie Bdziuchy s korzeniem pasthernakowym a then sirop day pić temu ktho ma czyrwoną biegunke zasthanawia mocznie/ takież y korzenie vczyni.

D ¶ Też Auicena w wtorych kxiegach pißącz o tym zielu/ mowi iß ma mocz ocieraiącza bolączki/ y wrzody rospądzaiącza wnątrzne

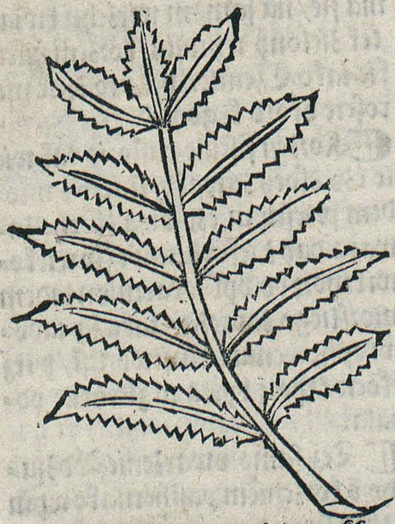
E ¶ Też wypądza kamień z nyrek drobny/ gdy then korzeń bedzie vwarzon/ ă then sirop bedzie dany ku piciu/ rany w wnątrzu goij to picie.

Filix.

¶ Paproć. Farnkraudt.

Capitulum. 83.

Paproc.

A PAproć roście na khamiennych mieyscżach na gorach/ kwiatkhu żadnego niema ani owoczu/ list ma ktori roście iako by pioro strusowo/ woniey thež żadney prawie niema, korżeń ma dlugi/ smak iego cirpniący/ mocż paproci w khorżeniu wiecżßa / ă ma mocż wysußaiącżą/ kasaiącżą, omywaiącża y posilaiącżą.

B ℂ Diascorides pißе iże paproci liscżie cżo zaważy cżthyrży złothe w pitym miedżie vwarżiwßy/ day wypić trunek/ chrobaki w żiwocie pozdychaią / y plod żabija y ż żywota wyrżucża. Jest tez drugi rodżay paproci ktorą żową Sarex tey liscie iesth podobne pierwßey/ iedno iß ma gestße galąski, korżeń y list ma dlußßy/ Barwe ma korżeń tey paprocżi cżarny s cżyrwonoscią żmießany/ ă ta paproć iest samicża/ korżeń tey paproci vwarżony ă ż miodem żmießany ă vcżyniony iako lektwarż/ chrobaki glisty ż żywota wyrżucża y żabija

C ℂ Też ktora by biala glowa pożywala tego lektwarżu/ broni poczecia y plod w żywocie żabija y wyrżucża.

D ℂ Też proch vczyniony s korżenia paprocżianego ktori proch sipiesz w fistulę/ wysußa y goij ią mocżnie.

E ℂ Też listki paprocżiane poki są zielone ă mlode barżo / gdy będą vwarżone ă iedżione otwiera żywoth cżyniącż stholcże/ ă wßakoż Galienus w osmych kxiegach farmacorum/ powiada iß paproć na wiecżßą mocż ma w swogim korżeniu y wypisuie ty wßytki sprawy ktore są wyßßey napisane.

Flammula.

ℂ Jaskier. Brenkraudt

Capitulum. 84.

JAskier ma moc żapalaiącżą/ ăbowiem iest ciepły y suchi Jaskier w trżecim stopniu/ ă nawiecżey Jaskier gdy ießcże zie-

lony iest barzo moczny w gorączo
sci swoiey ale vwiedly iuz moczy
mało albo nicz niema.

Plathearius mowi Jaskier w
moździerzu sthłuczony gdy bedzie
na gołe ciało przikożon: zrani ono
miesczie ă prawie swoią gorączo=
scią przepali skore kiedy przez nocz
z mieszcza niebedzie odiet / ă thak
gdy by miał wrzod zebrany ă nie=
chciał go przekłoc żelazem tedi te°
Ja kru przykoż nan przymieszaw=
szy kniemu troche oliwy/Takież y
na wrzod squinantia możesz tego
Jaskru przyłożyc z oliwą zmiesza
wszy.

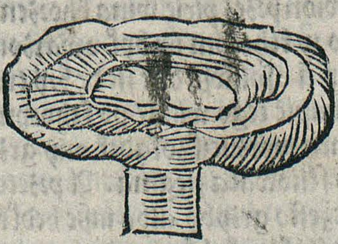
Też gdy Jaskier bedzie w ro=
żany oleiek włożony tedy kolikę v
śmierza j członkowy bol ktori ar=
tetica zowiemy

Też kamień s człowieka wy=
pądza, gdy woda w ktorey by Ja
skier wrzał przez klisthere do ielith
wleiesz.

Fungus.

Grzyb. Schwammen.

Capitulum. 85.

Galienus pisze grzyby
byc zimnego ă wilgo
tnego przyrodzenia /
ă dla thego są bliskie
we złosci iadowitym rzeczam/ ă=
bowiem maią w sobie zagniłosc
przyrodzoną. Też Galienus mo=
wi (w kxiegach o karmiach) o grzi

blech:iß ſą godne ku iedzeniu, iedno ktho gych wiele ă czeſtho iada mnozy w ſobie złą krew s kthorey w niemocz ciężką wpada, ă zwłaſzcza iß miedzy grzyby ſą rodzaie gich rozmagithe/ gdziem widział człowieka ktory po iedzeniu grzibow wpadł w dichawicze/ j w kurczenie y w omdlenie z boleſcią vſtek żołądkowych / s ktorego zimny pot płynął/ ă wßakoż był vzdrowion przez picie wina khorzennego w kthorym by był vwarzon poley ă oſoliwßi dać ſie dobry trunek napić tego wina/ po kthorym trunku wyrzucił żołądek ony grzi by s ſkliowata flegmą. A przeto kto czeſto grzyby albo inße hedłki iada/ taki w kolike y w dichawice wpada/ ale wino korzenne ponich pithe: odeymuie gim złość iadowita/ ă kto by ſie niemiał ponich napić wina/ tedy vwarzyć czaſkiem troche tatharczanego naſienia w wodzie ă potim odlawßy one wode/ wſipać ſoli ă wlać octu ă te zaſie przywarzyć ă dać ſie napić trunek dobry.

B ❧ Thez grzyby doſić tucznoſci daią iedno ſą cieżkie khu ſtrawieniu/ ă czaſkiem z żołądka wychodza/ rzezak czinią/ ktho grzybow czeſto pożiwa/ dla tego iß w kwaſną flegme ă w grubą ſie obraca ią, dla ktorey rzezanie przi pußcza niu vryny przychodzi.

Granaſolis.

❧ Wroble proſo. Steinbrech.

Capitulum. 86.

Wroble proſo ma wſobie ciepłość y ſuchość w trzecim ſtopniu/ ă naſienie wroble° proſa ieſt wieczßey moczy/ ă ieſt tho naſienie białe ă okrągłe ă barzo twarde/ roście na wyſokich mieſczach / mocz naſienia Wroblego proſa ieſth pobudzaiącza vryny y łamiącza kamienia/ ă przeto wielmi w kthorim wrzało tho naſienie z naſieniem piotrußczanym/ z naſieniem włoſkiego kopru/ czyni to

yβ kamień y vryne wywodzy obfi
cie, albo tak vczyń, sirop lepβey mo
cży na ty rzeczy/ weźmi soku wro-
blego prosa/ wodki włoskhiego ko
pru/ piothrußczańey, każdey snich
mniey nizli połkwarthy/ nasienia
wroblego prosa/ łamikamieniowe
go/ nasienia alkakiengi/ opicho-
wego/ każdego snich cztyrzy dra-
gmy/ korzenia bruści, sparagowe°
każdego snich dwie dragmie / na-
sienia malonowego/ krwie kozło-
wey/ każdego snich dragme/ wβyt
ki rzeczy przetłukβy warz w winie
iako wpołtorzy kwarty wina aż ri-
chło do połowicze ma wywrzeć, ă
potym przecedzywβi ocukruy/ ă
tego sie napijay porانu y wieczor
po trunkowi ciepło.

Theż wino w kthorym wrzało
Wroble proso/ albo proch wroble
go prosa wzięthy z iaką polewką/
iest dobry tym ktorzi wody niemo
gą pußczać/ yteż kthorzy maią o-
strą kolikę w żiwocie/ albo w cien
kich ielitach ktorą zową Iliaca.

Serapio mowi spowieści Ra
sis/ proch prawi Wroblego prosa
iesth dziwny wpobudzaniu vryny
y też w rzeczy przyrodzoney pania
y też kamień w nyrkach y w me-
chierzu łamie iako kolwiek będzie
wzięti/ to iest albo vwarziwβi gi
w wodzie albo w winie lepiey/ al-
bo w polewcze iakiey/ albo troią
stego vczynić.

Też troia pospolitym obycza
iem przyprawiona vrine pobudza
y rzeczy przyrodzone białkem gło-
wam wywodzy / y kamień mocz-
nie łamie/ tak ią vczyniwβy We
źmi nasienia wroblego prosa/ na-
sienia łamikamieniowego/ nasie-
nia alkakengi z apthéki/ sparago-
wego/ opichowego y też malono-
wego, khażdego snich po dragmie
iedney/ Cinamonu/ gwożdzykow
mußkatowego kwiatu/ gałganu,
krwie kozłowey, każdego snich ro-
wno po połowiczy dragmy/ czu-
kru białego iakoby czwartą częśc
funta, zmießayże ty rzeczy społem
w możdżerzu/ ă vczyń troią kto-
rey pożyway s potrawami albo z
winem.

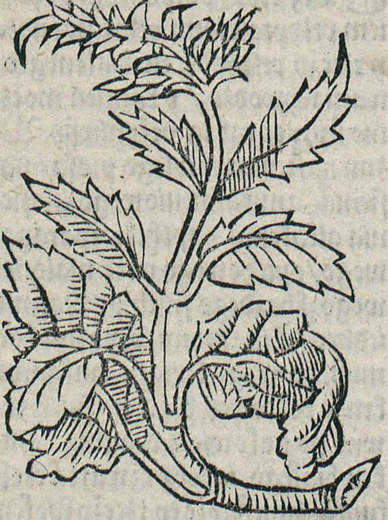
Gdy by kto chciał s siebie ka-
mień wypędzić albo vryną/ albo
pani rzecz przirodzoną pobudzyć,
tedi ma wsieść w wanne w ciepłą
wode/ ă potym ma sie napić they
Troiey z wodką włoskiego kopru,
albo s piotrußczaną/ A do wan-
ny ma być warzono ziele/ piołyn/
włoski kopr/ piothrußka/ rumien/
Platearius/ Pandecta, Serapio
o tym powiedaią.

Galletricum.

Scharlach.

Galletricum.

Capitulum 87.

A TO ziele ieſt ciepłe y ſuche/ włoſnoſć ma cżiſcić macicże vcżiniwßy ſniego ſurop thym obycżaiem/ Weźmi ſoku tego ziela/ ſoku bylicże/ każdego ſnich poł kwarty/ bożego drzewka/ naſienia włoſkie^o^ kopru/ hanyżowego/ piothrußcżanego/ każdego ſnich poł garſci/ cinamonu/ galganu/ każdego ſnich dragme iedne/ ty wßitki rzecży warz w winie aże do połowicże/ ă potym przecżedzywßy ocżukruy albo oſłodź miodem ßßimowanym/ ă tego ſie pani dußka niechay napij z poranu y wiecżor iestli chce/ ă gdy ten ſirop wypiie/ the purgatią z aptheki niechay weźmie/ Weźmi Irepigre galieni trzy dragmy/ diaſiniconis iedne dragme/ Caſſiiey wyciągnioney poł vncijey/ rozmąć że ty lektwarze wtim ſiropie/ ă poranu ciepło wypiy/ ă nazaiutrz weźmi kołacżkow kthore zową Diambra/ albo lektwarzu de gēmis dla poſilenia.

Thez wanna z zielem przyprawiona/ cżyſci macicże z oſtatkow niecżyſtoſci/ to ieſth/ miodunka/ wrotycż/ bylicza/ Izop/ lebiodka mietka/ ſte^o^ ma byc wāna przyprawiona/ ă po wyßciu z wanny, day ſie iey napić metridatū cżo złothi zaważy/ ă ma ciepło wypić z wodką bylicżową/ barzo ieſt rzecż dobra paniam/ ă pothym możeß ſobie naparżać dymiona/ vwarzywßy bylicże/ wroticż Izop/ Galletricum/ abowiem cżeſte naparżanie maciczę/ cżini ią gotowßą ku pocżeciu/ ă dla poſilenia żołądka ma pożywać Diagalangi kołacżkow/ albo Aromaticum roſatum

Garioffilata.

Kuklik. Garioffelkraut.

Capitulnm. 88.

KVklik ieſt ciepłe y ſuche w wtorim ſtopniu to ziele niemałą moc ma/ w liſtku wiecżßą

niż w korzeniu/ á przeto liście ma
być kładziono albo brano w lekar
stwie anawięczey zielone liście Ku
klikowe ma być w zwyczaiu / ma
mocz rospadzaiącza/ trawiącza,
otwieraiączą/ zową then Kuklik
gwozdzykowym zielem/ dla thego
iż ma wonią gwozdzikową.

B

¶ Gdy vczyniß parzenie z vwa
rzenia Kukliku/ z bylicżą/ z galetri
cum rzecz przyrodzoną wywodzi
paniam.

C

¶ Czopek vczyniony s soku te°
ziela/ s soku bylicże/ á s prochem
mirri zmießawßy społem/ á roz-
moczywßi w tym bawełne/ vczyń
czopek ktory wpuść w macicze iest
li chcześ przyć ku rzeczam przyro-
dzonem richło.

D

¶ Też wino w ktorym by wrza-
ło to ziele z miętką/ z galganem
iest dobre ku posileniu dobrego tra
wienia żołądkowe°/ y wiatry wy
gania z żywota.

E

¶ Też wino w ktorym by wrza-
ło to ziele s koriandrem naczukrże
przyprawionym/ á kto sie go be-
dzie napijał/ bolesć głowy vspo-
kaia ktora pochodzi z żołądka.

F

¶ Też iest ziołko posilaiącze ser
cza / á nawięczey w winie s cina-
monem vwarzone á s kwiathem.
mußkatowym/ á tego sie napijać

G

¶ Też sok Kuklikow z grinspa-
nem zmießany, fistuły spaia y goj
mocznie.

H

¶ Thez wino w ktorym by było
vwarzono to ziele s kminem á s
polną driakwią/ iest dobre naprze
ciwko kolicże wßelkiey.

I

¶ Thez sok Kuklikow z babczą-
ną wodką zmießany á pity/ wysu
ßa wnetrzne wilkosci/ y biegunkę
zasthanawia/ Pandecta powiada
Capitulo de Garioffilata.

Genciana.

¶ Gorczycza. Encian.

Capitulum.89.

A Goryczka iest ciepla y sucha w wtorym stoniu/korzenie iey ku lekarsthwu sie godzi ale nie liscie / goryczka ktora ma wielką gorzkość iest dobra/ale kthora niema vielkiey gorzkosci: ta sie nie godzi ku lekarsthwam / ma mocz rospadzaiączą/trawiączą/y thez purguiączą/ă iesth pobudzaiącza vryny.

B ❡ Wino w ktorym by byl warzon korzeń Goryczky / s korzeniem kosaćczowym/z lakricija/ă to vwarzywszy oczukruy/ bedzieß miał sirop naprzeciwko dychawiczy.

C ❡ Tez plastr vczyniony s prochu Goriczczanego/s korzenia kosaćczowego na proch stluczonego / ă zmießawszy z miodem przyloz na piersi thego/dla dychawicze/albo namaz piersi dichawiczne masćią dialtea przymießawszy kniey prochu korzenia kosaćczowego.

D ❡ Tez tym ktorzy maią swietego walanthego niemocz / proch s korzenia Goryczczanego z wodką maioranową dany ku piciu kielo razow: wspomaga.

E ❡ A kiedy proch goryczki bedzie dany s sokiem mietki/ przeciwi sie iadowitych robakow vkąszeniu.

F ❡ Tez proch gorzyczki zmießany s czebulnym sokiem/iest dobry na vkąszenie ptakow iadowitych gdy tym miescze bedzieß pomazował albo przykladał nanie.

G ❡ Tez proch goriczki s prochem bożego drzewka ă s sokiem bylicze strochą miodu przesnego/zmießaj thy rzeczy społem ă vczyń czopek z bawelny/obwałkowawßi wtich rzeczach włoz do macicze/ bowie rzecz przyrodzoną paniam wywodzy y plod vmarly/ y thez czepek snich mocznie/ Plateartius mowi.

H ❡ Ma mocz otwieraiączą zatkania z zył y z wąthroby/ă kiedy weźmieß sok Goryczki / albo wode w ktorey by wrzała Goriczka s cinamonem/ă thego sie napijay/ ăbowiem bolesć bokow j oddawienie suchych zył vzdrawia/ y tez zolądkową bolesć y wątrobną odej

muſe.

I ¶ Tež proch korženia gorycžkowego zmieſzany ſprochem cžarnej heleny/ á tego we źle rany plynącże wpuſzcżać/ wyſuſza ie y mocżnie goij.

K ¶ Thež proch božego drzewka s prochem korženia gorycžkowego, ă zmieſzawſzi to ſpołem namažuy kroſti białe na twarzy/ Serapio s Pandectą powiedaią.

Geneſia.

¶ Janowiecz. Ginſt.

Capitulum.90.

A Janowiecz ieſt ziele ciepłego y ſuchego przyrodzenia w wtorim ſtopnu/ ă miewa kwiathki žołtawe na podobieńſtwo kxiežycża/ naſienie tego ieſt ciepłe, kwiatkhi iego weſpołek y z zielem maią w ſobie zbytnią wilkość znieiaką oſthroſcią vcinaiącżą/ ă ſthądže wracžanie pobudza/ Zołądkowi ſzkodzi y tež ſercżu/ iadowitość teo ziela miodkiem rožanym z maſthiką zmieſzanym bywa odeymowana/ Naſienie iego ma być dawano z wodą miodową to ieſt s ſithą albo s hanyžowem naſieniem zmieſzane/ albo z naſieniem włoſkigo kopru/ ă tak złość thego ziela bywa odeymowana/ kwiatki tego ziela niecirpia długieo warzenia/ ale naſienie iego dłužſzego warzenia potrzebuie, Jeſt tež drugi Janowiecz kthory ieſt zimny ă ſuchy/ ă ieſt mnieyſzy y gałąſki y ſam wſzytek/ ă kwiatki ma białe/ Pandectha powiada capithulo de Geneſta.

B ¶ Diaſcorides tež mowi, naſienie Janowczu weſpołek s kwiatkami ſthłukſzy ie na proch/ ă then proch wypiy z miodem albo z młodem winem chcżeſzli mieć wracżanie/ ă precž niecžyſtoſci flegmiſthe s ſiebie wypedzić. Jan Neſue tež mowi o tim zielu izby miało wy

wodźić flegme z żołądka y thez s członkow barzo mocznie á pożytecznie / Jtez z nyrek vryne pobudza / y kamień w nyrkach y thez w mechierzu łamie / á żadnym obyczaiem mnożyć mu sie niedopuszcza stich to wilkiech á lipkiech nieczystośći / á tho gdy vczynisz thaki sirop / Weźmi kwiatkow Janowczowych wespołek z nasieniem ie° thez nasienia hanyzowego / nasienia włoskigo kopru / każdego śnich po połgarśći / korzenia sparagowego / piotruszczane° / każdego śnich poł vncijcy / mastiki poł dragmy / warzże thy wszytki rzeczy w winie y w wodzie / iszby wina y wody było po kwarcie / tak dłu° ma wrzeć aże by thrzecia część wywrzała / á potym przecedziwszi ocukruy albo miodem rożanym osłodz á te° sie napijay. ktori tez sirop j na opuchline śledzżony iest barzo dobry.

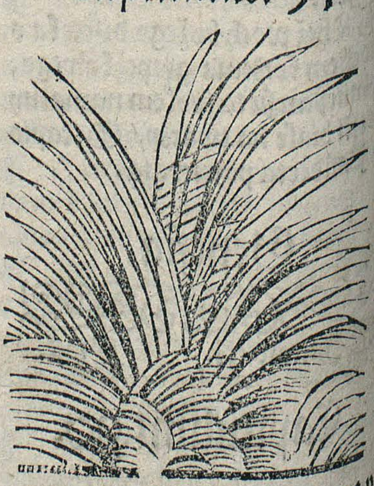
E ¶ Tez wodka albo woda prosta w ktorey wrzało nasienie tego ziela wespołek s kwiathkami tego / á z nasieniem babczanym: biegunke krwawą zastanawia / y tez przirodzoną niemocz paniam zasthanawia.

D ¶ Tez kto często pożywa nasienia tego ziela w pothrawach albo kwiecia tego, takowy będzie zachowan od boleśći nożnych kthore zową podogra.

Gramen.

¶ Trawa. Grasz.

Capitulum 91.

Trawa iesth zimna y sucha w przodku pirwszego stopnia, woda w ktorey wrzała Trawa s korzeniem piothruszczanym / vrynne popądza ophicie y kamień w mechie łamie / Jtez rospadliny w mechierzu goij y biegunke zastanawia.

¶ Sok tego ziela rany za świeża spaia / ale nasienie tego vrynę pędzi / y wilkośći w żołądku y thez w ielitach wysusza.

¶ Thez korzeń thego ziela rany krwawe goij / tho iesth korzeń tey Thrawy sthłuczony s sokiem they

Trawy wespolek ā przilożony na rane/stula ſą y goij.

¶ Też woda w ktorey by wrzala trawa ta/grizienie żywota: y rany albo rospadliny w miechierzu vlecża/y kamień łamie/vryne też pedzy precz.

Psi gdy sie chczą vlżyć/ tedy they trawy pożiwaią/ā thak ku wraczaniu przychodzą.

¶ Theż wino w ktorym by była ta Thrawa vwarzona z ieleniem iezykiem ā s khorzeniem iaworowym/ ā oczukrowawszy piy tho/ bolenie śledziony odeymuie/takież gdy thego na śledzione zwierzchu przylożisz/mocznie wspomaga śledzione/czukru nicz nieprzykładaiącz. Pandecta powieda.

¶ Auicenna też o tym powieda iże trawa rospadliny y rany spaia y stula mocznie.

¶ Vwarzona Trawa w winie z diptanem ā z nasieniem piotruszczanym / y też z nasieniem kamieniowym / kamień z nyrek y z mechierza wypądza.

¶ Nasienie they trawy w winie warzone albo w wodzie/vryne pędzi mocznie/y też wraczanie y bieguńkę zastanawia. Pandecta spowiesci Galiena powieda.

¶ Też sok trawy s trochą bożeo drzewka prochu/ā strochą miodu day wypić temu ktory by miał robaki w sobie albo glisthy/morzy ie y wypądza z żywota/albo też sokiem they trawy z żokcią wołową zmieszawszy ā tym ciepło namaży żywot dla wypedzenia tych chrobakow.

¶ Theż sok they trawy z zielem wespołek słuczony ā strochą octhu/ogień piekielny vgasza barzo mocznie.

Gariofili.

¶ Gwozdiki. Negelin.

Capitulum. 92.

A Gwoźdźiki iest owocż drzewa iednego będącego w kraginie indiyskiey/ świeży gwoźdźik po themu poznać/ gdy gi ściśnieß ă on pusci s siebie tuczność/ to iest wilkość własną: ten iest dobry/ ma w sobie ciepłość w thrzecim stopniu/ ă to iest dowod tego bo ma w sobie ßczypanie albo kąsanie ostre.

B ¶ Mocż iego iest we wnątrz vdy posilać/ oczy czyścić, swem scieraniem powłoke oczu żdzierać/ y duchy widzenia posilać.

C ¶ Też żołądek y wątrobe posila/ warz gwoźdźiki w winie ă przimießay ktemu mastiki/ mierri/ potym to day pić/ To picie mozg posila/ y macicże bolesci vsmierza/ y wzgore iey wstepowvć nieda kiedy by tego wlał do macicże.

D ¶ Też gdy by macicża zeßła na doł/ gwoźdźiki dźierżeć w nosie/ ă tak zasie ku woniey wzgore wciągnie sie.

E ¶ Też proch gwoźdźikow dany ku piciu z wodką wołowe° iezyku albo z boragową: mdłość odeymuie.

F ¶ Też gdiby po silney purgacij czyrwona niemocż przigodźiła sie tedy nawarzyć goźdźikow/ mastiki/ gumi arabicum/ w wodcże rożaney ă pić/ y thez w winie vwarżywszy wytłoczyć ă z miodem vczynić Colirium/ to iest plastr na oczy: wzrok ostri czyni y posila.

¶ Thez dychawicże stharym ludźiem odeymuie/ włoż draganthu do tyzanny/ gwoźdźikow/ citwaru/ ă potym stego nadźiałay gałeczek/ ă biorąc ie potrzimać mało pod ieżykiem ă potym połykać ă rano mlekiem popijać/ mocż w mężoch posila.

Gladiollus.

¶ Mieczyk. Schwertelkraut

Capitulum 93.

MJeczyk iesth z iele nawzrosth podobne mieczom w swotem lisciu wirzch iakoby kijaßek ma nad listi ku gorze wynioslky na lokieć ă na roßczkach thego kijaßka wyrasthaią głowki nieiakie na trzy granie / ă pod samemi głowkami kwiatki brunatne mienione iako by tecza niebieska wyrastaią, nasienie ma mieczik w mießeczkoch podobne ogorkowemu, iedno iest czarne ă okragłe ă klijowate / korzeń ma wezłowati długi ă zołtawy.

Diascorides piße iże mieczyk rany głowne goij, łamanie vsmierza / kosci sthawowe y inßc rzeczy kthore zakłociem w ciele sie krijią wyciąga, to iest korzeń mieczykow vwarzony ă potym stłuczony tak że na ono miescze przyłoż s ktore° chczeß kosć albo tarn wyciągnąć,

Thez korzeń mieczykow zetrzi ă kniemu przyłoż kwiathkow iego y ktemu korzenia czenturziey, miodu przesnego ă troche oczstu, stłucz thy rzeczy wespołek w możdzerzu albo w doniczy ă zmießay / sthego bedzieß miał lekarstwo ktore opuchliny y thwardosci iako są guzy: spądza.

Thez wziąwßy tego wßytkie° czo złoty zawazi / możeß sie napić gdi by miał kłocie w bokoch z winem albo z miodem ciepło.

Thez korzeń Mieczykowy na proch stłuczony z babczaną wodką pity / biegunke stanowi.

Tez nasienie te° ziela czo złoty zawazy z winem ciepło wypite rzezanie vryny y sciatike odpądza y tez slezione posila.

Git.

Kąkol. Ratten.

Capitulum. 94.

KAkol iest legumen ktory roscie miedzy zbozem są ziarnka czarne niewielkie graniste ma mocz zagrzewaiączą y laxuiączą / gorzkiego smaku.

B ¶ Diaſcorides/kakol w wodzie albo w winie vwarzony, vrine pedzi y gliſty w żywocie zabija.

C ¶ Też puchliny y twardoſci odmiekcza y roſpądza. Ma też moc wyſuſzaiącą, y roſpądzaiącą/ ă tak brodawki odnie° giną/ y trąd gdy kąkol ſtłukſzy na proch ă ſprzeſnym miodē y też z octem zmieſzany, będzieſz pomazowal ti mieſcza

D ¶ Też ryme oddala proch ie° w occie namoczony ă pothym wyſuſzony / ă tego prochu w chuſthe zawiązawſzy maſz czeſtho woniać ſtraciſz ryme/ y Catharrus zginie od tego.

E ¶ Też wino w ktorym bedzie vwarzon Kąkol/ wątrobe y ſledzone czyſci y thez kolike vſmierza w ielithach y w żołądku ă zwłaſzcza ktorzi ludzie z wiathrow takie boleſci miewaią.

F ¶ Też proch kąkolow w polewkach iedzony/ Emoroidy otwiera y gliſty zabija dawſzy prochu iego s przeſnym miodem natſzczo/ Takież y chrobaki ktore bywaią w vſzoch.

G ¶ Też piſze Plinius iſz proch kąkolow z miodem ă z occzem zmieſzany/ ieſt dobry naprzeciwko vkąſzeniu weżowemu ă namazować mieſtcze/ thež boleſci zebow z occzē vwarzony ă tim płokać y dzierżeć na zebiech: vſmierza.

Galla.

Gallas.

Capitulum 95.

DJaſkorides piſze iż ieſt dwoiaki gallas/ ieden pri ieſt niewielki okrągły ă ſekowaty dziurek w ſobie niemaiączy ă cieſzki ă drugi ieſt lekki dziurkowaty/ pirwſzy gallas ieſt lepſzy j ku lekarſtwu vżytheczniejſzi, poki ieſzcze zielony ieſt gallas/ tedy ma w ſobie ſmak barzo przykri ă barzo cierpniączi ma mocz zaziebiaiączą j wyſuſzaiączą.

Plinius piſze / w Sirtcy ă w E-

B gipcie ophicie sie mnożÿ gallas.
¶ Diascorides/ każdi gallas iest wielkiego cirpnienia/ s ktorego v czyniony proch ā onym iżeby kto sobie rane z złych krost vczinioną zasipował/ thakież y dziwe mieso zgania y goij mocznie, j krew zno sa płynącą zastanawia.

C ¶ Też gallas niedopuszcza wilkosci przypływać do dziąsł s ktorych sie dziegna czynią / ā zwłaszcza gdi będą wpieczu pirwey tak barzo vsuszone iże będą iako by zbuczniake thedy ie stłucz na proch ā on proch zmieszay z oczte ā przywarz/ ā thym sobie dziąsła nacieray/ y skażdego mieśćza krew stanowi.

D ¶ Też gallas vwarzony w wodzie/ ktorey by białey głowie spadła nadoł macieża niechay że w oney wodzie siedzi.

E ¶ Włosi też czirni gallas w wodzie ā w oczcie vwarzony / ā oną wodą myj głowe.

F Też biegunkę zastanowisz/ gdy będzieśz w thim maczał gębkę ā na żywot przikładać przez czwierć godziny przed iedzeniem.

Girasolis, vel Pentadactillus.

¶ Skoczek. Springwurtz

Capitulum. 96.

Skoczek iesth dwoiaki/ Jeden wiecszy ā drugi mnieyszy/ wysoko roscie latorosłnie, list ma szyrokij skarbowany ā miedzi lato roslmi iakoby grona s siemieniem Skoczek mnieyszi po łacinie Cathapucia minor/ roscie wzwyszna łokieć/ listhki ma podługowathe/ tłuste ā gładkie/ listki na krziż składa, pełne wodnosci, mleczne, zwirzchu lathorosle ma khrothkie ā na nich kwiat z okhołkiem iakoby na czarnym korzeniu, po kwiecie białe zostawia siemie trzygranowite wnątrz białe/ smaku słodkiego, ā ziarna oboie maią mocz odmiekczaiąc trzewa, napirwey ma moc A

flegme y kolere j gorącą wilkość wypądać/ ă od siedmi ziarn możesz dawać aż do dziewięć albo do iedennaście/ wirzchem y spodkiem pędzą, zagrzewaią według ciepłości trzeciego stopnia/ ă odwilżaią według wilgotności pirwego stopnia, temu kto ciężko wraca ă iest mdłe° żołądka/ mdłych oczu: nie służi, ziarna tego ziela wykupiwszi smaż ie samy w panwi/ ă gdy sie dobrze zagrzeią ă przysmażą wybierz ă na chustę wkładz/ włożże wnieiaką prase ă wyciśni oley, po thim ten oley dawaj w pokarmie temu ktho ma zimnicze na każdy dzień.

B ℭ Warz ziarna w winie przykrywszy też miodu/ gdy vwre wyżmi przez chustę, ă to potim dawaj ku pożywaniu w zielu w szpinaku przieżiniwszy wina piołynkowego y też ziarna dawaj przetłukszy temu czo zimnicze ma s flonozimności.

C ℭ Ziarna przetłuczone ă włożone w wino/ dać thak sthać przez noc przikrajawszy ktemu czytwaru/ ă tego sie wina napijać rano, ă pothim ziesć niekielko gwoździkow, y też faczelet maczaiąc obkładaj them żołądek, zimnicze leczy ktora bywa na każdy dzien/ y też to wino dawać w ocżcianym miedzie/ bowiem wodność wygania.

ℭ Ziarna skoczka więczszego/ więczey ich możesz brać w lekarstwa/ bo mnieyszi skoczek iest przedsi ă iako skoro zezra: tak wnet s swego koza wyskoczy/ mocznemu żołądkhowi czałe ziarna dawać/ ă mdłemu rostarte dawać s czynamonem.

ℭ Oley skoczka więczszego ościpanie na ciele/ y wrzodi mokre na głowie/ y krosty zausżne/ y szkaradości na ciele: leczy.

ℭ Ziarnka skoczka mnieyszego są stłuczone z lebiodką y z gęsiem sadłem/ tym dzieciecu brzuch stwardziały okładać/ ă kes mydła iako palecz w oleiu skoczkowym omoczyć y wethknąć w zadek też działa odmiękczenie.

Hermodactillus.

ℭ Paluchy. zitlos.

Capitulum. 97.

Paluchy/ iest ziele ktore kwitnie na ostatku ięsieni, ma kwiatek nasobie biały troszkę ku smiadości sie skłaniaiączy/ iesth też niektori maiączy kwiatek czirwony, ale ten ktori ma biały kwiatek iest lepszy (Insze paluchy są iako dowitego przyrodzenia) Iesth ciepły y suchy około wthorego stop-

nia. Auicenna capithulo de Hermodactillo powieda flegme s człŏkow wywodzi ă thak iest s niego dobre lekarstwo tym ktorzy maią bolenie w członkhoch w nogach y w rekach/ Jedno iß żołądkowi ßkodzi y zgage czyny, y tez wiatri mnozi/ ă przetho nießkodzi ku korzeniowi te° ziela przymießać Jmbiru z mastiką ă s kminem/ ă tak kto bedzie chciał vżywać tego prochu/ ma go wziąć czo złoty zawazy albo y połtora złotego.

❡ Mesue mowi/ gdy by kthory człowiek pożywał korzenia paluchowego, vmorzi takiego człowieka/ zadusi gi iako y bdły surowe/ ă tak aby sie kto niemylił natym, gdiby korzenia paluchowe° chciał pożywać surowo wmiasto czebule/ aczkolwiek iest słodki.

❡ Biały korzeń paluchow iesth dobry tym ktorzy bol maią w nogach/ ale czirwony korzeń iest iadowity barzo/ ă tak zabiiaiączy/ Serapio mowi j mesue iemu poswiadcza.

❡ Proch paluchowy rany złe s krost wysußa zastarzałe/ y czysci ie gdy miodu przymießaß kniemu Jtez wedlug powieści Mesue:na przeciwko ospiczam iest dobry ten proch / ale thaki ma być obierany kthory by był y wnątrz biały/ ale czarny y czyrwony są iadowithe.

❡ Czeste pozywanie białego korzenia paluchowe° ,pobudza krew y zbytnie ia spala/ ă tak czyni bolączki w głowie y thez na inßych stronach ciała/ Serapio mowi.

❡ Tez korzeń tich paluchow ma mocz pryciągaiączą/ trawiączą y rospądzaiączą.

❡ Woda włoskigo kopru w ktorey by było vwarzono to korzenie paluchowo/iest dobra ku piciu na przeciwko kłociu wnetrznemu/ iedno żeby gorączki przytakim kłociu niebyło.

❡ Tez proch tego zmießany z lektwarzem benedicti laxatiwy/ wyciąga flegme s członkow nożnich y recznych/ atak boleści tych człŏkow oddala.

Teź proch paluchowego korźenia z mydlem ktore zową ſapo/ w aptecze roſpuſzczony albo ſtłuczony/ ſiſthułe zaſtanawia y wyſuſza barzo dobrze gdy tam te° bedźieſz wpuſzczać/ Platearius mowi.

Herba paraliſis.

Ziele paralizowe.

Capitulum. 98.

Paralizowe ziele ktore ieſzcze z zimy poczina kwitnąć kwiathki ma żolte/ ktore ziele przy ſamey ziemi ſie ściele/ ieſt ciepłe y ſuche.

Diaſcorides piſze o tem zielu paralizowym/ iſz ieſt barzo dobre naprzeciwko boleściam członkowym ſtawowym.

Liſcie thego zieła ſtłuczone w możdżerzu/ ktorym namaży trąd naliczu: zginie od thego mazania. Thez Catarrum y rzyme odpędza y bolenie w głowie vſmierza

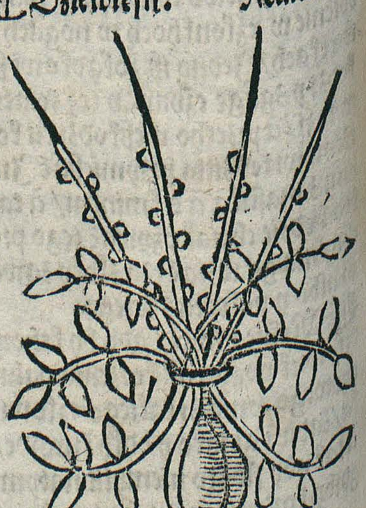
Teź Meſue piſze iſz ſie przeciwi wilkoſciam flegmiſtem ſtarich ludźi á vſmierza boleści członkowe.

Teź mowe ſtraczoną przywraca ktora ginie dla paralizu albo apoplexijey/ gdy ten ſok tego zieła bedźie dawany w vſtha na iezyk czeſto potroſzſze.

Herba victorialis.

vel puerilis.

Dźiewieſił. Neunkrafft.

Capitulum 99.

To ziele w lesiech roscie, miesiącza sirpnia kwitnie, korzeń ma iako szafran/wiele skorkami odziany, dziewiączią podobno albo wiecziey, wpośrodku tich skoreczek korzeń iakoby cebula biały ă słodki/zespodku pusczza s siebie korzonki rozno/listhy ma iako trawa wielkie/ długie/zaostrzone przeth wzdluż na kokieć z listem /ă ku wirzchu kwiatki idą rzedem ku gorze/są iasney brunatnosci/karbowane podługowato/ă sposrodka białe kosmacinki wydawa/To ziele iesth zimnego y suchego przirodzenia w pirwszym słopniu.

¶ To ziele ma mocz nieczistosci z rany odeymowač, dzieciem ie tež słač do kolebki z vrocznikiem/albo dzieci timi zioli okładač zachowawa ie od złego vrzeczenia bab, y od inych strachow/ă czyni ie iže bez płaczu radi vsipiaią/toč iesth rzecz prawdziwa gdi iedno dziecię pirwey nakarmisz ă położisz stem zielem do kolebki. barzo go tež nie okarmiay ă mleko dobrze vwarz. Vrocznik iest ziele podobne zielu pepkowemu/iedno iž list ma dłuższy.

¶ Thež niektorzy sobie przyprawuią to ziele/ skorzeniem strzałowem ă przisobie noszą dla tego by sie žadney strzelby niebali/iesthliž tak iest tedi ta mocz z nieba dana ă teo pokuszaią w bitwach/ă przetož tho ziele zową/ziele ślachetnie vroskie. Tho korzenie połacinie zową arteticaria, poczesku strzałowe korzenie /poniemiecziku Gicht kraut / popolsku niemoglismy go wypisač, bo niewiemi iestli tež polskie imie takie ma / albo iesthli sie tež tu rodzi,

Herba fulonum.

¶ Czeskie ieleni trunk albo sirp.

Capitulum. 100

A To ziele w lesiech roscie/ listy ma ze spodku dluższe y szyrsze / ā okolo listhu każdego ząbki są iako sirp/ ā stąd ie możemy też zwać popolsku sirp/ korzeń ma niewielki z drobnemi korzonzi ā od korzenia przestriphowany, to iesth iakoby igłą z złobkowak podłuż ku gorze/ atak aż okolo wszitkiego preta, pret pelen rożdżek latorośleck okolo siebie maiąc / ā okolo rożdżek listki drobnieysze nizli ktore są nadole okolo glabu, ā na roszczkach trzy albo cztyrzy glowki s kwiatem brunatnym w glowkach siemiączko/ ā glowki y siemie podobne glowaczowi / Ale mnieysze y cieńsze glowki są.

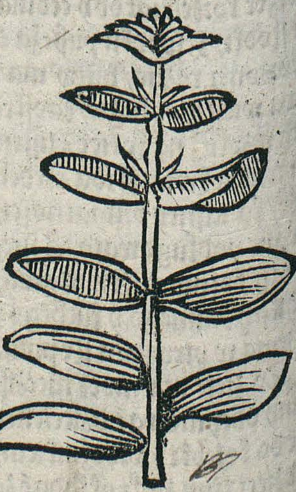
B ¶ Slożenia żywiolnego gorącego j suchego w wtorim stopniu ma mocz ocierać/ czyscić/ naprawiać rany y stłuczenia z zbicia z obrażenia/ s starcia/ vwarzyć gi w piwie ā pić.

C ¶ Też vwarzony w winie czirwonym/ swieże rany naprawia y wyczyscia/ goić sie richło niedopuści/ otok rozgania/ przepuknienie goij, y boleści w zadku, dne vśmierza / Sukienniczi tego ziela nawięczey pothrzebuią ku farbowaniu sukna.

Herba vmbilicorum vel perfoliata.

¶ Pępownik. Sant hās kraut

Capitulum 101.

A To ziele ma listi gladkhie ā obwijaiącze sie okolo glabu s ktore wyrasta/ thak iż pod czas ludzie mniemiaią aby przez pośrzodek listu przerasthal glab/ zwierzchu ma kwiat iakoby czarny korzeń ogrodny, j nasienie wtej że szyrokości czarnego korzenia/ y też samo przieżerni.

¶ Mocz tego ziela / gdy będzie proch tego pity w winie: przerwa-

nie goij/ y owrzedzenie pepka leczi
Gdy thym okłada/ y rany spaia/ y
wystąpienie pepka z iego mieśca
naprawia, y też iego rozwiązanie
albo rozmiekczenie naprawia.

Jusquianus.

❧ Bielon. Bilsenkraut.

Capitulum. 102.

A Bielon iesth zymnego y suche° przirodzenia, czarny bielon iest nagorszy ă naszkodliwszy ă potym czyrwony/ biały miedzi nimi iest nalepszy ă nazdrowszi kto iego w lekarstwie vżiwamy, ă iesli by niemogł bye biały/ tedy czirwony raczey weźmi/ ă czarnego nietykay/ Czarny bielon iest zimny ă suchy około trzecigo stopnia ă biały mnicy iest ciepły, Auicenna mowi Capithulo o Bielonie/ Jest Bielon odeymuiączy czuynośc człokom y krew zastanawia, ă tak y bolesci ktore przychodzą s stłuczenia vśmierza/ Jtez bolesci bolączek gorączich kthore pochodzą s kolery vspokaia/ to iesth sok bielonow s strochą octu zmieszany/ ă rozmoczywszy chusthe przykładay na ty mieśca.

❧ Też sok Bielenowy z otrebami pszenicznemi ă strochą octu zmieszany/ iest dobry plastr na bolesci członkow taiemnych meżczyn skich. B

❧ Thez sok Bielonow s sokiem ziela paraliżowego/ ă w thych sokoch rozmoczywszy chuste albo faczelet / przyłoz na mieśce bolącze ă nawiecey na bolesc członkową ă przedthym go sie napijesz zwierciawszy trzecią częśc dragmy tego nasienia bielonu/ z miodem albo s sitą: tym lepiey/ ă potim namaży mieśce bolącze tymi soki przerzeczonemi. C

❧ Też sok Bielonow albo oleiek iego ciepło w vcho w puszczony/ bolesc vspokaia. D

❧ Też sok Bielonow z oczthem albo thez wino w ktorym by było warzono nasienie białego bielonu E

z ocztem a s piretrum/ bolenie ze bow vsmierza gdy tym vsta sobie kto plokać będzie.

F ❡ Sok bielonowy z wodką rozaną zmieszany/ a wtim rozmocz faczelet a przyłoż na czoło.

G ❡ Liscie Bielonowe iedzone od ludzi/ błąd a nietakie odeszcie od rozumu czyni.

H ❡ Thez sok liscia Bielonowego pomaczany na oczi/ bolesć gich y plynienie nieczystosci knim zastanawia.

I ❡ Tez emplastr z liscia bielonowego z octem stłuczony/ na wrzedzienicę piersi białem głową iesth wyborny.

K ❡ Sok Bielonowy z listem ieo stłuczony/ s ktorego vczyń czopek a włoż gi w macicze/ bolenie y tez rzecz przyrodzoną zbytnią zastanawia/ y bol oddala.

Kto by nasienia tego pożywał ten na czas takoby oszaleie y pamieć straci.

L ❡ W gorączych febrach dobry iest tym kthorzy sen straczą/ gdi s sokiem Bielonowego liscia zmieszasz mleko niewiescie a z białkiem a s trochą oczthu/ ty rzeczy wespołek zmieszay a przyłoż rozmoczywszy faczelet na czoło czo by niebarzo wilgotno/ albo nogi vmyway w Bielonie cieplo na nocz. Platearius o tym powieda.

Iarus.

vel Aaron minor.

❡ Kokorzyk. Po niemiecku Broch wurtz.

Capitulum. 103.

TO ziele iest dwoiakie/ iedno mnieysze a drugie wieczsze/ to wieczsze zową diablik/ bo to ma korzenie kąsaiące/ to mnieysze ziele ma prątek na piadz vysoki listy ma gładkie a przysirszym około pręta kwiatki ma po zołthey białosci/ ziarna ma okrągłe a czerwone/ a wnich iest siemiączko/ korzeń ma pobielały s kosmacinka

mi/ korzeń mogą ludzie ieść iako rzepę/ te° dijablika albo świetheº lana głowy żadny człowiek prze tego ostre kąsanie niemoże ieść/ a- le tu o mnieyszym mowimy.

B ¶ To ziele gorącze y suche w pir wszym stopniu / ă ma mocz roz- miekczaiącza y ściećzaiącza / y też ocieraiącza.

C ¶ Korzenie vwarzone w wodzie z lakricija/ s figami/ z Izopem/ piersi czśsci j płucza z wilkości gru bych ă lipkich/ gdi sie kto napiwszi go charka j kaszle wymiataiącz ie.

D ¶ Też warzić to ziele z dziewan ną w winie ă na onym siedzieć v- cieckliny wzadku ściećńcza.

E ¶ Też bolączki miekczy/ stłucz korzeń s sadłem kokoszem ă okła- day/ ytez kręzice gdy s niego vczy nisz plastr z niedzwiedziem sadłem ă będziesz przikładał: rozwieznie.

F ¶ Thez stłucz korzeń żelnianym siemieniem ă okładay dne nożną rospadza ią-

G ¶ Też ma mocz rzecz przyrodzo ną paniam gdy by sie zastanowi- la otwierać/ j też trzewa miekczić y czśscić/ ytez gdi ie vwarzisz s su chem korzeniem brzoskwianym ă dasz pić / pałączey gorączości wil- kość wypądza precz.

H ¶ Thez gdy na nocz skraiesz ko- rzeń s czythwarem / ale czitwaru mniey wziąć iakho by iedne częśc albo połtory częsci/ y też tego zie- la/ ă z winem pić/ zimną wilkość wypądza/ ă gdi też ktemu niekiel- ko ziarn aloes przyczyniß/ gorące y pieniste wilkości złe wymiata/ y też gdy mirabolanow Indiyskich przylożysz / gorącze ă grube wil- cości s ciała wymiata. Jtez gdy prziłożysz paluchow/ lipkie wilko- ści wygania/ członki y thez stawy czyści/ y thez sosnki gdy przyłożysz żołthowodność z wodnocielnego człowieka wylewa.

Isopus.

¶ Izop. Isop.

Capitulum. 104.

A

Jzop ieden iest ktory ro scie na gorach/ ă drugi ogrodny/ iesth cieply y suchy w trzecim stop=niu/ iesth dobry ă vży=teczny piersiam y plu=czam y naprzeciwkho dychawiczy Itez naprzeciwko zastharzalemu kaszlowi to iest Weżmi Jzop/ ko saćczu/ s figami/ lakricijey ă tho spolem vwarz/ ă osłodziwszy po=ranu sie napijay/ albo thak vczyń sirop/ Weżmi liscia Jzopowego miodunczanego rowno po garsci każdego/ korzenia kosaćczowego/ korzenia liliowego/ każdego snich dwie vncije/ lakricijey/ omanu/ każdego rowno po vncijey/ fig w liczbie dziewięć/ Thy to wszytki rzeczy przetłukszy warz w winie ă w wodzie we dwu kwartu wszytkie go aż do wywarzenia trzeciey czę sci/ ă pothim przecedziwszy oczu=kruy albo miodem osłodz czystim ă thego sie siropu napijay poranu y wieczor cieplo trunek/ ă wypiw szy ten sirop weżmi piluly na noc dawszy ie sobie vczynić do apteky Weżmi Massi pilul de agarico dwa scropuly/ Massi pilul agre=gatiuarū ieden scropul/ Modrze=wowey gębki trocisceate połowicę scropulu/ soli oczkowathey iedno ziarnko, zmieszay ti rzeczy spolem ă vczyń ich dziewięć s siropem y=zopowym, ă nazaiutrz dla posile=nia weżmi kolaczkow za grosz z a pteki diaisopum albo diaprassium trzy gich razem weżmi/ ă potym nazaiutrz takiesz.

¶ Wino w ktorym by był wa=rzony izop s figami/ z nasieniem włoskiego kopru/ piotruszczanym też/ bolenie y grizienie żołądkowe odpądza y zatłumia. A gdy ktim rzeczam przyłożysz bylicze/ ă the=sie wina będzie pani napijała po=ranu/ macicze iey zniczystosci fle gmistich wycisci. Albo vwarziwszi izop z bożem drzewkiem w wodzie ă tem okładaiącz naparzay maci cze/ zimne nieczysthosci z macicze wywiedziesz/ y skłonną ku pocze=ciu vczynisz.

¶ Tez na reume zimną y na v padły iezyczek/ vczin płokanie vst cieplo gargarizuiącz/ vwarziwszi Jzop z rożą/ s piretrum w winie ă trochę ocztu przyczyniwszy/ ă po tym podnies vpadły iezyczek pale czem/ ă posip nan Imbirowym/ prochem s piretrum zmieszawszy/ Auicenna powiada.

¶ Tez Jzop warzony w wodzie ă pity/ glisty zabija w żywocie.

¶ Thez Jzop vwarzony w wo=dzie ă przasnym miodem osłodzo ny troche mocznego octu przilaw szy ă thego sie day napiiać/ piersi czysci s flegmy/ y stholcze czyni y

iaſną daie.

¶ Też Izop w winie vwarżony rany goij w vſciech gdy onym winem będą plokane vſta, j dżiegna leczy.

Ireos vel Iris.

¶ Koſaciecz. Swartelwurtzel.

Capitulum 105.

Koſaciecz ieſt dwoiaki/ obadwa liſt maią ſobie podobny /iedno rożnoſć kwiatow maią/ abowiem ieden kwiat noſi na ſobie biały ă drugi żołthy nieprawie/ oboy Koſaciecz ieſth ciepły y ſuchy wtrzecim ſtopniu/ korżenia Koſaćczowego w lekarſtwie vżywamy kthory kolwiek bądż Koſaciec, ăbowiem maią iednaką moc obadwa. Plathearius mowi iżby Koſaciecz miał mocz pobudżaiączą vryny/ J thez roſpądżaiączą nieczyſtoſci/ y otwieraiączą, ă przeto ieſt dobri na zatkanie ſledżiony y wątroby/ nyrek y też mechierża Jeſt też lekarſtwem naprżeciwko boleſciam pierſi y płucz/ żołądkowey y inßych wnetrżnoſci/ kthore boleſci pochodzą z viatrow oſtrich J naprżeciwko opuchline kthora z zimney prziczyny przychodżi na ti wßytki niedoſtatki.

¶ Thez Wino w ktorym vwarzyß korżeń Koſaćczow z izopem, z naſieniem włoſkigo kopru, s piotrußczanym, s hanyżowym/ z lakricija /ă vwarzywßy oſłodż miodem s ßymowanym / ă thego ſie napijay.

¶ Też proch korżenia Koſaćczowego/ ieſt dobri na rany złe zagniłe/ ăbowiem mięſo zgniłe ă dżiwe wyiada/ ă potim wyſußaiącz goij.

¶ Też proch korżenia Koſaćczowego s prochem Tucijey/ z wodką rożaną albo włoſkiego kopru/ zmießay thy prochy ă pußczay po throßce na oczy/ łuſke albo poßłe bielmem/ zgania ie precz.

¶ Też proch korżenia koſaćczowego/ ſtroch prochu ſoſnki zmie

ßawßi albo rozmąciwßi z miodē/ potym wypiy rano chcześli s ſiebie ſlegme ſtolcami wypędźić gruba ă lipką.

F ❡ Tez woda w ktorey by wrzało korzenie Koſacczowo/ ſtrochą korzenia białey czemierzycze/ ſtrochą blaywaſu/ ă thą wodą vmywąy ſobie licze chcześli piegi y inße ſlaki ſpedźić.

G ❡ Tez ſok korzenia koſacczoweᵒ zmießany z miodkiem rożanym/ ieſt dobre lekarſtwo na ſmierdzącze ă zgniłe rany/ mięſo złe vygryza/ ă dobre vraßcza.

H ❡ Tez proch tego korzenia/ s ſadłem wieprzowym zmießany/ zatwardziałe mieſcza guzowate mięczy/ y zołzi rozgania.

I ❡ Oleiek s korzenia koſacczowego/ ieſt dobry naprzeciwko paraliżowi y kurczowi/ y naprzeciwko denney boleſci namazuiącz ſobie ty mieſcza.

K ❡ Tez proch korzenia Koſacczowego/ otwiera żyłki Emoroidi ă zaſtanawia rzecz przirodzoną albo płynienie naſienia męßczizną.

L ❡ Thez oleiek s korzenia Koſacczowego zmießany z oleykiem rożanym/ ă ſtrochą octu/ boleść vſmierza głowy gdi nimi ſobie namażeß ſkroni.

m ❡ Tez proch tego ſam/ kichanie czyni gdy go w nos wſtrzykneß/ Auicenna powieda.

Juniperus.

❡ Jałowiecz. Kraivenber.

Capitulum 106.

Jałowiecz ieſt ciepły y ſuchi w trzecim ſtopniu/ iagody Jałowczowe poſpolicie w re czepthach maią być rozumiane/ ma moc Jałowiecz roſpadzaiącą y trawiącza, biegnukę zaſtanawia ktora przychodzi z oſtrego ă z mocnego lekarſtwa ktore przilipa do żołądka/ ă tak vſtawiczną purgaciją ă ßkodliwą czyni/ To ieſth gdy vwarzyß Jałowiecz w wodźie ă oney wody daß ſie na pić ciepło oczukrowawßi ią/ albo

vwarżywſzy Iałowiecz w wodzie
ă z oney wodi vcziń wanne w kto
rey ma ſiedzieć chory do ſamego
pępka. B

¶ Wino w ktorym by wrzał ia
łowiecz s koſaćcowym korzenim
ieſt dobry tym ktorży s cieſzkoſcią
vryne puſzczaią/ albo gdi iey nie=
mogą puſcić/ Itez kolike wypą=
dza s ſubtilnych ielit. C

¶ Tez oleiek iałowczow ieſt wy
borny naprzeciwko quartanie kto
ra z melankoliey przychodzi/ Tho
ieſt/ gdy daſz oleyku iałowczowe°
pol dragmy w iakimkolwiek picziu
albo w potrawie/ ă potym tymże
oleykiem namaży mieſcze bolącze
y dymiona dla cieſzkiego puſzcza=
nia wody. D

¶ Tez naprzeciwko ſwietego va
lantego niemoci, namaży grzbiet
Iałowczowym oleykiem/ pomoc
znaſz/ y pulſi v rąk tez maſz na=
mazać/ ă to przed tym w godzine
niżli ta niemocz przydzie. E

¶ Thez oleiek Iałowczow ieſth
dobry tym ktorzi maią kamień w
miechierzu/ gdy thego wpuſciſz w
korzeń ſikawką. F

¶ Tez ieſt dobre na dychawicze
to lekarſtwo/ vwarżywſzy iagody
Iałowczowe/ s figami/ z lakrici=
ią w winie ă ocżukrowawſzy day
pić poranu. Platearius powiada. G

¶ Tez oleiek iałowczowy zmie=
ſzany z oleykiem ſłodkhich migda=
łow/ ă thymi oleyki przed ogniem
namaży pierſi/ czyni wolne oddy=
chanie/ y bolenie pierſi odeymuie.

¶ Tez oleiek Iałowczowy ieſth H
dobry naprzeciwko boleſciam ſta=
wowym.

¶ Wino w ktorym by wrzał ia= I
łowiecz/ Tedy to wino wypądzą
nieczyſtoſci z żołądka/ Itez ma=
cicze czyſci y bolenie ich vſmierza.

¶ Tez gdy vwarżyſz Iałowiecz K
z bylicząą w wodzie przykłożywſzy
koſacczu/ tym ſobie naparzay ma
cicze/ boleść iey odeymuie/ y nie=
mocz iey przirodzoną wywodzi.

¶ Thez oleiek Iałowczow/ iad L
tłumi y vyciąga z rany albo z mie
ſcza vkąſzonego od iadowithego
zwierzecia/ kiedy nim mieſcze na=
mażeſz. Auicenna powiada.

Iringus.

¶ Mikołaiek Kruſdiſtel.

Capitulum 107.

Mikołaiek ieſt ciepły y
wilki w pirwſzim ſtop A
niu/ wſzakże wilkość
daley ſie wſciąga niż
li do pirwſze° ſtopnia. Korzeń mi=
kołaikow przipprawiony z miodem
iako imbir przyprawiaią w aptece
ă tak kto tego korzenia mikołayko

Mikolaiek.

we° bedzie poziwal/ nasienie przi
rodzone mnozi meszczyznam/ y v
czynek malzenski vmocznia/ ytez
wilkosci dobre snie° sie rodzą. Se
rapio/ Auicenna otim powiedaią
Mikolaiek iesth rodzay cierniowy
ktorygo liscie bywa pozywano w=
miastho szpinaku z inszem lisciem
ktorego ludzie pozywaią/ ă tho li=
scie daie krew dobrą. Mocz korze=
nia Mikolaykowego / ma mocz
iakoby y pasternak.

B ¶ Tez korzen mikolaykow zową
gi babia rzyc/ gdy bedzie tak su=
rowo iedzony, zastanawia meszczi
znam nasienie przyrodzone kthore
s nich wychodzi/ Pădecta powia
(da.

C ¶ Liscie mikolaykowe z lisciem
babczanym w wodzie z oczthem v=
warzone/ ă tego sie napijay/ iesth
to pozyteczne picie na wzdecie zo=
lądkowe/ y tez na opuchliny po=
wiekow/ y na rozmayte sadzele.

¶ Niektorzy powiedaią isz kwia
tek tego ziela troche zolty/ gdi be
dzie vwarzony w wodzie ă tey wo
dy day dziatkam kthore maią sli=
dy nogorz albo swietego walantego
niemocz.

¶ Sok te° ziela pomazany na
wrzedzienicze kthora bywa na bio
drach vsmierza zapalenie j bolenie
Pandecta powieda.

¶ Tez gdy bedzie pity sok korze=
nia mikolaykowego/ vryne pobu=
dza y wywodzi/ y rzecz przyrodzo
ną paniam y wiathry rospądza y
gryzienie zolądkowe vspokaia.

¶ Gdy korzen w winie bedzie v
warzony/ ă to wino pithe/ bolesc
wąthrobną/ y vkąszenie wezowe
mdli ă prawie krawi.

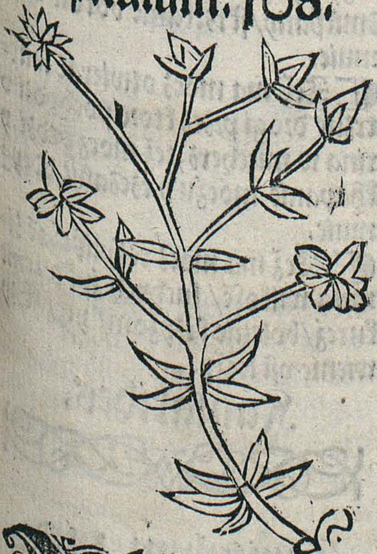
Serapio mowi o mikolayku po=
wiedaiąc izby to byl prawy miko
laiek ktori ma nasobie czasu wio=
sny kwiatki podobne kwiatkom fi=
iolkowym, iedno iz są wiecze niz
li fijolkowe/ ă gdy kwiatki opad=
ną stego ziela mikolaykowego/ te
di nasienie ma tak wielkie iako iest
tatarczane nasienie, ă iest wielkiej
wilkotnosci, czarne ă slodkosc ma
w sobie nieiaką. Serapio powie=
da otym mikolayku.

Ipericon.

vel perfoliata. vel scopa regis.

¶ Swietego Jana ziele. Sant hans kraut.

Capitulum. 108.

A To ziele listhi ma iako by iagly zdziurkowane/ preth z galąskami na lokieć wzyß/ ă są przy czyrwieńßym/ kwiatki ma z wierzchu żolthe/ siemie też ma/ ă pirwej nizli roskwitnie: maß natargać pąpia ă włożyć w oley/ ă postawić na słoncu ă mießać, ă tak sthego oley będźie czyrwony/ ă ku wielu potrzebam barzo dobry/ ă zwłaßcza khu wyciągnieniu iadu prżez rany albo prżez wrzodi/ ă to zwłaßcza czasu powietrznigo.

B ¶ To ziele ma mocz zagrzewać y sußyć z własnosci trzeciego stopnia / też ma mocz scieńczać/ otwierać/ rospußczać zatwardzenia wßytkich zbytkow mechierzowych ledzwianych/ y nieczzistosci niewiesciech wßithkich krwawych/ mocz ma otwierać y wyrzuczać / ătho gdy vwarzyß ziele wßytko pospołu y s kwieciem y s siemientem.

C ¶ Też sprißczenie od ognia goij gdy go przyłożyß / wrzody gniiącze czysci. Też kto dne spoioną cirpi/ rozwiezuie ią y rospądza, ytez siemie iego gdi pijeß/ zimnicze czwartego dnia leczy/ ale w wodzie vwarzywßy ieleni iezik z dziewanna/ w tey maß pić.

D ¶ Też biegunkę ktora bywa z ielit: vstanawia/ przepukline leczy/ rany/ ßramy leczy/ wątrobe y ledzwi czysci/ y bolesci ich oddala / rany sußy/ iad wygania.

Irisillirica.

¶ Fijolkowy korzeń. Faielwurtz.

Capitulum. 109.

To ziele ma korzeń biały /twardy/ miąžšy/ káw nim wonia fijolkowa iesth/ kwiat ma biały/ korzeń ma być wzięti j skratany/ ä sušyć gi czasu wiosenne°, Ten korzeń iest cieply w wthorym stopniu/ ä suchy w trzecim/ Ma moc kašel vsmierzać / charkanie wywodzi/ tho iesth czym człowiek charka, flegmą, flegme lipką scieńczą/ śledzione naprawia/ kiedy gi w occie vwarzyš kurcz leczi/ y suche žiły posila, w winie vwarzony zastanowienie rzeczy niewieściech otwiera/ płod marthwy wyciąga z žiwota, bolesć brzucha vsmierza rany czyści y goi/ w wrzedziech y w bolączkach czini aby mięso dobre rosło/ w winie korzeń vwarzony ä tym vsta płokać/ gnicie ich y około zebow/ y smrod gich odeymuie.

¶ Też proch tego zmiešany s sadłem kaczem ä mazać piersi: miekczy te, też z oleykiem fijolkowym zmiešany/ strzekanie bokow odeymuie.

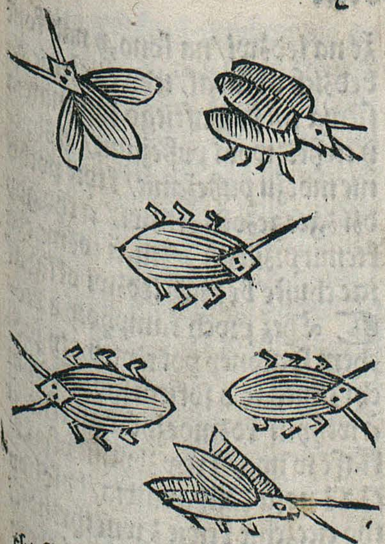
¶ Też ma moc otwierać wnetrzne drogi przez ktore pochodzi vrina w miecherz, też moc pędzi, y khapanie moczu y rzezanie odeymuie.

¶ Też ma moc rospušczać ziemną wilkość/ suchych žył drženie kurcz/ bolenie krzyżom/ ytež sztywienie vst leczy.

Kantarides.

Capitulum. 110.

Ci chrobaczy są błyskaiączy ä podługowaci/ štrefy žołthe przez skhrzydła maią/ ä na kwiecie pšenicznym gdy kwithnie bywaią naidowany, albo na iesionie czasu świątek nayduią te Są tež drugie bez štreph kthore bywaią na sosnach, y indziey te tež nayduią/ Tich chrobakow nakłaść do małe° garnka ä zawiezać wirzch

chustą w iedno/ a wlawßy oczku w wielki garniecz warz/ a nad oną parą obroć garnek chustą aby tam przez chuste para ßła/ aby o ni od oney pari pozdychali/ Ci robaczy maią gorączość w czwartym stopniu/ maią też moc spriężać ciało/ zapalić ciało/ y wrzedźić/ gdi ich wiele w lekarstwo weźmie/ tedi mechierzowi ßkodzą kiedy okrostawiecie/ y raniaią barzo, aż wiecz y mocz krwawy sie pußcza/ ale kiedy ich miernie weźmie wode zastanowioną w mechierzu wypądzaią.

B ¶ Thez ci robaczy wchodzą w masc y w plasthry ku parchom ośutym/ y ku mdłości/ yteż ku wykorzenieniu brodawek.

C ¶ Tez ku wrzodom rozłaďaiącim ciało w piciu miernie dane wodnocielnym ludziem, z moczem nie mocz odchodzi.

D ¶ Thez około złych paznokciow pomazać stłukßy ie/ spadną precz

E ¶ Tez proch stich robakow s ciastem zmießany/ a do łußczyny orzecha włoskiego włożywßy/ przi łoz na mieśće gdźie chcześ sprißczyć a vczyni sie bebel/ w then bebel wodność wnethrzna wyciągnie sie.

F ¶ Thez około brodawek zekrwawyć czem ostrym to iest izby krew ßla/ a tym prochem posipować a spadną.

Kamphora.

Polonice & Germanice.

A Kamphora iesth ziele s ktorego z to ziela wyciącza sie iakoby zywica ktorą maią w aptekach/ zową ią też kamphora/ a wten czas gdy grzmi albo sie liska albo nieiakhie zamießanie na powietrzu: nawiecżey ciecże/ a naiaki kolwiek proch albo na rozgi suche czo zdrzew opadaią przidzie: s tym sie zmießa/ pothym w naczyniach kthemu przipra wnych przez lekki ogień od tego plugastwa by-

wa oddzielona/ gdy ießcze bedzie nieprzeprawna iß sthoro od ziela: tedy bedzie po żołciała/ ale kiedy sie iuß od ognia czedzi: thedy sie sthawa biała/ ă skrzepnie sie iako żywicza/ ă gdy nieopatrzy dobrze gdy po wyczedzeniu albo iey richło nieobwaruie: tedi wßitki rzeczi wonne sniey wywietrzeią wnethy, ale w siemieniu lnianym albo może być w prosie przez długi czas zachowvna/ Jiest przyrodzenia zimnego j suchego w trzecim słopniu Ma moc zwieraiączą/ ocieraiączą podle pirwßego słopnia.

B ¶ Proch iey zmießany s sokiem psinkomym / w tym chusthe maczać ă na watrobe przykładać, za palenie iey y też inßych członkow wnetrznych oddala/ Jteż gdi tak że na ledzwi/ na łono, y nad łonę bedzießkładał/ tedy cieczenie nasienia meßczynskiego zastanawia y cießkie wodi pußczanie/ y zbytnie moczu pußczanie/ ktore pochodzi z gorączosci ledzwi/ ă tho gdy ktemu przileieß octu, ă rozmacząiąc chuste bedzieß ledzwi okładał

¶ Theż proch kamphory s prochem spaloney pokrzywy/ ty prochi zmießać s sokiem sporißowym ă wthym rozmoczyć bawełne ă kłaść w nos/ krew zbytnie płynączą z nosa zasthanawia/ bylolibytho cieczenie krwie z wnethrznosci dla gorączosci wątrobney / thedy zmießać z rożaną wodką, ă wtim chuste omaczać y okładać czoło/ skronie/ y wßytko gardło/ ale tho działać zbacznoscią/ bo niegdi tedy zbytnią krew przyrodzenie pedzi/ kthorą iestli zastanowiß ă ona potrzebuie idz/ tedy sie vdziała bolączka za vchem/ albo sie sadzele zdziałaią na twarzy.

D ¶ Też kamphora z wodką rożaną y s sokiem włoskiegp kopru zmießana/ nieczistosci z oczu y czirwonosć sciera/ y gorączosć ich odeymuie/ ă gdi bedzie wodka kamphorowa zmießana z miodem/ tedy twarz czysci flaki sniey scieraiącz precz/ w niemoczach ktore bywaią z wielkiey gorączosci dobrze kamphory vżywać.

¶ Też wodka Kamphorowa go rączość głowy/ y oczu / y twarzy odeymuie / wonią swą y okładaniem/ krew sthanowi/ y płynienie krzew krwawe gdi ią z oczztem pie/ albo o z wodnoscią wina nieużzałego: zastanawia/ zmieszana s sandalmi ă z bolum armenum / sercze czasu morowego powietrza okładać maczaiącz w tym szarlat albo tafftę czyrwoną, Gdi iey czestho pożywa ă wiele: szkodzi/ ăbowiem martwi duchy ożywiaiącze y mocz przyrodzoną/ paniam plodność traci/ Stwizne na człowieka predko w wodzi / mozg wysusza/ sen odeymuie/ kamień w ledźwiach y w mechierzu mnoży.

Kalendula.

¶ Miesiączek. ringel plumen.

Capitulum. III.

To ziele listi ma podobne listowi oliwnemu albo wirzbowemu/ ale dłuższy y tłusthy zniejaką lipkoscią, kwiat ma żołti, pręth z galąskami na dwie piedzi w zwysz/ siemiączko ma pobiełałe ă zmarszczone/ ă w głoweczczę rzedem położone ă skrziwione tro che by trąbki/ iest gorączego y suchego przyrodzenia.

¶ Mocz tego ziela iest sknrczaiącza/ posilaiącza/ wysuszaiącza/ zetrzeć to ziele na proch obwinąć w bawełnę ă przyłożić na bolączi ząb/ boleść oddala/ A kiedy go w nozdrze włożysz/ Czyrwia kthory bywa w zebie vmorzysz/ Pryszcie na nodze barzo boląccze zgładza / gdy gi sthłuczcz ă vczynisz sniego plastr ă bedziesz przykładał/ Thez gdy sokiem tego bedziesz namazował brodawkhi/ spadza ie precz/ ă dla te° niektorzy zową ie ziele brodawczane.

¶ Też licze ktore ma w sobie robaki ktore zową węgry/ albo ktore iest sinoczirwone: goij/ ăto tak weźmi soku tego miesiączka/ oleyku rożanego/ łoiu ielentego/ łoiu

kozłeczego/dragantu/gumi/arabicum/bolum armenum/sethrzy to wszitko a vczyn stego masc/ a tą mascią licze maz/ ale kvie rostop/ a ty rzeczy do nich wsip/ to iest gumi/ dragant/bolum/ atak bedzie masc.

To ziele miesiecznik/zda mi sie że tho iest ktore pospolicie zową nogietek.

Lilium.

Lilia. Lilgien.

Capitulum. 112.

Lilia iesth ciepla a wilgotna w pirwszym stopniu, iest ziele domowe maiącze biale kwiathi. Jest dobra Lilia naprzeciwko zimnym wrzedzieniczam/ to iest kiedy stłuczesz kwiatki Liliowe s sadlem wieprowym / z oleykiem rumienkowym zmieszawszi/powarz albo po smaz troche thego/ a przyłoz na bolączke.

Thez korzenie Liliowe s korzeniem barszczowym/s khorzeniem wysokiego slazu/ vwarzywszy thy rzeczy spolem w winie/ a pothym przeczedz, ku ktoremu winu przilosz wosku a oliwy iako bedzie potrzeba iszby była ste° masc /ktorą mazy sledziona twardą a chorą.

Korzen Liliowy z octem zmieszany/iest dobry na swierzb zastarzały y na krosty gdi tim bedziesz namazowal/ abowiem mocz te° korzenia iesth wysuszaiącza miernym obyczaiem, Jtez ocieraiąca miernie, Jtez wysuszaiącza y trawiącza,

Tez korzen liliowy s korzeniem wysokiego slazu/ vwarzony spolem w wodzie z masłem/ a to vwarzywszy stlucz w mozdzerzu/ a vczyn plasthr na piersi przykladaiącz cieplo/dla dychawicze/ y dla kaszlu suchego: iest dobry / abowie

odmiekhczą flegmę w pierśiach y w płucach panuiącą/ ă tak czyni tho iż snadnie może iey s pierśi odbywać.

E ¶ Też korzeń Liliowy z octem warzony/ iesth barzo dobry thym ktorzy maią spaleuie od ognia albo od gorączey wody/ tego naśienia przykożywszy.

F ¶ Też oleiek Liliowy iesth dobry tym ktorzi miewaią brzmienie albo piszczenie w vszoch/ albo też bolenie/ ă tak wpuszczony w vszy kielko krop ciepło tego oleyku / na ty choroby.

G ¶ Thez korzeń tego źiela domowey Liliey/ iest dobry ku vroszczeniu mięsa / albo ciała w ranach z złych krost/ Itez rzecz przirodzoną paniam pobudza ku wyściu/ y twardość iey miekczy.

H ¶ Oleiek leliowy resolwuie bez żadnego gryzienia y odmiekcza/ ă tak iest dobry na twardość maciecze namazawszy ią, ă możesz zmieszać ten oleiek s tym plastrem wyższey napisanym / ă tym namazuy maciecze.

I ¶ Thez vczyń czopek s korzenia Liliowego vpiekszy gi pirwey/ ă potym stłucz z oleykiem lnianym, ăstrochą masła/ ătak potim stych rzeczy vczyń czopek ă włoż do maciecze w ktorey by boleść panowała Iest barzo dobra rzecz na to. Pădecta/Serapio, Platearius, otim powiedaią.

Luppulus.

¶ Chmiel. Hopfen.

Capitulum. 113.

A IEst chmiel ciepły i suchy w pirwszym stopniu, nieiako sie skłaniaiaci khu zimnośći/ ma moc vsmierzaiącą boleści kthore z gorączey prziczyny pochodzą, ătak ma moc vgaszaiącą ognistego zapalenia ă czyni wolność żywota.

Sam Chmiel niema być częstho pożywany/ ăbowiem otwiera kończe żiłek/ ă przeto ma być kniemu

przymieszano troche dragantu albo troche mastiki albo spiki/ ăbowiem ty rzeczy oddalaią iadowitość od chmiela/ ă czynią gi barzo dobrym y pożytecznym/ Także y serwatka iest dobra gdy gi włożyß w nie na nocz albo powarzyß troche.

B ¶ Pandectha mowi o chmielu/ Chmiel przy wywodzi s ciała kolere żołtą/ ă krew czisci y zapalenie krwie chłodzi/ ă to iest gdi namoczyß chmiel w serwatcze na nocz, przez siedm albo osm godzin/ ă tej serwatki sie napijay ciepło.

C ¶ Też sirop vczyniony s chmielu/ leczy żołtą niemocz/ y opuchline kazi ktora z gorączey przyczyny bywa. Tak vczyń/ weźmi soku chmielowego/ mleczowego/ ielenięgo ięzyku soku/ każdego snich rowno po połkwarty/ kwiathkow fijołkowych/ boragowych/ rozinkow każdych rowno po garsci/ nasienia hanyżowego/ ięczmieniu otłuczonego/ nasienia ogorkowe malonowego/ baniowego, cżitrullowego/ każdego snich rowno po połowiczy vncijey/ occzu winne iedne vncią iakoby spieć łyżek/ ty wßytki rzeczy warz aże do połowicze/ ă potym przecedziwßy ocżukruy białym czukrem/ ă thego sie napijay poranu i wieczor po trunkowi ciepło/ A gdy gi wypijeß tedy weźmi ty piluły tak napisawßy na kartcze do apteki. Weźmi massi piluł de reubarbaro dwa scrupuły/ Massi piluł s polney ruthy ieden scropuł/ dijagredij trzi ziarnka/ zmießay ty rzeczy ă vczyń piluł dziewięć s siropem polney ruty A nazaiutrz po piłułach / weźmi kołaczkow Triasandalor z apteki albo diarodon abbatis dla posilenia.

D ¶ Też sok chmielow z grucżą ięczmienną/ iesth tho dobra grucża tym ktorzy miewaią bolenie głowy z gorączey przyczyny/ ytez tim ktorzy maią zapalenie wąthroby. Syrop przerzeczony dobry iesth naprzeciwko gorączkam ktore s kolery pochodzą/ ytez ze krwie/ ăbowiem ten sirop kolere wywodzi spaloną/ y zatkanie z wątroby y sledziony wypycha/ ytez z żył ktore zową mesaraicze/ to iest ssącze żyły.

E ¶ Też sok chmielowy s serwatką albo z wodką mleczową/ iesth dobry na żołtą niemocz/ y naprzeciwko bolączkam gorączym wątrobnym, Pandecta mowi Capitulo o chmielu.

Lappacium acutum.

¶ Kobyli ßczaw. spicz wegerich

Capitulum 114.

A Kobyli szczaw iesth ciepły y suchy w trzecim stopniu/ według Platearza iest dwoiaki kobyli szczaw/ ieden ostry a drugi okrągły/ ostry dla tego iest rzeczon isz ma ostry list, Gdy naydziesz napisano w reczeptach to słowo prosto Kobyli szczaw/ tedi masz rozumieć okrągły szczaw/ a nie osthry. Ostri szczaw iest dobry na swierzb y na liszaie vczyniwszi s nie° masć, Weźmi Kobylego szczawiu ostre° soku iego iakoby zedwanascie łyżek, oleyku orzechowego dwadzieścia łyżek, smoły poł vnciej, warz że ty rzeczy społem aż do połowicze/ a potim przeczedziwszi przilóż prochu sarczane°, s prochem tartary/ każdego snich po poł vnciey/ a zmieszay społem iże bedzie masć/ a tą mascią namazuy thy krosty.

B ¶ Też kobyli szczaw ostry/ iesth barzo dobri na zbieranie wrzodow zatwardziałych/ gdi list iego vwarzysz w oliwie przyłożywszy wieprzowe° sadła/ a te° na wrzod przikładay/ na twardość sie. sok kobyle° szczawiu storace ktorą naidziesz w aptecze: iest gumi/ y też throche armoniaczy knim przyłoż/ oczthu kielko łyżek a day themu stać społem przez trzy dni/ a potym throche przywarz tego społem/ a przeczedziwszy przyłoż wosku a oleyku albo oliwy/ a sthego wszitkiego vczyń masć/ ktorą maży śledzione poranu.

C ¶ Też woda w ktorey by był vwarzony Kobyli szczaw/ s korzeniem bruscy y sparagowym a potym przecedziwszi ocukruy/ piy dla tey śledziony twardosci/ y wątrobney.

D ¶ Też plastr s korzenia kobilego szczawiu / a s sadła wieprzowego vczyniony wespołek stłukszy/ przilóż że gi na żołzy albo na gruzły, abowiem czyscie pod tim roschodzi sie.

E ¶ Nasienie Kobylego szczawiu ma w sobie cierpność dosić znako

milą/ă przeto ſok Kobylego ſzczawiu/s ſokiem babczanym zmieſzany/ă przywarzywſzy gich ſpołem day ſie napić themu kielko razow ktory by miał biegunkę krwawą, albo y przez krwie/bowiem zaſtanawia ią. Pandecta powieda.

E ¶ Thez vwarz Kobyli ſzczaw s korzeniem koſaćczowym w winie ă thego ſie napijay porauu/cieſzkoſć ktora z boleſcią ă zrzezaniem puſzczania wody przychodzi: oddala/ ă vryne obphicie wywodzi. Na thoz/ vwarz Kobyli ſzczaw w winie / s korzeniem piothruſzczanym/ s korzeniem koſaćczowym/ oliwy przyczyniwſzy / ă tym okkaday poranu y wieczor dymiona/ obphicie pedzi vrynę.

F ¶ Tez na opuchlinę ktora pochodzi s flegmy thak iſz twarz y recze puchną / Wezmi ſoku Kobylego ſzczawiu połkwarty/wina trzecią czeſć połkwartia/ warz tho ſpołem włozywſzy ſoſnki vncyą/korzenia koſaćczowego poł vncijey/ miodku rozanego albo przeſnego s ſzimowanego/ ă przeczedziwſzy day ſie chorem kielko razow napić poranu. Platearius otim radzi

Lactuca.

Salata. Łatych.

Capitulum. 115.

SAłatha albo laktuka ieſth dwoiaka, Jedna ieſt domowa ă druga leſnia/Mocz they laćtuki domowey ieſt zimna y wilką miernym obyczaiem.

¶ Vwarzenie Lacthuki w wodzie ſtrochą octu/ ieſth dobra na wrzedzienicze gorącze/ przykładaiącz tego na ty bolączki.

A

B

C

¶ Lacthuka pozywana albo iedziona/pragnienia broni/y naſienie meſkie zaſtanawia, tak iſz czaſu ſpania wypływać niedopuſzcza

D

¶ Tez na to/naſienie Lactucza ne w piciu wzięte/ to ieſth zwierciawſzy ie ă roſpuſcić w wodzie, to ieſt rzecz niepoſpolita na tę choro

E be męszczyznską.
Lactuka miedzi inszemi chwastmi
ktorych poźiwamy iesth nalepsza/
ăbowiem sie sniey nalepsze wilko-
sci rodzą,to iest krew barzo dobra
spowieści Serapiowey. Capitu-
lo de Lactuca. Tenże thež mowi/
nienayduią miedzy ziolky žadnego
ktore by moglo sen stracżony przi
wrocič czlowiekowi iako Lactuka
często iedziona na nocz/ăbowiem
czyni zimnosc z wilgothnoscią w
ciele człowieczym skąd sen narich
ley pochodzi/ A spożywania La-
ctuki nieprzichodi žadne zaszkodze
nie albo choroba iako z inszich ch-
wastow može przydz, Zywota pry
nicotwiera ani zasthanawia albo
zatwierdza/ bowiem niema w so-
bie ani słonosci ani cierpnosci ani
ostrosci.

F ¶ Z lactuki vczinniony plastr we
spolek z iey sokhiem ă przyložony
na bolączkhe bolączą: odeymuie
bol y chlodzi ią barzo dobrze.

G ¶ Tež Lactuka domowa iest do
bra zolądkowi/ y chłodzi žywot/
sen czyni/ mleko paniam w pier-
siach pomnaža,ă tak z oliwą bę-
dzie dobra.

H ¶ Tež gdi ią vwarzysz z miesem
swiežem,iest dobra ku iedzeniu/ă
nawieczey tym ktorzy maią w so
bie zapalenie/ iako ci ktorzi są go-
rączego przyrodzenia.

I ¶ Tež tym ludziem ktorzy mie-
waią gorącze febry, Lactuka gim
będzie dobra ă pozyteczna ku iedze
niu z octem.

K ¶ Tež woda w ktorey wrzała la
ctuka/ dana ku piciu strochą czu-
kru/iest dobra na zatkanie sledzo-
ny albo na iey zatwardzenie/y ta
kież wątrobie iest dobra w iey nie
dostathkoch/Sen thež stracżony
przywracza.

L ¶ Tež nasienie lactuczane zmle-
kiem niewiesciem/z białkhiem ia-
ieczňym zbiwszi to spolem przilož
na czoło y na skronie/ iesth dobre
tym czo spać niemogą. Serapio
otym powieda.

m ¶ Thež Lacthuka vwarzona w
wodzie/ă potym z oliwą ă z ocz-
tem iedziona žolthą niemocz wy-
padza.

N ¶ Thež nasienie Lactuczane na
proch starte ă z winem na nocz pi
te/czyni spanie mocznie.

O ¶ Thež Plinius pisze isz ma La-
ctuka osobną moc vsmierzać buj
nosć cielesną/tak męszczizinam ia
ko y białym głowam ă to tym o-
byczaiem/Weźmi Lactukę ă na-
wieczey polną/wysuszywszy ią na
słończu setrzy na proch ă teo pro-
chu pożiway z winem ciepło natsz
czo, vstanie buynosć cielesna przez
obrażenia zdrowia.

Leuisticus.

Lubßczek. Liebstuckel.

Capitulum. 116.

A Lubßczek iest cieply y suchy w wtorym stopniu/nasienie s korzeniem godzą sie w lekarstwo/ale sie liscie niegodzi, ma mocz korzenie z nasieniem pobudzaiącząą vrynę y othwieraiączą drog/y też scieńczaiączą.

B Wino w kthorym by wrzalo korenie Lubßczykowo z nasieniem iego/iest dobre ku piciu naprzeciwko zatkaniu sledziony jtez wątroby z zimney przyczyny/ă gdi ie vwarzyß w wodzie prostey/ tedy ona woda będzie dobra tym człekom naprzeciwko tym chorobam ktore pochodzą z zimney przyczyny/ albo vczyń tym obyczaiem sirop/ Weźmi soku ieleniego iezyku mniey dobrze' niźli polkwarty iakoby trecią część kwarthy/soku piolynowe° pol kwarthy/glowek chmielowich, kwiat. bora. nasienia lubßczekowe°, włoski° kopru, piotrußczane°, każde° snich po garsci rozinkow, korzenia brusci, sparagowe°/reupontici z apteki / każdego snich czthyrzy dragmy / lakricijey dwie dragmie/ty rzeczy przetłukßi niebarzo/ warz we dwu kwarthu wody strochą oczstu/ă potym gdi polowicza wywre / przecedziwßy ocżukruy bialym czukrem / ă potym sie napijay poranu y wieczor po thrunkowi ciepło/ă wypiwßy ten sirop za kielko dni/tedy day sobie vczynić do apteki ty to piluły tak napisawßy na czedule / Weźmi massi piluł de mesereon, massi piluł de lapide lazuli po polowiczy dragmy/Turbith pol scropula/imbiru trzy ziarnka/ ă vczyń piluły w liczbie dziewięć s siropem ielenich iezikow, ă nazaiutrz dla posilenia weźmi kholaczkow Diaris salomonis albo diakaparis. Ty lekarstwa y kwartane wypędzą sciebie kthora przychodzi s strony zatkania sledziony.

C ¶ Też proch z nasienia lubszczykowego zmieszany s prochem czynamonowym / s prochem galganowym ytez Reupontici / a stych prochow a s czukru / vczyn throgija a przimieszaj tey w karmiach swoich, abowiem bolesc zołądkową y inszych wnethrznosci y sledziony oddala y wypądza. Platearius powieda.

Ligusticum.

¶ Lubszczek. Liebstuckel.

Capitulum. 117.

A TO ziele roscie na ogrodziech obphicie, ma preth wysoki a wezkowathy podobny włoskiemu koprowi a listh nostrzegowi albo marchwianemu iedno isz miekszy / woniaiączy / nasamym wierchu ma głowki s ktorych nasienie wyrasta czarne a przedługowate na wzraz włoskiego kopru / woniaiącze y klijowathe / Korzen ma biały podobny pasternakowemu.

B ¶ Własnosc nasienia y khorzenia iest zagrzewaiącza, cierpnącza bolesci wątrobne oddala.

C ¶ Też naprzeciwko vkaszeniu gadowemu nia mocz / vrzyne y miesieczną niemocz białym głowam wzrusza / pity w wodzie vwarz albo w winie, nasienie lubszczykowe zołądek zagrzewa j wiatri w nim trawi y rospądza.

Wiele ludzi w dalekich stronach nasienia Lubszczykowego w miastho pieprzu vzywaią, a zwłaszcza w Liguriey.

Lauendula.

¶ Lawanda. Lauendel.

Capitulum. [illegible]

A LAwenda iest ciepła y sucha / a nieiakho korzenna a dla they korzennosci swey / suche zyły ktore zową nerwi: pothwierdza, a swoią ciepłoscią trawi wil-

Lawenda.

kosci s ktorych paraliż przychodzi
ă to gdi sniey tim obyczaiem vczi
niß sirop Weźmi kwiatkow lewă
dulowych/ maiorany/ koczenkow
z Arabijey/ każdego snich po po=
łowiczi garsci, kwiatkow rozmari
nowych/ nasienia ko riandrowe° /
oczukrem przyprawionego/ kubeb
nasienia rucianc° / bobrowe° stro
iu/ każdego snich dwie dragmie, ti
wßithki rzeczy przetłukßy warz ie
w winie ă w wodzie ßałwijowey
rowno w kwarcie, to iest ißby wi=
na była kwarta ă wody ßałwijo=
wey druga kwarta/ warzże ty rze
czy społem ißby trzecia cześć wy=
wrzała/ ă przeczedziwßi oczukruy
białym czukrem/ ă napijay sie po
ranu y wieczor ciepło / ă pothym
wypiwßy sirop weźmiż ty piluły

Weźmi massi piluł Kochiarum,
Massi piluł de hermodactillis ro=
wno każdych po połowiczy drag=
my/ Turbyt poł scropuła, imbiru
trzy ziarnka/ vczyn sthego piluły
s siropem koczenkowym wliczbie
dziewieć albo siedm/ ktore weźmi
no nocz/ ă pothym nazaiutrz we=
źmi kołaczkow z apteki kthore zo=
wą dijantos albo dijacastorczum/
albo lekthwarz Pliris/ A pothym
trzecie° dnia vczyn czyscienie gło=
wy naprzeciwko paraliżowi/ tym
obyczaiem, Weźmi prochu kwiat
kow albo listkow lewandulowych
kwiatkow rozmarinowych nasie=
nia bazilijey ytez czarnußki/ każ=
de° snich rowno po dwie dragmie,
piretri/ Jmbiru/ każego snich po=
poł dragmy, ti wßitki rzeczy warz
w wodzie ßałwijowey/ ă potym o
ne wodke ciepło wpußczay sobie
w nos wsarkaiącz w sie/ bowiem
tim obyczaiem mozg sobie vyczi=
sciß stych nieczistosci s ktorych pa
raliż przychodzi /albo thez iedno
samy prochy stharwßi ie wpuść w
nos troche/ bowiem przidzie stąd
kichanie / ktorym wiele wilkosci z
nosa wywiedzie ythez z mozgu/ ă
po tym kichaniu namaż ßije wti=
le y tham throche nizey ßije oley=
kiem z bobrowych sthroiow zmie=
ßay gi z oleykiem lnianym/ ă tim
namażuy to miesce.

Laureola.

Wilcze lyko. Zeidelpask.

Capitulum, secūdū. 118

A Wilcze lyko iest cieple j suche w czwartim sto pniu / Iesth drzewko ktorego nasienie ku le karstwu sie godzi / zową to nasie nie w apthecze kokonidion / ă thak gdy piszą doctorowie w swoich re cepthach o wilczym lyku / ma byc rozumiano nasienie / Ma mocz purgowania flegme y kholere / A przeto thym ktorzy niewielką febre maią iest dobre to nasienie ku po żywaniu dla wywiedzienia tich to wilkosci / Iedno isz w wątrobie szko dzi ă tak ostrosc y iadowitosc ie° bywa oddalona / gdy bedzie w occie namoczono przez dwie godzinie / ă potym wysuszywszy daway natszczo lekarstwa. Iest dwoiakie wilcze lyko / iednoz nalepsze iest na kthorim iest wiele liscia podobne° lisciu oliwnemu albo troche cien sze liscie wilczego lyka, Ma mocz czysciącą / ocieraiączą dla swey zbytniey ostrosci, ă sthądze sok liscia wilczego lyka z ocztem zmieszany ă strochą litargirium, z blai wasem / ă gdy tim namazesz trad na liczu albo biale krosti albo piegi: spądza precz z licza, ă gdi ktim to rzeczam przymieszasz siarki / tedi rany smrodliwe ă zgnile, czisci y wysusza / ă tak goij gdi throche miodu przasnego knim przydasz.

B ¶ Thez woda w kthorey by bylo warzono liscie albo nasienie wilczego ly. strochą octu / bolenie zebow vspokaia / gdy sobie vsta tim bedziesz plokac.

¶ Thez gdy namoczysz na nocz nasienie albo liscie wilczego lyka w wodzie piolynkowey albo polney ruty ă oczukruiesz troche, ă tego sie napiiesz khielko razow poranu / opuchline ktora z zimney przi czyny pochodzi / oddala / Itez temu kto by mial cieszkosc wodi puszczania / iest dobrą pomoczą / Iedno sie miey na tim ostrozno aby

niedawać pożywać tego liścia albo ſzemienia iakho ſamo w ſobie ieſt dla zbytniey iadowitości gich.

B ℂ Pilułý z wilczego łyka kthore ſą w aptecze vczynione/ ku kthorym przidaý ſkielko ziarnek naſienia wilczego łyka ă trochę maſtiki/ weźmiż ty piłuły na nocz/ obphicie wywodzą wilkości żołtawe s człowieka opuchłego.

C ℂ Dla odrażenia oſthrości wilczego łyka/ dla ktorey czyni wraczanie y ſtolcze razem ă zbytnie/ tak vczyń/ Weźmi prochu naſienia koryandrowego s prochem naſienia babczane° / ty prochý warz w oliwie zgodźine albo mniey/ ă tak tą oliwą namaży dymiona y grzebień/ bowiem ſie odrazi moc tego ziela y cieſzkoſć puſzczania vryny ktore przychodzy zrzezaniem odeymuie.

D ℂ Też oleiek w ktorym by było warzono naſienie tego łyka wilczego / wpuſzczony cieplo w vcho głuchoſć oddala y ſłuch oſtrzy.
Platearius, Serapio mowią.

Lilium conualium.

ℂ Lanka.
Capitulum. 119.

Lanka ieſt ziołko barzo wdzięczne woniaiącę liſt ma podobny babczanemu liſtowi/ Telko ſamy kwiatki godzą ſie ku lekarſtwu/ dla tego iż poſilaią ſercze y roſpądzaią.

ℂ Plinius tak piſze/ Weźmi leliowych kwiatkow ze cztyrzy garśći/ włoż ie do kwarty dobrego wina ă wyſtaw na ſłoncze iżby ſtało czały mieſiącz naſłonczu/ potym ono wino wley weſpołek y z lanką do alembica ă przepal ono wino z lilią/ ă potym przyley do onego wina przepalone° / lawendulowey wodkhi ſpięć łyżek / pieprzu tartego czo dwa złote zaważy/ ă tego wina day ſie napić kiel-

ko razow tym ludziem ktorzi miewaią świetego walanty° niemocz Itez thym czo pamieci niemaią, Abowiem złą pamieć naprawia.

E ¶ Thez tymże winem palonym namażuy skronie/ ăbowiem Catarrũ zasthanawia y bolenie glowy oddala, Itez kolike vśmierza, y sercze posila porany pite to wino.

D ¶ Plateearius tak tho powiada, Lanka pry ma kwiathki zimney ă wilgothney włosnośći w wtorym stopniu/ ktori lekarz te mocz prziplsuie temu kwieciu nizey wypisana tym to obyczaiem sprawiwszy Weźmi kwiatkow lanczanych ze cztyrzy garśći/ włoz ie do konwie czenowey ă naley wina dobre° wystalego że trzy kwarty/ ă day themu stać przez cztyrzy niedziele/ ă potym przez gęstą chuste płocienną przeczedz/ ă przeczedziwszi wlej ono wino samo do Alembiku/ ă przepal ie thak iako gorzalke palą trzy dni/ ă pothym wto wino iusz przepalone/ włoz pieprzu przetłuczonego czo złoti zawazy/ gwozdzikom takiez/ wodki lewandulowey wley szesć łyżek/ ă to masz lekarskie picie/ ktorego gdy sie porану trunek napijesz, przez czały kziezycz paraliżu sie nieboy.

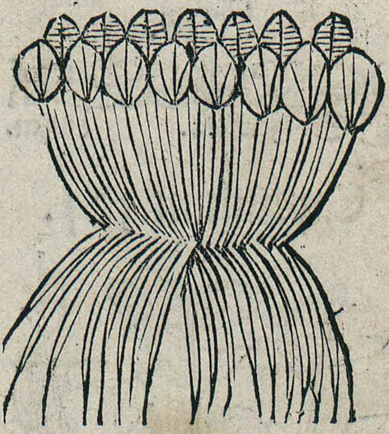
¶ Thez kto by miał kolike albo bolenie żołądka/ tego sie wina napiy/ natychmiasth odeydzie kłocie.

F ¶ Tez kto ma złą pamieć/ tym winem namazy sobie tył głowy/ czyni dobrą pamieć.

Lenticula.

¶ Rzasa.

Capitulum. 120.

A Rzasa wodna vyrasta nawierzch wody/ iest oziębiaiącza y odwilżaiąca w wtorim stopniu/ list ma podobny rozchodnikowemu/ korzenia niema wodna rzasa.

B ¶ Galienus, wodna Rzasa ma w sobie cierpnienie/ ă thak rany y

sparzeliny ktore bywaią od gorączey wody: goij y ogień wyciąga

C ❡ Krew zastanawia ktora s strony nyrek pochodzi/ ă tho gdy przekożyß z octem na krzyże.

D ❡ Diascorides piße iże puchliny rospądza/ ogień swietego Antonie° gasi/ Item boleści nog vśmierza/ z ięczmienną mąką ă z maiowym masłem albo z oliwą na bolesne mieśćza przykłożona.

Lens.

❡ Soczewicza. Linsen.

Capitulum. 121.

A Diascorides Soczewicze piße być lepßą kthora gdy pomoknie w wodzie czernieie ă pecznieie wysußaiącą ma moc Soczewicza.

B ❡ Galienus piße iß Soczewicza warzona zatwierdza żywoth/ ale woda w kthorey wrzała soczewicza/ czyni stolcze.

C ❡ Tez kto czesto pożywa soczewicze/ zaćmiewa wzrok/ I cießkość czyni żołądkowi ku strawieniu/ suchem żyłam y płucżam iest ßkodliwa/ Krew sie gruba s niey mnożÿ/ vrine zasthanawia/ y niemocz przyrodzoną białym głową ă tak ku czestemu iest nie iedzeniu dobrzi pokarm.

Lilialis.

Capitulum. 122.

A Lilialis iest ziele podobne czyrwiowi/ thelko iß mnieyße/ kwiathek ma mały ă drobny iakoby psinkowy, list ma na podobieństhwo donowey lelijey/ ă stądże polacinie iest to ziele nazwano Lilis.

B ❡ Auicenna w wthorych Kxięgach Capitulo de Alguasre/ piße

Ize Alguasce tho iesth Lilialis ma kwiath podobny domowey Liliey / a iest to ziele ciepłe y suche w pirwszym stopniu.

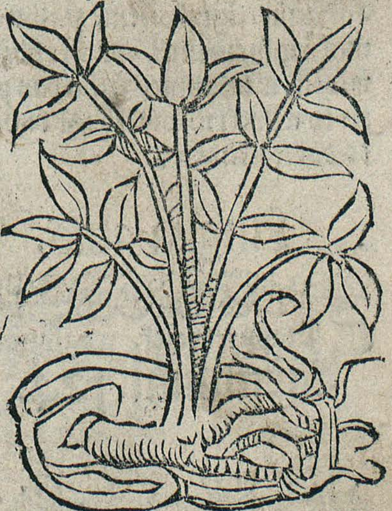
¶ Włosność tego ziela iest wysuszaiącza miernie y ocieraiącza / Jest vżyteczne na zanokcicze / ize gdy tego ziela a zwłaszcza kwiecie stłuksszi z masłem albo z oliwą na zanogcicze przyłozisz.

¶ Galienus de simplici medicina w Capitulum alismi / tho iesth Lilialis / pisze isz ma włosność dziwną naprzeciwko vkąszeniu psa wscieklego / daiącz sie napijać teo ziela vwarzywszy w wodzie / miodem przesnym osłodziwszy / y na rane możesz przykładać sthłukszy kwiecia samego.

Liquiricium.

¶ Lakricija. Sußholtz.

Capitulum. 123.

Ma w sobie gorączość y wilkość miernie / korzenia y soku iey w lekarstwie vżywamy / Korzeń ktory przyżołć ten iest dobry / ale ktory iest czarny: iesth zły Jest smaku słodkiego z małą cirpnoscią / ma moc spaiaiącą, miekczącą / wnetrznosci gładzi, piersi płucza / dichanie łacżne czyni / bolączki ziobrowe / plwanie krwawe s płucz z ropą / to iest gdy płucza gniją / kaszel suchy / suchość piersi,

y gardła/boleść ledźwi/owrzedze
nie miechierza albo osipanie/ go=
rączość moczu y rzezanie ie°/ ska
żenie krwie/gnicie wnątrza/Thy
wßytki rzeczy miekczeniem swem
leczy. A to tym obyczaiem/ warz
Lakricija/figi/korzenie ślazowe/
mak biały/rozinki/mathki bożey
włoski/w tyzannie/ ā tho day pić
na ty wßytki niemoczy iest to bar
zo dobrze lekarstwo.

Lingua auis.

ℭ Ptaßy ieżyczek. woglszung

Capitulum. 124.

TO ziele iest małe/ ro=
ście przi lasoch/przi łą
kach/listeczki ma ma=
łe iakoby ptaße ieżicz
ki/preth krotki/ā około wierzchu
preta kwiateczki brunatne. To zie=
le iesth ciepłe ā wilgotne w pirw=
ßym stopniu/gdy ießcze iest zielo=
ne/ tedy iest na wiele rzeczy pożi=
teczne/ale gdi iuż suche nikczemu
sie niegodzi.

ℭ Tho ziele ma mocz człowieka
ku smylstwu pobudzać/ā tho gdy
vwarzyß to ziele z zielem drugiem
ktore zową lisie iayka/z gwozdzi=
ki/z gorczycą białą/z nasieniem
ptaßego gniazda/ w mleku ā tho
bedzieß pił/ albo sthłucz to ziele z
zielem czo ie zową lisie iaykha/ ā
ledźwi okładać y łono.

ℭ Też kto by od wielkiey zimni=
cze,albo takież od wielkiey gorącz
ki wysechł/ytez kthoby kaßlał su=
chym kaßlem/warzić gi w tyzan=
nie/ ā ostodzirßy czukrem pić cze
stho.

Linaria.

ℭ Matki Bożey len. Harn
kraut.

Capitulum. 125.

MAtki bożey len iest podobny ku lnu, albo ku sosnce/ ale sie tim dzieli od sosnki/ bo sosnka pusczas siebie mleko/ ale len matczey mleka niema, Też kwitnie żoltym kwiatem/ ă then prawy modrym.

¶ Mocz thego ziela iest czyscić miescza około miecherza/ warzyć w winie albo w piwie/ ă gdi vwre one wode wycisnąć ă vczynić sirop s czukrem, ă to pić przez dziewięć dni po tak wielkiemu trunkowi czo by pol skorupy iaia kokoszego mogło być/ żolthą niemocz goij.

Też sie może zmyć w tym zielu ă zeydzie sniego żoltość.

¶ Też proch glist ziemnych dany ku piciu s sokiem thego ziela/ zatkanie wątroby wyczyscia.

¶ Thęż gesie layno przetłoczyć przez chustę ă s sokiem tego ziela oczukhrowawszy dać pić poranu/ ta sprawa miękczi wnątrze y żoltą niemocz wygania.

¶ Kwiat thego ziela starthy na proch ă zmieszany sprochem kwiatu swiethego Jana ziela, niemocz ktora zowią rak: goij y złe krosthi leczy/ y priszczenie/ Powiedaią isz swoią moczą nieprziiazń miedzy ludzmi kazi, ă prziiazń priiacielską naprawia.

Lingua passerina.

¶ Sporzysz. Deingrosz.

Capitulum 126.

SPorzysz iesth ziele dobrze znaiome/ bo przi drogach roscie/ ma w sobie wodność/ iesth przyrodzenia zimne° y wilgotne° w wtorym stopniu/ smaku cierpniączego / ma mocz zmarszczać/ sthurczać/ rany y wrzody spaia/ gnoy w vszoch czysci/ vpławy niewiescie zastanawia/ ythęż płynienie trzew krwawe, krwią plwanie leczy/ piekielny ogień gasi/ twardosci y otoki rospądza/ mocz pe-

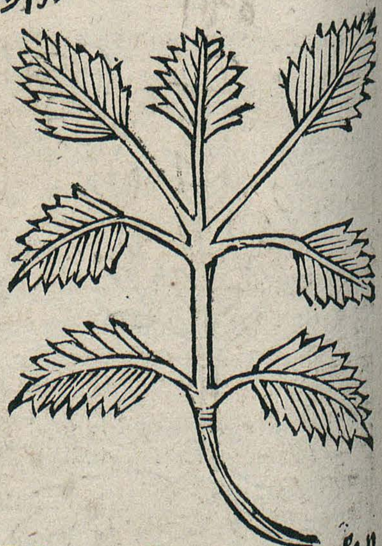
dzi / w winie pity iadowitosci wygania / otok czyczkow v niewiasth sciecżza / tak vczyniwßy / stłucż s sadłem kokhoßem ă vczyń sthego plastr ă okładay czyczki / tez otok vßu leczy / y tez gdy sokiem thego ziela swieże rany wymywa / dobrze ie goij.

B ℭ Mocz thego ziela zrowna sie zmoczą drugie° ziela kthore zową ßczotki / ă snadz od siebie włosnosciach swoych barzo mało rożne są.

Mellissa.

ℭ Modunka. Wantzenkrau

Capitulum. 127.

Miodunka iest ciepła y sucha w wtorim stopniu / Kiedy zieloną Modunke vsußyß na słońcu / ă potym w cieniu / tedy ią możeß przez czały rok chować / ă ma mocz potwierdzaiączą / thrawiączą / rospądzaiączą / ytez ocieraiączą / Athak ma mocz rowną maioranie.

ℭ Gdy vwarzyß Miodunkhe z byliczą / z wrothyczem / w winie ă przeczedziwßy oczukruy / ă thego sie pani ma napijać dla pobudzania rzeczy przirodzonych / y wycżiscienia macicze / ă tak y ku poczeciu ią sprawuie, Itez gdy tym bedzieß macicze naparzać poranu / mało nietakieß vczyni iako y picie przerzeczone.

Thež ſtukſſy ty ziołka vczyń s nich czopek przyczyniwſſy throche ſoku czebulnego knim/ ä włož do macicze.

Tež vwarz Modunke s ſkorkami Citrinowemi/ ä ſtrochą Cinamonu/ ä tego ſie napijay oczukrowawſſy/ äbowiem ſercze poſila/ y ſmetek odala. Auicenna mowi o moczach ſerdecznych.

Thež miodunka vwarzona w winie/ s korzeniem wyſokiego ſlazu ä z oliwą/ ty rzeczy ſtukſſy we ſpołek / vczyń plaſtr na thwarde bolączki/ bowiem miekczi ij twardoſci y roſpądza ie precz/ albo tež zbiera ſie ropa barzo dobrze pod tym.

Thež tenže plaſtr przykłożony na thwardoſć ſledziony y wątroby: miekczy ią y roſpadda dobrze.

Ithež tenže plaſtr przikłożony na mieſcze vkąſzone od pſa: iad wyciąga, ytež iad wężowy j niedzwiadkowy.

Thež Miodunka s piretrum maſtikowana/ albo žwana, boleſć zebową vſmierza.

Tež miodunka vwarzona w wodzie deſzczowej z naſieniem babczanym/ czirwoną niemocz zaſtanawia.

Thež wino w ktorym by było vwarzono to ziele Miodunczane s korzeniem koſaćczowym/ z lakricią/ ä potym oczukrowawſſy napijay že ſie ciepło dla dychawicze y dla cieżkoſci pierſi.

Tež gdi vczyniſz plaſtr z Miodunki y s pirwoſnką/ s chebdem/ s korzeniem ſlazowym/ ä to wſſitko vwarzywſſy ſtłucz przyczyniwſſy oliwy albo oleyku z bobrowych ſtrojow/ ä tak vczyń maſć/ ktorą mažy ſtawy bolącze, y nogi bolącze y recze/ vznaſz pomocz tey maſci.

Włoſnoſć Miodunki požywaney w iedzeniu s pothrawami vweſela ſercze/ y pokharm gruby ä nieſtrawny: trawi/ Itež zatkanie tych członkom/ iako ſledziony y wątroby wypycha/ ytež mozgowe napełnienia oddala/ Itež myſli ſmetne y dziwne kthore pochodzą s ſtrony napełnienia mozgowego Melankholią wypądza. Pandecta powieda.

Millefolium.

Krwawnik. Wuntkraut.

Capitulum 128.

KRwawnik ieſt ziołko maiącze liſcie podobne liſciu włoſkiego kopru / ma naſobie liſthy barzo drobny ä gęſty.

Sok tego krwawniku/ rany

Krwawnik.

ſpaia y opulin wnich broni.

C ¶ Sok Krwawnikhow s pire=
trum vwarzony/ thą wodą plocz
ſobie zeby dla boleſci ich ă możeſz
ktemu oczztu przyczinić. Diaſcori=
des mowi ſpowieſci pandecti.

D ¶ Też ſok krwawnikow ieſt do=
bry na cieſzkie puſzczanie vryny/ y
też na kamień zmieſzawſzy gi z oc
tem ă napiąć ſie go trunek/ Pan
decta/ Galienus powiedaią w ſzo
ſtych kxiegach proſtych ziol Capi=
tulo o Krwawniku/ tamże powia
da Galienus iż pri ma mocz thak
barzo wyſuſzaiącą/ iż rany ſtula
mocznie/ Itez na piekielny ogień
ieſt wielką pomocza.

E ¶ Thez ſok Krwawnikow s ſo=
kiem roſchodnikowym/ ă ſtrochą
oczztu zmieſzane ſpokem/ ă tho przi
kladać na piekielny ogień/ Plini⁹
powiada iżbi to ziele roſło na wil
gotnych mieſczach okolo blot.

F ¶ Też plaſtr vczinioný s Krwa
wniku/ z bluſzczu/ ſtlukſzy thy rze=
czy ſpokem ă knim oczztn przymie
ſzawſzy/ y troche piretrum/ ă thak
kogo zeby bolą/ przyłożże te° na
czeluść albo na ząb/ ăbowiem v=
ſmierza bol mocznie.

G ¶ Też vczyń plaſtr s Krwawni=
ku/ z babki/ s pokrzywy/ z oczztem
ă z oliwą ă tho ſpokem ſthlukſzy,
przyłoż na pulſi v rąk ytez v nog
przed febrą we dwie godzinie/ wy=
padza ią s ciała to lekarſtwo.

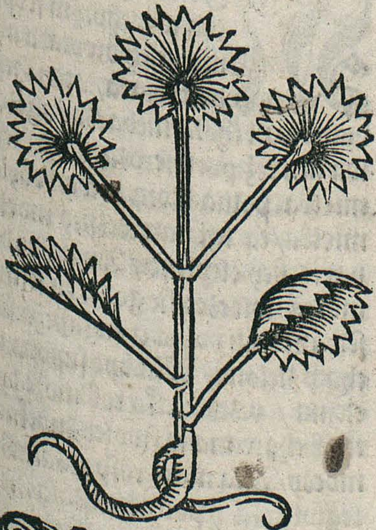
H ¶ Też woda w ktorey by był wa
rzony krwawnik z babką / z rożą
ă z moſzenkami/ ă tego ſie napi=
iay/ ăbowiem zaſtanawia każdą
biegunkę/ y krew ze wſzelkie° mieſ
cza plynącza.

I ¶ Albo tak vczyń plaſtr ſtlukſzi
Krwawnik z babką y ſthymi mo=
ſzenkami ă pothym knim przyday
białek iaieczny/ á tym żywot ni=
zey żołądka obwiń chczeſzli zaſtha
nowić czyrwoną niemocz.

Malua.

¶ Slaz. Bappel.

Capitulum. 129.

A Jeſt zimny w pirwßim ſtopniu ă wilki w wtorym/ ieſt dwoiaki/ domowy albo ogrodny ă drugi polny kthory zową wyſoki ſlaz ăbowiem wyßßey roſcie y ßirße ma liſcie/ ma w ſobie lipką wilkoſć ă nie ieſt thak zimny iako ogrodny.

B ¶ Slaz vwarżony z roſchodnikiem ă z oczṫem/ ă gdy tego przikożyß na wrzedzienic że bolącże ă zapaliſte/ pomoczno ieſt barzo.

C ¶ Tez gdy by chciał aby ſie zebrał wrzod ă richlo wyplinął, tak vczin/ weżmi liſcia domowe° ſlazu/ s korzeniem wyſokiego ſlazu, ă z mąką fenum græci/ vwarz ty rzeczy ſpol̃m ă pothym odlawßy wode ſtłucz ſpolem/ ă tego przyłoz na nocz na bolączke/ ă możeß ſadla wieprżowego przyłożyć/ A ten plaſtr y na twardoſć ſleziony y wątroby ieſt dobry poranu przikładaiącz na nie.

D ¶ Tez parzenie vczynione na nogi/ vwarzywßy ſlaz ogrodny z rumienkiem/ s piołynkiem/ ă thym ſobie na nocz nogi vmyi/ chczeßli ſpać dobrże, ă nawięczey w febrach gorączych.

E ¶ Thez ſlaz s ßczyrem vwarżony w mięſie albo w iakiei kapuſcie żywoth otwiera y ſtolcże czyni/ ă thak w febrach dobrże ſnim pożywać kharmi/ ăbowiem poſpolicie biwa zatwardżenie żiwota w tichto febrach.

F ¶ Tez ku pobudżeniu przirodżoney choroby paniam/ Weżmi korzenia ſlazowego tak długo iako palecz albo troche dłużey ă oſkrob troche z wierzchu ă pothym rozmocz w miedżie ă poſip trochą z wierżchu prochem dijagredij (z apteki go wziąwßi) włoz do macicże/ maß tho pewne lekarſtwo ku wywiedżieniu rżeczi przirodżonich A wßakże ku tey rżeczy/ tedy korżeń wyſokiego ſlazu ieſt lepßi tak przyprawiony/ niżli domowego.

G ¶ Tez korżeń ſam wyſokie° ſlazu/ s wieprżowem ſadłem ſtłuczony ă przyłożony na wrżod twar=

dy: miekczy gi y roschodzi sie pod nim/albo vczyń masć thym obyczaiem/ Weźmi sokhu wysokiego slazu y prochu tez te° korzenia, mąki fenugraeci/ mąki nasienia lnianego/masła throche/wosku thez niewiele/ ă ſtego vczyń masć/ktorą mazy twarde bolączki chczeszli ie zmiekczić/ta tez masć na twar dość sleziony ieſt dobra y na bolenie w pierſiach Jtez kaſzel vsmierza kthory z zimney przyczyny pochodzi. Serapio powieda.

Menta.

Mietka. Mintz.

Capitulum. 130.

Mietka ieſt ciepła j ſucha w wthorym ſlopniu, ieſth dwoiaka albo troiaka/ iedna ieſt domowa kthora niebarzo zagrzewa ani tez potwierdza/druga ieſt mietka polna ktorą zową kobyla mietka/ta ieſt nawieczszey moczy y wiecszey ciepłości/A wſzakże domowa wieczey ſie godzi ku lekarſtwam nizli polna ă zwłaſzcza ſucha y zielona/ Ma być ſuszona w cieniu / przez czały rok może być thak chowana w ſwoiey zupełney moczy/Ma mocz roſpądzaiączą trawiączą y pothwierdzaiączą s ſwey przyrodzoney ciepłości.

Ku pobudzeniu chciwoſci ku iedzeniu/vczyń ſzakſze zmiethki/s Cinamonu z galganu, troche pieprzu/oczstu przicziniwszy/bowiem ſthraczenie chciwoſci khu iedzeniu ktore przychodzi s ſtrony wilkoſci zimnych wkorzenionich w vſtkach zołądkowych: oddala.

Thez ſok Mietki ogrodney z ocztem zmieſzany/ieſt dobry naprzeciwko czuchnieniu z vſth albo zdziąſł gdy tym ſobie vſta wyplocześz/ ă po płokaniu vſt potrzi ſobie dziąſł ſuchą mietką.

Tez vwarzenie Mietki z ocztem ă z białkiem ă wtim rozmocz chuſte/ă przyłoz ią na zołądek albo na vſthka zołądkowe: chczeszli

E wraczanie zastanowić.

¶ Też wino w ktorymby biła vwarzona mietka, iest dobre naprzeciwko omdlewaniu/gdi by niebyło febry/ale gdi by była febra zgorączosćią/tedy sok mietki ztrochą oczżtu zmieszany/ ă potym vgrzey grzanke ă rozmocz ią w tem occie/ ktorą trzymay przed nosem y przed vsty / albo sobie dziąsła poćieray tą grzanką albo iezyk albo wargi/y na pulsi sobie thez thego przykładać na skronie/ też możesz mastikować mietke ă one wilkość przełykay.

F ¶ Też mietka vwarzona z byliczą/ zbożem drzewkhiem przyczyniwszy knim throche oliwy/thym pani ma naparzać maciczę iesthli ią chcze wyczyśćić z nieczysthoscy flegmistych.

G ¶ Też mietka z włoskim koprem vwarzona w winie z oliwą/ tego przyłoz na pierśi paniey ktorey by sie mleko w pierśiach ssiadło /rozchodzi sie pod tym plastrem.

H ¶ Też vwarz trzy garśći mietki ă polney drijakwie w winie ă tego ciepło przyłoz na zywot / bowiem kolike mdli.

I ¶ Też wino w kthorym by była warzona Mietka/ zielenim iezykiem /s piołynkiem/ trochą miodu czysthym osłodziwszy / thego sie napijay/ bowiem zatkanie wątroby y sleziony otwiera / Itez zylki ktoremi vryna pochodzi.

K ¶ Też proch vczyniony z liśćia Mietczanego z mlekiem pity/iest dobry na glisty y stolcze czyni.

L ¶ Też tak sama mietka iedziona surowo/płeć czudną daie themu człowiekowi ktori iey częstho pożywa krew dobrą mnożącz.

M ¶ Też sok Mietczany iest dobri tym ludziem ktorzy krwią pluią/ ă nawieczey przymieszawszy kniemu troche octu ă ciepło dać natszczo wypić.

N ¶ Też czoło pomazane tym sokiem/bolenie głowy vsmierza.

O ¶ Też gdy będzie mietka w winie vwarzona/tedy ono wino oddala złą wonią komu wychodzi z vsth.

P ¶ Iesthli chczesz zeby mieć białe Itez izby mocnie w dziąsłach stały/tedy przicżyn ktemu winu oczżtu winnego/ ătym sobie vsta często płocz/ ă będziesz miał dobre y białe zeby.

Q ¶ Też kogo wąz vkąsi/Mietka z rutą/ s czebulą/ kazdego rowno weźmi ă stłucz wespołek, troche soli przyczyniwszy/ przyłoz na miesthcze vkąszone.

R ¶ Też Mietka stłuczona s przasnym miodem, s trochą oczżthu zmieszana/ iesth barzo dobre lekarsthwo naprzecziwko vkąszeniu psa

wsciekłego / przykładaiącz thego na rane.

Mellilotum.

Nostrzeg. Steinkle.

Capitulum. 131.

Nostrzeg iesth cieply y suchy w pirwszim stopniu, Ma w sobie cirpność źnieiakiem rospądzaniem ątakże dla tego trawi y potwierdza y bolesć vsmierza ą to tim obyczaiem przyprawowac Weźmi kwiatkow nostrzegowech kwiatkow żołtych sijołkow / liscia vysokiego slazu / mąki z lnianego nasienia / mąki fenugraeci / nasienia makowego / thy wszytki rzeczy sthłukszy wespołek zmieszay z masłem rospusciwszy ą vczyn plasthr kthory przykładay na bolącze bolączki albo wrzedzienicze, odmiękcza ie y rospądza.

Też thenże plastr iest dobr na twardość sleziony y wątroby / y też na ochrapienie piersi gdy tego plastru na ty mieścza będzież przikładal.

Też sok nostrzegowy / albo olieiek iego cieplo wpuszczony w vcho / bolenie oddala.

Też vwarz kwiatki nostrzegowe / s piołynkiem / z maiorana / ą tym głowe naparzay / abowiem bolenie głowy vsmierza.

Też vwarzenie kwiatkow nostrzegowych z mąką fenugraeci / z otrebami ą strochą oczstu / vczin stego plastr / ktory przykładay na wrzod kthory bywa w stolczu albo na członku taiemnym meskim. Auicenna powieda.

Też wino w ktorym by wrzało to ziele / potwierdza żołądek y wiatri rospądza y zathkanie miechierza y nyrek wypądza.

Nasienie nostrzegowe / kładzione w karmie / czini smak y wonią dobrą.

Też sok nostrzegowy s sokiem czelidonijey / przyczyniwszy troche prochu boliarmeni / ą tego napuszczay w fistułe y na kanczer, abo-

wiem wysußa ty to wrzody y goij
ie/ Itez Emoro idy zastanawia.

¶ Thez nostrzeg w winie vwarzony z mietką/ s piolynkiem/ vczyn ztego plastr/ kthory na zołądek przyłoz/ bowiem bolesć vsmierza iego.

¶ Thez gdy by sobie kto namazał rece sokiem Nostrzegowym/ może nosić rospalone zelazo przez zadnego obrazenia w rekach. Pandecta powiada.

¶ Tez kwiatki nostrzegowe/ z nasienim włoskiego kopru vwarzone w winie/ thego sobie pryloz na chore oczy na nocz / bolesć vspokaia y oczy twiredzi.

Matricaria.

¶ Maruna. Muterkraut.

Capitulum. 132.

Maruna albo bylicza/ abowiem są sobie podobne w włosnosciah według Pandecti/ zową ią matka wßitkich ziol/ ma w sobie ciepłosć y suchosć w trzecim stopniu/ Liscie Marunowo godzi sie ku lekarstwam/ ä nawieczey po ki ießcze zielona.

¶ Ma mocz ku poczeciu rychłemu/ wysußaiącz wilkosci zbytnie kthore są przekazą poczecia/ thym obyczaiem sprawuiącz / Wezmi prochu Maruny/ prochu miodunczanego/ kosci Słoniowey/ zmießay ty rzeczi społem ä wypiy z winem na nocz ciepło / ä nawieczey po wyczziscieniu przirodzonych rzeczy.

¶ Thez miodunka z marunką ä s sokiem koziełkowym vwarzone w winie/ ä tym winem sthym thozielem naparzay macierze na nocz y poranu/ niewymownie poczecie paniam czyni/ gdy to parzenie bedzie po rzeczach przyrodzonych.

¶ Tez gdy stich ziol stłuczonych vczyniß czopek przyczinirßi knim prochn s kosci słoniowey/ włoz gi tham do macierze / pobudza rzecz przyrodzoną paniam.

E ¶ Też kto ma chciwość na stolcze ă niemoże ich mieć/ zową the niemocz tenasmon / Weźmi zywicze/ smoly ă włoż ią na wegle ă potym weźmi marune/ bylicze ă throche kwiathkow dźiewāny / włoże thi ziola na kamień młyński albo iaki inßy ciepły ă pothym sam możeß siedźieć na onym źielu y nad oną parą albo dimem żiwiczowym/ iest to rzecz doswiadczona na to.

F ¶ Też żołzy rospądza ktore bywaią za vßyma y około stholcza/ gdy ty miescza pußczadłem posiekaß ă potim prochem zasipieß marunowym s prochem ßanthowym iest rzecz dobra.

Maiorana.

¶ Maioran. Maioran.

Capitulum. 133.

A Maiorana iest ciepła y sucha w thrzecim stopniu/ Ma mocz pothwierdzaiącą Dla swey wrodzoney korzennosci y rospądzaiączą/ trawiącą/ wysußaiączą y zagrzewaiączą barzo.

B ¶ Gdy vwarzyß Maiorane w winie/ s ocztem/ s chebdem/ iesth dobre opuchłym ludźiom s przodku/ y tym ktorzy s cięßkoscią vrine pußczaią.

C ¶ A gdi sok z liscia Maioranowego bedźie z mießany z miodem ă tym namażeß miescze s siniakie pod okiem/ rospądza one krew ktora pod okiem/ rospądza one krew sinialą ă tak j sinosć sie roschodźi

D ¶ Też gdy vczyniß czopek stey Maiorany vwarzywßi ią ă z białkiem wespołek stłukßy/ włożże gi do macicze: chczeßli rzecz przyrodzoną wywieść:

E ¶ Też proch vczyniony z Maiorany/ sthrochą imbiru/ sthrochą piretrum zmießany, to społem wstrzyknione w nos/ głowe czyści y potwierdza.

F ¶ Też wino w kthorym by była warzona Maiorana/ khto ią bedźie pił żołądek posila j trawienie

dobrze czyni/albo thez proch Ma=
iorany w karmiach poziwany, toz
vczyni y to wino.

¶ Tez maiorana sczyrwoną le=
biodką vwarzona w wodzie albo
w winie w chusczianym voreczku/
a pothym ciepło przykładay sobie
na zywot/ vsmierza mocznie bo=
lesc kthora z wiatrow pochodzi/a
gdy gi na glowe przykozysz/rzeme
z zimney przyczyny odpądza.

¶ Thez gdy vczynisz kurzenie z
Maiorany/z bylicze/to iest vwa=
rzywszy thi zioła społem a nad o=
ną parą ma sie pani naparzac/ a
bowiem macicze czisci wysuszaiąc
nieczystosci flegmiste w niey, albo
tez mozesz tym zielem ciepło okła
dac macicze.

¶ Tez Maiorana stłuczona z oc
tem a sthrochą soli/a gdy teo przi=
łozysz na miestcze vkąszone od we=
za/wyciąga iad y wielki pozytek
czyni.

¶ Tez gdy vwarzysz Maiorane
z lisciem wysokiego slazu/ z mą=
kthą fenugraeci/ z nasieniem lnia=
ne w winie/albo w wodzie a tego
przykoz na wrzedzienicze/bolesc v
smierza.

¶ Tez sok Maiorany z miodem
z miesany a thim pomazy sieka=
nie ktore bywa przy bankach/gojj
ony ranki tak isz nazaiutrz nic nie
bedzie znac/albo barzo mało sie=
kania.

¶ Thez gdy prochu Maiorany
wstrzykniesz kielko razow w nos/
glowe czysci barzo dobrze/a thak
swietego walantego niemocz od=
dala/ y paraliz y zakrzywienie vst
y poł glowy bolenie/ktore choro=
by z napełnienia glowi pochodzą
Serapio o tym powieda.

Marubium.

¶ Szanta. Marobel.

Capitulum .134.

Szantha iesth ciepła y
sucha w trzecim stop=
niu/Ma mocz rospą
dzaiączą/ trawiączą
z swoich włosnosci przirodzonych

ă nawiecżey z gorącżośći kthora ieſt otwieraiącza.

B ¶ Gdi vczyniß ſirop ſzey to ßan ti/ ieſt dobri na ſkaźi pierſi y plucz ktore przichodzą z lipkiey flegmy/ ă thak y naprzeciwko dychawicży ieſt dobry y na kaßel tym obycza iem ſprawuiąc/ weźmi ſoku ßanthy thrzecią cżęść kwarty/ izopu/ miodunki/ każdego ſnich po garſci/ figow ſuchych ſiedm/ Rożynkow wiecßych iedne vnciią/ lakricijey odarthey dwie dragmie/ draganthu iedne dragme/ thy rzecży wßithki prethlukßy warz ie w pol kwarty wina białego ăżeby trzecia cżęść wywrzała ă potym przecziedziwßy o czukr ny dobrze/ ă teo ſie napijay cieplo po trunkowi po ranu y wieczor/ ă gdy gi wypijeß day ſobie vczynic do apteki ty tho piluly thak napiſawßy / Weźmi maſſi pilul de agarico dwa ſcropuly / Modrzewowey gebkhi pol ſcropulu, Soli oczkowatey iedno ziarnko/ zmießay ti rzecży ſpolem ă vczyń piluly ſ ſiropem lakricijey wliczbie dziewięć ă po tych pilulach nazatuthrz weźmi kołaczkow dla poſilenia ktore zową dija dragantum. A thrzeciego dnia po tych pilulach namaży ſobie pierſi maſcią dialteą zagrzawßi ią dla lepßego odmiekczenia pierſi.

C ¶ Tez gdy vwarzyß ßante ſ figami w winie ă thego ſie będzieß napijał dla kaßlu kthory przychodzi z zimney przycżyny / ă możeß kthemu przicżynić ſoku lakricijey tym będzie lepiey.

¶ Thez wino w ktorym by była warzona ßanta, z naſieniem włoſkiego khopru/ dobre ieſth ku piciu tym ktorzy ſtrudnoſcią vrynę mie waią y też kłocie wnętrzne vſmierza.

¶ Albo gdy vwarzyß ßanthe z liſciem Lilionym/ z liſciem wyſokiego ſlazu w wodzie/ oliwy knim troche przylożywßy ă tho ſpołem ſtlukßy przykładay na żywoth dla tey koliki ktora z zymney przycżyny przychodzi.

¶ Thez kto ma bebele w ſtolczu prawie na kończoch ielita/ w ktorich bywa boleść wielka ă tak naprzeciwko temu/ Vwarz ßanthe z włoſkhim koprem w winie przycżyniwßy ſłoney wody/ ă pothym vwarziwßy maß ſiedziec nad tim gołym zadkiem / ăbowiem boleść odchodzi ſtych bebelow/ potim ſie znienagła roſchodzą.

¶ Gdy ſok ßanty cieplo w vßy w pußcżony/ boleßć ich vſmierza.

¶ Tez wino w ktorymby wrzała ßanta/ zatkanie ſleziony y wątroby otwiera/ pierſi też y płucza z niecżyſtoſci flegmiſtich cżyſci/ y rzecż przyrodzoną paniam pobudza gdi ſie go napije. Serapio.

Moracelsi.

¶ Zorawiny. Mulber.

Capitulum. 135.

B

A

Zorawiny są słodkhie, ciepłe y wilkie, ale Zorawiny kwaśne skłaniaią się nieiako ku zimnosci y ku wilkosci/ ty oboie zorawiny są domowe/ Są tez zorawiny ktore zową Morabacci/ są zine y suche ă są czirwone ă to s przodku ă gdy dozrzeią tedy bywaią czarne.

B

¶ Domowe zorawiny moc maią rospądzaiącą/ thrawiącą y też oczyściaiącą/ Są dobre naprzeciwko ślinogorzowi/ ytez komu iezyczek spadnie z mieśca swego/ y naprzeciw zaciśnieniu czelusci ytez dziurek w nosie ktore zową połacinie Brācos & Coriza. Naprzeciwko thym chorobam vczyn taki lektwarz s ktorego czyn sobie płokanie vst/ thym obyczaiem/ Weźmi sokhu Zorawin domowych albo lektwarzu dijamoron z apteki iedne vncyią/ wodki babczaney trzy vnciie/ ocztu/ rozanego miodku/ kazdego snich po połowiczy vnciiey/ zmieszay ti rzeczi społem ă tim sobie płocz vsta.

C

¶ Thez sok zorawin słodkich dany ciepło ku piciu/ ziwot otwiera y stholcze czyni ă nawięczey kiedy kto ma zatwardzenie zywota z zimney przyczyny.

D

¶ Thez wino w ktorym by były warzone ty iagody/ ielita czyści.

E

¶ Sok skorek teo drzewka vycisniony albo wino w ktorimby były warzone thy skorki/ chrobaki vmarza w ziwocie y precz ie wypądza. Abowiem skorki tego drzewka maią włosność rospądzaiącą y też trawiącą y czisciącą. Zorawiny leśne maią moc zaciskaiącza dla swoiey kwaśnosci.

F

¶ Thez gdy vwarzysz liscie wespolek s skoreczkami zorawinowemi w winie ă troche ocztu knim przyczyniwszy/ boleść zebową vśmierza gdi tim sobie będziesz plo-

M

kać vſta.

G ¶ Thež plaſtr vczyniony z liſcia żorawinowe° z oliwą ſtlukſzi ie po ſpołu ă gdi te° przikożiſz na mieſcze ſpalone od vkropu albo od ognia/ nieiątrzy ſie pod tym.

H ¶ Tež gdy vwarzyſz Zorawiny ſkorki z liſciem/ przikożywſzy knim liſcia winnego ă kielko ſtg, warzże to w deſzczowey wodzie ă tym ſobie głowę mijay / chczeſzli czarne włoſi mieć.

I ¶ Tež ſok żorawin kwaſnych y liſcia iego/ ieſt dobry na rany albo na roſpadliny ktore bywaią w vſciech albo tham daley w gardle ſtež na ſlinogorz albo na żadawienie ktore bywa w gardle.

K ¶ Jagoda Zorawin niedobra ieſt żołądkowi ăbowiem wnet ſie obracza w żołądku ă nietrawi ſie dobrze. A przeto ieſtli ich kto chce pożywać/ tedi ie ma iadać przed obiadem, bowiem po obiedzie wiecżey ſzkodzą. Ludziem ſuchym nie tak ſą ſzkodliwe.

L ¶ Suche iagody żorawinowe zaciſkaią żywoth/ ăthak biegunkę zaſtanawiaią. Auicēna otem powiada gdzie o nim piſzą.

M ¶ Tež żorawiny w deſzczowey wodzie vwarzone/ zębową boleſć vſmierza kto tim ſobie będzie płokał vſta.

Mercurialis.

¶ Szczyr. Bingelkraut.

Capitulum. 136.

Szczyr ieſt ciepły y ſuchy w pierwſzim ſtopniu/ ieſth dwoiaki ſamiecz y ſamicza ktora ieſt wieczſza nizli ſamiecz/ naſienie ma okrągłe. A

B ¶ Pandecta s powieſci Auerrois w kxięgach Colliget Capitulo de Mercuriali mowi/ oboy prawi Szczyr warzony s pothrawami albo iedziony/ żywot otwiera/ A kiedy będzie vwarzony Szczyr s cwikielną naćią ă z wieczſzemi ro-

ӡinkami winieśney polewcze ă tey polewki gdy sie kto ciepło napije / thedy żywoth odmiekcza y stolcze czyni.

E ℂ Też klistera bywa s Szczyru tym obyczaiem / Weźmi szczyru / naci ćwikłaney / fijołkowego liścia / ślazowego liścia / khażdego snich po garści / listkow senes, paprotki / khażdego snich po vncijey warzże ty rzeczy w połtory kwarty wody / aż poł kwarty wywrĉ ă pothym przeczedziwszy rozmąć w tym vkropie kassijey wyciągnioney iedne vnciją / Benedicti laxathiwy poł vncijey / oleyku fijołkowego / włoskie° kopru oleyku, każde° snich po vncijey, soli oczkowatey poł dragmy / zmieszay thy rzeczy społem zagrawszy ciepło, wlej zadkiem przez klisthere / ăbowiem tą klistera macicze y nyrki y wszitki wnethrznosci wyczyści z nieczystości flegmistych.

D ℂ Powiedaią lekarze kiedy przy listki szczyrowe setrzesz ă nimi namażesz meski czopek taiemny / albo sie soku iego napijesz / thedy sie bedą dziewki rodzić / ăle sok pithy samca tego ziela / tedi sie sinowie bedą rodzić.

K ℂ Thez liście szczyrowe gdy będzie w kapłunie vwarzono / ă kto sie oney wody napije / nieczystości flegmisthe y melankolią wywodzi s człowieka.

ℂ Też iest dobry naprzeciwko febram tercianam y quartanam / y naprzeciwko drżeniu członkow / y też na wzdecie żołądka y tym kto rzy maią ciężkie oddychanie y też ktorzy miewaią bolenie członkow Jest osobliwe lekarstwo. Galien° powieda w kxiegach w ktorych wypisał moc tych ziół. F

ℂ Thez kiedy bedzie vwarzony szczyr w winie s sczyrwoną lebiodką / tedy twardości miekczy y rozpądza ie. Pandecta powieda. G

Mandragora.

ℂ Pokrzyk. Dilwurtz.

Capitulum. 137.

Pokrzyk.

A

POkrzyk iest dwoiaki / ieden samiecz drugi samicza/ Samicza tedy ma barwe poczerniałą/ listi szirokie iako loczyga ă tłuste/ woniey przeciwney /listhy kladącze sie po ziemi/ ă w posrodku listow iabłuszka okrągłe pożołciałe/wdzieczney woniey/ w tich iabłuszkach są iądrka iako w gruszcze / korzenie ma dwa albo thrzy wielkie ă spotone/ z wierzchu poczerniałe ă wnątrz białe, Skora tego korzenia iest tłusta / tho ziele niemiewa żadnego prętа s ktoreᵒ by list rosł albo gałąski/telko s samego korzenia list wyrasta/Samiecz iesth pobielałey zielonosci / listu wielkiego/ szyrokiego ă miekkiego/ma iabłko dwa razy wiecsze nizli samicza, barwy pieknej szafrăney/woniey barzo wdzieczney, Pasterze niegdi nayduiącz ti iabłka iadaią ie/ ă thak w twardy sen wpadaią / korzeń ma bielszy nizli pirwszy/ prętu też żadnego niedawa/A iako plotą żeby był na podobiĕstwo człowieka, toć iest kłam ă nigdy nieprawda/Matacże tho s korzenia mieczykowego albo kosacczoweᵒ vformuią iakoby człowieka / ă zasie do ziemie w sadzą ă tak dadzą rosć/potym zasie ten stroy wyijmą ă thym ludzi szalą dla pienedzy ă wzdy niewiasthám czarownym j babam z dijabły sie obieraiącczym/nie cieszko dać za ten ktory złothy by go iedno mogła dostać: barzo rada każda.

Skora korzenia thego napierwey sie w lekarstwo godzi/ pothym owocz/ă listy na ostatku.

Ty zioła są zimne j wilkie w trzecim stopniu według Auicĕny / ale Pandecta powieda izeby był zimny w trzecim stopnin ,maiącz nieiaką ciepłosć. Maią mocz zwieraiącżą/rospądzaiącżą/y scieraiącżą/y wnątrz trawiącżą, w gorączkach cieszkich ktore mozg wysuszaią/proch s skory thego korzenia zmieszać z mlekiem niewiescie ă thym czoło y skroni okładać/ ă to dla gorączosci, ktora w głowe wsthepuie ă w głowie bo-

lesć czyni. Ale w iabłkach pokrzikowych iest wilkosć/ ă stądze iabłka pokrzikowe czinią zbytnie spanie. Skorki khorzenia pokrzykowego/ są zimne y wysuszaiącze.

B

¶ Gdy proch korzenia pokrzykowego będzie dany ku piciu albo w iedzeniu albo s chlebem/ tedy czyni zbytnie spanie/ ă przetho thego prochu Ranwierze vżywaią kiedi członek iaki chczą rzezać. A thak gdy by sie kto miał dać rzezać albo przepalać na niektorym mieścu żelazem gorączem/ napierwey ma wziąć ten trunek aby nie poczuł/ Weźmi soku s korzenia pokrzikowego czo by ieden pienądz zaważył ă day pić w miodowey brzeczcze/ ă tak vśnie/ Też przez wraczanie gorączosć i zimną wilkosć wymiata s człowieka iako i biała czemierzica/ ă gdi by tego soku więczey wziął niżlim powiedział: tedi vmartwia albo vmorzy.

C

¶ Też gdy korzeń Pokrzykowy będzie w winie vwarzony aże by trzecia część wywrzała ă to przecze dziwszi weźmi teo korzenia czo złoty zaważy ă thego sie wina napiy ăbowiem tho iest dobre lekarsthwo tym czo sen stracili w niemoczach gorączych/ y boleści wnetrzne vspokaia.

D

¶ Też gdy będzie dany sok s korzenia pokrzykowego tak wiele iako połtora złotego zaważy ă miodu warzonego trunek, zmieszay gi społem stim sokiem ă day sie tego napić ciepło paranu/ bowiem flegme wraczaniem y kolere wywodzi/ ale nietrzeba thego soku wiele brać bo o zdrowie przyprawuie.

¶ Też gdy skorkę s korzenia pokrzykowego włożysz w stolecz, czyni spanie/ to iest wziąwszy czopek kthory wpraw taw w stholecz na nocz.

E

¶ Thez gdy vwarzysz słoniową kosć stim pokrzikowym korzeniem przez dwie godzinie albo przez szesć godzin miekczy te kosć słoniową ă może s niey co chcze vczynić bo będzie miekka.

F

¶ Thez gdy stłuczesz korzeń pokrzykowy z oczthem/ ă przyłożysz tego na wrzod ognisty ktori zową Erisipila, tłumi gi y vlecza barzo dobrze. A gdy khniemu przyłożysz miodu ă troche oliwy/ przikłoż na mieścze od węża vkąszone, iad wyciąga wężowy albo iaszczorczy.

G

¶ Też gdy sok s korzenia pokrzykowego albo wino w kthorym by było warzono korzenie pokrzykowe z mąką ieczmienną ă to społem zmieszawszy naczieray sthawy bolącze chczeszli s nich bolesć wypędzić y też z inszych mieścz. Pandecta mowi o tym.

H

¶ Thez gdy khorzeń do maciecze

I

wetkniesz zastanowienie rzeczy nie wiescich przepuszcza, plod vmarly wyciąga.

K ¶ Też listy stłuczone z mąką ieczmienną ă sthego plastr vczynic ă okhladać na ociekłość oczu / na bolączki / y na skażone rany y na wrzody / goij to wszytko / y bolączki twarde rospuszcza / zmazi czarne y biale sciera s ciala / odgniecienie leczy / dne nożną y reczną rozgania / y ine bolesci vsmierza.

L ¶ Jest też drugi pokrzyk kthory roscie na dolinach ma listy dlugie pobielale na piądź dlugie / ale ten pokrzyk preth puszcza na dwie piedzi dlugi s khorzenia pobielaly / miekki / dlugi ă tlusty / miąszszy iako palecz / Ten korzeń gdy by vwarzyl ă dal pić / sen twardy ă mozgowi szkodliwy czyni.

Matrisilua.

Capitulum, 138.

A Nest ziele ktorego list po iedney stronie blady ă z drugiey zielony / ma owocz iakoby khoriander wielki ă zielony sposrzodku ă potym gdi dozrzeie zrumianá zoltawy bedzie / we dwu listku zamy-

ka sie to nasienie iakoby w mieszkoch korzeń ma gruby / Roscie to ziele na rolach y na ogrodziech / y też miedzy rożą / Galienus / matrisilwa iest vżyteczne ziele ă zwlaszcza owocz iego y liscie dla wlosnosci vkrawaiączey y zagrzewaiączey.

B ¶ Diascorides pisze isz nasienie tego ziela w cieniu vsuszone ă na proch stharthe ă przez cztherdziesci dni w winie pite / twardość sledziony rospądza.

C ¶ Też liscie thego ziela w winie albo w wodzie vwarzone / ă przez pietnascie dni pite / wilkosci nasienia meskiego wysusza y broni niemoczy ktorą zową Gomorea.

D ¶ Też vryne mocznie pedzi thak

iß gdy go ktho czësto pożywa aże pothym żekrwią vrynę s człowieka wywodźi/ A niektorźi piszą, kto tego źiela często pożywa albo nasienia tego/ thaczy ludźie bywaią niepłodni dla żbytniego wysuszania nasienia meskiego.

Melon.

C Malon. Plucer.

Capitulum. 139.

A Malon gdy iest dożrżały daie grubą krew/ chłodźi y odomiekcża w wthorym stopniu/ Ma też mocż ocieraiącżą/ Nasienie malonowo gdy vschnie wiecszą ma moc ocieraiącżą niż sam malon.

B C Serapio pisze onim iże bolesci oczne vspokaia gdy tak na oczi swieżo będźie przyłożony/ Takież y bolesci głowne dźieciem vsmierża gdi ij przikożiß nagłoue na ciemie/ ytez do oczu niedopuszcza plinąć wilkosci na czoło przyłożony

C C Thez nasienie malonowe na słończu vsuszone/ potym na mąkę miałką sthłuczone/ z jecżmienną albo s krochmalem żmiesżawszy a tak tey mąki w wodźie rospuszcżać a thą wodą day sie białey głowie vmyć kthora by miała flarhi na twarży albo takie insze szkaradosci y owszem piekhną płeć cżyni licża gdy sie tym będźiesz vmywał.

D C Też korżeń malonowy vsuszony a potym na proch starty gdi tego prochu daß wypić s sitą thak wiele cżo żłothy zaważy/ vcżyniß wraczanie a żwłaszcża po iedżeniu lekko przydźie wraczanie po thym trunku troszkę go zagrżawszy.

Meu.

C Oleßnik. Wildetille.

Capitulum. 140.

A Oleßnik iest ziele znaiome w polszcże/ list ma podobny hanyżowemu/ na dwa łokhcia takmiarż na wżwyß roscie, korżeń

ma rosochowathy zakrzywiany / woniey przijemney á kąsa w iezik y pali / á dla tego iest ciepky w wtorym stopniu y thakież wysußaiączy / korzeń telko iest vżyteczny ku lekarstwam.

B ¶ Diascorides piße / korzeń oleßnikow ma moc odmiekczaiącą y otwieraiączą bolesci z nyrek y z miechierza wypądza precz vrine y theż gdy bedzie vwarzony w wodzie albo w winie á bedzie dani ku piciu / bolesci żołądkowe y macicze vsmierza y wiatry trawi.

C ¶ Gdy dzieci vryny mieć niemogą / vczyń plastr s korzenia y z ziela oleßnikowego stłukßy / przyłoż ciepło na żywot niżey pepka: pomoże.

D ¶ Też korzeń na proch starthy z nasieniem włoskiego kopru w piciu dany / żołądek zagrzewa y posila / wiatri trawi y vrzyne ku wyßciu pobudza j też naprzeciwko wydymaniu na stholcze krom vczinku / z winem pity korzeń: wspomaga.

Morsus galline
siue Anagallus.
Capitulum. 141

A THo ziele Niedspiałek iesth dwoiakhie iedno wiethße á drugie iesth mnieyße oboie na rany iest barzo dobre ziele / puchliny

kroni / drewno albo żelazo s ciała wygania gdy samo ziele będzie stłuczone ă na miescze przyłożone.

B ¶ Też sok tego ziela leczy zębowy bol / tim obyczaiem iestli kogo na lewey czeluści zęby bolą / thedy wpuść te° soku w prawą nozdrze, ă iestli w prawey czeluści bolą zęby / thedy thego ziela soku w lewą nozdrze wpuść ă zathuliwszy nozdrze potrzymay chwile onego sokhu w nosie / tho masz vczynić po trzy razy.

C ¶ Też sok tego ziela niedospiałku z białym miodem smażony / tego potroszcze puszczay na oczy chore: pomaga y bielmo spądza y wzrok czyści y wiasnia.

D ¶ Thez naprzeciwko opuchlinie y naprzeciwko iadowi z vkąszenia psa albo węża, dobrze ten sok z winem pić ciepło.

E ¶ Też gdi komu ielitho puchnie w stolczu / pomazuy thym sokiem ciepło vznasz pomocz. Itez ielitho wyszle wpądza w człowieka / gdy ten niedospiałek będzie sthłuczony z liściem ă będzie to liście przyłożone na ielito / ă zwłaszcza mały niedospiałek.

F ¶ Też sok tego ziela rany wysusza s swey przyrodzoney włosności goij khazdą rane / ă zwłaszcza ktore bywaią z złych krost

Mumia.

¶ Mumia.

Capitulum. 142.

Starzy powiedaią że by miała być ste° czo zostawa przy deszkach albo przy trunnach w ktorich chowaią ciała ludzi vmarłych / ătak by tho miało zostawać s ciał człowieczych / ktore gdy chowaią do grobu / mażą balsamem mirrą / aloe / ă to iest ten obyczay w ziemi Saraczeńskiey / ă thakie ciała barzo długo niezgniją ătak powiedaią aby tho Mumia miała być / ă iszby telko sthąd wszemu swiatu dawali dość ; tho iest rzecz

A

niepodobna/ ale też powiedaią że
by z deſzczem zgor przichodziła na
dol/ á mieſzkaiączy około zbiera-
ią to/ bo z nieiakiego korzenia wy
priſka ſie iakoby ſmoła poki teſzcze
korzeń roſcie, potym drzewno zgni-
ie á to zoſtawa/ á tak tho po tym
kopaiącz naydują.

B ¶ Też niegdy w ſkale kamiẽney
s ſubtelnego dymu ziemne°/ á od
zimnoſci kamiẽney z geſtnieie ſie.
Jako thez Aſpaltum przy kamie-
niu ſie zgeſtnieie/ ktemu promien-
noſć zwirzchnich ciał ſłużą/ tho
ieſt áni żadna gruboſc ani twar-
doſć może przekazić.

C ¶ Jeſt gorącza/ ma mocz zath-
wierać wſzitki płynienia/ też zła-
mane koſci ſpaia/ boleſć głowy z
zimney przyczyny odeymuie/ pa-
cierzną boleſć y thez zakrziwienie
vſt naprawia/ niemocz padaiączą
oddala/ y głowy zawraczanie, bo-
leſć vſzu y gardła oddala.

D ¶ Też w tizannie pita/ duſznoſć
w pierſiach odeymuie/ też przepu-
khnienie moſznow gdy ią pije albo
vczyniwſzy s prochem plaſtr przy-
kładać: vlżewa zwrzedzenie meche-
rza y też koniecz członku taiemne
go goij/ też cieczenie krwie zaſtha-
nawia.

Naſturciũ ortulanũ.

¶ Rzeżucha. gartenkreſz.

Capitulum. 143.

A Rzeżucha ieſth cieplá y
ſucha w trzecim ſtop-
niu/ ieſt/ w mocżi po-
dobna gorczyczy/
Ma mocz roſpądzaiączą, trawią-
czą z nieiakiem odmiekczaniem.

B ¶ Gdy vwarzyſz rzeżuche w wi-
nie á tym winem włoſi zmaczaſz,
vmocnia ie y opaſc niedopuſzcza.

C ¶ Thez gdy ſtłuczeſz Rzeżuche z
rotownikiem á throche ſoli przy-
kożiſz knim/ te° przyłoż na bolącz

ke zapalong ă ogniſthą y na pie-
kielny ogień ieſt wielkiey pomoczi.

¶ Tez ſok Rzeżuchowy z mio-
dem zmießany/ ieſth barzo dobry
na ſwierzb.

¶ Thez wino w ktorym by była
warzona rzeżucha/ ieſt dobra prze
ciwko boleſciam ſtawowym.

¶ Thez plaſtr vczyniony z Rze-
żuchy z ocztem ă z mąką iecz-
mienną/ ieſt dobry na mdłość ſu-
chych żył.

¶ Thez wino w ktorym by była
vwarzona Rzeżucha z ſokiem ko-
ſacczowym albo z ſprochem koſać
czowym/ czyſci pierſi y płucza gdi
ſie tego wina bedzie ktho napijał.

¶ Tez zagrzewa żołądek y wą-
trobe / y twardość ſledziony roz-
gania y ſcieńcza albo thak vczyń
plaſtr z rzeżuchy ă z miodu/ ktory
przyłoż cieplo na ſledzione dla tej
to gruboſci ſledziony

¶ Tez gdi ſie napijeß ſoku zmie
ßawßy s ſokiem łobodzianym, tro
che ocztu knim przyłoż ă cieplo
wypijeß/ wraczanie vczini przez kto
re kolere czyrwoną wypedzi.

¶ Tez Rzeżucha pożywana cze
ſto/ cieleſną żądzą pobudza/ ă na
wieczey gdy ſniey vczyniß ſałate
z liſciem paſternakowym.

¶ Tez wino w ktorym vwarzyß
rzeżuche ă bedzieß ſie go napijał,
wiatry trawi y kłocie vſmierza.

¶ Sok Rzeżuchy z miodem z-
mießany przeſnym/ ă na mieſtcze
od weża vkąßone przyłożony/
iad wyciąga z rany ă niedopuß-
cza go do wnetrznoſci wſtepować.
I owßem dym vczyniony w do-
mu/ wypądza gad ſthego domu/
Auicenna otym powieda.

¶ Thez naprzeciwko ciężkiemu
pußczaniu vryny/ vwarz Rzeżu-
che w winie ă przyley oliwy ă o-
kładay ſobie tym krzyże y dymio-
na, pomoże na to.

¶ Tez naſienie rzeżußane żwa-
ne/ iezykow paraliż oddala.

¶ Thez proch z naſienia Rzeżu-
chy vczzyniony ă w winie wypiti
ieſth dobry naprzeciwko zimniczy
z wilkoſci mozgowey.

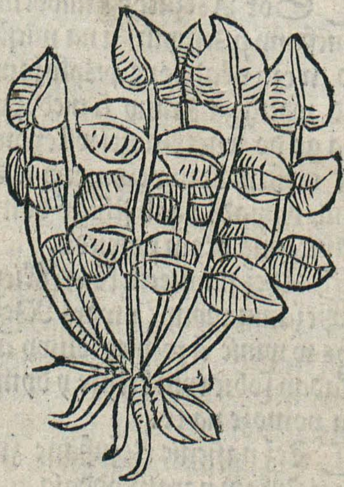
Naſturciū aquaticū.

¶ Rzeżucha wodna albo przy-
mitonik. Brunkreß.

Capitulum 144.

Rzeżucha wodna tho
ieſt przymiotnik teſth
ciepła w pirwßym ſto
pniu ă ſucha wtorym
ſtopniu Pandecta. ale Platearius
powiada iżby była ciepła y ſucha
w trzeciem ſtopniu.

Rzeżucha wodna.

B ¶ Gdy vwarzyß wodną Rzeżuche w swieżem miesie przykłożiwßy miodunki ā oney sie polewki napijeß / piersi y płucza wyczyści ta polewka z nieczystości flegmistych.

C ¶ Gdy thež vsiekawßy wodną Rzeżuchę, z piotrußką, z włoskim koprem ā tho społem vwarzyß/ā omasciß iakoby kapusthe: bedzieß pożywał/ābowiem kholikę każdą vsmierza/Albo thež vwarzywßy ty zioła w winie / naparzay sobie żywot timi to zioły rozmaczaiąc w thim ciepłym winie dla tego to kłocia vspokoienia.

D ¶ Też nasienie Rzeżuchy wodney żiwot zaciska/ā tak biegunkę zastanawia ktora z gorączey przyczyny pochodzi/āto gdy vwarziß nasienie w deßczowey wodzie/albo daß go tak wiele czo złothy zaważy s sokiem pigwowym ocukrowawßy dobrze.

E ¶ Też nasienie wodney Rzezuchy/z nasieniem opichowym/piotrußczanym/w miesney polewcze vwarzone/ tedy ona polewka ma mocz łamać kamień/y rzecz przirodzoną paniam pobudza ku wyßciu/y też vrine obphicie pedzi.

F ¶ Też czirwoną niemocz zastanawia gdy vwarzyß tho nasienie w babezaney wodcze ā bedzieß sie iey napiiał.

G ¶ Też gdy vwarzyß Rzeżuchę wodną w słoney wodzie ā oliwy też spieć łyżek ktemu przilawßy ā tym ciepło naparzay żywoth gdy by w nim miał kłocie.

H ¶ Też gdy ią vwarzyß w winie z ßantą ā thym bedzieß naparzać sobie dymiona y krzize/cießkie pußczanie wody ktore bywa z rzczaniem/po troßce ā czesto: zasthanawia y wolność czyni w wychodzeniu tey to vryny.

J ¶ Też to ziele Rzeżucha wodna/ może być s niey salatha vczyniona / przyprawiwßy liscia albo wirzchow włoskiego kopru/lactuki/boragowego liscia/ ā ste° wßiekiego vczyń salate z oliwą/ābowiem ta salata vryne bedzie popędzała wespołek s kamieniem y

paniam rzecż przyrodzoną wywo
dzi/ yteż plod vmarky z żywotha
wygania / ă nawiecżey gdy ſama
Rzeżucha bywa iedzona, Jteż ra
ny y roſpadliny wnethrzne goij/
Seraplo powieda.

Nigella.

Kąkolicża / albo Czarnucha:
Raten.

Capitulum. 145.

Czarnuſzka ieſt ciepła y ſucha w trżecim ſlo
pniu/ Mocż tego zie
la wſzythka ieſt w na
ſieniu/ ătak ma mocż roſpądzaiąc
cżą ktorą ma z gorącżoſci ſwoiey
ă tak trawi y rozgania złe wilko
ſci.

Plaſtr vcżyniony z mąki cżar
nuſzki to ieſt z naſienia iey/ s ſoku
piołynkowego/ ă to ſpołem zmie
ſzawſzy przikoż dzieciećiu na pępek
robaki zabija w żywocie.

Też maść vcżyniona z naſie
nia cżarnuſzkowego/ to ieſt ſtarſzi
te na proch cżo by go było ſkielko
łyżek/ ſiarki też złyſzke, ocżtu moc
nego/ oliwy niewiele/ ă ſte° wſzit
kiego vcżyń maść/ ktorą namażÿ
ſwierzb albo kroſty ſwierzbiącże y
liſzaie/ niewymownie pomocżna
ieſt ta maść.

Też na ſpędzenie piegow z li
cża/ mąka cżarnuſzkowego naſie
nia zmieſzana z blaywaſem/ z ocż
tem ă thym namażuy piegi gdzie
kolwiek chcżeſz/ vznaſz pomocż.

Theż oleiek z gorzkich migda
łow zmieſzany z wodą w kthorey
by było warżono naſienie tey tho
cżarnuſzki/ ătego wpuść troche w
vcho/ chrobaki morzy y wypądza
z vcha.

Theż wino w ktorymby było
warżono naſienie tey Czarnuſzki,
z naſieniem rzeżuſzanym/ z naſie
niem włoſkiego kopru/ z piotruſz
cżanym/ ă tego wina ocżukrowa
wſzy napijay ſie go/ ăbowiem cie
ſzkie puſzcżanie vryny oddala kto
re zrżezaniem, y kłocie ktore bywa

w żywocie: vspokaia.

G ¶ Thez vryna w ktorey by była warzona mąka Czarnußki / soku roschodnikowe° troche knim przi- czyniwßy ă oczstu / zmießay ty rze- czy spokem ă thego przykładay na bolączke ktorą zową Carbuncu- lus / iesth wrzedzienicza s kolery y ze krwie barzo bolącza.

H ¶ Wino w ktorymby było wa- rzono nasienie czarnußki z bylicą ă gdy sie tego pani kiełko dni na- pije kozdi dzień rzecz przirodzoną paniam wywodzi y vryne pedzi / mleko odeymuie / bowiem te wysu ßa s piersi ytez tłuste wiłkosci / lip kie trawi.

J ¶ Tez gdy z nasienia czarnußko wego vczyniß proch / s korzenia ko saczcowego ă tich prochow wstrzi kni w nos / ăbowiem głowe czisci wywodząc nieczysthosci z głowy przez nozdrze / ătak y oczom poma ga płynączym / Jthez iadom sie przeciwi wezowym / Pandecta po wiada.

K ¶ Tez czarnußka w chusthe za- wiązana ă w oczeth przez kiełkho godzin namoczona ă potem vsu- ßona / iestci barzo dobra na ryme kto iey czesto wonia.

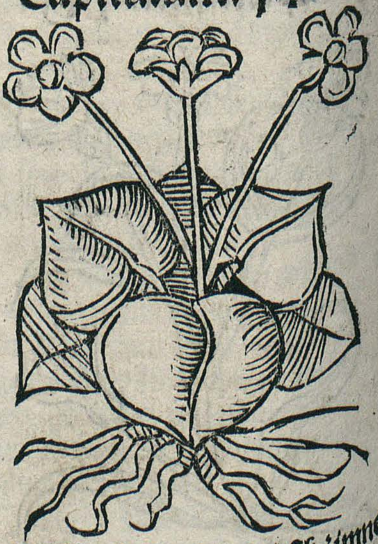
L ¶ Thez kurzenie czarnußki / wy- pądza weze y myßy y inße iadowi te chrobaki sthego domu.

m ¶ Tez czarnußka na mąke zmel- ta / kthora w oczcie warzona thak długo iß bedzie iakoby klaysther / potym przylać oleyku orzechowe° ă vczynić iakhoby masć iesth oso- bna na trąd y na czyrwone krosti licza / mazać ie na nocz.

Nenufar.

¶ Grzybienie albo wodna lilia. Seeblomen.

Capitulum. 146.

GRzybienie iesth zimne y wilkie wtorym stop- niu / iesth dwoiakie / ie- dno ma białe kwiatki ă drugie żołthe / pirwße iesth lepße

B ¶ Kwiathki białe grzybieniowe są godne ku lekarstwu, z Listhkow Grzybieniowych może być sirop pożytheczny naprzeciwko ciężkim gorączkam y naprzeciwko zapaleniu wątrobnemu/ To iesth/ Weźmi kwiatkow grzybienia białego kwiathkow fijołkowych/ po dwu garści/ nasienia mleczowego/ lactucżanego/ kurzey nogi, nasienia ogorkowego/ malonowe°/ baniowego/ citrullowego/ każde° snich po garści/ ă tho vwarz w wodzie iakoby we cżterzech kwartach wody ażeby trzecia część wywrzała/ ă potym przyley troche ocztu ă oczukruy/ przecżedziwszy y powtore możesz przywarzyć tego troche ă tego siropu napijay sie poranu po trunkowi cieplo naprzeciwko tym chorobam.

C ¶ Theż gdy kogo boli głowa z gorącey przyczyny/ weźmi kwiatkow grzybieniowych/ ă włoż ie w prostą wode na nocz, ă poranu napiy sie oney wody cieplo ocżukrowawszy/ ă ony kwiatecżki włoż w nozdrze: pomoże.

D ¶ Toż też lekarstwo spanie cżyni.

¶ Olejek kwiatkow Lilijowych vśmierza boleść głowy ktora z gorącey przyczyny pochodzi.

E ¶ Gdi kwiatki grzibieniowe będą vwarzone s kwiathkami liliowemi w ocżcie/ tego przyłoż na żołądek/ ăbowiem boleść żołądkową odeymuie.

F ¶ Też woda w ktorey by były vwarzony kwiatki grzybieniowe ă pita/ bolenie miechierza oddala.

G ¶ Też sok kwiatkow grzybieniowych zmieszany z blaywasem, tim flaki na twarzy y insze szkaradości spędziisz/ ă kiedy ktehmu smoły przyłożysz / parchy zgoisz mażąc ie.

H ¶ Theż opuchline męskich strojow vlecżysz/ gdy vwarzysz kwiatki grzybieniowe z rożanym kwieciem/ z mąką pszeniczną w ocżcie ă tego przyłoż na sthroie męskie / prżez wątpienia będziesz miał pomocz/ y nasienie iego często pithe ktemu barzo pomaga.

I ¶ Korzeń grzybieniowy y nasienie iego maią mocz wysuszaiącą krom żadnego gryzienia / ă thak biegunkę zastanawia.

K ¶ Nasienie grzybieniowe dane z wodką babczaną /nasienie przirodzone męszczyznam zastanawia A iest to nasienie potwierdzaiące serce spowieści Auicenny w kxięgach o moczach serdecznych.

L ¶ Też wino w kthorym by było warzono korzenie grzybieniowe z bagnistkiem/ iest dobre na opuchline śledziony/ Auicenna powieda.

129

m ¶ Też ma mocz rospądzać gorączości nagłych zimnic/ ktore pochodzą z gorączey wilkości y że krwie skażoney/ y theż na zapalenie wątroby/ bolączki gorącze traci/ ă to tak vczinić/ Weźmi dziewiecioznikn/ mleczu, ziela ktore zową świni pysk albo pepawa matki bożey włoskow/ babki/ śliwek ktore zową śliwki/ brzoskwie/ koczygi maku białego/ lakrcijey/ jęczmieniu/ warz ty wszytki rzeczy wespołek/ potym zley one wode do inego garncza tak poki jeszcze gorącza/ ă w to nakładz kwiecia stego grzibienia ă niechay tak stoi aż ostydnie/ przecedz to potym/ wytłocz wode dobre z stych ziol/ potim tej wody przywarz s czukrem ażby sie nieczo zgestnela/ potym tho day pić z wodą fijołkową.

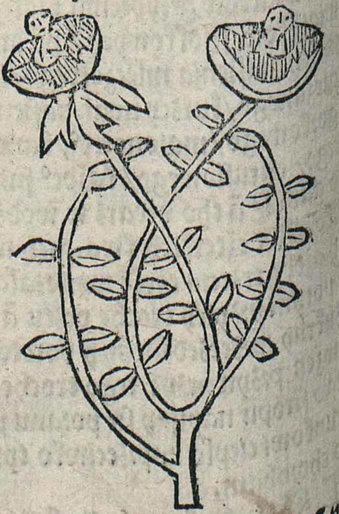
N ¶ Oley s kwiatu tego grzybienia/ iesth dobry przeciw gorączościam głowy y ynych czlonkow/ tak dobry iest iako fijołkowy/ bo sen przywodzi/ boleści gorącze vkracza/ korzeń y nasienie iego płynienie brzucha zatwarza/ słezjony bolączke y miechierzową goij.

Swini pysk iesth ziele ktore roscie na miedzach rado/ ma głowkhi kosmate/ ă gdy ie weźmiesz w reke ă dmuchniesz nanie/ tedy on mech opierzchnie ă głowka zostanie iako by mnich/ nektorzi zową mnich

Narciscus.

¶ Złotogłow.

Capitulum 147.

Złotogłow ma list podobny łukowi/ iedno iż mnieyszy/ przeth ma na dwie dłoni wzwyż ă drzenia we zdzble niema iako żyto/ na wierzchu ma kwiatek pieknij dwoiakiey barwy/ to iest około biały/ wpośrzodku żołthi albo szafranny/ Korzeń ma biały okrągły takho chrzan/ nasienie czarne podługowate/ Złotogłow ktore na gorach roscie iest lepszi y kwiatek ma woniaiączy.

Ma mocż wysuszaiącżą/ ocieraiącżą y ciała narasżczaiącżą/ Korzeń iest lepszy ku lekarstwam.
Isidorus pisze o thym zielu złotogłowie ktore połacinie zową Narcissus/ iż iest nazwano dla iedne° dzieciecia ktore było przemienione w kwiatek iego czudny/ ā stąd iest nazwano Narcissus/ Jesth ciepłe y suche w wtorym slopniu.

B ℂ Korzeń iego iedżony/ wraczanie czyni. A na proch sthłuczony z miodem przesnym zmieszany/ iest dobry na sparzeline iest dobrze pomazować/ y Żyły suche zerwane spaia y zrasżcza/ bolesci zastarzałe członkowe vsmierza.

C ℂ Też korzeń z miodem ā z octem zmieszany/ z nasieniem pokrzywowym stłuczony/ tim piegowatą twarz y flakowatą pomazuy/ zginą ony nieczystosci.

D ℂ Thеż drewno s ciała y żelazo wyciąga/ Korzeń z miodem/ z oliwą/ s pszeniczną mąką stłuczony ā zmieszany wespołek/ przyłoż na miestcze zakłote.

Napellus.

ℂ Omieg.

Capitulum 148.

A Omieg iest barzo gorączi y wysuszaiączi tak iż dla swey zbythniey gorączosci iesth rzecz zbythnie iadowitha/ Korzeń ma takho siec sprzirodzenia sprawiony/ to mowi Pandecta.

B ℂ Auicenna pisze/ sok omiegow pomazany na trąd ktory zową albaras/ to iest biały trąd wegrzysty na liczu: spądza z licza.

C ℂ Kto by to ziele pił/ thaki żyw niezostanie dla tego iadowithosci zbytniey / A wszakoż iarzebie tho ziele iedzą ā nicz gim nieszkhodzi / Komu by to ziele było zadane/ tedy żadna rzecz wieczey niekazi iadu iego iako dijamuszkus lektwarz ktori w aptekach przyprawuią.

Zową też Napellum źwierzątko kthore iesth iako mysz ă to źwierzę mieszka pod korzeniem thego ziela y iednego czasu poczynąią być. Drzewo to nierośćie przykthorym to ziele rośćie.

Origanum.

Lebiodka. Dost.

Capitulum. 149.

A Lebiodka iesth ciepla y sucha w thrzecim stopniu/ Jest dwoiaka/ to iest leśnia ktora ma na sobie list szirszy y mocznieyszy, Druga Lebiodka iest domowa kthora rośćie w ogrodziech ă mnieyszy listh ma na sobie/ ta ma łagodnieyszą sprawę They w lekarsthwach vżywamy/ Ma moc rospądzaiącą/ trawiącą/ przyciąggaiącą/ ytesz czyśćiącą.

B Liśćie s kwiathkami Lebiodczanemi/ z maioraną przetłuczone troche ă w worek chustiany zawiązane ă potim zagrzane nacegle rospaloney/ Gdy ten woreczek przyłożysz na głowe na ciemie/ rene zimną vlecza gdy thak długo na głowie ciepło będźie ten worek leżał/ iszby sie głowa mogła zapoćić.

C Thez wino w ktorym by były warzone ti ziola przerzeczone przyłożywszy knim białego kadzidla/ ă tym winem płocz sobie vsta/ ă bowiem z dziąsł wyciąga nieczystośći y trawi ie.

D Tez proch Lebiodczany s prochem Jmbirowym/ sthrochą soli spaloney/ ty prochy społem zmieszawszy przyłoż na członek tatemny vniewiasth gdy gim opuchnie, wnet sie sklęśnie pod tym prochem ă nawieczey gdi opuchlina będźie z nabrania wilgotnośći.

E Naprzećiwko rymie pożywamy wina w kthorymby była warzona Lebiodkha s figami suchemi.

F Thez wino w ktorym była v-

warzona Lebiodka s prochem gal
ganowym/ pothwierdza żołądek
y bolenie żołądkowo y inszych ie-
lit kthore pochodzi z wiatrow: roz-
padza ä trawi y vśmierza.

G ¶ Też lebiodka z ogrodną rzeżu
chą vwarzona w winie/ tim krzt-
że naparzay, cięszkie puszczanie wo
dy ktore zową rzezakiem: oddala.

H ¶ Też kto ma chciwość na stol-
cze ä niemoże gich mieć/ albo ko-
mu ielito wynidzie/ tedy vwarzy-
wszy Lebiodke z maioraną / siedz
na tym zielu ciepło/ bedziesz stego
wyswiebodzon / A gdy ktym zio-
łam przyczyniż oliwy przetłukszy
gich w możdzerzu ä thego przikła-
dzyß na macicze/ twardość iey roz
chodzi sie pod tym.

I ¶ Też gdy vwarzyß bylicze z le
biodką w wodzie albo vinie ä tim
sobie macicę y dimiona będzie pa
ni duszka naparzała/ rzecz prziro-
dzoną iey ku wyściu richlemu po
budzi/ Serapio.

K ¶ Abowiem prawi mocz oboy
ga ziela tak bylice iako y liebiodki
iest ciepła/ ä thak oboie vrynę po-
budza/ A gdy sie kto napije wodi
tey w kthoreyby wrzało tho dwoie
żywot otwiera y stolcze czini y ko
lerę z żywota wywodzi/ ä gdy ocz
tu troche kthemu przyleiesz/ thedy
śledzione mdłą posila nieczystości
śniey wyganiaiącez, iadom sie prze
ciwia. Serapio capitulo o lebiod
cze.

Oculus bouis.

¶ Wołowe oka. Oxenaugen.

Capitulum. 150.

Wołowe oka list maią iako koriander rozdzie- A
lone/ ale nietak zielo-
ne/ bo są bielszey zielo
ści/ ziele samo krzewiste/ gałąsthi
ma na poł piedzi długie ä pobie-
lałe/ kwiecie zwirzchu żołte ä śiro
kie iakoby wołowe oczy/ żołthość
iest w pośrzodku iakoby w wroty-
czy/ ä około te° czo iest w pośrzod
ku żołto, są też listeczki maluczkie
żołte/ roscie na suchich miestcach

Ma mocz zagrzewać w wthorim stopniu / ă wysuszać w pirwszym stopniu.

B ¶ To ziele ma mocz scieńczaiączą z materijey gesthey rzadką vczynić / Twardość guzow y ociekliny rospuszcza, bolączki miekczi stlucz kwiat s szafranem ă prziczinić wosku / ă stego vczyń plastr ă przykładay na bolączki.

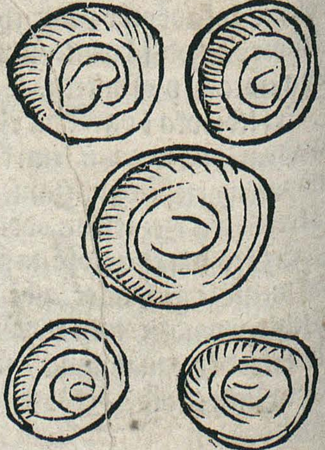
C ¶ Też gdy vwarzysz samo liscie ă te wode bedziesz pić / żołthą niemocz leczy / ă gdy kwiat vwarzisz ă bedziesz te wode pić / tedy szumność w głowie y w mozgu trawi. ktora bywa z wiatrow kthore pochodzą z żołądka.

Oculus corui.

¶ Wronie oko Kronaugen.

Capitulum 151.

A Z Inszych krain do nas to przinoszą / iest rzecz okrągła przyszyrszem, szara nie tłusta / barzo twarda / ă gdy ią chczą odmiekczyć / tedy kładą w winny oczeth ăthak zmieknie y skore wirzchnią s siebie pusci ă samo pothym bedzie bijałe ă miekhie ku kraianiu albo stłuczeniu na proch / iest rzecz barzo gorzka, gorączość y suchość w sobie ma / ma mocz othwierać

vliczki wnetrznech człowiekow / przez ktore pochodzą wszytki wilkosci złe albo dobre / Suche żiły y rozmiekczone vthwardza / bolenie kthore chodzi po ciele y pożiłach : vsmierza / Mocz zastanowiony wyprawdza / iadowi szkodzić niedopuszcza.

Opium.

Capitulum. 152.

A O Pium iesth niekthore wysączenie albo wypriszczenie z makowie gdi sie z wierzchu zrisuią ă to sie snich sączy ă od wiatru zgestnieie / ă także to czo sie za

zgestnie wßytko zbierać ă w kupe zlepiać/ potim ſtego trocißkow na działać ă ku potrzebie chować.

Opium tebaicum ieſt czarnego maku makowicz / z białego maku opium niconis/ Opium ieſt woniey przeciwney / ſmaku gorzkiego/ ă dla wilkiego powiethrza roſplywa ſie/ Ma mocz chłodzączą w tr cim ſtopniu ă ſußączą w wtorym.

Drugą ma mocz zwieraiączą ſen przywodzi/ albo przywraczą/ y pamieć ſkazoną/ gdy go nazbyt pozywa martwi / biegunkę czyrwoną zaſtanawia y zwrzedzenie krzew goij/ dać go pić w babczaney wodcze/ też kto by omdlewał od ſpania wielkiego daway mu gi w polewcze migdałowey.

Theż łzy w oczu wyſußa gdy nim około oczu pomażeß / gorączoſć oczu odeymuie j czirwonoſć ich ſpądza/ boleſci głowne vſmierza gdi gi pije albo nim pomazuie zmießawßy z mirrą/ s ßafranem, z bobrowem ſtroiem/ ă to gdi tha boleſć bywa z gorączey przyczyny, w mleku niewieſciem / z oleykiem rożanym roſpuſć ă czoło mazać y ſkroni/ Też to ſen przywracza/ z oczu gorączoſć vygania, ale lepiej gdi k niemu przimießaß bobrowich ſthroiow/ bo mu iego iadowitoſć odeymuią.

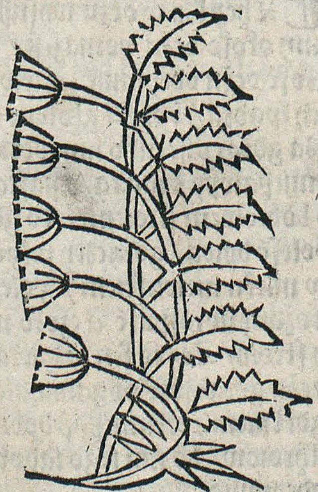
Os mundi.

Struſowe pioro. Sant Criſtofels kraut.

Capitulum 153.

TO ziele leſne ieſt/ podobne ku paproci/ z iedney ſtrony koſmathe niema ani pretha ani kwiathu/ ani naſienia/ Tho ziele gdy w winie vwarzyß ă tho wino bedzieß pił, iad ſciała człowieczego wygania/ ă to dla cierpnoſci ſwoiey ktorą ma.

Thez biegunkę czyrwoną zaſtanawia gdy thym zielem brzuch bedzieß okładał/ y wraczanie zby-

tnie ktore bywa dla mdlosci zoladka: zastanawia.

Os de corde cerui.

¶ Kosć s sercza ieleniego.

Capitulum. 154.

Kosć bywa naydowana w sercu Jeleniem przy lewey stronie sercza/ Tha kosć dziala sie z grubey krwie, a to gdi sie gruba krew stwardnieie a stego iuz bedzie kosć/ iako thez y mieso ielenie grubą krew czini/ iest mieso kruwkie a cierpnącze / a swą cierpnoscią zachowawa wilkosci od poruszenia zimnicze/ Thakze y sarnie/ zaiecze/ y inszich lesnych zwierząthek mieso iesth kruwczeysze y czirpnieysze/ Kosć s sercza ielenie° iest zimnego y suchego przyrodzenia/ Ma mocz sercze posilać y wszythkiego czlowieka y krew w czlowiecze czyscić/ ciala drzenie y mdlosć odeymuie/ stlukszi ią na proch dawać w wodcze boragowey.

A

¶ Wezmi kosci s sercza ielenie° szagrzyb/ kwiatu muszkatowego/ szafrauu/ bursztynu/ galganu/ drzewa aloe/ To lekarstwo daway lwa aloe/ To lekarstwo daway ludziem straszliwym/ przeciw powietrzu/ tym kthorzy bolączki maią/ przewrzedliwym, z winem poranu przimieszawszy w nie wodkhi ieleniego iezyku albo roiownikowey.

B

Olus.

¶ Gir.

Capitulum. 155.

Gir iesth ziele wßitkim znaiome, ktore iest chlodzącze y odwilżaiącze w wtorim stopniu. Na ogrodziech obphicie y pod lasem roscie / w Ruskhich ziemiach czesto ludzie giru pożiwaią, posile nie male spożiwania giru przichodzi/ ăbowiem sie śniego krwie nie przymnaża / ani żadnego przenikhania do dziurek ă zwlaßcża do wątroby niema / ă tak z żoładka prosto do ielit idzie krom żadnego pożytku.

¶ Na wrzedzienicze vwarz gir rozmocz w mleku ă przilož/ bolesć vsmierza.

¶ Tež sok z giru wycisniony z rozanym oleykiem zmießany/ bolenie w glowie vsmierza gdy thym pomażeß.

¶ Tež gir żywot odmiekcża nie dlu° w żoładku leży/ kaßel vsmierza/ ă nawiecżey gdy będzie z maiowym maslem iedzony albo z oleykiem migdalowym.

¶ Thež cialo cżyni gladkie gdy sie sokiem tego giru namażeß/ ăbowiem dziureczki kthore bywaią na ciele zamyka zatula/ ă stąd cialo cżyni gladße.

Takieyže tež wlosnosci iesth brzoskiew.

Ostrus ostrucium.

Capitulum. 156.

Oſtrucium.

A Ostrucium ieſth ziele podobne oleßnikhowi ieſt ciepke y ſuche.

B ¶ Korzeń tego ziela w wine vwarzony/ wąthrobe wſpomaga potwierdzaiącz / y żołtą niemocz wypądza/ Jtez twar doſć śledziony rozgania, y kamień z nyrek y z miechierza y vryne wywodzi, Jtez białym głowam przirodzoną ſwoie rzecz na czaſi pobudza.

C ¶ Też ſok Oſtrucij wyciſniony, ă z bobową mąką y też z winem zmießany/ thrąd na ciele wyſußa gdy tym będzieß pomazował.

D ¶ Też ſok tego takież zmießany iß ſtego vczyniß iakoby plaſtr, ktory gdy przikożyß na wrzedzienicze każda ſie pod tim zbierze y wypłynie y boleſci vſmierza.

E ¶ Też proch ſtego ziela w nos wpußczony / khichanie czyni wolne przez ktore ſie głowa czyſci lepiey niżli od czemierzycze.

F ¶ Thez ſok thego ziela z niewieſciem mlekiem zmießany ă ciepło w nos wpußczony/ Ludziem ktorzy żołtą niemocz cierpią, ieſt barzo dobry ăbowiem żołtoſć noſem za tym odchodzi.

Piretrum.

Capitulum. 157.

A Piretrum ieſt ziele ciepłe y ſuche w thrzecim ſłopniu/ Auicenna powiada iżby było lepße Piretrum kthore ma w ſobie niemałą oſtroſć ă kthore w iezik kąſa / Korzenia Piretrowego vżiwamy w lekarſtwach.

O thym bacz ize oſtre Piretrum napierwey gdi ie człowiek żuie nie czuie oſtroſci iego/ ale go ma dłużey trzymać w vſciech ă żwać ie/ toż poczuie mocz iego / Ktora ieſt rozſpądzaiącza/ przyciągaiącza y też trawiącza.

B ¶ Gdi vczyniß gargariſm vwarzywßy korzenie Piretrowo w winie ă w occie przyłożywßy imbr-

ri/ktore ſucheyſz/ ă tem ſobie vſtha
plocz gargarizuiacz/ bowiem to
plokanie mozg z nieczyſtoſci fleg=
miſtych wyczyſcia y podniebienie
wyſuſza.

E ¶ Tez toz rychlo vczyni gdy thelko
ſam korzeń bedzie kto zwal ă trzi=
mal w vſciech y boleſć zebow vſ=
pokaia/ y paraliz iezykhow vſpo=
kaia.

D ¶ Tez korzeń piretry ſthluczony
z zielem paralizowym /vwarziw=
ſzy ty ziola w winie ă w oliwie/ ă
tym okladay mieſtcze ktore para=
lizem ieſt zarazone j na boleſci ſta
wowe barzo pomaga.
Albo vczyń maſć naprzeciw tym
niemoczam tym obyczaiem/ We
zmi korzenie Piretrowe ăſtlucz ie
na proch ă vwarz ie w winie ă w
oliwie, ſoku ziela paralizowe° przi
czyń knim ă thak dlugo warz aze
bedzie geſto iakoby maſć przyczi=
niwſzy woſku troche/ ătą maſcią
namazuy ty chore mieſtcza / ieſth
to maſć barzo dobra. Platearius
tego ſwiadek.

E ¶ Tez gdy vwarziſz korzenie Pi
retrowe ă na proch ſtluczone/ s ſo
kiem czirwoney lebiodki/ z winem
ă z oliwą/ tym namazeſz grzbiet
albo y wſzitko ciało/ ăbowiem po
czenie obphicie vczini.

F ¶ Tez gdy vwarzyſz korzenie pi
retrowe w winie z oliwą/ tim na=
cieray ſuche zyly /mdle albo zmil
knione/ vznaſz pomocz/ Tez kurcz
oddala ktori bywa w goleniach al
bo w rekach/ ytez otwiera niewy=
mownie zathkanie kthore bywa w
noſie y tam daley ku mozgowi.

G ¶ Tez bolenie zebow oddala gdi
korzenie Piretrowe vwarziſz w wi
nie/ ă tim ſobie vſta bedzieſz plo=
kal / ă gdy ſobie vſtha kto bedzie
plokal vwarzywſzy pirethrum w
oczcie/ zeby poruſzone vmocznia
w dziąſlach.

H ¶ A gdy ktho natrze ciało pro=
chem Piretrowym z oliwą zmie=
ſzawſzy przed zimnicząą/ odeymuie
zimno ktore bywa w zimniczach.

Pionia.

¶ Piwonia. Pionikraut.

Capitulum. 158.

A PIwonia ieſth ciepla y
ſucha w wtorim ſlop=
niu/ Kthorey korzenia
w lekarſtwiech vzywa
my/ ma być obierany czarny kto
ri dziurek w ſobie niema/ zimie ko
pany ma być then korzeń/ ă przez
czały rok moze być chowany.

B ¶ Ma mocz dziwną naprzeciw
ko ſwietego walantego niemoczy

A tho gdy tą then człowiek bedźie nosił/ To Galienus swiadczi cze° był sam doswiadczył na iednym dźieciećiu/ ktore gdy miało korzeń Piwonijey na ßygi nigdy mu tha niemocz niepanowała/ A gdy skoro ten korzeń s ßije s teth/ ta niemocz na dźiecie przychodźiła.

¶ Też naprzećiwko teyże niemocy/ proch Piwonijey dany ku piciu z winem w ktorymby była vwarzona Piwontja z bylicżą/ iest osobliwa pomocz.

¶ Też proch s korzenia Piwonijey dany ku piciu z winem w ktorimby były vwarzone Bobrowe stroie/ ă tego sie day napić themu ktoby miał paraliżową niemocz.

¶ Thez naprzećiwko cießkiemu pußczaniu wody albo kto iey nicz niemoże mieć/ wino w kthorimby było warzono korzenie Piwonijej dane ku piciu/ wyzwala stey choroby/ maciczę paniam wyczyścia. Gdy khorzenie vwarzyß z bylicżą ă oną wodą bedźieß macice naparzać gebkę maczaiącz w they wodźie.

¶ Też kto ma chciwosć na stolcże ă niemoże gich mieć/ thedy vwarz korzenie sthlukßy ye z dźiewanną/ tym sobie naparzay zadnicze.

¶ Thez gdy vwarzyß khorzenie Piwonijey/ z blaywasem/ piegi zginą czarne y inße ßkaradosci zlicza gdi tą wodą bedźieß omywać.

¶ Też gdi vczyniß kurzenie z nasienia Piwonijowego/ iesth dobre opetanym ludźiem/ Jtym ktoŕy Swiethego walantego niemocz cierpią/ albo gdy vwarzyß nasienie Piwonijey s kwiatkami tey/ ă przyczyniß knim troche rożanego miodku ă te° sie napijay, iest rzecz barzo pomoczna na thy choroby wyssżey namienione.

Auicēna powiada ißby tylko Piwonija ktora okolo Rzimu roscie miała te moc naprzećiw tim przerzeczonym niemoczam, ale ta ktora w inßich stronach j w Polskich roscie/ niema tak rozliczney moczy.

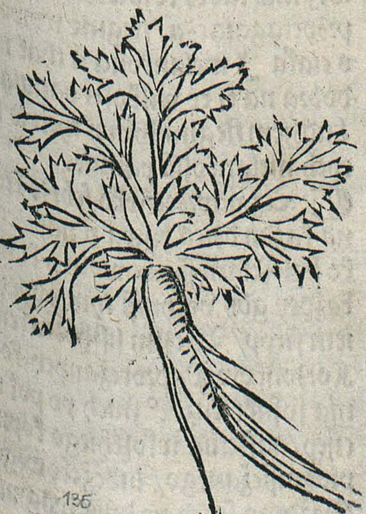
¶ Też gdy by ten człowiek kto-

ry by miał Incuba/ Tho iest tha niemocz gdi człowiek przez sen wi dzi iżby spał z białą głową spra= wuiącz śnią rzecz cielesną ă bia= ła głowa takież sprawuiącz tho z meżczyzną/ ă tak napiy sie thego wina kielko razow w ktorim maß vwarzyć pietnascie ziarn Piwo= niiey/ Żołądek też posila j bolesci tego vsmierza/ ytez żołtą niemoc oddala/ vryne obphicie wywodzi, y rzecz przyrodzoną białem gło= wam Auicenna tego swiadek.

Petrosilinum.

¶ Piotrußka. Petersilge.

Capitulum. 159.

Piothrußka ciepłosć s suchoscią ma w torim stopniu/ ă iest dwoia= ka iedna iest domowa ă druga polna/ nasienie gich kule karstwam sie godzą/ ă tak gdy pi szą w receptach o Piotrußcze/ na sienie ma być rozumiano domo= wey Piotrußki/ bowiem ma moc vryny popądzaiącą. A

¶ Sałatha vczyniona s Pio= trußki/ z włoskiego kopru/ z wo= dną rzeżuchą /z boragiem/ z lak= tuką/ ătak stych ziół z octem ă z oliwą sałate przyprawić osoliwßy trochą/ ăbowiem tha ßałata iest dobra w gorączych niemoczach/ serce posila. B

¶ Gdy Piotrußka bywa warzo na z miesem albo z inßemi potra= wami / posila żołądek y wiathry krawi w żywocie. C

¶ Też sok piotrußczany viasnio ny/ blaywasu kniemu troche z ro żaną wodką przyczyniwßy /ă tho bedzieß miał na chore oczy lekar= stwo. D

¶ Też nasienie Piotrußczane z nasieniem włoskiego kopru/ z opi= chowym/ ă gdi tich rzeczi bedzieß pożywał w karmiach/ kamień ka= mie y wypadza z vryną precz/ al= bo vczyniwßy proch sthego nasie= nia przykożywßi knim kanukamie nia / ă ste° vczyn s cukrem Tro= E

gisą ă pożiway iey dla kamienia.

F ¶ Korzen Piotrușzczany iest tru dny ku ſtrawieniu/ ă tak polewka w ktorey by tho korzenie było wa- rzono ma być pożywana.

G ¶ Thez Piotrușzka w karmiach ieſth dobra naprzeciwko zatkaniu wątroby y ſleziony/ ă to gdy iele- niego ieżyku kniey przyczyniß.

H ¶ Tez gdy korzenie piotrușzcza- ne z naſieniem włoſkiego kopru/ z ieleniem ieżyczkiem w piołynowej wodcze ă tego ſie będzieß napijał dla żołtey niemoczy ktora pocho- dzi s ſtrony ſleziony.

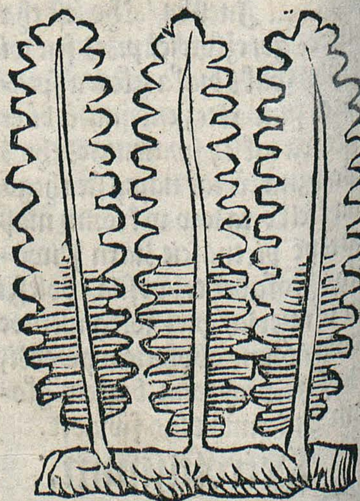
I ¶ Mocz wßythkiey Piothrușzki ieſth popądzaiącza vriny/ y rze- czy przyrodzoney białych głow/ Jeſt dobra żołądkowi/ y inym w- netrznoſciam. Serapio powiada

Polipodium.

¶ Paprotka. Stainwurtz.

Capitulum. 160.

A Paprotka ieſth ciepła y sucha w trzecim ſtop- niu/ Mocz iey wßitka ieſth w korzeniu/ ieſth korzonek ſłodki ă ſękowaty ă na- więczey ta Paprotka ktora roſcie na dębowym korzeniu: ieſt nalep- ßa/ Ma mocz roſpądzaiącą wia trow y wilkoſci wyſußa.

B ¶ Spaprothką ma być zawße warzany hanyz/ s kminem/ ăbo- wiem rychley wiathry wypędziß z żywota.

C Tez ma mocz roſpądzaiącą y przyciągaiącą/ flegmę wywodzi s ciała J melankolią ă thak ieſth dobra na ti to wilkoſci panuiącze Ludziem flegmiſtym y tym w kto rych melankolia panuie.

D ¶ Tez naprzeciwko febrze ktora na każdy dzień bywa y naprzeciw ko boleſciam ſtawowym y kolicze każdey gdy vczyniß tym obycza- iem ſirop/ Weźmi liſthkow ſenes Korzonkow Paprotczanych/ korze nia ſoſnki/ każdego ſnich po poł vn cijey/ naſienia włoſkhiego kopru/ piotrușzczanego/ lubczkowego/ khażdego ſnich po dwie dragmie/

Rozynkow wielkich/ kwiatkow ſtolkhowych/ boragowych/ po pol garſci/ lakhricijey iedne dragme/ Ty wſzytki rzeczi przetlukſzi warz ie w wodzie ă w winie/ kazdego s nich po kuarcie tak dlu° izbi malo niepolowicza wywrzala/ ă potim przecedziwſzy oczukruy dobrze ă tego ſie napijay po trunkowi cieplo/ ă gdy wypijeſz ten ſirop/ thy piluly na nocz wezmieſz dawſzy ie vczynic do apteki/ Wezmi maſſi piluk ſmierdzączych/ Maſſi piluk de Lapide lazuli/ kazdych rowno po polowiczi dragmy/ Turbit pol ſcropulu/ Dijagredij trzy ziarnka Maſthiki iedno ziarnko/ zmieſzay thy rzeczy s ſiropem oczcianym ă vczin piluk dziewiec/ ă nazaiutrz dla poſilenia wezmi kolaczkow dijagalange albo dijakoros.

Tez korzonki Paprotczane s trochą hanyzu vwarzone w kurczeciu prziczíniwſzy Cinamomu/ muſzkatowego kwiathu Jeſt barzo dobre j zdrowe ku iedzeniu.

Thez naprzeciwko boleſciam czlonkowym/ vwarz korzen Paprotczany z naſieniem wloſkiego kopru/ s paluchowym korzeniem w proſtey wodzie/ ă tego ſie napiiay dla thych boleſci. Auicenna o tym powieda.

Paritaria.

Nocz y dzien. Nacht vnd tag.

Capitulum. 161.

Nocz y dzien ieſt cieply y ſuchy w trzecim ſtopniu/ Zielone ieſt wielkiey moczy / ale ſuche nietak/ Ma mocz roſpądzaiączą Trawiączą/ ſcienczaiączą y wiatrow rozganiaiączą.

Wino w ktorymby byl vwarzony Nocz y dzien s piolynkiem ă oczukrowawſzy to piy dla zazie bionego zoladka y inſzich wnetrznoſci kthore bywa z zimney ă wie-

krzney przyczyny/ Jtez naprzeciw ko rzezakowi iesth pomocz osobliwa/ albo kto wody niemoze pusczać.

C ℭ Tez Nocz y dzień w winie vwarzony/ z nasieniem Hanyzowem/ tym miesteze bolącze naparzay ciepło/ boleść odeymuie y rozgania.

D ℭ Tez Nocz y dzień sam thelko vwarzony zmiesem a iedzony, bo leść zołądkową vsmierza y inßich ielit ktore bywa z zimney przyczyny/ y z wiatrow flegmisthych/ J owßem barzo wiele ludzi kthorzy czynią khołaczki z iaiecz y z liscia Nocz y dzień/ a thych kołaczkow pożywaią dla bolenia zołądkowego/ y dla tych to wiatrow.

E ℭ Tez gdy vwarzy nocz y dzień w słoney wodzie a w oliwie a potym tego przykładay na krzyże ciepło/ bolenie gich vsmierza/ a gdy na dymiona y na grzebień przyłożyß thych rzeczy/ cießkość vriny y zadzierzenie iey oddala.

F ℭ Thez nasienie nostrzegowe w wodzie vwarzone a pothym soku roiownikowego przymießay/ tego na zapalenie ogniste ciała j na bolączki bolącze przykładay/ vznaß pomocz.

G ℭ Tez na spalenie od ognia albo od vkropu, iest dobre lekarstwo

H ℭ Tez na każdą opuchlinę Nocz y dzień vwarzony z octem a z otrebami pßenicznemi/ iesth barzo dobre.

I ℭ Tez wrzedzienicze y krosti wysußa sok tego ziela z oliwą zmießany a tym namaz ty to krosty.

K ℭ Tez sok z ziela Nocz y dzień, z blaywasem a z octem zmießany/ piekielny ogień gaśi/ y bolączke ktora ciało psuie y wypada.

L ℭ Thez sok ziela Nocz y dzień z winem a s ßafranem zmießany/ boleści w nogach wypądza.

M ℭ Tez sok liscia Nocz y dzień s sokiem lakricisey piti ciepło/ kaßel przestaie od tego.

N ℭ Gdy sok thego ziela zmießaß z oleykiem rożanym a wpuściß w bolącze vcho/ boleść odeymuie.

O ℭ Tez sok z liscia Nocz y dzień wyciśniony, oddala opulinę z gardła.

P ℭ Nasienie Nocz y dzień sthłuczone a sthym sokiem zmießane/ krosthy goij świerzbiącze y ogień wypądza.

Portulaca.

ℭ Kurzanoga. Burtzkraut.

Capitulum 162.

A KUrza noga iesth zimna w trzecim stopniu ă wilka w wthorym/ Ma moc odmiekczać y odwilżaiączą y thež ochladzaiączą/ Ludziom w ktorich kolera panuie / to iesth kolerikom iest dobra ku iedzeniu / tež y surowa nicz nie zaszkodzi/ bowiem wnetrznosci ochladza.

B ¶ Zatwierdzony żywot otwarza/ tho iesth gdy vwarziß Kurzą noge/ z lactuką s sliwkami/ z rozynkami w wodzie prostey, ă ocukrowawszy napijay sie tego/ ăbowiem ta woda zapalenie ktore bywa w gorączcze gasi/ Itež iest dobra naprzeciwko rzezakowi y vrynę pobubudza obphicie ă thak w ten czas żiwot zatwardza/ bowie ktore rzeczy vryne obphicie pedzą ty zasie żywot zatwierdzaią/ Platearius powidda/ A wßakož Kurza noga gdy iey kto slußnie pożiwa tedy żywot otwiera / bowiem odwilża y stolcze czyni.

C ¶ Tež rospadliny warg spaia / gdy korzenie tego ziela sthluczeß s przesnym miodem ă tim sobie namażeß wargi/ y tež trąd spądza z lieza gdi czestho namażeß tym lekarstwem.

D ¶ Tež Kurza noga stluczona w moździerzu przyczyniwßi oczżu trochę ă tego przyloż na wrzedzienicze bolącą zapaloną/ pomocz bedzie vżyteczna.

E ¶ Tež to ziele samo iedzone surowo / rospadliny wnetrzne ktore bywaią w gardle albo w ielithach goij ie mocznie.

F ¶ Thež rzecz przirodzoną paniă zastanawia/ ă nawiecżey sok Kurzego ziela/ A wßakož czesthe pożywanie tego to ziela/ wzrok mdli y zaziąbia/ chciwość cielesną odeimuie/ y wraczanie zastanawia.

G ¶ Gdy kto ie bedzie żwał z oczżem/ tedy krew z nosa zastanawia

H ¶ Tež zapalenie kthore bywa w gorączzich niemoczach: oddala kiedi stluczeß to ziele z oczżem ă przilożyß go na żołądek.

I ¶ Kto ma oskominy na zebiech

kurze ziele oddala kiedy go bedzie kto mastykowal/ to iest zwak.

K ¶ Brodawki zgania gdy ie bedziesz thym zielem nacieral/ ăbowiem ma osobliwą włosnosć iż ie spądza.

L ¶ Sok teo ziela bolenie glowy oddala ktore przychodzi z gorącey przyczyny/ bolesci krzyżowe vsmierza/ y też miechierzowe y rospadliny iego goij/ Też rzecz przyrodzoną białych glow zasthanawia/ y krew kthora stholczem wychodzi zową tę niemocz Emoroidi/ Pandecta iest tego swiadek.

Pulegium.

¶ Poley Poleij.

Capitulum. 163.

A Poley iesth ziele barzo woniaiącze ă według powiesci Plateariusa iesth ciepłe y suche w trzecim stopniu/ mocz iego wszytka iest w liściu ă w kwiatkoch, ma być zbierano tho ziele kiedy ma na sobie kwiathki/ iesth dwoiaki ieden domowy ă drugi polny/ oboie iest vżytku niemałego ku lekarsthwu/ Ma mocz rospądzaiącą/ trawiączą y potwierdzaiączą.

B ¶ Ryme zimną zastanawia za-

ciska y wysusza y macierze czysci y też czyni mnieyszą dla scisnienia/ kamień kamie/ żołądek pothwierdza.

C ¶ Ma mocz chciwość zginełą ku iedzeniu przywraczać y wiatry trawi w żywocie y bolesci wnętrzne vsmierza.

D ¶ Thez Plinius powiada iżeby też poczecie naprawiało kiedy go ktora pani często pożywa.

E ¶ Też gdy poley bedzie zagrzany dobrze w płociennym worku na panewcze/ ă gdy go ktho sobie bedzie ciepło przykładał na głowę/ tedy ryme z zimney przyczyny wysusza y oddala/ ă gdy przyczyniż koczenkow z arabiiey/ maiorany throche/ thedy ieszcze lepiey bedzie.

F ¶ Thež gdy vczyniß gargarism vwarzywßy poley w occie / s figami suchemi/tym sobie ciepło vsta płocž gargarizuiąc/kaßel ktory bywa s sthrony zimney flegmy y lipkiey: zastanawia.

G ¶ Thež woda Poleiowa stucija przyprawiona/ bolenie oczu spądza, ytež vßu bolesci vsmierza gdi tym zielem ciepło bedzie ie kto okładał.

H ¶ Tež gdy Poley vwarzy kto z miętką w winie ă thego sie bedzie napijał / žołądek posila y bolesci iego vspokaia, albo kołaczki s Poleiu vczynione/ z iątecz/z miethki Tež w spomagaią žołądek chory.

J ¶ Tež plastr vczyniony s Poleiu/z miętki, vwarzywßy w winie ă potym przyłož na žołądek/ vznaß pomocz.

K ¶ Tež parzenie vczynione s Poleiu/z bylicze, na macicze/ wilkosci iey wysußa ytež czyni mnieyße brzegi taiemnego miescza/ czego wiele Pań dzisieyßych czasow pokußaią.

L ¶ Tež rzezak oddala y vrinę obficie wypądza gdy vwarzyß Poley z nasieniem włoskiego kopru / z hanyžem w winie przyczyniwßy troche oliwy / ă thego przyłož na krzyže y na dymiona dla tey chorobę/ Platearius radzi na to.

M ¶ Tež Poley w winie vwarzony ă ciepło na pępek przyłožony/ kolikę oddala.

N ¶ Tež białym głowam niepłodnym iest dobry dla płodu aby go czesto požywały.

O ¶ Chrobakhi w žywocie zabija gdy sokiem tego kielko razow žywot namažeß.

P ¶ Tež Poley vsußony ă stłuczony na proch/ on proch bolenie zębow odeymuie gdy bedzieß thym prochem nacierał.

Q ¶ Tež Poley w winie vwarzony/purguie melankolią y naprzeciwko weżowemu iadowi/ iest dobre lekarstwo.

R ¶ Tež naprzeciwko mdłosci Poley stłuczony ă z octem zmießany ă pod nosem trzimany posilenie daie.

S ¶ Thež na podogre przyłožone to ziele stłuczone/ vsmierza bolesci nožne.

T ¶ Tež korzeń Poleiowy stłuczony ă z winem zmießany/každą opuchlinę rospądza na miesczę opuchłe przyłožony.

Porrum.

¶ Łuk. Lauch.

Capitulum. 164.

O

Luk.

A LVk ieſt dwoiaki/ ieden domowy ă drugi polny/ ieſth ciepły w trzecim ſlopniu ă ſuchy w torym/ leſny ieſth gorßi abowiem ieſt cieplęyßy y ſußßy nižli domowy.

B ¶ Luk ßkodzi žołądkowi dla teo iß czyni nadymanie w nim y wiatry/ ă dla ſwey oſtroſci ſuche žyły kaſa.

C ¶ Thež głowe napełnia dymy grubemi kthore s ſiebie vypußcza w głowe ă thak y wzrok žaćmiewa.

D ¶ Thež czeſthe požywanie Luku czini ſtraßliwe ſny, ă przeto ludzie w ktorych kolera panuie y w ktorych melankolia obphituie maią ſie powſciągać od Luku/ y czi ludzie ktorzy maią mdłą głowe. A kto by ſie bez niego niemogł obeydź/ thedy taki po iedzeniu iego ma ieść lactukhe albo wyſokhiego mleczu ſałate, albo tež vkopawßi Luk vwarz gi z laktuką ă požiwaj go dla wyczyſcienia pierſi y płucż y wątroby z nieczyſtoſci grubych.

E ¶ Gdzy Luk ſtłuczeß z oczthem s ſokiem babczanym ă tego w nozdrze włožyß/ krew zaſthanawia.

F ¶ Tež gdy kogo wąž vije/ ſtłucż Luk ă przyłož go na rane/ wyciągnie iad z rany.

G ¶ Tež ſok Lukow ſtrochą miodu przeſnego zmießany/ rany goij.

H ¶ Tež ſok Lukowy zmießany s ſokiem korzenia liliowego/ boleść krzyžową oddala gdy nim namażeß krzyże.

I ¶ Tež Luk ſurowy s kapuſtą iedzony, broni od vpicia, ă pobudza ku cielesney żądzy.

K ¶ Tež ſama wonia Lukowa czini to iß węże y niedzwiadkowie vciekaią przed nią.

L ¶ Thež ſok Lukowy s piretrum na bolączy ząb przyłožony/ boleść oddala y robaki ſniego wypądza,

M ¶ A wßakož czeſthe požywanie tego Luku žołądek obciąža/ pragnienie czyni/ krew zapala/ ă tho gdy go kto wiele požywa.

N ¶ Neſienie lukowo/ z naſieniem

rzosnkowyw starte na proch ă dane z wodką babczaną/ krew zastanawia ktora z piersi płynie.

O ¶ Też sok Lukow z oliwą zmieszany/ iest dobry na złe rany ktore z krost pochodzą.

P ¶ Luk polny kazi ciało/ ăbowiem ie drze y gryzie/ ă czyni bolenie w głowie y vrine pobudza y rzecz v białych głow przyrodzoną.

Q ¶ Thez Emoroidy pobudza ku płynieniu gdi gi vwarzisz ă potim na stolecz przyłozysz na wcz.

R ¶ Thez liscie Lukowe z ziarnkami iodłowemi tho vwarzywszy w wodzie ă przyłoz na stolecz/ ăbowiem czyni stholcze kiedi sie komu chcze ănie może gich mieć.

S ¶ Też naprzeciwko kolicze iesth dobry Luk z oleykhiem migdałowym vwarzony ă tem mazać żywot/ Auicenna radzi.

Pentassilon.

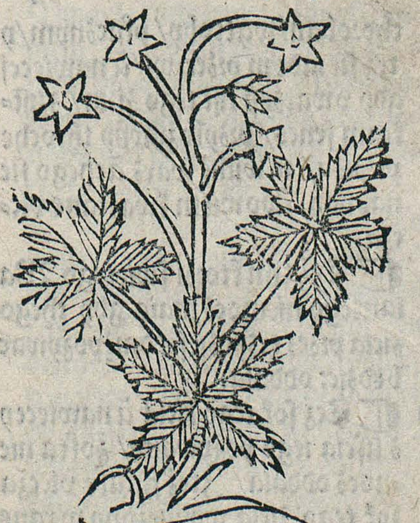
¶ Pieczperst albo Pieciornik.

Funffinger.

Capitulum. 165.

A Pieczperst iest ziele opieci listkoch/ korzeń tego ziela iest suchy w trzecim stopniu, barzo iest mało cieple.

B ¶ Gdy vwarzisz Pieczperst z błu

szczem ă thym sobie vstha bedziesz płokać/ tedy bolenie zebow oddala.

C ¶ Też gdy vwarzysz Pieczpersth s pirctrum/ strochą miodu ă tim sobie vstha wymyway/ ăbowiem od prochnienia vsta y od zagniłosci wybawia.

D ¶ Gdy Pieczperst z babką vwarzysz ă tey sie wody napijesz oczukrowawszy/ biegunke zastanowisz

E ¶ Thez gdy tho ziele vwarzysz z occztem ă przyłozysz na sadziel bolączy/ zapalony / bolenie oddala y ogień piekielny gasi ănawieczey gdy soku roschodnikowe° kniemu przyłozysz, Itez na zanogcicze iest wielkiey pomoczy to lekarstwo.

F ¶ Też sok s korzenia Pieczperstczowego/ iesth dobry naprzeciwko

chorobam wątroby/ plucznym/ y też sie iadom przeciwi/ ą nawiecej gdy vwarzysz list tego ziela/ z listkami senes/ przylozywszy throche pieprzu/ w winie warz ą thego sie napijay/ ąbowiem kwartanę vlecza.

G ℭ Też tim ktorzi swietego Walantego niemocz maią gdy thego ziela przez trzydzieści dni pożywać bedzie: oddala.

H ℭ Też sok tego ziela ą nawiecey z liscia iego pożywany/ żołtą niemocz oddala/ Jtez fistułę vlecza sok tego ziela wpuszczony w ranę Pandecta.

I ℭ Też gdy vwarzysz korzeń tego ziela w oczcie, iest dobre lekarstwo na rany chodzącze z miesthcza na miescze, Jtez naprzeciwko zanogcieczy y naprzeciwkho swierzbiowi y bolączkam gorączym/ y naprzeciwko bolesciam członkhowym/ y też naprzeciwko rospadlinam albo krosthom kthore bywaią w vsciech.

K ℭ Thež wino w ktorym by było warzono thego ziela liscie/ ą gdy sie thego wina kto bedzie napijał przez dziesięć dni ten ktory swiete° walanthego niemocz ma: oddala.

L ℭ Sok s korzenia te° rany spaią ielitowe y Emoroydy zastanawia/ Auicenna mowi.

m ℭ Sok Pieczperstow w vsciech trzymany/ wszytki niemoczy vsth oddala.

N ℭ Gdy kto s sobą nosi tho ziele Thaki człowiek bywa wspomożony w każdych swoich sprawach/ y owszem kto oczo krola bedzie żądał/ otrzyma wszytko maiącz przi sobie to ziele/ ąbowiem czyni człowieka wymownego y przijemne°, te rzecz wielki Woyciech twierdzi w kxięgach w ktorich pisał o moczach ziok taiemnie.

O ℭ Też listi Pieczperstowe gdy bedą przez nocz w winie moczone, ą tego sie wyna poranu napijay, iest dobrze naprzeciwko swiethego walatego niemoczy.

P ℭ Thež korzenie Pieczperstczowe na proch starte, ątego prochu przikładać na wrzody gniiącze/ goij wysuszaiącz.

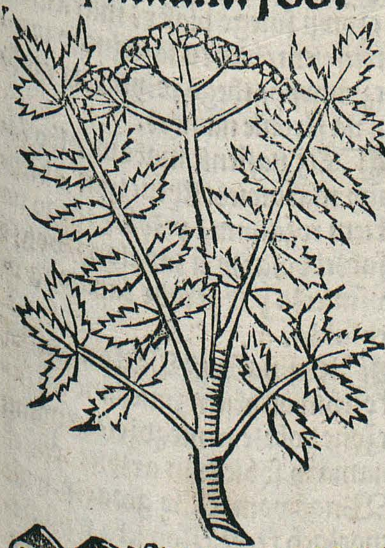
Q ℭ Liscie pieczpersthowe włożone w miod przymieszawszy oczctu/ te° gdy sie ktho bedzie napijał/ febrę quartanę oddala.

R ℭ Gdy ziele Pieczpersth stłuczesz samo krom korzenia z starem sadłem ą ste° vczynisz iakoby plastr Ten plastr gdy bedziesz przykładał na rany głeboko gniiącze, goij je barzo.

Pipinella.

¶ Biedrzeniecz. Pibernellen.

Capitulum. 166.

BIedrzeniecz iesth ziele podobne łamikamie=niowi/ niemaiącz ro=znosci iedno w kosmatosci/ abowiem Biedrzeniecz iesth kosmaty/ ale łamikamień nijesth kosmaty, iest ciepły y suchy.

¶ Ma mocz pobudzaiączą v=ryny y rospądzaiączą/ kamień łamie w nyrkach y w miechierzu. Też iest dobry naprzeciwko rzezakowi ktory bywa wpuszczaniu vriny. Jtesz gdi kto niemoże puscić vriny. Tedy naprzeciwko tym chorobam Vwarz Biedrzeniec z łamikamie=niem/ z wroblem prosem/ s korze=niem piotruszczanym, s sparago=wym/ á tego sie napijay poranu/ abowiem to vwarzenie y naprze=ciwko kolicze iest dobre.

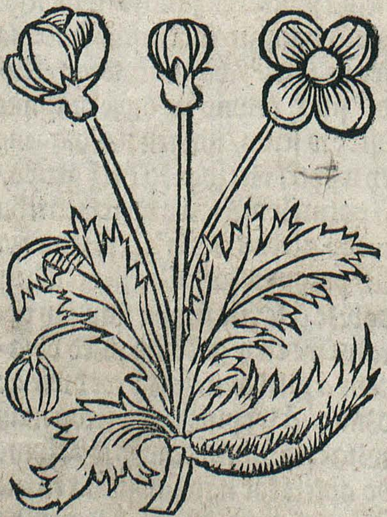
¶ Thez naprzeciwko zathkaniu wątroby y slezony iest barzo do=bry Biedrzeniecz, á nawieczey ten sirop tak vczyniony, Weźmi Bie=drzeniczu/ łamikhamienia/ polney dzijakwie/ tkyczy/ każdego snich po garsci/ kwiatkow fijolkowych boragowych/ rozynkow wielkich/ każdego snich po poł vncijey/ na=sienia piothruszczanego, wroblego prosa, hanyzu/ lakricijey/ korzenia sparagowe°/ bagniskowego/ każ=de° snich rowno po dwie dragmie listkow sencs/ imbiru poł dragmy ty wszytki rzeczy przetłucz grubo/ á potim warz ie we dwu kwarthu wody azeby trzecia częsć wywrza=ła/ potym przeczedziwszi oczukruj dobrze á te° sie siropu napijay po=ranu we trzy godziny przed obia=dem á przed wieczerzą we dwie go=dzinie/ á wypiwszy ten sirop masz wziąć ty piluły dawszy ie vczynić do apteki tak napisawszi na karcie Weźmi massi piluł fethidarum/ Massi piluł agregatiuarum/ każ=dich snich rowno po połowiczi dra=gmy/ pulpe granorum, Coconidij pieć ziarnek/ zmieszay ti rzeczi po=

ſpólu ă vczyn piluły s ſiropem ie
lenich iezykow w liczbie dziewieć/
ă nazaiutrz po purgacijey weźmi
kołaczkow za groß ktore zową di
iaciminum, A ieſtliby czuł bolenie
na bokhoch/thedy namazuy ſobie
maſcią dialteą boki w cieple, ă be
dzieß miał oſobliwe lekarſtwo.

Papauer.

¶ Mak. Magſamen.

Capitulum. 167.

Mak biały ieſt zimny y ſuchy w wtorym ſtopniu/ ale czarny mak ieſth w trzecim ſtopniu zimny/ Auicenna powiada.
Naſienie białego Maku więczey ſie godzi ku lekarſtwam nizli czarnego Maku/ieſt ßkodliwy ă thak niema być pożywany.

¶ Spanie czyni Mak gdy vczyniß ſnięgo plaſtr z mlekiem niewieſciem/białku iaiecznego przyczyniwßy/thego przyłoz na czoło y na ſkronie na nocz.

¶ Tez naſienie makowe albo ſamy makowicze ſthłuczone z oleykiem rozanym/ przyłoz thego na ſadzel bolączy ă zapalony/boleść vſmierza y wątrobę zapaloną ochładza.

¶ Tez naſienie Makowe z fijołkowym oleykiem zmießane ă ſtłuczone dobrze w mozdzerzu/ potim namazy ſobie tym grzbiet wßitek. Wznaß pomocz w gorączych niemoczach ktore człowieka wyſußają iako w ſuchotach y w inych niemoczach zbytnie gorączych.

¶ Tez naprzeciwko ſuchoſci pierſi y inßych członkow vſchnieniu/ Konfekt kthory bywa z maku ieſt barzo dobry, zową gi w aptekach Dijapapauer.

Albo vczyn Lektwarz z ſoku lakricijey/z gumi arabicum/ z hanyżu z naſienia Makowe°/ă tak zmießay thy rzeczy z ſiropem Makowym ktory w aptece naydzieß/te° pożyway po troßcze porานu y na nocz/ abowiem to ieſt dobry Lek-

F kwarż naprzeciwko ſuchotam.
C Theż Mak czyni ſpanie gdy gi vwarziſz w ługu albo wwodzie ă tym ługiem głowe zmijeſz.
Theż z maku zamorſkiego czynią Opium ktore ieſt zimne weczwartim ſtopniu ă ſuche w trzecim ſtopniu.

Kazdy rodzay Makowy ieſth podobny ſobie w liſciu / iedno ize w kwieciu ma rożnoſć / abowiem ieden mak ma biały kwiath ă drugi czarny ă drugi czyrwony / drugi rogaty kthory ma kwiath żołty / ă wſzakże kazdi mak wypuſzcza z ſiebie naſienie czarne oprocz Maku białeᵒ ktory białe naſienie wypuſzcza.
Maſz wiedzieć iſz Opium bywa z ſoku czarnego maku zamorſkigo.

G C Mak warzony w potrawach takie potrawy czynią ſpanie.

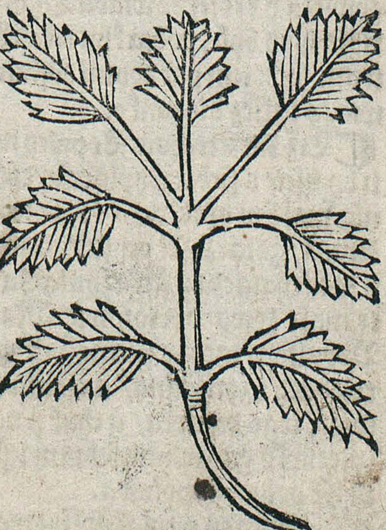
H C Też liſtki Makowe z oczthem ſtłuczone / na opuchline przyłożone / rozchodzi ſie opuchlina / Jtheż piekielny ogień wypądza y boleſć vſmierza.

I C A wſzakoż zbytnie mak pożywany pamieć pſuie / bolenie głowy y vſzu / z ſzafranem zmieſzany vſmierza. Pandecta ſwiadek.

Populus.

C Topola. Alberpaum.

Capitulum. 168.

Topola ieſth drzewko / ktorego mocz ieſt złożona z oſoby wodney yteż ziemſkiey ſubtelney ă tak ma mocz ſkładaną. A

B C Wino w ktorem będą warzone ſkorki tego drzewka / ieſth dobre naprzeciwko denney bolezći ytheż ktho vryny niemoże zathrzymać. Jednoż doctorowie powiedaią iż by płod odeymowało korzenie teᵒ drzewka często pożywane y takież liſcie tego odeymuie płod znawie

czey po przyrodzoney niemocy ich

C ¶ Też ſok z liſcia Topolowego wpußczony w vcho/ boleſć vſpokoia.

D ¶ Thež ſtego drzewa wypływa žywicza o ktorej powiada Diaſcorides iżby była dobra khu lekaſthwam/ bowiem pot zbytni zaſtanawia/ y takież biegunke.

E ¶ Też z wierzchow Topoley niżli by liſcie s ſiebie wypuſciła/ czynią maſć w aptekach/ ktora ieſth zimna/ gorączoſci ochładzaiącza y zaciſkhaiącza y ſen czyniącza ă te maſć zową doktorowie Maſć Populeon/ ieſth w niemałych potrzebach vżytheczna/ ă czynią ią ſoczek tego drzewka/ ă thak y naprzeciwko gorączym febram ieſth maſć dobra Topolowa.

F ¶ Thež gdy namażeß ſkronie y pulſi rąk y nog tą maſcią, vczini ſpanie tim ktorzi ſpać niemogą.

G ¶ Thež ta maſć zmießana z rożanym oleykhiem ă z fijołkowym tymi namaż wątrobe zapaloną/ bowiem niewymownie vgaßa zapalenie wątroby.

H ¶ Ggi tym namażeß pepek, pot obphicie pobudza/ ktora maſć tak bywa czyniona/ weźmi pąpia topolowego ieden funt/ liſcia makowego/ liſcia pokrzykowego/ liſcia bielonowego/ pſinkowego/ roſchodnikowego/ lactuczanego/ toiownikhowego/ każdego znich po pol vncijey/ ty wßytki rzeczy przetłuk ă warz z winem aż by wßitko wino mywrzało/ ă pothym wyciſni przez ſukhno czo namocznicy možeß/ ă onemu czo przeczedziß przyday ſad ła wieprzowego ſwieżego nieſolonego ile potrzeba/ ă tak to zmießay weſpołek na panewce na weglu/ potym ſchoway ă vżiway na ty potrzeby. Serapio powiada.

Paſtinaca ſilueſtris.

¶ Paſthernak albo polna marchew. Wildmorn.

Capitulum. 169.

Pasternak polny, to iest polna marchew/ albo srocze gniazdo/ Kthorego mocz iest zagrzewaiącza y otwieraiącza, vrine pobudza/ y rzecz przyrodzoną paniąą nawiethßą ma mocz nasienie s korzeniem ku tym rzeczam.

¶ Gdy vczyniß parzenie z liscia Marchwie polney wespołek z byliczą vwarzywßy w winie albo w wodzie/ chorobe białym głowam przywodzi.

¶ Vwarz nasienie polney marchwie z nasieniem piotrußczanim z nasieniem włoskiego kopru, tego sie napijay/ á bowiem rzezak y cießkie pußczanie vriny oddala.

¶ Thez vwarz polną marchew z lisciem wysokiego slazu/ s korzeniem liliowem/ z maiowym masłem thy rzeczy wßytki w możdzerzu stłucz ą vczyń plastr/ ktori iest barzo dobry na pleure.

¶ Też korzenie polney marchwie w karmiach pożywane/ pobudza chciwosć ku rzeczam cielesnym/ y reme pobudza ku wyßciu/ Awßakoż Pasternak polny niedobry iest ku iedzeniu sam/ Lepßi iest domowy/ bowiem iest smacznieyßy/ też wiathry czyni y gamracija strogi Ale polny Pasternak nieczyni takich wiatrow ą wieczey vriny wywodzi y rzecz przirodzoną białym głowam.

¶ Też rospądza guzy gdy gi vwarzyß z ßczyrwoną lebiotkhą ą na miestcze przyłożyß.

Awßakoż nasienie Pasternakowe iest wiethßey moczy na ty to choroby nizli korzenie dla wilkosci ktora wiethßa w nasieniu nizli wsamey marchwi. Ale korzenie podle niego pasternakowe iest mnieyße nakazdą stych niemoczy.

¶ Pandecta mowi ißby korzenie Pasternaku polnego naßigi zawiązane/ opuchline wypądza z ßyje.

¶ Thez kto ma przysobie korzeń tey to marchwie/ wężowi ßkodzić niedopußcza. Macer powiada.

Pastinaca domestica.

¶ Pasternak domowy.
Moren.

Capitulum. 170.

Pasternak domowy iest ciepły około wthorego słopnia y wilki troche mniey/ iesth dwoiaki/ domowy y polny/ then Pasternak domowy wieczey sie godzi ku pokarmam nizli ku lekarstwam/ ma włosnosć krew grubą czynić y ob

Pasternak domowy.

phitą ă tak chciwość cielesną pobudza.

Pasternak poki ieszcze iesth swieży tedy iest lepszy/ ale suchy iest mnieyszey mocży.

B ¶ Gdi nakraiesz korzenia Pasternakowego ă nakładziesz go w czukier/ te° bedziesz pożiwał na nocz ăbowiem chciwość cielesną pobudza/ ytez krew grubą mnoży y nasienie meskie/ tez thrawienie dobre czyni ă nawieczey tim obyczaiem sprawuiącz. Weźmi korzenia Pasternakowego vkopanego ă warz dobrze ă potym vwarzywszy skraj drobno ă wycisni z wody ă potim nakładz tego korzenia w miod odszymowany/ warz ażeby miod wywrzał/ ale masz cżestho ruszać aby ku rincże nieprzywrzało/ ă potym na ostatku przykoż szyszek ktore zową Pinee w aptecże naydziesz/ potym przykoż Cinamonu/ Imbiru/ galganu/ muszkatowe° kwiatku y orzechu muszkatowego/ tego pożiway poranu dla posilenia żołądka y dla dobrey krwie pomnożenia ythez dla pomnożenia mesczyżnskiego nasienia.

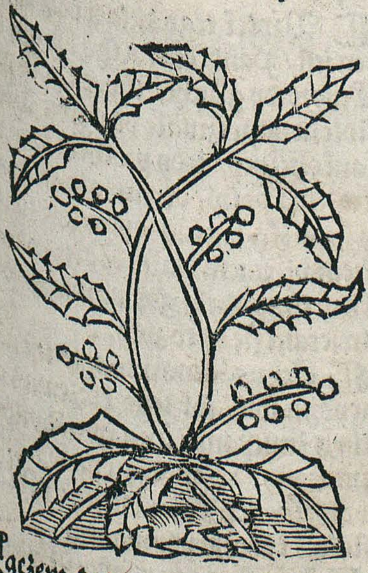
Tez tymże obyczaiem bywa konfekt z mikołayku/ abowiem pasternak domowy iest strawnieyszi niżli polny/ wieczey pobudza ku cielesney żądży dla vilkosci y ciepłosci swoiey ktore rzecży wspomagaią te chciwość cielesną/ Pandecta o tym powieda.

Pallacium leporis.

¶ Pałacz zaiączy. Hasenpalacz

Capitulum. 171.

PAłacz zaieczy iest ziele A mleczowy podobne, iedno isz list ma kończistszy, korzeń podobny zielu łamikamieniowemu/ kwiat na sobie ma drobny/ nasienie okrągłe/ niektorzy zową tho ziele domkiem zaiączowym/ ă drudzy Pa-

Pałaczem zaiączowym albo zaieczе ziele / a to dla tego iż to ziele broni zaiącza od melankoliiej ktorzi sprzi rodzenia melankolik / roście to ziele na mieściach cienistych y też na piaszczystych.

B

C To ziele zaieczy Pałaczek iest dobre ludziem Melankolicznym / to iest ludziem smetnym / troskliwym / a zwłaszcza kiedy będzie w winie vwarzono / a tak to iest wino barzo dobre ludziem zarażonẽ paraliżem y tim ktorzy kolike cierpią.

C

C Też korzeń Pałaczku zaieczeo w winie vwarzony / vrzyne pędzi y kamień łamie / krwawą biegunkę zastanawia.

D

C Theż korzeń tego ziela na szyi zawieszony / śmiałość czyni a boiaźń oddala.

E

C Też samo ziele w winie vwarzone a pithe / kwarthane leczy / y wszelkhą niemocz śleziony oddala mocznie.

Panis porcinus.

Artanita.

C Obraski. Erden nuß.

Capitulum. 172.

Obraski iest ziele / listh ma podobny bluszczowemu iedno iże iesth nieiakho białościami skropiony / przet ciemny ku czarności skłoniony / na połthory piedzi

A

w żwyß roscie/ kwiath na samym wierzchu wyrasta podobny rożanemu/ khorzeń thego ziela czarny ă wnąthrz biały/ okhrągły/ ßyroki/ płaski rzepie podobny/ ă na wieczey pod cieniem drzewa wyrasta.

Galien⁹ w ßostych kxiegach simplicium piße iß panis porcinus/ to iest Obraski ma rozmaythą moc na przod ocieraiącą/ roskrawaiączą/ przyciągaiącza y rospądzaiączą/ iest tez drugi rodzay thego ziela ktory zową grecowie Ciclatemon list ma podobny blußczowemu iedno iß mnieyßy/ pret ma miąßßy sekowaty/ ktory gdy doroscie drzewa thedy sie go dzierży iako blußcz/ kwiat ma biały woniaiączy/ nasienie ma iakhoby iagoda tłuste/ thak iż gdy roskąsiß/ tedy wilkość klijowatha iako lep s niego wychodzi/ ă wßakoż to nasienie y samo ziele nie iest vżyteczne ku lekarstwu. Na suchych miesczach ă niewyprawnych roscie/ to Plinius mowi ktory piße o pirwßym zielu iß iesth ciepłe w trzecim stopniu/ korzeń im wiethßy thym lepßy/ Swieży wiethßey moczy niżli suchy.

Ma to ziele być zbierano na konczu iesieni y sußono na słończu ă na cżworo ma być khorzeń skraiany ă na nici wießany.

¶ Vżytek tego ziela y korzenia ten iest/ Pandecta. Ktho by miał Emoroidy gluche/ tho iest żyły w stolczu napecżniałe od krwie Melankolicżney/ tedy prochem thego korzenia posip/ otwarzaią sie żyły y krew złą czarną wywiedzie z wel kiem vlżeniem ciała. Takież y sokiem thego ziela gdy namażeß/ otwieraią sie ty to zyły.

¶ Tez na Tenasmon/ to iest na wydimanie/ sok tego korzenia z olirą zmießany/ ă na rynczże przysmażony/ rozmoczywßy w thym bawełne przyłoż na ielito/ bedzie stolecz krom wydymania.

¶ Tez Serapion piße/ Weźmi soku korzenia iego ze trzy łyßki albo ze czterzy/ czukru czo złoty zaważy/ zmießaj społem ă przewarz iżby tego trzecia część wywrzała ă ktoby miał żołtą niemocz day mu natßczo wypić/ vleczyß pewnie te niemocz.

¶ Thez spowiesci Galienowey/ iżby sok tego ziela korzenia s sitą miodową vsmażony w rince każdego rowno wziąwßy/ iest lekarstwo doświadczone na żołthą niemocz gdy bedzie ze thrzy razy dano tak wiele co dobrą łyßką srebrną możeß wziąć.

¶ Tez Mesue piſząc de artanita o tym zielu ktore zowiemy Obraski wypisuie masć iedne ktorą

powieda być vżytheczną na wiele niemoczy ſtego ziela.

G ℂ Też ſok korzenia thego ziela z miodem zmießany ą w nozdrze w pußczony/ czyni kichanie/ ą ſthąd ſie głowa czyſci.

H ℂ Też korzeń ſtarty albo ſtłuczony ą na pepek przykożony/ ſtolcze czyni y ſwą rzecz przirodzoną paniam pobudza.

I ℂ Też piſzą o korzeniu Artenite tych tho Obraſkow iż gdy by niewiaſta brzemienna poſtała chwile nad nim/ tedy wnet dzieciątko porzuci.

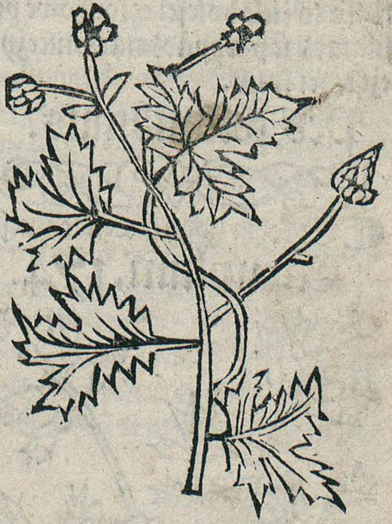
Pes coruinus.

ℂ Sturżeß. Rabenſneß.

Capitulum. 173.

A Diaſcorides piße otim zielu kthore zowie po græczku Clinopodiū, ieſt przy ziele albo byl zagąßczona / na dwie piedzi nad ziemią / roſcie na ziemi kamieniſtey/ liſt ma przypodobnieyßem byliczowemu/ kwiathek ßaſtowemu kwiatu.

Galienus ſeptimo ſimplicium farmacorum piße tże tho ziele ieſt cieple richło w trzecim ſtopniu/ thakież też y wyſußaiącze.

B ℂ Diaſcorides/ ziele ſamo w wodzie albo w winie vwarzone ą dane ku piciu / broni iadu rozlewać ſie po ciele/ ale gi trawi.

C ℂ Też ludziom ſtłuczonym albo z iakiego wyſokiego mieſcza vpadnionym ieſt dobre/ cieżkie odchodzenie vryny vlżewa.

D ℂ Też ſwoie rzecz paniam pedzi ytez dzieciątka niedopußcza donoſić gdy bedzie ku piciu dane vwarzywßy ie w winie.

E ℂ Auicenna thez piße onim w wtorych kriegach ſwoich Capitulo de Pede coruino iżby to miało mocz Kolikę leczyć y biegunkę ſtanowić/ ma włoſnoſci w ſobie korzenia Paluchowego.

Paweł lekarz powiada iżby vſmie

rzako to ziele bolesci członkowe posilaiącz ie y wypądzaiącz nieczyczistosci snich.

Pes columbinus.

Gołebia noga. Teubenfueß.

Capitulum. 174.

A Gołebia noga iest troy iedno ktore łacinniczy y græcowie zową Amomum/ drugie iest ktore ma list mały ą okrągły ßiroko nasiekany/ pręt cienki ą niedługi/ ku rumianesci podobny/ węzłowaty przykthorich liscie wyrasthą dwoie to iest z iedney strony ieden list ą z drugiey strony drugi list/ nasienie po trzech po czthierzech ziarnkach na iednym miesczu rosćie w posrzodku głowek iako igła.

Thrzeci rodzay tego to ziela gołebiey nogi ktore zową Anagiros o ktorym Galienus w ßostych kxięgach simplicium farmacorum piße timi słowy/ Anagirus iesth byl smrodliwa/ smakhu kwasnego/ ą wßakze iest cie[illegible]e/ list poki iest zielony tedy dla wilgotnosci niethak barzo kwasny/ ale suchi ma mocz vcinaiącz ą y zbytnie wysußaiącą

B Nasienie iego wraczanie czyni ą zwłaßcza kiedy będzie w wodzie vwarzone thedy flegme z żoładka wypądza.

C Też gdy by ktora pani miała zadußenie macicze/ okadzenie nasienie te° ziela będzie prozna złego.

D Thez y łożysko ktore po porodzeniu w paniach zostaie/ kadzenie tym nasieniem wypądza.

E Też swietego walantego niemocz vsmierza/ y vpadłego człowiekha z ziemie podnosi khurzenie przerzeczone.

Pistacea. Fistica.

Capitulum. 175.

Pistacea iest slowo grecżkie, Fistica lacinskie. Ktoremi slowy to ziele zową / nieroscie w naßech krainach ale w Damaßku w Grzecijey / iedno iß iesth ziele ă zwlaßcża owocż iego vżythecżny którego doctorowie cżesto vżywaią w niektorych niemocżach.

Naprzod wedlug powiesci Dyascoridis iż iest owocż te° ziela barzo dobry naprzeciwko niemocżam plucżnym/ wątrobnym y wßythkich piersi.

Serapio piße o tym owocżu powiedaiącż iß iest subthelnego przyrodzenia/ smaku przygorżkngce° zagrzewaiacży y wysußaiacy wiecżey nizli orzechy laskowe.

Takież też y Galienus swiadcży powiadaiącż ißby thego ziela byla wielka obphitość w Alexandrijey w ziemi Egiptcżkiey/ malą tucżność daie, ă wßakoż wątrobie iest barzo przijemne/ tym obycżaiem iß niecżysthosci z niey purguie, ă potim ią posila dla smaku przirodzonego/ gorżkiego y korzenne°. Niektorżi pißą o Pistacijach żeby mialy żołądkowi ßkodżić/ w tym iesth wątpienie miedży lekarżmi/ ă wßakhoż ie przyprawuią z cżukrem.

Platanus.

Jawor. Ahorn.

Capitulum 176.

Jawor iest drzewo/ listu ßyrokiego/ ktory list podobny rece cżlowiecżej smaku troche gorżkie° ă cierpniacżego/ skora na samym drzewie iest mięßa ă ku rumianosci poßla / samo drzewo rozlupione thez barwe ma srzodkhiem miedży rumianoscią ă miedżi bladoscią / to iesth z blada rumiane, kwitnie to drzewo drobnym ă bladym kwiathem/ na

Jawor.

miesthczu thego kwiecia wychodzi nasienie z ziarnek kthore takież są z blada rumiane/ chropawe ă tymi ziaruki w Jspanijey sukna farbuią ktore zową palma Cristi/ to iesth dłoń Cristusowa/ Galienus w siodmych kxiegach siplicium far. Capitulo de Platano pisze iż Jawor iesth miernie zimne° ă wilkie° przyrodzenia/ Takież thež y Diascorides wypisuie własnosci thego drzewa/ tu iest napisano dla tego iż go lekarze vżywaią w niekthorych niemoczach.

B ℭ Galien⁹ pisze na miescżu wyższey namienionym/ list thego drzewa poki iest zielony, Starwszy gi w donicży/ przilož že na bolączke kthora na kolenie bywa/ nathychmiast bolesć odeydzie.

ℭ Też gdy s skory thego drzewa vczyniß proch ă vwarziß gi w occie/ tedy płokanie vst tym ocztem ciepło bolesć żebową oddala.

ℭ Też owocż tego drzewa stłuczony na miałkhi proch ă z wieprzowym smalczem zmießany/ iest dobre lekarstwo przikładać namiescze ogniem albo wodą sparzone.

ℭ Też popioł s skorek Jaworowych wysußa wilkhosci w ranach y w fistułach barzo mocznie ă potym goij.

ℭ Proch z liscia ăż owoczu te° drzewa/ iest ßkodliwy płuca m wysußaiącż zbytnie wylkosć przyrodzoną ă tak głos psuie, oczom też barzo wadzi.

ℭ Też skore z owoczem spaliwßy ă vczyń proch / ktory zmießay s smalczem wieprzowym ă vczyń masć ă te masć przikładay na złe rany gnoiste/ cżisci/ wysußa y goi barzo dobrze.

ℭ Też skorki tego drzewa stłuczone na proch ă w winie przywarzone/ iad wßelki psuią/ tak wężowy iako y nied zwiadkow/ gdy będzie miestcze zranione mażane y może sie dać tego wina napić.

Pellicinus.

ℭ Wilczy groch.

Capitulum. 177.

A W Ilczy groch iesth ziele ktore miedzi pßenicząą roście y miedzy tecz= mieniem/ roßczki al= bo gałąski ma geste ă subtelne ta= kież też y listeczki ma cienkie ă bar zo małe/ na ktorim zielu miesiącz ki wyrastaią w ktorych są ziarnka po trzech w każdym miesiączku / smaku gorzkiego ă troche żolta= we.

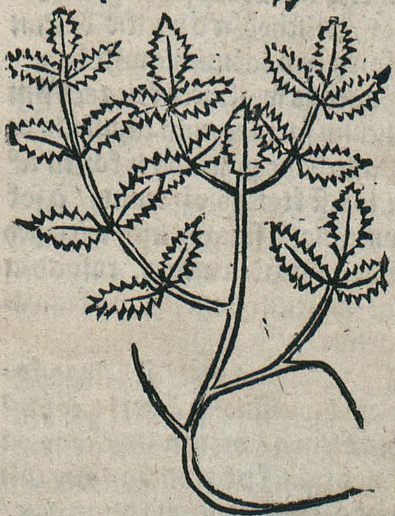
B ¶ Pißą lekarze starzy ă zwłaß= cza Alexander izby płod poczęthy miało mocz tracić y białym glo= wam gich rzecz przyrodzoną moc nie porußać.

C ¶ Takież też y Galienus w kxie gach simplicium farmacorum pi= ße powiadaiącz yß nasienie thego ziela iest rumiane ă barzo gorzkie przykrą gorzkością/ ma the włos= nosć iß z ielith wypadza wßelkie nieczystosci/ ă thak na kolike iesth dobre/ Takież thez y gałąski tego ziela uczynią.

Paucedanum.

¶ Wßywy kopr. Saußen tille.

Capitulum. 178.

A W Szywy kopr iest ziele maiące listh podobny thrkyczowemu zielu / ktore usamego korze= nia wypußcza iakobi niciakie wło

sy cienkie korzonki/ pret albo gałązki podobne włoskimu koprowi, kwiat żołti, korzeń zwierzchu czarny ă wnątrz biały/ woniey przykrey/ miąßßi ă pełny wilgotnosci, roscie przi gorach gdzie słońce mało dochodzi.

Przy korzeniu te° ziela roscie niekthora rzecz podobna khadzidłu/ Poki sok iest w korzeniu tego ziela/ poty mocz ma/ ale gdy sok wycisnieß/ tedy korzeń iuß barzo małey moczi iest, ă wßakoż czi ludzie kthorzy wyciskaią sok stego korzenia / przichodzą o wielkie bolenie głowy/ y o zaćmienie wzroku.

B Galienus w osmech kxiegach simplicium farmacorum capithulo de Paucedano powiada iż korzeń te° ziela iest ktorego vżywamy/ ă sok wycisniony sniego/ iesth wieczßey moczi/ zagrzewaiącey/ rospądzaiączey/ scieńczaiączey/ y vkrawaiączey.

C ¶ Serapio piße/ sok stego korzenia wicisniony ă poti z rożanē oleykiem ă z octem zmießany, pamieć zgineła dokończa: zasie przywracza/ y ßalonemu rozum daie/ gdy głowę ogoliwßy kielko razow namażeß/ y też naprzeciwko swietego walantego niemoczy iest niepospolite lekarstwo.

D ¶ Też sok tego korzenia z oliwą zmießany/ troche octhu winnego do nich przyczyniwßy/ iesth lekarstwo naprzeciwko bolesciam głowny m, naprzeciwko paraliżowim y naprzeciwkho vschnieniu y skurczeniu członkow gdy tym będzieß mazał.

E ¶ Thez khadzenie z doku białey głowie stego korzenia vczynione/ z niepłodney płodną czyny/ człowieka zbytnie spiączego czini czuinym/ y kurzenie ono wßelki gad z domu wygania.

F ¶ Thez sok przerzeczony z rożanym oleykhiem zmießany/ bolesci vßne vsmierza gdi thego ciepło w vcho wpusciß j zebowe bolesci oddala.

G ¶ Thez kaßel y dychawicze leczy gdy tego soku w iaie kokoße wpusciß troche ă potim vpieczeß miekko/ dayże onemu człowiekowi wypić/ y stolcze będzie miał lekkie z vlżeniem żołądka j slezziony y piersiam wolne oddychanie czyniącz.

H ¶ Thez korzeń wßywego Kopru iakmiarz też ma mocz naprzeciwko tym wßytkim niemoczam przerzeczonym/ ă wßakoż osobnie gdi będzie vsußony ă na proch starty tedy kosci z rany wyrzucza/ bliżne (w ranie ktora sie rychło goi) czyni/ ă tak proch tego korzenia vżitecznie od barwirzow w masci bywa kładziony dla tego iß ma mocz czysćić rane y ciałem narasßczać.

I ¶ Thez Galienus radzi korzeń w winie warzyć ă ocżukrowawßy albo omiedziwßy dać trunek ciepło wypić / powiada iß nieczystości s piersi spłucż przes stolcże wywodzi, y tez sama para onego korzenia w vsta brana / czyni vlzenie ciesßkiego oddychania w piersiach.

K ¶ Tez sam korzeń albo proch iego zeby vmocznia sprochniałe y bolesci gich vsmierza barzo rychło / może być czały rok y przez dwie lecie w czałey moczy zachowany / ă wßakoz im swießßy tym lepßy.

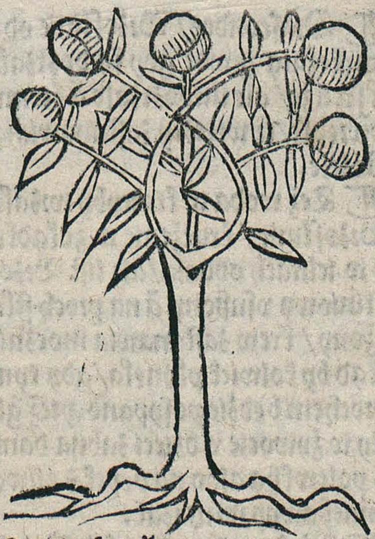
L ¶ Thez samo ziele wßywy khopr w wodzie vwarzony ă na dymiona białey głowie przyłożony ktora cirpi zastanowienie przyrodzoney rzeczy / pobudza mocznie gich rzecz przyrodzoną.

Persicus.

¶ Brzoskinia. Pfersig.

Capitulum. 179.

Brzoskinia iesth drzewo ktore iest polacinie rzeczone Persic[o] dla tego iß w perskiej ziemi tym imieniem rzeczony żacz ny człowiek to drzewo rozplodził Owocz thego drzewa w Persijey

iest niedobry ă prawie iadowiti ku iedzeniu, ale wnaßich krainach iest barzo prijemny ă nicz nießkhodzi kto go miernie pożywa.

Plinius mowi w thrzecinasthych kxiegach powiadaiącz iß tez w Egipcie roscie drzewo Broskiniowe na kstałt grußki / w ty krainy naße niebarzo dawno iest wniesione drzewo brzoskiniowe, samego drzewa y gałezi iego y liscia smak iest gorzski / ocieraiączy / owocz zbytnie iedzony / ßkodzi żołądkhowi y niestrawnosć w nim czyni dla przirodzoney zimnosci swoiey z wilgotnoscią zmießaney około trzecie[o] stopnia.

Włosnosci brzoskinie.

A ¶ Diaſcorides/ Brzoſkinie odmiekczaią żywot gdy ſą dozrzałe ă ſwieże/ ale niedozrzałe ă ktemu vwiedłe/ ti wieczey zaſtanawiaią ſtolcże.

B ¶ Też woda w ktoreyby wrzały Brzoſkinie / kruczenie w żołądku y w ielitach oddala/ale liſt Brzoſkiniowy vſußony ă na proch ſtłuczony/ krew zaſtanawia mocznie ſkąd by kolwiek płynęła/gdy tym prochem będzie poſypano, ytez gliſty w żywocie v dzieci zabija dany s polewkhą albo na pępek z oliwą zmießawßy namazać.

C ¶ Meſue piße/gdy liſcie Brzoſkiniowe weſpołek y s kwiatem będzie ſtłuczono w możdzerzu ă potym będzie ſok wyciſniony ſthego liſcia / ktorego gdy ſie daß złyßkę napić temu kto by miał gryzienie w żiwocie od iakich kolwiek chrobakow/zabija ie mocznie y ſtholczem wyrzucza z żywota.
Takież też czyni thym chrobakom khtore bywaią w vßoch / zową ie ſkorki/zabija ie y wyrzucza wen.

D ¶ Też oleiek w aptekach czynią z iądrek brzoſkiniowych / ktori ieſt doſwiadczony na bolenie vßu kiedy będzie ciepło po kropce w vcho wpußczony y około vßu pomazowan.

E ¶ Thenże Meſue piße onich iże pragnienie oddalaią y żołądek poſilaią ă zwłaßcza Brzoſkinie małe wonią nieprziiemną z vſthą oddalaią/ y owßem lubieżną czynią.

F ¶ Też Auicenna piße o Brzoſkiniach iß ſą wilgotnego przyrodzenia ă przeto też łacno prochnieią w żołądku mdłym/ktore też bronią płynienia wylkoſci złech do żołądka z inßych członkow dla ſwey cirpnoſci ktora ſie złączyła poſpołu z odwilżatnoſcią żywota.

G ¶ Daią też chęć ku iedzeniu/ale Brzoſkinie niemaią być iedzone po inßych potrawach/ abowiem czynią nieſtrawnoſć onego wßitkiego pokarmu pierwey iedzonego ale maią być iedzione przed inßemi karmiami/dla te° iß ſie richło trawią w żołądku y richło potim z żołądka wychodzą zaktoremi też y inßy pokarm poſtępuie / zawße ſwieże ſą lepße niżli ſußone/ aczkolwiek y ſußone daią thucznoſci człowiekowi niemało.

H ¶ Tenże Auicenna radzi dawać Brzoſkinie ludiom tim ktorzi miewaią niemocy z melankoliiey ſpaloney, iako tim czo miewaią quartany/czo miewaią melankolią iż od rozumu odchodzą/ tedy takim ſą brzoſkinie dobre ku iedzenia dla odwilżenia ciała y krwie ſpaloney

Perfoliata.

¶ Pepkowe ziele. Nabelkraut.

Capitulum. 180.

A To ziele ma list podobny ßalwiowemu listu/ ktory list obeymuie rozgi przy kthorych roscie/ na kamiennych y na piasczystych miesczach roscie.

B ¶ Proch vczyniony z listu tego ziela/ dany ku piciu w winie tym ktorzy sie rospukli/ osobną pomoc stąd maią.

C ¶ Tez gdyby ktory czlowiek albo dziecie miało rane na pepku/ tho ziele stluczone z lisciem/ przilozone na pepek/ rany barzo mocz nie goij/ a zwłaszcza gdi ktoremu dzieciecziu pepek roscie z zywotha, tedy iedno przykladay thego ziela stluczonego na samy pepek/ wpedziß weń a niebedzie sniego wyrastal.

Psilium.

Capitulum. 181.

A Psiliũ iest ziele listu kosmate° y samo wßitko ziele kosmate / galązki prawie osame° posrzodka pretu wyrastaia/ samo ziele w zwyß na polkori piedzi, na samym

wirzchu te° ziela gloweczki rosthą okrągłe po dwu y po cztérzech, w ktorych iest nasienie czarne ā twar de iako mak wielkie / tho nasienie iest ktorego lekarze vżywaią/okto rim Galienus pisze w osmich kxię gach simplicium farmacorum/iż iesth barzo vżitecżne ā iest w wto- rym stopniu zimne° przirodzenia, barzo mało wysuszaiączego/ kto- re nasienie w wodę sie zanurza ta kie iest lepsze/ Niektorzy zową tho ziele pulicaria herba/ tho iest Ple- sne ziele/ iż nasienie iego iest pch- łam podobne. Nesienie tego ziela ma wlosnosć odmiekczaiączą ży- wota tak iż stolcze pobudza, āwrza ko ż Joannes mesue capithulo de psilio pisze iż iesth troiakiey farby, iedno biale drugie czarne/ thrzecie brunatne/ lepsze iesth miedzy nimi ktore iest pełne ā miąższe ā w wo- de sie pogrąza/ Jest to ziele dwo- iakiej osoby rożney/ bowiem drzeń thego ziela iesth zagrzewaiączy w czwartym stopniu ā tak iest moci przenikaiączey/ zarumieniaiączey ytez bebele czyniączey ā na koniec iest rzecz iadowita, Skora zwierz chnia iest zbytnie oziąbiaiącza.

B ¶ Serapio spowieści Diasco- ridis pisze iż samo ziele stłuczone ā z rożanym oleykiem ā z octem v czyniony plastr/ ktory ma mocz v śmierzać bol y zapalenie kaźdego wrzodu y członkow bolesci oddala y bolenie głowy odeymuie gdy bę dzie na ciemie y na czoło przyło- żon trochę rożaney wodki kthemu przylawszy.

C ¶ Tez to ziele stłuczone ā z oc- tem zmieszane/ rospukłym dzieciō iesth plastr vżyteczny/ Thez broni rość pępkha gdy będzie przyłożon na mieszu.

D ¶ Tez woda w ktorey by warzo no Psilium ocukrowana/ chłodzi człowieka y pragnienie oddala z- bytnie w gorączych febrach/ y stol cze lekko czyni.

E ¶ Mesue znamiety lekarz then takież pisze o tim zielu/ iż ma moc vśmierzaiączą / rzezanie y darcie wnetrzne ktore bywa w ielithach gładzącz y odwilżaiącz zdrapanie ich/ wydymanie krom stolcza (zo- wą te niemocz Tenasmon) odda- la przywodzącz lekko stolecz.

F ¶ Sok wyciśniony z niego, thez otwiera żywot/ iedno iż barzo o- ziąbia/ ktore oziebienie może być ciepłemi rzeczami naprawiono/ iako czynamonem/ tatarskiem zie lem albo korzennym winem.

G ¶ Thez nasienie thego ziela sma żone albo vsuszone/ zatwierdza ży wot/ ale tak surowe czyni przepu szczenie/ ktore° nasienia miara na iedno wzięcie iesth czo dwa grosza zawaźą/ ā to nasienie troszkę prie

chłukßi ma być namoczono przez kielko godzin w wodzie tak długo iż s siebie pusci klijowatą wilkość ă potym przecedziwßy ă oczukrowawßy ciepło maß thrunek wypić Abowiem czyni przepuszczenie: kolere wypądza / ă tak iesth dobre lekarstwo w gorączich febrach w tercijanach y w rożnych ogniowych niemoczach / dla thego iże chłodzi pragnienia broni y wolność oddychania w piersiach czyni.

Palma.

Dłon kristowa. Palman paum

Capitulum. 182.

TO ziele w lesiech y na łąkach roscie / listhy ma przy ziemi ă nanich są mieysca poczerniałe / korzenie ma ßyrokie iakho dłoni s palczy / pręt na iedne piądz od ziemie / ă z wierzchu około pręta ma kwiatki białey brunathnosci / iesth przyrodzenia powietrznego w pirßym stopniu / ma moc własną iadowitość s człowieka wymiatać / gdyby ie kto vsiebie nosił / trucizny ani babich czar nietrzeba sie bać. A

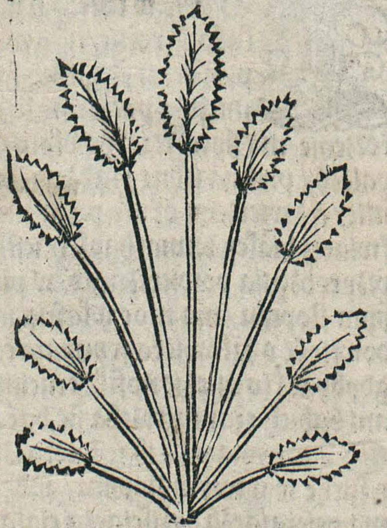
Auicenna piße iż iest gorącze y suche w wtorym stopniu / mocz ma ocieraiączą / czisciączą ciała, członkhom pomaga w ich przekażach / też od złe° rozumu ku rozumowi przywodzi. B

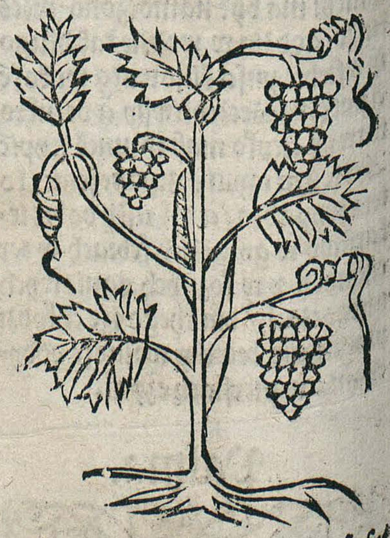
Piperata.

Pieprzyczka. Pfefferkraut.

Capitulum. 183.

ZIele iest ogrodne listu ßyrokiego y długiego iako mietka ale wiecżßy / pobielałey zielonosci / smaku kąsaiącze° barzo y palączego / ßałße też sniego działaią / gorączość w nim panuie aże ku czwartemu stopniu / ma mocz rzeczy zimne rospußczać / w oleiu A

gdy ią vsmażyß ă tym ciało troche potrzeß/ poth wzbudza/febre zimną odpądza/ dne trzew vstarych ludzi odeymuie/też nadymanie czini, mocz zastanowiony przepußcza.

Passule.

Grxcżkie wino. Weinper

Capitulum. 184.

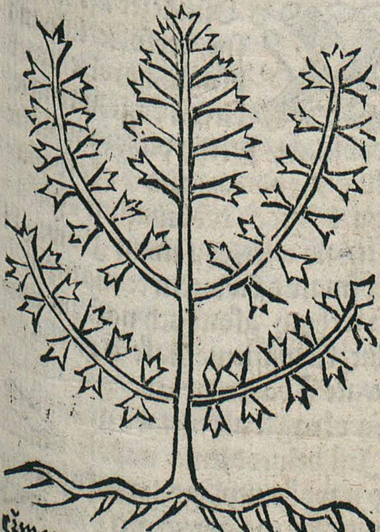
TEst cieple° przirodzenia wpierwßym stopniu, powietrznosć w nim panuie / thez ma mocz iako y rozinki/ gdy gi wycisnieß z gronek ă tej wodnosci bedzieß pożywał za lekarstwo/piersi miekczy/ wątrobe y ledzwi czyści Khamień s człowieka wypądza/ cheć czyni ku iedzeniu gdy te vwarzy z babką ă pije te wode /krwią plwanie zastanawia.

Pes milui.

Kania noga. Gaierfuß.

Capitulum: 185.

TO ziele vsthawicznie przy lesiech ă przy mokrich mieśczach roście Listhy ma iako kozlek skarbowane ă w posrzodku czyrwone / pret wysoki ă na wierzchu kwiat biały ă długi iakoby kotcze ogony / ma mocz goiić zimnicze

czwartego dnia/ warzyć to z iele- niem iezykhiem ă to pić/ zimnicze leczy/ dne vsmierza wßytkiego cia ła.

Premorsa.

❧ Czartowo ziobro.

Capitulum. 186.

A

Przy lesech y na niekto rich łąkach to ziele ro scie/ korzeń ma wkolo pobielały ă w posrzod tu iakoby vkąsil / listy ma długie szyrokie ă gładkie po ziemi ie kła dzie/ przeth wypußcza na łokieć w zwyß ă na wierzchu ma głowecz ke modrą. Jest przirodzenia cieple go w threcim stopniu/ suchego w wtorym/ Ma mocz otwieraiączą/ przenikhaiączą/ wygryzaiączą/ y pot pobudzaiączą.

B

❧ Proch s korzenia tego ziela s prochem biedrzeńcowym zmießać ciało ktore bywa iakoby wody pełno/ czo sie to sthawa dla zimnych wilkosci: rozpußcza ă czyni łacz- nieyße ku wygnaniu thych wilko- sci/ Fortki przechodne w ciele oth- wiera/ ă potym wilkość tey wod- nocielnosci wygania.

C

❧ Thez mocz wygania / Duß- nosć s kaßlem w piersiach odyma A to tak czyniącz/ warz naprzod w winie korzeń piotrußczany/ ă po tym w tim samym winie pożywaj thych prochow porano y wieczor/

Dne trzewną vsmierza/ Gdy by mor na owcze albo na iny dobytek padł/ dawać to bydłu też osalaiącz/ Ale vwarzyć ą gdy tego sok w leieß do wody ą to daß pić/ wßythki czari od bydła giną precz /

D ¶ Thez ktoby miał niemocz padaiączą/ albo komu by sie dopiero przydała/ stłucz korzeń tego ziela/ s korzeniem piwoniowym/ ą dawać niemocznemu w ßałwijowey wodcze/ albo tak then korzeń surowo gryść/ mocznie oddala te niemoc, ą maß go poziwać ze trzi niedziele.

Pilosella.

Kosmaczek. Wund kraut.

Capitulum 187.

Kosmaczek iest ziele le sne/ wysokie/ listy ma A długie/ ßyrokie/ miekkie, na kończu cienkie, pobielałe/ przethy pußcza wysokie ku gorze od korzenia ą około prącia listheczki drobniuchne z gałąski/ na wierzchu maią głoweczki kosmate s kwiatem brunatnym/ ą wthych głowkach nasienie maluczkie nasienie białe ą podługowate ą barzo twarde/ gałąski nie są okrągłe ale nieiako granowite Jest przyrodzenia napoły zimnego y napoły ciepłego/ wßakoż wżdy wieczey ma gorączosci z nieiaką gorzkoscią/ Ma moc ocierać/ czyścić/ naprawiać, y bolesci vsmierzać.

B ¶ Warz Kosmaczek z biedrzeńczem (niebedzießli miał mnieyßego tedy stym pospolitym, wßytko dobrze) z zielem co ie zową wołowy iezyk / z zielem czo ie zową grußczyczka/ z zielem ktore zową starczek/ z żywokosthem mnieyßym / warz to w czystym stharem piwie w czarnem albo też y w prostem / day to pić rannym/ sthłuczonym, z wysoka vpadłym/ vbitim suchemi ranami/ albo wßitkim ktorzy by takowemi vrazy byli obciążeni barzo to lekarstwo pożyteczne iest wßytkim takowym/ ytez zemdlonym od cieżkiey pracze / od dźwi-

gania cięszkiego przerwanym.

Thež woda tego Kosmaczku zmieszana z miodem/ z mąką wilcze° grochu / rany czysci y mieso w nich narascza, swierzb spaddza bolesć y otok z rauy wyciaga.

Niektorzy w miasto te° Kosmaczku biorą korzenie niedospialkowe, ale wtem błądzą/ wszak może slynąć kosmaczek polny.

To ziele gruszczyczka o ktorymem powiadal že go tham potrzeba w to lekarstwo, inaceiem ci go po polsku mianować nie vmial telko to ziele w lesiech roscie list ma podobny polney gruszcze / latorosl ma długą barzo/ po ziemi sie pnie/ ā około latorosli kwiatek bialawy, gdi kwiatek opadnie /thedi nanim iagody zielone zostaią.

Persicaria.

Rdest. Flech kraut.

Capitulum. 188.

Desth ma listy podobne brzoskwianemu j sam iey podobny iest w moczy/ Jesth tež y drugi ktory ma na lisciech miesca czarne/ma tež mocz czerwie w ciele zabijać iako y list brzoskwiany /

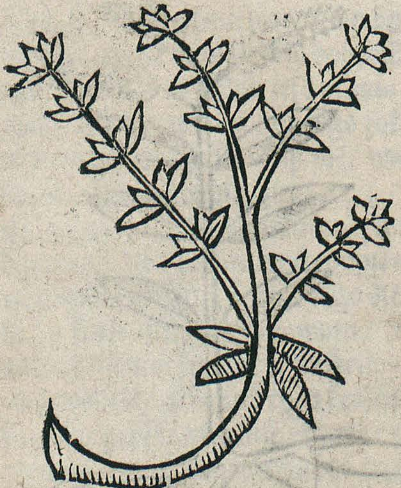
Ktore by bydle miało robaki z obrażenia w ranie/ten Rdest stlucz ā wycisnąwszi te wode sniego zieloną, tą wodą wymywać ā chceszli aby tho mocniey działało włoż gi pierwey do gorzelczu, ā potym do rany wpuszczay.

Tež gdy gi stluczesz ā bedziesz brzuch okładał/ glisthi vmarza w żywocie. Ten Rdest roscie przy mokrych miesczach/ ktory niema na liscie czarnosci/iest kąsania barzo ostrego až gi niektorzy zową piper wodny/ale gi podobniey zwać rzeżucha wodna/slowie senecion.

Pulicaria.

Pleśnik. Floch kraut.

Pleßnik.

Capitulum. 189.

A Pleßnik dla thego iesth nazwan iß od nie° zdichaią pchły/ Jest ziele troie, wielkie jmnieyße/ y ießcze mnieyße/ Wiecżßy y namnieyßy ſą ſobie podobni w liściu y w kwieciu/ liſt maią podobny ku oliwnemu albo ku wirzbowemu ale nieczo oſtrzeyßy y mießßy/ wiethßy ma won ią nie lubą, iest wyßi niz łokieć/ ă mnieyßy iako tego poł/ kwiat ma żołty/ korzenia iest niepożytecżnego/ wßitki ſą iednakiey mocży y iednakie° pozytku w lekarſtwie/ Jesth thedy Pleßnik gorące° przyrodzenia w trzecim ſtopniu ă ſuchego w wtorym/ ma mocż roſp ußczaiącą/ warżyć gi w wodzie ă polewać ziemie/ Pchły pozdychaią/ albo go po ziemi naſłać/ Vkąßenie od iadowitego zwierzecia lecży.

B ¶ Gdi wielki z mineyßym vſmażiß w oleiu/ zimnoſć wßelką gdziekolwiek była/ gdy thym pomażeß zagrzewa y odpądzą/ w winie warżony ă pity: dußnoſć w pierſiach odeymuie.

C ¶ Też vwarżyć liſt s kwiathem w winie ă pić/ iadowi ktoremu przyſthępić nie da/ vpławy niewieſcie y mocż zaſtanowiony / y płod vmarły wygania.

D ¶ Też gi warżyć w wodzie ă vczynić wanne aby w tim pani ſie działa/ boleſć w macicży vkracza y wyczyscia ią.

E Srzedni Pleßnik roscie na mieſtczach wilkich/ ă nieieſt tak wonny ieſt ſilny/ preth miąßßy ma długi na połtora łokcia/ liſty miekkie ă mało pożytecżne.

Poligonia.

¶ Szczotki.

Capitulum. 190.

A Diascorides piße otim zielu: ktore Poligonus zowie/ iest ziele maiącze cienkhie rożdże a barzo sekowate/ kthore sie na ziemi sciele/ list rucie podobny iedno iß przedlugowaty a miekki/ nasienia ma dosic iakmiar przi każdim listeczku/ kwiat ku białosci sklony. Jesth też drugie ziele Poligonos samicza kthore roscie iakoby zbło wydłubane w posrzodku a sekhowathe przy ktorych sekoch rożczki wyrastaią drobne/ a na nich listeczki drobne iakoby na choijnie/ khorzeń thego ziela nieiest vżytheczny ku lekarstwam/ Tho ziele na mokrich miesczach roscie.

Plinius wedwudziesthych y w osmych kxiegach piße iże Poligonium iest krwawnik ktory przy samey ziemi roscie/ listek ma drobny rucianemu podobny/ iedno iß iest dwoiakiego rodzaiu/ to ziele ktore iest podobne krwawnikowi iest samiecz/ nasienia y liscia drobnego ma barzo wiele.

B Sok stego ziela wycisniony, z nosa krew płynącza zasthanawia gdy bedzie w nozdrze wpußczony

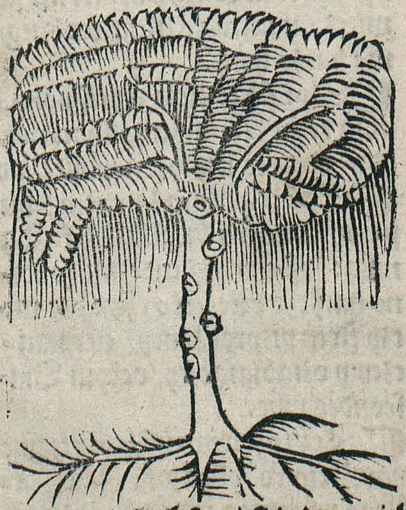
C Sok tego ziela z winem zmießany/ krwawą biegunke y każdą inßą: zastanawia mocznie to wino natczczo pite/ a to czini dla moczy swey przyrodzoney/ cierpniączey y oziąbiaiączey/ oczym Diascorides piße.

D Też toż wino iesth vżyteczne naprzeciwko vkąßeniu psa wscieklego y każdego iadowitego zwierzecia/ Jthez na każdą zimnicze iest sok tego ziela dobri/ gdi bedzie wzieth godzine przed ograżaniem To maß rozumiec o samczu/ bowiem samiecz iest byl rostącza dosyc miąßßo gałęzisko/ sekowatho przy ktorych sekoch gałąski wyrastaią/ naktorich list roscie grußkowemu podobny/ korzeń iest nikczemu pozyteczny/ roscie na mokrech miesczach, ale samo ziele ma własnosci thakież iako y samiecz/ ale daleko podleiße, a to iest rzeczono własnie Szczotki.

Pinea.

¶ Sosna. Kinpaum.

Castitulum. 191.

A SOsna iest drzewo vielkie s ktorego żywicza wypływa/ też owocz date/ to iest szyszki/ są też ine w inych ziemiach ktore daią owocz wielki/ to iest iądra wielkie białe (zową ie w aptekach Pince) są lekarsthwem przeciw kaszlowi y ktoby miał płucza ranione ă pływał by krwią/ J thym ktorzy suchoti maią/ są ty ziarnka pożyteczne/ Naprzeciwko zapaleniu ledzwi/ y też przeciw zapaleniu moczu/ J przeciw rzezaniu są dobre gdy gich kto pożywa z nasieniem malonowym y s czukrem.

B ¶ Thez człowieka wyschłego/ y wyprągłego posila/ stłucz ie z migdały/ ătak tego często pożywać.

C ¶ Też ktoryby człowiek wyschł żeby na sobie ciała niemiał/ albo gdyby w nim wyschły wilkości do bre przyrodzone od wielkiey gorączości/ albo od kaszlu suchego/ albo od krwawego charkania/ y od inych nieczystości duszączich/ albo dla owrzedzenia płucz/ albo inszich członkow w kthorych sie dychanie przechowawa/ Napierwey wziąć migdały ă obłupić ie/ Jądra sosnie zamorskiey/ mak biały/ muszkatowego kwiatu/ Wmocz ty rzeczy w rożaną wodke/ przyłoż thez krochmalu y czukru czystego/ /ale ty ziarnka Sosnowe setrzi w pânewcze/ ă to wszitko pospołu zmieszay/ przyley zasie wodki rożaney sczoby dosić było/ nadziałayże ssgo szthuczek okrągłych ă day gim vschnąć/ ă zawżdi rano y o nieszporzech iedne stuczke z iaday.

D ¶ Nasza Sosnia polska ty moczy własne ma/ iey mocz iest w liściu/ w skorze/ w żywiczy/ Listhy iey warzyć w occie ă thym vstha wymywać/ Flux z głowy wyciąga/ Też gi warzyc w wodzie ă vsta płokać smrod ktori z vst bywa y bolenie zebow odeymuie. Thąz

wodą rany wymywać/ iesth gim wielkiem lekarstwem.

¶ Też gdy vwarzysz tho liscie w czyrwonym winie/ ă gdyby thym rany swieże wymywał cieplo/ bez żadnych masci ie zgoiysz/ Ranam starem kthoreby wiatr obwionął, to lekarstwo nic niepomoże Skora ma w sobie suchość i cirpnienie ă przeto barzo suszy.

¶ Egdyby sie kto oparzył ă bebele sie zdziałały ă pothym gdyby sie ty bebele sprzepukały/ setrzy te skore na proch ă zmieszaj z białem kadzidłem ă tym posypuy.

¶ Komu by ielitho wychodziło wziąć tego listu sosnowego ă rosparzyć gi w goraczu /potym rospuscić hałunu w winie na ogniu ă w tim winie zmaczać sukna plat/ potym położyć na they borowinie rosparzoney ă kazać iemu na to sieść/ ielitho wtłacza do żywota.

¶ Zywicza Sosnowa ktora iest wonna/ swiatła/ kruwka/ ta iesth dobra/ bo zagrzewa/ rospuszcza y czysci plugastwa z ran. Edi zmiesza z grynszpanem ă vczyni plastr, ktory plastr gdy przikłada na parszywą głowe/ goij thy parchy złe.

¶ Też rane wyczyscisz zawiesista/ rospuść żywicze z wosthiem w oliwie ă przikożyć ku themu aloe y białego kadzidła/ y Sarkokollū wsypać ă zmieszać społem/ tho bedzie iako masć / potym stey masci plastry działać ă przikładać na rany, barzo ie mocznie goij.

¶ Też człowiek ktori ma suchoti Dobrze aby siedział w boru miedzy prawą sosniną aby wonia sosnowa weń szła vsty/ gdi dycha tedy ią bedzie brał w sie / bo ta wonia gdy przydzie do płucz/ ranienie gich albo owrzedzenie goij/ ă zwłaszcza gdy tam siedząc wyczyscisz płucza charkaiąc y pluiąc.

¶ Też szizki vwarzone w wodzie wrzody y przymioti smrodliwe na nogach leczy gdy thim bedzie wymywał/ ale przikoż ktym szyszkam hałunu y kadziwła białeᵒ/ ă zwłaszcza człowiekowi nie tłustemu iest to lekarstwo pożyteczne.

¶ Thez ktho by miał rane ă dla wielkiej wilkosci niechciała mu sie zgoić/ sethrzy skore Sosnową ă zasypuy tym prochem/ wysuszy ią y zgoij barzo dobrze.

Pirula.

¶ Gruszczyczka. Wintergrin.

Capitulum. 192.

Grußczyczka.

Lesiech roscie to ziele listh ma podobny ku grußcze polney / byl na ktorey listh roscie iest twarda / korzonki ma male ă cienkie / iesth gorzkie y cirpnącze / iest slożone od ognia y z ziemie / ă tak iest przeciwney moczi / vranionych suchemi ranami / albo vtłuczonych / y też z wysoka vpadłych zbiegłosć krwie w kupe rospußcza zetrzeć to ziele ă dać sie go napić z reuponthycum / J w żylach złe zbytki trawi, rany otwieraiące goij y otokowi broni przystępować do rany.

B ℂ Też przepukle rzeczy albo przerwanie spała / owrzedzenie w miechierzu y w macicy goij.

C ℂ Gdy go przywarzi ă tą wodą wymywa rany smrodliwe przyłożywßi do tey wody hakunu / gnoy z rany wyczißcia y smrod odeymuie / rozgnijać sie ranie niedopußcza wilk wrzod na nodze goij / j wrzod kthory zową rak / niedopußcza sie im rosßerzać.

D ℂ Też gdy gi na miestcze przepukłe przywiąże / albo vwarzywßi stłuczne snie° pije / przepuknienie warza / albo go nakłaść w worek ă vwarzywßy gi w czyrwonym winie przyłożywßy hakunu ă wodny przylawßy / ciepło na przepukłe przykładać ă przywiezować żeby tak na tym trwało / ă to maß czynić do iedenaście dni / iedno nie wiele sobą rußać / y owßem stąkania sie chronić.

E ℂ Egy ią warzy w piwie ă tho piwo pije, kamanie j kłocie wnątrz odeymuie.

Quercus.

ℂ Dąb. Der aich.

Capitulum 193.

A Dab iesth drzewo wielkie / ktorego list y zołądz y debiankhi godzą sie w lekarstwa / Naprzod tedi o lisciu bede powie-

dak/ Są zimnego y suchego przy-rodzenia/ maią mocz wysuszaią-czą y sciągaiącżą w kupe/ ytez z-wieraią miesthcza przepukle albo przerwane.

B ¶ Tez warzyć listy debowe/ babke/ rożą/ pozimki/ lakricią/ ă to pić/ owrzedzenie albo ranienie pluc goij/ Czyrwoną biegunke zasthanawia/ y wraczanie/ Proch z listu Debowego rany stula.

C ¶ Tez gdy vwarzysz list debowy w czyrwonym winie/ ă ktemu adziesz przylożysz/ mirri ă tiu vsta bedziesz wymywać/ smrod gich odeymuie/ zeby slabo siedzące vmocznia/ mieso około zebow scieńcza/ w dziąslach rany spaia y goij.

D ¶ Thez warzyć listhy w czyrwonym winie ă tym wymywać swieże rany/ ă z wierzchu zasie listem przykladać/ to samo rane goij/ ale starą rane musisz wygnoić/ bowiem to lekarstwo nieprzemoże tej ku zgoieniu.

E ¶ Zolądz tez iest zimnego przyrodzenia w pirwszem stopniu ă suchego w wtorym/ iest tez cierpniączy/ á thak swoią cirpnoscią biegunki krwawe y mocz zasthanawia.

F ¶ Proch snego vczinić ă zmieszać z rożanym oleykiem/ ă na gorące bolączki pokiby sie ieszcże nie zmocżniły vczyniwszy plastr przykladać y około wrzodow ciało rozsiadaiących plastr then okladać, gorączość rozgania y gryzienie.

G ¶ Czaszolki kthore siedzą na iednym końcu zoledzia/ gdy snich proch vczyni ă rospuści gi wodką babczaną iszby gesto bylo/ tym okladać brzuch/ biegunke czyrwoną zastanawia / owrzedzenie goij trzew.

H ¶ Tez vwarzyć zolądz/ z sporzyszem ă to pić/ thrzewa vmocznia Mocz mnozy/ dzieciem kthore sie w nocży vsikaią iest dobre picie I tez proch stych czaszolek wilgothne wrzody wysusza y goij.

Debianka khtora na debie roscie/ iest tegosz przyrodzenia czo y gallas albo tez zolądz/ Mozesz snich

lekarstwo czynić iako y z żoledźtu ale viedz że ie maż zbierać poki są niedostale ă piczne/ gdi iuz sa suche nicz ponich/ z halunem ă z bolum armenũ naprzigodnieysze iest ich lekarstwo.

Rosa.

Roza. Rosen.

Capitulum 194.

A

ROża iest zimna w pirwszym stopniu/ sucha w wthorym stopniu/ Roza zielona yteż sucha godzi sie ku lekarstwam/ wiele rzeczy przyprawuią s kwiatkow Rożanech, naprzod miodek Rożany/ czukier Rożany/ sirop Rożany/ oleick Rożany/ wodka Rożana. Miodek Rożany thak bywa, Naprzod warz miod przesny, s szimuygi ă potym preczedz/ wktory miod nakladz kwiathkow Rożanych drobno ie skraiawszy ă przywarz throche. Czukier Rożany tak masz czynić/ Weźmi kwiatki rożane ktoreby sie ieszcze niedobrze roskwitnely ă pothym ie drobno skray albo s siekhay z bialym czukrem zmieszawszi wlożywszy w sklanke wystaw na słończe iszby sie tak dobrze zmieszalo/ y vkwasilo. Sirop Rożany tak czyń/ Weźmi soku Rożanego zmieszay gi z bialym czukrem ă warz vognia s polgodziny/ ktory iest dobry flegmaticom/ Melankolicom / ythez kolericom mdlym dla vmnieyszenia duchow ożywiaiączych/ ythez ktemu iest vżyteczny czukier Rożany ă nawieczey kholericom/ ale flegmaticom wieczej sluzi miodek rożany ă z wlaszcza z wodą w ktorej by bylo warzono nasiente wloskie° kopru/ ă to dla wyczyscienia żolądka z nieczystosci flegmistych.

B

Czukhier Rożany ma wlosnosc posilaiąca j zastanawiaiąca żywotowe biegunki/ ă tak naprzeciwko czyrwoney niemoczy iest dobry/ y naprzeciwko inszym biegun

kam A w takich niemoczach masz przymieszać prochu masthykowego dla wiecższego posilenia zołądka y inszich ielit.

E ¶ Tez Rożany czukier iest dobri naprzeciwko wraczaniu z deszczową wodą.

D ¶ Tez naprzeciwko omdlewaniu y teskności am kthore bywaią z zapalenia duchow ktore od serca pochodzą/ ă tak wodka rożana y sirop rożany y czukhier rożany są rzeczy barzo dobre na to.

E ¶ Thez naprzeciwko zapaleniu wątroby y naprzeciwko głowney bolesci/ namaż miestcze gdzie iesth wątroba oleykiem Rożanym albo skronie: pomoże.

F ¶ Tez komu sie ciało zbytnie otworzy tak iż pot zbytnie płynie/ namaż ie rożanym oleykiem zmieszawszy gi s prochem czyrwonych Sandałow y białych.

G ¶ Tez oleiek rożany czynią niektorzy/ Nakładą rożej w oliwe w sklenicze ă potem ią wystawią na słończe.

H ¶ Tez miodek rożany iest dobry na rospadliny vst ă to gdi gi zmieszasz z rożaną wodka, y naprzeciw omdlewaniu y smęthkom/ gdy sie napije albo wodki samey.

I ¶ Twarz tez pokrapiać możesz/ ytez na niemoczy oczu iesth dobra wodka rożana. Serapio, Pandecta Auicenna w Kxięgach o moczach serdecznych.

K ¶ Thez sok z rożey wyciśniony z winem zmieszany ă troche przipiwszy/ bolenie głowy oddala.

L ¶ Tez nasienie rożane starte na proch/ ktorym prochem gdy będą dziąsła natarte/ bolenie zębow vsmierza i dziegna wysusza / sama roża poki sie jeszcze niedobrze rosk witnie.

m ¶ Gdi będzie w wodzie vwarzona ă throche oczukhrowana/ biegunke zastanawia/ zołądek y głowe y sercze posila kiedy on siropek natszczo będzie pity.

Może thez sobie oczy maczać thą wodką kto by miał bolenie z lipkością y szczyrwonością w oczoch.

Raffanus.

¶ Rzodkiew. Rettich.

Capitulum 195.

Rzodkiew iest ciepła y sucha w wtorym stopniu/ ă zwłaszcza korzeń rzodkwiany więcey przysłusze ku lekarsthwam/ ă wiecey zielona niżli sucha/ (A) mocą ma przecinaiącą i rospadzaiącą. Skthorego korzenia czynią sirop

ktory zową Oximel/ tym obyczaiem/ Weźmi korzenia Rzodkwianego ă wpuść gi w oczet iżby mokneło przez trzy dni ă pothym go troche w tym oczcie powarz ă po tym przeczedziwszy oslodz gi miodem dobrze odszymowanym/ abowiem iest dobry naprzeciwko quartanie y naprzeciwko quotidianie / ă gdy wmiasto miodu włożysz do statek czukru/ thedy bedziesz miał dobry siropek naprzeciwko quotidianie/ to iest naprzeciwko zimniczy kthora bywa na khażdy dzień z słoney flegmy/ y naprzeciwko tercianie ktora bywa s kolery y s flegmy.

B ¶ Też gdi chczesz nieczystosci flegmiste z żołądka vsthy wywieść/ thak vczyń nakray rzodkwie ă na kładz iey w oczet ă miodu troche włoż ă zagrzey/ ă tak sie naiedz o ney rzodkhwie y one wode albo oczeth z miodem wypiy/ ă pothym włoż palecz w gardło czo nadalej możesz/ wnetki bedziesz miał wracżanie onemi nieczystosciami ktore są w żołądku.

C ¶ Też gdy Nać rzodkwianą w winie vwarzisz/ s piołynkiem, ă po tym stłuczesz z oliwą, ă tego ziela przyłożisz na thwardość śledziony, rozeydzie sie pod tym twardość, ă gdy thego na dymiona przyłożysz thrudność pusczania wody odeymuie.

D ¶ Też woda z rzodkwie/ z blaywasem, s trochą miodku rożanego piegi z licza spądza y siność kiedy tem bedziesz namazował.

E ¶ Też gdy kto pożywa rzodkwie czyni takiemu w żywocie wiathry y też rzyganie/ vrine pedzi zagrzewa żołądek. Kto ią iada przed obiadem/ tedy wznosi pokarmy ku gorze ă niedopuszcza ich społem leżeć na spodku żołądka ă tak i wracżanie czyni/ ale kto ią iada po obiedzie/ tedy stolcze czyni/ ă pocisk a potrawy nadoł.

F ¶ Też gdy rzodkiew bedzie warzona s potrawami inszemi/ broni kaszlu kthory przychodzi z gru-

bych nieczysthosci flegmisthych w piersiach panuiączich/ átak rzodkiew iest dobra tym ludziem kthorzy puchną s strony flegmy zimney.

G ¶ Tez gdy sok rzodkwiany albo woda iey będzie zmieszana z mąką kąkolową, ti kosi wosci y parchi z głowy y z gania.

H ¶ Tez na ślinogorz iest dobra woda rzodkwiana gdy kto vsta sobie płocze gargarizuiącz długo, Serapio powieda.

I ¶ Tez wodka z rzodkwie napalona / na kamień miechierzowy iest barzo dobra lamiąc y z vriną s człowieka wypądziaiącz.

Radix.

¶ Chrzan. Retitz.

Capitulum. 196.

A Chrzan iest ciepły y suchi w trzecim stopniu korzeń chrzanowy godzi sie ku lekarstwam, á iakmiarz iednakiey moczy iesth chrzan z rzodkwią y też ma w sobie włosnosci ktore y rzodkiew/ iedno iż nietak mocznie.

B ¶ Platearius powiada iżby na kamień miał mocz chrzan wypądziaiącz gi y lamiącz/ á nawięcej woda iego.

C ¶ Thez woda chrzanowa czyni wraczanie gdy sie iey kto napije á potim palczem pobudzi sobie wraczanie.

D ¶ Tez listy chrzanowe s szpinakiem albo z ynemi potrawami pożywane: iadu bronią.

E ¶ Tez korzenie chrzanowe natszczo iedzione albo w piciu wziethe, wielcze zdrowiu dopomaga/ iedno iż wiatry czyni á od rzygania iest smrodliwe/ á zwłaszcza nasienie iego vrinę wywodzi, żywot otwiera.

F ¶ Thez naprzeciwko suchotam/ iest dobry gdy gi vwarzysz á s karmiami pożywasz/ bowiem spiekłą

flegmę spiersi wywodźi.

G ¶ Thez gdy vwarzysz korzenie z wodą ă z oczstem y z miodem przesnym ă theᵒ sie napijesz, wraczanie vczyni/ ytez zagnikosci vst vlecza y rospadliny goij.

H ¶ Thez sinosć z licza zgania woda iego.

I ¶ Tez nasienie chrzanowe w occie vwarzone y w wodźie/ ktho sie tego napije maiącz thwardosć w sledzionie/ zbedźie iey snadnie.

K ¶ Gdy chrzan vwarzysz wespolek z nacią s korzeniem slazowym ă potym stłuczesz w moździerzu ă przikozisz tego na twardą sledziōne/ y opuchlina vmnieysi sie pod tym znamienicie.

L ¶ Pandectha mowi/ Iam przywźiął doswiadczenie o tym chrzanie czesto kroć/ gdy przy gi vwarzil z bobrowemi stroymi isz sie rozeydźie/ ă teᵒ sie day napić/ bowiem ma mocz naprzeciwko chorobam piersi zastarzałem kthore bywaią z nieczystosci grubych.

m ¶ Tez nasienie chrzanowe iesth dobre naprzeciwko iadowi: iakoby drijakiew.

Rasis mowi spowiesci Serapiowey iz by teᵒ wielekroć doswiadczil ă w prawdźie nalazł ize sie iadom przeciwi Tenze tez powiada/ gdi przy woda s korzenia chrzanoweᵒ bedźie wpusczona na niedźwiadka, wnetki go vczini nieruszaiączym ă pothym nadąwszy sie rospuknie. Serapio otym powieda.

N ¶ Tez chrzā po obiedźie iedzony zywot otwiera y vrine obphicie pędźi/ ă poranu iedzony, onego dnia wszytkiego zachowawa człowieka od trucizny.

O ¶ Tez sok wycisniony z chrzanu ă z wodkhą babczaną y z rozaną zmieszany/ na slinogorz iest niewymownie dobre lekarstwo, i owszem kogoby wąz vkąsil/ niechay gryźie chrzan/ niedopusci iadowi khu gorze wstepować, I owszem mocz mu odeymuie thak isz szkodźić niemoze.

Ruta.

¶ Ruta. Rutten.

Capitulum. 197.

A Rvta iest ciepła y sucha w thrzecim stopniu/ iesth dwoiaka iedna domowa/ druga polna/ Tak liscie y nasienie godźi sie ku lekarstwam/ ma moc rospądzaiącą/ porądzaiączą y trawiącza.

B ¶ Proch ruciany z piretrowym

prochem w nos wpuſzczony/ flegme wywodzi z glowy, y mozg wyczyſcia/ ătak ieſt dobry naprzeciwko ſwietego walantego niemoczi y na inſze boleſci i cieſzkoſci glowne kthore z obphitoſci ogniſthey pochodzą.

Tez wino w ktorymby byla warzona ruta/ s piwonią/ z rozmarinē/ ieſth lekarſtwo naprzeciwko ſwietego walantego niemoczy y glowe barzo dobrze poſila.

Tez wino w kthorymby byla warzona rutha/ ă ono wino dane ku piciu, mdloſć oczu oddala y wzrok czyſci y poſila.

Tez wino w ktorym ruta bedzie warzona s piretrum, ieſth dobra naprzeciwko boleſci zebowey/

Itez naprzeciwko paralizowi ieſt dobre wino w kthorym bedzie warzona ruta z bobrowymi ſtroymi, z zielem ktore zową paralizowe zie-cle.

Tez naprzeciwko kolicze wſzelkhiey ſok ruciany ſthroche prochu ſoſnki ă z miodem zmieſzawſzi day wypić choremu człowiekowi/ vznaſz pomocz.

Thez kto ma chciwoſć ku ſtolcżom ă niemoze gich mieć / warz rute z dziewanną w winie ă w oliwie/ ă thak gołą zadniczą maſz siedzieć na tym zielu cieplo z godzi-ne.

Thez wino w kthorym bedzie warzona ruta/ ſpiolynkiem, z bagniſkowemi ſkorkami/ ă oczukrowawſzy napijay ſie tego dla zatkania wątroby y ſledziony.

Tez gdy ruta bedzie warzona w winie z oliwą ă tego przylozyſz na dymiona/ rzezanie oddala y vryne ku wyſzciu pobudza.

Thez ku wywiedzieniu rzeczy przyrodzonych białcech glow/ Trifera magna/ tak rzekący lektwarz dany ku piciu s ſokiem ruciany mocznie wywodzi/ y plod vmarly z zywota.

Toz vczyni ſok ruciany dany ku piciu z mirrą, albo czopek vczinony ſtych rzeczy ă wlozyć gi do macicze na nocz/ vczyni ten pozitek.

m ¶ Też kto ma oczy plynącze albo krwią zaßle/ thedy sok ruciany stucija przyprawiony albo rospußczony/ tym oczy chore maczay, pomocz weźmieß.

N ¶ Naprzeciwko iadowi wino w ktorym ruta bedźie warzona: pomaga dobrze / takież y na vkąßenie węża/ plastr vczyniony z ruty na rane/ vlecza y iad tlumi.

O ¶ Thez kto sie okladźie rutą ize miestcza golego niebedźie/ Thedy taki może bazyliszka zabić przez żadney ßkody y obrazy.

P ¶ Serapio powieda y Diascorides mu przyswiadcza: iż ruta iest rzecz ktora wiatri wnetrzne trawi y gamracija psuie/ vryne y chorobe bialych glow wywodźi.

Q ¶ Też naprzeciwko powiethrzu morowemu/ listi ruciane/ wloskie orzechy/ figi/ wespolek thy rzeczy stluczone ă zmießane/ maią taką mocz iß czlowiek natßczo tego pożywaiącz iakho wloski orzech/ zachowa sie od morowe° powietrza by też miedzy zarażonemy ludźmi mießkal.

R ¶ Też ruta stluczona ă z miodem zmießana ă na pepek przylożona/ glisty w dźiecinnych żywociech morzy y kolike/ zocztem przywarzona ă poranu vżita/ leczy, puchline thrawi/ w winie vwarzona wzrok czyści y wyiasnia / z oliwą iedzona.

S ¶ Sok ruciany w nos wpußczony/ krew z nosa ciekącząg zastanawia.

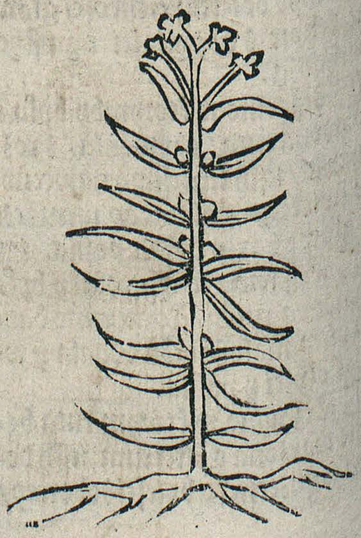
T ¶ Też sok ruciany z oliwą zmießany ătroche przysmażony/ chrobaki skorki zabija w vßoch.

V ¶ Thenże sok z rożanym oleykiem ă z ocztem zmießany/ bolenie glowy leczy gdy ciemie/ skronie y czolo bedźie namazano.

Rosmarinus.

¶ Rozmarin. Rosemnarin.

Capitulum. 198.

A Rozmaryn ieſt ciepky y ſuchy w trzecim ſlopniu według Meſne, ă ieſt rozmaythy rozmaryn ă wßakoß iednakiey mocy ieſt/abowiem roſpądza męczyſtoſci/odmiąkcza/o ciera y przecina.

B ¶ Sok Rozmarynow s ſythą miodową zmießany, oczi twierdzi ă tak wzrok oſtrzy.

C ¶ Też plaſtr vczyniony z liſcia rozmarinowego ă s ſoku babczanego/ krew zaſtanawia ktora ſtolczem wychodzi/ to ieſth przez Emoroidy/Ten też plaſtr vſmierza bolączki ktore bywaią w ſtholczu barzo bolącze y odmiekcza ie ytez żołzy miekczy pod gardłem y na każdym inßym mieſczu/ ă zwłaſcza gdy korzenia wyſokiego ſlazu ktemu przyczyniß ătak ſtego vczyniß plaſtr.

D ¶ Też wino w ktorym vwarziß liſty rozmarinowe/ z ieleniemi ięzyki/s kwiathkami boragowemi/ ieſt dobre naprzeciwko żołtey niemoczy, ă gdy ku themu przyłożyß nocżydzień ziela / ă vwarzywßy będzieß ſie napijał, bowiem darcie y gryzienie ktore bywa w żywocie oddala y też vryne y niemocz przirodzoną paniam wywodzi khiedy przyłożyß bylicze/z naſieniem kopru włoſkiego/z naſieniem piotruſczanym.

E ¶ Sok rozmarinow ſtuciją zmießany/ieſth dobre lekarſtwo na oczy oſtrząc wzrok.

F ¶ Thez rozmarin vwarzony w winie/s czerwoną lebiodka ă oliwy knim przylawßy/ ă tak thym zmaczay ſobie ciało/tedy obphity pot s ſiebie wywiedzieß/ ă tak w opuchlinie ieſth barzo dobre lekarſtwo.

G ¶ Też wino w ktorym vwarziß roſmaryn z rutą przyłożywßi troche pieprzu / ă gdy ſie tego kthori człowiek napije/ſwiętego walantego niemocz oddala.

H ¶ Też proch z roſmarinu z mąką kąkolową albo z othrębami ă octu kielko łyżek przylawßy/thakież ſoku chebdowego/to zmießaj ſpołem ă przykładay na bolenie nog kthore zową podogra / abowiem ginie od thego boleſć nożna

I ¶ Też gdy włożyß w ług maiorany z rozmarinem ă tim ługiem głowę będzieß myl/boleſci z głowy wypądza y mozg potwierdza gdy kocżenkow knim przyłożyß.

K ¶ Też naprzeciwko omdleniu lekarſtwo day czo złoty zaważy ktore zową dijantos z winem w ktorym by był warzony rozmarin.

L ¶ Też gdy komu ięzyczek ſpada dla wilkoſci / tedy vwarz rozmaryn s piretrum w wodzie/ ă thym ſobie vſta płocz długo trzimaiącz

ciepko w vściech.

¶ Też naprzeciwko grżieniu wnetrżnemu / warż rożmarin w winie s kminem kramnym albo s hanyżem ă tego sie wina napijay porانu.

¶ Theż ku wywiedżieniu rżeczy przyrodżonych białych głow y ku poczżeciu rychłemu / warż w wodżie rożmari ż roiownikiem ă tim sobie macicże nia pani naparżać j dymiona dla tych rżeczy.

Rapa.

¶ Rżepa. Ruben.

Capitulum. 199.

Rzepa iest ciepła y wilka wpirwßim stopniu ă miedży inßemi żioły wieczey karmi rżepa, ytuczi człowieka barżo dobrże. ă wßakoß iesth trudna ku strawieniu ăczyni wżdecie w ciele y miekkość nieiaką dla vietrżności ktorą czyni rżepa / ă stądże mnoży meßczyznam nasienie przyrodżone / y pobudża ie ku rżeczam cielesnym / ă im lepiey vwarżyß rżepe / thym będżie smacżnieißa y thucżnieyßa ă nietak wietrżystha / ă żwłaßcża gdy ią stłustym miesem vwarżyß

¶ Theż tym ludżiem ktorży mieważą w stawiech y w nogach bolesci, rżepa dobrża vwarżona w wodżie ă oną wodą sobie ciepło nogi naparżay.

¶ Też nasienie rżepne winie warżone / iad wyciąga przeż pot / też gdy wąż kogo vkąsi / tym winem maczżay miesce vkąßone: pomożże.

¶ Też rżepa nadyma ă nasienie rożmnaża / meßczyżnam nasienie rożmnaża. rżepne / meßczyżnam nasienie rościel.

¶ Też maß wiedżieć iß iest dwoiaka rżepa / iedna domowa o ktorey tu pißemy / druga polna ktorą żową Rapula według Pandecti, kthorey sok dżiwnym obycżaiem vlecża bolącżki Herpessi ktore tedżą ciało / ytęż na fistuły iest nie-

proste lekarstwo gdy tego soku bedziesz wpuszczał ciepło w fisthułe/ anaprzeciwko iadom wszelkim iest iakoby driakiew rzepne nasienie.

¶ Też gdy vwarzysz rzepe yż dobrze rozewre a pothym przyłożysz na nogi/ Podogre odeymuie y rospadliny ktore od zimnego wiatru bywaią/ spala y vlecza.

¶ Też gdy vczynisz plastr z rzepy a z chebdowego soku a to spolem sthłukszy przykładay na nogi bolgcze.

¶ Też gdy wykopasz rzepe iedne a wydłubawszy ią włoż wosku rospuszczonego z oleykiem rożanym a to wszytko rospuść na rynczc iże bedźie iakoby masć a thą mascią namażuy rospadliny ktore bywaią z zimna.

¶ Też liscie rzepne vwarzone s piotruszką, z włoskim koprem/ z boragiem/ w polewcze miesney/ też pożyway/ bowiem vrine pobudza

¶ Thez nasienie rzepne spadza flaki y piegi stwarzy/ a tak wchodzi w lekarstwa takie kthore służą na takie rzeczy/ iako z mąką bobową y z blaywasem.

¶ Też ktoby był strut/ tedy rzepne nasienie z miodem ma pić, nie bedzie mu iad szkodził.

¶ Dzieciom rzepne nasienie skoziem mlekiem iest barzo dobre/ czyni im wolniuchne stolcze y flegme s piersi czyści mirri troszke y szafranu możesz przymieszać/ ale y samo nasienie iest dobre.

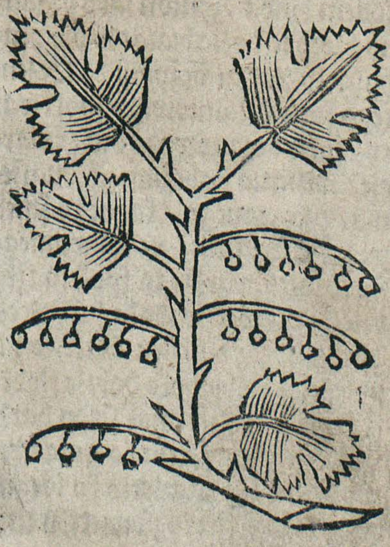
¶ Też woda w ktoreyby było vwarzone rzepne nasienie/ krosty z licza czyrwone y z inszych stron zgania gdy tą wodą bedą czestho maczane.

Druga rzepa iest mała kthorą zową rapula ta czyni wiatry y nadimanie w żiwocie a nietak dobrze tuczy iako pierwsza. Serapio powiada.

Ribes.

Maliny albo kosmatki.

Capitulum. 200.

A MAliny są zimne y sucze w wthorym stopniu/ iest drzewko maiącze czyrwony owoc throche słodki z nieiaką kwasnością y s scirpnieniem/ ă dla thego zaziąbia żołądek y biegunkhę zastanawia też wraczanie y pragnie(nie.

B ℭ Sok Malinowy iesth dobry naprzeciwko kordiaczę y biegunkę zastanawia/ ktore niemoczy s koleri przychodzą. Chciwość ku iedzeniu przywodzi dla zimnosci swoiey przirodzoney.

C ℭ Theż Sok thych tho Malin iest dobry na krosti czyrwone y na ospicze gdy tym namażesz.

D ℭ Syrop stych malin tym sposobem bywa czynion iako y skaliny ktory iest oziąbiaiączy y wysuszaiączy/tak gi vczynisz / Weźmi tego soku Malinowego społkwarty/ soku boragowego dwie kwarty/ nasienia babczanego/ nasiecie/ nasienia/ pigwianego / każdego snich po dwie dragmie/ octu winnego spięć łyżek,warzże to społem iżby trzecia częśc wywrzała/ ă przecze dziwszy włoż czukhru białego yle potrzeba iżeby było dobrze słodko ă to iuż będzieß miał sirop barzo vżyteczny naprzeciwko gorączkam niemoczam i naprzeciwko biegunce/ y naprzeciwko powietrzu morowemu z wodką szczawiową y rożaną dawaj.

E ℭ Sok thych malin czyni oskominy zębow gdy go w vściech pothrzymasz / ă kiedy snim zmieszasz wodkę babczaną/ Emoroidy zastanawia y pijaństwa broni Serapio/ ă Pandecta mowi spowieści Rasis/ Maliny są zimne y suche/ żywot zatwierdzaią.

F ℭ Tenże Rasis spowieści mesue mowi sok prawi stych Malin iest iakoby sok s skoreczek Citrow/gorączość kthora s koleri pochodzi y theż zbytek ciepłości krwie oziąbia/ ă iest dobry naprzeciwko morowemu powietrzu.

G ℭ Też sok Malin stuciją zmieszany/oczy czyni iasne kiedy nanie thego przyłożysz/ y bolenie głowy vsmierza.

Bubea tinctorum.

ℭ Marzana wiecsza.
Klebekraut.

Capitulum.201.

A MArzana iest ciepła y sucha w wtorym stopniu według powieści kielka lekarzow/ Ale według powieści Auerrois w

krzięgach Colliecth izeby było ciepłe y ſuche w trzeccim ſtopniu/ ă ieſth dwoiakha Marzana / iedna ieſth domowa ă druga polna/ albo iedna więcſza ă druga mnieyſza/ marzana więcſza ma ſzyrſzy liſt/ ă w mnieyſzey mnieyſze liſcie ieſt y mocży mnieyſzey / Athak Marzana więcſza ma moc potwierdzaiącą dla ſwey cirpnoſci ythez vriny pobudzaiącą dla gorączoſci.

B ¶ Naprzeciwko mdłoſci żołądkowey y wątrobney ieſt barzo dobre wino w ktorymby była warzona Marzana więcſza weſpołek z maſtyką.

C ¶ Też plaſtr vczyniony na żołądek ſprochu korzenia więcſzey marzany / z prochu galganowego y maſtykowego/ z oliwą ă z woſkię, ă ſtego wſzytkiego vczin plaſtr na żołądek/ abowiem niewymownie zemdlony y zaziębiony żołądek poſila y zagrzewa.

D ¶ Też rzecz przyrodzoną paniă y płod vmarły z ziwota wywodzi kiedy ſthłuczeſz korzeń Marzany z miodem ă zwierzchu troche poſzipſkamoneą ă vczyń ſtego czopek albo trzy ă tak ieden ſnich włoż na mieſtcze taiemne dla thych rzeczy na nocz do macicze.

E ¶ Thez woda w kthoreyby była warzona więcſza marzana/ gdy tą wodą zmyieſz głowę, będą włoſy przyżołtſze.

F ¶ Też niektorzi ludzie proch dają z korzenia tey to marzany tim ktorzy dęną boleść cierpią z miodē pitym/ y tim ktorzi paraliż cierpią ieſt dobre lekarſtwo.

G ¶ Też ſok tey marzany ciepło w vſzy wpuſzczony/ boleść vſzną oddala ă nawięczey z ſiarką zmieſzany/ Pandecta mowi.

H ¶ Też ma mocz korzeń Marzany czyſcienia vątroby y ſledziony, zatkanie gich otwiera/ y thez pobudza niemoc przirodzoną i vrine mocznie/ też ociera/ omywa wſzelkie nieczyſtoſci ktore ſie dzierżą iako klij wnetrznoſci, ă tak trąd biały albo na białe kroſty/ ieſth dobry korzeń marzanowy kiedy gi vwa-

160

rzyß w wodzie ā oną wodą omywać będzieß ty krosty miodu troche przyłożywßi/albo teßcże lepiej vczyniwßy plasthr s korzenia they marzany/ s prochem heleny czarney, s sokiem czosnkowym, troche miodu kuim przyczyniwßy ā stego vczyniß iakoby masć, ktorą namazuy ty krosthy na liczu/spadną za kielkiem namazaniem.

I ¶ Korzen tey marzany iest czyrwony maiączy moc pobudzaiączą vriny/ ā gdy sie napijeß soku s korzenia tey marzany z miodem pitym/ zołtą niemoc wypądza y denną bolesć y paraliżową oddala/y vrine grubą s człowieka pedzi ā prawie iakoby zekrwią/ nießkodzi troche stym korzeniem przykładać mastyki. Serapio powiada.

Rubus.

¶ Jezyny. Prauper.

Capitulum.202.

A Jeżyny iest drzewko iako ie tu widziß wyrażone, ma włosnosć przirodzoną oziębiaiączą y wysußaiączą scierpnieniem takież y kwiat

tego drzewka/ ā dla tego list y takież wirzcholeczki te° drzewka goią rany ktore sie czynią na podnie bieniu/ tak vstarich ludzi iako y v młodych dzieci/ ā to gdy będą te° drzewka wierzchy masthykowane.

Owocz albo nasienie te° to drzewka ma w sobie mierną ciepłosć/ ā dla tego y smak słodki ku iedzeniu nießkodliwy.

¶ Nasienie thego drzewka poki ießcże niedozrzeie ma być zbierano ā sußono/ ktore ma moc wielka zasthanawiać każdą biegunke takież y kwiat tego drzewka może vczynić na proch starty.

¶ Też ług w ktorymby wrzało to ziele/farbuie włosy/ ā korzen te° drzewkha w wodzie vwarzony al-

bo na proch skarty/ kamień w nyrkach łamie y z vryną s człowieka pedzy.

D ¶ Theż sok tego drzewka wyciśniony/ parchy na głowie leczi kiedy tym sokiem będzieß głowe pomazował.

E ¶ W samym posrzodku thego owoczu iest iakoby bawełna/ tho niema być iedzono/ abowiem obciąża piersi y dychawicze czyni.

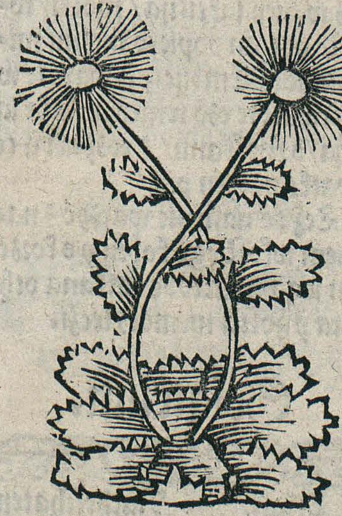
F ¶ Diascorides piße/ warzone w wodzie liscie te° drzewka albo thej tho ostrożyny ă pite/ oddala chciwość cielesną, białem głowam ich rzecz przyrodzoną zasthanawia/ dziegna leczy płokanie vst tym v warzeniem biegunke y Emoroidy zastanawia.

G ¶ Też kwiat tego drzewka ktory iest biały ă około świętej Margorzety kwitnie/ stłuczony sprześnym miodem ă z ocztem zmießany/ lipkość z oczu y ogień wyciąga/ ă proch śniego pity z winem/ kolike vśmierza j rostropnego człowieka czyni.

Rostrum porcinum.

¶ Pepawa. Pfaffen röhrlin.

Capitulum, 203.

To ziele iest moczy takowey iako podrożnik ă przeto może wmiasto podrożniku to ziele brać ku pothrzebie/ bowiem sie we wßytkim śnim zgodzi/ To ziele iesth dobre w gorączych niemoczach/ w febrach gorączych/ na zapaloną wątrobe/ y naprzeciw zapaleniu ledzwi z gorączych wilkości: barzo służy.

A

B ¶ Naprzeciwko zimniczy khtora bywa czwarthego dnia z wysußenia inych wilkości/ Warzyć to ziele s kanią przędzą/ z teleniem teziki em/ z dziewanną/ ßwestek słodkich przyłożyć/ á ten syropek pić/ ytez takie przeczyścienie maß bierać

Naprzod weźmi serwatki koziey / warz w niey lakricziją / ſzołki / rozynki / potym dopiero weźmi mirabolanow Emblici, ă warz ie w tey serwatcze czo wniey wrzała lakricija / s ſzołkami / z rozynki ă te serwatke potym piy.

E ❡ Też to nasienie warzyć z nasieniem włoſkiego kopru y s korzeniem iego / wątrobe zatkaną othwiera y żołtą niemocz leczi.

Solatrum.

❡ Psinki. Nachtschaten.

Capitulum. 204.

A Psinki iesth ziele suche w wtorym ſlopniu / takież y zimne / ă iest tho cżworakhie ziele / ſtych cżtyrzech rodzaiow ieden bywa ie dziony od ludzi / ty Psinki są ogrodne / Jest ziele niebarzo wielkie maiącz gałąſki gęste / liſtki cżarne podobne bazylijowym / nasienie okrągłe ktore iest zielone y cżarne / ă gdy dozrzeie tedy będą cżyrwone y prawie cżarne / ă gdy ie przetłuczesz / tedy naydziesz w nim niejako kthorą wilkość / smak ma niejako prykrasnieyszy / ale vzrzały słodki ă iesth złożone tho ziele z niejedney mocży według Serapiona / abo przyrodzeniem ma dwoiakhie przyrodzenie w sobie / iedno zimne ă drugie wo(dne.

❡ Kiedy vczyniſz plasthr z liscia Psinkowego / s kobylego ſzczawiu z ocżthem / z oliwą / rospadża bolączki y swierzb y inſze krosthi goij mocznie.

❡ Też sok Psinkowy iest barzo dobry naprzeciwko bolesciam głownym ktore z gorączey przycżyny pochodzą gdy tym sokiem głowe zmacżaſz.

❡ Też sok Psinkowy zmieſzany z blaywasem ă z litargirium / z oleykiem rożanym / khażdego snich rowno biorącz / troche ocztu możeſz knim przycżynić / to lekarstwo

masz na bolącze y zapaliste wrze-
dzienicze/ ă gdy ktemu przylożysz
osrzodki chlebowey / krosty grube
swierzbiącze vleczysz.

Też gdy vczynisz czopek s so-
ku Psinkowe°/s soku babczane°,
przyczyniwszy knim troche bolum
armenum, ă wprawisz then czopek
w miesthcze taiemne do maciecze /
zastanowisz tym plynienie wilko-
sci zepsowanych ktore z maciecze z-
bytnie pochodzą.

Też sirop vczyniwszy tym oby
czaiem/ Wezmi soku Psinkowe°
cztirzi vncije/ reubarbari dragme
iedne/ spiki pol scropula/ czukhru
pol vncijey/ starszy ty rzeczy ktore
maią być stharte zmieszay spolem
ă day poranu ciepło wypić / abo-
wiem wszelkie niemoczy wąthro-
bne vlecza y zapalenie iey gasi.

Też sok Psinkowy s ptyzan
ną pity/ wszelkie wnetrzne zapale
nie odpądza.

Też kto ma zapalona wątro
be/ thedy rozmoczywszy chuste w
soku psinkowym albo też w wodce
Psinkowey ă w mleczowey/ ă czę-
sto ią na wątrobe przykładać/ o-
deymuie zapalenie wątrobne/ jteż
samo ziele stłuczone/ ă przyłożone
na bolesci nożne albo reczne / bo-
lesci gich vsmierza.

Też na gorącze sadzele Psinki
stłuczone z ocztem/ przyloż na sa-
dzel zapalony ă ognisty/ pomocz
vznasz.

Rzadko bywaią iedzone Psinki/
ale dla ochłodzenia gorączych nie
moczy iest przygodne ziołko. Pan
decta/ y Serapio powiedaią.

Spinachia.

Szpinak. Spenatkraut.

Capitulum. 205

Spynak iesth zimny y
wilgotny w pirwszym
stopniu, odmiekcza zi
wot y bolesci piersi o
deymuie/ y plucz takież/ ytez każ-
dą bolesć ktora s koleri ă ze krwie

przychodzi. Lepszy szpinak ku iedze
niu nizli łoboda/ á wszakże mała
iest rożnosć w włosnosci y moczy
gich/ abowiem są moczy ocieraią
czey/ omywaiączey/ y kolerę tra=
(wią.

B ❧ Też iest dobry naprzeciwko bo
lesciam tym ktore bywaią w krzi=
żoch j w grzbiecie s skażonej krwie

C ❧ Też Szpinak dla odmiekcze
nia żiwota tak bywa przyprawia=
ny, Weżmi Szpinakhu/ łobody,
lactuki/ boragu/ thy wszytki rzeczy
warz w miesie swieżem/ á tego zie
la pożyway/ ábowiem żywot od=
miekcza/ krew dobrą czini/ y chło
dzi/ ona miesna polewka/ á na=
wieczey lecie/ A gdy by chciał dla
wiethszego ochłodzenia vczynić /
tedi możesz nieczo kurzej nogi zie=
la przyłożyć á nawieczey w zbyth=
nim zapaleniu/ A przytym gdyby
chciał vczynić wiethsze odmiekcze=
nie żiwota y łacznosć ku stolczom
Tedy ktemu możesz przyłożić ziela
szczyru/ rozynkow drobnych á tho
spolem warzyć w miesie á poży=
wać tego ziela y miesa.

D ❧ Też zasię czasu zimnego iesth
dobry szpinak vczyniony z rzezuchi
wodney/ z liscia piotruszczanego/
z małych pokrzyw/ z włoskigo ko
pru/ s szpinaku/ á tego możesz za=
wsze pożywać/ wyiąwszy izby było
zapalenie wnetrżne/ tedy masz te°
poniechać.

❧ To też masz wiedzieć iż częste
pożywanie tich iarmużow spowie
sci Auerrois. quinto Colliget. kto=
ry powiada iż każdy iarmuż czini
w ciele Melankolią/ iedno lactu=
ke z boragiem wyimuie/ to dwoie
ziołek przeciwiaią sie melankolijey/
Roża/ miodunka s fijołkowym/
kwiatem thez maią mocz naprze=
ciwko melankolijey. F

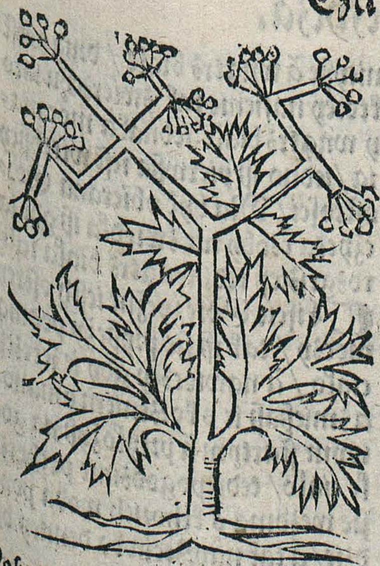
❧ Woda w kthorey by był wa=
rzony szpinak/ żywot otwiera y czi
ni stolcze/ zagniłe wilkosci z żywo
ta wypądza/ y ciężkosć piersi od=
dala/ y też kto cierpi bolenie krzy=
żow/ grzbieta/ ta woda pita kiel=
ko razow/ wywodzi nieczysthosci
stich miescz á tak bolenie przestaie

Silermontanum.

❧ Czarnogłow. Wilkomel

Capitulum. 206.

A Czarnogłow iest cieplt
sy uchy na końcżu w=
tore° stopnia według
Pandecti y Auicenni
Maiącz mocz potwierdzaiączą/
rozpądzaiącz wilkosci flegmistich
grubych a kliiowatich/ á dla tego
otwiera żiły zatkane y insze drożki
Mocz y rzecz przyrodzoną pania

pobudza ku wyſzciu czaſow ſwoich dychawicze pſuie y cieſzkoſć pierſi oddala.

Naſienie Czarnogłowu w lekarſtwa wchodzi, ma mocz wypądzaiącą nieczyſtoſci ſkażonych.

B ¶ Gdy tho naſienie vwarzyſz w winie/ ieſt dobre naprzeciwko zbytniemu zadzierżeniu vriny/ zatkanie wąthroby/ śledziony/ nyrek y miechierzowo wytyka/ ă mocznie otwiera.

C ¶ Proch thego ziela naſienia s ſuchemi figami zmieſzany ă pożywany/ natyż niemoczy przerzeczone ieſt lekarſtwo dobre.

D ¶ Też kurzenie vczynione z ziela Czarnogłowowego /z bożego drzewka/ chorobę przirodzoną białych głow wywodzi/ y vryne obphicie pędzi y rzezak odeymuie/ ă nawiecżey gdi kto dwoie ziół w winie vwarzyſz ă na dimiona ciepło raz y oſtm przykłożyſz maczaiącz ie w oney gorączey wodzie w ktorey wrzały.

K ¶ Też wino w ktorym będzie vwarzony czarnogłow s korzeniem koſacczowym/ ieſth lekarſtwo naprzeciwko świętego walantego niemoczy/ Serapio mowi zaktorim Diaſcorides poświadcza/ Mocz przy thego ziela ieſt zagrzewaiącza to ieſt korzenia y naſienia iego.

F ¶ Gdi ſie kto napije wina w ktorimby było warzono korzenie z naſieniem iego/ cieſzkoſć pierſi odpądza y vryne obphicie pobudza / y podnioſłą macice w gore: na doł zniża / y płod vmarły z żywotha wywodzi/ złe trawienie żołądkowo naprawia, także y wątrobę poſila/ ă gdy ktemu pieprzu przyłożyſz ă tego ſie wina napijeſz, od vziębnienia broni/ ă tak dobrze tho wino pić zimie/ ă ktoby iechał na droge w wielkie mrozy.

G ¶ Thez gdy ſie człowiek napije troche tego ziela/ ă potym vczyni cieleſny vczynek z żoną albo z iaką iną białą głową / mocznie ſie płod podtym wiąże/ y w niemych zwierzęthach thak ſie przygadza/ Pandecta/ Auicena teo ſą świadkowie.

H ¶ Thez wino w ktorymby było warzono korzenie z nasieniem ie° boleść grzbietową oddala / ă gdy ie w rożaney wodcze vwarzyß / ă tey wodki sie napijeß / boleści głowne vśmierza.

Sinapis.

¶ Gorczycza. Senff.

Capitulum. 207.

A GOrczycza iest sucha y ciepła wczwartym stopniu / ă iesth dwoiaka / iedna iest ktorey nasienie z wierzchu iest troche przyczirnieyße ă wnątrz białe / druga iest ktorey nasienie tak zwierzchu iako y wnątrz białe, iednaką moc mają / iedno iß pierwßa iest wiethßey ostrości / Ma być obierana Gorczycza czoby nie zwiedła iß gdi ią rozgriznieß tedi wnątrz biała iesth

B ¶ Liście Gorczyczne iesth ostrey moczy / tak iß sie pryßczy podnią ciało / ă nawieczey gdy ie śetrzeß ă zmießaß ie s korzeniem omanowym startym ă przyłożyß na gołe ciało / tedy pogodzinie pecherzse wezdmą s kthorich woda poydzie / ă tak naprzeciwko denney bolesci pomoczno iest.

C ¶ Ggdy ty prochy zmießaß z oleykiem bobkowym, ă potym tim oleykhiem pomażeß świerzb albo krosty grube / giną od tego / Thoż też bolesci śleziony vśmierza / gdy ią tym oleykiem namażeß.

D ¶ Gdy korzeń gorczyczny włożiß na bolączy ząb / vśpokaia bol.

E ¶ Też ma mocz potwierdzaiączą / trawiączą flegmę mozgową gdy gi kto będzie żwał, albo vczin płokanie vst sprochu korzenia gorczyczznego / sprochu piretrowego / imbirowego / miodkhu rożanego knim przyłożywßy / wodki babcza ney społkwarty, płocżże sobie tim vsta ciepło / Toż też płokanie tczy czżek vpadły podnosi / gdi sobie czesto będzieß vsta płokał.

F ¶ Thež gdy vczyniš z gorczicze z zoltkow iaiecznych ā ſtrochą ſoli maść / ā przilozyš iey na zolzy / rozchodzą ſie pod nią.

G ¶ Tež proch iey z imbirem zmieſzany ā w nos wſtrzyknıony / czyni kichanie / ātak ono kichanie ieſt dobre temu komu ieſt ſwietego walantego niemocz / albo kto od pamieci odeydzie.

H ¶ Thež gdi vczyniš plaſtr z naſienia gorczycznego, z naſienia rucianego ā ſthrochą oliwy albo z oleykiem gorczycznym / tim namažy tyl glowy ogoliwšy wloſy / bowiem pamiec zginelą przywracza.

I ¶ Thež naſienie gorczyczne / z ſokiem božego drzewka zmieſzane ieſt dobre lekarſtwo na parchowatą glowe y na boleſci iey / ytež naprzeciwko boleſciam nožnym / dennym / gdy tym namažeš / bowiem ciągnie materią na wierzch ā tak ią trawi y wyſuſza.

K ¶ Tež gdy zmieſzaš proch z gorczycznego naſienia z blaywaſem, z miodem, z wodą w ktoreyby byly rozmączone pſzeniczne otreby / ā gdy tym namažeš twarz / wſzytki nieczyſtoſci ſniey ſpądza / iako ſlaki / pſtrociny / ytež wegry.

L ¶ Tež naſienie gorczyczne w occie warzone / ieſt dobre na ſwierzb gruby ktory z rankami albo z roſpadlinami bywa.

M ¶ Thež woda w ktoreyby byla warzona gorczycza / ieſt dobra na przeciwko febram. Pandecta / Auicenna powiedaią.

N ¶ Tež naſienie gorczyczne / s korzeniem omanowym ſtlnczone / ā wrzod zebrany przylozyc / natichmiaſt ſie przepuknie.

O ¶ Tež naſienie gorczyczne ſtluczone ā z oczthem zmieſzane / ā na mieſtcze vkąſzone od iadowithego zwierzecia / thak pſa iako y weza przylozone / iad wyciąga.

P ¶ Tož naſienie na proch ſtluczoczone / z miodem y z octem zmieſzane ā w vſciech trzymane / bolenie zebow oddala.

Q ¶ Thež naſienie gorczyczne ſtluczone s figami s khminem kramnym / puchline z ziwota wypądza

R ¶ Tež gdy bedzie namazany til glowy gorczyczą z gorzalką / pamiec zginelą przywracza y niedobrą ſprzyrodzenia potwierdza.

S ¶ Thež ſok gorczyczny bielmo z oka ſpądza.

T ¶ Tež gdy ktory czlowiek zgryzie dwie ziarncze gorczycze ā dwie ziarncze pieprzu natſzczo / tedi onego dnia nietrzeba mu ſie bac nagley ſmierci / ktorą zową lekarze Apoplexia.

V ¶ Tež gorczycza z winem pitha Dychawicze leczy.

Squinantum.

Capitulum.208.

A SQuinantum iest ziele zamorskie ktore zową plewą wielblądową, ábowiem wielblądowie to ziele radzi iedzą/ Pandecta z Auicenną powiedaią iże to ziele w Arabiiey bywa nalezionó/ biale iest nalepsze.

B ¶ Ma mocz czyscienia flegmy to iest gdi ie zinszemi rzeczami złączysz/ iako sparotką albo s sosnką ábowiem ty rzeczy też purguią flegme.

C ¶ Ma w sobie nieiakie cierpnienie/ á thak iest dobre naprzeciwko biegunkam.

D ¶ Gdy ktho pije wino w ktorim by było warzono Squinantum, s paprotką/ s polną ruthą/ oczukrowawszy troche/ iesth vżyteczny sirop naprzeciwko opuchlinie ktora z zimney przyczyny pochodzi/ á kiedy ie vwarzysz w winie s pieprzem/ kurcz y bolenie suchych żył vsmierza takie wino.

E ¶ Też bolesci macicze y wilkosci zbytnie wysusza/ áto gdy vwarzisz Squinanthum w wodzie albo w winie z babką/ z giczelnikhiem/ á gdy sie w tym pani naparzy/ tedy takie parzenie pomaga naprzeciw tym niedostatkom.

Squinantum iesth ziele podobne wodnemu gałganowi/ na łąkach bywa naydowano, liscie iego y korzenie iego y kwiathki/ godzą sie ku lekarstwam.

Auicenna powiada iż Squinantum iest dwoiakie ziele/ iedno iesth ktore owoczu niema czarnego, drugie iest Squinantum z Arabiiey ktore ma dobrą wonią/ iest lepsze moczy.

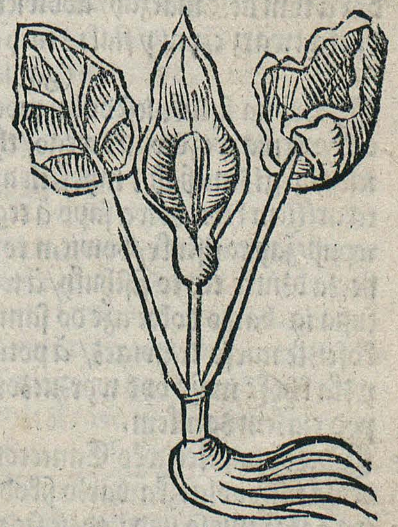
F ¶ Squinantum w winie vwarzone z byliczą / á gdy tego ktora pani przyłoży sobie ciepło na dymiona/ niemocz przyrodzoną y vryne pobudza.

¶ Thež wino w ktorymby bylo
vwarzono to ziele z naſieniem ko-
pru wloſkhiego / vryne wywodzi /
Korzeń tego ma w ſobie cierpnie-
nie / ătak ſtąd ma wloſnoſć krwie
zaſtanowienia / Serapio mowi.
¶ Kwiathki tego male maią w
ſobie cierpnienie / maią mocz za-
grzewaiącą / odmiekczaiącą / y
kamień lamiącą / žily kończe ich
otwiera / vryne y chorobe przyro-
dzoną bialych glow wywodzi, tež
wiatry trawi / Kto krwią pluie y
boleſciam žolądkhowym pomocz
daie.
¶ Oleick Squinanti ieſt dobri
naprzeciwko ſwierzbiowi.
¶ Auicenna mowi / Squinan-
tum ieſt cirpniącze / ă dla tego ie°
kwiatki krew zaſthanawiaią zby-
tnią ſkąd kolwiek wychodzi. Pan-
(decta.

Serpentaria.

¶ Wežownik. Natewurtz
Capitulum. 209.

Wežownik ieſth cieply
y ſuchy / ieſth ziele kto
rego korzeń ku lekar-
ſtwam ieſt vžyteczny,
Pandecta ſpowieſci Serapiona

ktori powieda iž vežownik ieſt duo
iaki / ieden wietſzy ă drugi mniey-
ſzy / wietſzy ma w ſobie drcſzki po-
dobne k wežowi / albo iže ma moc
naprzeciwko iadom / Ale wiethſzy
Wežownik kthory zową Aaron
ma liſcie ſzirokie.
Pandecta ſpowieſci Galiena ca-
pitulo o wežowniku mowi powie-
daiącz iž ſubſtancija korzenia we-
žownikowego ieſt ſubtelnieiſza niž
korzeń Aaronow, ma wſobie nieia
ką oſtroſć y gorzkoſć / ytež cirpnie
nie, ă ieſt cieple y ſuche w pirwſzim
ſlopniu, Ma moc roſpądzaiącą
y oczyſciaiącą.
¶ Sok wežownikow zmieſzany
z wodką rožaną / ă ſtrochą blay-
waſu, wyſtaw na ſlończe przez trzi

Na biala twarz

dni ă tym licże maczay/abowiem
biała twarz czyni y flaki z niey z-
(gania.

C ¶ Też na fistułe iest dobri proch
z korzenia wezownikowego/tho
iest gdy gi zmieszasz z mydłem ap-
tekarskiem ktore zową sapo ă tego
wpuszczay w fistułe/bowiem rosz-
szerza dziure tey to fisthuły/ă wy-
susza ią barzo dobrze aze do samey
kosciżle mieso trawiącz/ ă potim
y zła khosć może byc wyrzucżona
pod ciałem zgniłem.

D ¶ Też naprzeciwko Cancerowi
ktora iesth bolączka barzo szkodli-
wa tak iż mieso pada gdzie sie w-
korzeni/ ă tak wezmi prochu stego
korzenia Wezownikhowego dwie
dragmie/wapna niegaszonego ie-
dne dragme/zmieszay ty rzeczy z-
trochą wina ă strochą octu/ă v-
czyń stego iakoby kołaczek/kthori
vsusz dobrze na skorupie ă vsuszyw
szy vczin sniego proch/ktori wpusz
czay w fistułe/abowiem czyści ra
ne/wijada zagniłosć/ ă tak leczy
ten wrzod Cancer.

E ¶ Też ku zbieraniu wrzedzienice
y ku przepuszczeniu iey/ ku wywie
dzieniu choroby przyrodzoney bia
łych głow/ zielone liscie tego we-
zownika warzone w oleiu/ ă tego
przyłoz na wrzedzienicże / zbierze
sie ropa pod tym plastrem/ ă gdy
vczynisz czopek sthegoż plasthru ă
włożysz gi na noc do macicże dla
poruszenia choroby przyrodzoney.

F ¶ Thez khorzenie wezownikowe
wyczyścia z nieczistosci flegmistich
grubych ielita y żołądek/ ă zwła-
szcza wino w ktorzby był warzony
wezownik z zielem z ielenim iezy-
kiem/ otwiera y wyczyscia zatka-
nia y wszelkie nieczystosci flegmi-
ste z wątroby/z sleziony y z nyrek
ă bowiem grube nieczystosci sub-
telnemi czyni Pădecta/ale Woy
ciech o moczach ziol mowi/ We-
zownik z konikiem zakopany w zie
mie/robaczy sie snich czynią czyr
wone y zielone/sktorych robakow
gdy vczynisz proch ă włożyż go w
kaganiecz gorączy/tedy vżrzysz o
koło onego kagańcza wielkosć we
(żow.

Satirion.

¶ Lisie iayka. Stendelwurtz

Capitulum. 210.

A Kożiełki to iesth Lisie
iayka/iest to ziele cie-
płe y wilkhie w pirw-
szym stopniu/ma listh
podobny listhowi Lilliowymu/y
kwiatki podobne kwiatkom Lilio-
wym/Korzeń tych Lisiech iaiek w

lekarstwa w chodzi ktory iest slod-
ki/ wilkosć thego korzenia iest czy-
niącza nadymanie/ ă sthąd czyni
chciwosć cielesną.

B ¶ Wino w ktorym by był wa-
rzony korzeń tego to ziela ă pithe
pobudza ku gamracijey/ ă korze-
nie iego w miesie vwarzone z wi-
nem / wszytko kthemu vczynkowi
cielesnemu człowieka sprawuie.

C ¶ Diascorides mowi/ gdi prawi
mąż będzie pożywał korzenia theᵒ
ziela niemało / thedy syny będzie
miewał/ ale gdy go troche z ie/ te
dy sie dziewki od nieᵒ będą rodzić.

D ¶ Panie albo niewiasty wewło-
szech daią korzeń Lisiech iaiek star-
ty na proch z mlekiem kozim/ dla
pobudzenia chciwosci cielesney.

E ¶ Korzeń Lisiech iaiek ma mocz
rospuszczaiącza bolączki opuchłe
gdy sthłuczesz korzeń vwarzony ă
zmieszasz z oliwą/ ă pothym przy-
łożysz na miestcze opuchłe y na za
twardziałe.

F ¶ Thez sok thego ziołka z miod-
kiem rożanym zmieszany/ wyczy-
scia z ran nieczystosci smrodliwe,
y rany ktore pochodzą z wrzodow
smrodliwych goij rope snich wy-
czisciaiącz, y tez swierzb ktory po-
chodzi zkrwie spaloney kolericney
wysusza/ y thez ma mocz zastana
wiaiącą biegunki/ gdi sie prochu
tego ziela napijesz z winem.

G ¶ Druga osoba tego ziela ktore
zową Aaronem tez ma podobną
włosnosć sthymi Lisiemi iayki na
ty choroby/ ale nietak mocznie/ ă
ma kwiatki przyżołtsze/ Gdy stłu-
czesz thy kwiatki z oliwą ă przyło-
żysz na stolecz pocieraiącz go tym
dla otworzenia żyłek Emroid aby
krew snich gruba wychodziła/ ku
temu snadnie przydziesz.

H ¶ Iesth drugie ziele stego tez ro-
dzaiu ktore nazywaią dłoń boża/
ktorego listki przypodobiaią sie list
kam pirwszemu zielu, to iest Lisim
iaykam, ale są subtelnieysze maiąc
w sobie nieiakhą czarnosć nakra-
pianą/ To ziołko iadowi szkodzić
niedopuszcza y czarow thaki czło-
wiek ktory ie przysobie nosi bać sie

niemoże/ Pandectha mowi/ iesth ciepłe y suche w wtorym stopniu/ ma thež włosność cžyscienia ciała od każdych zmaz iego/ posila žyliste cžłonki/ to iest suche žiły. Pādecta z Auicenną powiedaią.

Sticados citri.

Koczenki zolte. Motteckraut

Capitulum. 211.

A Koczenki zolte zową ie piołynem morskim iest ciepłe w wtorym stopniu ā suche wtrzecim/ ma drobne nasienie podobne nasieniu bożego drzewkha/ ma w sobie nasienia dosyć/ listki gesthe/ iedno iż nietak gorzkie iako piołyn Ma też wonią przykrą / ani thež iest thak cirpniące iako piołyn/ ā tak y moczi iesth rożney nižli piołyn/ ābowiem žołądkowi niesłužy chrobaki zabija w żywocie khiedy stłuczeß to ziele ā plastr sniego vczyniß y przyłożyß na žiwot/ yteż ku piciu możeß thego ziela dać na przeciwko tym rzeczam.

Też gdy kto pożywa koczenkow z miodem / zabija chrobaki y wypądza ie z żywota przez stolce Takież vwarzone koczenki s soczewicą w winie albo w piwie/ toż vczynią.

Popioł kocenkowy z oleykiem Khoczenkowym albo z migdałowym oleykiem zmießany spolem ā tym głowę parchowathą mažy/ bowiem parchi giną od tego.

Oleiek sam Koczenkowy na brodzie włosy rosci kiedy nim namażeß brodę.

Thež gdy vwarzyß Koczenki zolte ā przyłożyß na miescze zapalone/ tedy sie niedopuſzcza czynić bolączek iadowitych iako Herpestiomena y Carbunculosa.

Też na kuske ktora sie cžini na białosciach ocznych/ para sthego ziela vwarżonego wrożaney wodcze, ā nad oną parą trzymay oko chore/ bowiem sniego te kuske spadaią.

G ¶ Thež wino w ktorym by było warzono to ziele, ciężkhość spiersi wypądza.

H ¶ Też gdy Koczenki vwarżyß s piołynkiem w prostey wodzie/ ă o miedziwßy troche day sie tego ciepło natßczo napić/ abowiem chrobaki z żywota vypądza y morzi ie.

I ¶ Też wino w ktorim będzie warzono tho ziele z bylicżą ă z nasieniem piotrußczanym/ vrine y chorobe przirodzoną paniam ku wyściu pobudza.

K ¶ Też oleiek koczenkow żołtych iest dobry naprzeciwko zimnu zbytniemu ktore bywa w febrach gdy thym obyczaiem namażeß ciepło grzbiet albo pulsi vrąk y vnog w godzine przed febrą.

L ¶ Też oleiek tego ziela iest dobri na vkąßenie weża y inßych iadowitych zwierząt.

M ¶ Thež wino w ktorymby były warzone Koczenki z draganthem zagrzewa piersi/ ale maß oczukrować iż by było słodko.

N ¶ Też iest to ziele dobre naprzeciwko rzeżakowi y na zatkanie śleziony y wątroby przyłożywßy troche ielenich ieżykow.

O ¶ Też gdi chori z niemocży zmaga/ tedy posila żyły suche/ to iesth gdy sie napiieß wody w kthorey by było warzono to ziele z lawendulą wespołek.

167

Sticados arabicum.

¶ Koczenki z Arabijey.
Von Arabien.

Capitulum. 212.

Koczankhi z Arabijey są ciepłe y suche wtrzecim stopniu Pādecta, ale Jan mesue powieda iżby były ciepłe w pirwßim stopniu ă suche w wtorim sthopniu/ Ma w sobie dwoiakha włosność przyrodzona zimną / ă dla thego iest cirpnące/ jteż ciepłość ă stąd ma gorzkość z ostrością/ ă wßakże ostrość iest w nim wiethßa niżli

A

cierpność/ ă tak iest to ziele subtilizowane rospądzaiącze/ otwieraiącze zatkania/ y tež ocieraiącze y resolwuiącze wßythki nieczystości w iedno miesthcze zebrane/ ă ma tež włosność zachowania od prochnienia y od zagniłości/ Sercze tež posila dla swoiey przyrodzonej cierpności y žyły suche y wßytki ielita vmocznia.

B ❡ Ci ludzie ktorzy maią w sobie zbytek koleri ă zwłaßcza w žołądku niemaią tych Koczenkow požiwać/ abowiem porußa sie w nich tha wilkość/ ă czyni gwalthowne wracanie y zapalenie niemałe we wßytkim ciele/ ma mocz otwieraiączą žywota y stolce czini iedno iž barzo lekko ă thak maß ktemu zielu przyczynić soli oczkowathey albo mirabolanos Indos/ kthore rzeczy vmoczniaią sprawe y moc tych to Koczenkow.

C ❡ Ty Koczenki z Arabiiey przywožone/ wywodzą Melankolią s człowieka y flegme/ ă tak y mozg y suche žyły czyscią/ ă przehto są barzo dobre na niedostatki głowne.

D ❡ Tež gdy weźmieß tych koczenkow dobrą garść, rozinkhow drobnych połgarsci / mirabolanos z apteki dwie dragmie / ă przetłukßi thych rzeczy troche w możdżerzu namocz ie w serwatcze iżeby thak przez nocz stały/ ă potim przecedź ă przecedziwßy weźmi lektwarzu z apteki Diiasiniconis albo Kassiiey fistuły dwie dragmie, rozmieć czyscie ten lektwarz w tey serwatcze/ ă day trunek cieplo wypić na switaniu dla wywiedzienia melankoliey y flegmy s człowieka.

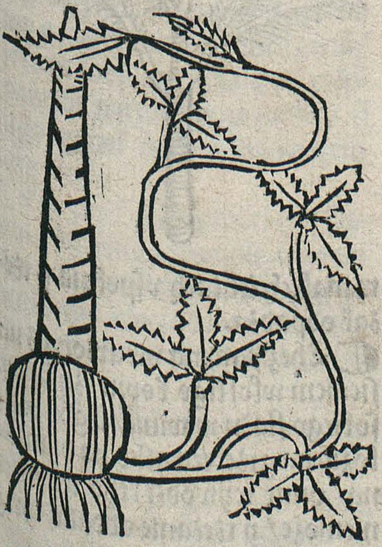
E ❡ Thež gdy vczyniß naparzenie głowy s koczenkhow/ z maiorany spikiceltiki / vwarzywßy ty rzeczy społem w prostey wodzie/ tedy bolesci głowne niewymownie vsmierza/ ă zwłaßcza kthore z zimney prziczyny przychodzą.

F ❡ Thež oleiek thych Koczenkow mozg pothwierdza y suche žyły y kosci zagrzewa ă prawie ie ožywia. A gdy sie komu nos zatka nieczystosciami grubemi/ tedy gdy stkoniß głowe na pare iego / otwiera dziurki zathkane y oddech głowie nosem wolny czyni.

G ❡ Tež wino koczenkowo ă ielenich iezikow throche k nim squille to iest czebule morskiey przyczyniwßy/ otwiera ă wypądza nieczystosci od slezíony y od wątroby y inßych wnethrznosci/ bolesci žył suchich każdich i członkowych wßelkim obyczaiem vżywane: oddala to ziele, czego Mesue y serapio są swiadkowie.

Sparagus.

Gromowe korzenie.
Sparagen.
Capitulum. 213.

A Gromowe korzenie iest ciepłe y suche/ Mocz ma otwieraiączą zatkania śledziony y wątroby y nyrek, Też ma mocz ocieraiączą/ á nawięczey nasienie wespołek s korzeniem.

B Gdy vwarzysz korzeń tego ziela á octu krowarszy napiy sie oney wody/ oddala cieżkie puszczanie vryny/ y żołthą niemocz y denną boleść gdi będzie w winie vwarzono.

C Thez gdy ie w winie vwarzysz s piretrum/ á tym winem vsta sobie wypłoczesz/ bolenie zębow oddala.

D Też gdy go powarzysz dobrze w wodzie/ á potym sie go naiiesz/ tedy żywot othworzy/ y thez vrine ku wyściu pobudzi.

E Też gdy ie vwarzysz w winie á onym winem omyiesz miesthcze od węża vkąszone/ iad wyciąga y goij.

F Też nasienie tego iest podobne w moczy khorzeniowi/ powiedaią izby mocz korzenia Sparagowe byka iadem zabijaiączym psow.

G Powiadaią niektorzy/ gdi pri rogi skopowe będą zakhopane w ziemi/ tedy z onych rogow wyroscie to ziele gromowe, ma też moc oddalaiączą boleści biodr ktore pochodzą z wielkiey flegmy y z wiatrow/ też kłocie ktore bywa w żywocie: oddala/ abowiem żywoth odmiekcza/ iedno ize zgage czyni gdy go kto wiele pożywa.

H Korzenie z nasieniem ziela gromowego/ są pobudzaiącze vriny iedno iż są trudne ku strawieniu/ Itez ociera nieczystosci z żołądka niebarzo zagrzewa ani też chłodzi átak y z nirek ytez z wątroby zatkanie flegmiste wypądza, á zwła-

ßeża nasienie/ Pandecta s Sera pionem mowią. Ale Plathearius mowi iż by to ziele było ciepłe y suche w trzecim stopniu/ Tak korzeń iako y nasienie godżą sie ku lekarstwam.

I ℭ Też wierżchy tego ziela niżli nasienie s siebie wypußeża gdy te vwarżyß ż mieśem albo s prosthą wodą/ thedy zathkanie wątrobne otwiera/ Jtez ciężkość pußczania wody albo kto tey niemoże mieć/ pomaga to znamienicie, Jtez boleści żołądkowe y inßych wnetrżnośći: oddala taka woda/ Takież y nasienie ku tim to chorobam iest barżo pomoczne kthore może być w swoiey moczy zachowane przez cżały rok.

Sauina.

ℭ Szawina. Siebenbaum.

Capitulum. 214.

A Szawina iesth ciepła y sucha w trzecim stopniu/ iedno liście tey ßawiny ku lekarsthwam sie godżi.

B ℭ Gdy vwarżyß ßawine w winie ä tego sie bedżieß napijał abowiem boleści żołądkhowe y kłocie

w małech ielitach vspokaia y rżezak odpądża.

C ℭ Theż ßawina vwarżona ż nasieniem włoskigo kopru/ żlisty wysokiego ślazu w winie/ ä gdy przikożiß na grżebień albo na dymiona/ vrine wywodżi ktho iey mieć niemoże/ y rżeżanie oddala/ ytez boleści miechierżowe vlża.

D ℭ Szawina ma moc popądżaiącą y rospądżaiącą złych nieczysthośći/ ä nawięcey gdy vczyniß śniey parżenie vwarżywßy ią, tedy y chorobe paniam przyrodżoną mocznie wywodżi/ y takież łożiško dżiecięcze śnich wyrżucza kiedy ią w oliwie vwarżiß ä przikożiß na maciczę.

ℭ Też kto ma chciwość nastolce

ă niemoże gich mieć/ thedy vwarzywßi Szawine z dziewanną w winie ă tego sobie przikoż na stolecz cieplo albo vsadowsie na tym pomoże dobrze ku stolczowi przyrodzonemu.

F ¶ Też naprzeciwko swierzbiowi proch vczyniony s ßawiny / zmießany s siarczanym / z litargiriū/ s sokiem kobylego ßczawiu/ przyczyniwßy wieprzowego sadla / ă sthego wczyń masć ă thą mascią maży krosty.

G ¶ Też gdy bedzie vwarzona ßawina z bukwicząą w winie, tego wina w nos wpußczay cieplo / abowiem reume vlecza ktora z zimney przyczyny pochodzi/ Pandecta powieda.

H ¶ Też sok Szawiny z miodem zmießany/ wysußa nieczystosci zagnile z ran y s krost smrodliwych ktore psuią cialo zdrowe grizącie ă iedzącz.

I ¶ Dla swoiey subthelnosci przyrodzoney wieczey wywodzi rzeczy przyrodzone paniam nizli ktore inße ziele/ iedno kto go cżesto pożywa/ tedy taki że krwią vryne miewa y plod zabija w żywocie ă vmarly wypądza mocznie z żywota/ Serapio.

K ¶ Też listki tego ziela stluczone ă z octem zmießane / przylożone na rane kthora bywa ze wrzodu/ cżysci ią y stula brzegi.

L ¶ Też woda w ktorey by byla vwarzona ßawina z blaywaßem / sinosci z ciala spądza / y sthrupy goij ktore sspalenia ognistego bywaią.

Semperuiua.

¶ Roschodnik. Hauswurtz.

Capitulum. 215.

A Roschodnik iest zele zimne w trzecim sthopniu/ ă throche suche/ poki iest zielone/ poty iest wielkiey moczy/ ale suche niegodzi sie ku lekarstwu.

B ❡ Ma moc chłodzącą y zaźię biaiącą/ ă tak gdy ie ſtłuczeſz ă z octem zmieſzaſz ă potim na mieſcze zapalone przyłożyſz/ ogień wyciąga y ono mieſtcze chłodzi, ă tak boleſci vſmierza wypądzaiącz zapalenie ogniſte s członkow.

C ❡ Też gdy ſie kto ogniem ſpali albo vkropem gorączym/ vczyń maść s ſoku roiownikowego/ z oleyku rożanego, throche woſku do nich przyczyniwſzy/ ă tak tey maſci przyłoż na mieſtcze ſpalone iakoby trzeciego dnia po ſpaleniu, ă ciepło, throche maſz they maſci przikładać na mieſthcze oparzone możeſz pirwey pomazać ſpalone mieſtcze mydłem z apteki ktore zową ſapo/ ă potym tą maſcią namazy ă będzie lepiey.

D ❡ Też ſok Roiownikow zaſthanawia krew z noſa/ gdy nim czoło namażeſz y ſkronie y ſzije/ wątrobę też możeſz namazać przimieſzawſzy kniemu troche prochu czirwonych ſandalow / ăbowiem ieſt to rzecz czeſto doznana iż krew zaſtanawia ktora ſie z oſtrzywſzi zbytnie płynie noſem ă nawięczey ludziem młodym.

Jeſt dwoiaki roiownik, ieden wietſzy ă drugi mnieyſzy/ wietſzi roſcie poſpolicie na mieſtczach na kthorych ieſt wiele czegły/ ă niegdy też roſcie na dachoch domowych.

Mnieyſzy roiownik roſcie poſpolicie na murzech albo na ſkałach/ ten ieſt wilki ă trochą cirpniączy.

E ❡ Też ſok roiownikow ieſt dobry na herizypile/ to ieſt na wrzedzienicze ktora s kolery bywa barzo bolącą ă roſſirzaiącą ſie po ciele.

F ❡ Też boleſci nog vzdrawia gdi ie vwarzyſz z babką ă potem ſtłukſzy przyłożyſz ciepło na nogi.

G ❡ Też ſok tego zmieſzany z octem / piekielny ogień kthory bywa w członku wyciąga y pſuie/ Serapio powiada.

Squilla.

❡ Cebula zamorſka. wildtzwiebel

Capitulum. 216.

Czebula myßa iest cie-
pła y sucha w trzecim
stopniu/ Jestħ rzeczo-
na Czebula myßa iże
od niey myßy zdychaią/ abowiem
ma w sobie nieiaką ostrość ogni-
stą/ y gorzkość też iey iesth przyłą-
czona z nieiaką słodkością.

Ma moc przecinaiącą y
palącą ytez resolwuiącą wilko
ści grubych/ ytez przyciąga nieczy
stości nawierzch/ zachowawa cia-
ło od prochnienia y od zagniłości
Pieczona czebula zamorska/ nie-
tak iest iadowita/ albo thez z ocz-
tem bywa przyprawiona dla tego
iż snadniey wyciąga nieczystości z
dalekich ä głebokich mieśc. Pie-
czona tedy czebula zamorska le-
pßa iest y moczy iesth rozliczniey-
ßey niżli tak surowa/ Kto ią chce
piecz/ tedy miedzy weglem ma ią
piecz w ciasto ią oblepiwßy/ ätak
ią wsadzić w gorącey piecz / albo
miedzy weglem.

Ocżet stey to Czebule myßey
tak bywa/ skray czebule wtalerzi-
ki/ ä potħym vwiązawßy każdy
talerzyk nitheczką albo wdziać na
nić ony talerzyczki ä zawiesić ke-
dy w cień iżeby tak vschnęła przez
trzydzieści dni/ ä potym ie weźmi
ä włoż do sklenicze ä octu mocz-
nego naley na one czebule ä zasie
wystaw na słończe iżby stało dru-
gie trzydzieści dni. Gdy tym oc-
tem wymijeß sobie vsta/ scisła sła
be dziąsła ä vmocznia ie/ ä tak y
zeby chwieiącze sie potwierdza/ y
zagniłości vst wyczyscia.

Też gdy vwarzyß czebulę prze
rzeczoną z miodem ä z wodą / ä
daß sie napić/ tedy głos czyni do-
bry y lekkość wpiersiach y żołądek
posila czyscięcz gi z nieczysthości/
Melankolią y swietego walante
niemocz/ tak starim iako dziath-
kam oddala/ Kamień thez kamie
w miechierzu/ y naprzeciwko zadu
ßeniu khthore bywa spodniesienia
maciczę/ iest pomoczna ta czebu-
la/ y denną boleść wypądza y bar
we zginęłą człowiekowi przywra
cza y wzrok posila.

Też sok iey w vcho wpußczo-
ny/ słuch czyni dobry Jakmiarż y
na inych wiele niemoczi iest to po
moczna czebula/ Jedno khiedy sie
wnetrze rani albo rospadliny tedi
iest ßkodliwa/ bowiem naprzeciw-
ko opuchlinie y żołthey niemoczy
y paraliżowi iest barzo dobra.
Auicenna s Pandectą mowią.

Też oleiek z włoskiey Czebule
s przasnym miodem zmießany ä
na parßywą głowe pomazany /
włosy vraßcza/ y parchow niedo-
pußcza.

Ocżet tey czebule ktory w ap-
tekach maią na dychawicze y na

kaszel iest dobry/ zagnikosci dzigszl goij w vsciech dzierzany.

H ¶ Nad ktorim domem ta zamorska czebula bedzie zawieszona/ tadowici chrobaczy vciekaią od domu takiego.

I ¶ Też ta czebula w winie vwarzona, iest barzo dobre to wino posilaiącze wnetrznosci / wątrobe zapaloną y zanieczysczioną czisci/ y bolesci wnetrzne vsmierza.

Sambucus.

¶ Bez. Holder.

Capitulum. 217.

Bez iest cieply y suchy w thrzecim sthopniu, Ma mocz otwieraiączą/ wypądzaiączą/ y rozganiaiączą jtez potu czynią cza/ listy bzowe są wilkie/ Gdy ie stluczesz z ocztem ă z oliwą ă przikozysz gich na swierzbiączke albo na gnoisthy liszay albo na thwardą krostawą/ iest wielkiey pomoczi/ ă bowiem wysusza y rospądza ony krosty/ ă tak goij. A

¶ Wonia telko kwiatkow bzowych czini bolenie glowy ludziem cieplego przyrodzenia/ iako są kolericzy y krew z nosa pobudza. B

¶ Thez wino w ktorym by byla warzona lawendula z bzem/ tedy to wino pite ryme trawi kthora z zimney przyczyny pochodzi/ albo z sloney flegmy ă nawieczey vludzi ktorzi są zimnego przirodzenia. C

¶ Tez oleiek s kwiatkow Bzowych iesth dobry wilkosciam zimnym panuiączym w suchych zylach/ Wonia tego oleyku/ aczkolwiek czyni bolenie glowy/ ă wszakoz rospądza materią s ktorey bolesc pochodzi z glowy/ Czyni thez rumianosc na liczu gdy go kto czesto wonia. D

¶ Liscie bzowe gdy bedzie vwarzono z inszim iarmuzem ă bedzie iedzono/ czini stolcze/ takze y wirchy Bzowe czynią. E

F ¶ Korzeń Bzowy s khorzeniem chebdowym w winie vwarzony, opuchłym ludziom iest dobre lekarstwo/ A zasie gdy then korzeń bedzie z bylicza vwarzony w wodzie ă natym sie pani vsadowi ciepło, twardość maciesze odmiekcza/ iteż ią otwiera y nieczystości sniey wypądza y czepek wywodzi.

G ¶ Sok iego iesth dobry naprzeciwko vkąszeniu psa wsciekłego/ y spalenie od ognia wyciąga y goij

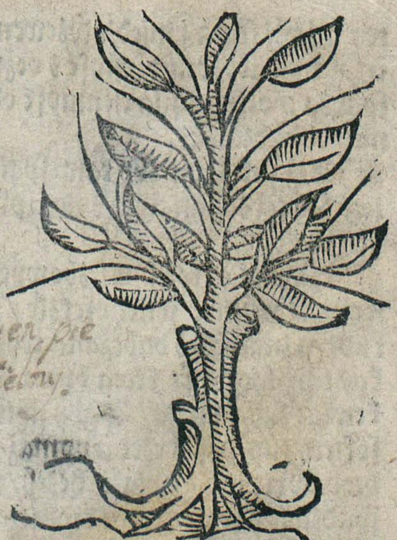
H ¶ Theż tenże sok czerni włosi y fistułe sthula y insze rospadliny, A gdy sok iego zmieszasz s kozłowym łoiem/ ă throche soku wysokiego ślazu ă tim pomażesz bolącze nogi/ bolesć vsmierza/ ă kiedy go w vcho wpuscisz/ vsmierza bolesć vszu y piszczenie y chrobakhi zabija. Serapio, Auicenna y Pandecta powiedaią.

Salix.

¶ Wirzba. Weden.

Capitulum. 218.

A **W**Irzba iest drzewo zimne y suche w pirwszym sthopniu/ Mocz liscia y skorek y owocu wirzbowego iest cierpniącza/

B ¶ Gdy vwarzysz liscie wirzbowe w winie przyłożywszy pieprzu troche/ tedy takie wino kłocie oddala

C ¶ Woda albo vkrop w ktorym by było warzono liscie wierzbowe broni poczęcia paniam.

D ¶ Też woda w ktoreyby był warzony wirzbowy owoc/ daie wspomożenie ktory człowiek krwią plute/ możesz wespołek warzyć/ abowiem y skorki wierzbowe tę włosność mają ktorą j liscie skwiatem

E ¶ Theż bolesci nożne vspokaia woda ciepła z wierzbą warzona.

F ¶ Też ług vczyniony ă potym liscia nakładz weń nieczystą głowe naprawia/ y otreby sniey spądza.

G ¶ Też wilkość wodna ktora by-

wa miedzi skorą j miedzi drzewem ă tak ta wilkość nieczystość z oczu spądza y oczy posila ciemność od nich odpądzaiącz.

h ¶ Tez sok z wierzby rany spaia świeże ytez zastanawia z nosa płynącz ą krew.

I ¶ Popiol s skorek wirzbowych wysuβa wβelkie wilkhosci złe / ă kiedi gi zmieβaβ z babczaną wodką / tedy biegunkę ktora bywa zkrwią: zastanawia / A gdy sthim sokiem zmieβaβ oczet ă pomażeβ brodawki albo guz iaki chczeβ / ro spądza ie y traci / y inβe krosti goij

K ¶ Tenże sok bolesci ktore bywaią w vβoch: vśmierza.

L ¶ Tez gdy vwarzyβ liscie wirzbowe wespołek j s skorkami ă przyczyniβ babki / z bolum armenum w aptecze gi przedaią / ă tey wodi kwarte wleijeβ w zad przez klistere bowiem czirwoną niemocz zastanawia mocznie.

m ¶ Tez sok wierzbowy w vβy wpuβczony ciepko, rope znich wywodzi ă wysuβa / Jtez rany goij wysuβaiącz znich nieczystość ropy.

N ¶ Tez gdi s sampych listow wirzbowych vczyniβ plasthr / krew zastanawia skądbykolwiek płynęła.

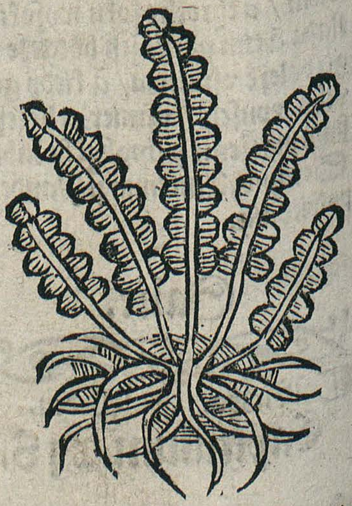
O ¶ Thez sok z liscia wirzbowego z wodką wysokiego mleczu ă stroch ą czukru zmieβany / w gorączey niemoczy iest rzecz barzo dobra kiedy sie iey kto bedzie napijał / Jtez żołtą niemocz wypądza ta woda wierzbowa.

P ¶ Thez liscie wirzbowe chkodzi gdy go wło ze nascieleβ / Auicena Serapio powiadaią.

Saxifraga.

¶ Lamikamien Steinbrech.

Capitulum. 219.

A Lamikhamien iesth ziele ciepłe j suche w trzecim stopniu / iesth rzeczono tho ziele kamikamien iż ma te włosność / Ma tez mocz

rospądzaiącą/ y wypądzaiącą vriny, kamień kamie wmiechyrzu y w nyrkach/ Tez kto zboleścią vryne miewa albo kto iey niemoże mieć: kamikamień wspomaga.

B ¶ Thez wino w ktorymby było warzono to ziele, z nasieniem włoskiego kopru, piotruszczanym, wrobleo prosa/ iest dobre pić naprzeciwko thym chorobam przerzeczonym/ obotem kolikam iest vżyteczne picie/ ā ktemu też proch thego ziela w iaiu dany ku iedzeniu/ iest barzo dobry y pomocny/ Albo vczyń syrop tym obyczaiem kthory iest więthszey mocy na ty niemoczy przerzeczone/ Weźmi ziela kamikamienia, polney driakwie, trkiczy/ każdego po garści/ kwiatkow boragowych/ fiiołkowych/ rożynkow drobnych/ każdego śnich poł łotha/ nasienia włoskiego kopru/ piotruszczanego/ opichoweo/ wrobleo prosa/ hanyżu/ lakricijey, każdego śnich po dwie dragmie/ Thy rzeczy/ to iesth nasienie masz przetłucz troche ā potym warz w poł korcy kwarty wody sthudzieney aże by trzecia część wywrzała/ potim przecedz ā oczukruy dobrze/ ā teo sie napiiay po trunkowi poranu y na nocz/ A gdy iuż wypiiesz then sirop/ tedy weźmiesz te purgaciią na świthaniu albo po poł noczy/ thak napiiawszy/ Weźmi benedicte laxatywe/ diiafiniconis, każdeo po dwie dragmie/ kassiiey świeżey poł vnciiey/ ty lektwarze rospuść z vwarzeniem zwykłem ā pospoli tym ktore czinicie w aptecze/ ā vczini mi trunek ā nazaiutrz dla posilenia weźmiesz Diiacitminum kołaczkow też z apteki.

A gdy by żywot bolał albo ielita tedy diialteą pomazuy/ vznaß po mocz wielką.

C ¶ Tez wino w ktorymby było vwarzono to ziele/ s kwieciem bagniskowym/ iesth dobre pić naprzeciwkho zatkaniu y boleści lewego boku gdzie iest śleziona y wątrobe chorą wpomaga.

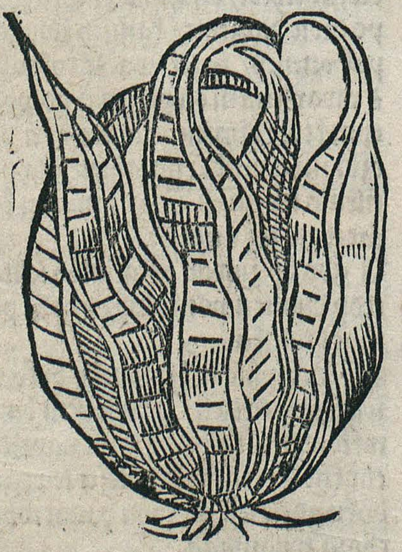
D ¶ Tez iest barzo dobre wino naprzeciwko opuchlinie / gdy będzie kamikamień w nim vwarzony/ z bagniskowym kwiecim, skorzenie włoskieo kopru/ s korzeniem sosnkowym, s paluchami, każdeo śnich wziąwszy po łotowi a przeczedziwszy oczukruy troche ā day pić porannu trunek ciepło.

Scolopendria.

¶ Jeleni ięzyk. Hirßzunge.

Capitulum. 220.

Jeleni ieżyk.

A Jeleni ieżyk ieſth ciepły wpirwſzym ſtopniu ă ſuchi wtorim, mam oc przecinaiącą y roſpądzaiącą twardoſci ſleziony.

B ¶ Ma wſobie nieiaką cierpnoſć z gorzkoſcią ă ſtądże ieſt vżytheczne ſlezionie/ ă zwłaſzcza z ocztem A nawiecżey w winie v warżony z bagniſkiem ă tego ſie wina napijać ma poranu ciepło przez kielko niedziel/ abowiem twardoſć ſleziony roſpedzi y gruboſć iey ſcieńczy.

Tho ziele roſcie na murże y około ſtudzien.

C ¶ Gdi bedzie liſcie ieleniego ieżyka z liſciem wyſokiego ſlazu vwarzone w winie/ ă pothym przyłoż na ſlezione dla poſilenia iey.

D ¶ Też wino w ktorym bedzie v warżony ieleni ieżyk s piotruſzką, vrine obficie wywodzi/ Też ſczawkę oddala wino v warzone z mietką/ z ielenim ieżykiem/ A gdi gi vwarziſz w winie z mleczem wyſokim/ żołtą niemoc vzdrawia.

E ¶ Też vwarżony z kamikamieniem zielem/ kamień wypądza z nyrek y z miechierza.

F ¶ Niektorzy lekarze powiedaią/ zeby płod pſowały paniam ă bronily poczęcia ktoraby gi przy ſobie naſzygi noſiła. Roſtą też ty to ieżyki na ſkałach/ na murżech ă nie miewa naſienia ani khwiathu ani zdzbła żadne/ liſcie ma podobne liſtu paprotczanemu ktori na ſpodku ieſt/ ieſth troche rumiany ă na wierzchu zielony, ma moc ciepłą ă tak przecina y roſpądza klijowate wilkoſci/ y też kamień wypądza z nyrek.

G ¶ Czynią drudzy trogiją s prochu tego/ s prochu bagniſkowego każdego po dragmie/ czynamonu poł dragmy/ prochu z liſcia ſeneſowego trzecią częſć dragmy/ ă the pożywaią w potrzebach dla thych chorob przerzeczonych. Auicenna Serapio.

Scabioſa.

Polna drijakiew. Grintkraut.

Capitulum. 221.

A Polna drijakhiew ieſth ciepla y ſucha w wtorym ſtopniu, ieſth dobra naprzeciw ſwierzbiowi/ tho ieſt ſok iey zmieſzany s ſiarką/ z lithargirium/ z oleykiem bobkowym/ ă tym maży ſwierzb, ſpedziſz gi precz/ ă gdy ktemu przyłożiſz prochu bożego drzewka ana mażeſz tym parchowatą głowe/ ſpedziſz parchy.

B Też ſok polney drijakwie/gliſty morzy w żywocie/ ă nawiecey s ſokiem piołynkowym ă ſtrochą miodu.

C Albo vczyn plaſtr na żywoth z liſcia tego/ z liſcia bożego drzewka/ spiołynkowego/ vwarziwſzy z wodą ă z oczthem throche miodu przilożiwſzy ă vczyn plaſtr na żiwot.

D Gdi vwarziſz polną drijakiew w winie ă przilożiſz na Emorodi gdi ſnich krew zbytnie idzie: zaſtanawia.

E Powiadaią otym zielu iakoby ſwiethy vrban na prozbe ſwey ſioſtry ktora żądala wiedzieć moczy tey polney drijakwie/ kthorey on rad czeſto pożywał/ tedy napiſał iey ty ſłowa połacinie Vrbanus pro ſe neſcit precium ſcabioſe, Nam purgat pectus, quot comprimit egra ſenectus. Lenit pulmonem purgat laterum regionem. Apoſtema frangit, ſi locum bibita tangit. Tribus vncta foris, antracem liberat horis Ktore wierſze tak ſie wykładaią.

F Vrban nieumie vypowiedzieć tego ziela drogoſci/ Bo otwarza pierſi ktore bywaią zaciſnioſne od ſtaroſci/ płucza czyſci/ pierſi y bokow othwiera zathkałoſci/ każdy wnetrzny wrzod łamie/ kto ſie go vwarzonego napije/ J bolączke iadowitą Antracem/ ſpądza precz

iednym ßaſiczem.
A ſthąd może każdy rozumieć iże polna drijakiew ieſt wielkiey mocży dla tych wymienionych włoſnoſci

G ❡ Woda w ktoreyby była warzona polna drijakiew, z bukwicą ocżukrowawßy pić, wnetrżny bok y bołączke roſpądza.

H ❡ Też gdy ktho polną drijakiew ſtłucże z babką przymießawßy do nich wodki rożaney ſtrochą ocżtu á ſtego vczyni plaſtr/ ktory ieſt dobry na bolączke Antrax/ ktora bywa że krwie oſtrey barzo iadowi(tey.

J ❡ Też komu ielita ſtolczem wychodzą polna drijakiew zdżewäną ieſt dobra vwarżywßy á nad tym ſiedzieć/ abowiem y krew zaſtanawia ktora ſtolczem zbytnie wychodzi/ Pandecta y Plathearius powiedaią.

Saluia.

❡ Szałwija. Selben.

Capitulum.222.

A Szałwija ieſt ciepła y ſucha/ Sok ßałwijey z oleykiem bobrowich ſtroiow / ieſt dobre na niemocży ſuchych żył á tak ieſt do

bry ten ſok naprzeciwko paraliżowi mażąc mieſteza paraliżem za(rażone.

B ❡ Thęż gdy vwarżyß ßałwiją z rozmarinem/ z zielem paraliżowe w winie/ á thego ſie wina bedźieß napijał/ abowiem ieſth dobre tim ludżom ktorym recze drżą. J thęż wodką ßałwijową dobrze recze vmywać drżące.

C ❡ Też ſok ßałwijowy potwierdża dżiąſła kiedy nim bedżieß pomazował albo zmießawßi z miodkiem rożanym, vſtha tym płokać.

D ❡ Też ßałwija w potrawach iedżona/ żołądek poſiła.

E ❡ Też gdy vwarżyß ßałwiją w winie s piothrußką/ otwiera drogi ku obphitemu wyßciu vryny.

F ¶ Też głowę czyści sok iey/ przi
mieszawszy troche prochu piretro-
wego/ ă thego w nos ciepło wpusz
czać ă potrzymać throche.

G ¶ Thęż gdy vwarzysz szalwiją z
bylicżą w wodzie albo w winie/
vrine y przyrodzoną chorobe bia-
łym głowam pobudza ku wyściu
y tez płod vmarły.

H ¶ Też sok Szalwijowy czyrni
włosy gdy ie ktho pamaże J thęż
na sadzele iest dobry sok szalwijo-
(wy.

I ¶ Też sok zbytnią krew zastana
nawia J tez rany złe ktore s krost
pochodzą.

K ¶ Gdy vwarzysz w wodzie szal-
wiją a potym przyczżynisz miodku
rożancego troche ă tą wodką gdy
ktory męszczyzna będzie sobie wy-
mymał członek taiemny/ swierzb
oddala/ takież y biała głowa mo
że vczynić.

L ¶ Też wino w kthorymby była
warzona szalwija/ iest dobre ku pi
ciu ludziem paraliżem zarażonim
kthorego thęż możesz y na miestcze
paraliżem zarażone przyłożyć.

M ¶ Powiedaią czarnokhxiężnicży
o szalwij y: gdy przy szalwiją wło-
żysz do gnoiu/ tedy sie snicy vlęże
ptaszek ktory ma ogonek podobny
wężowemu biały/ ă gdy stego o-
goną vczynisz popioł/ ktorego po-
piołu albo prochu włożisz w kaga
niecz/ Tedy vzrzysz iakoby było w
domu pełno wężow/ Pandectha.
czego thęż y woyciech poswiadcża
o mocżach ziol.

N ¶ Też szalwija w potrawach po
żywana/ cżirwoną biegunkę sta-
nowi. Też sok Szalwijowy rosci
na głowie włosy po ogoleniu ma
zać głowe. A gdy proch s szalwi-
iey bedzie w wodzie vwarzony ă o
ną wodą będzie głowa myta cże-
sto czerni włosi takiemu człowie-
(kowi.

Spica nardi.

Capitulum. 223.

A SPicanardi iest troia-
ka/ iedna iest korzen-
na/ tha iesth ciepła w
pirwszym sthopniu ă
w wtorym sucha. Druga iest rzim
ska zową ią Spica Celthica. A
trzecia iest czarna/ Tu mamy ro-
zumieć o pirwszey ktora iest słozo
na ze trzech istnosci/ Jedna mocz
iesth cirpnosć maiącża/ Druga
iest ostrosć maiącża/ Trzecia iest
gorżkosć maiącża.

B ¶ Wino w ktorymby była wa
rzona spica nardi/ vrinę wipądza

Spica nardi.

Jthez griziente w zolądku vśmierza, biegunke zastanawia y glowe pothwierdza y wątrobe/ vsthkam zolądkowym iest barzo dobra, ma thez mocz ocieraiącza s powieści Serapiowey / Jtez trawi wylkości złe w głowie y w piersiach/ A zwłaszcza Spica Jndica ma the mocz.

ℭ Thez wlosnosci Diascorides powieda byc tey to Spica nardy A gdy pry vczynisz śniey knot przi czyniwszy mumijey ă troche oleyku rozanego/ ă wlozysz gi w miesce taiemne na nocz/ tedy zastanawia chorobe przirodzoną paniam wysuszaiącz złe nieczystości w macicży ktoreby miały wychodzić.

ℭ Thez iesth dobra naprzeciwko kordijacże y naprzeciwkho omdlewaniu y naprzeciwkho zapaleniu wąthroby y na zolthą niemocz y naprzeciw bolesciam krzyzowym j nyrczanym/ ă gdy ią vwarzysz w wodzie w ktoreyby pani siedziała ciepło/ tedy wrzedzienicże ktore bywaią w macicży: wykorzenia.

ℭ Tez iest dobra komu włosy padaią z głowy albo ze brwi, y ktemu włosi rosci.

ℭ Tez dobra na oczy/ proch iey stucziją zmieszany/ z rozaną wodką ă stego vczyn plastr na oczy.

ℭ Tez kto ma mdły mozg/ posila gi iedno sama wonia they tho Spiki / A oleiek iey naprzeciwko głuchości iest dobri, ktora głuchość z zimnych wilkosci pochodzi.

ℭ Wino w ktorymby była warzona Spicanardi/ otwiera zatkanie slezyony y wątroby.

ℭ Jest tez oleiek dobry na członki paralizem zarazone/ Jthez na bolesci członkowe, Auicenna, Serapio powiedaią.

ℭ Tez Spicanardi w lug włozona rostą włosi od onego lugu/ y vmocnia włosi niedopuszczaiąc gim leść.

ℭ Tez oleiek Spica nardi iesth woniaiączy ă naprzeciwko podogrze/ to iest bolesciam nog barzo dobry mazać.

Spicaceltica.

Spicarzimska, Rzymißspica.

Capitulum, 224.

A Spicaceltica/ iest spika rzymska kthora roscie w Sirigiy/ iest ciepla y sucha/ ma listy dlugie ktorey barwa ma sie k czirwonosci ā ma kwiatki żoltawe/ Lepßa iest świeża maiącza wonią/ gesthych korzeni/ ā twardych ku lamaniu.] Korzenie/ kwiecie y gałęzie w chodzi w lekarsthwa/ bo w korzeniu y w kwieciu/ w gałąskach iest obphitość woniey.

B ❡ Wino w ktorymby była warzona Spicaceltica/ vrine pedzi A iest dobra żołądkowi gdy ią vwarzyß s piołynem.

C ❡ Też iest dobra Spicaceltica vwarzona w wodzie prosthey naprzeciw wrzodom gorączym wątroby/ to iest naprzeciwko żolthey niemoczy/ y komu sie żołądek rosciąga.

D ❡ Gdy ią kto pije z winem/ iest dobra na bolączki śleziony i na boleści wßytkie° żywota, nyrek y miechierza.

E ❡ Oczet w ktorimby była vwarzona Spicaceltica/ iest lekarsthwem naprzeciwkho vkąßeniu weżowym y inßich iadowitych źwierząt/ J thez zbytnią chorobe paniam zastanawia.

W chodzi thez w masci gorącze/ ā ma wielką mocz ku wiele chorobam vleczeniu.

F ❡ Każda Spica ma the mocz iż wątrobe y śledzione wspowaga też maciczę w iey chorobach wßelkich gdy sie w niey pani parzyć będzie/ J tez zbytnie cieczenie przyrodzonych wilkości zastanawia.

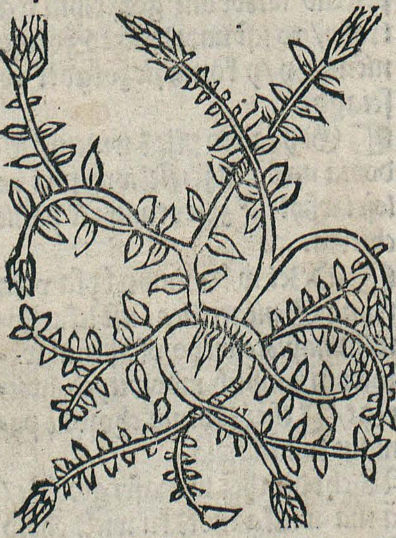
G ❡ Ta Spicaceltica iest cieplejßa niżli montana/ ā są sobie podobne w wlosnosciach / iedno iże Celtica wieczey pedzi vrine y iesth lepßa żołądkowi, Serapio s Pādectą powiedaią.

175

Serpillum.

¶ Macierza dußka. Quendel.

Capitulum. 225.

A Macierza dußka ieſt zagrzewaiącza y wyſuſzaiąca w trzecim ſtopniu/ Jeſthy dwoiaka iedna ieſt domowa ă druga leſna, Domowa tha ſie ſciele po ziemi/ ale leſna roſcie ku gorze/ Ma moc vrine pedzic/ gdi ſie ſniey vwarzoney wody napijeß y naprzeciwkho iadom/ albo tez plaſtr vczyniwßy ſtlucz to ziele ă przyloz na mieſtce vkąßone.

B ¶ Gdy vwarzyß macierzą dußke w wodzie ă troche oleyku rozanego przyczyniß/ tym głowe bolączą kupaiączym bolem vleczyß, Jtez pamiec zginełą naprawiß y zawraczanie głowy oddaliß.

C ¶ Tez oczeth w ktorymby była warzona Macierza dußka/ wraczanie ktore ze krwią bywa/ zaſtanawia.

D ¶ Thez wino w ktorym by była vwarzona Macierza dußka/ ieſthy dobre thym ktorym omdlewanie przychodzi/ y tez tym ktorym ieſthy rzezak ă ſkießkoſcią vrine miewaią/ ă tak y kamien znyrek y zmiechierza wypądza, Albo tez vczyniß plaſtr ſtey to macierzey dußki ă z oczthem ă thego przyłozyß na mieſthcze vkąßone od pczoły albo od oſy/ bol y opuchline oddala.

E ¶ Tez zatkanie wątroby y opuchline tey wypądza.

F ¶ Tez oczet w ktorimby była vwarzona Macierza dußka/ ieſt dobre tym kthorzy maią ochrapienie w gardle y cießkhoſc w pierſiach/

G Pandecta.

¶ Auicenna mowi kiedy krowy czeſtho iedzą macierzą dußke/ w miaſto mleka krew ſnich wydoiiß.

H ¶ Thez gdy vwarzyß macierzą dußke/ s korzeniem koſaczczowym w wodzie ă potym ocukrowawßi thego ſie wina napijeß/ abowiem

flegme lipką ſpierſi cżiſci y żgage vſmierża/ żokądek poſila/ tez vrine y przyrodzoną chorobe białym głowam pedźi/ bowiem ma moc ſubtilizuiącą/ roſpądzaiącą/ y otwieraiącą.

Liſcie y kwiatki ſą dobre ku lekarſtwu/ ă nawiecżey gdy ie zabijeſz w płocienny worek ă zagrzeieſz w garncżu/ ă potym przikożiſz ciepło na głowe / ăbowiem rymę y wilkoſci złe w głow[ie] trawi.

Theż wino w ktorimby było vwarżono to żiele s ſokiem lakricijey/ ieſth dobre naprzeciwko kaſzlowi.

Też wino w korimby było vwarżono to żiele s hanyzem/ ieſth dobre naprzeciwkho boleſciam żokądkowym ktore przichodzą z wiatrow oſtrych/ Platearius/ Pandecta/ Serapio powiedaią.

Sandix.

Brzet.

Capitulum .226.

Brzet ieſt żiele ktorym ſukna farbuią błekitną farbą: zagrzewa y ſuſzy mocznie. Plinius we trzydzieſtych ă w piątych kxiegach piſze/ pokoſt z rubrką zmieſzany ă przyſmażony/ cżini farbe tego żiela Brzetu.

Vwarżone to żiele w wodżie zatwierdza żywot.

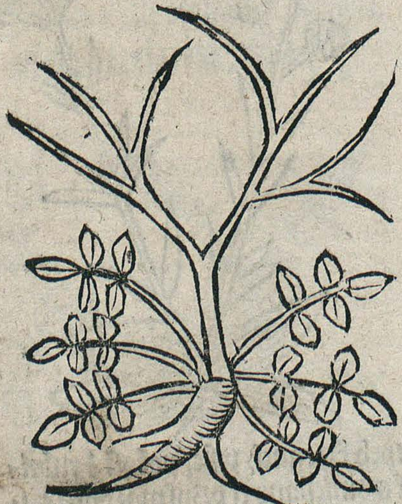
Naſienie iego naproch ſtłucżone ă z octem ku piciu dane/ zaſtanawia ſzczkawke mocznie.

Sok tego żiela z winem albo z wodą przywarżony/ twierdźi żołądek/ takież też y wątrobe poſila. Miechierz ſłaby ktory vryny niemoże zatrzymać: vmocznia.

Samſucus.

Haiſet auch Maioran wilder.

Capitulum. 227.

A Jesth to ziele gałęzisthe ktore sie ściele po ziemi Listu iesth małego ă okrągłeo/ białey lebiodcze podobnego.

B ℭ Tho ziele iest gorzkie y zagrzewaiącze/ na każdą opuchline zatwardziałą y też na trapienie wnętrzne iest barzo dobre.

C ℭ Też kto ma zadzierżenie wodi y kogoby niedźwiadek vjadł/ iest lekarstwo osobne, w winie vwarzone ă natszczo pite.

D ℭ Takież też y boleści gryzienia wnątrzne oddala z winem wziete Jthez puchline leczy/ przez vrine wode z żył y ze wszego żywota pędzącz.

E ℭ Thez sok z miodem przesnym zmieszany/ sine miesthcza zgładza gdy thym ciało sinością zarażone namażesz.

F ℭ Thez gdy sok tego ziela z occtem ă z oliwą zmieszasz/ iad niedźwiadkow mocnie z rany wyciąga przyłożone to lekarstwo na rane.

G ℭ Thez bolenie poł głowy s flagmy y z melankholiiey vśmierza/ gdy to ziele w wodzie będzie vwarzono ă tą wodą ciepło głowe będziesz naparzać/ Albo sok wyciśniony stego ziela, ciepło w nozdrze w puszczony/ ă zacisnąwszy nos chwilke zadzierżysz/ ă potim masz nos wysiekować aby nieczysthości przerzeczone z głowy wychodziły.

H ℭ Też białim głowam gich przirodzoną rzecz pędzi/ gdy czopek z bawełny będzie vczyniony ă wtim soku będzie rozmoczony/ ă tham w taiemne miestcze na nocz każesz włożyć.

I ℭ Też sok tego ziela ciepło w vcho wpuszczony/ szumienie y bolenie vszne oddala / Jtez naprzeciw niemoczy y świetego walanthego niemoczy y naprzeciwko paralizowi iest wielkiey moczy.

Senecion.

Przymiot. Pronkressen.

Capitulum. 228.

A Przymiot iest ziele ktore iest rzeczono pokacinie Senecion/ iakoby napierwey nizli kthore insze ziele stharzeie sie/ Roscie pospolicie na murzech albo na sthatych domiech/ iako są pustki/ listh ma zielony y gesty.

Diascorides, Przimiot ziele roscie nadachoch y miedzi opoką/ na samych wirzchołeczkach thego ziela wyrasthaią głowieczki iakhoby na wierzbie iedno iż mnieysze.

B Włosność tego ziela iesth zatwierdzaiącza/ A mako sie niezgadza włosnasciami swoiemi z babką zielem/ bo też list ma chłodzączy y oziąbiaiączy iakho y babka.

C To ziele stłuczone samo ā przikożone na oddawienie suchech żyk potwierdza ie y spaia na rwane/ mosznę miekką zapaloną chłodzi. stłukszy tho ziele ā z winem zmieszawszy y przykożyć na miestcze.

D Też listy thego ziela stłuczone ā z wieprzowym smalczem zmieszane/ rany ciete goi przykożywszi tego na rane/ Jtez bolenie żołądka/ biodr/ suchych żył y członków nożnych usmierza tha masć przerzeczona dla moczy tego ziela.

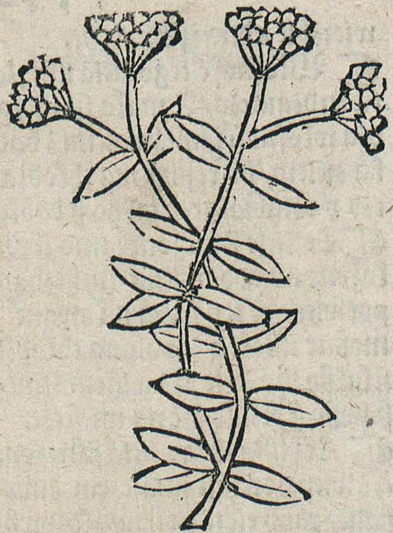
E Korzeń thego ziela nikczemu nieiest użyteczny/ ale kwiath tego przetłuczony troche/ na mocz w winie białym przez szesć godzin/ ā kto ma bolenie w stholczu albo w mosznach/ ma mocz niepospolitą leczyć boleści y ogień wyciągaiąc.

Simphicum.

Walwurtz

Capitulum. 229

Simphicum.

A Djascorides, Simphicum roscie na thwardych miesthczach, gałąźi ma podobne Lebiodcze/ á wierzchy podobne zielu ktore w polßcze nie roscie Timas, gałęzie teº ziela iest twarde á woniaiącze/ smaku słodkiego/ korzeń ma podługowati/ troche przizołćć á iest miąßy iako palecz.
Ktory ma taką mocz iż gdi bedzie włożony do garncza gdzie mięso wre/ ßtuki wespołek spaia y zraßcza.

B ¶ To ziele w piciu iakimkolwiek zadane/ pospołu stolcze czyni y też wraczanie.

C ¶ Na sciatikę iesth dobre w wodzie vwarzone á potim klisterą w człowieka wlane/ paniam przyrodzoną niemoc pite: wywodzi mocznie/ Ithez vmarły płod y żywy przed czasem z żywota wyrzucza.

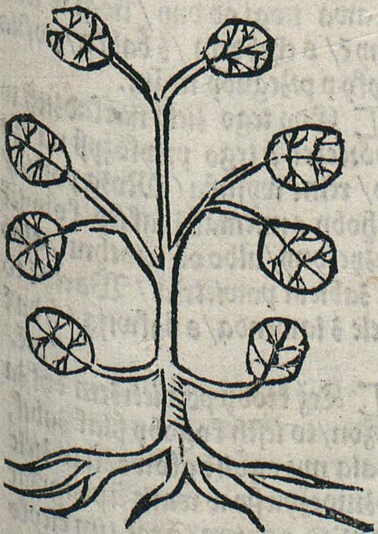
D ¶ Też Simphicum w miedzie vwarzone, piersi czisci y wolne od dychanie czyni/ á korzeń teº vwarzony w wodzie/ rzecz przyrodzoną na białym głowam y czyrwoną biegunkę zastanawia.

E ¶ Thez z octem á z miodem vwarzone Simphicum/ bolenie y sthrzekanie bokow leczy. A samo ziele masthykowane/ pragnienie y bolenie vst kthore bywa dla rospadlin: oddala/ rane spaia y bliżne czyni/ y też kłocie w żiwocie przyłożone vsmierza.

F ¶ Jest też drugie Simphicum rożne od tego pirwßego/ á tak też y imię ma Pithen rzeczone, preth ma chropawy á ostri/ na dwa łokcia wzwyß roscie/ wnątrz albo w pośrzodku thego prętá niememaß drżenia/ na thym zielu Piten rzeczonym listh wąski / chropawy á przedługowaty na podobieństhwo wołowego ięzyka/ kwiat ma słodki/ korzeń czarny z wierzchu á biały wnątrz/ klijowaty, Też iest barzo dobry thym ktorzi krwią pluią y rany goij mocznie.

Soldanella.

Capitulum.230.

A TO ziele iesth podobne kopytnikowi w lisciu, iedno iż iest mnieysze listhu niżli kopytnik / Rośćie na gnoistych miestcżach/ iesth ziele zagrzewaiacże y ocieraiącże dla ostrości swey słoney.

B C Soldanella ma niepospolitą mocż wywodźić s człowieka opuchłego z żywota wode żołtą s ktorey człowiek puchnieie y żołcieie. Tym obycżaiem/ Ususzywszy liscie tey soldanelle a stłucż w możdżerzu albo w donicży zwiercieć a stego vcżynić proch, a tego prochu dać na iedē raz co dwa złota albo pięć połgroszkow ważą/ z mlecżową a s podrożnikową wodką cieplo na świtaniu, iest niepospolitey mocży w they niemocży puchlinie ktorą połacinie zową Idropisis.

C C Też Isaac żyd lekarz. Soldanella iest ziele podobne wszy świniey/ tak rzecżonemu zielu/ iest cieple y suche/ ma włosność thrawić w żołądku sprochniałe wilkości s ktorych rzyganie pochodzi/ watrobe posila y zagniłe wodności z niej y z żył kthore Mesaraicas zową wypądza.

D C Warzenia na ogniu ne cierpi ale proch z liścia tey vcżiniony ma być dany cżo połthora złote° albo cżałe dwa zaważą/ y vrine pędzi ale wiecżey stolcżmi żołthą a zagniłą wilkość cżłowieka purguie. Powiedaią niektorzy iżby w polszcże rosło.

Sertula.

Capitulum.231.

TO ziele wzrostem podobne zwończowi/ powiedaią lekarze izeby w moczy było podobne ożancze mnieyszey/ iest przyrodzenia gorączego y suche° w wtorym stopniu/ listeczki ma drobniuchne ă poczerniałe około pretha/ kładzie ie po ziemi/ ă na wierzchu miedzy listki ma pożołciały kwiatek/ ă w miesiączkoch miewa nasienie szare garbathe/ listki białey zieloności ku sosncze podobne ale mnieysze ă woniaiącze/ ma mocz suche żyły posilać, y też tym ktorzi dne cierpią w stawoch iesth dobre to ziele/ Warzyć ie/ rute/ szałwią/ ă to pić: otok wszelki rospądza Niedostateczność oczu naprawia, Twarz s flakow czyści/ boleść po kosciach vsmierza.

¶ Też vwarz to ziele tak y s koczkaniem ă w tym gebke maczay ă przykhładay na ociekliny/ Gdy ie kto sobie w boti kładzie/ zachowawa nogi od dny/ nogi w nim myć/ s chebdem/ z babką/ posila żyly y przegubу nożne.

¶ Gdy tego ziela nakładziesz w woreczek ă tego przyłożysz na czoło/ reme wysusza/ Mozg posila/ kthoby omienial z iakiey kolwiek przyczyny/ albo od wiathru/ albo w zabiciu powietrza/ Warzyć to ziele z lawendą/ s szałwiją/ ă dać (pić.

¶ Też ktoby powietrzem był zarazon/ to iesth kogoby szlak zabił, maią mu ogolić głowe/ ă to ziele rozmoczywszy w winie ă przigrzać go przed ogniem/ ă tak tim cieplo głowe okładać/ ă przyłożyć na to czapke zagrzawszi ią, ă vczyniwszi proch s piretrum/ z imbiru/ z ziela ktore zową angelski trank/ ten proch w nos wstrzykać izby kichał Tym każdemu człowiekowiekowi powietrzem zabitemu możesz pomocz.

Spongia marina.

¶ Morskie bdły. Merschwam

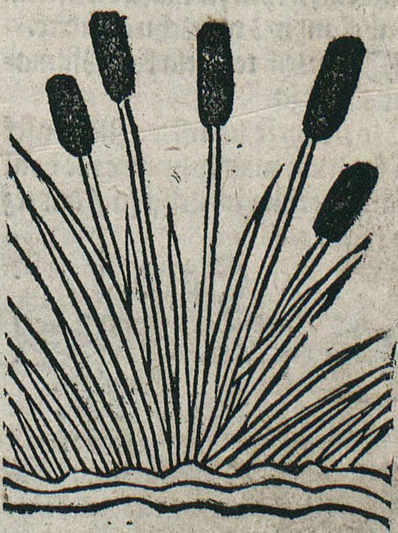
Capitulum. 232.

A Bdky morskie są dwo takie, iedny są pobielałe albo ßare ą geste małe dziurki mającze/ to iesth samiecz/ Drugie są wielkich dziur ą rzadkich/ ą to iest samicza/ Thy bdky maią w sobie kamyczki ą są barzo skałubowate Ta bdla poki ießcze swieża na vżytecznieyßa iest, bo w niey ießcze krwa mocz kthorey nabyła w morzu/ Gdy długo leży tedy iuż ona mocz mieni sie/ ą tak gdy ma być ku potrzebie brana: w ługu ią trzeba omyć. Ma mocz zagrzewać w pirwßym stopniu ą wysußa podle wtorego stopnia barzo.

B Też moczą swą rany spaia y spieka/ zawiera żyły/ gdy omoczy w czyrwonym winie ą na ranie swieżą przyłoży: krew zastanawia.

C Kamień ktory w nich nayduią, ma moc kamień łamać w człowieku/ bolączki nie zebrane rozgania/ zebrane y przepukle wysußa, y wrzody gdy ią w winie omoczy ą przikłada: zastarzałe y wodnoście gich wysußa.

D Też proch tey bdky gdy ią na proch spali/ krew zastanawia/ z oczu nieczystosci sciera/ Knot gdy vdziałaß s tey bdky ą w ranę włożiß ktoraby sie zwarła: roßßera ią.

Spaltuafetida.

ℭ Pakki. Waierkolben.

Capitulum. 233.

A Pakki maią list iakoby kosaciecz ale dłuższy/ w pośrzod listhu pręth długi/ ă na wierzchu pręta iest pałka czarna/ Na sthawiech y na iezioṙzech roscie.

B ℭ Sok tego ziela/ flaki białe s ciała sciera mocznie/ Vdziałać masć s pałek/ z iaskrem/ spaluchi z grinszpanem palonym/ s starem sadłem/ ă tym sie mazać ă lisciem babczanym z wierzchu okładać.

C ℭ Korzeń te° ziela kosci złamane z raszcza.

Czo sie tycze lekarstwa stich pałek o korzeniu masz rozumieć nie opałkach ktore na wirzchu są/ ani też o lisciu.

Sapo.

ℭ Mydło. Saphen.

Capitulum. 234.

A Mydło zagrzewa/ czysci/ ociera/ miekczy/ rospuszcza/ Wrzody y bolączkhi pod nim sie zbieraią/ otoki miekczi, Sthłucz ie z mąką fenugraeci, z mąką lnianego siemienia/ ă tim ciepło okładać/ ă zwłaszcza weneczkie mydło na to iest nalepsze.

B ℭ Czopki z mydła działać z weneczkie° ă do zadku wetknąć/ trzewa miekhczy y boleść gich leczy/ y ortki dichania rospṙzestrzenia, nieczystosci s ciała sciera.

C ℭ Też twarde otoki miekczy tim obyczaiem/ Naprzod wziąć głąb slazowy ă vsuszyć gi/ potym vsuszywszy setrzeć na proch/ pothym wziąć mydła weneczkiego/ oleyku Liliowego/ oleykhu fi jołkowego/ Lotu ieleniego/ To mydło z oleyki rospuść/ ă te° prochu wsipać tam y mąki ieczmiennej/ zmieszać tho

wszitko spokem a bedzie iako masc a ta mascią mazac wszytki twardosci y guzy.

Saturegia:

Czabr. Gartel kól.

Capitulum. 235.

A Czabr iesth ziołko niewielkie/ listheczki ma drobniuchne nieiakho ciemno zielone / Ma mocz zagrzewaiączą y suszączą/ smaku iest gorzkiego y kąsaiącze a iest cieply y suchy w trzecim stopniu, Zamulenie członkow wnetrznych otwiera vliczki gich/ zastanowienie ktoreykolwiek rzeczy, to iest moczu albo paniam rzeczy gich przeprawia/ maciczę czysci z wilkosci złych wodnych a białych Plod vmarły wypądza j z łozem iego/ Piersi czysci przez charkanie wymiataiącz flegmę/ wzrok zem dlony ostrzy czo sie stawa dla wilkosci zimnych.

B Tez Czabr stłuczony s pszeniczą/ bolesc stawową leczy gdy na nie przyłozy/ z Winem gi vwarzyc a to wino pic/ nadymanie y gryzienie w brzuchu vsmierza / a zołądek posila.

C Tez chciwosc spania ktore by spanie mogło byc sskodą a zwłaszcza w morowych bolączkach/ w zabiciu szlaku/ albo thez w zimniczach/ ktore bywa z napełnienia v liczek ktore idą od mozgu: oddala A to gdi gi stłucze z oczthem a tym głowę okłada.

D Thez gdy gi stłucze a tego sobie pani przyłozy prawie na miescze taiemne/ dusznosc ktora bywa z napełnienia macicze złemi wilkosciami: odeymuie. Albo sok iego s sokiem rotownikowym/ a w tym rozmoczyc bawełnę/ pothym thą bawełną obwinąc korzeń chrzanu a na to z wierzchu posipac ambrą a wetknąc do macicze dobrze głeboko/ Na tę dusznosc iest to lekarstwo barzo dobre/ j macice toz na miescze vkłada.

Staphisagria.

Capitulum. 236.

Roziele iest wdalekich stronach rosthącze, ma ziarnka thrzygranowite kthore tu do nas przyngoß / są moczy barzo gorączey / Maią mocz przyciągaiącząą y barzo ocieraiącza / Ty ziarnka są z wierzchu poczerniałe ă zmarßczone / ă wnątrz białe / Gdy thy ziarnka w vściech żuie / albo warząc tą wodą vsta płocze / mozg czyści y głowe s flegmy / gardło i języczek czyści / Gdy snich proch v czyniß ă wnos go w strzykanieß / kichanie pobudzi / ă thak mozg wyczyści / Wßy y parchy goij gdy ie zmießa z sokiem białey czemierzycze ă troche Auripigmentum przycze / ă tym na mieśtcze wßywe albo też parßywe mazać.

Też warzyć ty ziarnka / ă tą wodą vstha wymywać / boleść zębow odey muie czyścigcz ie / y thez suche żyły wysußa z bytnich mokrości.

Stercus.

Łayno. po polsku Gowno. Ein Dreck.

Capitulum. 237.

Łayno wßelkie iest gorącze w swey własności / ă stądze ma moc rospußczaiącą y przyciągaiącą / Miedzy inßemi łay-

ny psie iest nalepsze ktory kosci gry
zie/ Mocz Layna psiego iest ta iż
bolączki w gardle leczy/ Warzyć
ie z gwoździkhi w wodnosci wyci-
snąwszy ią z Jablek/ ă tho bedzie
przylawszy ocztu troche plocz tim
ă pomożeć. Też gdy śniego plastr
vczynisz ă bedziesz gardlo okladal
malo nietak vczyni. Theż gdy ie
vsuszysz na proch/ á potim wziąw
szy mleka gasić w nim gorącze ka-
mienie, ă wto mleko nasipać tego
prochu ă wypić/ Ten trunek czyr-
woną niemocz zastanawia.

B ¶ Layno dzieciecze ktoreby nicz
nieiadlo iedno Kokhosze mieso ă
chleb. Też bolączki w gardle leczi
zmieszawszy ie z miodem/ ă okla-
dać gardlo.

C ¶ Layno wilcze bolesć trzew le
czy/ ă zwlaszcza te niemocz ktorą
zową kolika/ A tho gdy ie wypije
sczym kolwiek/ albo ie winem ro-
spuscić, ă na brzuch y okolo brzu-
cha oblożyć/ Ale lepiey możeszli
thakie mieć czoby bylo biale ă czo
by ie nalezłono na cirniu albo na
iakim drzewie leżączym/ Potym
ie włożyć na wilczą skore/ ă sthey
welny kthorą naydziesz w thymże
laynie masz vprząść nić/ ă tą ni-
cią przywiezać do skori, ă zawiną
wszy iakoby kląb w te skore, zawie
sić na gardlo. Ale pierwey przeczy
scić masz żywoth iaką purgaciją/
potim to zawiesić.

D ¶ Bobki kozie/ na bolączki/ na
ociekliny, na kolana, y na insze prze
guby, zmieszać ie z mąką ieczmien
ną/ vczynić iako plasthr/ ă na thy
miesthza gdy są bolestne przykla-
dać/ ale gdy ie roszczyniać masz/
masz przylać ocztu w wode ktorą
bedziesz roszczynial/ Tha sprawa
ma być ludziem grubym, prostim
Na twardosć sledziony iest dobry
then plasthr/ Proch stych bobkow
zmieszać z inemi rzeczami rospusz-
czaiączemi ă vczynić plastr, ktory
przykladać na ociekle kono/ Zmie
szać bobki s sadlem ă przykladać
na miesce od iakiego vrazu twar
de/ Theż na miesthze odgniecione
Vkąszone od iadowitego chroba-
ka goij/ Gdy ie da w piciu białey
glowie, vplawy iey zbytnie płyną
cze zastanawia y żolthą niemocz
goij.

E ¶ Layno wolowe/ to ma być le
cie brane/ iesth odmiekczaiącze bo
trawe gije/ ale iż zimie siano gije
iest wysuszaiącze/ przyciągaiącze,
Vkhaszenie też od pczoly albo od
szerszenia, od osy, od szczmiela: leczi
Czlowiek wodnocielny ma sobie
brzuch nim okladać/ wyciąga żol
tą wodnosć. Z ocztem rospuszczo
ne/ na sparzeliny y na odarcie gdi
nim obloży iest barzo dobre.

F ¶ Layna golebie starte z gorczy
cą/ z rzeżuchą/ z ocztem ă przy-

żyć na zimne cżlonki/ na stare nie moczy/ iako lamanie w kosciach/ w bolesci glowy/ w bolesci grzbieta/ bokow/ y inßych cżlonkow/ ty wßytki niemoczy vspokaia/ y wysußa ie.

G ¶ Gołębicże Layno nagorecżße ze wßech inych/ Tho gdy zmießaß z mąką iecżmienną ă vcżyniß plastr/ then gdy przylożyß na guz kthory bywa prawie na krcżycży/ rospądza gi/ Bolącżkhe zebraną przedziera kiedy na nie przylożyß. Z oleiem gdy ie zmießaß/ sparzeliny goij. Z miodem zmießane ă z lnianym siemieniem ă na thrąd przylożone/ goij gi.

H ¶ Orlicże Layno pić z wodą wmießawßy w nie wina/ Niemocz padaiącżą oddala.

I ¶ Kurze Layna niethak są gorącze iakho golębie/ Gdy ie da pić z wodą ă z ocztem/ zadußenie ktore bywa od iedzenia bedl: odeymuie, ă to gdy sie go napije będzie wraczal/ ă tak odeydzie ta zaduß. Też kolike lecży.

K ¶ Myße layno żywot miekcży, y parchy dla kthorych wlosy z glowy lażą: lecży.

L ¶ Jaßcżorcże Layno fleki żolthe y piegi na twarzy spądza precż.

M ¶ Kozłowe Layno pite z winem żoltą niemocz lecży/ ă gdy ie pije z zioly wonnemi/ vmarly plod z żywota wypycha. Zastanowienie rzecży niewiesciej przepußcża, zmießane s sadlem starem ă stego vcżynić plastr/ przykladać gi na podogre/ to iest na bolenie nog/ bolesć od tego plastru przesthaie/ Bolesć w stawiech ktora bywa z wilkosci, wyciąga the wilkosć sprißcżywßy to miestcze, ă tak bolesć przestawa A to tak maß vcżynić/ przygrzać Layno kozłowe v ognia/ pothym wziąć welny ă rozmocżyć ią w oletu ă włożyć to Layno w the welne ă wneth za ciepla przylożyć na ti miestcza bolacze iakom namienil/ to iest na podogre y indziey/ bolesć vspokoia.

N ¶ Myße Layno w ocżcie rospußcżone/ thym głowe oblazłą mazać/ wlosy rosci/ glowe parßiwą lecży/ ă tho gdy ie da pić z białem kadzidlem ă z miodem/ Kamień z mocżem pospolu wygania. Cżopek sniego vtocżyć iakoby gomołecżkha/ zmießawßy ie pierwey z mąką iecżmienną/ ă then cżopek do zadku wetknąć/ żiwot miekcży.

Tapsus barbatus.

¶ Dziewanna. Himelbrät.

Capitulum. 238.

A Dziewanna ieſt zimna y ſucha / ă ieſt dwoia ka / tho ieſt ſamiecz y ſamicza/ ſamiecz ieſt biały, ă ſamicza czarna, Samiec ma liſcie przedlugowate ă wąſkie ă wirzcholek zaoſtrzony ă cienki. Ale ſamicza ma liſcie podobne kapuſcie/ ale chropawe y ſzyrße, wirzcholek dlugi malo nie na lokiec/ chropawy y biały/ kwiatki zielone y białe/ naſienie czarne/ khorzenie twarde iakhoby na wielkhi palecz mięßße/ Na polu roſcie.

B ¶ Korzenie oboyga rodzaiu tey to Dziewanny ſą cirpniącze/ Vwarzone w czyrwonym winie / zaſtanawia biegunke/ I tez boleſci w bokoch adala/ Tez kaßel vſmierza, gdi ktemu ſoku lakricijey przi czyniß.

C ¶ Tez ſok zkorzenia iego zmießany z pirethrum/ bolenie zebow vſmierza gdy kto ſobie bedzie wy mywal zeby.

D ¶ Tez liſcie dziewanny vwarzo ne w wodzie ă przylozone na oczi boleſci gich oddala y twardoſc po wiek roſpądza.

E ¶ Tez na zle rany ktore z kroſt zlych bywają otworzone/ ſok dzie wanny z miodem ă z winem zmie ßany/ znamienicie czyſci/ wyſußa y goi/ A gdi gi z octem zmießaß tedy na ſwieze rany ieſt barzo vzyteczne lekarſtwo.

F ¶ Tez ſok ſam te° ziela iad niedzwiadkow vſmierza y mdli.

G ¶ Tez liſcie iego ſtarte z octem na ſpalenie od ognia ieſt vzyteczne.

H ¶ Niektorzy ludzie czynią plokanie vſt vwarzywßi korzenie dzie wanny z piretrum w wodzie przi czyniwßy octu mocznego/ thym vſta plocząc/ ăbowiem boleſc zebow oddala/ A gdy wlozyß liſcia Dziewanny w lug ă thym ſie lugiem bedzieß myial/ wloſy iaſne czyni.

I ¶ Tez komu poſladkiem zbytnie krew wychodzi/ Dziewanna vwa rzona w winie, ă tam ciepło w ſto lecz przykladana/ zaſtanowi krew

Emorojdow/albo iedno winem o
nym vmyi sobie stolecz/ tedy prze.
stanie.

¶ Tez kto sie wydyma na stolecz
przez vczynku/ tedy dziewanna w
wodzie vwarzona z bylicą a na o
nym zielu masz spok godziny sie-
dziec cieplo. Pandecta, platearius

Tormentilla.

¶ Przerwipep. Tormentil,

Capitulum. 239.

PRzerwipep iesth ziele
podobne pieczperskowi
iedno ize ma siedm li-
stow ą wszitki kosma-
te/ Korzen ma czyrwony ą zwiky
podobny galganowi ale niema o
strosci/ Kwiat ma czyrwony/ iest
zimnego przyrodzenia y sucho° w
trzecim stopniu. Ma mocz stula-
iącą y zrasczaiącą/ Itez posi-
la ą vmocznia plod w maciczi po
częty.

¶ Proch s korzenia iego zmiessa
ny s prochem khosaczczowym/ na
rany zle ktore sie czynią s krosthy/
wysusza y goij mocznie.

¶ Thez wino w ktorymby bylo
warzono korzenie thego ziela s ko-
rzeniem spikinardi/ ą gdyby sie pa
ni nieplodna tego wina napijala
przez kielko dni/ sprawi ią ku po-
częciu barzo dobrze / Albo vczyn
parzenie macicze vwarziwszi liscie
tego to ziela z roiownikiem/ z dzie
wąną w winie/ albo moze siedziec
na tym cieplym zielu piec dni po-
ranu, ą zwlaszcza po przirodzonej
(chorobie.

¶ Tez zastanawia przyrodzoną
chorobe kiedy korzenie iego bedzie
vwarzono w deszczowey wodzie ą
tą wodą bedzie sobie macicze na
parzac w gebke biorąc.

¶ Tez ku piciu iest dobry przer-
wipep/ tho iesth wziąc dwie częsci
prochu ie° iedne częsc/ prochu spi
canardi/ ą ty to prochy z miodem
zmiessay/ ą thym pomazy zywoth
paniey gdzie iest maciczą.

B ¶ Thez proch z ziela przerwipep zmießany s prochem ktori skrobią z rogow ieleniech ä ktemu przyczyniſc troche czukru białego ä ſtego vczynic trogiją/ ä ma tey pani po ranu z winem pożywać ieſli chcze z niepłodney być płodna.

C ¶ Thez proch z ziela przerwipep vsmaż z białkhiem iaiecżnym na ryncze/ ä ktoby miał zbytnie wraczanie dla mdłosci żołądkha/ day tego z ieſć/ vżnaß lekarſtwo.

D ¶ Thez ktoby miał mdły ä załmiony wzrok, maß vwarzić przerwipep wwinie ſtucżną ſtartą miałko/ ä tego przykładay na oczy na nocz / abowiem y czyrwonoſć z oczu ſpądza y zagnoienie oczu wyſußa.

E ¶ Tez proch iego ieſt barzo dobry na wrzod iadowiti ktori zową Cancer y naprzeciwkho każdemu iadowi/ I tez naprzeciwko morowemu powietrzu z wodką ßałwiową. Pandecta powieda.

Titimallus.

¶ Romanowo ziele.

Capitulum. 240.

Romanowe ziele ieſth rożmaite tak iże ſiedmioraka rożmaytoſć ieſth miedzy nim / ä wßakoż s każdego mleko idzie /ieſt to ziele barzo zagrzewaiącze/ prawie czwartego ſtopnia ciepłoſcią przyrodzoną dochodzi. Ma mocz żywot czyſcić z flegmiſtych y s kolericżnych wilkoſci y kthemu thez wracżanie czyni.

B ¶ Galienus w oſmych kxięgach simplicium farmacorum capitulo Titima llus. piße iże każde ziele ſteº ziela ieſt barzo vielkiey gorzkoſci ä niemnieyßey gorączoſci ä zwłaßcża gałąſkhi y naſienie iego / aczkolwiek tez y korzeń ma w ſobie ty włoſnoſci ale mierniey. Ktory ko

rzeki tego tho ziela w oczcie vwarzony/ zebowy bol vsmierza y tez prochnienia zebow broni/ ă nasie nie ieszcze iest wiec szey moczy ktemu, Ktore zwierzchu na ciało przilozone/ gryzie ciało tak barzo ize skore przeiada do ziwego dla swey zbytniey gorgczosci/ ale w płokaniu vsth ă zwłaszcza z occtem nicz szkhodliwego nie czyni iedno czo y korzen.

C ❡ Nasienie tego ziela stłuczone w mozdzerzu ă z oliwą zmieszane włosi wymiata s ciała gdzie tim bedzie namazano/ ă gdy tho namazanie po kielkho kroć bedzie vczyniono/ tedy na onym miesczu włosy rosć niebedą Thak ize ono miescze zawzdi bedzie gołe.

D ❡ Tez toz nasienie stłuczone na proch z mlekiem onym ktore stegoz ziela wypływa rozmąciwszy mozesz troche oliwy przylać/ tym namazy brodawke kielko rozow/ spedziisz ią precz s ciała/ Takiez y parchy/ vdzieci na głowie/ J krosthy swierzbiącze thym namazuy y na insze krosty/ Na aperturi iesth dobra masć, iako na Cancer, na fistule/ na Carbunculus/ y na insze apertury y bolączki.

E ❡ Tez nasienie tego ziela/ y takiez y liscie wrzucżone do sthawu/ ryba ktora onego zakusi liscia albo nasienia/ kazda zemdlawszi na wierzch wody wypłynie/ vciekhać niebedzie mogła.

Miedzy siedmią rodzaiem thego ziela namocznieysze iesth Caricias tym imieniem grœczkiem nazwane ktore na kamieniu roscie na wzwysz na dobrą piądz y na palecz/ czyrwonoscią nakrapiane na nie ktorych miesczoch/ korzeń ma nie cienki y nie gładkhi/ Pothym ma mocz throche mnieyszą. Eliostrophos drugi rodzay thego ziela Arabskim iezikiem. Trzecie zową po grœcku Carsites. Czwarte Paralios &c. Wszytki rodzaie tego ziela Titimallu mleko s siebie wypuszcza/ ă zagrzewa y wysusza w czwarthym sthopniu iako Galienus pisze na miesczu przerzeczonym.

Timus.

❡ Dziecielina.

Capitulum. 241.

Dziecielina Połacinie Tymus, o ktorim Diascorides pisze ize iesth ziele ku drzewu podobne/ maiącze list wąski podługowaty/ na wirzchu sameᵒ ziela głoweczki wyrastaią tak iako widzisz

wymalowane/ Jest ziele gałeziste twarde gałąski maiące/ kwiat te° ziela iesth brunatny/ roscie na kamienisthych miesthczach. Plinius. Timus/ to iest dziecielina ma być zbierana w ten czas kiedy kwitnie ă ma być w cieniu suszono. Tenże Plinius pisze iż iesth dwoy rodzay tego ziela/ Jeden ma korzeń twardy iako drzewo ă roscie na gorach To iest wiethszey vżyteczności, Drugie iest ciemne y kwiatu ciemnego To też mało iest czo podleisze nizli pirwsze.

B ¶ O ktorim Diascorides pisze iż ma mocz zagrzewaiącza/ sciskaiączą/ ă dla tego tem ludziem ktorzy są chorych oczu/ iesth vżyteczne ziele ku pożywaniu/ abowiem posila żołądek y wzrok wyiaśnia.

C ¶ Też proch sztego ziela z oczztem ă z oliwą pithy/ flegme szholczmi wypądza, W wodzie vwarzone ă potym miodem albo cukrem oslodzone/ dychawicznym ludziem/ y tym kthorzi chrzobaki glisty maią w sobie/ iest dobre ku picin/ Łożysko y vmarły płod z żywotha paniam wymiata.

D ¶ Thez krew s siadłą rospądza, karn y inszą rzecz ktorąby sie człowiek zakłoł/ wyciąga sciała stłukszy ie na proch ă z zaieczym sadłe y z mąką ieczmienną na miesczże zakłote przyłożyć na nocz.

E ¶ Takież też y Constantinus lekarz pisze iż to ziele iest zagrzewaiącze y wysuszaiącze w trzecim stopniu/ Flegme s piersi purguie/ ă tak na dychawicze iest dobre y zatkania żył wyczyścia.

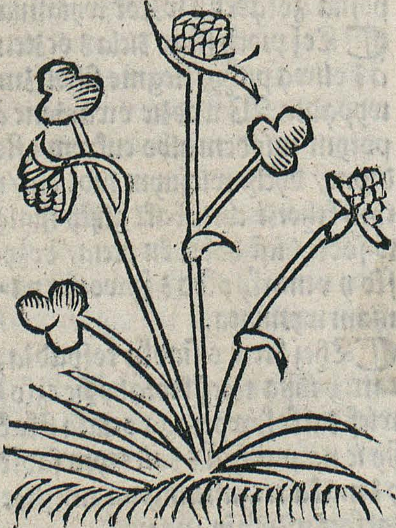
F ¶ Auicenna thakież o nim pisze iż nie telko flegme ale y kolere sciała człowieczego wywodzi.

Rado to ziele roscie na płonistich miesczach przywodzie.

Trifolium.

¶ Konik. Klee.

Capitulum. 242

A Konik iesth ziołko pospolite/ iesth rzeczono Pokacinie Trifolium To iest wetrzy listy rostącze. Serapio pisze dwoiaki Konik być/ ieden domowy drugi polny albo leśny/ ten iesth wzwyż na trzy piedzi/ rozgi śniego gęsto wyrastaią ä na samych wirzchoch v rozg listi wyrastaią, Nasienie ma podobne Fenigrecouemu iedno iż drobnieysze. Domowy konik ktori na ogrodziech y na łąkhach roście drobno wszitko też we trzi listi, ten iest mnieyszy ä ono pirwszy wietszi Ktory oziebłony żołądek zagrzewa/ wiatry wnim trawi.

B ❡ Wodka Koniku wietszego/ vśmierza klocie w żywocie/ I thez bolesć oddala ktora bywa gdy ko niedźwiadek vije, gdy oną wodką będziesz ciepko maczał mieśtcze/ I nasienie iego tez to może vczynić, äbowiem iest mocznieysze niżli list

C ❡ Też Konik wietszy y mnieyszy bolenie moszen y macice vśmierza puchliny broni niewymownie ktora zową pokacinie Idropisis.

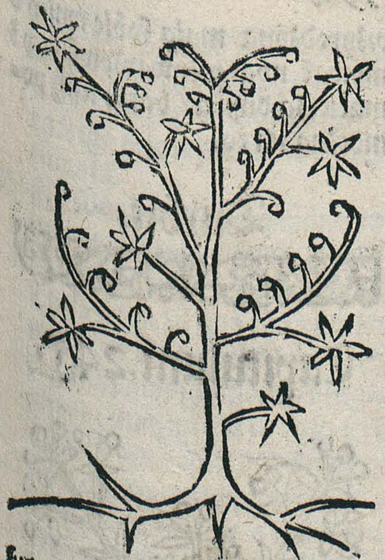
D ❡ Też list iego w occie vwarzony/ iest dobry on ocżet pić ludziem ktore wąż albo taki inszy iadowity chrobak vije/ I też febre tercziane leczy/ Thym obyczaiem trzy listki iego albo trzy ziarnka iego z winem wypite po kielko razow: iesth to rzecz doświadczona.

Tribulus.

❡ Oseth. Dystel.

Capitulum. 243.

A Oset iest dwoy/ ieden suchy drugi wilgotny ktori rośćie około rzek y nad samemi rzekami thak iż liście iego po wodzie sie ścicle, Pręt ma na wierzchu miąsszy ä ku kończowi cienki ktory ma na sobie ostre ä cienkie tarnie. Ale suchy ä domowy Oset/ ten wysoko rośćie ä barzo kole. Nasienie o

budwu iest twarde/ Włosnosci o ziębiaiączey/ cierpniączey/ y wysußaiączey. Diascorides/ Auicen na iednako sie w thym zgadzaią/ acżkolwiek niekthorzy powiadaią domowy byc ciepły y suchy w pirwszym sthopniu/ subthelnieyßy nizli wodny.

B ℭ Galienus. Nasienie Ostowe kamień w nyrkach kamie/ puchliny/ thwardosci y nadymania rozpądza.

C ℭ Też sok Ostow z mlodem przesnym zmießany/ dzigsla czyści y czuchnienie z vst oddala.

D ℭ Thez sok przerzeczony/ iest dobry na oczy/ kthorego doctorowie y barwierze w rozmaitych lekarstwiech oczńych vżywaią.

E ℭ Też nasienie domowego ostu cżo złoty zawazy z winem pithe/ przeciwi sie iadu wßelkiemu a nie dopußcża ßkodzić człowiekowi strutemu/ y żołądkowi pomaga nasienie iego.

F ℭ Thez pchły zdychaią oną wodą polane w ktorey oset bedzie warżon.

G ℭ Serapio. Oset a nawiecżey sok iego/ broni wykozenia wrzodu na onym mieścżu gdzie bedzie pomazano mieśce/ abowiem niedopußcża przipływać niecżystości na mieśce.

H ℭ Też z nasienia Ostowego czynią chleb ktory iedzą w miasto pßenicznego chleba/ maią sinie tucżność y posilenie/ abowiem nasienie tego Ostu iesth nieiako słodkie a nicz żołądkowi nießkodzi.

Tenacetum.

ℭ Wrotycż. Reinfar.

Capitulum. 244.

A Wrotycż iest listu karbowanego/ prety z liściem wysokhy pußcża a z wierzchu ma zołte głowecżki w miasto kwiatu. Jest przyrodzenia gorącego y su

chego/ ma tez wonność, Jest smaku niejako cierpniącego/ Ma też moc rozwiedzującą/ Jesth vżyteczne na niemoczy macicze, Vsuszyć Wrotycz a vczynić proch/ ktory zmieszać z hanyzem/ z imbirem/ a rozmąciwszi dać szczemkolwiek pić/ abowiem smrod vsthy odeymuie, Rany naprawia y zachowawa ie od skażenia.

B Gdyby ktorą białą głowe vczarowano izby zgorączey miłości w szczągł sie iey niepokoy a izby rozu miała że by była dziewka a izeby panienstwo miała stracić, tedy sie w tey wrotyczy niechay vmyie/ odeydą od niey ty czary.

C Niewiasti gdi cierpią niemoc przyrodzoną maią sobie wnicy vmywać nogi przywarzywszy iey z macierzą duszką/ barzo iesth pomoczna na to.

Turbit.

Capitulum. 245.

Turbith iesth korzenie ktore thu do nas przynoszą/ roscie na brzegoch morskich/ iest korzeń gładki, rowny, mleko w sobie maiączy/ z wierzchu barwy popielatey/ Then ma być obieran w le-

karstwa/ Czarny zły bo iesth sam w sobie gruby/ wnątrz żyłowaty ă ten iest lesny/ niedobry. Jest gorączego przyrodzenia w thrzecim stopniu.

B ¶ Ma mocz rospuszczaiączą/ y przyciągaiączą miernie/ w żołądku czyni niechęć y wiatri pobudza Ciało sciesnicza gdy tho oprawuią w czukier ă daią iesć/ ă dla checi przymieszawaią imbiru/ długiego pieprzu/ mastyki/ ă to daią iesć.

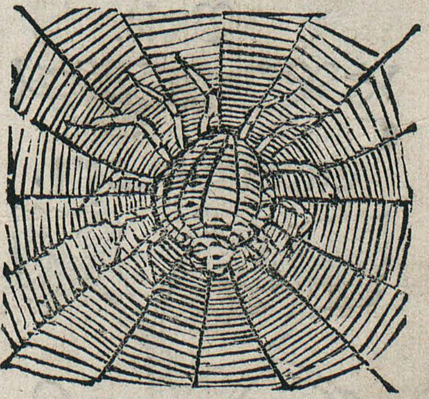
C ¶ Też gdi będzie sczukrem zmieszany ă pożywany/ mocą swoią ktorą ma wywodzi s ciała grubą a lipką wilkosć/ ă zdalekich członkow barzo wyciąga/ s stawow/ ale gdy telko sam będzie pożywan/ Thedy cienką wilkosć y to z bliska wypądza/ ă przeto musi gi zmieszać s czukrem/ z imbirem/ z mastiką/ ă tak go pożywać/ W soku tego korzenia możesz namoczyć tego ziela ziarn ktore zową polacinie Cucumer asininum ă zasie vsuszyć/ ă thy ziarnka iesć, dne stawową vsmierza/ grubą wilkosć z dalekich członkow wygania.

D ¶ Też żołądek czysci wyganiaiącz zbytnie wilkosci ktore przylipaią do żołądka/ suche żyły/ przeguby/ y piersi czysci/ wilkosć zimną wyganiaiącz/ Na niemoczy z zimney przicżyny służi, na wnętrzne bolesci, na białe flecki dawać ieo proch pić.

Tela aranee.

¶ Paieczyna. Schpinnen wedel.

Capitulum. 250.

Paieczyna ma mocz zwieraiącą, ocieraiączą/ Paieczyny kiedy na rane przyłożiß, nie dopusci othoku być w ranie/ Gdy zmieszaß zoleykiem rożanym ă pomażeß na babczany list/ ă potym stym listhem przyłożyß na skroni/ na pulsi/ zimnicze trzeciego dnia zastanawia/ krew gdyby skądkolwiek zbytnie ciekła, zastanawia ią. Bolesć głowy y gorączosci: oddala/ wrzody leczy. A

B ¶ Thez Paieczyna zmieszana z

białkiem iaiecżnym, krew w ranie zaſtanawia/ gdy przyłoży na rane otokowi być niedopuſzcza.

C ¶ Też gdy by pierśi białey głowie chciały owrzedźieć/ ā kiedyby ſie iuż czyrwonosć vkhazała z gorącośćią/ zmieſzać paieczyne z rożanym oleykiem ā tym obłożyć.

Viole.

¶ Fijołki. Weiel.

Capitulum. 251.

A Fijołki ſą zimne y wilgotne w pirwſzym ſtopniu. s Kwiatkow Fijołkowych czynią aptekarze ſiropy/ oleyki/ y konfecthy. Syrop thym obyczaiem czynią, warzą kwiatki fijołkowe wwodźie ā potym przebiią one wode ā mocżno wyciſną przez ſito, ā białego cżukru ſ ą wodą zmieſzaią/ ā tak czynią ſirop. Albo też wyciſną ſok s kwiatkow Fijołkowych ā ſczukrem zmieſzaią/ ā thak ſie ſtaie ſirop.

B Oleiek Fijołkowy bywa/ Gdy vwarzyſz Fijołki w oliwie/ ā ten oleiek ieſth dobry naprzećiwko zapaleniu wątroby gdy tym oleykiem namażeſz wątrobe.

C ¶ Thez boleść głowy vſmierza, gdy thim oleykiem namażeſz ſkronie/ y ſen czyni.

D ¶ Sirop Fijołkhowy ma moc odmiekczaiącą/ zaciągaiącą y odwilżaiącą/ ā przeto ieſt dobry w gorączych febrach / iako w tercijanie / w vſtawicżney febrże.

Confecty też Fijołkowe takież czinią iako y rożane/ To ieſth s ſiekawſzy drobno kwiatki Fijołkowe Nakhładź gich w ſkleniczę ā czukru naſypawſzy wyſtaw na ſłońce przez trzydźieśći dni iże by ſie thak długo ſtoiąc vkiſiał.

E ¶ Też Fijołki ſtarte ā przyłożone na wrzedźienicze/ boleść vſmierzaią.

F ¶ Też gdy vwarzyſz liśćie Fijołkowe w wodźie/ ā tą wodą ciepło vmyieſz nogi temu ktoby miał go

rączkę/ takież na czoło y na skronie vczyniß ßtego tho liścia plastr ßen słodki będźie miał chory.

G ¶ Theż gdy kwiathki Fijolkowe y z liściem wespołek/ z boragiem/ y z lactuką vwarzyß w mieśie/ a tego będźieß pożywał/ iesth dobry pokarm thym ktorzy gorączke niemoczy maią/ iako są febry ćießkie dla thego iże chłodźi y serce ożywia.

H ¶ Też kto ma bałącze a czyrwone krosty/ tho iest świerzb/ Fijolki vwarzone w wodźie/ a tim obłoż krosty: vznaß pomocz.

J ¶ Theż wonia kwiatkow Fijolkowych albo sok śnich vyciśniony ktorym gdy pomażeß głowę bolączą/ bol vśmierza ktory z gorącey przyczyny przychodźi.

K ¶ Też gdy vwarzyß kwiatki Fiiolkhowe s kreczonym czukrem a tego będźie pożiwał ten ktoby miał ćießkość w pierśiach/ yteż tym ktorzyby mieli Pleure w bokhu/ y też w pierśiach ktorą zową Peripleumonija.

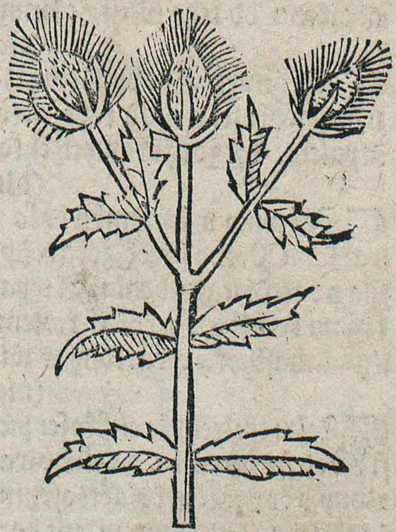
L ¶ Też iest dobry ten czukier Fiiolkowy thym ktorzy maią boleść w żołądku z nadymaniem.

M ¶ Theż sirop Fijolkowy iest dobry boleściam krzyżowym y nyrkowym/ Vrine thez obphicie wywodźi y kolerę ostrą. Auicenna/ Platearius powiedaią.

Virga pastoris.

¶ Polna ßczeć. Kartel.

Capitulum. 252.

Polna ßczeć ma mocz zaćiąbiaiączą y wysußaiączą w trzecim stopniu/ Korzeń tego źiela ma włosność wysußaiączą w wtorym stopniu / a iest dwoiakie, Samiecz y samicza.

A

¶ Sok tego źiela z blaywasem zmießany/ wysußa fistuły/ to iest rany trudne ku zagoieniu/ J theż Emoroidi wnetrzne s ktorych wychodźi krew zinßemi wilkośćiami.

B

C ❡ Też chrobaki ktore bywaią na wierżchu thego żiela naydowane/ to iest w głowkach iego, gdi będą zawiązane w rzemień albo w zameß, ā to zawies na ßiie temu kto by miał quartane/ to iest zimnice ktora bywa przez cżwarthi dżień/ abowiem od tego przestaie zimnicża.

D ❡ Też ma moc odpądżaiącą wstecż wilkosci y ciała roßeżącą, zapalenie vst żołądkowych chłodżi.

E ❡ Też wino w ktorymby była vwarżona Polna ßcżeć, żołądek posila y boleść iego oddala. A wßakoż na to iest lepßy kożłek korżenie tego ż masthyką vwarżony w winie.

F ❡ Też naprżeciwko cięßkosci piersi y bolesciam gich/ Kożłek vwarżony s korżeniem kosaccżowym, ż lakricią/ ż dragantem/ iest barżo dobrze pić/ bowiem cżyści piersi ż flegmy grubey lipkiey/ ythez na suchy kaßel ktory ż zimney prżicżyny bywa/ iest vżytecżny.

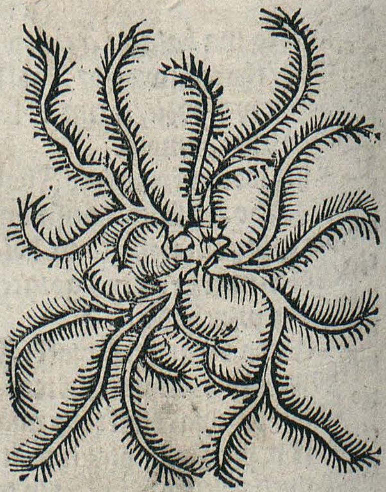
G ❡ Thez naprżeciwko wysußeniu wilkhosciam macicże/ vwarż polną ßcżeć ż bylicżą s kożłkiem, ā w thym rożmocżywßy gebkę ciepło przykładay na macicże.

H ❡ Thez naprżeciwko zathkaniu slezyony y wątrhoby/ warż polną ßcżeć s kożłkiem/ s kwieciem baniskowym / ā to day pić porānu Pandecta/Diascorides / Auicenna o tym powiedaią.

Vsnea.

❡ Mech. Mieß.

Capitulum.253.

A Mech iesth ktory roscie na drzewie debowym albo na laskowym, y też na kamienioch/ ā iest laskowy nalepßy, Mech laskowy iest woniaiący ā swiatły / A ciemny y cżarny iest gorßi. Smak ma mieć w sobie cierpnący miernie/ Drugą ma włosność rospą-

dziaiącą,odmiekczaiącą ą zwła
sβcza lastowy. Mniemieli drudzy
izeby był ciepły w pirwβim stop-
niu ą suchy w wtorym.

B ¶ Plastr vczinion stego mchu ą
z oliwą/ iesth dobry zamilknieniu
y cierpnieniu żył suchych.

C ¶ Liście pokrzywiane starthe ze
Mchem/ zastanawia krew.

D ¶ Też ma mocz scieńczaiącą y
miekczącą. Mech dębowy biały
dobry iest/ ale czarny iest zły/ Bo-
lesci macicze vsmierza/ Vwarzić
gi w wodzie ą nad thym ma pani
siedzieć/ wielką iey pomocz daie.

E ¶ Mech debowy włożyć do wi-
na ą to wino pić, drzemanie y cieβ-
kie spanie odeymuie/ w Winie gi
warzyć ą w thim maczać gebkę ą
na brzuch kłaść prawie na żołądek
ciepło/ żołądek posila/ Na pepek
przykładać takież/ czyrwoną nie-
mocz zastanawia.

F ¶ Theż Mech lesny toż działa,
ociekłosci rospądza/ zmazy na cie
le sciera/ żołtą niemocz leczy/ Ne
mie spadać nadoł nieda swoią cir
pnoscią y suchoscią/ Miekkość ą
słabość ciała stwardza/ miesthcza
twarde miekczy y bolączki,y twar
dość przegubow.

G ¶ Też sercze posila ą drżenie ie[o]
oddala/ Wzrok swem scieraniem
czysci/ w bothy gi kłaść ą na nim
chodzić/ smrod s spar oddala, pod
czas też w nim nogi myć/ wielkie
vlżenie nogam czyni/ ą zwłasβcza
po schodzeniu.

Valeriana.

¶ Kozłek. Baldrian.

Capitulum. 254.

Kozłek iesth ciepły w
wtorym stopniu/ ą su
chy mało niethakież,
ma moc podobną spi
kanardi/ Wiele ludzi nauczonych
w lekarstwie ktorzi powiedaią izbi
był polskthim nardusem/ Korzenie
kozłkowo w lekarstwa wchodzi/ ą

A

Ma moc pobudzaiącą vrine/ Diascorides mowi Khozlek moc ma gorącą pobudzaiącą vrine,

B ¶ Wino w ktorymby było vwarzono korzenie Kozłkowo/ z nasieniem włoskiego khopru/ z pczelnikiem/ ā to masz pić porānu/ J tez boleści bokowe vśmierza j chorobe przyrodzoną paniam pobudza.

C ¶ Thez kiedy Kozlek sctrzesz na proch ā zmieszasz gi z wodką rożaną ā przykożysz na bolączke iadowitą ā gorącą, bowiem boleść vspokaia y ogień z ladem wypądza/ ythez niedopuszcza nieczystotam przypływać do mieiscza wrzedliwego bolesnego / A nawieczey iest osobliwe lekarstwo ā barzo vżytheczne naprzeciw wrzodowi iadowitemu ktory zowa Herisipila ābowiem mu sie niedopuszcza szyrzić y roschodzić po członkoch psuiącz ie ā ciało snich kazącz/ y thez na insze otworzone rany iest dobre to lekarsthwo wysuszaiącz ie y boleści vśmierzaiącz.

D ¶ Tez sok kozłkowy stuciją/ rany y krew zastanawia z ran swiezych. J tez iest dobry na rany ktore sie czynią s krost w vsZoch/ abowiem rope w nich wysusza y goij.

E ¶ Tez zastanawia przyrodzoną chorobe biąłym głowam ktora im zbytnie bywa/ to iest gdy vwarzisz Khozlek s polną szczecią ā s psim ieżykhiem/ ā thym zokzy obkożysz macicże/ przestanie choroba przerzeczona.

F ¶ Tez gdy vwarzysz Kozlek z bolum armenum ktory iest w aptece ā dasz sie napić temu kthoby miał krosty wnątrz/ ytez kto krwią plu(ie/ iest osobliwe lekarstwo/ J thez zastanawia płynienie inszych wilkości skądkolwiekby płyneły/ ā to gdy gi s sokiem babczanym zmieszasz. J tez zastanawia krew ktora zbytnie idzie dla z ostrzenia.

G ¶ Tez gdy gi vwarzysz w winie ā tego sie wina napijesz, abowiem kto niemoze snadnie odbywać vrīny/ iako są ci kthorzy pothroszę ā częsthō puszczaią ā zwielkhą boleścią/ tho lekarstwo iest dobre przeciw temu / J tez gdy sie tego nāpije ten kthoryby miał febrę przez trzeci dzień/ tedy sie ma napić tedniā kthorego iest prozen febry po ranu ciepło dobry trunek/ albo w godzine przed zimnicza / to teszcze lepiey. Tez iest dobre to lekarstwo pić tego czasu gdyby kogo wąż v(kąsił.

H ¶ Tez sok kozłkow iest barzo dobry białey głowie ktoraby miała Fistułe w maciczy/ to iest knot vczyniwszy z bawełny ā tam gi wpuscić w fistułe do macicze. Pandecta / Serapio powiedaią.

Vrtica.

¶ Pokrzywa. Nessel.

Capitulum. 255.

A P Okrzywa wespołek z nasieniem iey: iest gorączey włosnosci malo nie w trzeciem stopniu, á sucha w wtorim stopniu, nasienie nie iest thak suche iako sama Pokrzywa, Mocz pokrzywy iesth czyniącza rany, y też ma moc przyciągaiącą/ rospądzaiączą/ y też przepalaiączą/ ma też moc otwieraiącza y ocieraiączą.

B ¶ Pokrzywa z rzodkwią vwarzona y z mąką lnianego siemienia/ otwiera wszelkie wrzody y bolączki gdy tego przyłożysz na nocz.

C ¶ Też gdy vczynisz popiol s Pokrzyw á tym popiolem zasipiesz ſiſtuke kielko razow/ wysusza y goij ią/ á gdy kthemu popiolowi przyczynisz soli/ thedy na khazdą rane ktora s krost pochodzi/ y też na te rane ktora bywa od psa wsciekle° iest barzo dobry/ y na wrzod ktory zową Cancer ma osobliwą włosnosć goijć y wysuszać.

D ¶ Też samo nasienie Pokrzyw starte á w nos wpuszczone/ otwiera dziureczki ktore w nosie bywaią/ á tak wilkosci z głowy łacniey mogą wynić precz.

E ¶ Thez gdy sie kto napije nasienia Pokrzywianego tarte° z ieczmienną wodą cieplo/ lipkie nieczystosci flegmiste s piersi wyczyscia.

F ¶ Thez gdy w winie vwarzysz á napijesz sie go/ chciwosć ku rzeczą cielesnym czyni męszczyznam/ albo w iaiu dać mu z iesć. á zwlaszcza nie młodym nowożeniam.

G ¶ Thez otwiera szije macicz niewiastam/ á tak ie czyni sprawniey ſze ku poczeciu. Albo thez gdy to nasienie Pokrzywiane będzie sczebula pozywane/ tedi takież vczini

H ¶ Też gdy vczynisz knot z mirrą á stym nasieniem Pokrzywnem/ á włożysz do macicze na nocz, cho

robe przyrodzoną paniam pobudza/Albo też z liscia Pokrzywianego ä z mirri y z winem vczynic plastr ä przikozić gi ciepło na macicze/ bowiē otwiera zatkanie iey y nieczysthosci grube sprochniałe wygania sniey/ktemu thez dobrze służy oleiek Pokrzywiany. Też na członkhi paraliżem zarażone iesth dobry oleiek then gdy nim członki namażesz.

I ❡ Thez vczyn czopek z nasienia Pokrzywianego ä z miodem przesnym vsmażywszy na rincze iako iest obyczay.

K ❡ Pokrzywa ma w sobie wietrznosć ktora służi ku pobudzeniu cielesnym chciwosciam/ ä zwłaszcza gdy proch nasienia pokrzywiane° bedzie z młodym winem pożywany. Auicenna/Pandecta/Serapio o tym swiadczą.

L ❡ Thez liscie Pokrzywiane stłuczone ä na miesthcze vkąszone od wsciekłego psa przykożone obyczaiem plasthru/ iad mocznie psuie y szkodzić niedopuszcza.

M ❡ Thez nasienie Pokrzywiane z miodem przesnym przysmażone/ iest dobre naprzeciwko dychwaicy y Piersi z zagniłych nieczysthosci czysci.

N ❡ Też list Pokrzywiany z mirrą stłuczony/ä niżey pępka na żywot przykożony/przirodzoną chorobe białym głowam zasthanowiałą porusza.

O ❡ Thez proch s pokrzywy vczyniony/ wrzod Cancer goii predko sipany w rane.

P ❡ Też Pokrzywa w winie warzona/pobudza y vmocznia vczynek meski ku żenie, y zasie thakież żony khu meżowi/ ä iesczc lepiey bedzie gdy nasienie Pokrzywiane s pieprzem ä s presnym miodem z pomieszasz stłukszy w moździerzu/potwierdza mocznie vczinek małżeński iuż też oziębniały.

Q ❡ Też oleiek vczyniony z nasienia Pokrzywianego/recze namazane nim/pot snich poydzie y z inszego ciała gdzie pomażesz tym oleykiem.

R ❡ Thez korzenie pokrzywiane w winie mocznym vwarzone ä potym na stwartym stłuczone/ ä potym na stwart działką śledziona przikożony plastr rozpędza puchline stolczmi/ä gdi ktemu korzenia kaparowego przikożysz/tedy iesczc lepiey bedzie.

S ❡ Też list pokrzywiany z oliwą stłuczony/ rany z złych krosthy czysci wysuszaiącz rope zagniłą.

Verbena

❡ Koszyszczko. Eyssen kraut.

Capitulum. 256.

Koßyßczko ieſth ziele znakomite ă poſpolite. w Winie vwarzone/ żołtą niemocz leczy/ y rany w vſciech/ Dziąſl zagnilosci wyſuſza/ ociera y vmocznia. Naprzeciwko iadowitych robakow vkąßeniu/ y naprzeciwkho czarom ieſt dobre.

¶ Thež Koßyßczko w wodzie vwarzone/ ă gdy ſie oną wodą ludzie będą kropić, vweſela ie.

¶ Thež na tercijanę febrę/ trzy korzonki ă trzy liſtki Koßißczkowe s kthorymkolwiek piciem dane/ vczynią zimnicze/ Takież na quartane cztyrzy korzonki ă cztyrzy liſteczki maią być dane.

¶ Samo wßytko ziele ma moc rany ſpaiać y goiić/ A pogańſczy kapłani przy oczyſcieniu albo wywodzeniu białych głow: miewali to ziele przy ſobie.

¶ Też napiſano w iednych kxiegach o tym Koßyßczku/ Gdy ktory lekarz idącz do niemocznego to Koßyßczko weźmie s ſobą w rękę ă przyßedſzy ſpytha niemocznego iako ſie na zdrowiu ma, Jeſtli chory rzecze dobrze/ Thedy będzie rychko zdrow/ A ieſthli rzecze niedobrze/ Tedy rychko vmrze. A thak wiele ludzi proſtych ktorzy tym zielem wroßki rozmagite y guſla czynią.

¶ Też naſienie tego to ziela naproch ſtarte ă s ſokiem włoſkiego kopru zmieſzane/ oczy poſila y wyiaſnia wzrok/ y wodka Koßyßczkowa ma niepoſpolithą mocz na oczy.

Volubilis.

¶ Powoy. Winde.

Capitulum. 257.

A POwoy iest ziele wijącze sie po drzewie ktorego blisko roscie/ iest miernie zagrzewaiącze ale zbytnie wysussaiącze/ A to sie okazuie z iego wicia/ to na tetho na drugą strone, Poko ieszcze iest swieże/ ma wielkie wlosnosci, ale suche maley iest moczy/ Iesth też rozmagitego rodzaiu tho ziele miedzi ktorim chmiel iest policzon bo sie też pnie po drzewie, then też ma mocz chlodzącza w pirwszym stopniu/ vsmierza bolesci kthore z gorączey przyczyny przychodzą/ Itez odwilża, ă kthemu krew czysci y żywot otwiera.

B ❡ To ziele iesth zagrzewaiącze/ rospadzaiącze/ thrawiącze/ Abowiem żyly wilkie otwiera/ czysci/ y przez vryne nieczistosci snich wypadza.

C ❡ Tež Powoy iest dobry na żolthą niemocz, takież y chmiel dla tego iż żolthą kolere pędzi z żil y ze wszitkiego ciala.

D ❡ Thež Powoy s chmielem ă z ięczmienicm wwodzie vwarzony ă pothym oslodzony, bolenie glowy oddala z gorączey przyczyny/ w gowątrobe zapaloną chlodzi/ w gorączkach kthore bywaią skolery y ze krwie iesth vżytheczny Powoy z chmielem.

A wszakoż miedzy wszemi Powoimi Chmiel iest nalepszy ă pothym Powoy wielki/ kwiat iego iest biały ă mlekho w sobie ma/ Drugie rodzaie Powoiu są iadowithe/ ă tak nikczemu niesą vżyteczne.

E ❡ Tež wielki Powoy/ ă zwlaszcza sok z niego wycisniony/ goij racy y rospadliny vszne y zausżne, piersiam y pluczam daie posilenie/ ă tak naprzeciwko dychawiczy możesz go wziąć.

F ❡ Z oleykiem rożanym zmieszany/ bolenie zastharzale w glowie oddala. Miara soku wielkiego powoiu czo czthyrzy zlote zawazą z winem/ A chmielu czo tyle troie zaważy możesz przespiecznie wziąć.

Vngula caballina.

Końskie kopyto. Hufflattich
Capitulum 258.

A To ziele roście na mokrych miesthczach ă zwłaszcza na łąkhach mokrych albo okhoło Jeziory y około rzek/ ma list rownie iako końskie kopyto/ nisko rośćie/ kwiat ma żołti, piekny, iasny ă gdy pocznie rość/ tedy sie barzo roszerzy po miestczu/ W przyrodzeniu mało nieiest podobny grzybieniu/ thez ie lekarze zową grzybienie mnieysze.

B Wziąć iabłek czoby w nich był niewielki kwasek/ ă izeby były woniaiącze/ wiśni/ warzyć tho w wodzie z ieczmieniem/ pothym te wode odczedzić ă nakłaść wnie kwiecia thego ziela/ ă przykrywszy dobrze izby para niewychodziła ă dać tak ostydnąć/ potym te wode przeczedzić przez chuste stego kwiecia y wytłoczyk barzo dobrze/ pothym zaśie they wody przywarzyć s czukrem ă potym ią pić przimieszawszi wnie wodki podrożnikowej To picie leczy goraczke/ żołta nie mocz/ boleść głowy ktora bywa z dymow gorączych ktore w stępuią w głowe z żołądka/ goraczość ledzwi/ w zimniczy ktora bywa w ten czas gdi człowiek powiethrza zachwyci. Sercze posila/ gorączości wnetrzne wypądza.

C Warzyć to kwiecie s figami ă the wode pić/ abowiem iest dobra naprzeciwko kasłowi z gorączey przyczyny/ y duszność w piersiach odeymuie.

D Też stłucz to kwiecie s sadłem kaczem ă bolączki thwarde okładać/ miekczy ie y otwiera/ y gorączość gich odeymuie.

E Też warzyć szwestki w wodzie pothym the wode odczedzić ă nakłaść w nie przez nocz kwiecia teo ziela/ rożanego/ dziewannowego, To oczukrowawszy ă pić/ trzewa

prągke odmiękcża/ żimnicże trżeciego dnia leczy y żołtą niemocz, Wracżanie z gorączey wilkosci zastanawia/ bolesć ocżu z gorączey przycżyny leczy.

Virga aurea.

Weżowy trunk. Haydnisch wund kraut.

Capitulum. 259.

Rośćie tho źiele w gaioch y wieśiech, ma kosmathy korżeń szary/ pręt na połthora łokcia wżwyż/ iest ciemno brunatny Na wierżchu kwiat żołty/ Lisć około prętu długo ă gęstho śie kłaðźie/ gdy okwitnie żostawia naśie nie iakoby w woreczkoch/ lisć szyroki na dole/ w pośrżodku nietak/ v wierżchu wąskie ă wszytko karbowane/ Jest przyrodżenia cieplego w wtorym stopniu/ ktora cieplosć przechodżi kąsanie iego.

Ma moc otwieraiącżą/ scieńcżaiącżą, rospuszcżaiącża, kamień w miechierżu kruszy/ lipkosci y żakały śniego wypądża/ żimnosć ieo naprawia/ bolesci po kosciach lecży/ miechierż ku żadżierżeniu wody vmocżnia/ mocż żastanowioną przeprawia, macicże żimną ku pocżęciu sprawuie/ bolesć thrżew ktora bywa żnadimaniem vkłada wodnocielnym ă ociekłym dusznosć odeymuie/ bokow obciążenie wspamaga.

Viscus.

Jemioło. Myſtel.

Capitulum. 260.

Jemioło iesth rośliczne na drżewiech ie naydują/ bo ż drżewa wyrasta, Jesth słożenia słachethnego ż wody y spowietrża, żimnosci w sobie małuczkho ma/

Jagody ma na gałąſkach lipkie/ z ktorego chłopi lep działaią ă na więczey z debowego.

B ¶ Liſthy wziąć ă proch ſnich vczynić ă then proch dać pić przymieſzawſzy ſoku babczanego zwiniem / zimnicze kthora bywa trzeciego dnia: leczy/ Czyrwoną niemocz zaſthanawia, Rany czyści y ſpaia/ kości mdłe w człowiecze albo naruſzone iakim vrazem vmocnia.

C ¶ Też gdy to Jemioło ſtłucze ă z młodem zmieſza/ ă vczynić iako by plaſt na złe wrzody przikładay wyczyſcia ie ăpotym goij.

D ¶ Stharzy lekarze o moczy tego Jemioła nie barzo grunthownie wypiſali/ Ale za czaſow y dniow dziſieyſzych naſzich wielką chwałę ma z doſwiadczenia proſtich bab/ ăto zwłaſzcza gruſzkowe Jemioło khu łacznemu porodzeniu dziecięcia/ y ku gryzieniu ktore bywa przi porodzeniu ă w zwłaſzcza macicze z hanyzem y ękminem kramnym

E ¶ Thez Jemioło głogowe albo thez iabłoniowe w winie vwarzone/ ludziem ktorzy rozum ſtraczą to wino dawać pić/ Dzieciom tez do kolebki kładą aby na nie przeſtrachy nieprzychodziły/ y ſtraſzliwe widzenia.

F ¶ Tez chłopi daia owczam Jemioło ieść iodłowe izby płodu nie potraciły.

G ¶ Niewiaſta izby dziecie donoſiła do czaſu ſłuſznego, prochu z te mioły ma pożywać z debową wodą/ Jem ioła ma być gruſzkowa.

H ¶ Wziąż Jemioły / kwiathu z ziela ktore zową ziele wężowe/ albo wężowy korzeń/ rząſi olſzowey, włoſkiego kopru, burſztynu/ kokornaku okrągłego/ czyrwoneᵒ dziewięciorniku, ſtłucz tho wſzytko na proch vſuſzywſzy ă thak thego ma pani pożywać ktora cięſzka chodzi ă ktora ieſt zdrowa/ ale gdyby taka niemocz przypadła/ tedy przez czaſu płod wygania.

Vinum agreste.

Wino płone. Wilder wain.

Capitulum. 261.

Agrest iest wino kwasne kthore wycisną z gron niedrzałech/ po tim wytłoczywszy dadzą na słonczu stać izby sie zgestnieło/ potym gdy sie zgestniele v[illegible] w chustę ă przez nocz zostawiać na rosie/ Agrest ktory iest pożołciały ku czyrwoności skłonny/ iest krwawki cierpniączy y barzo kąsaiączy w iezyk/ Niekthorzy też wodność warzą z miodem przyczyniwszy wina słodkiego/ ă thym płokhać gardło/ iezyczek vpadły naprawia y dziąsła około zębow/ Gdy thego w vszy wpuści/ gnoy snich wyczyścia/ owrzedzenie wnątrza goij/ krwią plwanie zastanawia.

Też wino Agrestowe tak działaią/ Narwać gron winnych niedozrzałych ă dać gim leżeć na słoncu przez cztyrzy dni/ potym wino snich wytłoczyć/ To wino iest cierpniącze/ ma mocz żołądek posilać ă zwłaszcza gorączy/ Ludziom ktorzy sie często ă wiele przeciągą dobrze ie gim pić/ y thez w moczu dobrze ie pić, ale tho wino po wytłoczeniu musi dobrze postać/ bo niemoże go skoro po wytłoczeniu dobrze pić/ w potrawach go thez dobrze pożywać/ Kury młode śniem warzyć ă ieść.

Wino białe.

Wino Białe iest gorącze przyrodzenia w wtorim stopniu/ Stare wino tedi iuż w trzecim stopniu/ Nowe wino/ to iesth mocz iest w pirwszym stopniu.

Sok z liścia winnego pithy, owrzedzenie wnąthrza goij/ Iesth przyrodzenia zimnego y cierpniączego/ krwią plwanie zastanawia/ y skorki winne też żołądek posila/ gdyż są przyrodzenia.

¶ Gdy skorek z Latorosli win-
nych nakraiesz drobno ă dasz z wi-
nem wypić/ kamień kamie w mie
chierzn/ Zmazy wszelkie na ciele
sciera/ J też krosty z licza spądza.
¶ Tesz napal popiolu z iądrzek kto
re bywaią w iagodach ă then po-
piol zmieszay z ocztem/ gdyby kto
miał iaką rane w zadku/ tym po-
mazać gdyby iuż krew przesthala
idz ă zagoij sie barzo rychlo.
¶ Gdy wino kto bezmiernie pije
smysly vraża/ y suche żyly mdli/
ă gdi ie pije z miodem zmieszawszi
nietak szkodzi.
¶ Wino sthare białe ă czysthe/
mocz wypądza/ ale bolenie glowy
czyni gdy go wiele pije/ ă gdy kto
ma iakie sadzele albo rany: goić
sie gim nieda.
¶ Moszcz iesth cieszki napoy/ a-
bowiem czyni kruczenie w żywo-
cie/ wiatry mnoży y nadyma czlo
wieka. Sny cieszkie czyni/ thrze-
wa miekczy/ mocz wypądza.
¶ Wino srzednie/ to iest niebar
zo moczne: Jest nalepsze zdrowym
y chorym/ Ale biale/ slodkie/ na-
dyma żolądek/ Thrzewa miekczy
iako y moszcz/ Jedno isze miechie-
rzowi y Ledzwiam iest przijemne.
¶ Wino zagrzawszy welne ma
czać w nim ă na brzuch przykłka-
dać/ owrzedzenie w brzuchu goij y
bolączki.
¶ Wino iest dobre naprzeciwko
wszelkemu zaszkodzeniu w czlowie
cze ktore bywa z zimney przyczyny
iako z bedl, z ryb/ z mąku/ z owo-
czu/ na ty rzeczy iest dobrem lekar
sthwem/ ă zwlaszcza Wino biale
stare, srzednie mocne, Na wierzch
przylozone szczem kolwiek/ iad wy
ciąga z wnątrza/ Duchy żywiol
ne posila/ y gich mocz do wszyth-
kich czlonkhow przywraca/ A tho
gdy ie zmiesza z inemi rzeczami ku
temu slużączym, Mocz wszelkego
lekarstwa w sie bierze/ bądz zath-
wardzaiącze/ ądz odmiekczaią-
cze/ albo thez bposilaiącze/ ă tak
y ku inym slawnieyszym lekarsth-
wam może być przyliczono/ J ku
wiele vżytecznym rzeczam dowci
pnym misterstwem może być bra-
no/ Gdzież tho nam pracza pilna
y skuszenie mocz ie° wielką oznay
(mia.

Przyrodzenie Wina iesth slożone
z ognia y s powietrza.

O moczy gron Winnych iest pi-
sano wyszszey mało v Agrestu / to
iest v płonego Wina.

O Wodkach ziol rozmagitich y o moczi ich: a osobliwie o tich ktorich nawieczey Doctorowie vziwaią w rozmaitich niemoczach ludzkich.

WOdkhi bywaią palone albo tež dzałane zziela j s korzeniem we ſpołek niektore/ tniektore tež s ſamych ziol/ niektore z ziol y s kwiatem/ niekthore z ſamego kwiecia/ niektore z ſamego korzenia/ Niektore tež że wßego poſpolu/ Thež niektore y z owoczu/ iako z iagod z gdul (Gdule ſą grußki) z iałowczu/ z bobku/ Niegdi tež ſłožywßi rozmagitych ziol poſpolu ǎ ſnich palą wodkę/ ǎ tho przeciwko niemoczy niekthorego czlonku /albo tež ſok wytłaczaią ziednego ziela albo y s kielka poſpolu.

¶ Tež niektore Wodki rozmagitem miſterſtwem bywaią dzialane/ Niegdy thelko parzeniem pod Alembikiem ǎ wſtępowaniem pary wzgorę/ potym ſie ſtey pary woda dziala ǎ wyciekа z alembiku.

¶ Tež niektorzy czynią nakładßy na iakie naczynie ziela z wierzchu ogniem przyſtawią ǎ tak wodka przez chuſthę na doł do naczynia wyciecze.

¶ Tež niektorzy ſamem słońcem doſyć ſlachetnie y pozytecznie czynią wodki/ ǎ zwłaßcza s kwiathu woniaiącze°/ Nakładą go do ſklenicze pełno/ ale ſklenicze ſą z długiemi ßijami/ ǎ tak nakładßy go obroczą iedne ßije ſklenicze do drugiey/ ale prozną na ſpodek podſtawią ǎ s kwieciem na wierzch ǎ tu gdzie ſie ſklenicze ſchodzą oblepią czym izby tedy para albo wonia niewyßla / ǎ thak przez kielko dni dadzą ſthać na słonczu gorączem ǎ od słoncza wßythka wodnoſć s kwiecia wynidzie w ſpodnią bańkę/ ǎ niebędzie tak wodna y ſwiatła iako czo przez ogień dzialaią/ ale gęſta y wonią thego kwiathu maiącz y barwę/ ǎ tež na ſlachetnieyßa y w lekarſtwie napożyteczniеyßa/ bo mocznie ſprawuie.

¶ Niektorzi po wypieczeniu chleba w cieply piecz wſtawiaią/ ǎ tak ſobie Wodka powolnie s ſtępuie na doł.

¶ Tež niekthorzy w naczyniach glinianych to czynią wſthawiwßi iedno na drugie ǎ niechaią thego przez dzień y przez nocz, albo poki piecz niewychłodnie.

¶ Tež niektorzy wziąwßy garniecz nadzialaią w dnie dziur / ǎ nakładą do niego ziol (iako to bie łonu) ǎ poſtawiwßi na drugi garniecz izeby tho zdziurawione dno wlazło na drugi garniec czały nie narußony y przykric ǎ zakopać w ziemię wilgotną, albo wſtawić w piaſek wilgothny ǎ dać thak ſthać przez czały mieſiącz albo dłużey/ ǎ thak woda s ſthępuie na doł do

garncza spodniego ſtych ziol/ ia=
koz tak dziakaią oleie wonne, z ro
zmarinu y z inſzych wonnych rze=
czy/ Napelnić ſklenicze kwieciem
wonnem ă zakrić dobrze izbi tam
wiatr niemogl przydz/ potym po=
ſtawić na mieſtcze wilgotne ă ob=
ſypać piaſkhiem do pol ſklenicze ă
niechay thak ſthogij mieſiąc albo
dwa izby ſie kwiecie roſpuſcilo w
wode, potim zlać te wode do inej
ſklenicze ă zathkać wierzch dobrze
miechierzyną albo pargaminem,
ă na ſloncu poſtawić/ bo ſtąd ſie
zgeſtniele na oley.

¶ Ktore ziola malo w ſobie wo=
dnoſci maią / ſą thy/ roiownik/
ſwieczki/ roza/ ă tak y ine/ thedy
takowe ziola s ſiekać ă warem ie
polać/ ale w takiey rzeczy maſz po
lać czoby para niewychodzila za=
kryć to dobrze/ ă niechay tak ſtogi
ſtą wodą przez kielko dni/ ă na kaz
dy dzien zamieſzać albo wſthrząſ=
nąć raz albo dwa/ potym wypa=
lić przez alembik/ Pirwſza tedi wo
da ieſt dobra/ wtora nietak/ ale tu
rozumieć trzeba izeby ſie woda w
lembikhu niewznoſila kthora ieſth
miedzy zioly/ ă to gdyby ſie alem
bik zagrzal barzo. Ale niedawać
wodcze wiele idz iedno czoby rozu
miał izeby doſyć bylo / iako gdy
by s ſamego ziela palil/ Jdzieli
wieczey nizli potrzeba, nieuzyteczʒ

na ieſt / Takowe wodki nierowno
lepſze/ wonnieyſze / y lagodnieyſze
ku piciu nizli ti ktore ogniem palą.

¶ Ziola ktore w ſobie wiele wo
dnoſci maią wiele wodki dawaią,
ă thy wodki rady ſie kazą / bo ſie
pod nimi wiele plugaſtwa vſtawa
ă przeto ie muſi czeſto czyſcić, Ja
ko Boragowa/ wolowego iezyka
Pſinkowa/ J inſzych ziol wodni=
ſtych/ Nalepiey ieſt aby thy ziola
byli ku wodcze brany poki na nich
roſa ieſth/ ă gdy narzezeſz gdy iuz
roſy niebedzie/ thedy gim day aby
przez nocz lezaly izby tak przewie
dly, ă rano ſkray ă pal wodke.

¶ Przi niekthorych wodkach zo=
ſtawa wonia ieyze ziela, A przi nie
ktorych tez nicz/ ktore ziele ieſt ſlo=
zone wieczey od powietrza niz od
inych zywiolow/ Thedy wſzythka
ſlachetnoſć iego wychodzi w wod
ke/ ktora wodka niemoze być pa=
lona iedno ogniem z wierzchu.

¶ Niektore ziola ſą gorzkie/ ką=
ſaiącze/ Wodka gich w ſobie nie
niema moczy/ bo gorzkoſć ich nie
wychodzi w vodke/ ale zoſtaie przi
czeſci ziemney ktora ieſt w zielu, ă
tak iz ta gorzkoſć czoby w lekarſt=
wie miala dać ſprawe: zoſthawa
przy zielu/ Ty wodki thedy nie ſą
vzyteczne w zadne lekarſtwo, dla
gruboſci kthorą maią z ſtrony zie
(mie.

¶ Chciałliby mieć mocz te ktora gorzkości kąsanie czyni / musiał by tho inßem mistherstwem sprawić aby miał prawą moc bez własney grubości zielney/ ā kto to chcze prawie vmieć czythay sobie Raymundum Lullium de quintis essencijs.

¶ Ty wodki ktho ie barzo ważny nie z wielkim pożythkiem gich bedzie pożywał/ Bo częstokroć duchy żywotne chczemy posilać/ ā ony telko wonnemi rzeczami bywaią posilony, Wodka żadna voniej niema/ telko smrod od palenia/ osthrość y gorzkość w wodkach potrzebna iest/ ā to dla zatkania wątroby y inßych członkow wnetrznych, Też y wßelkie zastanowienia otwiera/ ale iż w sobie tey moczy niemaią/ ßkoda gich y w lekharzstwo brać

¶ Wodka mleczu wysukie° ma mocz oddalać gorączość wątrobną/ ale niemali w sobie gorzkości nie będzie iey czyścić ani żył otwierać y żołtość zosthanie na ciele/ ā cießkość w prawym boku przed sie będzie trwała.

¶ Powieda lekarz ieden: Doctor Ja pry więczey ku niemoczam zwirzchnim wodek potrebuie niżli ku wnetrznym, ā to ku okładaniu wątroby /sercza/głowy/piersi.

¶ Człowiekowi kthory wnątrz ma żżenie thak prosto albo osłodziwßy throche dawam mu ie pić, dla vmnieyßenia gorączości, y też dla dymow ktore w głowe wsthepuią.

¶ Przy działauiu Wodek to na pieczy miey iżebys ogień mierny dawał, ogniem ie dobrze vdziałaß ale nie miernym ogniem wßytko pokaziß/ tho iest mocz ziol/ korzenia/kwiatu, rospußczą sie ze parami zniscieią/ ā duchowie na vżitecżnieyßy y wonia w wodcze albo z wodką niewynidzie.

¶ Gdyżby tedy kto chciał wodki działać/ naprzod miey alembik z nosem dobrze długim y skleniczę czo może być nawietßa/ ā w niey aby była dziura coby alembikow nos wetknął sie / ā około obwież mokremi chustami/potym day ogień mierny/ A Alembik theż w kocielkhu aby pełnie siedział mokrą chusthą częstho obwijać iżeby mocz nikedy inedi wynidz niemogła/ ale iżeby z wodką społem do skleniczę weßła/ ale cirpnosc/ kwasnosc/ słonosc/ gorzkosc/ przi zielsku na dnie zostanie/ abowiem ty smaki przy częsci ziemney zosthawaią/ To zielsko lepak musiałby kalcinowac/ to iest zaßpuntowawßy w garnczu spalić w ogniu wielkim/ pothim na ten popioł nalać wodki tegoż zieła, ale popioł maß

wsypać na czo plytkiego, ă potim nalawszy wodki na ten popiol postawże na miesczu rownym, ă podle tego postaw drugie naczynie iżby stało mało niżey niżli to czo w nim popiol z wodką / Potym poloż kraykę ieden khoniecz na they wodzie / ă drugi koniecz na to suche naczynie / ă tak tha wodka bedzie splywała po krayche do thego naczynia niżey stoiączego / ale iżeby sie pierwey na popiele vstało / Potym tho czyste zlać do skienicze czos spuscił po kraycze / Pothym tho wypalić zasie przez mieruy ogień izby sama gestość kąsaiącza gorzkha / slona / cierpniącza / kwaśna / zosthała / They możesz dawać ku potrzebie w wodcze thego ziela czos ie spalił na popiol.

¶ Kthorym sposobem ă iakhim złożeniem swem ty rzeczy z ziemie vrosle niemoczam j porusżeniu zdrowia człowieczego pomagaią tho masz pilnie obaczyć / ă gich moc slachetną maiącz daway ie w lekarsthwo, Z wlasżcza czasu morowego / potem tez y inszych czasow ku rozmagithim niemoczam / Ku działaniu thego iako masz działać Lekarstwa, zdami sie izby sie miał nauczyć stego co ku iuż napisano w tych ksiegach, ă to gdy vczinisz pracza około tego ă pilnosci przyłożysz / w thym skusżeniu przydziesz ku prawey nauce.

¶ Thu aczkolwiekem nieczo namienił o sprawowaniu Wodek y o paleniu / A wszakże nietak dostatecznie yle potrzeba / ă tho zwlaszcza nie wypisałem iako Alembiki przyprawować y wszytko naczynie ku paleniu / Abowiemby było przedlużenie y prożne pisanie / ale gdy kto bedzie chciał wodki palić musi sie oczywisthnie nauczyć od thych ktorzy pierwey vmieią / abowiem iedni palą w alembikach, ă drudzy po prostu. Już thedy bede pisał o moczy wodek z ziol rozmagitich

Alunowa wodka.

1.

A Alun wziąć j spalić gi potim na ten palony Alun nalać czysthey wody ă dać thak stać przez kielo dni / ă na każdi dzień zamieszać izby sie zmocnila od Alunu, gdi przidzie piąty dzień zamieszawszy ostatnie dać sie vstać / potym gdy sie vczysci zlać w czo czystego ă schować, ă gdy trzeba zwinem zmieszać ă tym vsta wymywać / żeby thwierdzi / mieso około zebow goij / Dziąsl owrzedzenie goij / ă krwi snich idz nieda.

B ¶ Też gdi onmoczywszy iaką chuste bedziesz przykładał na brzuch /

biegunke čžyrwoną žaſtanowiß=
Wržody niečžyſthe gniiacže gdy
wymywa kto/ vyczyſcia j wyſußa
iącž goij/ gdžie koluiek takie mieſce
woniaiące nielubie pomačžaß/ o=
deymuie ſmrod/ ă žwlaßcža mie=
džy ſparami v nog albo pod pažu
chami/ albo okolo lona/ Wržody
ktore žową Cancer ſą baržo gni=
iącže/ wymywač ie tą wodą, wy=
ſußa ie y goij/ y inße mieſtcža plu
gawie pachnącže.

[margin: E] ¶ Thež gdy ią žmießa ž wodką
rožaną ă thym w vſciech plokač/
čžyſci gardlo y iežyčžek vmocnia.

O wodcže Anyžowey 2.

[margin: A] Anyžowa Wodka ot=
wiera žatkanie w žy=
lach / J žachowawa
každego kto ią pije na
tßcžo od koliki/ Ržiganie odda=
la, Baržo ieſth vžythečžna mam=
kam/ Bol w kržyžoch vſpokaia, y
kamień piaſčžyſthy ž nyrek wypą=
dža/ Trawienia dobrego žolądko
wi dodawa / J rumiennoſč ličža
čžyni/ Mleko množy mamkam/
ă ž wodnego mleka geſte čžyni ă
ſlodkie džiatkam.

O wodce Boragowey 3.

[margin: A] Boragowa wodkha/
Sercže poſila y gru
boſč krwie čžyſci, du=
chy ſerdečžne wyia=
ſnia/ Myſl dobrą čžyni/ ſny gro=
žne odeymuie / Drženie ſerčža o=
deymuie/ Kto ma grubą krew ieſt
gim vžytečžna / y też thym ktorży
maią mdlą glowe ă ſą bliſcžy o=
deßcia od rožumu, Ktorži ſpač nie
mogą/ ă grožne widženia na my=
ſli miewaią/ bowiem takowe prže
ſtrachy žle ž melankoliiey pržycho
dżą y ž gruboſci krwie/ Pržeto kie
dy ią kto pije/ krew čžyſci, barwe
cžudną dawa / bladą y s ſinialą
ſpądža/ też y žmažy oſuthe y flaki
počžerniale s ciala ſpądža.

[margin: B] ¶ Tež na kaßel y na ſuchothy y
na plwanie krwią ieſt baržo požy=
tečžna/ krwi w čžlowiecže žgoržeč
nieda/ žimničže čžwarthego dnia
ktora pržychodži s ſpalenia krwie
žapądža, W mor pita ſerčže poſi=
la y broni od porußenia / omdle=
wania broni gdy niekielko liſtow s
kwiatem mußkathowym žawiąže
w tawte čžyrwoną/ ă žloty w wi
nie omyč ă ſpolem žwiežač ă wlo
žyč w te wode ă dawač iey pič w
mor ă žwlaßcža džieciom/ možeß
ią oſlodžič cžukrem, wiele dobrego
džiala ludžiem oboyga wieku/ ă ž
wlaßčža grubo krewnym.

Biedrzeńczowa.

4.

B Jedrzeńczowa wodkha kamień łamie w łedzwiach y w miechierzu/ zasthanowienie moczu przeprawia/ Rzezanie moczu s kapaniem bolesthnem/ y trzewną dnę ktora bywa z zimnej przyczyny: goij.

Bzowego kwiatu.

5.

W Odka Bzowe° kwiatu iest dobra tym ktorzi są wnątrz na mozgach porußeni/ iako na rozumie/ na pamieci/ na baczności/ na mowie gdy się zaiąkaią nieslyßą, mozg niedostateczny mają albo narußony/ s smetku y z ynych wiele przygod/ Ta woda istotnie na thy rzeczy pomoczna iesth barzo gdy ią ktho będzie pił dwie niedzieli.

¶ Też niedostatki ślezziony goij, bądz to twardości iey/ ociekłości/ zatkanie/ gdy ią pije y też zwierzchu przikłada/ Poth pobudza/ Jesth złożony ten kwiat więczey z powietrza nizli z inßych ziwiołow ą dla tego iest tak ślachethny/ bo każde lekarsthwo ktore w sobie ma więtßą częśc powietrza nizli inich żywiołow/ iesth barzo ślachethne bo w sobie nienia grubości ziemney/ na poczenie przygodnieyße są.

Bukwiczana.

6.

W Odkha Bukwiczana ma też w sobie dziwne woczy/ naprzod głowę thwierdzi/ piersi y płucza z nieczysthości flegmistych czyści/ Swiętego walantego niemoczy się przeciwi, iady wypądza y denną niemocz leczy, flegmę z żołądka przez stolcze czyści/ Rzygaꝫnie częste stanowi/ vryne obphicie wywodzi/ boleści ślezziony vśmierza, żołądek posila y trawienie dobre czyni/ kto krwią pluie zastanawia/ boleści krzyżowe y miechierza vspokaia/ przyrodzoną chorobę paniam obphicie wywodzi/ w żołtey niemoczy iest dobra/ y boleści z głowy ranney wywodzi nawierzch/ bolesc żebową vśmierza, y wzrok zaćmiony wyiaśnia/ y też Lekkość paniam czyni przy porodzeniu gich dziathek/ Jad z rany wyciąga gdy kogo pies vkąsi. Też bolenie vszow y głuchość oddala/ Łzy ktore z oczu płyną zasthanawia y krew z nosa takież.

¶ Quartane też tłumi/ gdy się daß napić cierpiączemu człowieko

wi we dwie godzinie przed przyszciem quartany.

C ¶ Thez ta wodka iest dobra pić tym ludziom ktorzi paralizem są zarażeni/ ythez thym ktorzy maią drżenie w członkoch swogich, Itez tym ktorzy kurcz miewaią.

D ¶ Tez niemniey iesth użyteczna opuchłym ludziem / y boleści rospądza z żywota opuchłego.

Babczana.

6.

A Wodka Babczana iest zimna około wtorego stopnia / ă sklania sie nieiakhokhu suchosci/ Ma włosnosc ociergiącză y ciała narasżaiącză/ ă tak iesth osobna na rany ktore ciało kazą gryząc ie A iż tez iest cierpniącza / ă tak iest dobra w każdey biegunce ze ă zwłasżcza gdyby iuż kto miał w lelitach swogich rany, Tedi ią ma cżesto pić/ y klisthera wsią wpuszczać/ otwiera zathkanie wątroby y sleziony/ krew zapaloną chłodzi I fistuły ciałem zdrowym narasżcza/ abowiem ma te włosnosc iż po niey ciało narasta ă zwłasżcza w ranach starych/ Zbytnie płynienie Emoroid zastanawia gdy kto sobie stolecz/ tho iest ielita koniecz będzie omywał tą wodką.

¶ Tez bol zebowy usmierza kie B dyby sobie nią usta płokał.

¶ Tez korzeń tego ziela masthykowany/ usmierza zebowy bol/ y C rany kthore w usciech bywaią. usmierza / y w febrze tercijanie iesth dobra pić.

Balsamowa.

7.

A Wodka Balsamowa iest ciepła y wysusżaiącza w wtorim stopniu / iest barzo subtelna/ Urynę pędzi y paniam ich przygody wywodzi/ Thez Łoże w kthorym dziecie leży w żywocie umarłe.

B ¶ Tez iest barzo użyteczna paniam ku pożywaniu izby tim snadniey poczęły/ macicże zaziebioną zagrzewa / I zaćmienie oczu wyiasnia/ kasżlącżym ludziem iest barzo dobra pić y dychawicżnym I tez tym ktorzy swiętego Walantego niemocz maią/ y na rany I thez naprzeciwko trucinam/ żołądek posila y trawienie dobre czyni/ gryzienia, kłocie ktore bywa w żywocie: usmierza/ y flegme grubą w ielitach trawi/ ă tak y koliki broni.

C ¶ Iesth osobna naprzeciwko iadom y thrucinam/ ă thak ktho by

wpadł w niemoc obiadßy ſie bedł/ Napiy ſie tej wodki wznaß pomoc
I na kamień ieſt dobra łamiąc gi z wypądzaiąc.

Czelidonijowa.

8.

A Czelidonijowa wodka ma właſność iże gdy ią proſto pußcza na oczy niedobre / zaćmione grubościa iakąkolwiek poßle naprawia ie y wzrok iaſny czyni/ Albo kiedy ią theż ßczem drugim zmießa/ iako z żołciami rybnemi albo z ptaßemi.

B ¶ Sadka czyſtego Lipieniowe° z młodem białym ſpuścić/ ä ſthą wodka zmießać y pußczać na oczi tym ktorzy maią oczi barzo zanieczyſcione ä zamulone, ä zwłaßcza ludziem letnim/ abowiem to przychodzi zniedoſtatku mozgu y nerwow widzielnych/ tym ktorzi ma ią vmnieyßenie wzroku z przyczin złey krwie zimney.

C ¶ Wiedz że ſok zielony z Czelidonijey wytłoczony wietßą ma moc niżli wodka na thy rzeczy/ abowiem kąſaniem ſwem poßłość na zrzeniczach gryzie/ ä z powiek zbytną mokrość vyſußa j ſcieńca.

Czarnego korzenia.

9.

A Jakoż wßythko ziele w wſem złożeniu dla ſucy wodnoſci: z nieyże pochodzą wiatry/ niechęć czyni y wzburzenie w żołądku / ä tak y wracżanie/ Thegoż korzenia wodka y z bzowego korzenia/ s korzenia ſoſnkowe°/ gdy ią pije: wodnocielność y ociekłość brzucha / ſcieńcza/ ociekłość ſleziony ſcieńcza, Lepiey ią z winem pić niżli ſame.

Chmielu płonego.

10.

A Ta wodka gdy ią ktho pije krew czyſci/ człowieka czirſtwi/ wnetrzne boleſci zgorąco ſci poßle: rozgania / J zapalenie wßelkhiego członku wnethrznego chłodzi/ kolerę z żył wyciągaiąc precz wypądza/ ä thak tedy krew czyſci. Naprzeciw żołtey niemoczy ieſt barzo pożyteczna/ Boleść głowy z gorącżey przicżyny leczy/ Zimnicżam ktore od kole ry przichodzą y od narußenia krwie, iako ſą tercijany/ naprzeciw temu ieſt tha wodka barzo dobra/ Wilkoſci go racże przipalone wygania ſciała.

B ¶ Theż ieſth dobra na bolączki

wnetrzne/ ă zwłaszcza na bolączke wątroby/ Piersi y płucze czyści z zbytkow y dichanie wolne czini/ Gdy kto ma świerzb albo drobno osypane ciało/ albo liszaie, albo zmazy na ciele/ pić ią ă oczyści ciało.

Chebdowa.

12.

A wodka bywa palona s korzenia y s kwiecia/ othwiera żywoth czyniąc stolcze y sleziona z iey nieczystosci czyści/ puchline z nog y z żywota wypądza.

Czenturzijey.

13.

Wodka Czenthurzijowa iest gorzka ă wysusząiącza z niciakhą makhą cierpnoscią/ żyły czyści zatkane wilgotnosciami grubemi/ subtilizuie grube wilkosci flegmiste/ A potē wypądza fleg me y kolere z żył y z inszych człōkow/ rzeczy przyrodzone paniam pobudza ku wyszciu y płod z żywota wyrzucza mocznie/ Rany stula y goij, Thwardość wąthroby y sleziony rospądza/ J żołthą niemocz vlecza/ J też paraliż y kolike vspokaia, y bielmo z oka rospądza.

Dziewannowa. s kwiecia.

11.

Dziewannowa wodkha wymownosć dawa/ iezyk wolny czyni ku wymownosci/ oczy zacimiaiące sie wyiasnia/ bo lesć gich y kłocie w nich vsmierza Czy sciera z błyskawoscią/ ă rosłi kosć gich scienieza, Zimnicze dnia czwarthego z przypaloney khrwie vsmierza/ płynienie sthrzew zwieca, Gdy nią lice vmywa pieknosć z rumianoscią dawa/ Piegawosć y żołte flaki, y insze szkaradosci scie ra/ zapalenia rany y otoku niedopuszcza, zimnicze kto sie boij wode te piy, ă zwłaszcza lecie/ Ku winu tey wodki przylewąy ă to wino pij Dziewanna pomocz wnątrz czyni w człowiecze y w misli tego/ ă też dla they dziwney iey mocy iest nazwana them Imieniem Dziewanna.

Gdyby sie kto bał czar piy te wodke ă bądz przespieczen/ y tam gdzie rad siadasz dawszi vchedożić pokrop tą wodką ă bedą przy tobie dobrzy duchowie ku pothwierdzeniu ciebie. Telko ty naprzod w panu Bogu dufay ă themu wierz yż ta wodka ma te mocz ă stanie sie iako mci powiedział.

Dębowa.

14.

Dębową wodkę gdy ią ktho piie rano czasu morowego powietrza / broni tego człowieka od iadowithego powietrza iż mu niemoże nicz zaszkodzić, zim nicze odpądza / zmiekkość krzew ztwardza / rany y wrzody czyści y zawiera / z wysoka vpadłym / przepukłym y przerwanym barzo iesth dobra ku piciu / kto sie krwią czestho dawi albo pluie dobrze mu ią pić / owrzedzenie ledźwi goii / członek v mężczyzn bolesny ä gniiączy goii / mocz ktory sie przydawa ze krwią zastanawia, ktoreyby nie wieście maciczą zeszła albo ielito / włożyć zasie ä leżącz spokoiem te wodke pić / naprawi to wszytko.

Fijołkowa.

15.

Fijołkowa wodkha na suchoty / na kaszel / piersiam wyprągłem wyżżonem z wnetrzney gorączości, Ludziem krwią pluiącim y też na bolączki bokowe / na gorączość moczu / na gorączość ledźwi, na wyschłość trzew, na ti wszitki rzeczy iesth barzo dobra pić ią s cukhrem / suchość oczu oddala y gorączość / zmieszać ią z kamphorą ä przykładać na oczy.

Grzybieniowa.

16.

Grzybieniowa wodka iesth zazębiaiącza y odwilżaiącza mocnie Spanie czyni, nasienie przyrodzone thrawi ä tak człoki / przyrodzone naczynie tego nasienia mdli y niepłodność czyni / Też mocznie pokusy cielesne oddala / Czasu kaszlu y czasu Pleuri dobra pić / Biegunkę zastanawia, y rany w ielitach goii / Trąd biały z licza spądza y śleziona posila.

Gromowego korzenia.

17.

Gromowego korzenia wodka skłania sie ku suchości, Otwiera zatkanie flegmisthe z żył wątrobnych y śleziony, Vrine pedzi ku wyszciu / żołtą niemocz leczi nyrki czyści / ä tak boleści krzyżowe vlecza ktore pochodzą z napełnienia flegmistego / y też z napełnienia wietrznego / ä tak też y naprzeciwko kolicze iest dobra ku piciu / żywot odmiekcza / boleść zebow vsmierza y zadzierżenie vriny pedzi ku wyszciu.

Izopowa.

18.

A Izopowa wodka iest dobra w niemocżach / w bolesciach nyrężanych y krzyżowych / Cżyści płuca y piersi z flegmistego napełnienia, ztąd że barzo pomaga naprzeciwko kaszlowi ktori z obphitoszi flegmistej pochodzi / y głos posila / y Swietego Walantego chorobie sie przeciwi.

19.

Jelenich Jeżykow.

A Jelenich ieżikow wodka otwiera j subtilizuie twardosci sleżony / kamień kamie / y Vrine zbytnie płynącą zastanawia / y bżżkaw ke zastanawia / y żołthą niemocz vlecża.

Kosaczczowego korze.

20.

A Kosaćczowego korzenia wodka ma mocz zagrzewaiącżą y wysuszaiącżą miernie / omywa y rospądza grube wilkosci flegmiste / piersi y płucza czyści, w ranach sprosthnych smrodliwych iesth doswiadczona ku wymywaniu / klocie w żywocie vsmierza / y żywot odmiekcża / opuchłym ludziom iest dobra ku piciu / bowiem znich wypądza żołtą wode.

B Thież naprzeciwko kurcżowi y iadom wszelkim iest dobrym lekarstwem, zimno y trzesienie ktore bywa w febrach: oddala.

C Thież gdy niewiasta namacża ciepłą wodką Kosaćczową miestcże gdzie iesth macicza / bolesci w niey vsmierza y klocie wszelkie y żyleczki w niey rosprzestrzenia y otwiera, lisżaie spądza y skore zmarszczoną na twarzy rosciąga / piegi też zgania.

D Thież bielmo z oka sciera / bolesci zębow vsmierza y iadom sie przeciwi y wypądza gdi sie iey kto napije / ma też mocz doswiadczoną wyciągać khosci z rany połamane / Naprzeciwkho Scijatice to iest denney niemoczy y naprzeciwko rzezaniu w puszczaniu vriny iest pomocżna ku piciu.

Kostywałowa.

21.

A Kostywałowa wodka iesth dobra na przepukline / na vraż / na vrzwanie / na owrzedzenie trzew, lędźwi miechierza / biegunke krwawą zastanawia / y też krwia plwanie / Khosci złamane spaia / y zwiera rany.

Kurzcy nogi.

22.

KUrzcy nogi Wodka iest barzo zimna y wilgotna odwilżaiącża i pragnienia broni ă żywota płynienie zastanawia/ oskominy zębow oddala/ ă iest barzo pomocżna tym ktorzy krwią plują/ Jesth też vżytecżna naprzeciw rozmagitym wrzodom, naprzeciw Herisipili/ to iest wrzodowi ktory s kolery przychodzi / J naprzeciw Flegmonowi wrzodowi ktory przichodzi że krwie/ Naprzeciw zapaleniu wątroby/ y też naprzeciwko ranam ielitowym/ Białym głowam zastanawia zbytnie płynienie krwie/ Wracżanie oddala/ a-le wzrok mdli, Głowe posila y ośalenie oddala gdy tą wodką głowa będzie zmacżana.

Kaniey przedze.

23.

KAniey predze Wodka Jest ciepła y wysuśaiącża w pirwszym stopniu/ Ma moc otwieraiącżą zatkania w żyłach/ ă tak iest dobra w żołthey niemocży/ vryne pędzi, żiwot odmiękcża i wątrobę posila/ kholere cżyści/ w Febrach dziatkam młodym iesth dobra ku pecciu/ Ma włosność wypędzać dawne ă zagniłe niecżystosci z członkow y z żył.

Lawendowa.

24.

LAwendową wodkę w miastho Rozmarinowey może brać / bowiē iesth rozlicżney mocży ku naprawie ciała cżłowiecżego/ ă tho iż naprawia wszelkie mocży w cżłowiecże, Jako przirodzenia mocż, moc żywota/ Mocż bacżności y ruśania/ Mozg y z nerwy y z duchy iego/ smysły wnetrzne y zewnetrzne wszythki pospołu y gich cżłonki naprawia y posila/ ă zachowawa od szlaku/ to iest od zabicia powiethrza/ od zawracżania głowy/ od Swietego Walantego niemoc y od drżenia/ od niesnadności ruszania cżłonkow z zimney przyczyny od głuchości/ od slepoty/ ośalenie psuie ă głowe naprawia, w vszech bolesc vsmierza y we wszythkhiey głowie z zimney przycżyny/ zaduszenie odeymuie/ Khaszel/ remy/ y zwrzedzenie wnąthrz goij/ cżłonkō schnąć nieda/ od otokow broni Nadymanie y wodnocielność wygania / miechierz zachowawa od zwrzedzenia, Ledzwi bolesc lecży z zimności/ mocż broni od zastano-

wienia y gryzienie iego odeymuie, Niepłodną niewiastę sprawuie ku poczęciu/ zastanowienie rzeczy iey przeprawia/ gryzienie iey odeymuie/ omdlewania broni/ Ale lepiey gdy ią w winie pije nižli tak samę.

Lactuczana.

25.

Lactuczana wodka w gorączkach iest nalepsza/ gdy ią pije y maczaiącz w niey chustę taką okłada głowę y skronie / sen czyni/ Na wrzody y na bolączkhi y też na miestcza gorącze przykładać/ chłodzi ie/ żołtą niemocz leczi, gorączośc ledzwi, rzezanie moczu odeymuie/ kolerę wypądza.

Lanczana.

26.

Anczaną wodkhą vmywać twarz/ zmazi śniey sciera/ mozg posila/ przechody do niego othwiera w nosie/ Członki rozmagite pomazać, schnąć gim nie dopuszcza/ Gdy ią pije sercze posila/ omdlewania niedopuszcza/ suche żyły potwierdza / drżenia broniącz/ takież y głowie/ y rękham y piersiam.

Lamikamieniowa.

27.

Namikamieniowa wo da iest zagrzewaiąca y wysušaiąca w wto rym stopniu/ Nykrokamiewy kamień y miechierzowy ludziem

¶ Thež iesth dobra tym ludziem kthorzi vrine po troszcze a cziestho puszczaią z wielką boleścią/ y thež żołthą niemocz vlecza gdy sie iey będzieš napiiać / albo prawy bok maczał gdzie wątroba leży/ Tha kiey też moczy wodka biedrzeńcowa.

Miodunczana.

28.

Miodunczana wodkha pospolicie z ziela y sko rzenia ią palą/ Ser cze posila / krew czyści Melankolią wypądza/ jtež mozg zarażony/ melankolią spaloną v zdrawia, J tim ludziem ktorzy od rozumu odchodzą iesth barzo dobra pić.

¶ Też iest dobra tym ktorzi mają na sobie trąd albo świerzb, możeš tak samę pić albo zwinem mieszaiącz y w pothrawy lać a śnią warzyć.

Macierzey duszki.

29.

A Naciersz ey duszki wodka iest zagrzewaiąca y wysuszaiącza/ żołądek/ wątrobę y sleziono posila/ od ukąszenia iadowitego zwierzęcia y gadziny iesth dobra, wraczanie zastanawia/ z Głowy wilkhosci nosem wyciąga gdy tey ciepło wezmiesz unos, na kamien iest przyteczna/ Iteż kto urynę niemoże zadzierżeć/ y naprzeciwkho omdlewaniu y kłociu w żywocie/ pamieć naprawia y bolesc w głowie uspokaia/ a zwłaszcza rzeczy przyrodzone paniam ku wyściu pobudza.

Michunki.

Pokacinie Alkakenge. 30.

A Tch wodka iesth dziwney mocy wpędzeniu uryny kto iey puszczać niemoże, Nyrki y miechierz czyści s kamienia piaszczystego/ a iesth barzo dobra tym ludziem kthorzy ze krwią a z wielką bolescią urynę puszczaią.

Mleczowa.

31.

A Wodka Mleczowa iest zimna y wilgotna, żyły wnetrzne posila y wyczyścia/ wrzedzienicze gorące uleczą/ sen dobry czy ni w żołtey niemoczy slachethna, wątrobę niewymownie potwierdza/ sapkę też rospądza.

Mietczana.

32.

A Iest ciepka y wysuszaiącza/ ma moc rospądzaiącą/ trawiącza/ y posilaiącą tho dla korzennosci y woniey swoiey/ otwiera zatkanie w wątrobie y w slezionie y w thych żiłach ktoremi uryna idzie.

B ❡ Thez oddala czuchnienie usth ktore przychodzi zzagnikosci dzia sł żołądek posila/ chęc khu iedzeniu wzbudza/ wraczanie zastanawia, omdlewanie oddala/ a tho khiedy grzanka zchleba będzie rozmoczo na w tey wodcze/ w oczcie/ w winie, a te grzankę dasz trzimać pod nosem y drugie na skroni przyłożysz.

C ❡ Też macieżę czyści pita/ mleko s siadkę w piersiach rostaie/ robaki glisty w żywocie zabija/ urynę pobudza y chciwosc cielesną.

Matki bożey włosek.

33.

A **M**Atki bożej wkosek woda iesth mierna w cieplosci/ troche sie skłania ku suchosci/ rospądza y subtilizuie wilkhosci grube spiekłe, iest barzo dobra tym ludziem ktorym włosy z głowy padną/ J też tym kthorym sie pleße na głowie czynią/ otreby y kuske z głowy spądza/ piersi y płuca czysci ze wßytkich nieczystosci flegmistych/ á tak y kaßel vspokaia/ Kamień kamie/ J w żołthey niemoczy też iesth dobra ku piciu/ śleziony zapalenie j rzezanie w pußczaniu vryny oddala/ zołzy rospądza/ żołądek czysci y ielita o kolerycznych nieczystosci.

Maioranowa.

34.

A **M**Aioranowa Wodka iesth ciepła y wysußaiącza/ mozg zaziebiony zagrzewa / w niemoczach zimnych iest barzo vżyteczna/iako w paraliżu/ w swietego walantego niemoczy / Sok maiorany głowe czisci vywodząc wilkosci nosem gdy ten sok wpuscisz w nos ciepło á potim zadzierżysz w nosie chwile.

☙ Też gdy na ktore miestcze nabiegnie krwie / tak iż ono miestcze nasinieie/ Thedy sok Maiorany z miodem przesnym zmießany á potym na ono miesthcze przyłożony rospądza krew y miestcze ono pocsila.

Mikolaykowa.

35.

A **M**Ikolaykowa wodka iesth dobra na bolesne pußczanie wody y na kapanie rzeżącze, ptez na drżenie członka taiemnego/na cießkosci bokow /gdy mocz niechcze odchodzić y na zastanowienie tka kaiego á to gdy sie vlieżka zatka kamieniem kthory bywa w miechierzu/ albo lipkhosciami grubemi/ na ty rzeczy barzo służy.

Maku białego.

36.

A **B**Jałego maku wodka drzemante y spanie czyni /gorączose piersi kaßel suchy/ suchothy, gorączose głowy/suchose oczu/ wrzody złe palącze/ ty rzeczy wßytky barzo pożytecznie leczi/ocieklosci gorące y bolączki leczy/w stawiech gorączą bolesć á wlaßcza sprzodku rospądza.

Omanowa.

37.

A Omanowa wodka iest dobra na zaduch j na ciężkość piersi / kaszel dawiącży z nieczystościami lipkiemi wypądza, szczkawkę y bolesne puszczanie vryny leczi y miechierz czyści.

Piołynowa.

38.

A Piołynkowa wodkha ma w sobie niepospolithe włosności/abowiem ludzie stharych wiekow zwykli byli dawać sok piołynowy Hethmanom j Rothmistrzom gdy na woyne iechali, ä to czynili za wrozbhe przisłego zwiciestwa ktore mieli mieć z nieprzyiacioł swogich, przetho dawali sok

B Piołynow Hetmanom pić.

¶ A tak ta wodka Piołinowa robaki, iako są glisti: zabija w żywocie/y wypadza precz/y insze zagnikłości trawi w żywocie wysuszaiac ie / ä potym ono miesthcze posila niedopuszczaiąc zthakiego sie nic

C mnożyć w ciele.

¶ Ta wodka żołądek barzo posila/wszytki nieczystości czyści snie

D go ä potym gi vmocznia.

¶ Thez iest ślachetna naprzeciw zatkaniu wątroby y sleziony/naprzeciwko Swiętego walantego niemoczy/y tez kto mowe sthraci y naprzeciwko iadom, vrine pędzi j paniam przi gich czasoch pomoc daie wielką.

E ¶ Przeciwi sie iadowi Bielonowemu/opichowe. gdy rana będzie tą wodką omyta / niedopuści być fistule/ani dziwe mięso vrośćie.

F ¶ J thez morowemu powietrzu sie sprzeciwi gdy ią kto pije/ zgagę y opuchline wypądza / ä zwłaszcza iezyk opuchły vzdrawia/ y iezyk vpadły podnośi.

Psinkowa.

39.

A Psinkową wodką gdy snią omywa albo przykłada na miesthcze za gorące, gorącżość wycziąga precz/Na wrzody/na bolączki na złe krosty/na piekielny ogień/ na ociekliny gorące, na zapalenie ran s czyrwonością albo sinością Na ty wszthki rzeczy iest barzo pożyteczna/na boleść głowną kthora bywa z gorącey przyczyny / y takież oczu/ iest barzo pomoczna.

Pozimkowa.

40.

Pożimkhową wodkhę gdy ktho pije/ oczy leczy z gorączych wilkosci y wzrok iasny dawa/ czyrwonosci spądza, kłocie w nich odeymuie/ Czy zbytnie wysußa, gorączość ledzwi y rzezanie od dala moczu / kamień łamie ä iakoby piasek z moczem pedzi precz wrzody wnethrzne goi/ biegunkę czyrwoną sthanowi / krwią plwanie zastanawia.

Paralizowego ziela.

41.

ZJela Paralizowego wodka iesth dobra na wszythki niemoczy suchych żył/ rospußcza kurczenie ich ktore bywa od kurczu/ ä nietelko żyły ale y członkhi niektore y owßem wßythko ciało/ łamanie po kosciach/ drżenie głowy y wßytkiego ciała / Sthawy mdłe/ niespießne rußanie albo nie snadność rußania/ Scießkhością chylanie, gdy sie nachyliß boleść w grzbiecie, członkow nieduznosć y niesnadnosć khu rußaniu/ Ożije cießkie obraczanie/ nog czesthe vpadanie, kurczenie, spanie beżmierne/ rzeczy zmienienie/ omienienie oslnienie/ Głuchość, niebacznosć, smrod s człowieka / wßego ciała obciężność/ lenistwo/ pełność głowy z wßech nieczystości/ Remi stepowanie nadoł, wpacierzoch giemżanie/ Flux w gardle, w dziąsłach boleścy w nosie/ vliczek zatkanie, Ty wßytki rzeczi ta wodka barzo dobrze naprawia y leczy.

Polney ruty.

42.

POlney ruthy wodkha stkaniasie ku ciepłosci y ku cierpnosci/ żołądek vmocznia / Ma moc wyczysciaiącą i vrine pedzącą/ przeciw swierzbiowi iest niepospolita napijać sie iey/ krew czyści z wilkosci sprochniałych ä spalo- (nych.

Polney drijakwie.

43.

POlney Drijakwie woda iesth ciepła J theß wysußaiącza/ Thrawi, J theż rospądza/ ä Thym kthorzy maią Swierzb ä thrąd/ lißaie/ iesth barzo dobra pić natßczo/ y tym ludziem czo maią parchy na głowie iesth dobra pić cießkość piersi oddala, ä zwłaßcza starim ludziom/ iuż tego doswiadczenie vkazuie/ iż wrzody morowe rospądza y wykorzenia s ciała.

Podrożnikowa.

44.

A Podrożnikhowa wodka iesth zimna / chłodżąca y wysuszaiąca Iesth dobra na każde vkąszenie iadowithego zwierżęcia gdy sie iey napijesz / albo ono mieysce namaczasz, wątrobę posila y śledzionę / a zwłaszcza zapaloną wątrobę chłodzi i febrę tercijanę leczi

Pigwiana.

45.

A Pigwiana woda a na wieczey w wino wpuszczona / gdy ią kto pije żołądek posila i biegunkę zastanawia.

Psilij.

46.

A Iesth zagrzewaiącza y wysuszaiąca miernym obyczaiem / Ma mocz wysuszaiącą y omywaiącą / Wszelkhie liszaie y ognikhi spądza y goij / a gdy kniey przylożysz miodu przesnego / tedy płeć na Liczu czyści y gładkhą czyni y na rękach takież / piegi z licza spądza Thwardości z macicze rospądza / ciało narażcza w ranach wszelkich

I też naprzeciwko iadowitemu vkąszeniu iest vżyteczna.

Przeslkowa.

47

A Iesth zimna w pirwszym stopniu, sucha w wtorym / ma w sobie niemaką czierpność / a dla tego też rany goij / a zwłaszcza kthore są w ielitach gdy snich krew wychodzi.

B ¶ Thez y rany miechierza goij, żołądka y wątroby gdy sie iey napijesz / albo ty mieścza namaczasz krew też zasthanawia ktora z nosa płynie a tho gdy tey wodki w nos nabierzesz a ręką zadzierżysz. Takiey też moczy y włosności iest wodka z ziela Sporzyszowego.

Paprociana.

48.

A Paprociana wodka iest niemałey ciepłości a mało sie skłania khu suchości / chrobaki w człowiecze zabija / Płod vmarły wypądzą z żywotha, y żywy przed czasem porodzenia wypądza z żywota / iest barzo vżyteczna naprzeciwkho fisthułam wysuszaiącz ie y goiącz / a to gdy ie będziesz wymywał tą wodką z winem zmieszawszi

¶ Powiedaią niektorzy/ gdy nogi bedą vmyte tą wodka Paprociana izeby stolcze zbytnie miaka stanowić ă potym żywot mocznie zatwierdzać.

Ruciana.

49.

RVcianą wodke kiedy kto pije/ oczy czyści y wzrok posila/ Jadom do nich przystepować nieda/ piersi z grubych wilkości czyści/ to iest precz wymiata charkaiącz/ kaszel dawiączy vspokoia/ y tez zaduch cieszki kthory bywa od kaszlu odeymuie.

Rumienkowa.

50.

RVmienkowa wodka poranu pitha/ boleści głowne vspokhoia/ y boleści wnetrzne/ kłocie w bokoch/ grizienie z wrzodow wnetrznych oddala/ mocz wygania/ khamien kamie/ ledzwi czyści Niemocz białą ă lipką niewieścią rozrywa ă czisci z złych zbythkow y nadymanie macicze odeymuie/ y tez trzew y żołądka/ żołtą niemocz leczy/ Martwy płod wygania/ zimnicze wszytki mdli, moczy gim niedawa/ vpławy niewiescie zastanawia/ grizienie w trzewach y cieczenie gich vsmierza/ czyrwoną biegunke zastanawia.

Rozmarinowa.

51.

ROzmarinową wode ktorimkolwiek obyczaiem przyprawisz/ chociayże thak ią vczinisz przez Alembik iako y insze wodki/ chocia tez vwarzysz w wodzie Rozmarin, albo tez wyciągniesz moc osoniego przez słoncze/ tedy ma osobną mocz ă niepospolitą ku zdrowiu ludzskiemu, bowiem iakmiarzyna każdą niemocz z zimney przyczyny iesth vżyteczna/ Chęć ku iedzeniu straczoną przywracza y duchy oziwiaiącze pomnaża/ mozgy y głowe wszytke posila, ziły suche vmocznia, włosy na głowie padaiącze zadzierżawa y gesci ie/ gdy głowe tą wodką przemyiesz.

¶ Melankoliją y flegme trawi A prawie człowiekha odmładza y czudnieysze° czini/ od prochnienia y zagniłości ciała broni y fisthule leczy/ zeby y dziasla chore vmocznia/ rany ze wrzodow wysusza y goij/ Neprzeciwko kordijacze iesth barzo dobra/ Biegunke sthanowi y macicze posila ă sprawia ią łacnieyszą ku poczeciu.

Rozana.

51.

Rozana wodka sercze ochkadza y insze członki wszytki przednieysze posila a strzeże gich v padku/ vpadke podnosi/ swą wonnoscią duchy serdeczne y przyrodzone cieplo posila a prochnienia y zagniłosci w ciele byc niedopuszcza/ w czyrwoney y w każdey inszey biegunce y czasu omdlewania iest dobra pic y licze kropic/ Wracanie y pot zbytni s ktorego wiek sa mdlosc przichodzi: zastanawia Dzięgsla pothwierdza y wonią vstam date przyiemną gdy komu z vst czuchnie.

A

A

B Gdy ktho sobie licze vmywa Rozaną wodką czyni pleć wdzię czną a lubieżną. A gdy kniey troche wina przyleiesz a w oczy w pu scisz/ potwierdza oczy y lipkosci w szelkie sciera a vzrok iasny czini, A zwłaszcza gdi kniey vlozisz troche Tucijey a czarney heleny y czukru tak iż sie ty rzeczy w niey rospuszczą/ tedy iest niepospolite lekarsthwo na chore oczy

B

C Też sama rozana wodka telko z białym czukrem albo z lodowatym zmieszana/ iesth barzo slachetna na chore oczy/ abowiem ie posila y czyrwonosci snich y lipkosci spądza.

Roiownikowa.

52.

Roiownikhowa wodka iest ciepla y sucha w swogich wlosnosciach / iest vżyteczna żołądkowi zimnemu y wilgotnemu a czini w nim trawienie dobre smetnego człowieka vwesela sercze y mozg posilaiącz/ boiazni od dala y lekania sercza kthore rzeczy prychodzą z melankolijey a s spaloney flegmy/ iesth też dobra temu khogoby pies vjadł albo y niedzwiadek/ tedy ma taki człowiek pic te wodke/ żołzy y też gruzky ktore bywaią w szyi: rospądza.

A

Rzodkwiana.

53.

Rzodkwiana wodkha iesth zagrzewaiącza/ wysuszaiącza y otwieraiącza/ vrine pobudzaiącza, ociera nieczystosci w telitach/ lissaie y żołtosc sciaka spądza wszelkie° członku/ glos ostrzy flegme grubą a lipką w piersiach vkrawa/ Quartane vlecza/ y opuchłym ludziem iesth dobra pic/ Kamien kamie a pobudza chec cielesną małżonkom ku krotochwili żołądek mdli y wracżanie przywo

A

dzi/ bielmo make z oka y tez piegi z licza rospadza / sliuogorz rezoluuie / y twardosc sleziony rozgania/ ă zwłaszcza tym ktoby sie ska zil bdkami dobra iesc po nich rzodkiew albo wodka Rzodkwiana.

Roschodnikowa.

54.

A ROschodnikowa wodka iest wielkiey zimnosci ă troche wysuszaiącza / odraza ogień z miesćza zapalonego / ă thak na wrzody bolącze ă gorąlącze iest vzyteczna/ Na podogre iesth dobra ă zwłaszcza ktora przychodzi z gorączey przyczyny / J tez na spalenie / albo na oparzenie vkropem iesth dobra maczac ono miesthcze/ Zmieszana z rozanym oleykiem/ bolesc w glowie vsmierza/ y oszalenie vspokhaia kthore z gorączey przyczyny pochodzi / J thez ranki wnetrzne goij.

55.

Slazu włoskiego.

A SLazu włoskiego wodke gdy kto pije / ociekłosci/ bolączki/ wrzody/ y wszytki twardosci wnątrz miekczy/ gorączosc odeymuie/ piersi y płucza miekczy, y trzewa/ kaszel suchy oddala/ O wrzedzenie Ledzwi y Miechierza goij.

Skoczkowa.

56.

A SKoczkowa wodka iest dobra, ă tho iz trzewa czysci a odmiekhcza / glisty wygania y wodnosc wnethrzną precz/ Parszywą głowe czysci/ zmazy na ciele y na twarzy poczernia se spądza precz.

Sporzyszowa.

57.

A SPorziszowa woda iest zimna/ ă stey zimnosci ma cierpnosc, ă tak dla cierpnosci swoiey krwawe cieczenie trzew / czyrwoną niemocz/ khrwią plwanie/ panam gich rzecz: zastanawia/ Ranny stula/ Owrzedzenie wnethrzne goij/ ă tak y wszythkich członkow gdy ią pije albo maczaiącz chuste przykłada/ Gdy krew z nosa zbytnie plynie/ tedy they wodki wlać ă zastanowi ią/ Ranienie oczu y powiek gich goij/ Ta wodka pozyteczna iest brać ią w lekarstwa gdy maią przyprawiać na iakie zastanowienie albo na zawarcie.

Swieczkowa.

58,

SWieczkowa Wodka ieſt dziwney moczy w naprawieniu ſkazonego wzroku, ă ieſtli ku temu zielu przylożyß koßißczkha / Ruty / iaſkolczego ziela / weſpolek w iednym alembiku ſpaliß na wode / tedy bedzieß mieć dziwną wode ă niepoſpolitey moczy w poſileniu chorych oczu / ă zwlaßcza ludziem ſtarym ă flegmiſtym.

Szczyrowa.

59.

SZczyrowa wodka ieſt ciepla j ſucha, flegme łacżniuchno wywodzi ktho ma ſparzenie ogniem, ieſt dobra maczać onomieſcze / Twardoſć ſleziony roſpądza y glowe czyſci kto nią ſobie vſthaplocze / z Winem zmießana ta wodka ă gdy ktho ſobie nią rany wymywa / goij y czyſci y ciało roſci.

Szalwijowa.

60.

SZalwijowa woda ieſt ciepla y wyſußaiącża A ſtądże ma mocz rozpądzaiącżą y przilcią gaiącżą / ieſt barzo doſwiadczona w niemocach glowy / mozgu y ſuchych żyl / To ieſt naprzeciwko paralizowi, Swiętego walanthego niemoczy, y tez drzeniu czonkow / Jeſt barzo vżytecżna żolądkowi, trawiącz w nim nieczyſtoſci wßelkie / Chęć ku iedzeniu daie, A zwlaßcza gdy by kto vczinil ßalße ſtey wodki ă ſtrochą pieprzu y oczta ă ſtego vczynią ßalße.

Szczotkowa.

61.

TA wodka ieſt niemaley zimnoſci / throche wyſußaiącża / ă ſtąd że ma mocz ogień od rażaiącżą od khażdego czlonku y od każdego gorączego wrzodu / zapalenie żolądka y wathroby chlodzi / rany wßelkie wyſußa y goij / boleſci vßu vſmierza y rope ſnich wypądza y wyſußa, Thez rany w pluczach y w ielitach goij / Jthez paniam chorobe przyrodzoną zaſtanawia y wßelkie krwie plynienie ſkądby kolwiek bylo: zaſtanawia / oßalenie tez oddala gdy czolo bedzie tą wodką czeſto maczaſne.

Szafranowego kwia.

62,

A Szafranowa wodkha kiedy wniey omacżaiącz chuste ă przykłada na boleści denne: v śmierza iey oddala /y też insze boleści/iako wrzody /bolączki/ociekłości wszelkie zgladza rospądzaiącz/Twardość bokow y też bolączek zmiekcza /żyły w zadku ociekłe albo ranione goij y oprawuie / wrzod w zadku kthory zową ficus leczy mocznie, Twardość żył ytesz schnienie członkow naprawia/ Łamanie vśmierza/ wrzody gniiące czyści.

Trawowa.

63.

A Wodkę trawową gdi ktho pije/ledzwi czyści y zatkanie ich przeprawia/y zatkanie śleziony y wątroby / boleści w przegubiech vśmierza,ă plugastwa pędzi w przechody Ledzwiane y miechierzowe / albo korzenie iey iesth moczy otwieraiaczey ă naprawiaiączey gorączości miernie/ă przetoż w thym przewyższa ine wodki Owrzedzenie miechierza y ledzwi goij/ Rzezanie moczu y boleść w członkr/ żoltą niemocz też leczy.

Trkyczowa.

64.

A Rkyczowa woda iest ciepła y sucha w wtorym stopniu/ czyści y rospądza/kolerę czyści wespołek y flegmę wodną/ iest vżyteczna naprzeciwko lisaiom y naprzeciwko świerzbiom/ kthoby potrzebował womitu vczynienia to iest wraczania/ thedy się ciepło z masłem ă z oliwą napiy tey wodi, bedzież miał wraczanie/bliżny gladzi y glisty z żywota wypądza.

Wołowego iezyku.

65.

A Ta wodka Serce posila / czyści krew grubą/I Wilkości grube ă czyniacze pari robe naspuszcza/wesołą myśl czyni/ naskazony mozg ă zanieczyściony tymi parami grubemi/ kthore przywodzą człowieka aż khu oszalentu naprawia, Teskność/złe dumanie strasz skarade mowienie/ Wesnie straszliwe widzenia: oddala, Osypanie krost/ Lisaie/świerzb/ Francze/ To wszythko goij/ Pierśi czyści y płucza/kaszel suchy y suchoty vzdrawia.

Wirzbowa.

66.

Brzozowa wodkha robaki w vszu zabija kiedy iey tham w pusciß, Gnoy gdy z vszu ciecze wyczyscia gi/ glisty w zywocie morzy gdy ią pije/ plod marthwy wygania/ fistuly czysci y goij/ zyl noznych miekkosci twerwa vtwardza.

Winna.

67.

Gdi powzrzeniu iagod postawić nietakg skleniczę aby do niey cieklo/ Tha woda dziwney ą rozliczney pomoczy iesth ku oswieczeniu oczu ą ku naprawieniu z niedostatku z gorączey przyczyny/ klocie w oczoch z gorączozci lez: odeymuie/ zaćmienie oczu dla dimow z zolądka w glowe w sthepuiączych wyiasnia/ y wzrok naprawiaiącz ostrzy y posila.

Winnech skorek vodka

68.

Winnych skorek woda albo z liscia, gdy ią pije w gorączkach / chęć ku iedzeniu dawa/ Gorączość wnetrzną vkłada/ wraczanie / cieczenie wßelkie skądkolwiek by bylo: zastanawia/ palenie gasi wngtrz.

Włoskiego kopru.

69.

Loskiego kopru wodka zaćmienie oczu wyiasnia/ y thez ludziem opuchlym y tym ktorymby pamieć zginela: pomaga, Thez sie iadom rozmagitim przeciwi/ Tez bolenie w krzyzoch vlecza y z miechierza rzezanie wypądza, vrine ku wyściu y przyrodzoney rzeczy bialym glowam pobudza/ J thez mleko mnozy w piersiach/ ą nasienia: to iest naturi obphitość meßczyznam starym przyrodzonego daie.

Wysokiego ślazu.

70.

Wysokiego ślazu woda iest zimna j wilgotna w swogim przyrodzeniu/ zywot odmiekcza y wrzedzieniczę gorączę ą bolączę chlodzi y bol w nich vciśa/ twardosci ich rospądza ą odmiekcza / barzo tez iest do bra pomaczać na to miesce gdzie vkąsi pczola.

Jalowczowa.

71.

Wodka Jałowcowa.

72.

Jałowcowa wodka iest ciepła J wysuszaiącza mocznie, barzo iest subthelna/ rospądzaiącza nieczysthosci wszelkie, ą tak iest osobna na wymywanie ran smrodliwych / ą vryne mocznie pędzi y przyrodzone rzeczy białym głowam / vmarły płod w żywocie wypądza y żywy przed czasem/ iadom sie przeciwia y chrobaki iadowite z domu wygania/ iako są weże/ paiączy/ myszy y insze robaki.

A

Też sama wodka w ktoreyby był vwarzony Jałowiecz/ iest dobra paniam pić ktore maią bolesci w macicży,] na oddawienie żił dobrze naparzać miesczé ono maczaiącz gębkę w oney wodzie ą przykładać na miestcze oddawione.

B

Koniecz wodkam.

Wodki ktore służą na głowne bolesci/ ą zwłaszcza z zimney przicziny są thy.

Naprzod maioranowa Lawendulowa/ Bukwiczana, rozownikowa / Szałwijowa/ Piwonijowa/ rumienkowa, Bobkowa/ Koczenkowa/ Nostrzegowa.

Na bolesc oczu z zimney przyczyny.

Wodka Włoskiego kopru, Czelidonijowa/ Swieczkhowa/ Ruciana/ Werbenowa/ thę iesth Koszyczkowa/ Kozłkowa.

Na bolenie oczu z gorączey przyczyny.

Wodka Rożana/ Poziomkhowa/ Dziewannowa, Weżownikowa, listow winnech.

Piersiam/ na khaszel/ na dusznosc.

Wodka Jzopowa/ Szantowa/ Omanowa/ Podroznikowa/ Anyżowa/ Życzanna/ slazowa,

Na bolaczki.

WOdka Polney dziakwie/ wołowego iezyku/ Boragowa/ Maku białego, Jeczmienna, Rumienkowa.

No watrobe y na wodnocielnosc.

WOdka Piołynkowa/ Mleczoczowa/ Kopytnikowa/ Kozłkowa/ Benedictowa/ Opichowa Rołownikowa.

Slezione naprawia.

WOdka Jeleniego iezyku/ żarnowczowa/ Polney ruty/ Ozankowa/ Kaniey przedze/ Jesionowa/ Wieprzynczowa.

Ktore posilaia sercze.

WOdka kwiatu Boragowe go Wołowe° iezyku/ Rołownikowa/ Lanczana/ Jabłek słodkich/ Swietego Jana ziela.

Ledzwiam y miechie rzowi.

WOda Anyzowa/ Pietruszczana/ Orzeszkowa/ Malonowa/ Rumienkowa/ Opichowa/ Lesniey marchwie/ Szupikowa.

Na niemoczy macice

WOdka Polciowa, Czabrowa Macierzey duszki/ Wrotyczowa/ Biedrzencowa, Jałowcowa Rołownikowa/ Byliczowa/ z ziela Macicznego/ Białey lebiodki, y czyrwoney / Szawinowa.

Zele maciczne: nieuiedziałe iako ie po polsku zwać/ telko wiedz że na macicze iest barzo dobre/ z byliczą y z wrotyczą iest iednakiey moczy na te rzecz.

Kthore krew czyscią z grubych wilkosci.

WOdka Polney ruty/ Słowek chmielowych/ Kaniey przedze Wołowego iezyku/ Boragowa/ Polney dziakwie/ woda s syrzenia dobrze wytłoczona.

Ktore lecza czyrwoną niemocz/ strzew ciecze-nie/ yraz/ Przepukline.

BAbczana / Wezowego Korzenia / Wezownikowa z ziela / Pozimkowa / Dziewannowa, Przeslkowa Roschodnikowa / kostiwalowa / Zywokostowa, Spocrzisowa.

Dne w kosciach / w stawiech / y w inych czlokoch leczi / a to skoro sie bolesc poczyna: timi wokdami maczaiac wnich chusti masz przikladacz czesto.

ROzana wodka / Dziewannowa / babczana troche octu knim przilac, Po trzech dnioch zasie to przykladay / Wodke psinkowa / Rumienkowa / Szafranowa / Dziewannowa, Zmiesac te spolem a takiez przikladac, potim po kilko dnioch / Chebdowa / Rumienkowa / Szafranowa / zmiesac te ä [illegible]niemi okladac / Na ostatku temi to okladac / zmiesay spolem ty wodki / Piolynowa / Paluchowa / chebdowa / Rumienkowa / Bzowa / Wina troche przylac knim, Thak tym zrzadzeniem wodne z wirzchu musisz goic / ä wewnatrz inszem obyczaiem kthemu sluzaczym.

Zimnicze thrzeciego dnia leczycz.

POdroznikowa wodka / z ziela Pepawy / Mleczowa, Lamikamieniowa / Fijolkowa / Rozana, Dziewannowa / Szczawiowa.

Zinicze kazdego dnia bedacza: leczyc.

Benedyctowa wodka / Podroznikowa / Piolynkowa / Czyrwoney Lebiodki / Mietczana.

Na zimnicze czwartego dnia.

WOdka Babczana / Chmielowa / Polney Ruty / Dziewannowa / Jeleniego iezyku / Kaniey przedze / Lamikamientowa / Wolowego iezyku / Debowa.

Wodki drugie ktore sa dobre na wiele niemoczy ludzkich/ ă inszem misterstwem bywaią palone/ nie tak iako ty pirwsze/ ă dla tego położylismy ie iakoby osobno.

Tych wodek iesth then sposob/ iż są niektore z zioly woniaiączemi skladane/ ă niekthore thez samy wodkhi/ Gdzie roskazuie dać vkhisić: Masz wiedzieć iż tho w gnoy khoński wsthawić w sklanym naczyniu/ ă dać temu stać tak iako tam roskaże iżby vkisialo/ potym wypalić, Jest sprawa ku palenju tych wodek kthorą aptekarze zową Balneum Marie

Wodka złota na vzdrowienie wszithkich niemoczy głownych.

A Weźmi Sandolow/ Czyrwonego/ Bialego/ Zoltego/ Koralow czirwonych y bialych/ ziela przerwipep, Diptamu, Bolum armenum, Sanguinem draconis (w aptecze) Weżownku/ Biedrzeńczu/ Terram sigillatam (w aptecze) añ 3. Wronie° oka б 3. Driiakwie. ℥ j. ti wszitki rzeczy zmieszay z orechy włoskiemi wziąwszy ich dziewieć, ă to po thym włoż w Gorzalke czoby iey było poł kwarty/ ă ktemu przyley oczctu winnego kwarte/ ă niechay tak kise przez czały thidzien w naczyniu czenowem/ Potym to wypalić w alembiku ă the wodke pić tak wiele czoby sie wlało w poł iaia kokoszego.

Wodki barzo dobre ludziem nieslyszączym.

Weźmi wodkhi z liscia włoskie° orzecha, piołynowey/ Rozmarinowey/ wszytkich ro- A

wno bese kotow, iaiecz mrowczich swiezych osm kotow / to wszitko w sklenice wloz a zakrij dobrze wloz ze w gnoy przez osm dni az ykise / potym to wypalic a te wodke postawic na sloncze przez trzydziesci dni / a potym pozyway.

Wodka ludziem barzo dobra na zacmienie oczu kthorym sie zda izby przez seklo patrzali.

Wezmi Piolynu / centurzijey / kazdego po garsci / Czarnuchy startey na proch pol funta / Wina bialego dwa funty zmieszay to spolem a wypal przez Alembik / powtore pal obyczaiem tem iako zowa aptekarze Balneu Marie.

Na toz wodka barzo dobra wpuszczac ia na nocz w oczi.

Wezmi wkoskigo kopru Ruty, Swieczek / wysokiego Mleczu, Bukwicze / Rozey czirwoney / Czelidonijey / Ty wszytki ziolka maia byc swieze, a brac ich pod iedna miara, a z siekawszy te wloz w czyste wino niech ykisaia / przez osm dni maia stac, potym wypal pierwsza thedy wodka iesth iakoby Srebro / wtora iako Zloto / trzecia iako Balsam.

Gdy komu lzy plyna z oczu z goraczey przyczyny.

Naprzod wezmi wodki Rucianey / Fiolkowey Rozaney / Swieczkowey, wszythkich rowno / zley ie wszytki w sklenicze / a day stac na slonczu przez trzy dni potym gich pozyway.

Wodka ktora przywracza straczona krase na obliczu.

NAprzod weźmi wodki Bukwiczowey/Rozmarinowey/Koßyßczkowey, to iest verbenowey/Piołkynowey/wßythkich rowno, źmießay ie spolem ă day stać na słończu przez osm dni.

Na trędowatą twarz

WOdka z korzenia psinek, psieiężyku, kwiatkow Bobowych wßytkiego po garzści/Camphory poł łota startey, zetrzeć to wßitko spolem ă potym wypalić thym obyczaiem czo aptekarze zową bal neum marie, przinamniey dwa razy, ă maczaiącz w tem chustke przikładać na twarz.

Ta vodka iest spadzaiącza krosty na twarzy y na oczoch.

WEzmi pokrziwy ă ósiekay ią potim włoż w wino przez cztery dni, potym wypal, weźmiß tey wodki/y Rożaney/y poleiowey/wßytkich rowno/maczay w them chustke ă przykładay na krosty.

¶ Albo weźmi wodki z korzenia kosaćczowego/y też rozbić białek na wodę/ă to dwoie wysthaw na słończe przez osm dni, przykoż potym ktemu Kamphori/A tho będzieß miał wodkę na ty rzeczy.

Na popadanie ciała a zwłaßcza licza.

WEzmi koziey serwatki/Leliiey Bakey/Cztwaru poł libry/Wainstanu palonego także/Korzenia Wężownikowego iij Łoty źmießay spolem ă day tak vkisieć przez osm dni/potym wypal ă teo vżywaj na ty rzeczy.

Tha wodka barzo dobra wybielaiącza twarz vmywaiącz przez dzień raz albo dwa.

WEzmi kwiecia Grzybieniowego białego, kwiecia Tharnkowego/kwiecia Bzowego/Fijołkow białych/kwiatkow Benedyctowych/Tych wßytkich kwiecia rowno/wypal to/ă te wodkę bar

zo dobrze schoway w sklenicżi przikrywszy/ potym sie thą wodką vmywaj.
Wiedz że ty wodki wszytki pospołu niemogą być palone, abowiem Fijołki bywaią ondzie marcza/ ă kwiat Grzybieniowy aż miesiąca sirpnia, albo także j bzowy kwiat y Benedyctowy/ Ale pal każde osobno gdy ktore nastanie, ă potim ty wodki zmieszay ă po wtore wypal ă vżyway gich.

Naprzeciw bolesci w gardle.

WEzmi skory swieżey z włoskiego orzecha/ cżterży y dwadziescia lotow/ wodki iagod zamorzskich ktore zową Moracelsi/ wodki Jeleniego iezyku/ rowno dwanascie lotow/ wodki z polney rożey/ wodki Rzepikowey/ Julepu Fijołkowego cżtyrży loty/ Dijamoron cżterży loty/ Dragantum ieden lot/ Gumi Arabicum/ Psilium/ po poł lotu/ Ty wszytki rzecży niechay pokisaią ă pothym ie wypalić przez alembik przinamnej dwa razy/ obycżaiem them Balneo marie/ potym te wodkę w vsta brać ă płokać gardło.

Naprzeciwko vschnieniu iezika dla silney gorącosci wnątrz I tez gdy ięzyk poczerniele a zapali sie w vsciech.

WEzmi wodki Fijołkowey, wodi polney Rożey, rowno dwanascie lotow/ wodki z ziela kthore zową głowienki z kwiatkow iego, z kwiatkow cierniowych/ z psiliū połtora lotu/ potem to w staw w gnoy aby vkisiało przez cżternascie dni/ potym to wypalić/ Tym obycżaiem Balneo marie/ raz albo trzy.

Wodkha barzo dobra tym ktorzy maią w vsciech wiele wilkosci.

WEzmi wodki Bukwiczowey/ dwanascie lotow/ Wodki cżelidonijowey cżtyrży loty/ wodkhi gal swoyskiego kopru szesć lotow/ galganu dwa loty/ Species aroma

ticum rosarum descriptione Gabri elis, ieden lot. To masz wstawić w gnoy przez cżternascie dni: aby vkisiało. Pothym tho wypal Balneo Marie.

Wodka barzo dobra na wszytki bolesci głowne zwłaszcza na gardło.

Weźmi wodki iagod: ktore zową Moracelsi. 12 lotow/ wodki Fijołkowego ziela tesz sześć, Diamoron, rob de nucibus, rowno. 2. loty/ dragantu zimnego w tabliczkach. 1. lot/ gumi arabicum. 1. lot, Thy rzecży wypalić przez alembik Balneo Marie: raz albo trzy/ ale kożdy raz cżo wypalisz: na onoż za sie wleway cżo na dnie zostało / ă tak cżyń raz albo trzy. Potym thą wodką płocż vsta y gardło.

Wodka ktora wspomaga żołądek / a cżyni w nim dobrą strawnosć.

Naprzod/ weźmi wodki rucianey. 12. lotow, piołynkowey/ mietcżaney rowno po sześć lothow, Czenturzijowey cżtery loty/ wodki z korzenia omanowego/ bukwiczowey/ po dwu lotu/ tatarskiego ziela cżtery loty / skorke ktora iest posrod pepka kokoszego gdy gi roz kroijsz, tey weźmi dwa loty/ korzenia weżownikowego. 1. lot, Cżo może byc proch: to zetrzeć na proch ă zmieszawszy z temi wodkami: dać vkisieć/ pothym wypalić Balneo Marie / ă vżyway tego. Żołądek barzo posila.

Wodka barzo dobra przeciw Kodijacze.

Naprzod/ weźmi wodki wołowego iezyka. 24. lotow/ wodki miodun cżaney. 12. lotow, wodki z lipowego kwiecia. 6. lotow. Ty wodki maią byc zlane do iakieº naczynia srebrnego/ ă potym weźmi Złoto cżyste ă zagrzewaiącz albo rozpalaiącz ie: gas wtych wodkach A tho cżyń tak długo ażby złotha trzecia cżesć vbyło: Tho thak cżyń iestliby vrina tego chorego zciągała sie ku cżyrwonosci. Potym przydaj species dijacorali magistraliter 1. lot/ species electuarium de gemmis, Dijamargariton. ań poł lota Spodium cżwartą cżesć lota/ kosci z sercza Jelentego: takiesz dobrze wyprawney, Been białego y cżyrwonego/ skori z drzewa Citri, thesz cżwartą cżesć lota. Day temu vkisieć w gnoiu przez cżternascie dni, Potym tho wypalić przes Alembik

Balneo marie. Ale ieſthliby vrina tego chorego z ciągała ſie ku biało ſci: tedy nie trzeba przydawać ſpeciem Dijacorali/ale Electuarium de gemmis przydać, Dijalignum Aloe/y dijamuſcum ſłodkiego. Podług Meſue Jana, każde pod ſwą wagą: Jako wyſſzey napiſano ieſt.

Wodka barzo dobra przeciw kaſzlowi.

NAprzod/weźmi wodki Izopowey, wodki polenowey, wodki matkiboźey włoſkow, wſzytkich rowno poł funta/dijairis ſecundū Nicolaum/dijacalamentum/ rowno trzy łoty, To wſzytko ſprawić iako y pierwſze. Potym wypalić, A tego pożywać rano y wieczor.

Wodka druga na kaſzel dziecinny.

NAprzod/ weźmi wodki Fijołkowey, baniowey rowno.6.łotow, Dijadragantum.3.łoty, wypalić to przez Alembik Balneo marie. A thego gim daway pić po iedney łyżce.

Wodka barzo dobra/ tym ktorim gniie wątroba.

NAprzod/ weźmi wodki z liſtu dębowego/ wodki Izopowey, wodki koſaccowej, wodki z kwiatkow Lnianych/ wodki z matki bożey włoſkow/wſzythkich rowno/ a zmieſzay ie poſpołu y wyſthaw na słońce przez kielko dni. Potym daway niemocznemu na kożdy dzień dwa rozy po trunku.

Wodka barzo dobra na vgaſzenie pragnienia.

NAprzod/ weźmi wodki z wyſokie° mleczu, wodki ſzczawiowey/ wodki matownikowey, wodki Fijołkowey/ wſzytkich po cztherzy łoty, Jabłka ziarniſtego.6. łotow Limonij ſuchey.3.łoty/ pomorańczey ſuchey.4.łoty/ ſyropu z Limonij/ albo oxiſacra ſimplex ſecundū Nicolaum/ſyrop ſzczawiowy, Citrinowy/wſzytkich rowno.3.łoty, Sandału czyrwonego.1.łot, cukru.3 łoty. Miedzy tymi wſzykiemi rzeczami a z czego może być proch vczynić gi/ a wſzytko zmieſzać poſpołu/ a dać kiſieć przez dzień. Potym wypalić Balneo marie/ a ſkoro pierwſzy raz wypaliſz/ a zaſie te wodke wley na ono czo na dnie zosthało:zową Feces/ a zaſie pal,

czyn thak trzy albo cztery razy/ ā to będzie dobre przeciw tej chorobie

Wodka Naprzeciw zapaleniu wątroby/ y wßytkiego ciała.

Naprzod, weźmi mleczu wyſokiego. 6. garści/ podrożniku. 3. garści/ matki bożey włoſkow, maiowniku/ pſinek/ Dijantos (w aptecze wßythkiego rowno) Zmießay to ſpołem ā wypal przez Alembik. Potym the wodkę mießaiąc z ... winen pić.

Wodka barzo dobra kiedi kto rzezanie wiewa przy pußczaniu moczu.

Naprzod / weźmi wodki piotrußczaney / wodki blußczowej, wodki trzebukowey / wodki babczaney/ wßytkich rowno po funcie, rzodkwie/ chrzanu/ czoſnku/ wßytkich po oſmi łotoch/ marzany czteri łoty, Ty wßytki rzeczy zmießaj ā wſthaw w gnoy w ſklenicży przez 8. dni, aby vkiſiało. Pothym wypal przez Alembik Balneo marie, ā za ſie wlewać na tho czo zoſtawa na dnie: Jako wyſſzey napiſano, czyń tak. 3. razy A będzieß miał wodkę na to barzo dobrą.

¶ Też pępek namazać iakiemkolwiek koiem ciepło. A wnet przeſtanie.

Wodka barzo pożyteczna Ludziom ſthłuczonym/ z wyſoka vpadłym/ albo brzemię dźwigaiącz: vrazonym.

Naprzod weźmi bukwicze/ Bożego drzewka, białey lebiotki/ przeſłki/ fenum grecum, z apteki/ hanyżu/ miodunki/ wßythkich rowno / weźmiß wody iedne czeſć, wley k niey octu tak wiele iako ieſt wody/ warz ty zioła w tym. A tho dawaj pić ludziem thakowym na czczo.

Drugie.

¶ Weźmi fenum grecum/ zimozielon/ bożego drzewka, warz to w ſtarem piwie/ przyłoż k temu maſła, Daway pić ludziem vrazonem albo vtłuczonem.

Drugie.

¶ Weźmi Mumijey. 1. dragme, Bolum armenum/ terre ſigillate, oboyga po poł dragmy / A vwarzywßy boże drzewko, y fenū grecū w wodzie dżdżowej, ā przecedziwßy

wsyp ty rzeczy w te wode stlukszy ie dobrze. A to dawaj pić zamieszaiącz: ludziem takowym natszczo, A chcześli: możesz wziąć wina dobrego lekkiego y zagrzać/ a w to wsypać Mumijey dwie dragmie: dać wypić na tszczo vraz maiączemu.

Wodka: ktora spędziß zmazy od słońca vczyniône przez iedne nocz.

❡ Weźmi sklenicze wktoreyby bylo dwie kwarcie / a włoż w nie iagod Winnych nie dozrzałych pol funta/ soli oczkowatey pol funtha, hałunu dobrze vtartego, pol funta, wodki Trawowey, pol funta/ wley ią w ty rzeczy/ a niechay wre aż do czwartey cześci/ pothym przecedz przez sukienny płat, A thym vmywaj gdzie trzeba.

Wodka wyborna tym ludziem ktorzy chcą czystość bez szkodzenia zdrowiu zachować.

❡ Wziąć wodek ruciancy ziswoyskiego kopru, z białey Lilijey, koszyczkowey, wodki lanczanej: bez wina paloney, kożdey po pol funta, Zley ie wszytki społem a wypal przez Alembik lekkim ogniem po wtore, A tey wodki komu dasz na nocz. 3. łochy (ale nie trzeba wieczerzać) albo w postne dni po czthery noczy zamieszaiącz: będzie miał pokoy od żądzey cielesney.

Oczeth kiedy a komu szkodzi.

❡ Oczet często pożywany: wzrok mdli/ piersi obrażа/ kaszel porusza, żołądkowi y wątrobie szkodzi/ stawy członki barzo vciska. Oczet starym ludziem barzo iest niepożytecznym/ bociem starości richło być przyny/ nagla y potwierdza ią dla zimności y suchości ktorą ma w sobie. Oczet nerkam y inszym członkom, to iest mechierzowi j stawom nożnem barzo szkodzi. Oczet nasienie męzkie psuie a nie płodność działa: często pożywany. Oczet kolerikom/ y ludziom krewnym iest pożyteczny, Flegmatikom szkodzi, Ale melankolikom wieczey niżli inszym.

Wodka barzo pożyteczna ludziem świerzb na sobie maiączym/ y takie kolwiek Krosty, Liszaie, Y insze zaskornie choroby. Thak ma być działana.

❡ Weźmi Lebiotki/ polney dziewie, macierzey duszki oboiey, krwawniku/ rzepiku/ bukwicze/ kobylego szczawiu/ polney miethki/ rumnu, pokrziwy, wrotycżi, Ty zioła warz w wielkiem garnczu, a gdy będzie miał idz dokaznie: wypij pirwej troche Dijakwie czystey weneczkiey z

krochą wody ciepłey/ pothym we-
źmi prześcieradło: maczay ie w o-
ney wodźie w ktorey źioła wrzały,
ă owiń wszythko ciało w ono prze-
ścieradło mokro/ dźierżysz ie na cie-
le/ aż pot z ciebie dobrze popłynie,
potym z iąwszy prześcieradło: cia-
ło ma być ocierano surowem płot-
nem ostrem z onego potu/ potym
gdy iuż z łaźniey będźie miał wy-
niść/ tedy wszytko ciało oną wodą
ma oblać, A tho dźiałay na kożdy
tydźień ieden raz, za ieden mieśiąc
zeydźie z ciała wszytka plugawość,
Czo od wiele ludźi doświadczono
iest wiele kroć.

Wodka ku vmywaniu brody po goleniu/ albo po Łaźni.

Weźmi podrożniku/ ă spal gi na popiol/ potym z te° popiołu v-
czyń kalkus czoby nie był barzo sil
ny, potym te° kalkusu weźmi kwar
tę ă włoż do niego trzy czwierci ło
tu Draganthu Camphori także wie
le/ ă wley społem do iakiey banie
sklaney/ albo Cżenowey flasze/ za-
kriy dobrze z wierzchu/ ă day sthać
aż sie to tam rozpuści/ potym tho
przecedź przez chustę/ ă wley zasie
do banie, A tym sie vmyway po ła
(źni.

Wodka doświadczona na oczy ktore są oparzyste/ od pa- niey wojewodźiney Kaliskiey.

Weźmi iaie czo naświeższe mo
żesz mieć/ vwarz ie twardo/ potym
ie obłup/ y rozkroy na poły ă wy-
rzuć żołtek z obudwu części, potim
w ty doleczki gdźie żołtki leżały: na
syp nieczo koperwaseru słuk kszy gi
barzo dobrze / ă poki ieszcze są do-
brze ciepłe/ potym w tych białkoch
vstoi sie woda źielona/ ă thak tho
zlewać do iakiey banieczki sklaney
A tak wtey wodcze pioro omacza-
iącz: ten opar maczać, ă te° środź
aby tey wodki do oczu nie dopuścił
Czyń tak dźień albo trzy: tak iako
potrzeba vkaże: dokąd nie zeydźie,
Bo na daley do trzeciego dnia spę
dźisz to, Możesz tego vczynić z kiel
kanaście iaiecz.

Lekarstwo doświadczone na bolącze oczy.

Weźmi kwarthę małmaźiiey
dobrey/ potym weźmi z apteki tuci
am preparatam poł łota, campho
ry trzy czwierci/ ă tę camphorę po
kropić palonem winem y vmorzyć
ią/ potym zetrzeć na proch, potym
weźmi wodki koprowey poł kwarti
ă to wszytko zlać społem y zmieszać
dobrze. A thak temu dać stać rok y
chociay y więczey: poki potrzeba v
każe. A gdyby oczy bolały/ tedy to
zmieszawszi chocia skoro y po vdźia
łaniu/ ă zmaczać małą czystą chu
stę ă w kąciki do oczu maluczko w
pusczay: położywszy sie wznak/ ă

ko oczom barzo rychło pomoże/bo leść/czyrwonosć/gorączość, To wßytko precż wyciągnie.

Wodka wyborna na oczy ze dwunaście ziół: z winem namoczonych.

¶ Weźmi rożey czyrwoney świeżey/ziela świeczek z kwiathem/koßyßczka/włoskiego kopru/czelidoniey/bukwicze/ ßałwijey/ruthy/srebrniku/babki wielkiey y zdrowey piołynu młodego/wierzchow hanyżowych gdy kwcie/ Tych wßytkich pod iedną miarą/ po garzści, albo po dwu/albo po czym chcześ skray wßytki drobno y włoż w czenowe naczynie, albo w gliniane polewane/wley na nie wina białego ā postaw na wielkiem słońcu, niechay stoią czterzy dni: zamießaiąc na każdy dzień dwa razy/piątego dnia maią być wlane pospołu z winem w Alembik czenowy, ā tak palić ogniem lekkim, Zasię ona wodka po wthore ma być palona Balneo marie.

Pożytecznosć y godnosć tey wodki.

¶ Gdy kogo oczy barzo bolą, weźmi they wodki dwie łyżcze/białku czystego vbiwßy gi, dwie łyżcze, kadzidła thłuczonego poł dragmy, To wßytko vbyć dobrze społem/ ā w tym pacześi napogiwßy: skronie y czoło okładay na noc/bol cießki z oczu y z głowy wyciąga, ā na drugą noc tha wodka w oczy ma być pußczana przed spaniem dwie godzinie/ā w zarań po wstaniu, oczi maią być vmywane ā vcichnie bol iście. Ale pewniey będzie kiedy purgatija głowną vprzedzi / albo pußczaniem krwie. Ta wodka w oczy wpußczana, czyrwonosć spądza łzy z oczu płynącze stanowi / oczu mdłosć odeymuie/ wzrok osthrzy/ blask ßkodzączy ktori bywa z wilkosci złych w oczu będączych: odeymuie / oczy iasne y przespiecznego weyzrzenia czyni. Często kroć zwieczora przed spaniem trzy godziny w oczy wpußczona/ y w zarań po spaniu w godzinie / bielmo z oczu spądza / łuskę y błonkę zdziera/ ā zwłaßcza gdy w nie troche Camphori y czarney heleny przikłoźi. Ta wodka gdy będą oczy często pomazowane: zmießawßy ią z mlekiem niewieściem, i też z czystem białkiem vbitym(maią być z wierzchu y wnatrz pomazowane) A gdy w nich iest bol silny/ thedy tho lekarzstwo barzo pomaga tak przyprawiaiącz. Dziecięciu młodemu ßarkookość naprawia. Jest tha wodka oczom barzo pożyteczna: gdy będzie thak palona iako tu naucza.

Wodka ku naprawieniu wßelkiey ßaty iedwabney: Ktorey kolwiek barwy.

¶ Weźmi dwie kwarcie wodi pro ſthey / ă włoż w nie gumi arabici prochu dwa loty, day tak ſtać przez dzień/ potym wtey wodźie maczaj gebke ă wycieray ßaty.

Wodka ktora ſpedźi wßelką zmaze z każdego ſukna.

¶ Weźmi wody ſtudzienney.20. funtow/ ſiarki funt/ mydła drobno kraianego dwa loty/ warz to wßitko z godźine/ potym przecedź ă pomazuy troche ſukno mydłem: zmazane, A każda makuła z ginie.

Na zmazy na ßacie Axamitney.

¶ Weźmi wodki ktorą zową Aqua vite/ ă pomazuy z they ſtrony gdźie nie koſmatho aż wodka przechodźi na drugą ſtrone: bedźie zaſie czudna.

Na ſpedzenie zmaz z wßelkiey ßaty iedwabney.

¶ Weźmi gliny z ktorey garncze czynią/ żołtek iaiowy, aquam vite pol ſkopcza, wodi ſtudzienney dwa funthy/ zmießay wßytko dobrze w doniczy ă vczyń z niego iakoby moſtalik/ ktori vſuß dobrze ă ſchoway A gdy bedźie trzeba: weźmiß tego moſtala yle trzeba/ ă rozmoczywßi troche: rozciagaj iakobi naplaſtrczo na cienkiey możeß ă gdźie ßata ieſt zmazana: przikoż na ti mieſtca aż vſchnie/ potym one gline wybij albo wytrzy precz, Czyń tak długo aż zmaza precz zginie. Tymże obyczaiem wyprawiß włoſy: ieſthliby były czym zmazane / ſmołą albo czym inßym: zmaczawßy tey gliny w wodcze ktorą zową aqua vite, ă pomazać włoſi / zginie zmaza, A ieſtliby nie pomogło, weźmi troche oleyku migdałowego ſłodkich przymießay k temu ă bedźie dobrze.

Sprawa iedna ku vmywaniu licza y rąk/ ktora pachnie ă czyni ciało białe iako mleko.

¶ Weźmi draganthu vmoczone w oczcie rożanym/ mąki ięczmienney/ krochmalu/ białek dobrze vbity z iaia świeżego/ vbić gi iako clarum/ zmießay ſpołem ă po czyń ią błußka, vſuß ie dobrze A vmyway ſie niemi wmiaſto mydła.

Wodka barzo pożyteczna na wyczyſcienie ran y wrzodow Kthore ſą thrudnego vleczenia, A zwłaßcza na członku meſkim. Y też na mieſczoch taiemnych.

Maią być vmywany dwa razy na każdy dzień, ă po vmywaniu, maß przikładać tey maſci.

¶ Weźmi rosownicku, ruty domowey/kokornaku/koszyszczka/wszytkich po czemu chczesz, poki są czyste świeże a zielone/ sthlucz ie w możdżerzu / a pothym poley na nie nie barzo wiele wodki rożaney, potym wyłocz przez chustę lnianą cienką ale gich masz nabrać iżby soku było trzy vncije / potym przyłoż hałunu paloneᵒ skropuł ieden do teᵒ soku/y thez grinszpanu skropuł ieden oboyga vtartego, zmieszać wszytko społem do iedney sklenicze, a wstawić na słończe przez kielko dni a potym zlać tho czo sie vstało na wierzchu do inszey czystey sklenicze Ato będzie wodka na to vżyteczna

Ta masć ktora ma być

przykładana po tym vmywaniu.

¶ Weźmi łoiu Kozłowego. 12. vncij/ a rospuszczay gi po czthyrzy razy w occie rożanym, weźmisz też wosku czystego poł vncijey/ miodku rożanego. 3. vncije/ oliwy iedne vncią/ strotow bobrowych. 3. dragmy/ aloes succortini połtori dragmy/ grinszpanu. 1. dragme/ czo ma być starto, tho zetrzeć/ a masć tak masz vczynić/ wosk y łoy rozpuścić/ a gdy sie rozpuści, wlać tham oliwe y odstawić od ognia a mieszać wszytko nieprzestaiącz/ A gdy pocznie twardnąć: wsyp że do tego bobrowe strotie y aloes/ grinszpan, A mieszać wszytko thak długo aże prawie ochłodnie a iż będzie twardo, a bykoliby twardszey niż potrzeba: oliwą vtemporuy.

Wodki dobre przeciw

Kordijaczę.

¶ Wodka Mleczowa, Rożana, Boragowa, wołowego ięzyka/ ku niem przymieszać rzeczy mocniey szych też na to służączych.

Wodka przeciw złemu

miesu/ kthore sie w vsciech mnoży z francze/ albo też na to mieso dzie ktore sie w ranach mnoży/ bowiem wygryza ie gdy będzie maczano tą wodką przez trzecí dzień raz ieden.

¶ Weźmi hałunu/ koperwaseru, rowno dwie dragmie / wodki babczaney/ rożaney/ rowno. 3. vncije, szafranu yle chczesz/ a day wrzeć aż wywre połowicza albo więczey/ a to będziesz miał wodkę dobrą na to

Wodka na vchędoże-

nie flakowatey skori na liczu.

¶ Weźmi soku z ziela wołowego ięzyka/ soli białey/ oboyga rowno czo sie może włożyć w poł skorupy iaia kokoszego/ białkow trzy od iaiecz kokoszych/ wina/ occtu/ wszytkiego rowne czesci/ zmieszay wszytko społem A tym poczieray na thy (flaki-

Wodka spadzaiacza piegi z licza.

¶ Weźmi wodki Lilijey białey. 1 funt/ wodki z bań. 2. funthy/ wodki luminiarum z apteki. 3. uncie/ cam phori carhaty. 4. uncije/ florum de cerasa. 2. uncij/ lumen de coro. 3. uncije/ borazo pisto. 2. uncij, lumen zuccarino. 2. uncije, Ty wszytki rze czi włoż do iednego nowego garn cza / przystaw do ognia aby wrza- ło aż gdy tego zostanie osma część potym to przecedź przez czyste płó tno, A to będzie wodka chedożącza twarz: kiedy nią będzieß umywał rano / ā wszakże nalepiey po łaźni umywać/bo to barzo richło zlezie Ale chuste w thym ma cząiącz: po- mazowač.

Wodka sprawiona/ A barzo ślachetna: woniaiącza.

¶ Weźmi wodki różaney. 1. funt pizma dwa scropuły/ zetrzy piżmo barzo drobno/ ā wsyp w te wodkę day themu stać na słończu albo w cieplej izbie zatkawszy z wierzchu A thak tho będzie barzo roskoszna wodka woniaiącza/ kthorą sie ma pocierać po zmyciu w łaźni/ abo- wiem odeymuie nie wdzięczną wo nia od człowieka, Czego sie wiele przygadza u ludzi.

Rzecz sprawna kiedy kto chcze izby wkosy wypadały z kąd kolwiek.

¶ Weźmi wapna nie gaszonego osm uncij / korzenia Fijołkowego startego. 1. uncija / auripigmentu z apteki pół uncijey, Ty wszytki rze czy starłszy na proch, zmieszay spo łem, A gdyć potrzeba: weźmi część tych prochow, rospuść ie czystą wo dą thak aby było iako ciasto/ albo iako masć, ā tego przykładay z pla strem na mieście gdzie włosi są: ā chczesz aby niebyły / day na wło- siech leżeć tak długo aż uschnie / ā potim wycieraj drewnem albo czim ostrem one masć: ā za thym włosy wylazą/ potym omyway to mieś cze wodką różaną / nie maszli iey: tedy prostą wodą czystą.

Syrop thrawiączy/ y pod częścią purguiączy: Lubricati- vus. Od doctora Miechowity, kto ri wywodzi materie Kolericzne za- palone.

¶ Weźmi mleczu wysokiego/ fi- iołkow czystych/ chmielu y z korze- niem/ kaniey przędze/ polney ruthy Boragu/ bukwicze, rożey, korzenia mleczykowego/ paprotki/ reubar- bari rectificati (z apteki) wszytkie rowno po pół uncijey/ listkow sene pół trzeci garści, śliw węgierskich dwanaście, Twarz czyście z pilno

ſcia aże wywre trzecia cżeſć. Naprzod vwarz rzeczy mocznieyſze/ potym włoż mdleyſze / reubarbarum wſyp gdy iuż przecżedziſz/potym oczukruy czukrem bieluchnym Miara tego poł ptety vnciie.

Syrop naprzeciw Kordiiacżney niemocży. Od doctora Miechowity.

¶ Weźmi miodunki/kocżenkow arabſkich/mleczu wyſokiego, Eptimu (z aptheki) ziela kthore zową włoſki/liſtkow trawowych, rowno po garzſci, kwiatkow boragowych kwiatkow wołowego ięzyka/ fijołkowych/ grzybieniowych/ rowno poł garzſci/ korzenia złotogłowu, paprotki/ chmielu/podrożniku/rowno po poł vnciiey, Vwarz podług nauki/pierwey warz mocżne ă potym przykłoż mdleyſze/ă oczukruy czukrem taberzet, Ten ſyrop pić raz przez dzień rano, Jeſtli bedzie purgował/ tedy gi może brać przez trzeci dzień.

Gdy ktho pije wodke

Dziegielową na kożdy dzień dwa łoty/ ă wziąć też wodki Biedrzeńczowey.4.łoty/ y zmieſzać ty dwie pospołu ă pić. Taki człowiek może być przeſpieczżen od każdej niemocy

¶ Gdy ktho pije wodke z goriczki na każdy dzień.3. łoty, Przedłuża żywot cżłowiekowi.

¶ Gdy ktho pije wodke rozmarinową rano y wieczor po połthoru łotu/ albo wmieſzawać w iakie pićie. Y też gdy nią ciało macza: Potwierdza duchy żywotne.

Jako oleyki sprawiac ku le-czeniu.

Jako oleyki sprawiac ku le-czeniu. Naprzod Rozany.

NAprzod oleiek Rozany thak czynią. Weźmi czterzy loty rożey swieżey/ ă włoż ią w ieden funt oliwy w sklenicze/ ă zawiązawszy: Posthaw na słonicze przez czterdzieści dni. Takież Fijołkowy, Takież y z Grzybienia. ❡ Oleiek Rozany te mocz ma, Zagrzewa członki vdziebłe/ ă zapalone chłodzi. Fijołkowy lepak odwilża ă chłodzi. Grzybieniowy sen przywodzi: odwilża y chłodzi. ❡ Oleiek z Lilijey tak czynią. Weźmi dwa funty oliwy, włoż w nie trzydzieści kwiatkow Lilijey: wyrzuciwszy z niey sercza/ posthaw w cieniu zawiązawszy. Then oleiek pomaga na zapalenie członkow y gorączości głowney. ❡ Oleiek z Rumnu tak czynią. Weźmi nasienia Fenum grecum tartego/ kwiecia rumnowego, rowno. 4. loty, ă włoż to we dwa funty oliwy/ postaw na słoncżu czterdzieści dni/ ale zawież chustą aby nie zwietrzało: boć by złey woniey było. Ten oleiek miernie zagrzewa y odwilża/ członki skurczone rosciąga. Dobrze nim mazać członki stłuczone. ❡ Oleiek Migdałowy tak czynią. Weźmi Migdałow ă obłup ie czyście y vtłucz albo vwierć czo nalepiey przez wody aby mleka nie puściły/ ă obwinąwszy moczną chustą: przysmażyć na rincze/ ă potym wyciśni w takiey prasie. ❡ Oleiek z piołynu. Weźmi czterzy loty Piołynu/ ă włoż w ieden funt oliwy, Postaw na słonczu czterdzieści dni. Zagrzewa członki zimne/ żołądek posila y stawy potwierdza. ❡ Oleiek z żołtkow Jaiowych. Vwarz Jaycza twardo: wyjmi z nich żołtki ă vsmaż na panwi albo na rincze aż będą czarne, A zawiązawszy w chuste: wycisnąć (ă iesżcze żeby lepiey smażywszy wypalić) tak iako wodki palą, Kiedyby kto miał przyprawy. Ten oleiek rosci mieso w ranach, goi y nie da sie ią trzyć. ❡ Oleiek z czegły. Weźmi czegłę ktorey by iesżcze nie maczano/ stłucz ią na kielko częsci: włoż że w ogień iżeby sie rozpaliła iako wągl/ ă iako gorącza włoż w oliwe/ ă gdy sie napiie dobrze: stłucz drobno iako krupy, A wypal ie thak iako wodki palą/ ă zbierać gi w bańkę śkłaną. Ten oleiek pomaga wszytkim zimnem niemoczam z flegmy/ na kamień/ na strzekanie/ na paraliż/ na kurczenie,

gdy nim maże albo gi pije/ na kożdą dnę y lupanie/ na boleść w grzbie-
cie/ ā gdy rozmießaß z niem Sal armoniacū/ albo lepiey Amoniacū,
ā z tego plastr na slezione przykożyß/ wßytka kra odeydzie/ y twardość
każde° wrzodu zmiekczy. Tym czo wielką niemocz cierpią w nos go w
puścić/ barzo pomaga. A gdy nim tył głowy pomaże/ pamięć przywra-
cza. Na bolączy ząb go nakrußyć, bol przesthanie/ ā gdy nim macicze
pomaże, dziecie vmarłe wyciąga: A włoż go z wełną w ogonicze, roba-
ki zabija/ kożdemu sie iadowi przeciwia. Oczy leczy ā niedopußcza ply-
nienia. Ribitw gdi niem sieć pomaże: samy riby do niey idą. ¶ Oleiek
z Kopru tak czinią. Weźmi świeżych rożdżek z gron poki sie nasienie nie
vstogi. j. vnciią/ włoż w funt oliwy ā postaw na słończu przez dwadzie-
ścia dni. Ten oleiek czyści kożdą niemocz/ ā wilkości ku mierze przywo-
dzi y rozpądza złe zebranie. Takiey żeć też moczy iest oleiek z Nostrzegu
Oley Lniany: piegi y nieczystości z licza gubi/ ā możeß z niego thakieß
czynić gdy oliwy nie maß.

Naprzeciw powietrzu Oleiek barzo dobri/ Y na leczenie.

¶ Osobno oleiek dla bolaczek morowych, y na inße niemocy barzo po-
żyteczny. Weźmi ziela świethego Jana/ po łacinie Ipericon. j. część
kwiecia chebdowego tyle dwoie/ kwiecia bzowego tyle ßeścioro/ wsyp to
wßytko w sklenicze ā naley oliwy czo potrzeba/ postaw na słończu przez
lato: zawiązawßy macherzyną. Ten oleiek kożde zapalenie y kożdą bo-
lączkę, pomazawßy trzy albo czthery razy przez dzień: rozerwieß/ albo
wßytko ciało drudzy niem pomazuią/ ā tak powietrza pozbywaią zna-
mienicie. ¶ Kiedy pies wściekły vkąsi/ raki rzeczne surowo wykupić/ ā
mięso gich z mlekiem dać pić. Tym thez każdego gadu iad vzdrowiß.
¶ A osobno tak lekarzstwo na wßelkiego psa. Weźmi kadzidła część
iedne/ goriczki tyle pięcioro/ prochu z rakow tyle dziesięcioro: Tego pro-
chu z wodą dawaj pić.

Oleiek ktori nie dopußcza włosom rosc gdzie chczeß.

¶ Weźmi gorzałki czystey mocznej. 5. vnciį/ oleyku migdałow gorz-
kich th. z. 5. vnciį/ gwozdzikow. 3. dragmy/ zetrzeć te na proch czyście ā
zmießać z temi rzeczami/ tho iest z gorzałką y oleykiem, Vwarz tho y

Jako oleyki sprawowac.

ognia w czystym garnku aż iedno trzecia część zostanie / potym ostatek przecedź przez chuste / ă tak bedziesz miał oleiek. A thym namazuy gdzie chcześ aby wylazły włosy.

Oleiek roskoszny / a barzo woniaiączy tak. vczynic.

¶ Weźmi gwoździkow czo chcześ, ă dla miari możesz funt / malmazijey mocżney kubek dobri / zmieszay spolem do iednego garnka czysthe° ă day wrzeć v ognia aż trzy cześci wywreią, albo aż vyzrzysz tlustość na wierzchu pływaiącz / potym odeymi ă przecedź przez czysthą chuste. A to bedziesz miał oleiek, ale wyżmi czyscie przez chusthe z onych gwoździkow. Tego oleyku gdy w pusciß kes do wody: ktorą sie bedziesz vmywał daie wonią czistą rekom, A gdy namażesz tedi mocniey bedzie woniało

Petroleum.

¶ Jest oley kthori idzie z kamienia, Jest subtelny (ă zwłaszcza biały) Ma mocz trawiącząą / rozpuszczaiączą, Y ku otwarzaniu gdzy sie zatkaią żyły. ¶ Auic. powiada iże Petroleum dobre iest kiedy kogo vszy bolą, albo członki. Thez pomaga kiedy kogo z przyczyny zimney w vszu boli, Y na bielmo na oczu / y na wode ktora do oczu idzie. Też pomaga naprzeciw dychawiczy y na kaszel zastarzały, A ma być wypity z cieplą wodą / ale go ma być nie wiele. Thez vsmierza kłocie w żywocie y w wnetrznosci. A kiedy z niego knot vczyni / thedy pomorzy chrobaki (A zwłaszcza czarne Petroleum) A gdy go dragme iedne z ije / thedy kazi wietrznosci w miechierzu / y zaziebienie macicze. Też pomaga gdy takie zwierze iadowite zakole. Jako niedzwiadek, &c. gdy bedzie na one rane przykładano.

I Głupi mądry gdy wielom rozdaie
I Mądry głupi gdy wszytkim niestaie

MP

Mikolay Kosowic z miasta Schotlandu
Terminatow Lubelski

Andrzeiowi Dankiewiczowi urodzila sie corka w piatek
Januarij 1683 pod planeta godzina przed poludniem
na imie Anna.

Tu ſie poczyna Wypis rze=czy zamorzſkiech/ y tez rozmagitego naſienia y inſzich rzeczi ku lekarzſtwam przyſluſzaiączich: ktore ſie za Morzem rodzą y tu v nas.

Pirwße Capithulum o Halenie.

Aloes.

A Halena iestciepka y sucha w wtorim stopniu/ cżinia ią ż soku iednego ziela zamorskiego: ktore żową tymże imientem/ Tho ziele na kthorym zbieraią cżarną Helene: Jest podobne listem listhowi wloskiey cżebuli ktorą żową Squilla ă na tim lisciu iest lipkosć kliiowata obphicie/ pret samego ziela iest Mieczykowi podobny/ A iest rodzay troiaki Haleny, to iest żolta Druga podobna wątrobie: żową ią Aloe Epaticum / A thrżecia ktorą żową Aloe cabalinum, Nalepßa iest Halena żolta ktorą Po lacinie żową Aloesucco trinum/ A to gdy ią przetnieß albo przełomiß/ żoltosć podobna ßafranowi w niey sie vkaże.

Wątrobna Halena iest w barwie podobna wątrobie, to iesth maiącża w sobie żoltosć y cżarnosć/ iest dziurkowata / ă widżi sie cżarna. Kaballina/ to iest Arabica Halena/ ta iesth mnieyßey ważnosci y podley ă maley mocży ă iest cżarna ă barżo gorżka/ ă iesth woniey przykrey.

B ❡ Halena ma mocż wycżyscienia flegmy y kolery ż żoładka y ż żylek ktore przeżywata Mesaraicas/ J też wywodżi Melankolią s ciała cżłowiecżego. Jteż potwierdża cżlonki wktorich są żiły suche ă przeto kto ma flegmy napelnienie w żoładku: wywodżi y wypądża ią ă potym gi posila y bolesci glowne oddala ktore ż grubych dymow żoładkowych do glowy idą

C ❡ Też Emoroidy/ to iest konicże żylek kthore są w stolcżu othwiera ă krew cżarną przeż nie wycżyscia kto ia na nocż polyka.

D ❡ Też wżrok ostrży gdy ta Ha-

lena/to iest proch tey bedzie z wod ką rożaną zmieszany/ á w tym ro zmaczaiąc chustkę na oczy chore bedziesz przykładać.

E ¶ Thez zatkanie wątroby y sle- ziony otwiera/y przyrodzoną cho robę paniam pobudza.

F ¶ Kto ma rany na thaiemnym członku męskim, zasipuy prochem Haleny: zagoiß rane/ J thez na swierzb iest barzo dobra.

G ¶ Tez iest dobra naprzeciwko o- puchlinie wnetrzney z zimney przi czyny gdy weźmiesz Heleny żołta- wey czo złoty zawazy/mastyki co poł złotego zawazy/dayże to wy- pić ciepło poranu z wodką piołyn kową dwa razy do tego dnia.

H ¶ Tez proch sniey uczyniony á z miodem dany ku iedzeniu/ glisti w żywocie morzy spowieści Pla- teariusa.

J ¶ Tez czarna Halena z octhem winnym rozmączona, swierzb kto ry bywa na ręku miedzy palczmi wysusza/ytez ktory około dymion y na członku męskim thaiemnym spadza.

K ¶ Thez bolenie członkow v nog y v rąk Czarna Halena z sokiem kopianowym zmieszana: vsmierza gdy tym ciepło namażesz.

L ¶ Ktory człowiek czesto pożiwa Aloe/To iest czarney Haleny/ ta ki zachowa zdrowie swoie za dłu- gie czasy/ á niemo że w kożną y w żadną cieszką niemoc wpaść/ Ale lepiey steij Haleny pilułek pożiwać ktore zową powietrzne/ bo tham przydaią ku tey Halenie Mirry y Szafranu/ á dla tego są tho pi- lulki niewymowney zacności, abo wiem wywodząc z człowieka za- wiem wywodząc z człowieka złe dłu- gnikości / zachowawa go w dłu- gim zdrowiu/y od iadowithego á morowego powietrza/ by tez nic inszego niebrał czasu morowe[o] po wietrza/ iedno w tydzień dwa ra- zy po iedennascie na noc, albo po ranu iako kto chcze.

A

Jest tez Aloes drzewo ktore zo- wą po łacinie Xiloaloes / Ma woniąg barzo przijemną.

To drzewo naydują w iedney rze- cze Babilońskiey s ktorą sie scieka Rayska rzeka/ á dla thego powie- daią izby to drzewo z Raiu tą rze ką przypływało, Abowiem żadny Człowiek niewidział obyczaiu á miescza iako á gdzieby rosło tho Drzewo Aloes ktore tam stey rze- ki Babilońskiey wyciągaią.

Cassius Fœlix pisze o tym drzewie yże bywa naydowano na thrzech miesczoch/ Naprzod w iedney zie mi ktorą zową Caume/ J tez na iednym wyspie wziemi Jndiyskiy J na trzecim miesczu thamże w mnieyszej Jndijey ktorą zową Fa les. Pandecta.

Ma w sobie ciepłość y suchość w wtorym stopniu/ ă ma być obierano ktore wwodzie nieiest warzono, abowiem to iest małey moczy

Tho drzewo Aloes ma mocz naprzeciwkho mdłosciam serdecznym, żołądkowym j mozgowym

Wino w ktorymby była vwarzona stuczka tego drzewa Aloes żołądek mdły posila/ j tak trawienie dobrze w nim czyni.

Też macicze ku gorze podniosła skąd niemocz białey głowie iakoby św. iętego walantego przichodzi/ Gdy tego drzewa dim do macicze będzie wpusczony przez mieszek/ sciąga zasie na doł na swoie miestcze macicze/ Tenże dym nosem woniany, mozg w głowie posila.

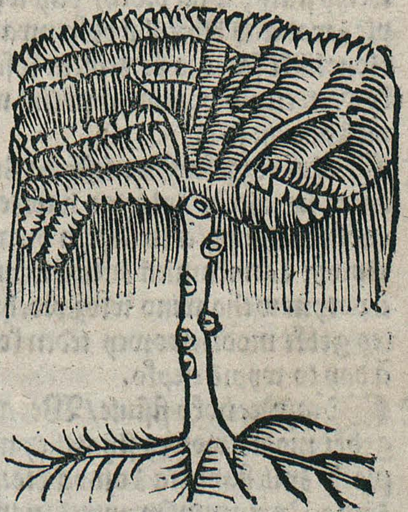
Też Pendecta pisze proch ste° drzewa vczyniony s tartemi gwoździki rowno zmieszay ă knim troche prochu s kosci ktorą z ielenie° sercza wybieraią przymieszawszy/ Ty prochy zmieszay z oliwą ă tim obmazy kurowi wszythkę głowe/ thedy dla wielkhiego wesela czały dzień y czałą nocz nieprzesthanie piać.

Też czini wonią przijemną vst y gnijeniu broni ă nadewszytko posila Sercze y vwesela/ ă sthądze gnijeniu niedopuscza.

Capitulum 2.

O modrzewowey gębcze.

Agaricus.

Modrzewowa gębkha iest ciepła w wtorym stopniu/ sucha wtrzecim, iest to gębka ktora wyrasta s korzenia modrzewowego drzewa / Iesthy dwoiakha/ Samiecz y samicza, Samicza iest lepsza ă okrągła ă gdi vschnie staiesie barzo biała, samiecz iesthy przedługowati ă nieiest takiey białkosci iako Samicza.

B ℭ Modrzewowa gebka purguie naprzod flegme ă potym Melankolią/ă tak iesth dobra naprzeciw zimniczy kthora bywa na khażdy dzień z flegmy/ to iest dawszy tey to gebki tak wiele czo dwa złotha zawazą, ă Squinantum(iesth w aptecze) trzecią częśc dragmy / ty rzeczy starszy ie na proch/ day wypic z wodą w ktorey by były vwarzone listki senes, s korzeniem sosnkowym ciepło poranu, ă potim w piec godzin iesc.

C ℭ Tez toż lekarstwo iesth barzo dobre naprzeciw kol icze y naprzeciwko rzezaniu/ă zwlaszcza vwarzywszi Lannikamień ziele w winie ă potym w tho wino wloz prochu tey gebki modrzewowey ieden lot ă day to wypic ciepło.

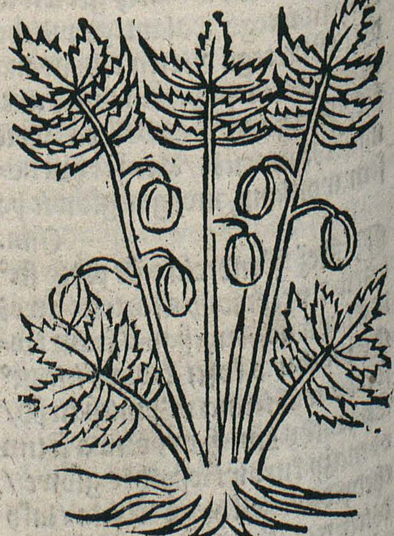
D ℭ Naprzeciwko fistule/Wezmi gebki modrzewowey starthey na proch zmieszayże ią z oliwą ktorą zową Tartarum(w aptecze naydziesz) z oliwą pospolitą ă miodu przesnego ktemu przyłoz/ ă vczyn iakoby masc ă potym rozmocziw by knot w tym w puszczay w fistule/bowiem kosci sprochniałe ă skażone wyciąga y ciało skażone spądza precz/ă tak fistułe zgoisz.

E ℭ Tez naprzeciwko czyrwonym krostam ktore sie na twarzy vkazuią/wezmi soli spaloney/gebkhi Modrzewowey/Tartarum/ thak iednego iako drugiego, ă tym prochem posypuy ty to krosti ă nacierap rekę poginą od tego.

Capitulum 3.

O Czebuli albo cziabku zamorskiem.

Coloquintida.

Iesth ciepłe w threcim stopniu, ă suche w wtorym/ ă iest iakoby iabłko iednego drzewka: nie wymownie gorzkie / Gdyby ktho

chciał samego tego Jabłka pożywać/ naruszy barzo zdrowia swego/ abowiem iest rzecz barzo iadowita.

B ¶ Ale gdy to iabłko ktore zową pospolicie Coloquintida vwarzysz w wodzie/ to iest wziąwszy go czo złoty zaważy/ a listkow senes koth warzże to społem/ a tego sie day napić ocukrowawszy temu człowiekowi kthori miewa quarthane tego dnia we dwie godźinie przed przyściem quartany/ przesthanie quartana.

C ¶ Thez gdy ie vwarzysz w occie a tim octem vsta będziesz płokał ciepło/ boleść zębow vspokaia

D ¶ Proch tey Coloquintidi z prasnym miodem zmieszany/ robaki w żywocie zabija gdy go kto pożywa/ Ale makem dziathkam vczyn plastr z tey to Coloquintidi a z sokiem piołynowym a przikoż gi na pępek/ po morzysz w nich chrobaki

E ¶ Tez przyrodzoną chorobę paniam ku wysciu pobudza/ to iesth gdy ią vwarzysz w wodźie szczyrwoną bylicza/ a thym sobie pani dymiona y maciesze będzie naparzała.

F ¶ Tez iest dobre to Jabłko naprzeciw twardosci slezyony y wątroby gdy vwarzysz posrzodek te[o] Jabłka z wodą ielenich iezykow/ a ocukruiesz a pothim dasz wypić choremu.

G ¶ Thez vczyniwszy z mydła czopek rozmocz gi w Oliwie albo w masle a prochem tey Coloquintidi z wirzchu posyp na czopek/ mocznie wyciąga nieczystosci z żiwota a zwłaszcza kto sie barzo zapiecze.

H ¶ Thez proch tey Coloquintidy mocznie zżił zagniłą flegmą y kolere ciągnie/ a tak z pigułami doctorowie daią niemocznym ludźio a nawięczey gdy chczą z dalekich miesc wywodzić nieczystosci/ iako z Głowy/ z Nog z suchych żył mocznie przyciąga do żołądka nieczystosci przerzeczone/ a tak podogre/ Sciiatike y łamanie mocznie vsmierza.

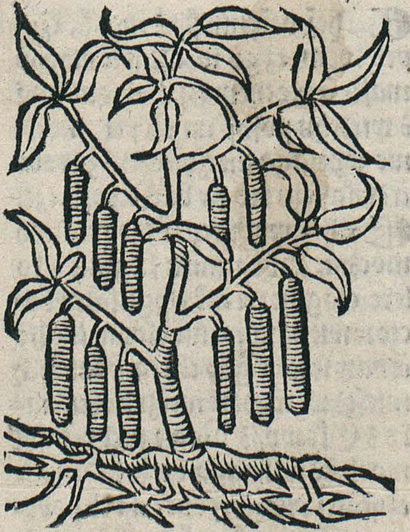
I ¶ Thez czopek vczyniony a do maciesze włożony/ Płod zabija mocznie.

K ¶ Tez proch Coloquintidi z octem zmieszany/ krosthy czyrwone y trąd na liczu goij gdy tym kilko razow namażesz.

Capitulum 4.

Cassia fistula.

A Cassiafistula iest ciepła y wilgothna miernie/ maiącia moc wyczyszczaiącą/ odmiękczaiączą/ y tez zapalenie krwie barzo

vgaszaiącz ă vsmierzaiącz / Kolere czyści od krwie / ă przeto iest vżytheczna w gorączych febrach / ă pospolicie Doctorowie przed moczną purgacyą daią Cassyą dla odmiekczenia żywota.

E ❡ Też Cassija z miodkiem Rozmączona w wodcze Izopowey, ă tym sobie vsta płokać gargarizuiącz / ślinogorz rospadza y wolne połykanie czyni / Bolenie gardła y rospadliny iego oddala.

Capitulum. 5.

Euforbium.

E Vforbium: wykłada sie dobrze iżeby sie go warował: Jest iedno gumi iakoby smoła z drzewa ktore roscie w Indiiey ktoreby zbierano po swietey Margorzetie, Jest ciepłe y suche w czwartym stopniu / A dla thego wszytki Gummata w gorączości przyrodzoney przewyższa / wonięy barzo ostrey ă mocniey. A

❡ Własności tey iest iże flegmę wywodzi z ciała człowieczego / ă tak iest dobre naprzeciw boleściam członkowym / y nożnym / Nie sąmo bywa dawano / Ale sthrochą Bdelium ă strochą Jeripigri galijenowey / A tho nienapoczątkhu niemoczy. B

C ¶ Tež kto ma fistuke iest dobra z mastyką / z mydlem aptekarskiem zmießane ktore zową Sapo / ą tego maß włożyć na fisthuke y na brzegi iey / abowiem wysußa y wyczyścia z niey rope.

D ¶ Thež czyni vżyteczne kichanie wywodząc z głowy flegmiste wilkości / ą zwłaßcza kto pamięć stracił / tedy tego prochu wpuść w nos ą będzie kichał.

E ¶ Tež piszą niektorzi o tym Euforbium gdyby ktorego człowieka vkąsiło ktore zwierze iadowite Thedy ma być onego zwierzęcia skora na głowie przerzezana ą tego prochu nasypać w one rane przerzezaną / iad człowiekowi ßkodzić niebędzie.

F ¶ Samo Euforbium iesth kliy barzo ostry ą gorączy / tak iż gdyby go człowiekhowi dal czo dwa złothe zawążą: o śmierć go przyprawi / ale z inßemi rzeczami dane Euforbium iako są piluły w aptecze / tedy czyścią z ciała człowieczego grubą, klijowatą flegme y kolere.

Capitulum. 6.

Emblici y o Mirabolaniech.

Emblici iest owocz kthory roscie za Morzem, A ij tež mirabolani wßitki / to iest Citrini Kiebuli / Bellerici Indij / Mirabolani Emblici wyczyściają flegme y Melankoliją, gdi ie vwarzyß z korzonkami / ziela Sosnki / z listkami Senes.

B ¶ Proch Mirabolanow Emblicorum / zmießany z prochem czarney Haleny / ą ktemu przyczyń oliwy ą vczyń iakoby masć / ą thą masćią namazuy głowe, bowiem włosy vmocznia ą niedopußcza z głowy gim padać.

C ¶ Wßytki Mirabolani są zimney włosności ą suchey w wtorim stopniu, Mirabolani Citrini pur

guią kolere/ ale Kiebuli Emblici Bellerici, Ty wszythki flegme wypadzaią/ Telko Indi Melankolią czyscią.

Capitulum. 7.

O mannie.

Manna iest ciepła i wilka miernie, ă iest rosa ktorą zbieraią zniektorych ziol pobudzaiączych vryne ku wyściu/ A zbieraią te manne w Indijey y w grecijey/ bowiem przylipa około ziol ă thak ią zbieraią iakoby miod/ Jest znamienitey mocy.

Niektorzy ludzie przyprawuią the Manne zcukrem albo z miodem ă niektorzy też z sokiem Lakricijey Sama w sobie Manna iest nie barzo biała ă wposrzod khu dziureczkhi ma/ Jesth niewymownie słodka, przyprawna iest też słodka ale zniejaką ostroscią.

¶ Ma moc wyczysciaiącą krwie A dla tego iest dobra w gorączych niemoczach, w febrach z kassiją da na niemocznemu człowiekowi.

Capitulum. 8.

Reubarbarum.

A Reubarbarum iest cieple y suche w wtorim stopniu, Dla tego iest nazwano Reubarbarum iże w tak rzekącey ziemi bywa naydowano/ albo thez w Indiey/ y thez w inszych zamorzkich stronach kopano/ Ten korzen iest cieszki ą nie ma w sobie dziurek/ ą gdy gi przełomisz iedno czyrwone zyleczki z białemi wespołek mieszane, Gdy ie z żuiesz ą potrzesz po papierze/ iestli bedzie farbowało papier/ tedy to iest dobre Reubarbarum/ ą ktore nie farbuie/ tedy tho iest niedobre.

B ¶ Ma mocz purguiącą kolere ą tak iest dobre thym ktorzy maią zapalenie wątroby y sleziony zgo rączych wilkosci.

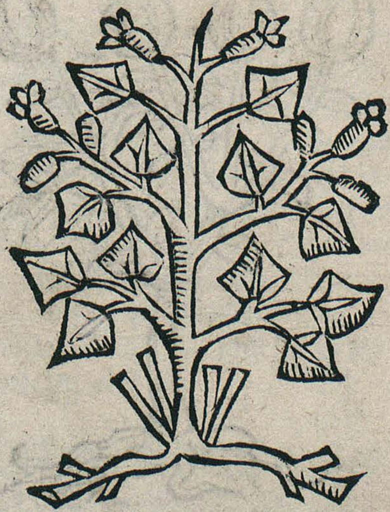
C ¶ Też iest dobre naprzeciwko tercijanie wszelkiey/ ą to tym obyczaiem/ Weźmi nasienia ogorkowe° malonowego/ Citrullowego/ tho vwarz w prostey wodzie, ą wziąwszy they wody w sklankę weneczką rospuść w niey kassijey y Tamarindow/ po poł vcijey albo mniey ą Rubarbarum iednę dragmę/ ą spiki poł skropuła ą tho cieplo na switaniu wypiy.

D ¶ Thoż lekarzstwo iest dobre naprzeciwko żołtey niemoczy/ ą tho gdy w mleczowey wodcze wypiiesz to Reubarbarum.

223

Capitulum. 9.

Scamonea.

A Scamonea iest ciepła y sucha/ wywodzi kolere mocznie z żył od krwie ią wyciągaiąc Jedno iż troche iey ma być dawano/ tho iesth począwszy odetrzech ziarn aż do dwunascie/ abowiem iest rzecz moczna ą gorącza/ Masthyka ma być kniey przysadzona dla iadu iey/ abowiem żołądek y żyły mdli ą psuie.

B ¶ Też niektorzy szafranu/ Cinamonu/ spikhi do niey przysadzaią dla iadowitosci iey.

Capitulum 10.

Senes.

A Senes iest ciepkey ā su chey wlosnosci/ roscie w Zamorskich sthronach/ Jest vżyteczne naprzeciwko niemoczam kthore z Melankolijey przychodzą/ ā thak iest dobre thym ktorzy Swietego walantego niemocz cirpią/ y tym ktorzi ku omdlewaniu przychodzą y tym kthorzy miewaią zathkanie wątroby y slezjony / y naprzeciw quartanie/ j naprzeciwko zbytnim Emoroidam/ tho iesth plynieniu krwie stolczem/ J tez na Melankolią/ kthora niemocz iesth z naruszeniem mozgu y rozumu przyrodzonego. A to gdy vwarziß sirop z tych to Listkow/ z ieleniemi iezy ki z kwiatkami Boragowemi w wodzie ā oczukrowawßy napijay sie cięplo poranu po thrunkowi naprzeciwko tym to chorobam przerzeczonem iest dobre lekarstwo.

Capitulum 11.

O Tamarindoch.

A TAmarindi wywodzą purguiącz z ciała kolere y zapalenie iey vsmierza/ á tak tez czyscią krew/ Są vzyteczne tim ktorim sie wątroba wydima dla wiatrow w niey zamknonych/ y thakież żołądkhowi/ Ma osobliwą mocz naprzeciwko ostrym á ciężkim gorączkam ktore potrzebuią odwilżania y odmiekczenia, Miara gich czo dwa łoty zaważy/ może być y mniey, á to z sokiem włoskiego kopru albo wysokiego mleczu, albo z kozią serwatką ma być dano.

Ten owocz z Włoch do nas przichodzi: Aptekarze przez niego nie mogą być: dla tich y inszych włosnosci gich.

Capitulum 12.

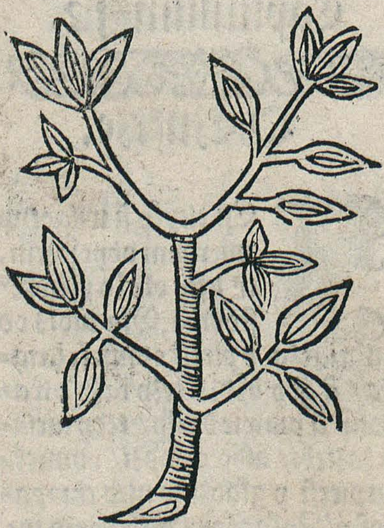
O Czukrze.

IEst cieply á wilgotny miernym obyczaiem, to iesth około pirwsze° A stopnia, Ma mocz od wilżaiączą y piersi odmiekczaiączą/ á gdy bedzie trzy razy vwarzony á prawie biały/ tedy nieiako zaziebi/ albo chłodzi/ odmiekcza piersi y gładzi w nich chropawosci/ Zołądkowi iesth barzo wdzieczny czukier.

Trzeci rozdział o rzeczach korzennych potwierdzaiączych rozmagithe członki.

Capitulum 13.

O Cinamonie.

A Jesth cieply w wtorym stopniu ă suchy w trzecim / koszthuiącz smakiem obierz dobry, Cynamon ma mocz pothwierdzaiączą mozg swoią korzennosczią / y tez stulaiączą swoią klijowatosczią / Jest dobry naprzeciwko mdlosci zolądkowey ktora przychodi z zaslebienia Dany proch Czinamonow z prochem polnego kminu w karmiach albo w polewcze.

B ¶ Tez barzo przistoyi izby Cinamon byl mieszany w szalsze / abowiem chciwość ku iedzeniu pobudza.

A gdy gi kto mastikowač bedzie / czyni w vscicch wdzięczną wonią

C ¶ Thez Cinamō tarty z rozaną wodką ă z malmazyiją ă stroną wodką ă z malmazyiją ă strocha vinnego oczctu, szafranu tartego przyczyniwszy / Jest barzo dobre lekarzstwo na sercze czasu mdlosci maczaiącz w tym szarlat albo samaczaiącz w tym szarlat albo faczeleth ă przykladač na sercze / oddala mdlosč y gorączosč serdeczną.

D ¶ Thez diascorides pisze / Cinamon kthori s czarnosci ku rumianosci pochodzi / ma wlosnosč subtelną / przyciągaiączą, otwieraiączą / zagnilosci y prochnienia każdego w ciele broniączą y odwilżaiączą.

Przez dziesiieč lat može byč Cinamon chowany / Jest rozmagithy rodzay Cinamonu ale ten iest naleпszy.

E ¶ Galienus w ksiegach kharmi pisze iz Cinamon zagrzewa zolądek y wątrobe posila / rzecz przyrodzoną paniam znamienicie poruszą w polewkhach z malmazyiją pozywany ă szafranu troche przyczyniwszy.

F ¶ Thez Cinamon ma the wlosnosč ktho z nim czestho iada / pothwierdza wzrok mdly wyiasniaiącz gi.

Capitulum 14.

Cardamomum.

C Ardamomum iest na siemie z iedne° drzewa Jest cieple y suche w wtorym stopniu/ iesth dwoiakie więtsze y mnieysze/ więtsze iest domowe/ ă mnieysze iest leśne/ a to iest rzeczone polny kmin Domowe iest lepsze/ bowiem ma w sobie więtszą korzenność/ y rumianość.

¶ Ma moc posilaiącą dla swoiey korzenności/ trawiącą y rozpądzaiącą wiatrow.

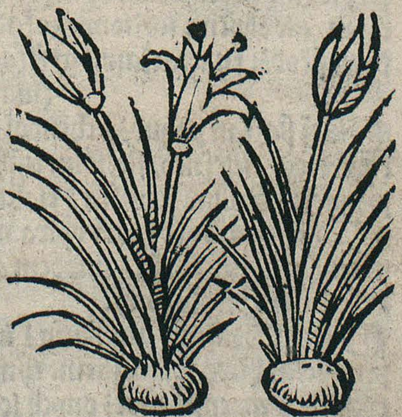
¶ Też iesth vżyteczne naprzeciw khordisacze z zimney przyczyny vwarzywszy ie w korzennym winie s troche rożaney wodki/ ă tho daċ wypiċ choremu.

¶ Też naprzeciwko mdlości mozgowey/ ktora z zemy albo z nieżyt ku przychodzi.

¶ Proch Cardamomu z prochē kubebowym wpuszczony w nos/ posila głowe znamienicie y nieżyt zawi.

Capitulum 15.

Crocus. Szafran.

S Zafran iesth ciepły y suchy w pirwym stopniu/ ă iest dwoiaki/ ie den iesth ogrodny zową gi Cartamus: po łacinie/ po polsku Krokos/ ă drugi kthory na wschod słończa roście/ Ma moc

potwierdzaiącą dla niekthorych swoich przirodzonych włosności

B ¶ Ma też moc żołądek potwierdzaiącą y naprzeciw mdłościam Jest też dobry naprzeciwko kłociu y naprzeciwko zadzierżeniu vriny, J też kto często potrzebę z boleścią vrine wypuszcza/ a to gdy vwarzysz Szafran w oliwie a mio du przesnego kthemu przyłożysz/ a thym namażysz sobie dymiona cie pło poranu y wieczor.

C ¶ Thez Auicenna pisze: Szafran prawi posila y vwesela serce jeż wolne oddichanie w piersiach czyni/ ale zbytnie iedziony/ żołądkowi szkodzi ku wraczaniu gi sklania.

D ¶ Też szafran pobudza chciwość khu rzeczy cielesney/ slezionie iesth przijaciel/ a vrine wycisk a z ciała.

E ¶ Thez twardość ktora bywa w maciczy: odmiekcza z miodem a z czosnkiem przyłożony.

F ¶ Też Szafran zmieszany z inszemi lekarzstwy serdecznemi tym rychley y mocniey moc onych lekarzstw do serca przywodzy.

G ¶ Też Serapio spowieści Rasis zacnego lekarza pisze iże była iedna brzemienna pani kthora sie długo meczyła z dziecięthkiem a niemogła go mieć/ dałem tey tak tego szafranu cło dwa złote ważyły/ z winem zagrzawszy/ miała ie za tym natychmiast y potym często kroć dawałem w takiech przygodach thakim paniam: nigdy mi niechybiło/ To są słowa Serapionis.

Capitulum 16.

Galanga. Gałgan

GAłgan iest ciepły y suchi w wtorym stopniu Jey korzeń: obieraią lepszy ktory iest rumiany a sękowaty/ cięszki/ maiący ostry smak/ a ktory iest blady a lekki/ małego smaku/ dziurkowathy zły iest a małey moczy/ Gałgan

potwierdza/rospędza y trawi złe
B wilkości.

¶ Wino w ktorymby był vwarzony Galgan/żołądek nietrawny posila/y boleści iego z zimnech wilgotności y z wiatrow grubych
C oddala.

¶ Też dla posilenia mozgu gal-
D ganow proch włoż w nos.

¶ Też dla omdlewania y kordiiakhi day proch Galganow z sokiem Boragowym choremu/ vznaß pomocz.
E

¶ Thez czasu krwie pußczania, Galgan w vściech trzimany, broni omdlewania.

Capitulum 17.

Mußkatowy kwiat.

A Mußkatowy kwiat iest ciepły y suchy w wtorym stopniu, Mußkatowy kwiat bywa obierany z drzewa y z orzecha mußkatowego/ Ma mocz potwierdzaiączą dla swotey korzenności/ rospędzaiączą y thrawiączą złe wilkości/lepßy kwiath ktory ku żołtości iest podobny / smaku iesth ostrego z małą gorzkością, Mußkat czarny albo śmiady ktori ostrego smaku w sobie niema/ten nieiest vżyteczny.

B ¶ Wino Mußkatowego kwiatu/ iest vżyteczne dla potwierdzenia niestrawnego żołądka.

C ¶ Też mozg potwierdza gdy gi będzieß mastikował w vściech/ A proch iego w karmiach pożiwany serdze mdłe posila y Kordiiake oddala.

Capitulum 18.

Nux Muscata. Mußkatowy orzech.

Piper. Pierß.

ORzech Mußkathowy iesth ciepły y suchy w wtorim stopniu/ iesth owocz zdrzewa iedne° ktore roscie w Indijey, Jesth smaku ostrego/ posilaiączego, trawiączego/ Jest owocz ważny/ ă ktory z siebie prochu niewypuszcza kiedy gi kamiesz/ then ma byc obierany iako lepszy. A

B ¶ Kto gi poranu iada/ żoladek posila, ă dobrą barwe liczu vczyni/ ă to iest czesto doswiadczono.

C ¶ Wino Mußkatowego orzechu/ przyczyniwszy troche mastiki żoladek zaziebiony y insze wnetrznosci zagrzewa y posila.

Capitulum 19.

PIerß iest gorączy ma ko nie w czwartim sto pniu/ ă suchy okholo wtorego stopnia, Jest Pierß troiaki / Jeden czarny ktori zową Melano piper/ Tenze iesth nalepszy y na korzenniejszy/ Drugi zową dlugim Pieprzem, Trzeci Pierß iest biały, Ten zową Lenko Piper/ Jest owocz z iednego drzewa ktore roscie w Indijey / Niektorzy powiedaią izby Pierß czarny sie stawał dla warzenia/ albo dla te° iż gdi gi maią zbierać tedy zapalą ono drzewko ktore iest tako by żytho na kthorym Pierß roscie A

dla wypędzenia weżow ktorych barzo wiele bywa miedzy Pieprze ā tak dla oneº ognia staie sie czar nym y zmarszczonym iako wid a= my/ ā Jest napodleyszy

Czarny Pierz ma moc rospądza iącą naprzod/ potym trawiącą. Ale Pierz biały y długi nietak do brze trawi.

B ¶ Pierz w karmiach pożywany czyni dobre trawienie żołądkowi, Ale ludziem ktorzy są kolerycz neº przyrodzenia y krewnego: niedo= brze snim częstho iadać/ abowiem ie wysusza y krew wnich pali, ā tak potym trąd na liczu sie dla niego działa.

Capitulum 20.

Reuponticum.

A REuponticum iest po= dobne Reubarbaro ā to czo sie thycze wną= trza/ Jest ciepłe y su= che/ Ma mocz wyczyściaiącą dla smaku cirpniączego,

B ¶ Ma mocz pedzącą vryne z inszemi wilkosciami/ ā to dla swo iey gorzkosci.

C ¶ Wino w ktorymby było vwa rzono to korzenie ā przilać ku nie= mu soku włoskieº kopru/ ā troche

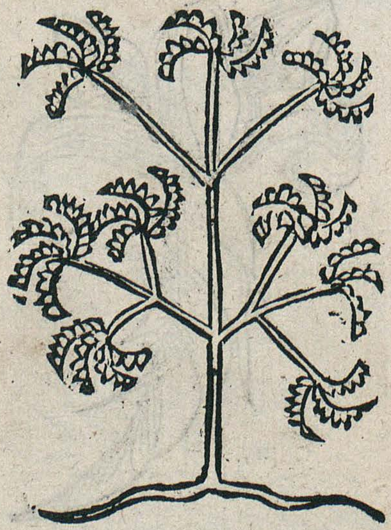
oczukrowawszy/ ktoby miał twar dość na slezionie albo w watrobie z zimney przyczyny, iest barzo do= bre ku piciu/ porānu trunek/ wie= czor drugi.

D ¶ Też proch tego Reuponticum z miodem czystym zmieszany/ kto by miał chrobaki w żywocie/ zabi= (ia ie.

E ¶ Też vczyń plastr z prochu teº to korzenia/ z oliwą/ ā z wosłkiem przyłożysz gi na mdły żołądek iest li gi chczesz posilić.

Capitulum 21.

O Sandalech.

A Sandalij są Zimne w trzeciem stopniu/ ă suche w wtorim stopniu A iest gich rodzay tro iaki/ to iest Jedny są biale/ Drugie są iakoby czyrwone/ Thrzecie są prawie żolte/ ă ty są nalepsze/ Potym czyrwone/ A potym biale.

B ℭ Są vżytheczne naprzeciwko boleściam żoladkowym y wątrobnym ktora bywa z koleri czyrwoney.

C ℭ Czyrwone Sandali są zimnieysze niżli bale y niżli żolthe/ A są też barzo vżyteczne/ abowiem gdy sie wilkhości że krwią ciągną do kthorego członku bolączego ă mdlego/ Tedy ty Sandali zasta nawiaią i powciągaią plynienia

D ℭ Są theż dobre naprzeciwko kordiiaczce ktora bywa w febrze/ ă to gdy proch Sandalow rozmącisz w mleczowey wodzze/ ă wtim chusthecżke rozmoczywszy przylożysz na sercze/ ă kto ma wątrobe zapaloną/ tedy y na wątrobe tho lekarztwo znamienicie pomoże.

E ℭ A gdy proch Sandalow zmieszasz s trochą Kanfory, z wodką rożaną / ă rozmoczywszy w thym chusteczke przylożysz sobie na skronie/ bolesć glowy vsmierza ktora z gorączey przyczyny przychodzi.

F ℭ Theż proch Sandalow czyrwonych zmieszany z wodką psinkową/ albo kurzey nogi/ ă wtym rozmoczywszy chuste przykladay na bolącze nogi.

Capitulum 22.

O Lepie.

A Jemiolo roscie na drzewie Debowym / y na Grußkowym drzewie, Debowe Jemiolo iest nalepsze ă możesz ią w zielonosci dlugo zachować/ Ma moc subthyliuiącą/ przyciągaiącą y rospądzaiącą,

A zwłaszcża ta iest nalepsza ktora iest swieża/ gładka/ wnątrz blada ă że wnątrz zielona/ Zagrzewa/ ale nierychło/ maiącz w sobie wilgot nosć zbytnią/ odmiekcża wrzedzienicże y czyni w nich rychło rope/ ă to gdy zmieszasz Jemiołe iednako z żywicżą sosnową.

B ¶ Też lepstey tho Jemioły/ z woskem pod iedną miarą zmieszany/ ă troche mniey sosnowey żywicże ktemu prziczyniwszy / stego bedziesz miał masć kthora iest odmiekczaiąca j rospądzaiąca wszelkie twardosci/ ă zwłaszcża sleziony/ y też ktore bywaią na członkoch v nog albo v rąk Jako v ludzi francżowatych guzy: na ktore możesz przykładać tey przerzecżoney masci przyczyniwszy oliwy albo kaczego smalczu/ odmiekcża y rospądza guzowatą twardosć.

Capitulum 23.

Zinziber. Jmbir.

JMbir testh ciepły w threcim sthopniu/ ă wilgotny w pirwszim A Roscie imbier za morzem ă zwłaszcża w Jndiey.

B ¶ Wino w ktorymby był vwarzony Jmbier z Figami suchemi/ y z rożynkami /iest pomocżne naprzeciwko ciężkosci piersi/ y naprze

ciwko kaszlowi/ ktori z zimney prżi czyny pochodzi.

C ❧ Też proch Imbirowy z Figami zmieszany/ á vtłoczony w możdzerzu/ Jest też vżyteczny naprzeciwko tymże przerzeczonym chorobam.

D ❧ Też gdy vwarzysz Imbier w winie z kminem/ á tego sie napijesz/ boleści żołądkowe y inszech wnetrznośći vśmierza kthore z wiatrow ostrich bywaią.

E ❧ Thez proch Imbierowy Na bawełne wpuszczony/ á ktho ma wydymanie chciwość na stholecz przez vczynku/ przyłoz te Bawełne y stym Imbirem na stolecz/ o deydzie ta choroba.

F ❧ Też wten czas gdy ktory człowiek padnie na ziemie dla niemoczy Swietego walantego/ włoz tartego Imbiru w nos dla kichania: ktore iest barzo pomoczne na te chorobe.

G ❧ Też Imbier z miodem przyprawiony/ iest wieczey zagrzewaiączy nizli z czukrem przyprawiony/ Aczkolwiek oboy iesth dobry tym ktorzy są skłonni ku paralizowi/ y też tym ktorzy są zimnego á flegmistego żołądka.

Czwartha część o Owoczoch y o nasieniu rozmagitim ktore z ziół pochodzą.

Capitulum 24.

Amigdale. Migdały

Migdały słodkie są ciepłe y wilgotne w pirwszym sthopniu/ á zasie gorzkhie Migdały są ciepłe y suche w w torim stopniu/ Gorzkie są wieczey pożyteczne ku lekarzstwam nizli słodkie/ A słodkie wieczey vżyteczne ku iedzeniu/

Gorzkie migdały ſą dobre na przeciwko kaſzlowi/ y naprzeciwko dychawiczy kthora z zimney przyczyny pochodzi/ Tym obyczaiem vzywaiącz/ Stłucz Migdały w możdżerzu ä przikloż knim czukru A thak gich pożywaj/ czo dwa orzechy włoſkie zaważą.

Oleiek z gorzkich Migdałow ieſt dobry naprzeciw głuchości/ I też gliſty z żywota wypądza y vmarza ktho by ie natſzczo iadal/ albo ſnich vczynić plaſthr ä przyłożyć na żywot proſto na pepek.

Thez wywodzi paniam mieſięczną chorobe/ to ieſt gdy vczyniſz czopek z bawełny ä rozmocziſz gi w tym oleyku/ kthory włoż do macicze na nocz.

A ieſtli go wiele weżmieſz po obiedzie Tedy wyciſka pokarmy z żołądka ä rychło czyni ſtolecz.

Też ſłodkie Migdały ſą dobre ku iedzeniu/ thak w polewkach iako czukrem obleczone/ Y marcipany z czukrem vczynione ſą barzo dobre ſmaczne ä roſkoſzne ku iedzeniu/ Wſzelkim obyczaiem człowieka tuczą/ krew dobrą czynią/ żołądka nieobciążaią/ wolne odychanie pierſiam daią/ A nawieczey oleiek z ſłodkich Migdałow vczyniony/ ieſt dobry na cięſkość y na bolenie pierſi, ciepło pomazawſzy pierſi.

Też boleści wſzelkie y zatwardziałości macicze leczy z wierzchu pomazawſzy/ y też Peſſarium/ to ieſth z bawełny czopek vczyniwſzy ä w onym oleyku rozmoczywſzy/ włoż do macicze na nocz vwiązawſzi nicią iedwabną za koniecz, odeydzie bolenie za tim lekarzſtwem

Capitulum 25.

Citonia. Pigwy.

PIgwy ſą rozmagite/ Jedny ſą ſłodkie/ drugie takiego ſmaku iako leſne iabłka niedozrzałe, A drugie ſą maiącze w ſo-

bie cirpnoſć / Cżwarte ſą kwaſne Ty Pigwy ktore ſą ſlodkie maią w ſobie nawietßą wilgotnoſć / A le kwaſne y inße ſą wieczey zimne

B ¶ Maią mocz ſthulaiącząn ran ă bronią pkynienia Wilkhoſci do wrzodow / ă to na przodku.

C ¶ Też vmocznia vſtka żolądko we / ă kto ma biegunkę: zaſtanawiaią.

D ¶ Oleiek Pigwiany też ieſth na ty przerzeczone rzeczy vżiteczny.

E ¶ Naſienie Pigwiane ieſth odmiekczaiącze przez żadnego zaciſkania.

F ¶ Oleiek Pigwiany ieſth dobry na roſpadliny kthore bywaią od mrozu, ytez na kroſty ſwierzbiącze

G ¶ Sok Pigwiany ieſt vżyteczny tym ktorzy krwią pluią. A naſienie ochrapienie gardla / y cießkoſć pierſi: oddala.

H ¶ Tez wraczanie zbytknie zaſtanawiaią y pragnienie oddalaią, y chmiel z glowy wypądzaią.

I ¶ Syrop Pigwiany tez naprzeciw tymże chorobam ieſth pomocny.

K ¶ Tez Lektwarz vczyniony z pigwow / Ktory zową lekarze y aptekarze Diiacitoniton / Jeſt barzo dobry naprzeciw kaſdey biegunce / przed obiadem w pol godziny wzięty / ă po obiedzie iedziony, nie dopußcza dymom z żolądkha do glowy wſtepować.

L ¶ Takież też ſama Pigwa vpieczona ă potim z czukrem iedziona takież vczyni / Jedno iż Diiacitoniton Lekthwarz vczyniony ieſth ſmaczniey ßy y żolądkowi poſilenie wietße daie.

M ¶ Thez Pigwy w wodzie vwarzone, ſkogo ielita wychodzą wley tey wodki kliſterą weń / Thakież y macicze wychodzączą wciſka na ſwe mieſtcze, maczaiącz chuſthę y przykładać tam na to mieſtcze pirwey ią reką włożywßy tam gdzie ma być / ă tho czynią pigwy dla ſwey wielkiey kwaſney cirpnoſci.

N ¶ Tez ſirop Pigwiany kthory w aptekach czynią / ieſt barzo dobry ludziem ktorzy checi khu iedzeniu niemaią, natßczo lyßkę albo dwie polykany: czyni wielkhą chęć khu iedzeniu.

Capitulum 26.

Capparis. Kapari.

Kapari ſą cieple y ſuche w wtorim ſtopniu / Liſcie Korzenie / ſkorki / A Owocz / y kwiatki kaparowe / wchodzą w lekarſkie wieczy.

B ¶ Ma mocz pothwierdzaiącą

żołądek y pobudza chciwość ku ie
dzeniu/ wątrobę y śledzione zem-
dloną potwierdza y twardości ich
oddala/ ā zwłaszcza wino w ktho-
rymby były vworzone skorki Ka-
parowe/ Jest vżyteczne na ty prze
rzeczone członki y niemoczy/ Jest
proch vżyteczny z skorek Kaparo-
wych wespołek z prochem Bagni
stowych skorek ā z cukrem/ zmie-
szawszy ty rzeczy: pożywaj gich.

E ¶ Też naprzeciw glistam owoc
Kaparowy iedzony: wypądza ie z
żywota, y śledziony skazi naprawia

D ¶ Też przeciw kolicze/ Weźmi
poł funta skorek Kaparowych po-
warz gich w soku Chebdowego ko
rzenia/ ā potym dobrze ocukruy
iż będzie s tego iakoby sirop/ ktore°
poranu y przed wieczorem sie na-
pijay, Jest też ten sirop na boleści
członkow dobry.

E ¶ Też proch z korzenia Kaparo-
wego wzięty pod miarą sześć łyżek
srebrnych/ Ruty listkow iey dobrą
garść/ vtłukszy rutę czyście/ zmie-
szay z Kaparowym korzeniem iuż
też na proch vtłuczonym, ā potim
weźmi poł kwarty winnego octu
albo trochę więczey/ potym włoż
then proch kaparowy z oną ruthą
miałko vtłuczoną do one° octu,
y przywarz onego tak długo iako
by trzy pacierze spiał/ Thedy ktho
ma bolenie w lewym boku w śle-
zionie/ albo kre/ albo natwardze-
nie/ Rozmoczywszy modrą sukien
ny płath w onym occie / przyłoż
na on bok lewy na słabiżne y na
ziobro żołądka nietykaiącz/ rospę
dziż one kre/ thwardość y bolenie
odeydzie, ā stolczy nieczystości iako
purgacyią z ciebie poydą, A to iest
nauka Auicenny iuż częstho kroć
skuszona.

F ¶ Takież też Kapari z octhem
ā z oliwą y z drobnemi rozynka-
mi iedzone/ śledzione pothwierdza-
ią y chęć ku iedzeniu czynią.

G ¶ Też olejek Kaparowy w apte
khach czynią/ na thwardości y na
bolenie śledziony iest doświadczony
gdi nim śledziona ciepło będzie kiel
ko razow namazana.

E

Capitulum 27.

Caſtanee. Kaſztany.

KAſztany ſą zimne oko
ło pirwſzego ſtopnia/
barzo małą cieplość
w ſobie maiąc/ Kto
by ie chciał przyrownać do żole-
dziu/ tedy w nich naydzie więtszą
łacznosć ku ſtrawieniu/ ale pier-
ſiam ſą niedobre, ā thak kaſzel po-
budzą/ y boleſci głowy dla ſwoiey
nieſtrawnoſci przywodzą. Ale pie
czone ſą lepſze ā niemaią thakiey
złoſci/ iedno iż czynią zatwierdze
nie żywotha z nadymaniem wia-
trow.

Capitulum 28.

O Figach y o Pineach/ to ieſt o ſzyſzkach/ y o rozynkach.

FIgi ſą dwoiakie, ſwie-
że y ſuche/ Swieże ſą
małey mocy dla wil-
kosci gich zbytniey/ ſu
che Figi ſą lepſze y mieſnieyſze, ich
moc ieſt zagrzewaiąca około pir
wſzego ſtopnia/ ā więtſzey ſucho-
ſci.

¶ Tez maią mocz trawiączą y rospadzaiączą twardosci wrzedliwych / a zwłaszcza gdy ie stłuczesz z mąką ięczmienną, albo z osrzodką białego chleba miodu przesne° przyłozywszy / Thez odmiekczaią zywot y stolcze czynią.

¶ Tez woda w ktorey vwarzysz Figi / iesth podobna w moczy wodzie miodowey.

¶ Figi suche są dobre khu iedzeniu / ale pragnienie czynią / ochrapienie y ciezkosć w piersiach oddalaią / Y tez bolesci miechierzowe, nyrczane, vsmierzą / a czynią dobrą barwe na liczu.

¶ Tez gdy vwarzysz Figi z Izopem w prosthey wodzie / a oczukrowawszy napiiay sie iey dla dychawicze y dla ochrapienia / Nyrczanych i miechierzowych niemoczy y dla kaszlu zastarzałego / y bolesci płucz vspokoia.

Pinee / to iesth za[illegible]morzskie szyszki Są ciepłe y wilgotne w pirwszym stopniu, dichawicznym y tim ktorzy suchoty maią: są barzo dobre.

¶ Maią tez mocz wyczysciaiączą / odmiekhczaiaczą / y odwilzaiączą / są dobre thym ktorzy maią bolesć w płuczach y w piersiach.

Capitulum 29.

Iuiube s sebesten.

Iuiube sebesten są owocze ciepłe y wilgotne / A zwłaszcza Iuiube maią włosnosć oddalania ostrosci krwie ktora bywa z ophitosci koleri / służą tez dobrze piersiam / płucam, bolesciam nyrkowym / miechierzowym / Iedno iz zołądkowi nie są dobre / abowiem mały pokarm z siebie daią / a strudnoscią sie trawią, w flegme sie obraczaiącz.

¶ Serapio Sebesten iest mierne w ciepłosci y w zimnosci / Odmiekczaią zywot tym ktorzy miewaią gorączki / Y naprzeciw kaszlowi ktori z gorączosci przychodzi są dobre.

C ¶ Reume też ciepłą y gorącość vriny oddalaią ktora z ostrey wilkosci kolericzney bywa.

D ¶ Też aptekarże ztego zamorskiego owoczu sebesten rzeczonego czynią barzo wdzieczny y vżyteczny lektwarz ktory thym imieniem zową, to iest Electuarium de Sebesten/ pospolicie doctorowie daią ten Lektwarz ludziem ktorzy maią febre tercijane, ă nawiecey dzieciem y paniam brzemiennym/ bo iest rzecz nicz nieprzikra, może być dany tak z czukrem albo z wodkami, z Mleczową, z podrożnikową z Boragową. Miara iego vncija czała/ ă to młodemu człowiekowi/ Ale stharemu dziesieć dragm możesz dać/ A wszakoż otho masz Recepte do apteki na febre tercijane. Weźmi electuarium de Sebesten siedm dragm/ Electhuariū de succo Rosarum dwie dragmie, Miodku Rożanego poł vncijey/ Wodki podrożnikowey/ Boragowey/ Mleczowey/ rowno po vncijey/ Vczyń trunek dayże tho na switaniu ciepło wszitko razem wypić, może vsnąć iedno sie niepocić A w sześć godzin pothym ieść/ ale nie tego dnia ma być brano to lekarzstwo kiedy iest febra/ ale kiedy iey niemasz.

Capitulum 30.

Pruna Damascena.

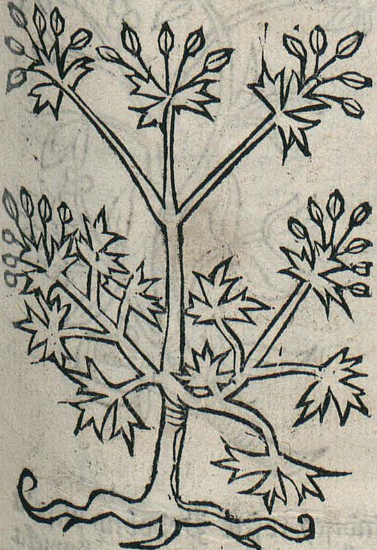
Sliwki węgierskie.

SLiwki są zimne y wilgotne/ ă są dwoiakie Jedny są czarne/ drugie czyrwone/ ty sliwki ktore są czarne ă przytwardsze/ są lepsze/ Maią moc chłodzączą y odmiekczaiączą wnetrznosci/ ă tak w gorączych febrach są dobre.

Capitulum 31.

Anisum. Anyż.

A Nyż iesth ciepły y suchy wtrzecim stopniu Jest to nasienie słodkie z niekthorego ziela ktore tymże imieniem zową/ Ma moc ztrawiącą/ rospądzaiącą wiatrow.

B ❡ Rzyganie ktore z niestrawnosci żołądkha przychodzi/ gdy te vwarzysz w winie przyłożywszy ma styki/ Cinamonu/ a tego sie poranu masz natszczo napijać.

C ❡ Też przyrodzoną chorobę paniam wypądza/ to iest gdy vwarzysz Anyż w winie/ a k temu przyłożysz czo dwa złote zaważy Triferam magnam/ To iest lektwarz ktory w aptecze czynią.

D ❡ Thesz naprzeciwko zathkaniu wąthrobnemu y sleziony/ Anyż z ieleniemi ieżyki vwarzony w wodzie: pomaga/ Nasienie męszczyznam mnoży y w piersiach mleko

Capitulum 32.

Laurus. Bobek.

A Bobek Iesth owocz z Bobkowego drzewa, Liscie Bobkhowe w chodzi w lekarzstwa, Są ciepłe y suche/ Jądrka bob-

kowe mocznieysze są/ ă dla swoiey korzennosci maią moc potwierdzaiącą/ rospądzaiącą/ y thrawiącą wiatrow.

B ❡ Owocz Bobkowego drzewa na proch stłucz ony/ ă pothym na panewcze zagrzany / ă na głowe posypany, flegme wysusza y mozg potwierdza, Albo w worek zawiązawszy ă na głowe przykładay.

C ❡ Też naprzeciw nieżytowi zimnemu/ warz bobek z rożą w garncżu zalepiwszy/ ă potym trzymay nos nad oną parą na nocz y poranu/ ă pothym sobie oną wodą vmyj licze y czoło.

D ❡ Thez oleiek Bobkowy boleści żołądkowe vspokoia kthore z zimnosci pochodzą/ Jtez przeciw boleściam nożnym iesth dobre liście Bobkowe vwarzone w wodzie ă tym nogi naparzać/ Jtez macice potwierdza y wyczyścia/ ytez poczecie richłe sprawnie. Pandecta/ Platearius o tym swiadczą.

Capitulum 33.

Cubebe. Kubeby.

A CVbeby są ciepłe y suche miernym obyczaiem, Jesth owocz z iednego drzewa ktore w

Indiiey roscie Podobny pieprzu białymu/ Potwierdza człowieka mdłego á nawiecey z wodką Boragową.

B ❡ Wino Cubebow iesth dobre tym ludziem ktorzy kordiiake maia/ y też naprzeciwko rzucżawce y naprzeciw zimney rewmie/ ă to Cubeby na czukhrze przyprawione(w aptekach naydzieß)y sama wonia iest vżyteczna naprzeciw tym chorobam/ mozg y pamięć posilaią/ Są ciepłe y suche w wtorym stopniu.

Capitulum 34.

Faba. Bob.

A Bob iesth zimnego ā suchego przirodzenia Poki zielony, tedi iest wilgotni wpierwßim stopniu/ ā mako tuczy/ grube wil kosci czyni/ ā żokądek obraża/ gru bą krew czarną/ to iest melanko- lija czyni/ y dymy miąßße/ ā prze to mozgowi iest niedobry dziwne sny nań przywodzącz/ ā wßakoż dobrze vwarzony nictak iesth ßko- dliwy.

B ¶ Też woda w ktorey wre Bob licze czyści/ ā ießcze lepiey gdy kro chmalu przykożyß.

C ¶ Wo[illegible]ha z kwiecia Bobowe° oczy wyiasnia.

Capitulum 35.

Fenum grecum.

Bnadalecki

Fenum grecnm iesth ciepke y suche, Ma stu laiącza mocz/ Thra- wiącząg/ y odmiekcża cząc zą. A

¶ Aby sie wrzedzienicza rychko zebrała/ Weźmi mąki te° fenum grecum ā zmießay ie z żołthkiem iaiecznym/ ā tego przikoż na wrze dzienicze. A gdi te mąke zmießaß z terbentiną ā z żołtkiem/ tedy sie wnet przepuknie wrzod/ ā gdy khu thym rzeczam przyczyniß mąkhi z B

nasienia lnianeº/z nasieniem wysokiego mleczu/bedzie lepiey.

C Tez gdy vwarzysz mak e Fenu greci z mąkhą lnianego nasienia/y thez z nasieniem wysokiego slazu/thak iz stego vczynisz plastr ktory przykladay na bolączy zolądek / y thez na opuchline czlonku taiemnego meskieº/bolesć vsmierzysz.

Capitulum 36.

Semen lini. Lniane nasienie.

Nasiente lniane iest cieple w pirwszym sthopniu, wilkosci y suchosci mierney/zoladkowi iest niedobre dla czynienia wiatrow/ ale vrine pedzi,kaszel vsmierza/ y piersi czysci z nieczysthosci flegmistych/ á to gdy go kto w potrawach pozywa.

C Albo thez mąka sthego nasienia zmieszana z mąką Fenigreci/ z maslem maiowym/ á thego namazawszy na chuste cieplo/ przyloz na ciezkhosć piersi/ przez noc vznasz pomocz.

C Tez ten plastr iest dobry przykladać gi na czlonki w ktorych pa nuie kurcz, Prawie iest podobne w moczy nasienu Fenugrekowemu

Capitulum 37.

Lupinus.

Lupinus iest cieply á snchy w trzecim stopniu/ Ma mocz vrine pedzącza/ á są dwoiakie/ Jedny są slodkie/ á drugie gorzskie/ Ty ktore są gorzskie wieczey sie godzą ku lekarzstwu.

C Mąka stych gorzskich Lupinow zmieszana z miodem/ iest do-

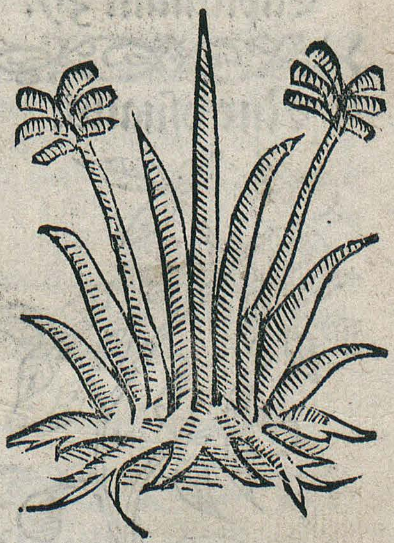
bra ku iedzeniu tym ktorzy glisthy maią w żołądku albo w telitach / ă gdy knim przyłożyß soku piołynowego, tedy będzie lepiey.

C ¶ Teżplastr vczyniony z mąki thych Lupinow gorzſkich z sokiem piołynowym/ ă sthrochą czarney Heleny / sthego vczyniwßy plastr przyłoż gi na żywoth dziecięciu / glisty tym wypędziß.

D ¶ Wino w ktorymby był vwarzony Lupinus/ Jesth dobre thym w ktorich sie opuchlina mnozy wnetrzna/ J theż naprzeciw zatkaniu wątroby y sleziony z sthrony zimney przyczyny.

Capitulum 38.

Milium. Proso.

PRoso iest zimne w pirwßim stopniu ă suche w wtorym stopniu. A Mocz thego nasienia iest wysußaiącza/ ă przeto zaciska żiwot wysußaiąc gi, ale zewnątrz Proso przyłożone/ chłodzi ă wysußa wieczey.

B ¶ Jesth rzecz nietuczna Proso/ Biegunkę zastanawia/ zagrzawßy go na panwi y nasypać w worek/ ă on worek ciepło przykładać na żywot / thedy zastanawia bie-

gunke/ ä vrine pedzi ku wyßciu.

C ¶ Tez Proso z solą na panwi zagrzane/ ä w chuste wsypane, kolike vsmierza tak ciepło na miestcze gdzie iest kłocie przyłożone.

Capitulum 39.

Nux vsualis.

A Orzechi wszystkie są gorącze w trzecim stopniu/ ä suszą w wthorym/ żołądkowi zimnemu Jesth dobry y pozytheczny pokarm/ Gorączemu żołądkowi w Kolere sie obraczaią/ ä Dymy ſnich wzgore wstepuią/ ätak oczi zaćmiewa y bolesć głowy czynią z zawraczaniem / Tez czynią piſzczenie w vßu.

B ¶ Rano z rutą osoliwßy y z figami iedzone/ iadom y trucinam ſie przeciwi/ ä stłuczone z rutą ä z solą, vkąßenie od iadowitego czeo goij/ y iad wyciąga kiedy przyłożyß na rane.

C ¶ Stare Orzechy masthnieysze ä ku iedzeniu gorße/ głowe z gorączości obciążaią/ oczy zaćmiewaią/ młode nie tak ßkodzą.

D ¶ Tez stłucz orzechy ä przyłożić na ociek kość czyczkow/ ſcieńczą ie Skora włoskiego orzecha vsußona, ä na proch stłuczona ten proch wysußa bez kąsania/ Listhy iako y skora/ czyrwoną biegunke zastanawiaią/ Sok z liscia wpußczony w vcho, gnoy ſnich iako y wirzbowy wysußa. Popioł they skory w winie pithy: vpławy niewieście zastanawia/ y thez gdy go włoży do macicze. Sok pity/ glisty z żywota wygania.

E ¶ Nowego orzecha iądra rozezwać w vstach ä przyłożyć na bolączke przepukłą ktora bywa z melankolijey/ goij ią/ y suche żyły obrazone goij/ ociek kości ſcieńczaią ä zwłaßcza piersne.

F ¶ Oleiek tych orzechow iest wilki/ wrzodi roziadaiące ciało y krosty złe goij/ y tez fistuły w oczach y w zadku/ Sok iego ſmrod oddala wßelki.

Capitulum 40.

Auellana. Laskowe Orzechy.

A Orzechi laskowe są cirpnieysze nizli włoskie, dla więtszey części ziemie ktora iest w złożeniu gich/ Gdy gich kto wiele albo częstho pożywa / boleść w głowie czynią/ żołądek nadymaniem rozciągaią, Ciału zdrowemu thuczność dawaią, Rozetrzeć ie ā dać z brzeczką pić/ kaszel vkładaią /z sadłem niedźwiedzim stłuczone, włosi chędożą, Orzechy małe są ku strawieniu trudne dla gich zimności / Suszone troche niewadzą żołądkowi/ ale głowie y oczam szkodzą Thelko maią mocz od rybnech iadow zachowawaią człowieka.

B Oleiek snich iesth vżytheczny naprzeciw denney boleści, y boleści suchech żył/ y też na otoki ran.

C Sok z szeszelinek/ To iest z owych czaszołek zielonych w ktorich orzech Laskhowy siedzi/ Smrod z czegoby sie kholwiek poruszył od człowiekha / odeymuie gi/ Y thez smrod pod pazuchami zmieszawszi gi z koperwaserem.

Capitulum 41.

Nespilum. Neszpuły.

A Neszpuły iest owocz iednego drzewka kolcze małe iako iabłuszka / Jest cierpniączy/ pokarm dobry żołądkowi wilgotnemu/ ytez cieczeniu krzew ze krwią Ten owocz długo nie zra/ niegdy sie doleży iakhoby gniłki/ Moczy iest zimney ā suchey w pirwszym stopniu/ Wieczey służą ku lekarstwam nizli ku pokarmu/ wnatrz ma trzy peczki/ dla tegoż ie zową

po grecz ku Tricoctum.

B ℭ Thez wraczanie z gorączości stanowi y czyrwoną niemocz / żołądek w gorączości posila / Thez ku iedzeniu daie / dymy ktore z flegmy pochodzą niedopuszcza gim wstępować w głowę y do oczu.

C ℭ Thez krew grubą działaią / a przeto pożyteczniey ie ieść przed iedzeniem nizli po iedzeniu, Warzone z koriandrem a ieść ie / cieczenie brzucha zastanawia.

Capitulum 42.

Pomum citri.
Czytrowe iablka.

A JAbłko Citrowe ma w swoiem słożeniu skorę mastną / w posrzodku wodność kwasną, y nasienie / To wszytko iest rozdzielnego przyrodzenia, Skora iest gorącego a suchego słożenia / Ma mocserce posilać / omdlewanie odeymuie / Nieprzyrodzoną chęć ledaczego niewiastam chciwem odeymuie, W mor uczynić proch z they skory / z nasienia gwoździkow tych z ktorich wience wiją, a tego prochu w winie pożywać / zachowawa serce od iadowitego powietria.

Capitulum 43.

Dactillus. Dactilli.

DActilli ieſt owocz pal mowy/ ă palma z ie-dney peczki nie dlugo thrwa/ ale gich muſi niektelkho weſpolek vſadźić iże ſie zroſthą ſpolem ă tak pewniey mogą ſtać, naprzod wſchodzą z pecki iako koſaciecz/ pothym poſrzodek twardnieie ă liſty ſie ſpolu zraſtalą/ ă dopiero we ſtu lat owocz dawaią/ ă tho w khraginach gorączech/ iako w ziemi Paleſtinſkiey, ă owocz na ßypolcze nie wiſi/ ale ſiedzi na Latoroſli/ ă od gorączoſci ſloneczney y od powietrza zra, Peczki ma dlugie iako żoladz, Owocz ieſt gorączi y wilgotny z przirodzenia w drugim ſtopniu/ krew grubą mnożą ſwoią nieſtrawnoſcią/ iedno żeć wzdy ſą ſtrawnieyße nizli Figi ſuche, bo wietßą wilkoſć maią/ wątrobe zatykaią, na dyma ſlezione/ Gruboſci ſthwardzaią/ Zebom ßkodzą/ glowie y żoladkhowi/ ă zwłaßcza ludziem Kolericznym, bo oni maią wątrobe gorączą ă thak gim ieſt ßkodliwy ten Owocz / bo w nich kolere mnożi/ Ynßego przykodzenia ludzie ckuſcieią od nich.

¶ Dla przeczyſcienia Lektwarz ſnich dzialać tak/ Wezmi Dactil low iedne Libre/ miodu pol libri/ poſmaż tego oboyga na weglu, ă gdi z ſtawiß z wegla wloż kniemu tych reczy/ Spikt/ imbieru/ galganu/ Cinamonu/ każdego ſnich po lotu, Dijagridium ßeść lotow ă zmießay ſpolem, Ten Lektwarz ieſt dobry przeciw gorączcze y przeciw klociu w bokoch pod żebry/ bo odmiekcza żywot. B

¶ Palma z ſwemi Latoroſlami, z kwiatem/ z ſkorą/ z peczkami ſą cierpniączego przyrodzenia y ſuchego/ rany wyſuſza y naraßcza/ mdloſć żoladka poſila/ ă wracźanie zaſtanawia. C

Capitulum 44.

Malus granatum.

Mala granata ſą iabka iakoby makowicże, roſthą na iednym drżewie we włoſzech/ Mala granata ſą dwoiakie/ iedny ſą ſłodkiego ă drugie kwaſnego ſmaku/ ă tak y mocż tych iabłek ieſth inßa kwaſnych ă inßa ſłodkich/ ă wßakoż poſpolitha mocż y włoſnoſć Granatow ieſt wyſußaiącża dla cirpnienia gich/ A nawiecżey ſkorki granow maią włoſnoſć wyſußaiącżą.

Z ſamych granathow dobra ſie krew mnoży, Słodkie granati ſą chłodżącże y odwilżaiącże.

Auicenna piße onich ă żwłaßcża o kwaſnych iże Kolere vſmierżaią / ă niedopußcża iey płynąć do żołądka/ Wino granatow to mocżniey ſprawia.

Jądrka granatow ſtłucżone ă ż miodem żmieſzane, tym namażuy rany ż żłych kroſt.

Jabłko granatum ktore ieſth ſłodkie, to odwilża żołądek y mięcży gi/ ă tak ku ſtolcżom pożyprawuie/ Ale kwaſne poſpolicie ieſth lepße żołădkowi/ Jądrka niemaią w ſobie żadnego pożytku ku iedżeniu/ Y owßem ſą niedobre.

Telko ſtłucżone ă ż prżeſnym miodem żmieſzane / kthoby miał boleſć w vßow / tego prżykładay w vßy, Takież kroſty v dżieci ktore bywaią wvſciech na podniebieniu tym namażuy.

Kwiaty tego (to ieſt balanſtia ſą cierpniącżego ſłożenia/ żimne° prżyrodżenia w pirwßim ſtopniu, ă ſuchego w wtorym, rany ſpaiaią y wßytki cieczenia żaſtanawiaią/ żeby vmocżniaią/ W miaſto kwiatu biorą pod cżas wierżchołki te° iabłka, ſą lepße y żdrowße.

Skora tych iabłek/ tho ieſth Pſidia/ thez taką ma mocż czo y kwiat/ Wracżanie żaſtanawia/ y

keż płyngcżą krew z rany/ to ieſth proch iey z białkhiem Jaieczńym zmieſzany y przyłożyć iako plaſtr/ W occie ią warzyć ă w tem geb ke maczaiącz przykładać na trze- wa proſto: cżirwong biegunke za- ſtanawia.

Też proch iey z rożana wod- ką zmieſzany ă wnos wpuſzczony cieczenie krwie zaſtawia/ zmieſza- ny z wodką babczaną/ ă w tehm rozmoczyć kes bawełny y włożyć do macicze/ krew ſniey płyngcżą zaſtanawia.

Też iabłko granatum gdi ieſt ſwieże vwarzywſzy ie w winie / ă potym ie ſtłukſzi przyłoż na vſzny wrzod/ vznaſz pomocz.

Też ſłodkie granata odmiek- czaią pierſi, ale kwaſne zacieſnia- ią/ y ochrapienie czynią.

Egdy vwarzyſz granata w de ſzczowey wodzie/ ă kto krwią plu ie/ day ſie napić tego: zaſtanowiſz

Też kto ma drżenie ſercza do- brze takiemu granata, iadać y z v ſtek żołądkowych zpycha kolere y flegme: iedzone.

Rabi Moyżeſz Zyd przywo- dząc ſłowa galienuſowe tak mo wi Granata maią dziwną włoſ- noſć/ abowiem przed iedłem iedzo ne, niedopuſzczaią potraw kazić w żołądku/ Albo gdy ie vwarzyſz z ktorą potrawą/ tedi one potrawę dobrze żołądek ſtrawi iż ſie w do- brą krew obroci.

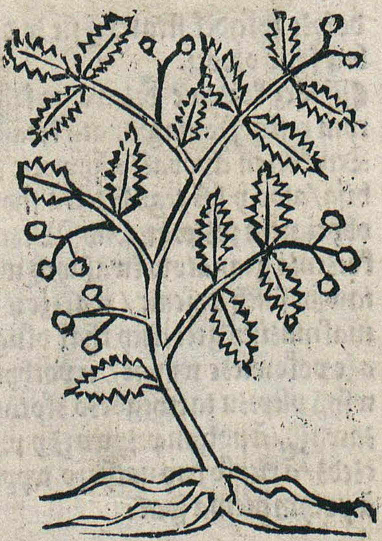
Też korzenie drzewa na ktho- rym roſtą Pomagranata kwaſne Ten korzeń chrobaki wżywocie za bija/ albo y liſt tego drzewa thym obyczaiem przyprawiony, Weźmi korzenia granatow kwaſnych wy- iąwſzy ſnich drżenie / warzże ie w małmaziey greczkiey thak długo aże połowicze wywre/ ă pothym wſyp pieprzu tarthegocżo złothy zaważy/ ă potym przywarz y prze czedz/ ă cieplo day natſzczo wypić ă potym niema ſpać.

Capitulum 4.5

Cinus alba. Wiſnie. białe.

Wiſnie białe ſą mie- ſiſte/ czyrwone/ gdy vzrzałe tedy ſą ſłod- kie, Gdy ie gije przed iedzeniem inych potraw / thrzewa miekczą/ żołądek czyſcią/ palenie wnątrz odeymuią/ chropawość w gardle od vſchnienia y wpierſiach ſwą mokroſcią ſłodką odeymuią.

Wiſnie czarne. Latine Cinus nigra/ ſą ſmaku kwaſnego zawie

raiącże y sciskaiącże żołądek / po obiedzie maią być iedzony/ żołądek suchoscią swą wysuszaią /grube wilkosci przenika.

B C Zywicża ktora wypływa z wisni/w tyżannie rospuszczona ă pita/piersi miekczy/chropawosć piszczałki Dychawiczney odwilża. Thwarż tymże pocierać/ żmaży z ciała spądża/w winie vwarżona ă pita / kamien w miechierżu kamie/ wżrok ostrży/ Wodnosć wisni czarnech warżyć z miodem aż do zgesthnienia/ Sosnki wsypać y zmieszać ă wylać na czo kolwiek aby ochłodłu ă bedżie iakoby lekwarż/ ă tego dawać dla przeczyscienia/ Czemierżycże gdy k temu przymieszasz / przypalone wilkosci wypądza/ Tamarindow gdy k temu przymieszasz/ Mirabolanow/ Scamoneam/ thy rżeczi Kolerę wypądzaią precż.

Capitulum 46.

O robus. Ptasza wyka.

IEsth ciepłe y suche w pirwszim stopniu, ma moc othwieraiącą/ ocieraiącą y odcinaiącą/ Jesth smakhu gorżskiego /

vrine pedźi żbythnie/ ă żwłaszcża ktho iey żbythnie pożywa thedy że krwią vrine wypądża, Bydłu iest vżytecżny pokarm.

B ¶ Mąka pthaszey wyki żywoth odmiekcża y vryne pedźi y barwe dobrą daie cżłowieku / ż miodem żmieszana mąka/ rany cżyści ktore ż żłych krost pochodżą/ y thęż ż licża piegi, fleki spądża y insze niecżystości/ átho gdy make pthaszey wyki żmieszasz ż mąką iecżmienną ă ż kromalem/ J thęż na świerżb iest to dobre lekarżstwo.

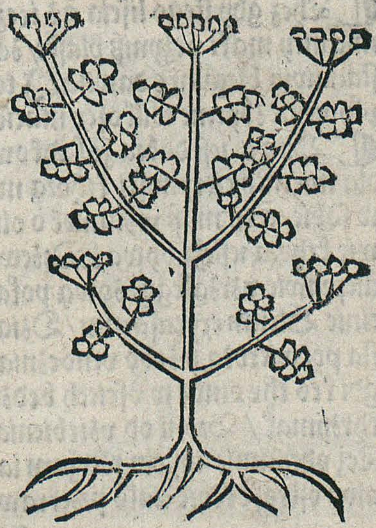
C ¶ Tęż mąka iey w ocżcie vwarżona/ ă na dymiona przyłożona rżeżanie oddala, y wydymanie na stolcże vśmierża/ J tęż kłocie ielitowe vlża.

Capitulum 47.

Oliua, oliwki ż oliwą

A Oliwki zielone są żimne y suche/ żywot żaciskaią/ Ale wodne oliwki Żołądek odżieraią dla gich kwasności, ă żwłasżcża gdy w ocżcie pomokną.

B ¶ Cżarne oliwki są ciepłe / ale niethak barżo kwasne/ A wszakoż barżo niestrawne / niedobrą krew

cżynią/ Chciwość ku iedżeniu pobudżaią/ ă żwłaszcża wielkhie Oliwki/ niebarżo tucżą cżłowieka/ Dożrżałe Oliwki są ciepłe miernie/ ă zielone są wiethszey cirpności/ ă wiecżey żaciskaią żywot/ ale są lepsze żołądkhowi/ ale cżarne Oliwki ty są niedobre żołądkowi dla prochnienia swego.

B ¶ Tęż plastr vcżiniony ż oliwek cżarnych/ niedopuszcża sie khażić ciału dla wrżodu ktori żową Antrax/ gdy będżie na ono miesthcże przyłożony.

C ¶ Tęż plastr vcżyniony ż liścia Oliwnego ż przesnym miodem, ă thego przyłóż na pępek, abowiem glisty wypądża y żabija wcżłowie

E ¶ Thež gdy ſtego liſcia ă z ieczmienney mąki vczyniſz plaſtr/ zaſtanawia biegunkę dawną/ J tež płynienie zbytnie wilkoſci macice

F ¶ Oliwa ieſt dobra žołądkowi dla mierney cierpnoſci kthorą ma w ſobie/ ă to maſz rozumieć o oliwie kthora ieſzcze bywa z Drzewa nieprawie vzrzałego/ zową połacinie Oleum expenſarum/ Dziąſła potwierdza y zeby vmocznia/ gdi kto the oliwę w vſciech będzie thrzymał/ Broni od vziebienia, Tež odeymuie inſzem rzeczam iad albo oſtroſć ktore ciało przekrawa cią.

G ¶ Tež gdy kto wypije iadowitą rzecz ă barzo palącą/ Oliwy ſie day ciepło napić izby mogł wrączać/ Serapio/ y pandecta o tim ſwiadczą.

H ¶ Druga oliwa ieſt ktorą biorą z drzewa iuž dobrze doirzałego/ ă ta oliwa ieſth miernie ciepła y odwilžaiącza, ciało poſila y odmiekczaiącza.

J ¶ Oliwa z ięczmienną wodą/ to ieſt po ſzeſci łyžek každe° wziąć ciepło wypita/ ſtolcze czyni/ ă gdy k temu liſtkow rucianych przyłožyſz ă przywarzyſz/ kłocie w žywocie przeſtanie y gliſty wymiatha z žywota.

K ¶ Oliwa w kliſterach požywana/ bolenie ktore z kłocia przychodzi/ vſmierza/ Y iakmiarſz oleyki wſzytki w aptekach na rozmagite niemoczy z oliwą przyprawuią.

Capitulum 48.

Pomagrany.

Pomagrany ſą dwoiakie ſłodkie y kwaſne ty maią w ſobie wielką cirpnoſć/ Daią z ſiebie dobrą wilkoſć ciału/ žołądkowi ſą wdzięczne, iedno iž niebarzo tuczne/ ſłodkie pomagrany zagrzewaią žołądek/ ă przeto ci ludzie ktorzi gorączki cierpią niema

ſą gych żadak/ ale kwaſne thy gim ſą lepſze.

¶ Sok Pomagranow biegunke zaſtanawia.

¶ Z miodem przeſnym zmieſzany ſok pomagranow/ rany ktore ſie w vſciech dziakaią/ vzdrawia. Pomagrany ſlodkhie ſą zimne w pirwſzym ſtopniu/ á wilgothne w wthorim/ Kwaſne ſą zimne y wilgotne.

¶ Kwaſne pomagrany koleri o ſtroſć vſmierzaią / y bronią plynienia złych nieczyſtoſci do żołądka/ á zwłaſzcza wino ſtych pomagranow/ Pandectha z Auicenną ſwiadczą.

¶ Pomagrany niedopuſzczáią pokarmowi kazić ſie j prochnieć w żołądku.

Cierpniącze iedno z mierną ſlodkoſcią w ſobie korzennoſć maiącz.

Capitulum 49.

Poma. Jabłka.

Jabłoń ieſth drzewo/ á iakoż ſą iabłoni rozliczne/ tako też y owocz rozliczny/ abowiem ſą iedny iabłony ktorich owocz może vzrać/ á drugie ſą kthorych nigdy

nie vzre/ iedno albo ſie vleży albo gi muſi vſuſzyć/ Jabłka tedy niezrałe kwaſnoſcią ſwą/ flegme/ febry vſtawiczne/ y kaſzel pobudzáta/ żołądek oziąbiaią/ ſliny mnożą/ á tho thez czyni wſzelki owocz nie zrały.

¶ Jabłka prawie vzrałe/ ſą rozdzielne/ iedny cirrpniącze/ drugie kwaſno oſkhominne/ Drugie thez kwaſno ſlodkie á wodniſte.

¶ Jabłka ciepniącze ſą zimne y ſuchego przyrodzenia z ſthrony ziemie/ Zołądkowi gorączemu á wilgotnemu ſą dobre/ bo ſwą oſtroſcią/ wilkoſć złą z żołądka na doł pociſka/ á oſtatek wyſuſza/ ale ſą nieſtrawne dla niezrałoſci/ nadymanie/ y wiatr wzbudza/ Su

chem żylam ßkodzą/ Snchothy czynią/albo owrzedzenie plucz/ ă bowiem thy wiatri kthore od nich bywaią wzbudzany/ ſerdeczne żyly ſußą y pluczne.

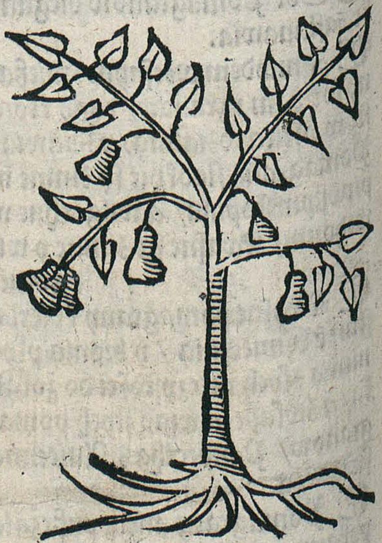
D ¶ Jablka kwaſne ă cirpniącze ſą zimne/ ale ſlodkie khu ciepkoſci ſie ſklonily/ ă ſwoią wonią ſercze y duchy ogniſte poſilaią/ Glowie zimney ßkodzą/ reme w niey pobudzaią.

E ¶ Syrop z wodnoſci Jablek z rzałych ă wonnych zczukrem warzony do zgeſtnienia/ żolądek gorączy y thrzewa chlodzi/ Sercze poſila/ omdlewanie oddala/ ă dymom gorączem do glowy wſtepować nie da/ wraczanie z gorączoſci y czyrwoną niemocz zaſtanawia, Wiele ă czeſte iadanie iablek zwlaßcża khwaſnech/ ă cirpniączych/ gotowa przyczyna ku przyſciu kamania, ă napelnienia glowy remą, y thez przyczyne kaßlu/ Cieczenie żolądka z naziebnienia

F ¶ Jablka ſmażone albo pieczone ſą lepße z Jmbierem iadać ie/ palenie wnątrz oddalaią, Warzić ie w wodzie ă tym wymywać vſta/ chec ku iedzeniu daią.

Capitulum 50.

Pira. Grußka.

JEſt drzewo domowe y leſne/ Domowe ſą nie iednoſtaynego przyrodzenia/ iakoż tho po owoczu da ſie znać/ ă owocże ſą ktorich cząſtka ziemia ieſt/ ſą zimne/ Niekthorych cząſtka woda ieſt/ dla thego ſmak gich ieſt kwaſno cierpniączi z wodnoſcią ſlodką, bo wßak ſlodkie Grußki nie ſą thak zimne ani thak ſuche/ ale ſą cieple ă wilkthe ă każdego czaſu mogą być iedzony/ do gich pokarm ieſt pożyteczny/ Grußki kamieniſthe/ kwaſney cierpnoſci/ po obiedzie maią być

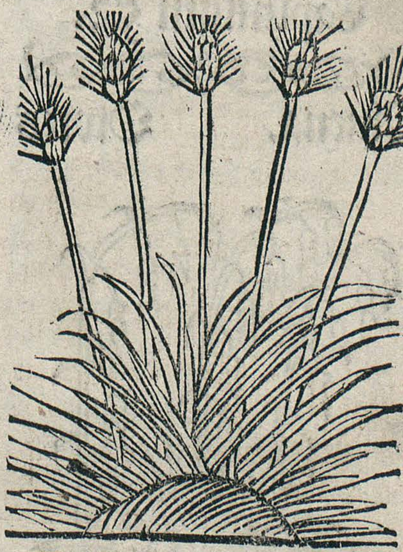
A

iedzony, Pieczone lepsze są, Rano zatwardzaią trzewa, ā ich dne pobudzaią/ Ale gdy po obiedźie pieczone grußkhi gije/ posypawßy ie prochem koriandrowym/ broni dymom z żołądka do głowy wstępować/ y gorącżościam do oczu/ żołądek też zawieraią/ ā potraw na doł pociskaią/ Palenie wnątrz odeymuią/ ā żołądek posilaią.

B ¶ Leśne są wiecżey kwaśnocierpnięcze/ ā ni iecżey zmarßczaią y ściskaią żołądek/ Włożcie ie warzyć/ potem stłucz ā przyłożyć na żołądek/ czyrwoną niemocz zastanawia/ y thez wracżanie/ żołądek potwierdzaią ku zachowaniu pokarmu/ ā to zwłaßcza w gorączkach/ Też wythłocżyć śnich wodność/ ā przywarzywßy ocżukhrować ā dać pić/ wracżanie zastanawia/ gorącżość wnątrz gasi, Dymom do głowy z żołądka wstępować nie da/ y też gorącżośći ku oczom/ Czyrwoną niemocz zastanawiaią/ Włożyć kes woskhu w grußkę zgrzebiami gi obuinąwßi potem to z ieść poranu.

Capitulum 51.

Ordeum. Jeczmień.

A Jeczmień iest zimny ā suchy w wtorim sthopniu / nieiest tak tuczny iako pßenicza.

¶ Czynią z mąki ieczmienney/ y z wodą ieczmienną/ z rozynkami/ ocżukrowawßy/ ā thego przywarzywßi iest zdrowa karmia tim ludziem kthorzy gorączkhi maią/ Jeczmienna woda/ to iest tyzanna/ iest gim dobra ku pictu.

C ¶ Thez maka ieczmienna z octhem zmießana/ ogień wyciąga z bolączki/ ā nawiecżey naprzodku poki śie ießcże nie gnogi.

D ¶ Thez licze czyśći przyłożywßy k niey krochmalu/ ā tym sobie vmyway licże poranu.

Capitulum 52.

Auena. Owies

OWies ziarna ie° ma-
ią mocz rzadkość czi-
nić/ takoby miał rzecz
iż rospuszcza tak iż be
dzie rzadko/ vliczki w ciele otwie-
ra/ Bolączki y ociekłości wszelkie
rospuszcza/ Fistuły goi ktore by-
waią przy oczoch/ y thez świerzb
ktory bywa na powiekach/ goij/
Cirpnością swoią ktorey malucz
ko ma, trzew cieczkie zastanawia
gdy go przykłoży prosto na trzewa
Krupy Owsiane ku iedzeniu są
smaczne/ dobrą tuczność dawaią.

B Też nasypać owsu w worek
ā zagrzawszy gi przykłożyć na le-
wy bok na śledzione/ twardość iey
rospuszcza ā bolesć vsmierza, gry-
zienie bykolthy wżiwocie, pokropić
owies y kmin winem/ ā przygraw
szy thego oboyga wsypać w wore-
czek ā przykładać na brzuch/ ā o-
ciekłości z dny w stawiech y wszel-
kie twardości swą mocą miękczy
Mąkę owsianą zmieszać z winem
z fenum grecū/ z sadłem kokoszem
ā vczyniwszy iakoby plasthr przy-
kładać na miestcza twarde/ albo
samym obkładać.

Capitulum 53.

Triticum. Pszenicza

A Pszenicza wedlug Isaka iest pokarm czlowiekowi godny y przyrodzeniu Czlowieczemu podobny, abowiem iako otho czlowiek iest w swoiey osobie cieply ă wilgotny/ Takiez tez y pszenicza, ă wszakoz chleb iuz ma wiecsza wlosnosć cieplosci nizli Pszenicza: ktorey nabywa z strony pieczenia od ognia, Iako tez Ieczmien Groch/ Bob/ z przirodzenia maią suchosć w sobie / ale gdy bedą vwarzone ty ziarna/ Tedy iuz nabywaią wilgotnosci z onego warzenia.

B ¶ Olciek z pszenicze Lisżaie y parchy goij, A samy ziarna zezwane w vsciech ă przylozone na miestce vkąszone, wszelkiego psa iad ksobie ciągnie.

C ¶ Krupy pszeniczne poki są ieszcze mlode/ nie są barzo dobre khu iedzeniu/ ăbowiem nadymanie w zywocie / kruczenie/ pobolewanie bokow czyni.

D ¶ Prazmo wieczey thuczy czlowieka nizli krupy warzone/ y wiatrow nie mnozi, iedno iz ziwot zatwierdza/ ă tak iesth potrawa ludziem pracziowitym /dobra/ ăbowiem dobrze tuczy y dlugo w zoladku lezy.

E ¶ Auicenna Mąka pszeniczna licze czysci y gladzi/ ă ktora sie maku rumianosci, wieczey ta iest lepsza y sytnieysza.

F ¶ Thez mąka pszeniczna z oczitem á z miodem zmieszana/ piegi spądza y puchline rozpądza/ ă otreby pszeniczne z oczitem vwarzone/ trąd lecząą.

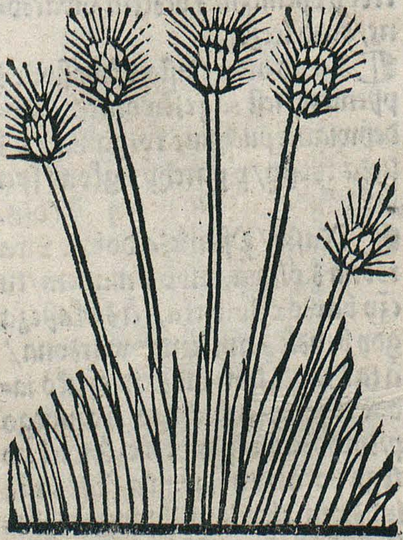
G ¶ Kwas albo ciasto vkwaszone z pszenicze/ iest zagrzewaiącze/ Podeszwianą puchline rozgania / y z licza krosty/ y parchy z glowi spądza.

H ¶ Rasis/ Pszenicza dobrze vwarzona z oliwą/ albo z maslem/ tuczy barzo czlowieka/ ă zwlaszcza gdy bedzie z mlekiem vwarzona/ ă tak radzi tym ludziem czesto iadać kthorzy są suchego ă chudego przyrodzenia/ y moczi czlowiek od tego pokarmu nabywa/ Ale zasię ludziom cielistym zbytnie ă thlustym niedobry iesth pokarm czestyku iedzeniu/ abowiem napelnia w zylach krwie zbytnie.

I ¶ Tenze/ Piwo z pszenicze iesth na zdrowsze y sytnieysze czlowiekowi/ Takiez chleb/ ă wszakoz z zytney mąki dobrze wysianey / wieczey czlowieka tuczy/ iedno w zoladku dlugo lezy/ ă zwlaszcza nie vkwaszonny rzany chleb: wiatry czyni.

Capitulum 54.

Riſum. Riż.

A RYż przynoſzą ziarna do nas tuż omełte/roſcie iako ieczmień ma iącz też kłos/ ieſt gorącego y ſuchego przirodzenia w pirwſzym ſtopniu/ieſt ſmaku niecżo cirpniącżego/ktorąż to cierpnoſcią krzewa zatwardza/ á gich dne pobudza/ á przeto gi thak źle iadać/y ſzkodliwie / ale gi warzyć w ſłodkiey ſmiotanie/albo w migdałowey polewcze/z cżukrem/ á tak go pożywaj/thak nie zatwardza y krew mnoży/ Ktho ma żywota cieczenie/biegunki z roślicżnech wilkoſci/ á zwłaſzcza z koleri tedy iedz Riż proſto gi vwarzywſzy/albo wode z niego piy porranu przed iedzeniem/ Gdy ſie wodą z Ryżu pocieraſz/piegi y inſze niecżiſtoſci ſpądza z ciała.

Piątha cżeſć o klijoch romagitich/y o inſzych podobnych rzeczach ku kliiowi. a napirwey oKam phorze.

KAmfora iest zimna y sucha w trzecim stopniu/ ă iest sok z iedne° Drzewa wyciśniony/ Biała/ iasna, iest lepsza.

Jest vżiteczna naprzeciwspro sney chorobie/ ktorą zową Gomorea/ to iest płynienie nasienia mes kiego, ă to rospuściwszy Kamphore z sokiem psinkowym/ albo Lactucżanym/ ă w tym rozmocżywszy chusthe przykładay na nerki/ y na miechierz niżey pepka.

Tho też lekarzstwo iesth dobre na zapalenie wątroby/ y na zbytnie odchodzenie vriny.

Thez Kamphora zmieszana z krwawnikowym sokhiem/ krew z nosa zastanawia/ bawełne w tym rozmocżywszy albo chuste y włożyć do nosa.

Też zbytnią chciwość cielesną odejmuie sama wonia Kamphory.

Też vżytecżnie wchodzi Kamphora w lektwarze rozmagite ktorych w gorącżych febrach vżywamy.

Też Kamphora z rożaną woda rozpuszcżona, ă strochą białku iaiecżnego iest lekarzstwo silno dobre na licze/ płeć wyiaśnia y flakhi y insze szpetnosci z licza sciera.

Thez na vstanowienie krwie ktora zbytnie nosem idzie/ kāfora starta na proch ă potym z prostą wodą rospuszcżona/ ocżtu winne° przyczyniwszi/ rozmocz w tim chuste/ przyłoż na czoło y drugą około szije obwiń y na wathrobe/ tho iest na prawy bok skąd krew zburzona pochodzi/ przyłoż thez trzecią chuste.

Capitulum 55.

Dragant.

DRagant iest klijy z iednego drzewa zamorskiego/ zimny w wtorym stopniu/ wilgotny w pirwszym/ A iesth to gumi

biale/iasne iest nalepsze.

B Kto ma vschnienie wpiersiach vwarz Dragant, zgumi Arabicū w Jeczmienney wodzie, ă tego sie napiiay.

C Thez dragantum rospuszczone w ieczmienney wodzie/ ă pothym z sokiem lakricijey przywarz, ă teo po troszcze pożyway dla kaszlu suchego.

D Lekthwarz vczyniony ze dwu częsci Dragantu, ă z iedney częsci soku lakricijey/ krochmalu thez z pol vncijey przyczyniwszy / vczyń plastr/ ktorego vżyway dla kaszlu kthory z gorączey przyczyny przychodzi/ y pragnienia broni.

E Też biegunke krwawą zastanawia Dragant wdeszczowey wodzie vwarzony albo rospuszczony.

F Też z białkiem iaiecznym rospuszczony/ naprzeciw spaleniu ognisthemu masz lekarzsthwo dobre miesczcze spalone często maczać.

G Thez proch vczyniony z Dragantu/ w ciepłey wodzie ku piciu dany/ żyły wnetrzne porwane spaią/ y kurcz ktory wszytkiego człowieka kurczy/ oddala/ J też ieczmienna woda z draganthem przywarzona/ pragnienia broni, Galien' pisze.

H Też rospadliny ktore bywaią na wargach y na podniebieniu, zgoisz barzo przeciwko thim obyczaiem/ Rospuść dragant w rożaney wodcze/ ă potym przez gęstą chuste przecedź ă kniemu przimieszay niewiele krochmalu/ ă thak omoczywszy w onym chusthe przykładay na vsta, na iezyk, y na podniebienie maczać ty miestcza.

I Takież i na flaki, na piegi kto re na liczu bywaią/ Draganth w rożaney wodce rospuszczony przez noc/ ă pothym rano Kamphory przyłoż troche/ ă tim na noc liec namazuy kielko razow/ ă porano wodą albo czym chcesz omyy.

Wiedz też o tym iże Dragantum iest rzecz nie kaczna ku starciu na proch/ ă tak samo ma być długo tarte/ bowiem z drugą rzeczą żadnym obyczaiem niesetrzesz.

Capitulum 56.

Gumi arabicum.

A Gumi arabicum iesth ciepłe y wilgotne/ iest podobne Draganto wi/ rzeczone Arabicū iż w Arabijey lepsze bywa naydowane. Ma mocz odwilżaiącą y odmiekczaiącza.

Jest vżyteczne na schnienie y chropawosciam ieżykowym/ ă to

rozpusciwszy gumi arabicum wcie
pley wodzi/ a thą wodką maczay
C iezyk.

¶ Thež naprzeciwko wraczanku
ktore pochodzi zemdlosci żołądko
wey/ Weźmi proch thego gumi a
zmieszay gi z Cinamonem/ dayże
gi wypić z winem / albo zmieszay
D z sokiem babczanym y day wypić
¶ Tež proch ie° zmieszany z pro-
chem krwie smokowey/ a w roža-
ney wodcze day wypić/ ktora pani
miewa zbythnie plynienie przyro-
dzonych wilkosci/ y insze plynienie
krwie zastanawia.

Capitulum 57.

Laudanum.

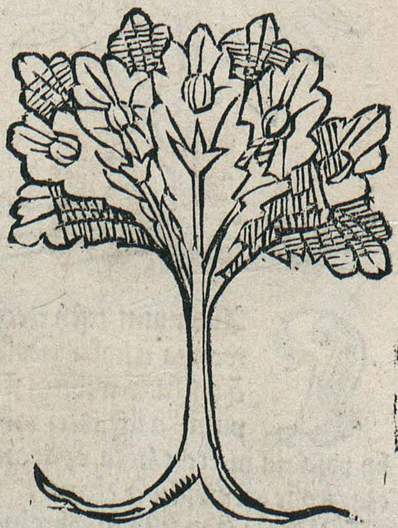

Laudanum iesth rzecz
wonna a lipka ciepla
A a wilka w wtorim sto
pniu/ a iest rzecz tako
by rosa na niektore ziolka vpadaią
cza/ lepsze iest ciężkie a czarne.
¶ Wonia iego iesth vżytheczna
naprzeciwko remie z zimniey przy-
czyny.
B ¶ Laudanum z mastyką zmie-
szane/ przykładayże go na zeby y
na dziąsla/ vtwierdza y vmocnia
zeby wdziąslach/ Zaduszenie ma-
cicze oddala dym Laudanow wpu
szczony do macicze.
C ¶ Tež vpadką macicze podnosi

gdy osthy dym w sie pani bedźie brała/ Czopek vczyniony śniego/ ă do macice wpuszczony / posila macice y czyni ią sprawną ku po(czeciu.

Capitulum 58.

Mastix. Mastika.

A Mastyka iest ciepła y sucha w wtorim stopniu Jest gumi iakoby żywyca ziednego drzewka płynąca, Ma być wybierana iako lepsza ktora iest biała / iasna ale ciemna ta iesth niedobra/ Ma moc potwierdzaiącą ścielaiącą/ zraszczaiącą, y tez zaciskaiącą.

¶ Wino w ktorimby była rozpuszczona Mastika / z białkiem kadzidłem/ ă z białkiem iaiecznym/ ă tego przykłoz na skroni/ bowiem broni wilkości płynąć w oczy y do zebow/ Thez boleści y sthrzekania skroni oddalaią, ktore bywaią dla ostrych dymow z żołądka podnoszączych sie do głowy.

¶ Mastyka mastykowana w vsciech ă sciskana zebami / wywodźi wilkości niemało wodnych.

¶ Tez plastr vczyniony z Mastyki/ z Bolum armenum/ z białkiem iaiecznym zmieszawszy, ă octku przyczyniwszy/ then plastr przyłożony na żołądek / wracanie kolericzne zasthanawia/ y biegunkę żołtą vcina.

Capitulum 59.

Mirra.

Mirra iesth ciepła y sucha w wthorym stopniu/ Jest gumi drzewa iednego z Indiey/ Ktora iest żołtawa/ iasna/ ta ma być obierana iako lepsza.

¶ Ma moc potwierdzaiącą dla swey lipkości/ stulaiącz otworzone brzegi ciała/ Thez ma moc

rozpądzaiącą y trawiącą/ zachowa ciało od prochnienia y zagniłości/nie thelko żywe/ ale y martwe.

¶ Też ktho ma rope w żołądku y w ielitach/iest vżyteczna.

¶ Też naprzeciwko smrodliwem ranam/ iesth osobna/ Mozg potwierdza kadzenie iey/ y thez macicze/ ă ku poczęciu ią sprawuie/ wonią niewdzięczną vst odeymuie/ktora z sprochniałych wilkości przychodzi.

¶ Wino w ktorimby była vwarzona Mirrha z figami suchemi/ iest dobre naprzeciw kasłowi.

¶ Pikuły vczynione z Mirry ă z storax calamiti/ Są dobre naprzeciw katarrusowi/to iest nieżitowi albo sapcze / y trawienie żołądkowi dobrze czynią.

Capitulum 60.

Picea siue Pix.

Smoła.

SMoła iesth dwoiaka, iedna kthorą od okrętow oddzieraią, zową ią Nauailis /tha iesth ciepła y sucha w wtorym stopniu. Druga iesth wilka ătha ma mocz trawiącą/ rozpądzaiącą y thez odmiękczaiącą.

B ¶ Masć vczyniona z Smoly wilgotney, z Litargirium/ z oleykiem Bobkowym/ troche octhu przylawszy/ iest vżyteczna naprzeciwko swierzbiowi.

C ¶ Tez twardosć slezionny y bolesć iey vsmierza/ to iest gdy plastr vczynisz stey to Smoly rospuszczoney/ z prochem Piolynowym a z woskiem/ z oliwą/ a tego przykladay na slezione.

D ¶ Smola ktorą oddzieraią od okretow plastri barwierze przyprawuią, dla tego iz wysusza wilkosci zbytnie/ abowiem bedącz w morzu staie sie takiey moczy dla wodi Morzskiey.

Capitulum 61.

Resina .Zywicza.

A Zywicza iest rozmagitha wedlug rozmagitosci drzewa z ktorego bywa odbierana / A wszakze Terpentina miedzy wszytkiemi zywiczami iest na slachethnieysza/ Te ma wlosnosć iz wszitki są zagrzewaiącze/ rospądzaiącze/ wyczysciaiącze/y tez ocieraiącze/ a przeto swierzb spadza y z glebokich miestcz ciala ciągnie ku sobie wilkhosci/ wieczey nizli insze smoly/ y nizli insze gumata.

B ¶ Powiedaią isze Zywicza iesth iakoby pot wypływaiączy z sosnowego drzewa/ W chodzi w masci florubelle a czyni wonią wdzieczną ktora zadusza insze wonie y farbe masci date / Na rany iesth dobre swiadczoney pomoczy/ abowiem zagnile wilkhosci wyciąga y wysusza. Pandecta.

Capitulum 62.

Storax.

Storax calamitica iest dwoiaka/ sucha y wilka/ Maią wkosnosci wysußaiącze/ zagrzewaiącze w pirwßem stopniu/ Lepßa iesth storax calamity/ cżyrwona dobra iest naprzeciwko zaziebie nnu mozgu y naprzeciw ie° mdłosci/ a to zmießawßi spolem z Laudanem/ a z storace liquida/ a sticth prochow wespołek zmießanych vczyn iabłko zawinąwßi w chustke ledwabną/ a tego częstho woniay albo na węgle ogniste wrzuć a te go dymu woniay.

Wino w ktorim vwarzyß storaczem calamitam/ wysußa wilkosciw wule/ to iest iezyka ktory bywa w podniebieniu.

Pikuły z niey vczynione/ są dobre naprzeciw zimnemu żołądkowi/ y naprzeciw remie/ J też naprzeciw zadußeniu macicze/ kurzenie iey przywodzi ią na swe miestcze/ a gdy vpadnie na doł/ thedy nosem on dym ma w sie brać pa-(ni.

Storax liquida iest dobra naprzeciw parchom głowy/ a w rozmagite plastry w chodzi dla tego iż ie wonne czyni.

Capitulum 63.

Terpentina. Modrzewowa żywicza.

A Terpentina iest ciepka y sucha/ dym iey około stholcza kadzony/ broni niemoczy ktorą zową Tenasmon/ to iesth wydymanie na stholcze przez vczynku/

B ¶ Tez naprzeciw zaduszeniu macicze iest dobre kurzenie z Terpentiny/ y naprzeciw vpadnieniu macicze/ vsty brany dym/ podnosi ią ku gorze.

C ¶ Thez iżby sie wrzod przedział vczyń plastr z Terpentiny/ z mąką ieczmienną/ ă przikoż na wrzod na nocz dla przedziania.

D ¶ Isidorus/ Modrzew daie zsiebie żywicze nad insze Zywicze slachetnieyszą.

E ¶ Thez Huthenus ktory pisał o drzewie Gumatiakowem/ ktorego ludzie pożywaią w łamaniu/ tak pisze/ gdy będą trzy pigułki pokykane poranu przez trzeci dzień tak wielkie vczynione sżey żywicze iako grochowe ziarno/ żołądek posilaią/ stolce czyni/ y łamanie barzo znamienicie vsmierza/ ă to ma staiemney włosnosci przirodzoney często kroć iest rzecz w takiey niemoczy doswiadczona.

Capitulum 64.

Sarcocolla.

A Sarcocolla iesth żywicza drzewa iednego w Perskiey ziemi/ Iest gorącza j sucha wpirwszym stopniu, iest smaku gorzskiego/ Mocz swą przez vczynki swoie vkazuie/ Spaia y zrasthcza, scieśnia/ i... ra j żrze/ rosłarga j narasthcza mieso w ranach/ mieso złe wygriza z ran/ oczy czysci z zbytecznosci lipkich/ Z żywotha zimne wilkosci ă lipkie/ y tez z przegubow/ y strzew wygania/ ale to dawać z inem lekarzsthwem/ Samey niedaway dla iey zrawosci/ bo ktho iey wiele pożywa/ Rychło będzie łysy/ W migdałowey polewcze vżywamy iey/ iest rzecz przespiecznieysza.

B ¶ Włoż Sarcocollum do ro=

żaney wodki / ä postaw na słońcu iżeby vschło / gdi vschnie zasie naley wodki y thakież po trzecie / Tem potym twarz pocieray / flaki z niey zezrze / oczy czyści y posila / Jelitho gdyby skogo wyszło / podkurz nią ä wnidzie zasie.

Capitulum 65.

Sandaraca.

A Sandaraca iesth żywicza Jałowczowa pobielała / ä zwłaszcza poki ieh nowa ä won na / Malarze niektorzi w miastho

B Burżstinu działaią z niey pokosth ktorem na malowanie pokoszczaią aby długo thrwało warzą ią z oleiem / Tha żywicza zagrzewa y suszy w wthorim stopniu / Proch z białkhiem iaiecznym zmieszany / ä czoło y skroni tem obłożyć / cieczenie krwie z nosa stanowi, Zmiesza na z białem kadzidłem / z oleiem Rożanym, ä thym okładać żołądek / wraczanie zastanawia, Z octem zmieszać ä thim brzuch obłożyć / czyrwoną biegunke zastanawia / Proch tey żiwicze w iaycoch ieść / wraczania broni / Dym they żiwicze wysusza mokrości z głowy Proch iey wrzody suszy / krwią pluwanie zastanawia / gdy sie iey napije szczem.

C Też wziąć prochu Sandaraki / białego kadzidła / mirry / storaki calamita / przygrzać te° w możdzerzyku ä przylać do tego storaku wilgotnego / Laudanum przyłożyć / ä gdi sie rospuści, to w możdzerzyku / w sypać prochy / ä stłucz też storak czyrwony y węgla lipowego k temu wszytkiemu przyłożyć ä to wszythko społem stłucz / ä po kęsu ciepło biorąc zwalać na khamieniu na świeczki / potym themi świeczkhami kurzyć / bo then dym głowę wysusza z mokhrości zbythnich.

Capitulum 66.

Sanguis draconis.

A JEsth żywicża drzewa iednego czyrwona iako Cinobr / w Ziemi perskiey / Jest moczy zimney j suchey w trzecim stopniu Jest smaku cierpniączego, ă przetoż ma mocz zastanawiać wszelkie cieczenie krwawe/ Rany z wrzodow/albo thez ranienie czym kolwiek wnetrzne:spaia j ociekać nie dopuszci/Rany sieczone nowe zlepia/ Vplawy zbytnie paniam zastanawia/Zmieszać ią z oleykiem rożanym/ ă tym żołądek mazać ă na wierzch grzanke przylożyć z maczawszy ią w oczcie mocznym, żołądek posila/chęć k iedzeniu dawa/dawienie w gardle y niesmak odeymuie.

B ¶ Prochu iey do nosa wsypać/ khrew zawiera w żylach/Thenże proch wziąć/gumi arabicum/draganthum/to wszytko rospuść Rożaną wodką, ă gałeczek stego naczialać/ktore biorącz w vsta po iedney/dzierżeć pod iezykiem ă pothym połykać/krwią plwanie zastanawia.

C ¶ Też zmieszać te żywicze z sokiem przeslkowym ă pić/ czyrwoną biegunke zwirzchniech thrzewą poszła zastanawia/Jestli z inszich tedy klisterować/z sokiem babczanym ă z tyzanną/Czopek stey żywicze vdziałać z sokiem sporzyszowym ă wethknąć gi do macicze/ cieczenie krwie zastanawia.

D ¶ Prochy ku stanowieniu krwie Proch they tho żywicze/proch boli armeni/ proch Debianek/proch z marożey,proch z kadzidła,proch z ma styki/ proch z skory pomarum granatum(to iest ziarnistich iablek w apthecze naydzieśz) proch z Aloe/ Sierść tez zaieczą z siekać drobniuchno na proch / A z kthorey by żyły obphicie krew płynela/ zacisni reką dziurę izby sie krwią zat-

kaka gestą/ potym stych prochow
wczyń plastr zbiałkiem taiecznym
ă przywiez na te rane/ ale nie te°
bo by sie krew zbiegała ă nieodey
muy za kielo dni/ Ten plastr masz
tak czynić/ wziąć chuste mocną
ă przymierzywszy iżby rane zasło-
niło, pomaz po iedney stronie biał
kiem cienko/ ă na ten białek thymi
prochy potrzęśni ă przyłoż.

Capitulum 67.

Serapinum.

SErapinum iesth żywi-
cza iednego drzewa za
morzskie°/ woniey nie
lubey/ iest prawie wo-
niey owey czebulie podługowathey
ktorą zową luk/ Polacinie porrū,
ale iest vżyteczna/ zagrzewa mo-
czą swą/ ă suszi sposobem trzecie°
stopnia/ Ma moc przyciągaią-
cą/ Scieńczaiącą/ rozpuszcza-
iącą/ miekczącą/ y ocieraiącą
y wyczyscia/ Na wegle kiedy be-
dzie włożona ă dym zniey, ten gło
we czysci z flegmistych wilkosci.

¶ Też gdy proch iey bedzie pity
z sokiem ructanym/ bolesć głowy
z dymow z żołądka wstepuiących
y z zimnych wilkosci oddala/ y bo
lesci piersi/ Padaiącą niemocz/
kaszel/ zaduszenie w piersiach z gru
bych wilkosci, Kurcz wszelki, y ten
kthory głowe na zad ciągnie/ bo-
lesć sleziony/ bolesć po kosciach/ y
w członkoch przegubnych dla na-
ziebnienia suchych żył/ Ty wszyt-
ki bolesci oddala ă vsmierza.

¶ Też ta żywicza pita z miodo-
wą brzeczką/ zastanowienie rzeczy
niewiesciey othwiera/ Wonia iey
macicze niewiastam na iey mieś-
cze vkłada.

¶ Też gdy iey wypije sszemkol-
wiek iedne cząstkę grubą flegme z
przegubow y żołtą wilkosć z ciała
wygania/ trzewa miekczy/ powie
thrznosci grube wygania / bolesć
trzew rozgania/ miekczić ynem je
karzstwam pomaga, Po zgoieniu
rany gdy miąższy kram zostawa,

scieklcza gl, Oczi barzo naprawia Kolurium iest sniey barzo wyborne na powłokę y na zaćmienie oczu / naprzeciwko z sthepowaniu wody ku zrzenicy/ zową to kata-(racta.

¶ Thez rospuscić tey zywicze iedne czastke z sokiem Czelidonijowym/ z czukrem, mleka niewiesciego przylać a tho w oczy puszczać, iest lekarztwo barzo dobre.

Capitulum 68.

Olibanum. Kadzidło.

KAdzidło iest też ieden klij z ied nego drzewa ktore zową Libanus, To kadzidło kthore z Indijey przychodzi iesth nalepsze/ Jest barwy smaragdowey a okrągłe/ Drugie Kadzidło wychodzi z Arabijey/ a to iest podleysze/ iesth okrągłe białe ktore zowiemy Muscum pokacinie/ nie łacżno sie kruszy, na ogniu rychło topnieie, a to iestteż barzo dobre ktorego lekarze vżywaią/ Jest też kadzidło barzo drobne podobne Arabskiemu, barwe ma rudowatą/ to iest podleysze/ Smak białego kadzidła iesth cierpniączy / a włosnośc ma zagrzewaiączą w wtorym stopniu/ wysuszaiącą w pierwszem stopniu Galienus thak powieda w siodmych kxiegach simplicium farmacorum Capitulum de Ture.

¶ Diascorides/ Kadzidło ociera niecżystości klijowate z oczu, a takie wyiasnia, rany głębokie ciałem naraszcza y czysci zagniłości gich, wysuszaiącz potym goii.

¶ Też kadzidło iesth dobre thym ludziem ktorzy krwią pluią tak one krew ktora zpiersi płynie do vst iako też y one kthora z głowy pod niebieniem i dzięgłami sie sączy, a zwłaszcza w nocy po spaniu / A ma być białe Khadzidło na nocz połykane przeciw tim niedostatkom.

¶ Też kadzidko starte/ a potym z octem a z oliwą zmieszane/ kotuby sie poczinaka czynić formica to iest wrzedzienicza iakoby mrowka barzo iadowita/ ktora chodzi z miestcza na miestcze/ czasem gryzącz ciało, a czasem nierani iedno z miestcza na miestcze biega iako by pokrzywami parzył/ a tak gdy to obaczysz/ tedy ony miestcza na mazuy tym lekarzstwem przerzeczonym.

¶ Thez proch z Kadzidka zmieszany z słodkiem winem, a w vcho ciepło wpuszczone/ bolenie vszne v smierza.

¶ Thez Kadzidko starte z mąką teczmienną/ a z rożanym oleiem zmieszawszy/ przyłoż na bolączy a na zapalony wrzod/ boleść vsmierzysz/ y ogień wypedzisz/ a nawieczy stego wrzodu ktory sie na pierbach v białech głow czyni.

¶ Też białe Kadzidko iest wilkości flegmistych w głowie wysuszaiącze/ y też zastanawiaiącze tak iż im niedopuszcza z głowy na pierśi płinąć, skąd cieszkie kaszle, a śmiertelne przychodzą/ a thak czthery ziarna na noc połykane białego Kadzidka: stanowi taki Katarrus barzo mocznie.

¶ Takież też y kurzenie Kadzidłem/ wodnośći głowne wysusza, mozg potwierdza y oczi wyiaśnia boleśći gich oddala/ J też wodnośći kez ktore z oczu płyną: zastanawia/ o czym Dyjascorides świadczy/ Takież też serce y pamięć posila y vwesela.

¶ Thez Macer / Khadzidko na miałki proch starte z białkiem kokoszego iaia/ z wodką rożaną rospuszczone/ oczy ciemne wyiaśnia, A z niewieściem mlekiem rospuszczone/ bolenie oczu mocznie oddala/ letnie ciepło przykożone.

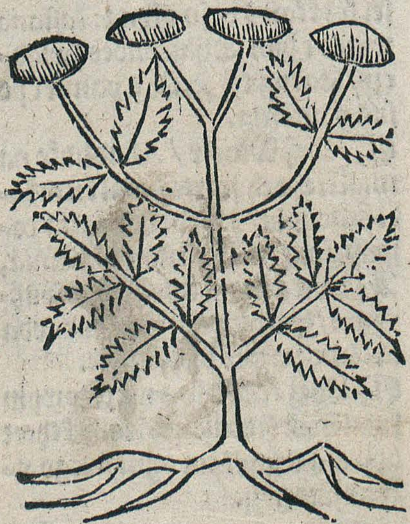
¶ Thez kadzidko z wieprzowym smalczem zmieszane / rany kthore bywaią z spalenia ogniowego vżytecznie goij.

Capitulum 69.

Galbanum.

Galbanum iesth guma, to iest kliy/ a ktore iest iasne a podobne białemu kadzidku a lipkie/ to iest nalepsze/ woniey przykrey a mocney/ mieszaią galbanū z żywiczą/ y z bobową mąką/ A Galienus pisze iż Galbanum iesth kliy z iednego drzewka, Ma włosność odmiekczaiączą/ ytez rospądzaiączą twardośći/ y zagrzewaiączą. Rośćie w Syrijey.

Podobnech ku klijowi.

B ℭ Serapio piße iż ieſt vżyteczne naprzeciwko dychawicy czo go dwa złote zawazy z miekkiem iaiem dawßy wypić.

C ℭ Też naprzeciwko zginecey pamieci / Kadzenie thym klijem potwierdza pamięć.

D ℭ Też maciczę podnioſłą ku gorze białem głowam ſciąga nadoł gdy thym Galbanem będzie okadzona na dole.

E ℭ Też naprzeciwko niemoczam ſleziony, to ieſt naprzeciwko twardoſciam / Gdy galbanum będzie w oczet namoczono przez trzy dni potym czwartego dnia przywarz ā przecedz / przyley ktemu oliwy ā troche woſku y roſpuść to ſpolem na rynczę ā zmieſzay / ā to iuż bę-dźieß miał plaſtr / ktorego wziąwßy thoche roſciągni na zameß / ā przyłoż na ſtwardziałą ſledzionę poranu y na nocz przez kielkhonaſcie dni aż ſie pod tym twardoſć rozeydzie.

F ℭ Też chrobaki gliſty w żywocie zabiſa y wypądza vczyniwßi z niego trzy pilułki thak wielkie iako de Aleelothy / y dać ie połknąć poranu / ā nie ieść po nich w pięć godzin.

G ℭ Galbanum z oczetem ā z ſiarką zmießane / piegi y flakhi z licza zgania / y thez iadowi ſie przeciwi z mirrą ā z winem pite.

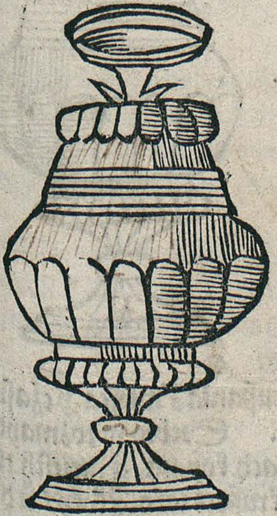
H ℭ Też vmarły płod z żywotha wyrzucza / z winem albo z bylicżową wodką pite, Jtez Galbanum z oczthem ā z rzodkwią zmießany / ā albo w możdżerzu ſthłuczony / ā tym namazuy kroſty gnoiącze albo ſwierzb: zgoiſß.

I ℭ Też na bolenie zębow y komu zemby prochnieią dobrze dzierżeć w vſciech galbanum dla vmocnienia y oddalenia boleſci zębow.

Szoſty rozdział o Złocie y o Srebrze / y o Soli rozmaitey.

Capitulum 70.

Aurum. Złoto.

Złoto bywa w źrzodłoch w studniach j w gorach naydowano / Miedzy kruszczem złothym ziemia twarda sie miesza / ä tak wielką pilność y pracą podeymą oko lo omywania Złotha / ä wszakoż samorodne Złoto bywa naidowa no/ wedle wszytkiey potrzeby czy ste/ W tych że kxiegach de natura rerum pisze, Złoty miedzy inszemi kruszczy iesth na drozszy/ na trwal szy/ ä zawsze iasnieie, rdza go w za dnym kesie nieumnieyszy,ym zło to na czirwienszę tym nalepsze/ iest cieszkie sowicie nizli Srebro/ niż Miedz/y nizli Czena/ Złoto iesth cieple y suche wolnie ä barzo mier nie/ w ogień włożone nie zgore/a le sie wiecżey czysci, y owszem złot niczy gdy probuią złotha kładą ie w ogień / gdy też szayduią Złoto y gdy z niego maią czo dzialać w ogien ie kładą/ Złoto iest kruszecz na ślachetnieyszy człowiekowi bar zo vżyteczny.

B ¶ Wiele Ludzi fałszywe Złotho czynią/ takież też y Srebro/ Ja ko z Auripigmenthu staynem/ ä z sola Armoniacu m, z zywem srebrem czerwonem przyprawuią zło to/ kthore prosthemu człowiekowi iest trudne ku poznaniu, ale probą łacżno poznać.

C ¶ Złotho ma własność w sobie taką iż serce y duchy serdeczne po twierdza, Melankolyią trapi dziż nie y bolenie Serca oddala/ nie dla tego aby sie miało w człowiekha obracżać/ ale w nim będącż z swey taiemney przyrodzoney własnosci to czyni, ä nawiecżey skrobany proch albo thez piłką piłowany/ ä potym szczemkolwiek iedzony/ ale z rhzanym konfecthem barzo przystogi.

D ¶ Thez Auicenna mowi w włoskich kxiegach/ złoto iest rzecz mier

na w swey ciepkosci.

D ¶ Oczy posila/ á to proch z nie° vpikowany y starty czo namielcy, iako Alcohol / to iest iako ten kto ry w promieniech słonecznych wi damy/ z wodką rozaną á z wło- skiego kopru maczaiącz tym chore oczy.

E ¶ Też złoto trzymane w vsciech broni czuchnienia vst/ J też Kau terium/ tho iesth przepalenie ktore czinią doctorowie dla boleści glo wyny zastarzałey, iest nalepsze zło tem rozpalonym nizli żadną iną rzeczą.

Capitulum 71.

Argentum. Srebro.

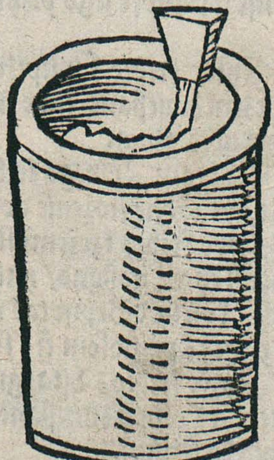
A Isidorus pisze / Sre bro im będzie na iaś- nieysze vrzicisnione ku ciaku, farbuie nieiaką czarnoscią ciało/ á iest rzecz miek ka ktora iest kaczna ku rozwiedzie- niu na cienkie blaszki iakoby par- gamin / Brzmienie z siebe bar- zo wdzieczne wypuszcza/ á to gdy będzie z miedzią zmieszane/ A dla tego Moyzesz kazał mieć Thraby lane z Srebra/ w ktore trąbiono czasu walki z nieprzijacioły/ y cza su ruszania z miesca, y czasu iedze- nia. Srebro w rozmaytich kra ginach kopaią/ á nieiesth thak czy sty kruszecz iako Złoty/ á dla tego wiethszą pracze maią Gornicy o koło wyprawiania kruszczu Sre- brnego przez ogień / Dym kthory bywa przy przepaleniu Srebrne° kruszczu/ iest iadowity ā szkodliwy zdrowiu czlowieczemu/ J thez sa- mo Srebro ciemnieie od one° dy- mu/ az kadzeniem Kadzidłem al- bo Armoniakiem bywa wyiasnio ne. Nieczyste Srebro kthore iesth niebrant, kaczno sie kazi á vbywa go / Ale prawy Branth iest rzecz wieczna, á ktemu insze kruszcze spa ia w iedno miestcze.

¶ Przyprodzoną ma wkosnosć o

zabiaiącą y wysuszaiącą / naprzeciw świerzbowi każdemu iest dobre Srebro / I thež czuchnienie vsth y drżenie sercza vmnieysza/ ã to listki Srebrne z ktorem kolwiek lektwarzem iedzone/ ale złothe są więtszey moczy.

C ¶ Tež zwierciadko z dobrze vgladzonego Srebra: iest lepsze nad yne zwierciadka zkazdey iney rzeczi vczynione/ dla swey iasney swiatkosci.

D ¶ Proch srebrny wchodzi tež w masci barwierzskie/ daie gim wysuszanie ran/ y goienie prędkie czyni.

Capitulum 72.

Argentum Viuum.

Srebro żywe.

A Srebro żywe iesth ciepłe y wilkie w czwartym stopniu/ Niektorzy powiedaią iže by było zimne w czwartym stopniu, Ale dla sprawy iego tedy iesth ciepłe/ to iest iž przenika przechodząc mocznie ciało/ aczkolwiek iest zimne w prawdzie/ ale thaiemną ma moc ciepłą.

B ¶ Naprzeciw świerzbowi/ Weźmi Litargirium/ Blaywasu/ Oleyku bobkowego/ ty rzeczy na panewcze rospuść/ ã gdy tho ochłodnie przikoz k temu żywego srebra ã tim namazuy świerzb, wnet gi zżeniesz.

C ¶ Thež naprzeciw flekom kthore bywaią po porodzeniu na Liczu / Weźmi kokoszego smalczu zmieszay gi z Blaywasem ã z żywem Srebrem/ ã tym licze namazuy, wyiasnia sie licze od tego.

D ¶ Thež Srebro żywe iest takiey włosnosci iže barzo cięszkie rzeczy na sobie znosi/ Możesz wziąć kielko vncziy żywego Srebra / włoż na nie kamień vdrzysz moc iego, wszakże namnieysza stuczka złota na nie włożona / natychmiasth ie

wsobie zakrywa ă rostepuie mu sie ă to iest wlosnośc iego przyrodzo-(na.

E ¶ Zywe srebro z wieprzowym smalczem zmieszane/ staie sie iako ziemia albo glina.

D ¶ Też krom Zywego srebra nie może być żadne złożenie dobre.

E ¶ Zywe srebro trzezemi ślinami samemi bywa gaszono/ y theże ślinami z kością Sepije tak rzeczona/ y thez z popiolem ă z ślinami

F ¶ Zywe srebro z Litargirium z octem ă z oliwą zmieszane/ każdego ptaka strutesz.

G ¶ Też żywe srebro Sublimatum/ tho iesth przepalone/ Jesth tad zabiiaiaczy człowieka/ takież y gaszone dla wielkiego gryzenia/ Ale lekarzstwo przeciw temu/ pić cieplo miekho/ ă wraczać czo nawiecey.

H ¶ Isidorus pisze / Zywe srebro pite vmarza człowieka/ iedno dla cieszkości ktora czyni w żołądku / Galienus mowi / znam iednego Aptekarczyka ktory w noczy chorym bedacz/ wziął konewke z żywem srebrem mniemaiacz izeby było wino: wypił ie, A po dwu go dzin wyszło z niego na miednicze, ă on żyw zostal.

I ¶ Thez dym żywego srebra iesth szkodliwy człowiekowi/ ă pospolicie od niego ludzie w drżenie rąk głowy/ y wszytkiego ciała, y w paraliż wpadaią/ sluch y oczy psuie Zlothniczi przy złoceniu tym dymem barzo sie każą.

Capitulum 73.

Alumen. Alun.

Alun iest cieply i suchy w czwartym stopniu, Ma moc trawiącą y mocznie wysuszaiącą.

¶ Proch z Alunu posipany na cancer: że ă zagnile mięso wysusza y wykorzenia

Też Akun zmieszany z trochą octu/ miodu/ a thym obmazuy knot/ ktory w puszczay w fistule/ ale możesz przytym wymywać cieplem octem fistule.

Thesz opuchliny dziąsl oddala gdy płokanie vczynisz octem y Alunem/ pierwey bańki przistawiw by siekane na szygi y na pleczoch.

Też naprzeciw swierzbiowi/ Sarke/ Litargirium, akun wars w occie a w oliwie/ a tym sie na mazuy w łaźni a poć sie ocieraiąc pot albo ciepłą wodą omywaiąc a potym drugi raz namaży.

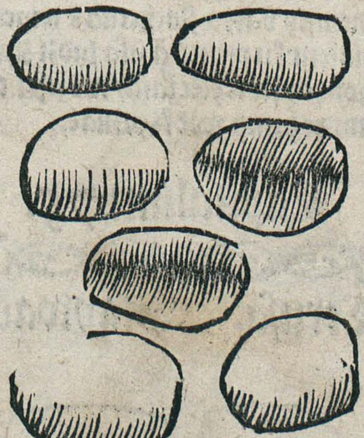
Kto sie myie akunową wodą opuchliny / Swierzbu/ y bolesci członkow zbywa.

Capitulum 74.

Bolus armenus.

Bolus armenus iesth iakoby glinka/ z Armeniiey nalepszy/ iest zimny y suchy w wtori stopniu, Zimie gi kopaią/ Ma ia ciskaiączą mocz/ oziębiaiącą/ Masz obierać żołtawy.

Jest vżyteczny naprzeciw plynieniu krwie vsty ktora z płucz wychodzi/ tym obyczaiem/ Weźmi

Tyżany kwarte/ w ktorey rospuść Gumi arabicū pol łota/ Bolum armenum też tak wiele/ a tego sie napijay po trunkowi porannu ciepło/ a gdy tesz ie k temu przyłożysz soku babczanego / tedy biegunke krwawą zastanawia mocznie/ albo vczyń plastr z białki iaiecznemi zmieszawszy Bolnm armenum/ a nasienia babczanego k temu przyczyniwszy/ a na pepek przykladay dla biegunki.

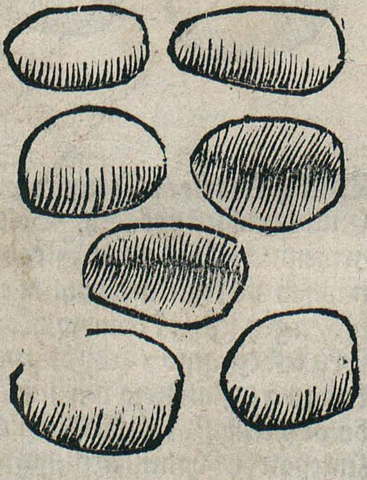
Thesz krew z nosa zastanawia Gdy zmieszasz bolum armenum z sokiem krwawnikowym/ a rozmoczywszy w thym bawełne włoż w nozdrze.

Też czasu morowego powie-

krza/ iest ta cżyrwona ziemia z armenijey barzo ślachetna z winem białem ku piciu/ ă siła ludźi zarażonych sie wyleczaią/ możeß k temu rożaney wodki przilać.

Capitulum 75.

Cerusa. Blaywas.

Blaywas iesth zimny y suchy w w thorym stopniu / cżynią gi z ołowu/ ă iest popioł ołowiany/ Ma mocz wycżyściaiącżą, wysußaiącżą wilkości/ yteż ocieraiącżą.

A

Woda w ktorey by był rozpußczony Blaywas z krochmalem/ Licże cżyści paniam cżyniącż ie lubieżnem.

B

Też blaywas ciało rości wranach złych/ ă tak ie goij.

C

Ci ludźie kthorży robią około Blaywasu / wpadaią w chorobe ktorą zową ruczawka / y w chorobe świetego walantego/ w paraliż/ w cżłonkowe bolesci/ ă tho dla iadu dymow ktore z ołowu pochodzą.

Też na rospadłosci ielita ktore iest w stolczu/ iesth barzo dobry rychło goij rospadliny.

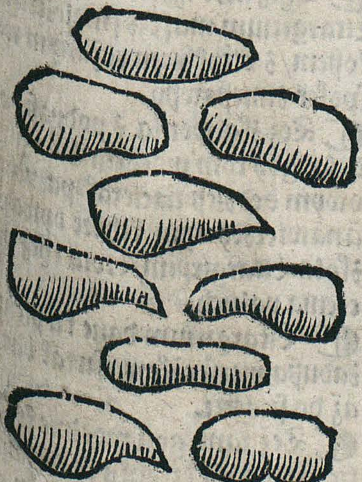
D

Capitulum 76.

Cementum. Wapno.

Wapno niegaßone iest ciepłe y suche w wtorym stopniu. Z łoiem ă z oliwą zmießane/ Jesth użytheczne na wrzed zenicże ktore z sprochniałych wilkosci przichodzą. Moc niegaßonego vapna cżyni opuchliny/ yteż iesth kąsaiącża/ palącża aże do żywego/ dźiwney iest włosnosci/ ă to iż insze rzecży od wody gasną, ă wapno więcżey gore kiedy wodą będźie zmacżano

I

¶ Gdi zmieszasz wapno z sadkem kokoszem a z oliwą/ będziesz miał plastr krawiący wrzedzienicz.

¶ Wapno ma być takie którego by woda niedochodziła/ abowiem takie jest mocznieysze niżli gaszone Gdy będzie namoczono wapno/ ostrość kąsaiącą iemu odeymuie Pandecta.

Capitulum 77.

Vitrum. Sczkło

Skło ktore iesth białe a swiatłe/ tho nalepsze, a zwłaszcza szkło weneczkie/ Iesth przyrodzenia gorączego/ Ma mocz dobrze zagrzewaiącą wpirwszim stopniu, a suszącą w wtorym sthopniu.

¶ Skło na miałki proch sthłuczone/ a ten proch wwinie dać pić kamień w miechierzu łamie/ czirwoną biegunkę zastanawia.

Capitulum 78.

Litargirium.

Litargirium iest ciepłe y suche miernie/ Drudzy powiedaią iż by było zimne y suche w czwartym stopniu/ Iest dwoiakie/

Jedno iest piana z zlota/ ă drugie iesth piana z Srebra / Ma mocz zrapczaiącą/ wyczyściaiącą/ J tez zaciskaiącą.

B ℂ Proch Litargirij w rane wlożony/ wysusza rope trawiącz ią/ ă tak goij znamienicie.

C ℂ Tez naprzeciw świerzbowi/ iest schwalone/ ă to gdy będźie powarzone z oleykiem orzechowym/ ă z oczthem/ ă tym namazuy świerzbiącze mieśtcza.

D ℂ Tez dobre iest na krosty członka thaiemnego meskiego posypuiacz ie tym prochem, ă wymywaiacz woda Alunową.

E ℂ Tez iesth dobre naprzeciw zaćmieniu oczu, z rożaną wodką przyklądaiącz.

F ℂ Thez licze czyści vczyniwszy z Litargirium masć, z smalczem kokoszem/ z oleykiem rożanym wespolek zmieszawszy.

G ℂ Tez złą wonią z podpaszą oddala gdy tym prochem Litargiriowym będźiesz nacierał pazuchy, ă nawieczey tym kthore bywa od złota Litargirium/ broni thez poczenia pazuch.

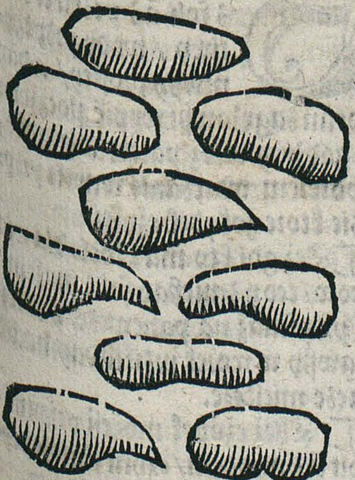
H ℂ Litargirium dane ku piciu/ zadusza piersi człowieku tak bardzo aż do śmierci.

I ℂ Tez rany goij mocznie kthore sie czynią na członku thaiemnym męskim/ z rożanym oleykiem roz spuszczone y rany tym mazać.

Capitulum 79.

Lapis lazuli.

LAzuli iest źimny y suchy, takież y kamień z amentjey/ Ale iako karzo od zadnego nie iest Lekarza pisana/ Jesth barwy niebieskiey/ Wywodzi przodkiem Melankolija/ ă przetho w chorobach sleziony iesth vżyteczny then kamień/ y Emoroidy otwiera gdy proch thego kamienia dasz z wodą w ktorey by były vwarzone listhki

Senes z nasieniem włoſkiego ko
(pru.

B ¶ Teź naprzeciw kordijacze, day
wypić dragme tego kamienia pro-
chu/ z woką Boragową, z trochą
C rogu ieleniego.

¶ Krothko mowiacz naprzeciw
kozdey chorobie ktora z Melanko-
lijey przichodzi iesth osobney wło-
(snosci.

Capitulum 80.

Sulfur. Sarka.

A Siarka ieſt ciepka j wy
ſuſzaiąca w czwartim
ſtopniu/ Jeſth druga
Siarka żywa kthora

kthak ſama z ziemie wychodzi nie-
przyprawna/ Druga Siarka ieſt
martwa kthorą poſpolicie z nauki
czynią/ ā ta niema takiey mocy
Zielona ieſt lepſza/ Ma mocz ro-
ſpądzaiącząą twardoſci/ y trawią
(cząą.

B ¶ Maść vczyniona z ſiarki/ z pro
chu białey czemierzycze/ z oleiem
Lnianym/ woſku przyczyniwſzy/
Ta maść ma mocz naprzeciw pa-
ralizowi/ recznym y noznem bole
ſciam/ ytez naprzeciw rzuczawcze
y tez naprzeciw dychawiczy zaſta-
rzaley, day prochu ſiarczanego po
łowice dragmy z miekkiem iaiem
dychawicze y rzuczawke/ tho ieſth
Swietego walanthego niemocz
vleczyſz.

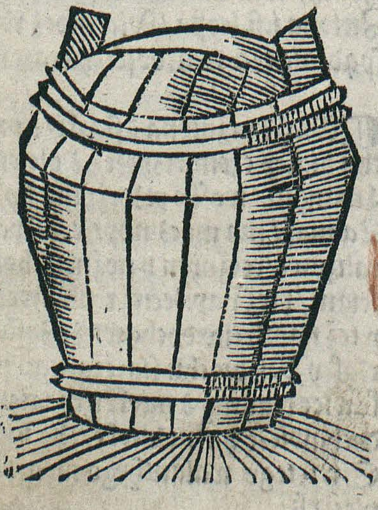
253

C ¶ Thež kadzenie ſiarczane pod białą głową ktora niemože porodzić/ieſth ku wielkiey pomoczy rychłego porodzenia.

B ¶ Thež ſiarka zmieſzana z ſaletrą ă weſpołek ſtarta / gdy thym prochem ciało ſwierzbiącenatrzeſz wyſuſza y goij ſwierzb/y podogre leczy z wodą ten proch rozpuſzczony/ ă cieplo mieſtcza boląccze thą wodą namazane.

Capitulum 81.

Sal. Sol.

Sol ieſt ciepła y ſucha z ſoli ă z octu ă z oliwy / wody przyczyniwſzy proſtey/ ă day potim zagrzawſzi wypić, pocž wierci godziny włož palecz w gardło, abowiem wraczanie wnetki przydzie ktore žołądek czyſci.

¶ Tež gdi kto ma kłocie dla wiatrow/tedy zmieſzay ſol z proſem/ ă przyſmaž na panewcze/y zawinąwſzy w worek przikładay na bolącze mieſtcze.

¶ Thež czopek možeſz vczynić z ſoli ă z miodem/czyni ſtolcze wyhornie gdy ſie kto zapiecze.

¶ Thež ſol prochnienia y zagniłoſci broni w každey rzeczy wilgotney/iako w mieſie, w rybach y w inſzych rzeczach.

¶ Sol morzſka gdy będzie poſypana na ſkorke ſwieżą baranią twardość ſleziony rozpądza.

¶ Thež ſol naſza wygriza dziwe mieſo na každym mieſtcu, ă zwłaſzcza kthore roſcie przy oku na powiecze/y bielmo ſpądza.

¶ Tež ſol z occztem ă z oliwą albo z oleiem zmieſzana/ſwierzb yſmierza ktory bywa na ciele / gdy tym przi ogniu mocznie nathrzeſz ciało až do zapoczenia.

¶ Thež ſol z oliwą broni krwie z dziąſł ſączyć ſie/ y tež maść z ſoli z miodu ă z oliwą/ rozpądza gu-

...lczki, y każde wzdecie bolącze gdi tym będzieß pomazowac. J

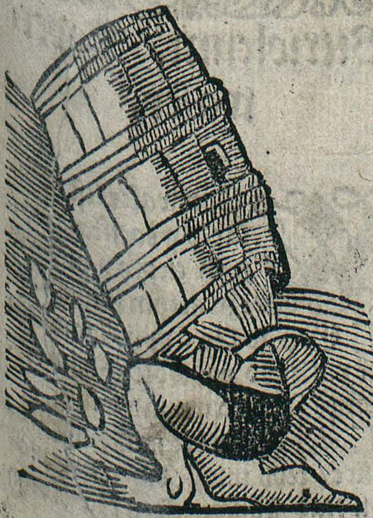
¶ Theż sol z mąką pßeniczną ą z młodem zmießana / rozpądza z siadłą krew pod oczyma. K

¶ Też sol posypana na miestcze spalone od ognia / broni onego miestcza prochniec. L

¶ Też sol zwinem ą z wodą spo lem wßitko zmießawßi / czini prze pußczenie żywota / iedno iż żołąd kowi wadzi.

Capitulum 82.

Tartarus. Wain stan.

Tartarus / to iest wain stan iest cieply y suchi w czwartym stopniu nalepße są z naczystß ßego wina. A

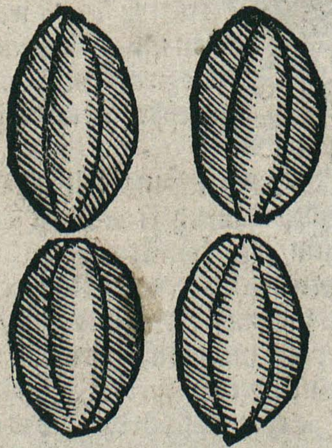
¶ Gdy vczyniß masć sthych tho drożdży winnech, ktore zową Tar tarum / przyczyniwßy Litargiriū, oleyku orzechowego / octu troche ą to społem na węglu rospuść / ą wespolek mießay, ą tą masćią na mażuy swierzb / spędziß gi łacżno B

¶ Też proch stych drożdży w po trawach pożywany / wysußa czło wieka tłustego / y też stolcze czyni, gdi prochu stich drożdży vczinione go daß dwie dragmie zro zą wczu krze / albo z powidłami na swita cniu. C

¶ Gdi zawiążeß wainstan wchu ste ą do wilgotney piwnice zawie siß / ą podstawiß pod to czo sklane go iżby w to sniego oley kapał / a bowiem then to oleiek wiele ßka radosci z licza sciera. D

Capitulum 83.

Antimonium. Szpisglas.

A

SZpiſglas ieſth krußecz podobny olowowi/ ie dno iż ieſt rzecż barzo kruwka kthorą możeß ſetrzeć albo ſtlucz/ale olowu nie możeß ſetrzeć iedno roſpuſcić, ten ßpiſglas ieſth nalepßy kthory gdy przełomiß ieſt iaſny/ ă błyſnącży ă wßakoż wodą ma być omywany y płokany pierwey nizli ma w iakie lekarzſtwo wnić/dla plugaſthwa błotnego kthora ſie miedzy niem mießa, ieſt to krußecz zimny y ſuchy wtrzecim ſtopniu według Almanſo'a.

B

¶ Na Emoroidy zbythnie płynącże/ pomazawßy koniecz ielita ſokiem Paucedanowym/tho ieſth Smlodowym/ ă potim prochem Szpizglaſowympoſip końce tich żyłek, vſtanowiß krew zbytnie płynącza ſtych to Emoroid.

C

¶ Thez fiſtułe leczy proch ßpizglaſow zweneckiem mydłem zmießany/ ă w tym knot omocżywßy wpußczay w fiſtułe.

Też na dziwe mieſo j każde zagniłe wykeſuie proch ßpizglaſow.

D

¶ Też krew z noſa ciekącża zaſtanawia / rozmocżywßy pierwey bawełne w ſoku krwawnikowym, ă potym prochem ßpizglaſowym potrząść y w nozdrże włożyć.

E

¶ Też na ocży lipkłe ă gniiącże proch ßpizglaſow ſtłuczą rozpußczony w rożaney wodcże/wyſußa niecżyſtoſci y vmocnia mdłe oko.

Capitulum 84.

Vitrioleum. Koperwaſer.

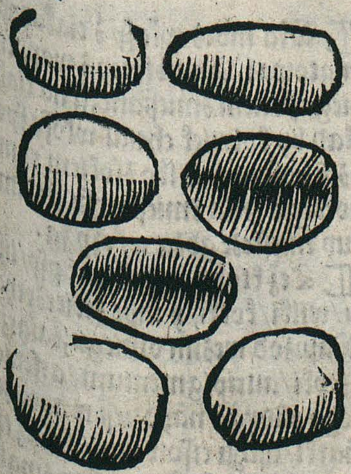
A

KOperwaſer ieſt kąſaiącży y zaciſkaiącży/ ieſth ciepły y ſuchy w cżwartym ſtopniu.

¶ Gdy go kto wypije z miodem tak wiele czo poł złotego zawazy, gliſty z żywota wypądzą.

B

¶ Też gdyby kto iadł bdły ßło-dliwe/ tedy mu ſie day napić prochu tego Koperwaſeru czo złothy

zaważy z wodą/abowiem wrácża nie przywiedzie vżyteczne.

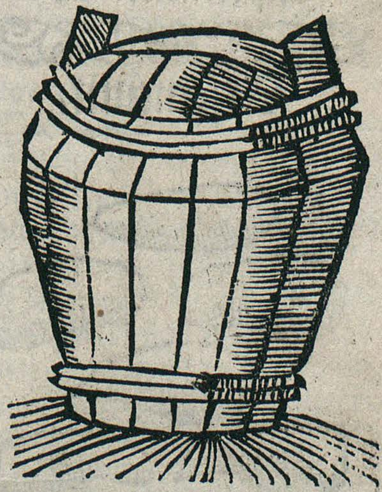
C ¶ Thez krew z nosa zastanawia proch iego w nozdrze włożony/ y rospadliny wysusza.

D ¶ Tez proch koperwaserow w vcho wpuszczony/ chrobaki vmarza Pandecta powieda.

Capitulum 85.

Viridi es. Grinszpan.

A Grinszpan iest ciepły y suchi, dziwe mieso trawi/ á tho zmiesżawszy albo z syrą gi z miodem przesnym /bowiem też to lekarz

sthwo dziegna leczy, y insze zagnilosci/ y fistuły wysusza.

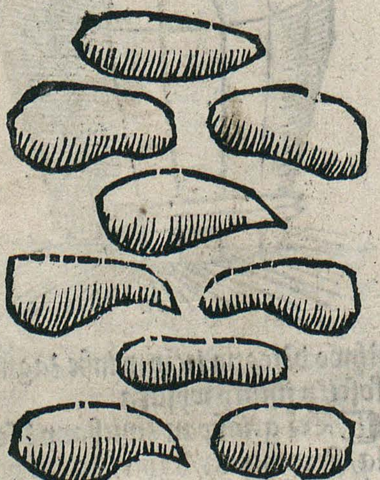
B ¶ Tez grinszpan zmieszany z solą/ sterpentyną/ z żywicżą/ sthych rzeczy vczyn masć/ ktorą namazuy trąd y insze krosthy czyrwone na liczu.

C ¶ Diiascorides pisze/ grinszpan ktory iest rdza z miedzi/ z miodem z oliwą á z woskiem zmieszany /á iako plastr albo knoth vczyniwszy z niego, rany smrodliwe goii, troche armoniiaku przyczyniwszy/ á gdy k temu przyczynisz terpentiny, trąd y każdą lepre możesz zgoiić.

D ¶ Thez gdy khomu namiesszeią brwi od wilgotnosci strupiastych, grynszpan z przesnym miodē zmieszawszy/ pomazuy brwi tym grinszpanem.

Capitulum 86.

Arsenicum.

ARsenik spowiesci Isidory w dziewiethnastych kxiegach ie° dla złothey barwy kthorą ma iest rzeczon Auripigmentum, ktori od złotha ßayduią/ ă thakie iest nalepße Arsenicum ktore iesth złocistey barwy/ ale ktore iest blade albo pokostowi podobne/ to nie iest dobre. Arsenik ma w sobie cie płość y wilgotność/ Plinius thak piße/ Ale Auicenna powieda ie być ciepłe w trzecim sthopniu/ ă suche w wtorim.

¶ Ma mocz włosy z ciała wymiatować/ ă nawiecey z wapnem niegaßonem zmießane, ă na ciało skąd by kolwiek chciał włosy spedzić posypuy, Albo z sokiem romanowego ziela zmießawßi, ă nama zuy miestcze gdzie włosy są.

¶ Tez ktoby chciał truć psy/ lißki/ wilki/ kotki/ y inße zwierzetha, Naprzod wezmi omiegu, zaiączej rzepki/ auripigmentum/ arsenicu/ tego oboyga naydzieß w aptecze/ siarki/ listhu cisowego / stłucz thy wßythki rzeczy ă zmießay z mąką pßeniczną/ potem to rospuść mlekiem ă nadziałay gałek, smaż że ie w maśle/ potym vsmażywßy obwalay ie w syrze startem ă vsuß/ daway potym komu chczeß.

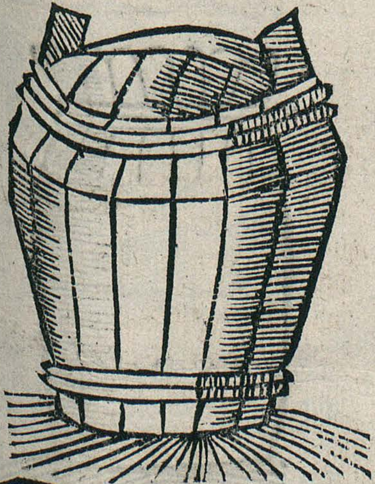
¶ Tez gdy to rospuscisß miodem ă pomazeß na ßczepy / mrowki y gąsienicze pomrą gdzie na to przida ă vkußą.

¶ Tez auripigment zmießany z glisthami ă położony tham gdzie kret ryje/ vkusili tego/ wnet zdechnie.

¶ Thez auripigment zmießay z mydłem weneczkiem / ă pocieray flekt na ciele albo lißaie/ zginą od tego.

Capitulum 87.

Sal nitrum. Saletra.

SAletra iest dwoia/ iedna samorodna ă druga działana, ma mocz wysuszaiączą, Gdy ią starszy da pić z czimkolwiek, grube wilkości przeraża y precz ie wypądza / Gdy ią w winie rospuści ă ie go w vcho wpuści, piszczenie odeymuie.

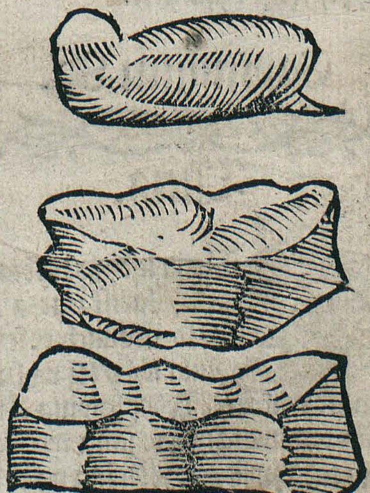
Thez zmieszana z sadłem wieprzowym/ ă ztego vczynić plasthr ktory przykładać na miestcze vkąszone od wściekłego psa: goij ie. Gdy ią sthłucze z figami suchemi ă okłada brzuch ocziękły od złych wilkości/ trawi ty wilkości wnięm Khiedy ią warzy w ocziecie z wodą zmieszanym ă to będziesz pić/ dusznosć ktora bywa z bedł gdy sie ich kto naije: odeymuie.

Thez saletra bywa kładziona do maści, sktorey maści czinią plastry ku ścienczaniu iakiey kolwiek rzeczy na mieszhakcy, y na świerzb na osypanie, y na insze strupy.

Tez na miestcza wkościach bolącze plastr z niey przykładać/ pomaga/ y khurcz kthory głowe na zad ciągnie: leczy/ żyły suche swoiem suszeniem naprawia.

Capitulum 88.

Sal armoniacum.

256

Sal armoniacum.

A Jesth gorącza y sucha w trzecim stopniu/ wle karzstwa kthore maią być wnątrz/ niebierze my iey / ale w lekarzstwa zwierzchnie biorą ią, Ma moc nieczystości z ciała scierać/ a tho gdy ią zmiesza z kanphorą (ale kamphory mniey) setrzeć wespołek a rospuscić wodką rożaną, y postawić na słończe/ a gdy vschnie/ tedy zasie na proch setrzeć/ a ten proch zmieszać zmydłem/ a tem pomazować lisżaie y insze nieczysthości nie przyrodzone z ciała spądza.

B Też bielmo z oka spadza y powłokę ktora bywa na oku iako by błonka, zdziera.

Sal armoniiacum ktore iest białe/ iasne iako krzyształ/ to iesth nalepsze/ a iest kąsaiącze.

Capitulum 89.

Tucia.

A Tucija iesth zaciągaiącza/ zaciskaiącza/ Ciało vranach rości, y stula ie/ y też wysusza złe wilkości/ Przyprawuią Tuciją omywaiąc ią rożaną wodką dla tego sie staie vżyteczną na choroby oczu, nawiecey gdy z nich ślzy płyną/ y na insze choroby oczu iest tucija vżyteczna.

B Proch Tucijey wysusza rany ktore bywaią na członku męskim Pandecta tego swiadek.

Capitulum 90.

Amidum. krochmal.

A Krochmal iest na subtelnieysza część pszeniczna/ ktory tak sprawuią, Naprzod wziąć czistą pszenicze a wypłokać ią barzo dobrze izby w niey niebyło zadnego prochu/ to iest plew, a odce-

dziwszy te wode nalać iney czystey / á thak czynić kielo razow aże gdy zmiekhnie czoby sie godziła przekloczyć przez chuste / potym stary by w naczyniu y wytloczić to biale przez chuste / á vsuszywszy to na słonczu / potym schować / á to iuż bedzie Krochmal / Ma moc wilżącą / y zagrzewaiącą / ostrosci wszelkie gladzi / Suchosci odwilża / Kaszel suchy y krwią plwanie leczy gdy gi dawa iesć w migdalowym mleku albo w smiotanie.

B ¶ Też nadziałać galeczek kthorych galeczek pożywać natszczo y na nocz / abowiem krwią charkanie y suchosć wpiszczałcze przez ktorą pochodzi dychanie / y też ochrapienie ktore bywa dla suchosci piersney / barzo dobrze leczą odwilżaiącz / á tak ie masz zdziałać / Wezmi lakricijey / krochmalu, dragantu / migdałow / czukru candij / rozynkhow / ale rozynki wycisni aby niebyły peczki kthore są w nich / á to wszythko zmieszay á nadziałay stego galeczek / á biorącz po iedney w vsta dzierżeć pod iezykiem izeby sie rozplywały / á ty sliny slodkie polykać / bolączki pluczne y ziobrowe goij.

C ¶ Thez ludziem suchoty maiączym / wyprągłym wnątrz z wielkiey gorączosci / w tyzannie rospusciwszy y pić.

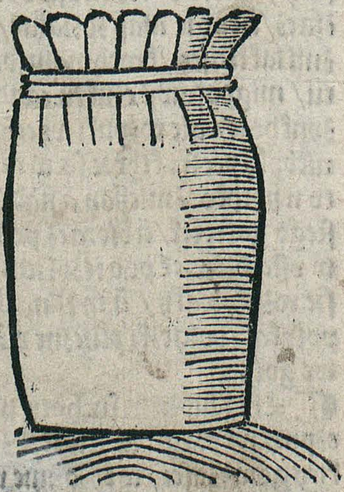
D ¶ Thez przyprawiać z mlekiem migdałowym y z kassiją / y z czukrem / á tho dać iesć / owrzedzenie ledzwi, y miechierza goij, rzezanie ktore bywa z gorączosci moczu / y też gorączosć moczu odeymuie / á tak y kamien leczy.

Capitulum 91.

Cantabrum. otreby.

A Othreby pszeniczne są mierno gorącze, Ma ia moc wysuszać y otwierać vliczki w ciele / y też miekczą / á to tak vczynić

Otreby.

Nalać na otreby wody gorączey, ă potim przecżedźić przez woreczek Alebo taki worek musiał namyślnie vtkać/ ktoryby był wełną przetkany, ă tak ij otreby stym woreczkiem ciepło przikładać na miestce gdźieby kłocie było/ na bolączki/ y na bolesthne siepanie w ciele vśmiercża boi.

B ℂ Też tey wody ktorąs wlał na otreby, ciepło naley do żadku, trzewa mieckczy y czysci.

C ℂ Też otreby w tizannie warźić v ognia/ ă dawać iesć tym ktorzy maią suchy kaszel/ ă także przipráwić then worek tako wysszey mało napisano y przykładać na piersi/ miekczy ie/ y odkasłowanie łacżne dawa.

D ℂ Też z otrąb żur dźiałać ă dawać iesć z Migdałową polewką tym ktorzy źimnicże cierpią/ Niektorim dla posilenia żołądka j naprawienia chęci ku iedłu, daią iesć z żołtki iaiecżnemi/ żołądkowi gorącżemu tak prosto tego kwas iest pożytecżny/ ă gdy go dobrże nievwarźi nadyma żołądek y wiatry cżyni, ă zwłaszcża kiedi gi morawskim oleiem maszczą/ ale gdy weń sypie kmin/ thedy mu niedopuści tak szkodźić.

E ℂ Też gdy sie komu noga zapali z siniaką cżyrwonoscią/ thedy tym kwasem okładay/ vznasz pomocz niemałą.

Poczyna ſie czwarty Rozdźiał o rzeczach żywych/Ku lekarzſtwam ſłużączych/Naprzod o źwierzętach/ o Ptaczech/y o rybach.

Agnus. Baranek.

Capitulum 2.

Baranek albo Owieczka/ z greckie° imiona rzeczon ieſt ſkromny, Bowiem ieſt miedzy wßytkiemi ziemſkiemi zwierzety niewinny/ y napokornieyßy/ gdyż niko° nie vraża/ ani zebem/ ani rogiem ani pietkha/ A każda w nim rzecz ieſth pożyteczna/ Gdyż mieſo pochodzi na karmią, ſkora na rozmagity pożytek/ wełna na ßaty / na rola gnoy/ rog y pietka ku lekarzſtwam. Ariſtotelles y Auicena piſzą iże owcze dwa kroć ſie rodzą do roku/ Niektore na wioſne/ niektore na ieſionki, ktore ku wioſnie ty wietßz/ mocznieyßz/ y tkuſthßz bywaią niż ieſienne albo czo zimie Chocia w niektorych ſtronach wiecżey chwalą ozimie niż wioſenne, ale tho ma być rozumiano gdy ſie po godziech rodzą / ă nie o thych czo ſie rodzą przed ſolſticium/ tho ieſt ſtaniem ſłoncza. Tenże piße iż Baranki nalepiey Khleſnić/ albo Trzebić na ſchodu kxieżycza/ Jako cielcze/ kozy/ y kiernozy/ A piſzą tak gdy Baranowi koiem nerki wßytki obroſtą/ Tedy zdechnie.

Palladius w kxiegach xv. na pierwßz ſie owcze rodzą wkxiezyczu Nouember. to ieſt Liſthopad/ ă iako ſkoro ſie Jagnie vrodzi ma być przyſadzono do Wyymiona oddogiwßy pierwey mleko kthore bedzie w czyczkach geſte/ bo takowe iagnietam ßkodzi/ Thamże ie wiecz z Macierzą zawrzeć w owczarni ciemnej ă cieplej przez dwa dni/ Owcze ſamy przez iagniąth wyganiać na pole, ă niżli na pole wynida/ albo z pola przeydą / do ſyć ieſt iagnięta przyſadzać/ ă niżli mocz wezmą/ może ie w ſtayni otrebami albo mąka ieczmienną albo drobnem ſiankiem karmić aż ſie z maciorami ieść imą.

Ambroſius piße. Baranek ieſt zwierze na proſtße/ ă gdy od matki zabładzi by też w tyſiaczu Owiecz/ tedy ią po głoſie pozna, ă

by thez na głodnieyße było/ swey matki ßuka/ napełnieyße wyymio na inßych owicz opußczaiącz.

¶ Jest tez zwierze na cirpliwße, bo gdi ie zabija: nie woła, gdi strzi gą: milczy/ wilka sie z przyrodzenia lęka y boij ä przed nim vcieka Jest tez to zwierze według stharego zakonu chędogie/ czyste, ä dla tich rozmagitych włosnosci dobrych/ pan Bog według człowieczstwa miedzy inemi zwierzety raczył sie Barankowi przyrownać/ Jakho według ducha Gołębiowi.

Vczynki.

A Isaac o osobnych pothrawach pißącz Thak mowi, Jagnie osacze/ thłustość ma podobną dzikiem Vieprzom, dla tego mieso iego nie iest ku iedzy słußne/ bo iest nie strawne ä dla sliskosci swey z żołądka z ste puiącze/ zwłaßcza thym ludziem kthorzy maią żołądki wilgothne. Przeto Galienus nie chwali Barankow/ Ale roczni Barankowie srzednią maią complexią miedzy wilgoscią Jagniąt/ ä miedzy suchoscią starych owiecz/ przeto nad lne są lepße y sthrawnieyße/ Krew dobrą m[n]ożą/ zwłaßcza młodim ludziem suchey ä ciepłey Complexiey/ wstronach suchych äciepłych mießkaiączym.

B ¶ Z xiąg o naturze rzeczy. Mieso skopowe mocznym ä zdrowym ludziem iesth barzo dobre/ ale chorem nie thak/ bo chocia z żołądka łacno vynidzie, ale z członkow trudno sie pußcza/ przetho wilkość w ciele lipką czyni.

C ¶ Plin. Lib. xxix. Syrzysko/ albo z siadłe mleko Owcze naprzeciw wßytkim złym trucinam pomaga/ Thez naprzeciw morzskich zwierząt albo robacztwa kąsaniu albo vßczypnieniu.

D ¶ Auicenna, Krew owcza z winem, wielka niemocz vzdrawia, takiez Syrzysko albo mleko wßytkim trucinam y iadom być nieda

E ¶ Albertus, Tuk kosci owczich rostopiony z oleiskiem orzechowym przymießawßy czukru białego/ po tym Distillowawßy/ gdyby ktho pił/ tedy kamień wnątrz łamie/ ä pomaga bolącz[c]e w korzeniu/ w miechierzu/ y w nyrkach/ Takiez y temu kto ze krwią vrine miewa

F ¶ Gdy kto żołcią skopową pomaże wrzody albo bolączki Cancerowate/ pomaga znamienicie.

G ¶ Chczeßli oddalić niemocy owcze od ktorych zdychaią/ Weźmi żołądek Barani ä vwarz gi w wi nie przimießawßi wody, daiże owczam pić, tedy będą zdrowe.

℄ Jesthli chczesz poznać ktoraby owcza miala zdechnąć na zime/ Nabierz iagod bzowych zmieszay te z glina przisypawszi soli, nadziałayże iakoby chlebice chleba/ ă na susz gich w pieczu albo na słończu dayże owczam lizać/ Tedy każdey nie zdrowey poydzie z nosa plugawość/ ă ktorey nie poydzie, ta zdrowa iest/ y nie bedzie kaszlać na zime, Przeto rada dobra takich woszrzywych odbyć precz/ bo na inszym powietrzu bedącz mogą być zachowane.

Aries. Baran.

Capitulum 3.

Baran iest wodz trzody owiecz/ ă przetho natura temu moc dala nad insze Owcze/ Takież Aries latinskie słowo wykłada sie v graekow iakoby mocz Jakoby mąż owczy/ bowiem on mocza swoią bije rogami y odpądza swe° nieprzijaciela. Piszą tak żeby Baran miał w głowie iakiegos robaka/ ktory gdy go tam zaswierzby, tedi Baran łbem zatrzesie/ ă czo kolwiek mu sie nagodzi: tłucże. Plinius libro viij. Baranowi przirodzono Skopy wzgardzać/ Owcże stare gdy mu sie nie godzą gabać, bo y on sam: im nastarszy tym iest napożitecznieyszy/ Kiedy czas iego miłowania nastawa/ tedy o żony walczy ă przeciwniki rogami tłucże/ ă dla tego razu tesz se°/ zawodzi sie z daleka także tłucże. Auicenna pisze iż Baran nie krije sie zimnu, ani deszczowi by tez do smierci/ wszakoż grzmienia sie barzo boią/ iako y owcże ktore gdy bedącz kothne grom vslyszą, tedi od strachu pomietaią. Tez wleganiu bok odmieniaią, bo od wiosny aż do Jesieni zawsze na ieden bok legaia, ă zasieaz do wiosny na drugi. Jsaac pisze, Barani iako j kozłowie mają glos osobny ktorym samicze ksobie wolaią czasu gich gamratowania/ A gdy pią wode słoną/ tedi on czas vprzedzaią y maią sie ku gamracziycy, A starszy wieczey niż młodzi, wszakoż gdy y młodzi khu owczam sie

maią/ ă zwłaszcza czasu godnego Jest znamie zyznego roku/ ale gdi młodzi barani tak pospolicie buyni są/ tedy rad bywa mor na owcze tego roku, Baranka tez ktore obiorą być wodzem owczem/ może pasterz z młodu zwyczagić głosowi swoiemu/ isze gdy go zawoła k sobie/ by na daley był/ tedy przy(dzie.

Vczynki.

A ℭ Isaac, Baranie mieso stare, iest ciepleysze y nie thak wilkie iako owcze ă trudnieysze ku strawieniu Tez Baranieta nie trzebione nie thak są wilkie ani lipkie/ ă tho dla suchey complexiiey panuiączey w nich / A przetho gich mieso lepsze iest niz skopowe albo owcze/ zwłaszcza roczne srzednią maią complexiią miedzy ssączemi ă starszemi, ă dla tego miedzy inszemi barany są lepszy y ku strawieniu łacznieyszy/ bo dobrą krew rodzą/ zwłaszcza w młodzieńczoch ktorzy są suchey ă cieplęy complexiiey.

B ℭ Miesem baraniem spalonym dobrze iest mazać albo posipować morpheą y parchy/ Pomaga thez gdyby wąz albo niedzwiadek albo pies wsciekły vsiadł/ gdy ciepło z winem piią albo na rane przykła(daią.

C ℭ Popioł z niego pomaga na bielmo oczu/ Płucza tez iego pomagaią na otret gdy sie pieta odbije az skora odewstanie.

D ℭ Asculax: Woda czo z płucz vwarzonych wykapie/ zimnicze tercianę odpądza y bolenie nyrek.

E ℭ Plinius, Jucha z Baraniego miesa iest dobra przeciw Cancerowi/ Thakiez zołć Barania bolesć w vszu ktora przychodzi z zimna/ vzdrawia.

Aper. Kiernoz.

Capitulum 4.

Kiernoz, abo Wieprz nie trzebiony/ po greczku zowie sie iakoby okropny/ abowiem iest gniewliwe zwierze ă szalone tak iz

zadney nauki niemoże poiąć iako piesek albo kotka &c.

Wieprze dzieczy barzo są waleczni zwłaszcza czasu gamratowania/ ă tego tez czasu skora na twardsza na nich bywa/ iż też prawie iakby dwoista/ bowiem sie o drzewo na cieraią smolne/ ă potym w błoto wchodzą ă potym sie suszą/ ă tak długo z sobą walczą aż czasem ie den albo oba zdechną/ Samicze gdy płod maią/ ladowitsze bywa=ią/ Może theże samicze vmniszić aby tłustsza była, ale iey przez dwa dni ieść niedawać/ Dziwna rzecz iż to zwierze iako pisze Plinius za żywota żeby tak twarde ma iż też żelazu sie rownaią/ ale gdy zabitemu bedą wyięti niemaią tak iej moczi/ Takież gdy go łowczy w=zaraň goniě imą nizli wode pusci wnet sie sprączuie/ ale gdy wody odbedzie: trudno mu czo vczynić, ă gdy mu za pierwszem razem ra ny nie zadadzą śmiertelnej miedzi łopatki ă ziobra/ tedy na gorszi by wa, thak iż trudno sie ma łowiecz wybiegać niemali pomoczy/ abo=wiem on ma gebe w miasto Tar=czey ktorą sie broni włoczni y kor=dowi/ zwierzeta też wszytki słuchć przechodzi / ă zwłaszcza z prawey strony.

Vczynki.

Plinius. lib. xxviij. Mozg wieprzowy ze khrwią/ chwalebny iest przeciw wezom/ thakież sadło iego z miodem ă z żywiczą przyło czone.

Też mozg wieprowy ze krwią pomaga na Carbuncul⁹ w konie, takież wnetrze iego budzi od litar=giey zapamietałe.

Też w ielitach v samicze nay duią kamyki, kthore stłuczone ă w winie wypite/ kamień wnątrz ła=mią y wyganiaią.

Plucze wieprzowe vpicia bro nią/ vsuszone ă proch w piwie pi=ciacz.

Zołć też iego bolączki otwa=rza/ bolączki szerzącze sie/ gdy z ży wiczą ă z błaywasem przykłada/ barzo goij.

Popioł z czeluści wieprowych vzdrawia wrzody szerzącze sie.

Skoniny iego warzone/ przi wiązane na thakieś rany/ barzo prętko goiją.

Vrina wieprzowa cieplo wy pita/ rzezanie kamienia oddala. też miechierzine iego gdy kto zgiie vedzoną, Też miechierz pieczo ny pomaga gdy gi kto z iie czo nie może wody zatrzymać.

Opuchłym też pomaga vry=na wieprzowa/ albo y machierzy=na iego w piciu dana/ vrina też w skhleniczy chowana/ pomaga na

bolenie y inſze niedoſtatki vſzu.

Popiol gnoiu wieprzowego z cieplem winem zmieſzany/ biegunke zaſtanawia/ Takież gdy kto noge albo reke wywinie/ Na to też piana ſwieża kiernożia z oczthem pomaga.

Smalcz wieprzowy takież y tuk z koſci/ na zagrzanie y na rozbieżenie trudu członkow ſpraczowanych/ Theż gnoy ſwieży przednie ieſt lekarzſthwo woniać ku zaſthanowieniu krwie z noſa/ Gnoy ſamicze kthora iesżcże nie rodżi na lekarzſtwo dobry/ ale ſamczowy zawſze lepſzy.

Aſinus. Oſiek.

Capitulum .5.

Oſiek ieſt zwierze grube á wzgardzone/ bowiem zwielgą glową vſzy ma dlugie á ſzyrokie, Sam ieſt pokorny nie zwadliwy/ brzemie by nawietſze ſcirpi Chodu też leniwego/ bicia cirpliwy/ bowiem ieſt nad wſzytki zwierzęta glupſzy, A gdi u drodze idzie nikomu nie ōſtąpi/ Karmia mlodego rad pożiwa, zimna ſie barzo boij/ przeto ſie też w zimnych ſtronach nie rodzi/ iako na pol noczy gdzie trwać nie może, ſamicza aze iey trzi lata bedą toż rodzi/ á gdi nie pocznie rodzić po zrzuceniu zebow pierwſzich/ tedi iuż zawſze nie plodna bedzie/ á czaly rok w brzuchu zrzebie noſi/ ktore poki mlode poty czudne/ ale czo daley to zadnieyſze/ żolci w ſobie niema by keſa/ przeto ſie też nigdy niegniewa Leda ziela pożywa á od wody tije Piſze Phiſiologus iż to zwierze w przednim krzyżu ieſt mdleyſze/ ale na zad mocznieyſze/ Muzykhe y wſzelka gedzbe w nienawiſci ma, Glos człowieczy ktoremu ſie zwyczagi zna y rozumie/ droge theż pamieta ktorą raz przeydzie/ Tak glupi ieſt iż gdi wilka vzrzy thedy ſie na zad oglada/ Także go wilk rychley pożije.

Vczynki.

A ¶ Auice. oslowa krew leczi trąd
Polewka zmięsa iego żylam z su
chosci skurczonym/ pomaga/ tak-
że y samo mięso przylożonc.

B ¶ Wątrobę iego vpiekszi dobrze
natszczo ieść/ ktho ma wielką nie-
mocz/ Takież y proch kopyta iego
spalony na to dobry.

C ¶ Popioł z mięsa albo z wątro
by iego/ z oleiem albo z oliwą do-
bry na rany gdy sie od zimna mię
so rospada.

D ¶ Mocz też iego pomaga na bo
lenie nyrek / Thakież y kamień w
miechierzu kamie.

E ¶ Krew oslowa niedopuszcza z
nosa krwi ciecz takież pomaga na
rany rozrastaiącze.

F ¶ Tłustość iego traci bliżny na
skorze / gnoy też iego każde cieczc-
nie krwie zastanawia.

G ¶ Dobrze gnoiu ie° woniać gdi
krew z nosa komu idzie / Thakież
wilkość zniego wycisnąwszi wnos
wpuszczaiącz, krew zastanawia.

H ¶ Gdy niedźwiadek vije/ suchy
gnoy zwinem dobri iesth na rane.

I ¶ Mleko oslicze subtelnieysze iest
ă nie masłne/ przeto iest dobre na-
przeciw kasłowi/ Też gdy kto plu-
ie krwią/ opuchline y zatwardzc-
nie slezżiony/ Brzuch odmiękcza. y
suchotam być nie da.

K ¶ Też gdy nim vsta pomazuią
potwierdza zeby j dziegna spądza
ale sie niezgodzi maiączym zawrot
albo chorą głowe.

L ¶ Krew oslowa z winem pitha,
zimniczy vstawiczney dobra/ trzy
albo czterzy kropie wpusciwszy.
Tłustość iego buynosć vsmierza/
Też sleżione z wodą starwszy gdy
na czycze przykłada / tedy mleko
przyciąga.

M ¶ Tłuste też iego/ znamiona wy
czyscia bliżn/ ă mleko wszitki wrzo
dy wnetrzne y reme vzdrawia/
mocz iego szaleiączym pomaga.

N ¶ Płucza osle starwszy wypithe,
Tęskliwości kasłowi pomagaią /
wątroba też od wielkiey niemocy
dobra.

O ¶ Gnoy też osli żył zranionych
krew zastanawia Jako woda wy
cisniona.

P ¶ Mleko też wszelkiem trucinam
y bolączkam wnętrznym poma-
ga, aczkolwiek też y na to iest ow-
cze mleko ale wżdy nie tak mocne

Q ¶ Plinius. lib. xx viij. Pierstien
z kopyta albo z goleni oslowey na
palczu noszony/ niedopuszcza pa-
dać wielką niemocz cirpiączym.

R ¶ A gdyby ktho vsuszywszy iego
płucze kurzył po domowi/ na we-
gle sypiąć/ tedy wszytki węże y ga
dzine iadowitą wypedzi.

Bos. Wol.

Capitulum. 6.

WOl miedzi inemi zwie rzęty iest towarzyszny ą przyiaszny/ tak iż ieden drugiego z ktorym w Jarzmie chodzi rycząc szuka, ą gdy ieden robiąc vstanie/ on drugi ryczący nad nim żałobe vkazuie/ Zywie do lat xv. ale trzebiony xx.

A ¶ Isaac pisze, Mięso wolowe przyrownam do inszego bydła iest na suszse/ przeto krew grubą czyni ale tuczy ciało/ Niestrawne iest ą nierychło z żołądka wychodzi/ żywot zatwardza.

B ¶ Auicenna, Zołć wolowa z saletrą/ iest dobra na gnidy gdy nią głowe myie. Mleko też krowie świeże/ Rany na wargach vzdrawia.

C ¶ Krowiniecz thesz pomaga gdy pczoła albo osa vie / thakież opuchlin/ Zdrowy iest gdy długo leży na słońcu aże dobrze vschnie / A zwłaszcza niewiastam nie płodnę, kadzenie gnoiem wołowym /niewymowną pomocz daie.

D ¶ Plini⁹ Lib. xxviij., Wołowy łoy z Gesiem sadłem/ rospalindy albo rany na vściech vzdrawia, takież y na rany iadowite barzo pomaga.

E ¶ Tuk z prawey goleni wołowej ze krwią iego stłuczony/ włosy na źrzenicy j insze niedostatki oddala w oczu, ą gdy kto niedosłyszy, tedy żołć iego z moczem koźim zmieszana/ wlana w vszy pomaga.

F ¶ Rog piety wołowey zakurzony/ vmocznia zeby chwieiące sie od bolu. Popioł też iego z mirrą zmieszany, bolenie zebow barzo oddala.

G ¶ Mleko krowie nad insze mleka iest na zdrowsze, abowiem każdy iad wyrzucza/ gdy ktho napiwszy sie go zwroci.

H ¶ Zołądek zraniony/ Khrowie mleko pijąc vlecza/ y wszytki gryzienia żołądkowe/ mięso wołowe z winem ą z octem vwarzone: vzdrawia.

I ¶ Też gdy kogo człowiek vkąsi/ warzone Mieso wołowe na rane barzo dobre iest.

K ¶ Psa parszywego krwią wołową świeżą vleczy, gdi iuż na nim krew oschnie omywszy ługiem zasie krwią mazać.

L ¶ Żołć wołowa pomaga na pieczenie w vszu/ gdy z bawełną okłada/ ă gdy zmieszawszy z oliwą wvcho wpuści, tedi bolenie oddala

M ¶ Moczem wołowym gdy żywot pomaże/ pomaga żołądkowi bolączemu z zimney przyczyny.

N ¶ Gnoy wołowy na wrzodi grube przyłożony, rozmiekcza/ ă gdy suchego prochu wsiąknie w nos/ krew ciekącą zastanawia/ żywotowi nadetemu/ gdi go z masłem zmieszawszy cieplo przyłoży, pomaga.

O ¶ Osierdzie wołowe spaliwszy gdy kthoo pije/ biegunke y cieczenie krwie zastanawia.

P ¶ Proch kości wołowey spaloney/ na bolenie żebow pomaga/ gdy nim żeby bolącze pociera.

Capra. Koza.

Capitulum 7.

Koza iest zwierze brodate/ długie ă kończyste rogi maiące/ rada sie pasie rozdżmi i gałąskami zdrzewa ktorich gębą może dosięc y każdych zioł iadowitych Koza pożywa/ ale gdyby polizała miodu/ thedy vmiera.

¶ Galienus pisze że niektore Kozy lizały weże/ pothym były białe y odmłodniały/ Koza lepiey widzi w noczy niżli we dnie/ przetho sie iey też oczy świecą, Samczy do osmi lat dobrze żywią, potym chroby dziwne maią że zdychaią.

Q ¶ Eusculapius. Mocz Kozi z miodem krosthy w żywocie vzdrawia/ Loy też na każde iadowite vkąszenie y na vraz dobry iest.

R ¶ Smalczowany loy z Kozą zmieszany/ krosty na nocz bolącze oddala/ ă gdy tegoż w vszy wpuści, niesłyszączemu pomaga.

¶ Serapio gdy na wrzod przy kozy wszytko bolenie y siepanie vlża, Proch z sierści spalonay, każde cieczenie krwie zastanawia. Proch piethek spalonych z miekką smołą zmieszany, parchi pomazuiąc leczi

¶ Mleko iey kto wczłonkoch bolenie ma, gdy pije barzo vzdrawia robaki zabija y świerzb oddala.

¶ Krew kozia robaki też zabija ktemu gdy ią kto pije na thrucinę barzo pomaga.

¶ Rog kozy spalony aże będzie biały/ żeby ociera/ dziegna leczy, y bolenie gich oddala:

¶ Plinius, Gdy koziem rogiem albo iey sercza zakurzy/ węzowie vciekaią/ Też popioł ten gdy kto pije/ albo posypuie na każde iady, barzo pomaga/ Tenże popioł potu broni.

¶ Krew kozia z iey tukiem warzona, naprzeciw wszelkiej trucinie wypiwszy pomaga/ Thakież opuchliny y biegunkę cierpiączym.

¶ Łoy kozi albo tuk nad insze iest nalepszy/ tak że y kozłowy/ przeto gi dobrze mieszać na klisteriją biegunkę cirpiączym.

¶ Iucha z kozi iey żołci, na sucho ty pomaga/ takież gdy kto wypije robaki Cantarides y insze zabija.

¶ Żołć kozią kładą na fisthuły z sokiem kuczkowym, Takież y ine rany bez napuchnienia leczy.

Canis. Pies.

Capitulum 8.

Psow rodzay czworaki iest/ iedni zwierzęta leśne śledzą j gimuią/ Drudzy ptaki telko, Drudzi bydła ă trzodi bronią, ă drudzy domu strzegą ă panu pochlebuią/ Miedzy temi naszlachetnieyszy czo zaiącz albo zwierz gonią / Nad insze zwierzęta pies iest na bacznieyszi, bo telko sam miono swoie zna y pamięta/ Pana swego broni y dobrowolnie dla niego vmiera/ ă posłuszeństhwem nietakhim czeka aże mu znamię dadzą gdy czo czynić ma/ Nieprziaciela swego przez długi czas pamiętha y miedzi inszemi poznawa, ă gdzie

może rad sie mści krzywdy swoiey Wszytki zwierzeta trzemi rzeczami przechodzi/ w Rozeznaniu/ w milowaniu/ y w vslugowaniu.

A ℭ Esculapius, khomu czlonki drzą/ krew psia pomaga wypiwszi Proch też z glowy psiey spaloney na rane vkąszenia psa pomaga/ ă zebow iego proch / bolenie zebow y dziegna vlecza.

B ℭ Proch z sercza iego gdy kto pi te/ na tego psi nie bedą szczekać/ Mlekho iego pomazane/ wlosam rość niedopuszcza/ z miodem albo z winem khu piciu dane / plod vmarly z żywota wyrzucza.

C ℭ Mleka też tego pomazánie/ zeby vzdrawia i czirwonosci oczu y bielmo: oddala/ ă sadlo z niego podogre y bolenie vszu vzdrawia, też y gnidy z wlos zpądza/ Krew psia wlosom wyrwanym rość nie dopuszcza/ Mocz thez iego z saletrą /trąd y swierzb oddala.

D ℭ Plinius. Nad krew psią przeciw thrucinie nicz lepszego/ ă psią żolcią Apolonius ciekącze y oparzyste oczy vzdrawial.

E ℭ Sok z kayna Psiego gdy gi w kanikule zbiera/ z winem zmieszawszy/ biegunke zasthanawia/ ă biale kayno na wrzody skurczaiącze pomaga.

ℭ Skora psia okolo reki obwiniona/ krosty ciekącze vlecza, żolć też iego piorkiem mazać/ na podogre pomaga/ Swieży mocz psi/ krosty każde goij/ Takież y popiol z kayna zmieszany/ na toż pomaga.

F ℭ Plinius pisze, Pies iezykiem swe y czudze rany goij/ ă gdzie rany sobie dosiącz niemoże/ tedy noge oslininwszi dotika, pewien lekarstwa ktore iezykowi iego nathura dala.

Cattus. Koth.

Capitulum 9.

Koth z latinskiego iakoby rostropny ă opatrzny/ Jesth zwierze nyszam nieprzyiasne/ Jest też sromieźliwe/ ă miluie chedogość/ Barwa temu przyrodzo-

na iest ßara/lodowi podobna/in-
ße barwy przipadke od strawy kto
re iedzą/zwłaßcza domowi.

A ¶ Auicenna z vkąßenia Kotha przychodzi czasem bolesć wielka y zielonosć ciała/ale to prostho vleczyß/przykożywßy Emplastr zcze bule tłuczoney/albo z leśnego Kalamentu.

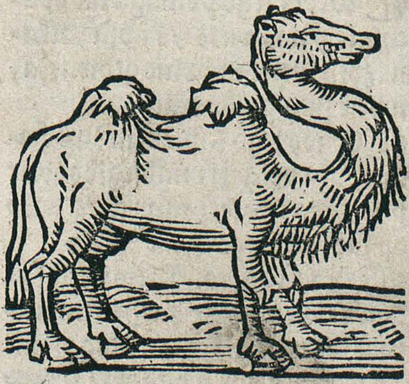
B ¶ Leśny kot przed kurzeniem ruty albo migdałow gorzkich: vcieka/przeto tam gdzieby ßkodził to dobrze czynić.

C ¶ Mięso kotowe iest ciepłe y suche / Pomaga na bolesci nyrek y grzbieta/ y tez na czyrwoną niemoc ktora bywa zmeski° członku.

D ¶ Łayno Kocie albo kotcze z octem ă z gorczycą/ parchy goij/y na opadanie włos pomaga.

Camellus. Wielbład.

Capitulum 10.

Wielbląd iesth zwierze ßpetne/garbate/zdługą ßiją/ Ku noßeniu brzemion godne, ă gdi nańmaią brzemiona kłaść/ thedy go trącaią wkolana,ă on nakłoniwßy sie przijmuie na sie ciężkości, Żywot iego iest do sta lat/ bez picia trwa do cztherzech dni/ Ale potym barzo pije.

Vczynki.

A ¶ Auicenna. Mięso wielbładowe pobudza vryne/Mozg iego vßuszony ă pity z octem/iesth przeciw wielkiey niemoczy/Thakież y krew iego ktora thez na proch wyßußona/krew zasthanawia wsarknąwßi w nos albo sypiąc w rane

B ¶ Gdy ią niewiasta pije po wyczysceniu swym/pomaga kthu poczęciu/Także dobra na zadußenie macicze

C ¶ Mleko samicz płodnych iesth subtelne ă wodne/nie zatyka iako inßych zwierząth mleko/ Iesth w nim słonosć nieiaka/ bo tez Wielbłądzi w kwasnych ziołach sie kochaią/od mleka thego nie pochodzi czuchnienie iako z inßich mlek.

D ¶ Mocz tego pomaga na opuchline y na swierzb/z nosa zatkanie żyły niewymownie othwarza, mycie sznią gnidy traci.

E ¶ Gnoy tego z miodem zmieszany / Na bolączki nabiegłe dobrze przikładać takież rany albo wrzody subtelne wyczyscia barzo.

F ¶ Diascorides. Krew wielbłądowa na biegunkę y wszelkim niemoczam ciekączym pomaga/mleko tego trucinę wygania/ Complexiią skażoną naprawia y ku gamratowaniu pobudza.

G ¶ Plinius, krew wielbładowa kazi y oczyscia piegi/ krew zastawia, ă gdy ią z inszemi lekarzstwy piią/ wielkiey niemoczy pomaga, Rany też odmiekcza barzo mocznie y lisaie zgadza.

Castor. Bobr.

Capitulum II.

Bobr iest zwierze psu podobne/ ktore ma o sciستą/ barzo roskoszną, ktora im czyrniey sza tym droższa/ żeby ma barzo ostre ktoremi drwa siecze ă dom sobie barzo misternie sprawuie, nogi przednie ma iako pies/ ale zadnie

gesi podobne, ogon barzo tłusthy rybie podobny / Tho zwierze gdy go łowiecz goni/ thedy strote sobie vrywa ă łowczowi miecze/ potym gdy go drugi łowiecz napadnie, te di sie na zadnie nogi naprzeciwko temu podnosi vkazuiąc iż strotow nie ma dla ktorych go nawiecczey łowią/ abowiem strote ie° vrznione/ ă w cieniu vsuszone ku rozmagitym lekarzstwam są godne. Theż sthroie nieprzyprawne maią smak cirpniączy / wonią przykrą barzo maią dla mocznosci/ trwaią w moczy do szesci lath/ wszakoż swieże są lepsze / Maia mocz rozrywać/ przyciągać, ă posilać zwlaszcza miestcze żylowate.

Bezinki

A ¶ Przeciw wielkhiey niemoczy y inszem niemoczam głownym silu

nym pomagaią ſtroie pliące z ſokiem rucianym / albo w winie vwarzywſzy.

ℭ Proch z nich naprzećiw paralizowi ięzyka pomaga gdy gi pod ięzyk kladą aże ſie ſam rozpuśći/ Takież gdy wſzytko ciało thymże bedzie zarażono/ tedy pomagaią warzone wwinie z rutą j zſzalwiją.

ℭ Thakież kichanie od tego prochu naprzećiw Lithargiey/ Mozg thez poruſza y poſila, Zagrzewaią też thi ſtroie/ wyſuſzaią y wycieńczaią, przeto tim czo kurcz cierpią z pełnośći:albo drżenie:barzo pożytheczne/ ale zaśię przećiwne thym kthorzy z ſuchośći cierpią/ albo ze ćięzkośći żyk.

ℭ Niedoſtatki thez płuczne naprawiaią wſzitki, y zimną wilkość mozgu z połciem warzone.

ℭ Morzenie oddalaią/ trucinie ſkodźić niedopuſzczaią/ Na drżenie j na każde ſkurczenie żil pomazanie z nich barzo pomaga.

ℭ Auicenna. Stroie bobrowe pamięć naprawiaią y litargią oddalaią z ocżthem z rożanym oleykiem/ Też na głuchotę y ſzumienie w vſzu/ z narduſowym oleiem pomagaią.

ℭ Kurzenie znich pod noſem ieſt dobre naprzećiwko wſzytkiem boleściam y niemocżam płucznym/ takież na ſczkanie piją ie z ocżthem

Toż picie boleśći żiwota vſmierza y wiatry rozpądza.

ℭ Toż picie paniam mieśieczną niemocz poruſza, czepek y płod vmarły z żywota wyrzucza.

ℭ Też pomaga naprzećiw vkąſzeniu małych chrobakow iadowi(tych.

ℭ Żołć bobrowa na wiele ieſth pomocżna/ Mleko thez tego albo Syr:yſko naprzećiw wielkiey niemoczy pomaga.

Ceruus. Jeleń.

Capitulum 12.

Jeleń ieſt dziwney przekośći maiącz rogi iako gałęźie na drzewie roſthącze/ w kthorych ſie on barzo kocha/ Then kiedy iuż bedzie letni tak iże mu iuż rogi cie

zą/ thedy gdy naydzie węża w iamie/ pachaniem nosa onego wyciąga/ ă zabiwszy gi nogą pożira potym gdy wszythek opuchnie/ do wody pretko bieży/ ă wtymże mu rogi spadną / y młodość sie przywroci/ Rad sie w gwizdaniu y w spiewaniu kocha/ ă przeto go tym rychley zabije gdy ieden spiewa ă drugi nań strzeli.

Vczynki.

A ¶ Phisiologus pisze. Łzy Ielenie takież y kostki w iego serczu nalezione/ pomagaią na drżenie serca gdy śnimi piią chorzy.

B ¶ Platearius pisze iże taką kość nayдzie w serczu ielenim na lewey stronie/ Nie tak twarda iako insza kość / ale iest martwa iekoby żyła kliiowata troche żołta/ Ta pomaga na kordiiakę/ zawrot głowy.

C ¶ Esculap. Gdyby sie ktho w Ielenią skorę vwinął/ niethrzeba mu sie węży bać/ Mozg też ieleni na każde bolenie pomaga.

D ¶ Haly. Mocz ieleni oddala bolenie sleziony/ wątroby/ z żołądka y z wnetrza wygania/ A w vszy w kropiony/ wrzody tam goii. Syrzysko też iego albo mleko na przeciw trucinie wszelkiey pomocz dawa.

E ¶ Plinius. Płucza ielenie z gardzielem w dymie vwedzone / potym setrzeć ă z miodem pić / przeciw kaszlowi pomaga/ Serzysko iego z octem/ krew zastanawia/ Ale ielonka młodego zbrzucha wyietego syrzysko/ nad wszitki lekarstwa iest.

F ¶ Wonia rogu ieleniego spalonego/ wielgą niemoc zastanawia Takież y popioł z niego z octem ă z wodką rożaną zmieszawszi, na bolenie głowy pomaga.

G ¶ Tenże popioł zeby chwieiącze sie vmywaiącz albo naczieraiącz, vstanawia y bolenie oddala/ Thez nezyt w głowie/ y krwią plwanie vzdrawia.

H ¶ Solinus. Prawy rog ieleni czo sam spadnie/ iesth lepszy na lekarzstwo niż lewy, przeto ieleń zazrącz tego ludziem tak gi krije iże go nigdy naleść niemogą.

Damma. Lani.

Capitulum 13.

Lani iest zwierze wielsze niż koza/ ă mnieysze niż ieleń, Rogi ma wysokie ale nie gałęzisthe tako v ielenia/ Kthorey mieso iest zimne ă suche.

Dammula. Dzika Koza.

Capitulnm 14.

Dzika koza iesth zwierzę barzo boiaźne ktora sie bronić nieumie telko vciekaiącz, telko tho iey obrona chypkość nog ą lekkość członkow, Na miesczach gornych ą iadowitych sie kocha / ziolky trawy k karzstwu służącze pozywa / takież latorosli z drzewek.

Isidorus. Krew iey iest dobra ku lekarzstwu / bowiem żyly skurczone odmiękcząą / bolesć w członkoch vsmierza / iad z wnetrznosci wygania.

Albertus. Łayno tego zwierzęcia z oliwą przyprawione / włosy mnoży y naprawia.

Thakież gdyby sobie mąż pomazał Członek taiemny gdy ma z panią po wałasku zapasy chodzić, iuż go zawsze musi miłować.

Proch piethki iey spaloney wsypany w bolączki ktore zową fistuły / vzdrawia ie y goi.

Żołć też iey z lisiemi strożymi ą z pieprzem zmieszawszy / z białey gorczycze nasieniem, każdego stich czo złoty zaważy, takież miodu że dwa łoty / vczynić się Elektwarz y z iesć go część / ą część w prawey rece dzierzeć, gdy kto ma z panią leżeć / thedy mu syna pocznie przez wzgl...ia.

Cuniculus. Krolik.

Capitulum 15.

Krolik iest zwierzę zaiączowi podobne / iedno iże mnieysze / ą w ziemnych iamach sie chowa po polach tam gdzie takie szkodliwe zwierzę ie...mu ...ch zamko

dzi/tedy wßitczy iako tey krzywdi żaluiącz precż ſie przenoßa/ Są też krolikowie domowi tegeß przy rodzenia / ale czarni albo pſthrzy barzo mnożni/ ą nie raz ſie do roku mnożą.

Vczynki.

A ¶ Mieſo krolikowe żołądek potwierdza /żywot odmiekcza zwłaßcza ma mocz roſpußczać wilkoſci, vrine też pobudza, Onym na pożytecżnieyßé ieſt kthorzy cierpią Elephancią/ to ieſt komu ſie odima twarz ą naraſtha iakoby tredem wielkim.

Daxus vel Taxus. Jazwiecz.

Capitulum 16.

Jazwiecz ieſth zwierze nogi maiacz iakhoby pies/ale pyſk iakhoby ſwinia/ thuſthy barzo na grzbiecie y ßiroki, oſci ma zmießane wiecżey białe niż czarne/ ale na grzbiecie przyczyrni Chowany barzobywa krotochwil ny y prez ludzi barzo taży. Chrząßczami y inßem robacztwem żywie ą gdy nie ma/tedy korzonkami iako tna ſwinia.

¶ Albertus piße. Smalcz iego barzo pomaga na boleſci nyrek y na wiele inych boleſci wnetrznech

Equus. Kuoń.

Capitulum 17.

KOń iest zwierze pospolite po wszem swiecie znaiome, Ale w tatarskiey ziemi namocneysze/ Trwa do xxxv. lat ă kobyla do xl. Samiecz z mathką swą nie przebywa/ ă gdyby mu sie tho przydało z zapamietania/ tedy obaczywszy sie vcieka y bedzie biegał aże albo sie zabije albo ochromi/ Kobyla chciwa barzo iesth bo aczkolwiek iuż pocznie w brzuchu, przedsie z samczem obczuie/ ă tho ma przyrodzenie telko z samą niewiastą miedzy inszemi zwierzethy pospolite.

Vczynki.

¶ Diascorides. Krew Koniową miedzy lekarzstwa zwierzchnie radą mieszaią. Gnoy iego swieży spalony/ krwie cieczenie zasthanawia.

¶ Też gdy gnoiem konskim niewieście pod nos zakadzi, tedy płod vmarły z żywota wyrzucza. B

¶ Hali. Mleko kobyle w żywocie odmiekcza/ ale człowiekha zasmucza, Syrzysko też na wrzody wnetrzne pomaga. C

¶ Niewiasta gdy iey mleko pije, trud j bolenie w iey macicy vsmierza/ y niemocz wielką oddala. D

¶ Syr kobyli twardy/ żywoth zatwardza ă gryzienie oddala/ syrzysko iey z winem pite/ każde bolenie wnetrzne oddala. E

¶ Layno konskie suche/ krew zastanawia/ ă w vcho z oliwą wpusczone/ bolesc oddala. F

¶ Też proch z starego layna konskiego/ płod vmarły wyrzucza/ Insze lekarzsthwa ma iako layno Oslowe. G

Hericius. Jez

Capitulum 18.

JEż iest zwierze osciste Gdy sie zwinie ă osciami zamknie, żadnej sie nieprzespieczności nieboij. Then na grzbiecie owocze do iamy znasza/ ă gdy mu niecżo vpadnie/ tedy wszytko otrząsa a za

sie bieży y nabiera pękno na osci. Tego sie Wilk barzo bogi y przed nim vcieka.

Bczynki.

A ¶ Popiel Jeża spalonego / rany otwarza / wyczyscia y osusza /

B ¶ Thlustosci iego / takież y wątroba niedopuszcza othokowi / ani żadney złey wilkosci wnątrz sie rozlewać / ani obraczać.

C ¶ Mięso iezowe barzo żołądek potwierdza / żywot otwarza / vrynę pobudza / Własna iego moc iest rospuszczać / ä zasie wysuszać

D ¶ Tym czo są sprawieni ku tredowey niemoczy / albo Elephantcy, Jezowego mięsa dobrze gim spożywać

Caper. Kozieł.

Capitulum 19.

Kożieł samiecz / Jesth koziel zwierzę mocne smiałe y waleczne / w rogach ma mocz nawiększą ä w czele.

Bczynki.

A ¶ Natura Kozłowa tak iest gorącza: iż Adament kamień: ktorego ani ogień / ani żelazo nie może pożić / sama kożłowa krew odmiękcza

B ¶ Mięso Kożłowe gorsza krew czyni niż kożie / A pospolicie sprawuie człowieka ku zimniczy quartanie.

C ¶ Krew iego iest dobra na nrzody twarde / bowiem ie odmiękcza / zbiera y goi. Paięki też kropięcz wygania.

Plinius pisze w kozłowey krwi być taką moc/ iż żelazo tępe zaostrza/ A by na skrabowatsze było wyciera je/ nie inaczey iako pilnik ślosarzski.

Gdy ią też piią ciepło albo z winem / kamień łamie/ Y na wstrzelenie barzo pomaga z winem smażona.

Takież z iego tukiem zmieszana/ na opuchlinę pomaga.

Tłustość kozłowa wieczey od miekcza nad insze. Zołć też ie° zke mięso wygania. A na ukąszenie ta dowite iest iako drijakiew naczyst(sza.

Leo. Lew.

Capitulum. 20.

Lew z greczkiego ięzyka wykłada się iakoby krol albo książę/ abowiem nad insze zwierzęta iest namężnieyszy/ moczny/ wspaniały/ szczodry y swiebodny, Ten śpi oczu nie zatwieraiąc/ na gorach się rad chowa. A gdy go łowczy śledzą/ tedy ogonem stopy swe zamiata dla zamylenia ośladu. Lwicza pierwszem porodem pięcioro dzieci miewa/ po wtore czworo, Thakże zawsze iednym maiey/ aże na ostatek iedno maiąc/ iuż daley nie płodna bywa.

Uczynki.

A Mięso Lwowe nad insze iesth gorętsze/ grube/ ā ku sthrawieniu trudne/ kto go pożywa czyni w żywocie boleść y morzenie.

B Eusculap. Lwowe mięso szalonym fantasticū. Pomaga boleniu uszu y inszym głownem niedostatkom.

C Siedzącze na skorze Lwiey, zostanawia się flux Emorrois.

D Loiem z nyrek iego kto się pomaże/ uciekaią przed nim wilczy.

E Tłusthość Lwowa miedzy insżemi nagoretsza iest/ przeto też bo raczki twarde odmiekcza i otwiera.

F Też z rożaną wodką albo z oleykiem zmieszany, skore na twarzi

od wiatru y od wszelkiego vrazu zachowawa. Ogorzeline spądza/ ă czudnosć przywraczą.

(G) ¶ Taż tłustosć z rożaną wodką ogorzeline vstawiczną spądza.

(H) ¶ Theż kropienie iey z winem/ każdą iadowitą rzecz wypądza.

(I) ¶ Zolcią iego gdy oczy mażą, wzrok przywraczą.

(K) ¶ Proch zsercza w pokarmie biorącz/ quartanę oddala.

Lepus. Zaiacz.

Capitulum. 21.

Zaiącz miedzy zwierzęty iest barzo subtelny/ boiażny ă mdły. Nogi zadnie dłuższe niż przednie ma/ ă dla thego ku gorze prędzey niżli zgory bieży. Tak samczy iako y samicze rodzą czasu swego/ ă te go chczą iż Zaiącz iednego krzieży cza bedzie samczem/ ă drugie° samiczą / przeto też gich rodzay iest barzo płodny.

Vczynki,

(A) ¶ Zaieczę mięso iest suche/ grubą krew rodzi/ wszakoż lepsze iesth nizli kozie albo kozłowe. A przeto tłustobrzuchom dobrze ie iesć/ ktorzy chczą suszy być.

(B) ¶ Krew ie° wyciera sukno/ ă popioł z głowy iego na opadnienie włosow pomaga: gdy z niedzwiedziem sadłem Emplastr przikłada.

(C) ¶ Mozg iego pieczony/ iest przeciw drzeniu ktore z suchych niemocy pochodzi. Dziegna thez dzieciecze leczy/ y drzenie sercza oddala.

(D) ¶ Ma też te własnosć iż ponim zęby rychło rosta/ ă niezdrowe bolenia wypadaia.

(E) ¶ Syrzysko ie° iest nad insze lepsze/ gdy ie kto z oczt(e)m pije/ pomaga naprzeciw wielkiey niemoczy. Takież z driiakwią ă z octem iest dobre przeciw iadom y trucinie.

(F) ¶ Mięso też ie° pieczone/ pomaga boleniu wnętrza/ y żołądkowi barzo zdrowe.

(G) ¶ W tusze iego dobrze trzymać nogi/ tym ktorzy łamanie maią/

albo w ſtawiech bolenie.

¶ Wßyſtko ieº niewiaſtam na cżycże przykładać gdy ſie mleko w nich zſiada.

¶ Też gdi ie pije/ mieſięcżną nie mocż zaſtanawia.

Lupus. wilk.

Capitulum. 22.

Wilka drugdźie dźikiem pſem zową / bowiem iemu poſthawą y wyciem podobien. Then kiedy pierwiey cżłowieka obacży/ głos iemu odeymuie/ á tedy okrutnieyßy bywa/ ale gdy go pierwey obacżą tedy też mocż j ſrogość tracą á vciekać nie może. Cierpi długo głod/ ale gdy ſie przepoſci: rad dobrze ſniada, cżo ma na trzy dni doſyć. Mozg v niego z kxiężycżem roſcie j vmnieyßaſie. Przed okiem iego wyłupionym/ domowe zwierzęta vciekaią.

¶ Sercże iego vſußone dobrze chować na lekarzſtwa rozmagithe bo proch iego w piciu pomaga na wielką niemocż.

¶ Proch z wątroby vſußoney z winem piiącż/ na wßytki wnętrzne niemocży pomaga.

¶ Mieſo iego pieczone fantaſtikom dobrze ieść. Sadło ieº y żołć tak ioko y pſia pomaga.

¶ Gnoy wilcży takież y krew na kolikę barzo pomaga. Zęb iego y paznokty dla chorych ocżu dobrze noſić.

Muſtella. Laſicża.

Capitulum. 23.

Lasicza iest zwierzę małego ciała, ale wielkiey śmiałości y chythrości takiż z weżmi y z bazyliszki walczy/ a gdy sie ma z nimi potykać/ tedy polney ruty pożywa ktorą też y dzieci swe gdy te vmarłe naydzie: ożywia. Dzieci też swe młode zmieścza na mieście prze nosi aby gich nienaleziono.

A ¶ Vkąszenie Lasicze iest iadowite a bolącze, Na to pomaga emplastr z czosnku a z czebule z figą niedostała słukłszy.

B ¶ Popioł Lasicze zpaloney że krwią iey/ na trąd wielki Elephantiasą pomaga. Tenże popioł z woskiem iarzęczym/ bolenie wramionach oddala.

C ¶ Krew Lasicze z babką/ łamanie w nogach oddala. Popioł theż tey z wodą pijąc/ szalonym rozum naprawia.

Mulus. Muł.

Albo Molicza.

Capitulum. 24.

To zwierzę z Osła a z Kobyły sie poczyna y rodzi/ przeto tez zawsze iest nieplodne/ gdyż

bywa nad przyrodzenie. Ma włosności oslowe o krom lenistwa/ ale na postawie o krom głowy a vszu koniowi podobne.

A ¶ Skorę mułowa dobrze naspa rzeklne przykładać/ iest też lekarstwo na kupiącze sie nogi albo vdi

B ¶ Pomaga na rany ciekącze y na fistuły nożne.

C ¶ Popioł z kopyta mułego z oleiem bagniskowem/ włosy oblałe przywracza.

D ¶ Zakurzenie z lewego kopytha mulicze/ Myszy z domu wygania

E ¶ Vszi tez tey gdy niewiasta przi sobie nosi/ nigdy począć nie może.

Taurus. Byk.

Capitulum. 25.

Byk miedzy inszemi domowemi Jest zwierze mocne a ukrocone/ ale zwierzetom drapieżnym nieprzyiazne/ bowiem oni że brawszy sie przeciwko nim walczą, ale rogami telko/ bo iedno w czele a w pleczach wietszą moc maią.

¶ Esculapius. Rog bykowy niecze wypadza / a krew iego one zabija y piegi z twarzy spadza.

¶ Łoy bykowy z woskiem a z żywicą każdą twardość odmiekcza. A tuk z nim rozetworzony, członki drżące uzdrawia.

¶ Żołć Bykowa z miodem a z balsamem/ wszytki chrobaki oczu uzdrawia. Sama też żołć na rany w uszu pomaga. A zmieszana z żołcią kozłową/ ślinegorz uleczą. Dobra też na wrzody co bywaią na siedzeniu.

¶ Takież rany y bliżny goi. A z mlekiem zmieszana a zwłaszcza niewieściem/ bolenie wyszu usmierza.

Vitulus. Ciele.

Albo Jałowka.

Capitulum. 26.

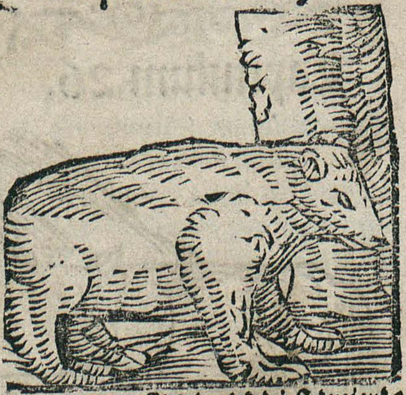

Cielecem albo iakow ka młodego byczku a krowkę zowią/ co ieszcze przed rokiem/ albo mało daley/ potym bywa Cielecz Juniecz y iałowka. Aristoteles pisze/ aże po roku Cieleże klesnie/ bo iestli rychley/ tedy będą za iszakie a nie wielkie.

¶ Plinius. Wszkolwiek każdego zwierzęcia tłuk z kości zagrzewa/ odmiekcza y napełnia. Nad wsze nalepszy iest cielęzowy. Łoy też cielęczy z sola stawiszy, na stupy głowne pomaga. Takież w nogach y w członkach bolenie oddala.

Vrsus. Niedzwiedz.

Capitulum. 27.

NIedzwiedz iest zwierze grube ă srogie/ glowe ma barzo mdłą / Ale wszytka mocz iego iest w pleczach ă wbiodrach, przeto tez na zadnie nogi sie wspina y chodzi Niedzwiedzie gdy chczą plod mieć Jakoby ludzie z sobą legaią, ă nie tak iako insze zwierzeta, To czynią nawiecey zimie okolo god gdi tez na tłustszy bywaią.

A ¶ Mieso niedzwiedzie dla wielkiey lipkosci nie strawne barzo iest y zle tuczy/ przeto wieczey sie ku lekarzstwu nizli ku pokarmowi godzi.

B ¶ Zolć iego ciepla iest ă sucha, na wielką niemoc pomaga, ale ią trzeba splem zskorki od wąthroby odeymować/ ă takze suszyć. Mocz iey trwa do dwu lat.

C ¶ Tez zolć z wełną zmieszana ă na pepek dzieciecziu polozona/ zapiekly zywot odmiekcza.

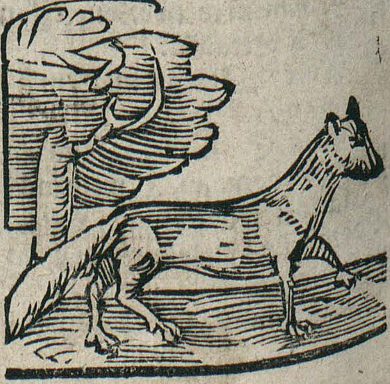
D ¶ Esculapius. oczy niedzwiedzie wylupione / ă na lewe ramie człowiekowi przywiązane/ quartane vleczaią.

E ¶ Auicenna. Sadło niedzwiedzie na parchy dobre/ od niego oblazłe włosy porastaią. Niewiasty ktore chczą mieć czarne brwi/ sadłem ie pomazuią / ale oczu od niego trzeba strzedz by niezosłnęła/ bo gim iest barzo nie zdrowe.

F ¶ Tez sadło iako y zolć/ wszytkie zapieklosci: odmiekcza.

Vulpis. lis albo liszka

Capitulum. 28.

Lis albo Lißka. Jesth zwierze chytre, osci ma gesthe ă ciepłe / ogon więßßy. Gonią Lisa nie dla mięsa ale dla skory, bo mię so niczemu się nie godzi / abowiem iest śmierdzące / ă zwłaszcza z geby. Rad thez Lis vchwyci czo mu się nagodzi / zwłaszcza kogo może zmocz, Ale gdy się na czudze zdrowie nasadza, rad sam ku sidłu przichadza.

A ¶ Constantinus pisze. Gdy na Lisa głod przychodzi / tedy się zdechłym vczyni, y wzwaliwszi się leżi gebe odtworzywszy / ă ozor wywiesiwszy / tedy ptacy smrodliwy duch z iego geby czuiącz, iako ku scirwu do geby przylathaią / Także on za nogi chwyta y pożyra.

B ¶ Oliwa gdyby w niey Lißke vwarzono / odmiękcza wszythki zatwardziałosci / Artetiki w członkoch.

C ¶ Takież y w wodzie vwarzywszy ią / tłustość zebrawszi / dobra iest na bolenie w stawiech.

D ¶ Sadło iey z olykiem kosakczowym spuszczone, bolenie zebow y vszu oddala.

E ¶ Płucza iey vsußone z stawszi piiące / na dychawicze barzo pomagaią.

F ¶ Jayecza Lisie są barzo gorącze y wilgotne / pomagaią na kurcz y na paraliż y żiły skurczone odmiekczaią.

G ¶ A zwłaszcza z winem kto ie pije, zapalaiąą go ku nabożeństwu do młodey paniey.

Talpa. Kret.

Capitulum. 29.

Kret iest zwierze czarne ă wiecznie slepe / vstawicznie wziemi mieszka / korzonkami się żiwi, przeto też ziemiekopa y wzgore wyrzucza.

A ¶ Proch kreta spalonego / z białkiem zmieszawszy / przykładać na trąd / iesth barzo dobre lekarzstwo.

B ¶ Krew też iego na głowe obliniaiącą / dla porzszenia dobrze iesth pomazować.

C Actor piße. Popiołkretowy dobrzyſypać na fistuły. Bo wßytkę zagniłość wyczyścia y goij,

D Gdy też kreta przykozy na ranę niedźwiadkową / iad wyciąga y vzdrawia.

Mus. Myß.

Capitulum. 30.

Myß. Ta bestiola chleb rada widzi, y wßytkie- czo ludzie iedzą: pożywa / ku ßukaniu karmiey barzo chytra / dla ktorey też wiele ſie wazi y rzeczy twarde przegryza.

A Dym cisowy myßy wygania. A czemierzicza zkaßą zmießana / Myßy truie.

B Plinius piße. gdy mozgu Lasiczego w twarog przymießa / tedy onego syra myßi nigdy nie tykaią

C Kiedy myß obłupioną żywo puści / tedy drugie z domu wyganią. Też gdy ią vkleśni albo ogon vtnie. Żywe śrebro też myßy traci.

D Gdy dziecięciu ſliny z vſt cieką, tedy Myß pieczoną dać mu ziesć / barzo na to pomaga.

E Krew myßa brodawki traci pomazuiącz ie.

F Gnoy też z czebulą z tłuczony na obłysiała głowę pomaga.

G A gdy gi z kadzidłkiem ä z wodą miodową piją, kamienwnątrz łamie / ä dzieciom żywot barzo otwarza.

H Kto nie może wody pußczać / dobrze mu siedzieć w ciepłey wodzie / z myßem gnoiem zagrzaney.

Lacerta. Jaßczorka

Capitulum. 31.

Jaszczorka iesth robak o cztwor nog / Ogon y ie zyk wezowi podobny/ farby zieloney, pod brzu chem zołtey. Pamieci nie ma/ przeto tez iayca iey ledagdzie porzuczone: samy sie legą. Na lekarzstwo iest barzo dobra/ a kthora ma wieczey pstrocin/ to nalepsza.

A ¶ Krew iey wzrok potwierdza/ Gnoy tez iey z białkiem zmieszany na bielmo pomaga, y swierzbieniu oczu. Takiez wzrok czysci y barwe dobrą dawa. Włosom pod pachą rość niedopuszcza.

B ¶ Mieso Jaszczorcze iadowite iest y morzącze/ a ktoby z nie pił, mieczą sie mu bolączki w iezyk/ swierzb/ bolenie głowy y oczu zaćmienie.

Rana. Zaba.

Capitulum. 32.

Sidorus. Zaby są rozmagite. Jedny wodne drugie błothne / drugie Lesne czo sie w chwascie chowaią/ drugie są zielone a namnieysze na lisciech drzewnych siadaiącze/ a ktore sie czyrwienią/ to na iadowitsze są. Sierpnia ksiezycza Zaba zadna geby otworzyć nie może ku iedzeniu ani ku piciu/ tak iż y łaską trudno iey gebe roszedrzeć.

A ¶ Popioł Zaby w garnczu zywo spaloney z miodem zmieszawszi albo z smołą miekką, na łysey głowie włosy rodzi.

B ¶ Tez iucha zaby na misczie warzoney/ na kaszel pomaga.

C ¶ Robaki ktore sie w człowiecze rodzą, Zabia zołcią zatraczaią.

D ¶ Tez popioł z Zabiey zołci, na zimnicze dobrze pić.

E ¶ Tez popioł spaloney zaby krew zastanawia: na rane wsypany.

F ¶ Pomaga tez bolączkam na złkach albo stawiech/ gdy z nim przikłada.

G ¶ Zaba z solą a z oleiem warzona / na trąd iest lekarzstwo/ a iedzenie iey robaki iadowite zabija.

H ❡ Na bolenie zębow, wodą rzecz-ney żaby warzoney dobrze vsta wy-mywać/ tedy bolesć przestawa.

I ❡ Mięso żaby czo naopocze mie-śka/ zwłaszcza sadło tey, żeby kacz-no wysadza.

K ❡ Też zwierzęta gdy ią iedzą/ te-dy stare zęby zrucżaią.

Scorpio. Niedź-wiadek.

Capitulum. 33.

Niedźwiadek iest robak ziemny/ postawę ma iagodną: iakby dżdżow-czą/ ale w ogonie ma sadowite żądło kthorym zatnie y iad wpuści.

A ❡ Gdy człowieka vkąsi/ lekar-stwo iest popiol iego spalonego pić z winem. Drudzy powiedaią iże samego z stukszy na ranę przyło-żyć/ to iad wyciąga.

B ❡ Palladius pisze. Iż gdy niekie-lo Niedźwiadkow pośrzod domu spali, Tedy drudzy wszytczy z do-v vciekaią.

C ❡ Auicenna. Ślina człowieka tszczego niedźwiadki zabija. Rzod-kiew ta niedźwiadkom iest przeciw-na/ tak iż gdyby kto ną iey wło-żył/ tedy vmiera. Też woda z niey takież zabija.

D ❡ Gdy kto ie rzodkiew, tego dnia niedźwiadek choćby go vkąsił nic mu niezaszkodzi.

Multipes. Stonog. albo Wielonog.

Capitulum: 34.

DEn robak z rzeczy gimie ma / radzi sie pod wiadrzem albo sedem lega gdzie woda stogi / a gdy go tknie, kedy sie w kolko stulki.

A ¶ Gdy stlukkszy gi z moczem / podniebienie sobie kto maze / pomaga na zadusznosci. Takiez gdy kto gi ie / pomaga naidychawicze y czini wolne oddychanie.

B ¶ Takiez z winen pijacz pomaga na zolta niemoc / albo kto strudnoscia wode puszcza.

MOl iest robaczek w szathach sie legaczy gdy dlugo wnieiakiey wilgothnosci bedą a na wietrze gich nie przesuszaią.

¶ Gorzkich rzeczy a woniaiaczych Mole sie wiaruią, a gdy woda z nich szaty kropi, nietak rychlo Mole strzygą. A

¶ Przeto dobrze iesth w skrzynie miedzy szaty klasc Chmiel / piolyn bobkowy list, Cidrowy albo czypresowy / y insze rzeczy thakowe ktore nie telko szat / ale y kxiąg od Moli bronią. B

Tinea. Mol.

Capitulum. 35.

Pediculus. Wesz

Captiulum. 36.

POwiedaią iż weſz z cia-ła ſie rodzi/ ą dziurka-mi przez ſkore wylazi/ Albo też z potu/ niecz-ſtego mycia/ zwłaſzcza w ludziech podrożnych.

A ❡ A dla tego mycie czeſte/ ſzath przemienienie y opieranie/ zwłaſz-cza tych czo ſie ciała tykaią/ Wſzi mnożenia niedopuſzcza.

B ❡ Dobrze ieſt podrożnym lodziō mieć żywe ſrebro vmorzone z oli-wą ą z korzykiem zmieſzawſzy/ cia-ło pocierać/ potym wzarazi do ka-znie ſzedſzy: trzeć ſie mocno y dra-pać/ to wilkoſci zbytnie z kthorych ſie wſzy legą: wycżyſcia z ciała.

C ❡ Piſzą też iż arſenik z rtecią vmorzoną/ wſzy traci gdy ſtym chu-ſty piorą.

Pulex. Pchła.

Capitulum.40.

PChła od pchania rze-czona, bo gdy vkąſi ia-koby igłą zapchnął. Robaczek lichi, czarny ą barzo pretki.

A ❡ Nalepſze lekarzſtwo aby pchły niekąſały/ piołynem na każdy wie-czor ciało pocierać tak ſurowo/ al-

bo nawarzywſzy go z oliwą.

B ❡ Wodą z Oſtu gdy po domu kropią/ pchły giną, Takież y wo-da z rutą warzona/ pchły zabija.

C ❡ Gdyby ktho nalał kozłowey krwie w dok/ vkopawſzy w domu, wſzytki ſie Pchły do niey zbiegą y pozdychaią.

D ❡ Thakież ſie zbiegaią na drze-wo Jeżowym ſadłem pomazane.

E ❡ Też brudy oleiowe / gdy nimi czeſto po ziemi kropi, pchły zatra-czaią.

F ❡ Takież polnym kminem zwier-ciąwſzy z wodą rozmieſzanym.

O zwierzetach. Koniecz.

O Ptakoch rozmagitych. Naprzod v Orle.

Aquilla. Orzel.

Capitulum. 38.

ORzel miedzy ptaki iest nameżnieyszi y naswie bodnieyszy. Przeto tez krolem ptaszim iest wezwan. Sidli sie na drzewie barzo wysokiem/ na ktore żadna szkodliwa bestia wlesc nie może. Dzieci swogich barzo broni / ă nigdy nieopuszcża/ ażekiedy samy sie bronic mogą/ ă gdyby mu ie kto chcial zebrac/ dziwną smialoscią broni. Wzrok mą barzo ostry tak iże tez w słończe smiele może weyzrzec/ Na czo thez Dzieci swoie z mlodu zwyczagi/ oczyma ie ku słończu nogą za szije podnoszącz. A kthoreby sie patrzenia broniło/ oczy odwraczaiącz. Tedy ie z gniazda wyrzuca iako nie godne rodu swego.

¶ gdy sie iuż Orzel z starzeie tak iz patrzyc nie może/ thedy czo nawyssżey pod obloki wzlata, ă gorączością słoneczną sobie oczy wyczźiscia/ potym zlataiącz nagle w wodzie czo nazimnieyszey sie zanarza, zatym na gniazdo leci miedzy dzieci swe iuż dorosle. Także leży iakoby w gorączcze / w tym że sie poci aż z niego wszytko pierze stare opada/ gdzież wiecz dzieci ie° żywiągo aż zasie mocz weźmie/ ă w tym za sie odmłodnie.

Vczynki.

¶ Zolc orlowa oczom cieknącym albo oparzystym pomaga. — A

¶ Mozg Orlowy ă zolc z miodem tarzączym zmieszany/ iasnosc wzroku przywraca oczi pomazuiąc — B

¶ Tenże mozg z winem zmieszany, takoby ze thrzy łyszki dobre/ na krolewską niemocz pomaga. — C

¶ Nogi orlowe z vdow wyrwane, na bolenie biodr pomagaią prawą noge na prawą biodre przywiązawszy/ ă lewą takież na lewą. — D

Accipiter. Jastrząb.

Capitulum. 39.

Jastrząb iest czwor rodzay / miedzy ktoremi też y krogulca policzą. Ten ptak rychło sie okroci a chce być roskoßnie chowan. Pierwßego roku mało może ku chwytaniu, Trzeciego nalepßy bywa. Chleb iemu iest trucina. Na gorach sie wysokich rad sidli. Dzieci iego bywaią dobrze tkusthe y dobrego mięsa sercem ptaßim ktore vchwyci: rad sie karmi. Pißą ten iego obyczay gdy nocz przychodzi. Chwyta ptaka ktory mu sie nagodźi / a przez czáką noc pod nogą gi trzyma. Potymże przed wschodem słończa zdrowo wypußcza a inße sobie ßuka na śniadanie / a choćby mu sie onże pirwßy trafił / tedy iemu dawa pokoy.

Vczynki.

A ¶ Jastrząb w rożaney wodcze y warżony / na wßytki niedostatki oczu pomaga: gdy tą wodką wymywa. Takież y gnoy iego z miodem tarżeczym przykładaiąc / też bielma z oczu spądza / a wzrok przywracza.

B ¶ Sadło też Jastrząbie z oliwą z tłuczone / na oczy pomazuiąc / zaćmienie oczu oddala.

Anas. Kaczka.

Capitulum. 40.

KAczka iest ptak domowy wietſzi kura: Samcza po ſzygi poznać bo na niey pierze zielone miewa iakoby oboyczyk iaki. Jesth ptak barzo nieczyſty Tak iż też gdi ſie dwa o iedne kaczke zwadzą tak długo ſie z niey ſwalaią aże ią vmorzą. Kaczęta iako ſkoro ſie z iaia wylęgą/ wnet prętko biegaią / tak iż by gim też matka zdechła/ thedy ony ſamy ſie pożywić mogą.

Kaczka na pierſiach telko ſmaczna ā naſzigi. Mieſo iey rychło obrzydzi ſie dla zbytnich wilkoſci/ wſzakoż tuczy wiecżey niż kurze.

Vczynki.

A ¶ Plinius. Krew kaczorowa biegunke zaſtanawia.

B ¶ Dziwną ontej rzecz powiedaią kiedy Kaczke na żywoth przykożysz cżaſu morzenia / tedy niemocz odchodzi/ ā kaczka zdycha.

C ¶ Auicenna. Kaczka gorętſza ieſt nad inſze bydło domowe, ā mienią tak iż zażiebłą rzecz zagrzewa/ ā gorącą zaziębia.

D ¶ Głos naprawia ſperne mnożi ā w gamratowaniu trwałość dawa.

E ¶ Sadło kacze niewymownie bolenie każde vſmierza.

Anser. Gęś.

Capitulum. 41.

GĘſi ſą dwoiakie, iedny dzikie/ drugie domowe dzikie wſzytki iednakiey barwy, w lathaniu tak ſie kochaią iż telko gdy ieść chcą, tedy ſiadaią/ przeto thez nigdy nie ſpią/ ale we dnie y wieczor lataią. Domowe zaſie wolą ſie paść albo odpocżywać niżli latać/ ā niemaſz żadnego zwierzęcia ktoreby richley cżłowieka zawietrzyło. Dzika ges tak długo trwa iż też nos wſzythek ſobie aż da ſamych ocżu przegryza ā mienią iż do pięci ſet lath żywa może być.

Vczynki.

A ℂ Mieso Gesie ku sthrawieniu trudne iest. Sadlo gesie każdą za twardziałość odmiekcza. Rospadłe rany na wargach y na twarzy goij. Thakież y z siadanie nog albo twarzy od zimna. To wszytko czyni dla slodkiej tłustości swey. Wszitko thez bolenie w vszu vsmierza/ ă gdy go z sokiem czebulnym w vcho wpuści/ tedy wode z nie° wypądza ă zwłaszcza na bolenie macicze niewiastam pomaga;

Gallus. Kur.

Albo Kogut.

Capitulum. 42.

Kur albo Kogut iesth ptak domowy, ktorego thelko samego Lew sie boij. Jest ptak ludzkiem towarzyski, ktory śrzod noczy swem spiewaniem ludzi ku pracy pobudza/ ă zasie czuiącze pociesza kiedy godziny dnia przyszłe° spiewaniem przepowiada. Przetotez rzeczon iest posel dniow kthory godziny noczy rozlicza / ă głos napominaiączy wypuszcza, ă gdy ma spiewać: skrzidłami sie bije aby był ku spiewaniu ochotnieyszy.

Vczynki.

ℂ Mieso Kogutie grubsze ku stra wieniu niżli kokosze/ przeto nalepszi są młodzi czo tesz cze nie spiewaią/ albo barzo starzy/ bo taczy subtelnieysze mieso maią ku iedzeniu. A

ℂ Jaycza Kogutie dobre ku iedzeniu/ bo wneth sie strawią y dobrą krew mnożą. B

ℂ Jucha z Kura pamaga kiedy żołądek dla wiatrow w nim zamknionych boli. C

ℂ Tez iucha z Kura starego z paprotką y z hanyżem na kolike pomaga. D

ℂ Mozg iego z winem wypity/ wszytkie morzenia oddala/ y wiele inszych dziwnych rzeczy czyni. E

ℂ Na dychawicze barzo dobre, vtuczywszy Kura stharego/ y dać go gonić aże sie vkona/ potym zciąwszy mu szije: wywnethrzyć/ ă natkawszy weń pełno soli: zaszić, także F

warzyć w dziesiąci kwarth wody bez vskipienia/aże do dwu kwarthy wywre/ą pijąc to ciepło po ttosśże na nocz y wżarań/pomaga na dychawicze. Drżeniu y boleniu sthawow / y wiele inszym niemoczam. To pisze Eusculapius.

Gallina. Kokosz.

Albo Kwoczka.

Capitulum. 43.

Kokosz albo Kwoczka żona Kogutowa: ktora mu Jaycza niesie przez wszytek rok: wyiąwszy dwa ksieżycza kiedy słoncze stawa. Kokosz kiedy swogich iaiecz niewyleże / thedy niemoczy swoie miewa/przeto każdaby rada nasie działa. Jaiecz pod kokosz nalepiey sadzić w lichwie/nie dawniey, ani pozdniey z niesione/iedno okolo dziesiąci dni/bo starsze/albo nowsze pospolicie sie kazą. A iednak lecie rychley kokosz kurczęta wyleże nizli zimie.

Vczynki.

¶ Ku iedzeniu lepsza iesth Kokosz ktora iesżcze nie niesie: nizli stara. Mieso tez iey glos czysci. A

¶ Sadło kur młodych więczey zagrzewa nizli starych. A Kokoszy nie tak ciepły, Wszakoż na twardość iezyka pomaga. B

¶ Wątroba Kokosza/iako y kacza nalepsza iest w niey samey. C

¶ Mozg tez Kokoszy zastanawia krew z nosa ktora z zatkania mozgu przychadza. D

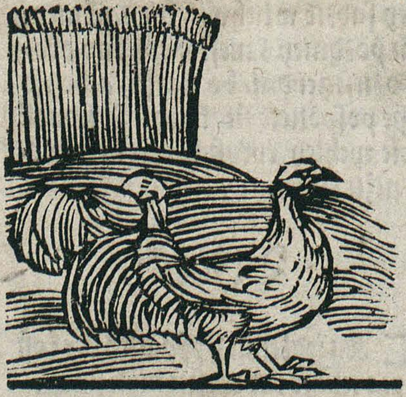
¶ Sadło tez Kokosze krosty z oczu spadza. A gnoy iey na nozdrże przykładane/wegry vmarza. E

¶ Kolana thez kokosze z nogami społem w rosole vwarzywszy / na bolenie sżyie powagaią: z oliwą ą z octem z tłuczone przykładaiącz. F

Capo. Kapłon.

Capitulnm 44.

276

KApkon iest kogut klesniony / rychley vtije/ bowiem sie niewybiega ani wyspiewa. Nic żemu sie niegodżi telko do kuchnie Powiedaią tak, gdiby Koguta we trzy lata vklesnil/ pothym dal mu rość do siedmi lat. Thedy w pepku zależe mu sie kamień / kthory gdy poczhnie rość: Już on kur nigdy nie pije. A ktoby gi przy sobie nosil/ tedy mu sie picia chcieć nie bedżie. Zową ten kamień Electorius.

Bczynki.

A ¶ Kapłonie mieso miedzy inszemi Ptaki nalepsze iesth y na mocnieysze/ krew dobrą mnożącże.

B ¶ Gdy Kapłona żywego rozdarszy na iaktezkolwiek iadowite vkąszenie przykłada/ thedy wszytek iad wyciąga gdy tego często działaią.

C ¶ Mozg Kapłoni nad insze mozgi nalepszy. Gdy gikto z winem pije/ każdy flux zastanawia.

D ¶ Skorę twardą w iego pepku gdy vsuszywszy / ä stharwszy z winem kto pije/ żołądek naprawia.

E ¶ Jucha z Kapłona za lekarstwo brana/ żywoth odmiekcża/ y wszytki wilkości ä zwłaszcza kolere wygania.

F ¶ Pomaga też na zimnicze czo sie tedy owedy przydawa. Y na inne cżesne niemocży. Też na odymanie żołądka/ y na wszytkie bolenia stawow.

G ¶ Żołć Kapłonia Na oparzisste y ciekącże ocży barżo dobra iesth.

H ¶ Też na zaćmienie y na stwardzenie powiekow.

Galline owa. Kokosze Jayeża.

Capitulum. 45.

JAyeża Kokosze ä kuropatwie nad insze są nalepsze/ ä ponich kacże/ acżkolwiek nie dobrą krew mnożą. Ale Jayeża inszych ptakow thak małych iako y wiel-

kich na karmią nie są godne/ telko ku lekarzstwu. Gęsie też iayczа rychło obrzydną ă z vst długo smierdzą/ ale ony dwoie przerzeczone y sperne mnożą y ku niewiastam pobudzaią. Zoltek Jaieczny iest srzednego zagrzewania/ przeto sie też nie tak rychło strawi/ ă krew z nie° nieiest tak dobra iako z żołthku. Potrzeba aby na lekarzstwa Jayczа swieże były/ bo stare nie są takiey moczy.

Vczynki.

A ¶ Białek Jaieczny kładą w lekarzstwa na każde bolenie gdzie nie trzeba gnoienia. Jako na oczy albo bolączki kona, albo też siedzenia Też na każde rany podskornie.

B ¶ Pomaga też białek na sparzeline ognia albo vkropu / Maczaiącz w nim wełne: przykładać.

D ¶ Zoltek lepak pieczony albo vwarzony / może miessać w lekarzstwa wysuszaiące, takież y na wrzody zapalone.

E ¶ Na sparzeline vczynić Emplastr z żołtkow nowych / z rozanym Oleykiem/ z woskiem iarzeczym/ z łoiem baranim.

F ¶ Też na to pomaga białek nowych Jaiecz z wodą babczaną/ y z wodką Bań.

G ¶ Rabi. Jayczа swieże czysthą są karmią/ ă w krew sie rychło obracaią/ ă żołtek w nich nalepszy iest ale Jayczа thwardo pieczone iest karmia gruba ă lipka.

H ¶ Jayczа thez barzo pomagaią mężom ku gamratowaniu, ă zwłaszcza cebule ă rzepe przy tym iadać

J ¶ Eusculap. Jaie kokosze na każdy bol oczu pomaga/ sam też białek w oczy wpusczony/ siepanie vspokaia.

K ¶ Czałe Jaie vpalone z winem albo z oczthem wypiwszy/ wszythkie ciekaczki zastanawia.

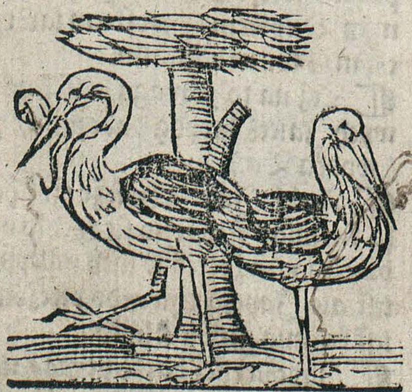
L ¶ Pięć żołtkow iaiecznych z trzema dobremi łyszkoma wina wypić pamaga krwawą biegunkę maiączym.

M ¶ To iayczam pospolita iże białek chłodzi/ żołtek zagrzewa.

N ¶ Wroble iayczа miedzy inszemi nalepiey stroią.

Ciconia. Bocian.

Capitulum. 46.

Bocian iest ptak lutościwy / bo gdy starym bocianom skrzidla wypadaią / thedy młodszy żywią ie y zagrzewaią thak dlugo aż gich skrzydla mocz weżmą. A iaką on pilność ma Dzieci chowaiącz, to iemu też zasie dzieci gdy sie starzcie: oddawaią. Stanu thez małżeńskie° miedzi sobą pilno strzegą / bo gdy by mu samicza do inszeo° vstąpila / tedy samiecz poczuwszy to gdy przyleci. Nosem ia na obie stronie przebija / przetho gdy sie to samiczy przyda, natychmiast do cieknączey wody leci y omywa sie.

Vczynki.

A ¶ Kto młodego Bociana jie / temu oczy do roku ciecz nie bedą ani (boleć.

B ¶ Pepek Bociani przeciw każdemu iadowi pomaga. A pijącz gi z winem, na rozmagite niemocy iest lekarzstwo.

C ¶ Gnoy Bociani z wodą pijącz Na wielką niemocz pomaga.

Jest thez drugi Bocianow rodzay, na grzbiecie wszytek czarny / á pod brzuchem troche białasy / ale taczy nie legą sie przy ludziech, ale na ba (gnach.

Columbus. Gołąb.

Capitulum. 47.

Gołąb iesth ptak barzo chedogi/ żadnego ścirwu ani plugawey rzeczy nie pożywiaiączy/ telko samo czyste ziarno. Rodzay gich iest rozny. Jedni są czo przecz cały rok iayca noszą kiedy iedno są w cieple/ ă karmią thez słuszną maią. Drudzy telko lecie/ ty zową dworowe gołębie. Drudzy są leśni ă dzieczy gołąbkowie/ ă ci są mniejszy nizli domowi. Każdy rodzay gołębiow iayca ciężko z nosi/ tak yż dziewieć kroć oślnie/ ă gdy samica nierychło z niesie/ tedy ią samiecz bije.

Gołębiętha młode Lepsze są na wiosnę ă na iesień/ lecie albo zimie nie tak dobre ku zdrowiu/ abowiem na on y czasy ziarnem nawięczey czyni.

Vczynki.

A ¶ Gołąb zabity na każde iadowite vkąszenie pomaga/ gdy ciepło bywa przyłożony.

B ¶ Krew Gołębia/ zwłaszcza pod skrzydły wypuszczona/ na oczy krwawe barzo pomaga po troszcze w paszczaiączy. Pomaga też y na podogre na bolenie przykładaiączy.

C ¶ Takież cieczenie krwawe z nosa zastanawia ktore bywa z napełnienia mozgu.

D ¶ Gnoy Gołębi dobry iesth na bolenie stawow/ takież y ku kłociu wbokach. Y na parchi tez pomaga.

E ¶ Tenże gnoy świeży każde bolenie rozmiekcza/ ă wilgotności złe wysusza.

Palumbꝰ. Grzywacz.

Capitulum. 48.

Grziwacz iesth Gołąb leśny/ ale więtszy nizli dziki albo Domowy. Ci ptaczy z przyrodzenia barzo sie miłuią / ă wszakoż o gniazda społem z sobą walczą/ ă sobie ie odeymuią. dwa kroć telko do roku po parze dzieci miewaią/ gdy ktoremu towarzisz iako zginie/ tedy iuż więczey żadnego inszego nie na-

bywa / ale sam tak zostanie aze te z zginie.

Vczynki.

A ¶ Mieso Grzywacza w oczcie v warzone/ biegunke zastanawia/ y bolenia wnetrza. Krew tez na krwa we oczy pomaga.

B ¶ Gnoy iego przeciw kamieniowi y bolesci miechierza dobry iesth z iadkszy iako iest bob wielki.

C ¶ Tenze gnoy liszaie goij/ y wrzedzienicze czyrwone rozrywa przylozony na wierzch.

D ¶ A gdy gi z miodem a z siemieniem lnianem stlukszy / a strocha oleiu zmiesza/ na kazda sparzeline pomaga.

E ¶ Takiez z winem a zocztem pigacz/ iadowite trudy wypadza.

Pauo. Paw.

Capitulum. 49.

PAw iesth ptak czudny, a czudnosc milujaczy na szygi y na piersiach ma piorka barsirowey barwy. Ogon ma dlugi/ ktori gdi nan kto patrzy dziwuiacz sie rozstacza/ ale gdy sie nie chce dziwowac/ tedy zasie krije/ takiez gdy na

swe nogi weyzrzy / ogon spusczza. ¶ W noczy gdy oczuci a czudnosci swey dla ciemnosci ogladac nie moze/ tedy szpetnie krzyczy przelekngwszy sie a mniemaiacz zeby czudnosc swa stracil. Krzykiem thez smogim weze y wszytki iadowithe robaki zagania, a gdy wzgorze wzrosta/ znamie dawa deszczu przysszlego. Samicza az po trzecim roku dzieci miewa/ ktorey iaycza gdy sa miecz naydzie/ wypija/ y dzieci tez swych znac nie chcze/ aze czudnosc pierza swego na nich pobaczy, tho dla zawisci a wzgardzenia dziala.

Vczynki.

A ¶ Zolc Pawa iako y kapkonia na zakrwawienie oczu. Pomaga tez na zacmienie albo na sczwardzialosc pewiekow.

B ¶ Mieso iego twarde iest ku stra

wieniu/przeto też nie rychło vmre ani sie zasmierdnie.

¶ Gnoy też iego bolenie w goleniach przyłożony/oddala.

Passer. Wrobl.

Capitulum. 50.

WRobl iest dwoiaki, ieden treinny drugi domowy A then miedzy inszemi ptaki iest nagoretszy/ Czokolwiek żije wnet strawi/przeto też y gnoy iego swieży barzo iest zagrzewaiący. W niektorych stronach ten ptak cierpi wielka niemoc ǎ to sie iemu przydawa dla nasienia bielonowego ktorego pożywa, żywi sie iako może/ziarniem/muchami/y inszemi robaszkami. Barzo iest zbytni w zamracztwie. Przeto też telko do trzech lat żywie/acz kolwiek samicza mało dłużey.

Vczynki.

¶ Każdego Wrobla mieso nie dobre iest, wszakoż dla iego gorącosci kto chcze dobre stroie mieć/może go pożywać. A

¶ Takież aczkolwiek każde iayca zwłaszcza wroble ku gamratowaniu silną pomocz dawaią. B

¶ Popioł z gnoiu wroblego zmiodem pijącz / albo z łyszką albo zedwiema miodowey wody/naprzeciwko wielkiey niemocy iest pomoc C

¶ Gnoy też iego piegi z twarzy spądza vmywaiącz sie z nim, ǎ kiedy gi trzczemi slinami roztworzy/ tedy brodawki spądza/pomazuiąc D

Perdix. Kuropatwa.

Capitulum. 51.

KVropatwa aczkolwiek ptak w niektorych rzeczach iest chythry/ ale w thym głupi iże gdy głowe skrije/mniema aby wszythkiey niewidziano/ǎ gdi sama nikone wedzi/mniema iżby tyctż nike (niewidział.

Gdy też iayczka swe potraci/ thedy czudze kradnie y wyleże / wszakoż stego mały zysk ma/ bo ony dzieci iako skoro głos oney matki vsłyszą, tedy sie k niey zbiegaią/ ā także ona czo wyleże pracżą wszytkę traci

Vczynki.

A ℭ Kuropathwie mieso nad insze Ptaki lesne na smacżnieysze iesth y na zdrowsze/ zwłasżcża piersi y cżłoki wierzchnie ti smacżne są/ ale spodnie nie tak.

B ℭ Plinius pisze iż kuropatwa nigdy nie vtije / albo prawie tłustha nie bedzie.

C ℭ Zołć Kuropathwy thaką mamocz iako y pawowa, przeto dobra iest na ciekącze oczy. A z miodem zmieszana/ wzrok przywracża w oczy wpuszczaiącz.

D ℭ Wątrobkę z niey vsuszywszy zetrzeć dobrze/ ā w piciu dawaiącz ku wielkiey niemocy iest lekarzstwo

E ℭ Jucha z kuropatwy/ potwierdza żołądek. Thez przeciw wielkiey niemocży pomocz dawa.

Gawron.

Capitulum. 52.

Gawron iest ptak czarny wszytek/ rodu wroniego, telko iż mnieyszi. Sidli sie na wysokich drzewach wpospolstwie tak iż na iednem drzewie kielonascie gniazd bedzie. Maią thez Gawroni spolną przyiaźń ā lutość/ tak iż gdy iednemu dzieci biorą/ wszytczy sie zlatą iakoby żaluiącz ā chcząc bronić

Vczynki.

A ¶ Gawron ninacz pozytheczny nie iest. Dzieci telko iego niezle ku iedzeniu zwłaszcza odarszi ie z skori

B ¶ Gdy gawroni pozdzie z pastwy lataią, znamie iest pewne iż rychło zima przestanie.

Falco. Sokol.

Capitulum. 53.

SOkol iest ptak wzrok maiączy ostry/ w lataniu barzo gwałtowny. Moc iego wszytka w piersiach a w skrzidłach, przeto gdy maią na takie ptaka puscić/ musi go nie rychło vkazać aż troche odeydzie/ aby sokol tym pręcżey za nim leciącz zonego zapedzenia tym mocznicy vderzył piersiami.

Vczynki.

¶ Albertus pisze. gdyby Sokol niemogł kayna zrzucić/ thedy mu dać z iesć żołć kogutową/ albo warzone białe slimaki. A

¶ Zasie kiedyby Sokol barzo miał laxe/ dayże mu troche pić soku bielonowego/ a gebe mu w nim rozmaczay. B

¶ Gdyby wu sie złamała kość w nodze albo w skrzydle/ obwiąż że mu Aloe ciepło przikłożywszy/ a nie ruszay tak przez dzień y przez nocz. C

¶ Też na to vwarzywszy w occie gnoiu kurzego/ okładayże mu gesto a ciepło obwiezuiącz. D

¶ Na thoż zawiń troche Aloe z prochem opichowym miedzy serca małych ptakow/ dayże mu z iesć. E

Cuculus. Kukołka.

Capitulum. 54.

KVkołka. Ptak ten od spiewania tak wezwan bowiem inaczeygo nie vmie odmienić/ ale zawsze iednako powtarza. Niekta-

zuie sie telko na wiosne ä na przod
ku latha. Jaycza swoie w czudzem
gniazdzie poklada/ tako v trzcinne
go wrobla albo v piegży/ tedy gdy
sie wylęże drugiem ptaszetam kar-
mią wychwyta lakomoscią swą/
ä także rychley tije. Widząc tho
ptaszek onych dzieci/ iey sie czudno
sci dziwuie ä kochaiąc sie w niey
tym pilniey ią karmi/ aż ona Ku-
kolka gdy potym vrośćie Na osta
tek ptaszka onego czo ią karmil o-
skubie. Nalazlszy sobie iame w zie-
mi albo dup w drzewie/ tam sobie
nanosi czymby sie czaka zime prze
żywika. Potym czuiąc niedaleko
zimno/ wlazlszy w one iame tham
sie wszytka z pierza oskubie/ thakże
iey drugie narastaią, iż gdy nawiet
sza zima przydzie/ bedzie ciepla/ bo
w dwogim pierzu bedzie siedziala.

Vczynki.

¶ Plinius pisze dziwną rzecz o ku
kolcze iż gdy ią ktopirwszy raz sly
sząc tamże sobie prawą stope okrę
sli/ pothymże on piasek pod nogą
wykopawszy gdy po domu roztrze
sie/ tham żadna pchla do roku nie
(postoji.

¶ Gnoy kukolczy w winie wa-
rzony pijąc / na vkąszenie psa wszelkiego pomaga.

Alauda. Skowronek.

Capitulum. 55.

Skowronek iesth ptak
maly / na glowie ma
czubek ale nie wielki/
Miedzi ptaki polnemi
y lesnemi napierwiey ku Wiosnie
spiewać poczyna. Siedząc na zie

mi rzadko spiewa/ ale wysszey wzgore wzlataiącz/ rozliczne spiewanie wytwarza/ á ku doku iako kamień zlatuie spiewaiącz. Gdy thez Skowronek spiewa, tedy dzień pogodny bywa/ bo chmurnego czasu zawsze milczy.

vczynki.

A Mięso Skowronkowe żywot zatwierdza. Ale iucha z niego żywot odmiekcza y otwarza.

Noctua. Sowka

Capitulum. 56.

IEsth ptak Sowiego rodu/ na koscielech albo na Murowanym budowaniu rad mieszka. Czasem też y z Lampy oley wypija. W nocy sobie pożywienia szuka. Kawkam/ gołębiom/ y wroblō iaycza wypija. Aczkolwiek y myszy chwyta w nocy gdzie może. Przeto też Kawki nanie walczą, á gdzie mogą iaycza tey też wednie wypiiaią/ á gdy samey iako mogą pożyć/ tedy ią oskubą/ y wszytcy inni ptacy ią w nienawiści maią.

Vczynki.

A ¶ Krew tey Sowki barzo pomaga na dychawicze. Thakież iucha y mięso z niey.

B ¶ Sercze tey Sowki gdy ktho przyłoży niewieście spiączey do boku lewego/ tedy sama na sie powie czokolwiek vczyniła.

C ¶ Nogi they Sowki spaliwszy z babką/ thedy on proch węże wypądza posypuiąc gdziebykolwie byli.

D ¶ Popioł z oczu gich spalonych gdyby z białkiem zmieszawszy w oczy wpuscił/ tedy wzrok naprawia.

E ¶ Tenże też popioł szalonym pomaga/ głowe pomazuiącz.

Hirundo. Jaskołka.

Capitulum. 57.

JAskolek rodzay iest nie ieden/ niekthore są czo sie w domiech legą/ ty są czarne ă pod garlem throche czyrwone. Drugie sie przy blonach w okniech sidlą, ty są też czarne ă pod brzuchem prawie biale. Drugie sie legą w skalach albo w gorach przykrych/ ă ty zową grzebiokuchi. Aczkolwiek też rodzaie rożne są w postawie y w wielkości/ wszakoż wszytki iedne nathure maią.

Jaskolki dwoie do roku iaycza mie waią/ ale pirwsze iż barzo rane bywaią/ czestho sie od zimna psuią, Ale wtore ty dochodzą y wylegaią sie. Mala iest w ciele Jaskolka, ale w sprawach swogich misterna/ tho sie vkazuie w budowaniu gniazda, Ggy zdziebłko błothem oblepiwszy iedno na drugie przylepia / A na skrzidlach wode nosi/ ktorą pokrapia aby sie dobrze trzymalo. Jesth też ptaszek czuyny, Bo iako skoro switać poczyna/ tedy ona spiewa/ A ludzie ku praczy obudza. Gdyby Jaskoleciu oczy byly wyiete/ tedy zasie drugie narastaią/ ă to czynią stare Jaskolki ziele Czelidoniią im na oczi przykladaiącz. A przeto Jaskolki tego ziela moc oczem barzo pozyteczną ludzom vkazaly.

Vczynki.

A ¶ Gdyby kto Jaskole rozdarl na zchodzie pirwszego ksiezycza po wyleżeniu/ thedy w nim naydzie dwa kamyki, Jeden kudobremu ă drugi ku złemu iako na czary. A Jaskole to ktore kamień ma: potim poznać iestli sie do dziuri w gniazdzie gebą obracza, bowiemto ktore kamienia nie nosi / zadkiem sie ku dziurze obracza.

B ¶ Tenże kamyk zawiązany w skorze wolowey albo w ieleniey/ wielką niemocz oddala gdy na lewym ramieniu cierpiącze przywiezuią.

C ¶ Popiol Jaskolek spalonych z miodem zmieszawszy, na zaćmienie wzroku pomaga oczy pomazuiącz. Takiesz na slinogorz j na bolenie w gardle. Y wargi spuchle leczy. Sercze iey takież czyni/ proch iego z winem piiącz.

D ℂ Gnoy Jaskolczy, bielmo z oczu spądza, Ale na oczy zdrowe: nie dobri iest. Tenże gnoy vwarżony, z winem pijącz/ iest przeciw vkąszeniu psa wscieklego.

Grus. Zoraw.

Capitulum. 58.

Zoraw pthak wspaniky, ă dobrże baczny, bogdy oni leczą: wodża sobie obieraią, ktoremu są posłużni/ tenże też gdy drudzy śpią ă głowy pod skrzydła skriją: Sam czuie podniosłszi głowe ă kamyk w nodze trzymaiącz, Thak iże gdyby począł spać/ tedy mu kamyk wypada, ă on za tym wnet przecżucza, ă gdyby na nie iaka trwoga przyszła Thedy on czuyny wszytki krzykiem swogim przebudża, A te straża rzedem po sobie miewaią. Takiesz gdy ku pastwie na ziemie zlecza/ thedy wodz gich podniesioną głową pilno strzeże aże sie drudzy naiedzą. Czasem też sami z sobą walczą rota na rote, Tak barzo iż ie thez rekami może pochwytać.

A ℂ Mięso Zorawie, iesth grube ă trudne ku strawieniu/ ă czyni krew y wilkość z Melankolijey w czlowiecze.

B ℂ A przetho kto chcze Zorawia ieść/ ma go zabiwszi dzień albo trzi zimie chować, A lecie dzień albo y dwa nizli gi ma ieść.

C ℂ Zołć Zorawia, iest ciepla i subtelna. Gdy ią ktho w nos wpuszcza z wodką bzową/ pomaga od paraliża/ ă czyni lektanie ku kichaniu.

Merula. Drozd.

Capitulum. 59.

D

DRozd iest ktori z szare° potem zolcicie/ten na Wiosne w spiewaniu swoiem dziwne tenori wyppuszcza tak iż też czlowieczego spiewania barzo nasladuie/ Na zime milczy albo telko piska, Gdy bywa w domu chowany. Nad swe przirodzenie mieso iada a tym tra phniey spiewa/ rad sie kąpie a no-
A sem piorka vklada. ¶ Alber. pisze gdy by pierze Drozdowe z prawe° skrzidla posrzod domu zawiesil na nici czyrwoney, ktorgby ie szcze nic nie robiono / thedy w onym domu zadny nie bedzie mogł spać.

B ¶ Gnoy też drozdowy czoby telko raz iadł z octem roztarłszy, mor phea y trąd czarny spądza. Takież piegi wyczyscia.

Nocticorax. Lelek.

Capitulum. 60.

LEgo ptaka dziwdzy kro lem nocznym zową, iż w noczy wieczey latha pastwy szukaiącz, A kie dyby we dnie latał/ tedyby go dru dzy ptaczy odarli, A gdy w noczy leciącz krzyczi, tedy smierć człowie czą na onym miesczu opowiada, Ten tak sie słońca chroni, iż też dzie ci swoie z gniazdem około krza za cieniem obnosi albo obwłoczy/ bo na słończe patrzyć nie może / Ale im na ciemnieysza nocz, tym lepiey widzi y częsciey latha, Ma nos ia ko krogulecz/oczy zołte iako sowa nogi grube ma a sam czarny iako kruk.

A ¶ Mieso Lelkowe powietrzem zabitym, iest barzo zdrowe.

B ¶ Mozg iego z winem warzony piiącz albo zkarmią iedzącz, na bo lenie głowy barzo pomaga.

C ¶ Jaycza iego kthoby przez trzy dni z winem pił, Thedy mu piiań stwo y opilstwo omierznie.

Pica. Sroka.

Capitulum. 61.

IEst ptak biały y czarny przyrodzenia cieplego, ie zyk ma szyroki/ kthorim thez y człowiecze słowa wythwarza: gdy ie cząstho słycha,

Gniazdo swoie wnątrz ziemią napełnia dla wiatru zwienienia, A zwierzchu osthrem cirniem zakriwa w ktorim dwie dziurże ma / iedną głowę ă drugą ogon wykłada.

¶ Sroka na to nalepsza, iż gdzie sie vsidli w ogrodzie / tedy tam pilno strzeże, tak iż ktokolwiekby tam wynidż chciał / thedy go swem rzegotaniem wydawa.

¶ Tak thez chytra, iże gdy baczy czo w domu śniednego czoby miała wziąć / pierwey rzegocze iestliby kto wybieżał : aby iey tak pothym bierzączey nie zastał.

¶ Mieso sroczat młodych dobre iesć dla naprawienia wzroku / ale ie trzeba obłupić by richłey vwrzały

Turtur. Synogarlica

Capitulum. 62.

Synogarlicza iest ptak szari, gołębia mnieyszy Czystość tak miłuiący iż gdi raz swego towarzysza sthraci, iuż nigdy z żadnym inszym sie nie złącza, w Lesie rada mieszka ă ludzkiego thowarzystwa sie strzeże, Na zime niektore w cieple strony zalataią, Niektore zostaią czo ku zachowaniu mieśćcze mogą mieć / bowiem we pniach sprochniałych albo wdupioch: oskubłszy sie z pierza, tam sie kriią / aże zasie na wiosne wylataią. Then ptaszek żadnemu inszemu nie szkodzi / ă od inszych krzywdę skromnie cierpi / żywi sie ziarniem albo owoczem drzewnym (iako y grziwacz) Zywie też do pietnaście lat, iako y gołąb (gdi iey nie zabiią)

¶ Trzy kroć przez lato płod miewa / ă pospolicie po trzy iaycza znosi / ale telko pare wylęga.

A ❡ Kto chcze richlo Synogarlicze vtuczyć/ tedy ią trzeba w ciemnem mießkaniu chować ă nie często v nich bywać.

B ❡ Krew Synogarlicze ciepła: pomaga przeciw bolenіu w vßu/ pomaga też na oczi krwawe, Zwłaß cza krew z prawego skrzydla.

C ❡ Takieß y gnoy iey/ bielmo na oczu wycieńcza y spądza.

Vpupa. Dudek.

Capitulum. 63.

Vdek iest ptak maiący czub na głowie (iest czudny) ale śmrodliwy ă plugawy/ bo w człowieczem kaynie rad pißcze, ă śmierdzącem sie gnoiem pastwi. Dzieci iego gdy widzą rodzicze swoie stare ă zemdlone/ tedy stare pierze wyskubaią z nich/ ă pod skrzydly swoiemi ie zagrzewaią, Na oczy gich dychaią ă lekarsthwem pomazuią aże zaśie wzrok y zupełne zdrowie wezmą. Także rodzicżom swogim społną posługe oddawaią.

A ❡ Pitagoras piße. Gdyby krwią Dudkową głowe człowieka śpiączego pomazał/ tedy miewa czarkowskie ă straßliwe widzenie.

B ❡ Pierze iego włożone na głowe człowiekowi, oddala Sode, to iest bolenie głowy.

C ❡ Iezyk thez iego zawießony na tym kto richlo przepomina/ barzo ku pamieci pomaga.

Vultur. Sep.

Capitulum. 64.

A SEp iest ptak czarny ă leniwego latania, ă to dla wielkości swey. Zywie aż do sta lat/ thẽn ptak aczkolwiek mięsem żyw, wszakoż sam żadney rzeczy nie zabije/ ale gotowo ścirwu czeka/ ă przeto też zdalekich stron przylataią gdzie ścirw czuią. A gdy ma być bitwa iaka albo porażka znamienita/ tedy oni za woyskiem lathaią. Powiedaią iże sie poczynaią Sepowie y rodzą telko z pocżałowania, A gdy iuż dzieci ma/ tedy gim zayrzy gdy tłuścieią, bo sam iest ptak głodny y chudy/ ă przeto telko tym ie karmi czo sam nie zie, A niżli latać poczną: z gniazda ie wyrzuca, Rad siada y leże sie na wysokich drzewach, bo mu zziemie barzo trudno wzlecieć dla cięszkości ciała. A gdy sie iuż Sep starzeie/ tedy mu sie wirzchni nos pod spod skrzywi iż żadney rzeczi weń wziąć nie może/ ă tak że sam od głodu zdycha.

B ¶ Wonia Sepowych pior spalonych/ węże z domu wygania.

C ¶ Serce iego w proch vtarthe, ze krwią przez dziesięć dni pijąc/ wielką niemocz oddala.

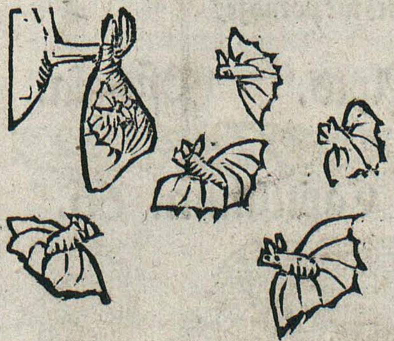
D ¶ Krew ieo z soktem szałwiy na oczy puszczaiącz/ wzrok naprawia.

E ¶ Sadło ieo na bolenie oczu pomaga/ też y bolenie z żył oddala.

F ¶ Podkurzanie gnoiu sepiego/

Vespertilio. Nietoperz

Capitulum. 65.

A NIetoperz iest mysz latataiacza, skrzydła maiącz z błonek / miedy ktoremi y nogi są wrosłe/ głowa y wszythko insze iako v myszy. Swiathła słonecznego nie rad widzi/ przeto też telko w noczy lata pastwy sobie szukaiącz. Rodzi sie nie z iaiecz iako ptaczy/ ale iako insze myszy, albo ziemne zwierzęta: ktore telko lataniem przechodzi.

B ¶ Krew Nietoperzowa, włosom rosnąć nie dopuszcza: gdy ią gdzie pomaże. W moczu iego iest mocz

uciekaiacza y zagrzewaiącza.

C ¶ Mozg tego z miodem zmieszany/pomaga na oczy: gdy sie napirwey ciecz gimą.

D ¶ Popiol z nietoperza, wzrok naprawia y bielmo spadza.

E ¶ Masc z Nietoperza/piersiam rosc nie dopuszcza v dziewek: gdy nią za mlodu powazuie (ale starey nicz nie pomoze)

Apis. Pszczola.

Capitulum. 66.

Pczola iest robaczek slachetny ä lataiący. Ma zębki iako insze zwierzęta/wszakoż niemi nie kąsa: telko żądkem pcha/w ktorem iest wszytka tey obrona. Jesth robaczek chędogi ä w dobrey woni rad sie kocha (acżkolwiek wiatru w sie żadnego nie w pusżcza)

A

Then robak nieiako iest rozumny, Abowiem Krola sobie wybieraią ktoreo miluią y posluchaią/ ä pod nieiakiem prawem swym przyrodzonym żywą: tak iż nigdy sie z vla nie wyroią, aż gich krol pierwey wyleci: ktoremu wszytki slużą.

W robocie tak sie sprawuią: iż nie wszythki iedne rzecż robią / ale nie ktore kwiatki noszą wąze zakladaią/ drugie materiią na wosk sprawuią, drugie plastri buduią, drugie wody dodawaią. Taka chciwosc y posluga: iż iedna chce być nad drugą swoie ochotnosc krolewi okazuiąc.

Dwoie rzecż Pczoly sprawuią A barzo pożyteczną, Miod y Wosk.

Miod.

A

Miod dla swey klustosci acż sie z siada/wszakoż nigdy nie zmarza, Jest sok z rosy Niebieskiey, ktori pczoly zbieraią czasow pogodnych: z kwiatkow woniaiących, A przeto też ma w sobie mocz wiele ziol/ dla thego y na wszelką niemocz w każde lekarzstwo może gi miesżać.

B ¶ Miod na rany smrodliwe pomaga, Oczu zaćmienie oddala: przez. 14. dni pomazuiącz/ albo plastr przykladaiącz.

¶ Gardła wymywanie snim/ rany czyniącze sie wnim: goij. Thez rospadliny warg leczy. Vrine porusza/ y żywot odmiekcza.

¶ Kaszlączym pomaga, iadowite vkaszenie leczy/ tez kogo pies wsciekły v ije: vzdrawia.

¶ Na rany chythre ă glebokie: barzo pomaga, Płuczam y wszytkiem członkom wnetrznym: niewymowne iest lekarzstwo.

¶ Miod warzony/ na rozsiadanie nog albo skori: barzo pomaga, Takiesz z hanyżem warzony, pomazowac parchy: goij ie.

¶ A gdy go z solą zmieszawszy w vszy wpuszcza/ tedy wszytko piskanie y zwonienie tam przesthawa. A gdy tym głowe pomaże/ tedy wszy y gnidy wygładza.

¶ Gdy dzieciom rostącze zeby pomazuie/ tedy rostą bez boleści. Takiesz dziegna leczy: z oczthem zeby wymywaiącz.

Wosk.

Wosk iesth lekarzstwo: maiącz srzodek miedzi zagrzewaniem ă oziębianiem: miedzy wysuszaniem ă odwilżaniem/ ă przetho iest rzecz nietako trawiącza (nie pożywaiącz go) ale z wierzchu przykładaiącz. Nalepszy wosk bywa troche czyrwony, czysty od brudu: ă w kthorim iest nietaka miodowa wonia. Po nim biały ma miesce.

¶ Wosk odmiekcza wszythki bolączki/ y na cieszkości pierśi pomaga: z oleykiem Fijolkowym przikładaiącz. Wrzodom zebranie czyni żyły y rany odmiekcza.

¶ Aczkolwiek iest wosk materia z wierzchnich emplastrow, Wszak że gdy z niego vczyni iakoby dziesiec ziarnek konopnych ă wypije/ tedy na wszytki rany wrzodow wnetrznych: pomaga.

¶ Emplastr tez woskowy/ mleku w piersiach v niewiasty z siadac sie nie dopuszcza. Takiesz y rany od niego narastaią.

¶ Pospolicie każdy Wosk mocz ma odmiekczania / wysuszania Y narastania z nienagła.

Vespa. Ossa.

Capitulum. 67.

A Ossa iest robak z żądłą iadowite°. Powiadaią iże sie rodzi z ściérwu oslowego, Jako Szczmiel z Mulego, Sirszeń z końskiego/ a Pszczoła z wołowe° ścirwu, Wsza kosz w tych stronach gdzie Oslow niemasz ani Mułow muszą sie rodzić inaczey gdysz y Pczoły v nas nie z mięsa pochodzą. Ossa stara łupież z siebie z sepmuie a tak sie odmładza. Lęgą sie Ossy w gęstwinie wzgorze na drzewie/ a maią też wząć z wosku/ale nie iest taki iako Pszczeli. Gdyż Sirsienie z błotha sobie gniazda działaią, w murze albo w drzewie wyprochniałem. Zywi sie Ossa wysyssaniem owoczu, gnoiu albo też y mięsa iakiego/albo z pokarmu inszych zwierząt.

B Gdy Ossa vtonie/ tedy posypana solą:ożywie, Jako y Mucha od popiołu. Sirszenie y Ossy żadnego krola nie maią / przetho też wiele złego na nie przychadza/ bączą mieyszey niżli pszczoły, zwłaszcza gdy są w iamach swogich, A miod gich ludziem sie nie godzi.

C Ossa albo pszczoła gdy vkąsi, thedy bywa spuchnienie gorące a czyrwone/ a żądło gich tam zosta nie gdzie zapchną.

D Czasem też on ko° vsiedzą, pocenie miewa / y cźnienie na wnątrzu.

E Przeciw temu iadowi ossi albo pszczoły/ dobrze iest emplastr z popielu zwiercianego na bolenie przykładać.

F Takiesz emplastr z liścia polne° ślazu/ bol ten oddala.

G Thez bobek Kozi wyciąga iad gdzie Ossa vkąsi.

H Też emplastr z miodu, z ocztha y z soli/ iest dobry na to.

I Thakiesz na tho pomaga oleiek bobkowy.

Musce. Muchy.

Capitulum. 68.

A Mucha iest robak lotny ktory iako y pszczoła bączy:gdy leci. Rodzi sie z plugawych wilgotności/ y tam też gdzie tak plugawo: rada mieszka, Ma thez żądło iako

pszczoka/ ktorem przyciąga wilko-
sci: kiedy pije albo z sie niecz0/ tym
tez żądłem szczypią j krew vysisaią
mucha swiatko rada widzi ä w o-
czi mu chodzić nie vmie. Cieplo tez
B rada milkuie.

¶ Auicenna. Muchy zabija arsenicum: gdy z nim iakiey kasze mle-
czney nawarzą/ they skoro mucha
C zakusi/ tedy zdycha.

¶ Zabija ie tez dym z kadzidka, y
tegosz Arsenica kurzenie. Thakiesz
woda warząc z chebd czarny ä nią
D kropiąc z.

¶ Takiez muchy giną gdzie vkro-
pem kropią nawarzywszy listu bzo-
E wego.

¶ Muchy pomagaią na bolenie
oczu y na powieki / A gdy ie spali
ä popiol z miodem zmieszawszy na
miescze obkysiake pomazuie/ thedy
wlosy narastaią.

Culex. Komor.

Capitulum.69.

A Komor iest robaczek ia-
ko y mucha maluczki,
spiewa zawsze kiedy leci
wnatrz wszytek iest proz-
ny/ żądło ma dlugie ä ostre kto-
rem skore człowieczą albo zwierze-
czą przepycha/ ä takze nim iakoby

trestką krew wysysa. Na kwasne
rzeczy wa:y/o slodkie nicz nie dba
swiatko tak rad widzi:iz tez okolo
swiecze lataiąc z czesto sie ożega.

¶ Na wypędzenie komorow: oku- B
rzenie czynić żywicżą albo trocina-
mi sosnowemi /albo smolnem ku-
czywem/ albo krowińczem albo li-
stem cyprzyssowem.

¶ Na tho tez pomaga/ kropiąc z C
wodą czo w niey warzą wliczy
groch albo rute z piolyn m.

¶ Takiez kropiąc z wodą siarczą- D
ną albo z bagna warzonego.

Iuż kxiegi są o Pthakoch/Teraz sie poczynaią o Ribach.

Jako powietrze iest okrąſzone Ptakı:kthorzy mogą żyć na powietrzu lataiącz. Tako tez woda iest okrąſzona Ribami:kthore w wodzie żywią pływaiącz. A tho wypiſzemy porządem przez Capitula: To czo ku naſzemu pożytkowi godnego obaczymy. A zwłaſzcza ku naſzey mowie przyrodzoney.

Anguilla. Węgorz.

Capitulum.70.

Węgorz iest rzeczon od weza/ przeto iże k niemu podobien iest. Piſze Iſido. iż sie rodzi z ziemie ſliſkiey/ a przeto iest ſam ſliſki/ iako go mocznie ſciſka:tako sie więczey wydziera. Ale podobniey iest iż sie rodzi z ſliſkoſci drugich węgorzy:gdyż nie ma rożnoſci w ſwogim rodzaiu : ani płeć męſka ani niewieſcia w nich może być poznana, Jako o tym piſze Vincē. o naturze Ribiey.

¶ Plin. Gdy ie pocznie natura ruſzać albo pobudzać ku płodu: nie mogą naſienia ani iaiecz z kąd by był płod wypuſzczon/ thedy sie trą w ciasnych mieſczach/ albo na kamieniu/ albo na twardey ziemi/ ā tamo zoſtawiaią ſliſkoſć gęſthą y lipką: Z kthorey sie drugie rodzą. Wiek iest iego. 8. lat/ może mieſzkać y być żyw przez wody gdy ieſth wiatr od południa:6.dni. Mieſzka w wodzie czyſtey ciekącżey/ w metney nie może mieſzkać. Żywie ribkami drobnemi.

¶ Mięſo iego pierwey muſi piec dobrze/potym dobrze warzyć:iako mięſo ſkopowe. A

¶ Węgorz kiedy będzie w winie vmorzony/kto ono wino pije:pragnienie odeymuie. B

¶ Sadło iego dobre iest gdy kto chore vſzy ma/ tedy thego ſadła w puſzczać w vſzy : rozpuſciwſzy na ſłońcu albo v ognia lekkiego. C

Allec. Sledz.

Capitulum. 71.

A S Ledz iesth riba morzka iako pisze then Isido. o przyrodzeniu rzeczy gich. Kozdy rodzay ribi ma swoie miesczze na ktorem sie lepiey chowa: tak sledz lepiey siechowa w Morzu zachodnym y w miedzy ziemney, Jako miedzy britranija ä miedzy niemieczką ziemią. To pisze Plin. y Acto. w kxiegach o rzeczach przyrodzonych. Jiest lepszy tych kxiezyczow: począwszy od Sirpnia aze do Grudnia. Gdy swiezy iest / tedy barzo smaczny, A w soli dlugo moze byc dluzey nizli insze riby, Ten sam wodą zyw / ä przez wody zyc na mniey nie moze Oczy gich iakoby swieczki swiecą w noczy, Stadem wielkiem chodzą: moczniä sie ku inszem ribam, Thako ie obaczaią ribithwi. Nad nimi bywa zarza gdzie sthoią albo idą, A gdy zimie / tedy idą w glebokosci morzkie.

B Gdy ktho ma swierzb na piersiach / thedy rozerznąwszy go podluszki: y przyloz na on swierzb / ä przestanie.

C Gdy kogo z tje pies, albo smok morzki / thakiesz oblozyc niemi: nie dopuszcza iadu.

Aranea marina. Paiąk morzki.

Capitnlum. 72.

A P Isze Auicenna, isze Paigk Morzki iesth podobny ku niedzwiadkowi Isido. Paiąk iesth riba

morżka rżecżona takoż: iż vchem bi-
ie/ bo ma na końcżu skrżelow ostre
kosci: kthoremi bije cżo sie do niego
przybliży/ grżbieth ma osthri y na
nim ostre osci/ ă iadowity iest.

¶ Pożytek thego Paiąka morż-
kiego iest: gdy iego mieso stłucże ă
zmiesza z Drijakwią / może lecżyć
gdy ko° z ije wąż albo cżo iadowi-
tego: maiąc ż w sobie iad zimny.

Lampredula.

Capitulum. 73.

PIsze Woyciech wielki w kxięgach O rżecżach przyrodżonych: iż iest ri ba podobna ku węgo- rżowi/ iedno iż ma skore cżarną ă śliską iako na węgorżu, Niektorży ie kupią/ niektorży w vkropie odpa- rżaią, Mieso gich iest barżo słod- kie, Wątrobka acż mała: ale bar- żo dobra Mieszka w wodżie ciekącżey.

Cancer. Rak.

Capitulum. 74.

RAk iest Riba cżudna, ma nog osm, dwie prże dnie/ ă po trżech pobo cżech mnieyszych, Są miedży niemi niewiasty y meżowie Iako to żnać iasnie/ meżowie mają dwa wąsy ă ostre miedży brżu- chem ă miedży ogonem/ ă niewia sty nie miewaią gich.

Gdy maią pocżynać/ tedy wstępu ią na sie/ gdy sama pocżuie iże na niey iest mąż/ thedy sie obroci na

bok/ a k niemu ſie chciwie przytula/ a tak vczynek wypełni naturi/ chowaią ſie w iamach przez pięć mieſięczy, A gdy ciepło przydzie/ thedy idą wzgorze do wody, Może być żyw długo przez wody: gdy go mlekiem napawaią. A odnawiaią ſie iako weżowie/ a gdy będzie ſthary tedy ma dwa kamienia białe wgłowie ſwoiey.

A ❧ Moczy tego ſą thy: Auicenna piße, Rak ſamiecz ma wßytki człōki twarde iako kamień. Czo z tych członkow będzie ſpalono, ieſth ſubtelnieyßego niżli inße kthore nie ſą ſpalone. Ten proch zęby czarne wybiala: gdy tym prochem pomaże y piegi y ſukno natkuſcione albo pomazane.

B ❧ Tenże proch gdy nim poſypuie kto ſwierzb/ tedy ſußy.

C ❧ Wſciąga w oczu łzy takiem obyczaiem, zmießay ten proch z ſolą a pomażuy powieki: przeſthaną łzy płynąć. Wſciąga też quartane od iey moczy.

D ❧ Też rak rzeczny dobri ieſt ſochoty maiączym/ vſth trudnego ſtrawienia/ ale wielkiego pokarmu.

E ❧ Gdy ſie kto zakole karnem/ vwarz mięſo Rakowe z miodem/ y ſkore ktoraby przyſchła ku ciału: odwilża ią.

F ❧ Iſaac. li. iij. Raki y wßytki riby ktore maią ſkorupe/ piße iż theż o nich powiada Galienus: że ſą odmiękczaiącże żołądek/ dla nie iakiey ſłonoſci w nich, A tak ßkodzą żołądkowi.

Cetus.

Capitulum. 75.

Cetus ieſt riba morska, wietßa niż ktora w morzu, Sebe ma w ciele wielką y iawną/ ale w niey dżiuri ciaſne ſą, gdi młoda ieſt ma zęby czarne/ a gdy ſthara: ma zęby białe.

❧ Ty ryby niekiedi wielkoſć wody wyrzygaią/ iż niekiedy łodzie tym wyrzyganiem przewracaią. A kiedy Morze gra/ thedy idą miedzy wełny a więczey poruſzaią morze ku igraniu y ku potopu okretow.

❧ Then Cetus gdy mu przydzie czwarty rok/ tedy ſie złącza z Baleną drugą rybą wielką/ a gdy iuż

sie złączy/thedy iego korzeń będzie odcięt: iże potym nie może sie złączać, Ale idzie czo na głębiey może tak iże nie może być vłowiony żadną chytroscią ludzką, A dla tego ieſtli go nie vłowiß do trzech lath, iuż mu day pokoy. A tak go łowią gdy obaczą gdzie ſtogi/thedy ribitwi ladą k niemu z piſzczki y z trebaczmi/ ā on do nich przydzie (bo on tego rad ſlucha) ā płynie podle łodzi, ā oni nań wrzucą oſeki żelazne zgeſtemi zeby: ā wnet vciekaią ā on do dna sie puści j trze sie o ziemie ā tym sie wiecżey rani/ ā woda morzka ſłona: rozijie ony rany, ā tak zdechnie y wzgorę popłynie, A ribithwi go czekaią z radoscią: tak o nim piße Iſido. o przyrodzonych rzeczach.

Vczynki iego.

A ¶ Piße Actor onim iże gdy igra w Morzu/ znak ieſth nawałnosci wielkiey/ takież y Balena znamionuie, chelono j aſpis, ti ribý morſkie

B ¶ Ten to Cetus/ to ieſt wieloryb, nie żuie ani grizie/ ale pożyra pokarm czałkiem. Thako piße o nim Iſido. Ma ciaſne dziuri w gebie albo we krtaniu: iż nie może pokarmu wielkiego pożrzeć / ale drobne ribki pożyra: ktore wonnoſcią ſwoią do ſiebie przywabia.

C ¶ Iorath piße o nim/ gdy Cetus albo then Wieloryb naſienie ſwoie wypuści/ ktore zbywa iż wßytkiego ie° żona balena niemoże przyiąć dla iego wielkosci/ tedy ono pływa po wodzie, ā zbieraią ie. A to ieſt Ambra/ o ktorey piße Plate. w ſwoich kxięgach. Tako też piße o tym naſieniu Auicēna / ā z nich ieſt lepßa ßara/ /potym żołta/ ā potym ieſt rozmagita, Mießaią ią z woſkiem

Conche. Slimaki (morzkie.

Capitulum. 76.

Slimaki morzkie Jako Plin. piße w kxięgach dziewiątych / iże mieważą mocniyßą skorupę na ſobie nizli ziemne, Rozlicżney ſą barwy/ iedny białey/ drugie czyrwoney/ drugie ßarey, Wßakoß lepße ſą z nich białe.

Vczynki gich.

A ¶ Rasis powiada/ slimak oskrobany/ spalony/ czysci zeby.

B ¶ Gdy sie ktho sparzy/ thedy ie stłukszy: przyłożyć na sparzeline, ā przesthanie bolesć/ tho rozumiey o morzkich ā nie o ziemnych.

Cochlee. Slimaczki ziemne.

Capitulum. 77.

SLimaczki ziemskie, Jako o nich pisze Plin. w kxięgach dziewiathych/ iże są robaczy w skorupach sie chowaiączy/ maią nogi y chodzą na nich: ā nie widzą/ roszki miewaią: aby sobie gothowali drogę tymi roszkami.

Vczynki.

A ¶ Jako tenże pisze: iż dobre są ku pokarmowi (zwłaszcza w Africe) Tu v nas nie dobre. Dobre są tych mięsa gdy Niedzwiadek ozije kogo stłukszy ā przyłożyć na rane: nabrawszy gich z rzeki albo z stawu, ā może ie thez y warzone przyłożyć na rany takowe.

B ¶ Drudzy ie dla tego nasoliwszy chowaią/ ā gdy sie to przyda/ thedy przykładaią.

Conger. Jest riba morzka.

Capitulum. 78.

JAko Plin. pisze iż ta riba Conger iest morzka długa/ na then kstałt iako węgorz/ ale daleko wietsza, moczna iest: Pilipusza

ką ribe zębami ſwemi zkąſa, zimie leżą wiamach morzkich, ă lecie wychodzą z nich, A tak ie łowią lecie.

A ¶ Iey mięſo barzo ieſt ſłodkie ku iedzeniu/ ă kiedy z południa wiatr tedy on barzo tije.

B ¶ Corez ieſt druga riba morzka/ tako piße Euſculap. iże gdy deßcż idzie/ tedy ſie ſkrije w iame ſwoie, dla tego gdy na nie deßcż idzie/ tedy oſlnie y potym zdechnie.

C ¶ Druga riba ieſt Kruk morzki, dla tego ieſt rzecżon: iż kracże iako kruk / ă w pierſiach v ſercza głos ſobie formuie (vſtawnie krakaią) ă tako ie ribitwi poznawaią j łowią.

Cocodrillus.

Capitulum. 80.

Iſidorus o nim piße iżſie rodzi w Niluſie, ă ieſt żołty/ ma cżtherzy nogi ă żywie na ziemi y w wodzie / ma gębe wielką ă otworzyſtą aż do vßu: nie ma ięzyka ă gdy chcze ieść/ thedy zatworzy ocży, Ptacży mniemaią by zdechły leżał: do niego lecą/ ă on ie chwyta. Ludzie tamo mali ſą/ ale śmiali ſą: iż na wodzie pływaią/ ă Cocodrilla gimaią na grzbiethy gim wſiadßy, We dnie mießka na ziemi ă w nocży w wodzie, Tako piße o nim Ariſtoteles/ ma zęby wielkie y rozdzielone.

Vczynki iego.

A ¶ Plinius w xięgach przyrodzonych. xxviij. Gdiż ieſt zwierze takie iż może być y w wodzie y na ziemi żyw. Gdy go nadeydzie iego natura ku złączeniu z iego ſamiczą/ tedy ſie ſkrobie zębami prawey czeluſci w prawy bok: pobudzaiącz naſture.

C ¶ Kamienie w brzuchu ſwogim ma, ktore ſą tey mocży, Kto go ma przy ſobie/ tego ſie febra nie gimie, Dla tego Egiptowie ſadłem iego ſwoie niemocżne pomazuią.

D ¶ Dijaſco. piße Laynu Cobodrillowo/ ziemnego Cocodrilla: z wodką koprową albo rożaną oblicże pomazowane/ barzo cżudne bywa y barzo białe: kthore ſie richło roſplynie w wodzie.

¶ Auicenna w xięgach ij. Łayno Cocodrillusowe / bielmo spądza z oczu: rospuszczone w wodzie ku temu godney.

Draco marinus. Smok morzki.

Capitulum. 81.

Skrięg rzeczy przyrodzonych. Jest dziw okruthny morzki: iako y ziemny / nie ma skrzidł iako ziemny ma / długi ogon ma zakrzywiony / głowe ma iako iego ciało potrzebuie: mały / małe ma strzele na grzbiecie za skrzydła / iest prędki, Barzo iest iadowity y zarazaiączy swoiem iadem / gdy ogonem / albo strzełmi vderzy / tedy za razi.

Vczynki iego.

¶ Plin. w xięgach .x., gdy go vkowi a wsadzi w ziemną iame albo w doł / nathychmiast sobie meath vczyni nosem swogim. A

¶ Ten zasie pisze w xięgach. 28. Iż piołynem leczą iego iad: iedząc Piołyn, albo też warząc: polewać rane.

¶ Czynią też naprzeciw iego iadowi tey moczy z octu przyprawe ktorzy wonlaią / a nie szkodzi gim iadowitość morzkiego Smoku. B

¶ Auicenna w czwarthych xięgach pisze, Iż rana smoku morzkie° y inszych wężow iadowitych: może być vleczon nieiako iad gich / ale iako rana od nich vczyniona. Rana od smoku morzkiego / gdy będzie z siarką z octem pomazana / thedy ią leczy. C

¶ Sadło Cocodrillowo, też tho rozczynione z ołowem skruszonem goij te rane. D

¶ Tenże Auicenna y Galienus Tegoż smoka mięso gdy go rozetnie y przikłozi na rane, tedy sie goij. E

¶ Sok piołynowy gdy go puści na rane od smoka vczynioną tedy z goij. F

¶ Gdy smok zagrizie / tedy czeny naskrobać y nasypać na rane, a będzie zdrow od boleści y od iadu. G

Delphin.

Capitulum.82.

Pisze Actor iż Delphin iesth podobny ku człowiekowi, y powiadago być bratem człowiekowi dla obyczaiow iego kthore ma z człowiekiem barzo bliskie, Acz glosu nie ma/ thedy wżdy ma kkanie, dla te° iż ma płucza iako człowiek y żykę ostrą przez ktorą głos idzie, Jezyk nie iest wolny/ani maią otworzystych vst ani rozdzielonych, mniemaią aby przez nie głos wypuszczały, vszu nie maią: iedno dziuri nieiakie podobne ku słuchaniu, Thez nie maią nozdrza czym by woniały (a wszakoż wżdy woniaią Wiek iego 100. lat y 60.

Słodko spiewaią/ a gedzby, albo piskania barzo słuchaią. Aris. pisze Delphin thelko sam z rib/ w sobie nie ma żołci. Gdy vmrze, tedy sie do nie° zbiegą/ a wziąwszy go miedzy sie: thedy go niosą na głębią, aby go drugie ryby insze nie z iadły Dzieci gich stadem chodzą/ a dwa starszy gich strzegą / iestliby ktori z nich zdechł/tedy go wezmą na ramiona swoie: aż go wyrzuci morze na brzeg/ bo sie barzo mikuią/ czo o thym swiadczy Plini°. Gdy krol Carigiski vłowił iednego/ tedy sie zbieżeli do niego inszy Delphini ku brzegowi gdzie on delphin był/ ktorzy barzo płakali: iakoby miłosierdzia prosząc, Krol poruszony kazał puscić delphina, A thako z nim wszytczy wnet poszli.

Uczynki gich.

A ¶ Kto będzie wątrobę te° iadł niż go febra popadnie/ tedy mu nigdy nie zaszkodzi y nie ruszy go.

B ¶ Sadło iego rozpuszczone a z winem zmieszane, kto ie pije maiąc opuchlinę: będzie zdrow.

C ¶ Popioł z żebow te° z miodem zmieszany/ pomazuiąc nim dziąsła/ vsmierza bolesć.

Finis.

Capitulum.83.

W Oyciech wielki o nim piße w kxiegach o zwierzetach: iż iest z rodzaiu Rakow, iako na pol stopy / ośny maią w miasto nog / ă gebe maią wesrzodku ciała / sa iakoby sklo w barwie swoiey, ă podobni są ku niedzwiadkowi / w miastho zebow maią nieiakie ośny w gebie swoiey, Po pteci taiecz miewaią ktore są gorzkie barzo / ă sam iest iadowity: ani go może iesc.

Vczynki.

Ten zna kiedy ma byc zaburzenie morzkie: zanorzy sie do dna ă wezmie kamień na dnie: iżeby byl mocznieyßy przeciw wiathrowi / ă tako stoij mocno iako kotwicza w ziemi.

Ten to Estinus iest tak moczny / iże gdy sie chyci okretu na dwu stu stop / tedy go zatrzyma naprzeciwko nawalnosci wiethrzney nawietßey.

Echyni.

Capitulum. 84.

O Ktorim tako piße Isi. Jest na pol stopy ribka mała, takoby j Estinus barzo moczna iest, Tako chyciwßy sie kodziey: y nawietßą zasthanowi ią aże sie nie rußy z miestcza, Czo vczynika Antoniemu hetmanowi rzymskiemu / y Cesarzowi Gaijusowi / tho swiatczą Istorije Rzymskie.

Wiele ludzi iest ktorzy go pożywaią dla miłosci: y dla wzgardzenia. Thako gdy ktho komu łaskaw tedy z nim pażywa tego Echynusa, Rzekacz: day by sie nas ta miłosc trzymała / iako sie Echynus trzyma kogo sie gimie, A takież ku nieprzijaźni czynią z tym Echynusem.

Vczynki iego.

A ¶ Iego mieso iesth żołądkowi barzo przijemne/y żywot odmiękcża.

B ¶ Tego Echynusa skora: surowa bywa przymieszana lekarzsthwu ku świerzbiowi przyprawnemu.

C ¶ Gdy iego skorę spali czyscie/tedy ten popiol sypać na rany zapsowane/ą niedopuści ranie się rozszerzać.

D ¶ Plin. li. xxij. Ty niewiasty ktore cięszkie czo zdziatkami chodzą: przywiezują go do siebie/thy nigdy nie porzucą / ą gdy czas przydzie rodzenia/tedy lekko rodzą(przeto go w soli chowaią)

E ¶ Tegosz mieso zatwardza żołądek.

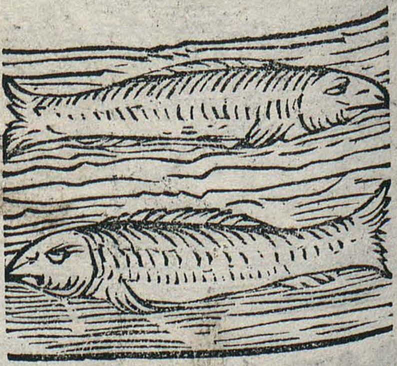
F ¶ Tegosz sztukkszy z iego kościami day z winem wypić / thedy skruszy kamień w nerkach/albo w miechérzu.

G ¶ Skorupy Echynusowy sthłuczone/ą z wodą rozpuszczone/bielmo z oka spadza,ą niedopuszczaią mu więczey być.

H ¶ Echyni gdy będą żywo spalone/ą gdy gich proch ktho pije maiącz biegunkę: przestanie od tego.

Erox.

Capitulum 85.

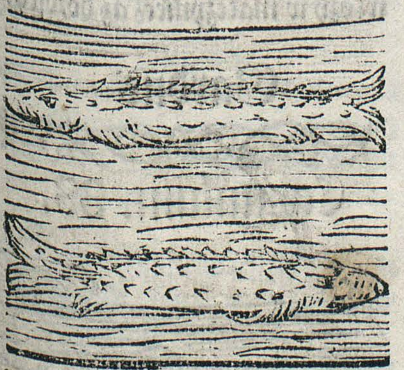
Woyciech wielki powiada w kxięgach swogich Erox iesth riba wielka, ktorą zową Wisza/ta się rodzi w Dunaiu/y w inych rzekach ktore płyną do dunaia, Jest riba wielka, Na dwudziestu y na czterzech stop/ma skorę biała y gładką/ łuski żadney na sobie nie ma, ie kości nie ma w głowie żadney/ iedne ma chrzesłkę wzdłuż w miasto grzbieta/w nim iest tszcza wszytka, iakoby ią świdrem przewiercział, ą nie maią iney żadney kości w sobie iedno chrzesłkę. Mieso iego iest dwoiakiego smaku. Grzbiethowe smakuie iako wołowe,/brzuch iego iako wieprzowe/sadło miedzy miesem iego iest iako wieprzowe.

¶ Thamosz iest riba kthorą zową Łaß/podobna iest ku Łososiowi,ale ma czeluść odspodnia zakrzywioną iako orzeł/ ą ma dziurę w niey ktorą ciągnie pokarm w żywot/ą

mieso iego czyrwone/y nie tak do-
brze iako w kosośiu,ä tego zową po
naßemu Klepień.

Ezox. Jesiotr.

Capitulum.86.

Plinius w kxięgach O
przirodzonich rzeczach
Powiada iże iesth ryba
wielka / na dwanaście
kośćiiż iey maią dosyć cztersy ko-
nie ciągnąć/ ielito iedno ma/ kosci
mako y to wßytko chrześlki/ ielitho
make/ bo mako iiezy to piasek/ wą-
troba ie° iest wielka ä barzo słodka
tak że iey przed słodkością niemoże
ieść/ ä dla tego ią żołcią pomazać
musi:żeby sie słodkość odraźiła, A
gdy go chcześ warzyć/ rozerżni od
głowy do ogona:thako długo iako
wołowe mieso warzyß / ä gdy v-
wre: włoż go w oczeth mocżny/bo
w occie może długo trwać/ ä tak
ieść. Dobrzeć go też pożywać z ko-
rzenim / ä zwłaßcza z Pieprzem,
albo zczosnkiem kto pieprzu niema

¶ Jkri iego dobre są barzo/ ktore
tak sprawiać maß,odeymi od nich
namnieyßą żyłe / wypłocz ie wi-
nem białym dobrze/ albo oczthem
mocżnym/ potym ie rozgarni po
sthołowi/ albo po dreszczce aby do-
brze przeschły/ ä gdy przeschną/ te
dy ie wkładz w worek z rzatkie° pło
tna/ aby z nich wßytka wilgotność
wyßła nadoł/ ä kładz ie reka abys
gich nie pogniotł warzechą/ ä gdy
iuż przeschną y wyśiąkną: wkładz
ie w iaką Faske, Gdy gich bedźieß
chciał pożywać: pierwey ie vpiecz
maß takowym obyczaiem Weźmi
bochen chleba ciepłego/ wymi z nie
go opsrzodek: nakładz Jkier ä za-
ßpunthuy zaśie chlebem/ y przykoż
do ognia ä obracay abys nie spa-
lił,gdy sie vpieką:przydrobić czebu
le y pieprzu tartego wsypać:dobrze
ieść.

Vczynki iego.

¶ Kliy iego dobry iest ku kliienu, (A)
bo sie wody nie boij/ ä dla te° Ta-
tarowie kliią sobie siodła y strzały
bo choć sie zmaczą y w wodźie mo-
knie/ tedy gim nic nie wadźi.

¶ Łuska iego iest miąßßa y ßyro- (B)
ka na grzbiecie,na bokoch drobniej
ßa. Szyroką okładaią siodła Ta-
tarowie y Moskwa, Czerkasowie,
A drobnieyßą/ ßable/ nożny/ y re-
kojeści gich.

Felchus. et Galata.

Capitulum. 87.

ISidorus. Felchus iest wok albo byk morzki, ã skora iego kosmatha pstra z białych y z czarnych włosow/ ã pstrociny rozdzielne/ na ziemi sie rodzi iako ine zwierze y cżyczki dzieci karmi/ kthorich zawżdy miewa dwoie/ nie więczey ani mniey, Thrudno go zabić/ aże mu głowę pierwey musi vciąć/ bo iest barzo mocżne zwierze y okrutne/ nie telko na inszy rodzay: ale y na swoy/ bo z żoną swoią vstawno walczy/ ã gdy iedne zabije, tedy drugą poymie, A tako ie bije aż go śmierć zaydzie, albo go też żona za bije.
Vczynki.

A ❡ Syrzysko tey Felchus: iest podobne iako Castoreum.

B ❡ Godzi sie ktorzi maią niemocz S. Walantego/ y niewiastham ktorim macica wynidzie: gdy ie pije rospusciwszy w wodzie.

C ❡ Galata gdy poczmie płod w sobie/ tedy gi wyciągnie z siebie, iestli będą iuż dorosłe/ tedy ie zostawi, ã iestli są małe barzo/ tedy ie zasie włożi w matczyniecz aż dorostą.

Gardus

Capitulum. 88.

AEtor pisze o tich ribach iże Gardus iesth riba rzeczna/ barzo smaczna y wdzięczne° smaku/ iesth podobna Vendußowi/ iedno iż Gardus ma czyrwone oczy ã obie ribie są srzednie. Isidorus. Gladius. Miecz, ta riba iest rzeczo

na / ize ma nos iako miecz ostri/y tym Okrety dziurawi ă potym za topi. Aristoteles go zowie Hastarusem/ ize nos ma iako włocznią, Iesth podobna ku niedzwiadkowi, riby sie barzo boią tego, bo ma pod skrzelem ieden hak: kthorim zacina insze riby/ ă gdy go pobaczą/ tedy sie rozbieżą.

Vczynki.

A ¶ Pli. pisze iż iest małe zwierze iako niedzwiadek ă podobny ku paiąkowi. Ten to ribe hakiem, ktori ma pod skrzelem: ine riby siecze/ orkety rozcina.

B ¶ Isido. Glaucus iestcz rzeczon bo iest biały/ ten sie nie vkazuie lecie/ iedno kiedy chmurno.

C ¶ Aristoteles o nim tak powiada iż mieszka w iamie szesc dziesiąt dni ă nie vkazuie sie ă zwłaszcza w Caniculę.

Lepus Marinus.

Zaiacz Morzki.

Capitulum. 89.

Isidorus. Ten to zaiącz iesth podobny ku zaiączowi ziemnemu głową y vszyma telko ă dla tego gi tak zową.

Vczynki.

A ¶ Auicenna o nim pisze: iż iest bko

kne zwierze iakoby dzikie.

B ¶ Iego krew iest barzo ciepła, ă chedoży sukno.

C ¶ Głowa tego spalona, rosci włosy gdzie były parchy. Vczyniwszy z iego popiołu ă z sadła Niedzwiedziego/ wyciąga włosy y mech.

D ¶ Poczytaią go być miedzy insze thruciny/ albo szkody płucam/ ize kto go pożywa/ tedy rani płucze.

E ¶ Gdy samicze niewiastha brzemienna vyzrzy gdy sie iey żołądek brzydzi/ tedy porzuci wnet.

F ¶ Zasie samiecz gdy stwardzieie w soli/ tedy go nosić na biodrach, ă nie porzuci żadna niewiasta.

G ¶ Zaiącz iest riba iadowita/ ă ie popioł na powiekach włosy wyrwane ktore są złe, ktore rzeżą w oczu/ tedy iuż nie vrosłą drugie.

H ¶ Tym zaiączem swieżym/ ktho ma kurcz wnogach: natrzeć natim miesczu.

I ¶ Takiesz kto ma wrzody w gar-

dle/thedy przyłożył/ ă podeschną richło.

K ¶ Krew tego iest dobra dla wrzodu ktori zową węglikiem/ bo iesth barzo gorący iako węgl rospalony.

L ¶ Auicenna pisze iż iest barzo iadowity. Krew tego gdy ią ktho pije w iakiem trunku/ tedy sie mu tako przyda/ ciasny oddech, oczy czyrwone/ kaszel suchy/ krwią pluie/ thrudnosć pusczania vriny/ vrina modra/ y kapno modre/ bolenie w żołądku/ wraczanie zbythnie krwią/ żołta niemocz/ bol w nerkach/ pot śmierdzący/ brzytkosć pokarmu.

m ¶ Gdy ten struty vyźrzy ribyː leka sie gich, ă widzi mu sie iakoby w gebie miał śmrodliwą ribe/ y tako mu sie rzyga.

N ¶ Te chorobe leczą mlekiem koziem/ ktore iest ostatnie lekarzstwo, mleko oslowe/ mleko niewieście, raki rzeczne, Jeż pieczony, albo krew tego/ lekarzstwo tego iest, Namocznieysze iest Lebiotka wodna świeża y krew gąsiorowa/ ă mocz człowieczy stari/ to zmieszawszy ma pić ciepło. Znak tego iest gdy iuż ku zdrowiu przychodzi/ tedy sie rib nie brzi(dzi.

O ¶ A iesli by mu przyszły suchothy thedy mają być leczone obyczaiem swogim.

Lucius. Szczuka.

Capitulum. 90.

Actor. Szczuka iest riba rzeczna/ rodzi sie w stawie y w iezziorze, ma gebe szyroką/ żeby ostre, Łowem inszych rib mnieyszych żywie/ ktorey sie telko okoń przeciwiː podniosszy w gore skrzele ktore ma osthre / ogonem sie obracza do Szczuki. Zywie też żabami/ zo Iwiami/ ă to kiedy sie wygikrzy. A wszakosz chorym ludziom lepsza iest dla tego/ bo iest miedzy inemi riba mi cieplkey y suchey naturi. Nie pothrzeba o niey wiele pisać/ bo iesth każdemu iawna/ iaka iest y wielka to wiemy dobrze.

Bezynki.

¶ Szczuka w głowie swoiey ma kamień podobny ku Krzyształowi:

kiedy iuż bedźie stara/ ā iako star-
ßa/ tako wietßy ma. Gdy cźo gi-
mie/ tedy zawżdy za głowe/ ā glo
we pierwey strawi/ pothym aże do
ogona. B

¶ Aristo. Począyna Jkri tha riba
kiedy na wietßy wiatr z połnocźy
iest. Takież y drugie wielkie riby. A
gdy sie wygikrzy/ tham z tąd idźie
cźo może na głębiey y nadaley/ ā
to przeto aby iey dźieci nie gabały:
gdyż iuż ine poczyna. Miedzy inße
mi ribami: iest cieplejßa y sucha w
przyrodzeniu swogim/ ā przeto ia
dopußczaią iesć chorim: ktorzy ma
ią albo cierpią zimne choroby, Te
lepßą nad inße riby poczytaią. To
piße Plinius y Auicenna o przyro-
dzonych rzeczach.

Murix

Capitulum. 91.

Murix iest małż morski
ktori też wkażi w skoru
pe iako y małżowie, kto
rzi maczygo żową Ko
kilem/ dla tego iż gdy ią kupią że-
lazem, tedy łzy z oczu czyrwone ia
ko purpura wypußcza/ o tym piße
Jsidorus.

Uczynki.

¶ Pli. Li. xxxij. Skorupa gdy be- A
dźie tego małża spalona/ ā zmie-
ßa ią z miodem prześnym/ gdy kto
ma rany w głowie/ tedy pomazać
ā z goij sie.

¶ Tenże proch z miodem/ gdy ko B
mu zęby prochnieią albo czyrnieią
dobri iesth ku mazaniu dźiąsł albo
zębow.

¶ Ten też proch z miodem/ piegi C
na obliczu zgładza/ y zmarżki roz
ciąga na obliczu / y thrwaią przez
siedm̄ dni/ ā osme° dnia zasie biał
kiem pomazać/ tedy trwaią dłu°, y
zasie odnawiać yle potrzeba.

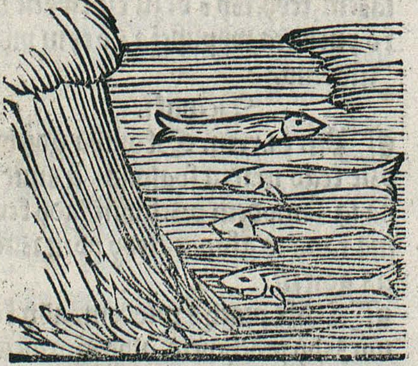
¶ Tym sie też leczą bolączki kto- D
re sie czynią za vßyma/ też onym
pomaga ktore w gardle sie czynią.

¶ Zasie popioł tego małża/ po- E
maga kiedy komu iest bielmo na o
czu: z olejem zmießany y puchline
cieńczy.

¶ Ten thez popioł pomaga pier- F
siam: gdy dźiewcze albo niewieście
cźyczki opuchną / ā zwłaßcza gdy
iuż narastaią z dźieci/ iako tho po-
spolicie bywa. E v

Mulus.

Capitulum. 92.

NIʃʒe Iʃidorus: iż ta riba mul ieʃth rzeczona iż ieʃt miekka y cienka. Plini⁹. mała riba ale ʃmaczna, Ieʃt pokarm ʃlachetnych ludzi/ y wielkich panow/ ă ty ktore lepʃʒe z nich ʃą/ ty maią dwoie brode/ tym ʃie żywią czo ʃie na brzegu od ʃłończa y od wiatru zeʃchnie to ona iie.

Vczynki.

A ¶ Gdy ko⁰ z iie niedzwiadek, choc ziemny/ choc morzki/ gdy thym mulem rane pomaże/ albo go bedzie iadł/ tedy bedzie zdrow.

B ¶ Tego też Mula popioł głowy gdy ią ʃpalą/ dobri ieʃt naprzeciw każdey thrucinie / ă zwłaʃʒcza gdy kto od grzybow nie może/ tedy go pić z winem mocznym.

C ¶ Popioł iego głowe: z miodem zmieʃʒany leczy, Kthorzy maią w członkoch bolenie albo ʃciiatike, ty głowy maią być ʃpalony w garnczu nowym polewanym.

D ¶ Thy riby nie ʃą dobrim pokarmem/ bo zatkaią żyły ktore wzrok oczom ʃprawiaią/ ă thak wzrok oczom tepią.

E ¶ Gdy bedzie ʃtari Mul/ to ieʃt gdy długo leży: bądź ʃuchy/ bądź też nie ʃuchy, gdy go zdrobi ă da w trunku wypić, tedy pobudza vomit to ieʃt wraczanie.

F ¶ Gdy go też w winie vmorzy, ă bedzie kto pił to wino/ tym ʃie mu bedzie wieczey chciało wina pić.

Oʃtrea.

Capitulum. 93.

AMbrosius piße/ y theż Isidorus. Gdyż tha Ostrea albo ten makżyk chcze vżywać lepßego powietrza: wylezie z skorupy aby sie ochłodźił na wietrze/ thedy tak ktori iey iest nieprzijacielem: kamień wrzuci nanie miedzy skorupę ā miedzy iey ciało/ aby sie nie mogła w skorupę skryć/ tedy ią vchwyci ā iey ciało ije.

Ten makż ma wsobie iedne perle barzo drogą w they makżowinie przez wode morzką stanowi y vmacnia sie/ ktorą trudno y v krolow nalesć/ bo iest nie znaczna / ā tako nie baczą chłopi kthorzy mießkaią przy morzu aby była Perła: kładą ią z inemi kamieniami prosthemi na kupe.

Vczynki.

A Ta makżowina/ iesth pokarm samych panow/ bo iey radczey pożywaią nizli inßych rib.

B Gdy zaiącz morzki z ije/ thym go leczą od iadu: przykładaiącz ie° miesa.

C Gdy kto ma brzytkość, tedy go leczą ā przestanie. Zywot lekko przepußcza.

D Gdy kto ma kurcz przez rany, tedy go z miodem pić maß/ albo w miedzie warzonego vżywać.

E rany w miechierzu goij y cżijści

F Gdy go warzy w skorupach iako iesth sam w sobie/ barzo są potrzebne y dobre gich wody w ktorich są warzone: przieczinią się do inych wodek/ ktore są ku piciu sprawione.

G Te° skorupa spalona z miodem goij w gardle iagode ktorą zowią czopek/ y theż ine wrzody kthore sie czynią w gardle.

H Dijascorides powiada: ize gich skorupy spalone/ maią moc wysußać rany zapsowane/ rope dawną ktore barzo płyną ā niemogą być wysußone, A tak sam o sobie świadczy: iż tego na sobie y na inym doświadczył.

I Gdy kto ma głebokie rany/ tedy thy ostrzegi spalić/ y zmießać z starem sadłem ā z nowem masłem y przyłożyć na rane.

Purpura.

Capitulum. 94.

Capitulum. 95.

PVrpuri są małżowie, morżkie/skorupą sie zakriwa z wierżchu y zespodku / Kthore sie na wiosne zbiegaią ku tarciu / ă gdy sie trą, tedy wode swoiemi slinami po slinią, iż sie po wodżie włoczy iako smarki/mießkaią pieć dżiesiath dni przez wody w swogim glanie, albo sliskoski, Gdy ie chczeß pomorzyć/kładż ie do wody cieknączey/ă tako zemrą, Do roku rostą, do scirwu sie z chodzą albo czego smrodliwego.

Vczynki.

A ¶ Plinius. Purpura broni od trucizny: popioł tey tho purpuri napalony z korup z miodem zmießany, rany głowne leczy.

B ¶ Tenże theż popioł z tych skorop z miodem zmießany/barżo iegoij, Czyczki gdy bolą/albo sie spadaią vczyniwßy plastr z niego y przyłożyć.

C ¶ Diascorides/tey purpuri skorupa iest sucha/ă dla tego sußy rany każde ă własnie dżiąsła/dżiwe mieso w ranach grizie.

D ¶ Tym ktorzy cierpią wielką niemocz /leczy the chorobe swoią sucha y ciepła moczą/ bo żywot rozwilżaią y wilgotny czynią.

Sepia.

ISidorus piße: iż ta riba iesth sprosna: gdy sie złącza z samczem/tedy vsthy poczyna w sobie płod/iako Jaßczorka, Tey to riby taka mocz czyrnidła iest/ gdy tłustosci w lampe wleie ă zapali ią/tedy oni ludżie wßytczy kthorzy przy tym swietle bedą, Czarni bedą iako murzynowie/thy riby pływaią parami / na kożdy czas iaycza rodzą/ ktore sie stanowią w czterdżiesci dny, Gdy samica rodżi/samiecz tey nasladuie, ă na ziemie sie na tyIkri pußcza aby ie ożywił.

¶ Aristoteles piße iż ta riba ktora iest samiecz: ma pod gardłem ieden członek: w ktorim ma nasienie mezkie, ă samicza ma wnątrz dwa członki w ktorich ma pełno iaiecz, albo Ikier.

Vżytki.

¶ Kości tey ryby stłuczone, cżyścią dżiąsła, y zmazy cielesne zgładzaią mięsa nie rußaiącz.

¶ Gdy koniu bielmo na oczu iest bądż koniowi/ albo ktoremu człowiekowi/ choć zwierzeciu: gdy tym prochem z tych kości ribich posypuie/ tedy zginie.

¶ Gdy ty kości stłucże ă będzie ie pił on ktho chorobę cierpi w piersiach/ albo w maciczy/ tedy będzie zdrow.

¶ Plinius piße/ gdy kto cżyrwone ocży ma/ albo opuchłe powieki thedy skore oney ryby maczaiącz w mleku niewieściem: vzdrawia.

¶ Popioł they ryby z skori/ bliżny na oczu vzdrawia, y bielmo z oczu v zwierząt zgania.

¶ Thy ryby odwilżaią żywoth/ ă skurupa stłuczona/ rospuściwßy ią wodą gęsto, y przyłożyć na zastrzał wyciąga strzały.

¶ Spądzaią thez piegi na liczu popiołem z tych kości.

¶ Dźiwe mięso w ranie gubią:

¶ Kość z brzucha tey to ryby: gdy będzie stłuczona ă proch na chustę przyłożony będzie/ thedy bieli zęby gdy niem pociera.

¶ Oblicże tez ten proch z tych kości bieli/ kthori spußcżaią z maścią żołtą.

Scorpio. Scolopedra.

Niedźwiadek Morzki.

Capitulum. 96.

Plinius. Scolopendra morzka, iest iako i ziemna iest ktorą zową stonog/ ta Scolopendra gdy wędę pożrze, tedy wßytki wnętrzności wywracza z siebie: iż wędę zwroci/ ă gdy wędę z wroci/ thedy zasie pożrze w się wßytko wnątrze

Vżytki.

¶ Plin. Li. ix. o rzecżach przyrodzonych, Gdy ko° niedźwiadek z ije morzki/ tedy sokiem z mlecki pomazać/ albo tez przyłożyć na ono mieśćze/ ă odpędzi wßytek iad.

¶ Mukem tez pomazać ono mieśćze/ ă będzie zdrow, ktori Muk iest riba morzka.

E ¶ Zołć morſkiego Niedźwiadka, bliźny gładźi: gdy nią pomaże.

D ¶ Gdy go vmorży w winie / ktho ma w miechierzu albo y w nyrkach bolenie / albo kamień / tedy gdy teo wina kto ſie napije to cierpiącż: cżo by zaważyło piengdź / wypedźi bol y kamień ſkruſzy.

E ¶ Zołć morſkiego Niedźwiadka miedźy inemi żołciami ieſth pożyteczniejſza: wſzytkich źwierząt. Naprzod iż gdy ktho płacże / albo mu łźy z oczu płyną, tedy pomazać na cżeluſciach / ā przeſthaną płynąć, Mgłe y bielmo z oczu ſpądza i kiedy źmieſſzeią powieki / tedy pomazać.

F ¶ Auicenna też piſze o niey / tako mowi / żużelica ktorą zową wiſnia gdy ią ſthłuką ā źmieſzaią z żołcią Niedźwiadkową / Lecży rane kiedy niedźwiadek ziemny z ije.

G ¶ Gdy kogo Niedźwiadek z ije, tedy mu ſie brzuch wnet nadmie / y poydą mu wiathri z brzucha przez przyczyny / lekarzſtwo tego ieſt / iako y lekarzſtwo od Smoka morſkiego, Toſz piſze Auicēna w cżwartych kxiegach.

Stincus.

Capitulum 97.

Auicenna piſze o nim iżby ſie rodźił w Nylusie / ā łowią go w Egipcie, ieſt podobny ku Jaſzcżorcże.

Vcżynki.

A ¶ Diaſcorides piſze iż ieſt źwierzę w Indij o cżterzech nogach / podobne ku Jaſzcżorcże / ale ma brzuch dłuſſzy. Tego mięſa kto ſie go nadpije z winem, iednym połknienim tedy nie może być naſycżon vcżynku z niewiaſtą / y takież niewiaſta.

B ¶ Potym też Woyciech piſze iżby było źwierzę morſkie / liſowatą ma ſkorę na ſobie. Ktho go trochę nakuſi z trochą wina / nie będźie naſycżon tey to luboſci cieleſney, choć w miaſto naſienia: krew wypuſzcża tedy mu ſie chcże, A nie przeſthanie chęć takowa: aż będźie pił ſok z lactuki.

Teucha. Piskorz.

Capitulum.98.

Aetor pisze ize Teucha iest riba ktora sie rodzi w rzecze albo w iezie-rze iako wegorz/y ta-kq ma skore iako wegorz:iedno ize czarna y blotna. A to iest Piskorz, blotem zywie wieczey, mieszka w ie ziersze ā nie w rzecze/albo thez y w stawie:gdzie iest woda stoiacza,nie iest takiego smaku iako wegorz/ta kiego thez iest trudnego strawienia iako y wegorz.

¶ Isidorus. Titimalus iesth riba od kwiatku gimie sobie sposobila, y tako tą zową,iest riba dluga,ma skrzele na glowie iako grzebien,ge-be otworzystą wielką/ ā sama iest dluga/z niey pozytku nie masz ża-dnego/przeto oniey pisać mało iest.

¶ Thorpus iest riba iako sqatina ktora miasto grzebienia ma chrzest ke/ā tako ta riba iest barzo miesi-sta/ta to riba kiedy rodzi/tedy wy-nidzie na brzeg y rodzi nasienie/ ā osmdziesiąt dzieci miewa / ta thez riba w blocie sie zakriwa y mieszka

Uczynki Thorpeuszowy.

¶ Plinius o nim pisze. L. xxx ij. Gdy go ktho iie/tedy w richle wy-wiedzie z sobą wszytki ine potrawy, ¶ Gdy one bedzie kto przikladal na slezione gdy boli,tez gdy bedzie wrzod na niey: gdy przylozy iego miesa/vsmierza bolesc. ¶ Gdy ktora pani nie moze poro dzić,tedi iego mieso ma być na wie trze,/nie w domu zawieszono/ā ta-ko ie ma iesć ona pani,tedi porodzi wnet.

A

B

C

Timus.

Capitulum.99.

Jako piſzą o nim w kxięgach O przyrodzonych rzeczach: iże ieſt morzki i dziw iako pies, w morzu ſie leże/ale ſie na ziemi paſie.

¶ Plinius o nim piſze: iże ieſt riba dworna barzo/gdy vyzrzy żagle v okretow od wiatru roſſzerzone/tedy ſie wſpina na okrety/ ă tako ſie onemu dziwuie: iże ſie z zumieie ă ſnadź ſie zapomni: gdy nań vderzy oſcią chłop: nie czuie/ ă thako gich ſiła zbijaią przy okreciech.

Vczynki.

A ¶ Timus ſlony: gdy go kto iie/ ă będzie miał iad w ſobie od iaſczorki/ vſmierza iad y boleść.

B ¶ Gdy z niego vczyni plaſtr/ ko° pies z iie, przeſtanie bol.

C ¶ Gdy kto ma w vſciech rany, ă pomaże tego tłuſtoſcią/ przeſtanie bol/ y zgoią ſie rany.

Vranoſcopus.

Capitulum. 100.

Vranſcop ieſt riba wielka morzka / ktora ieſth rzeczona iakoby od oka: ktore ma na wierzchu głowy, tym że na doł y na gorę patrzy.

Vczynki.

¶ They riby żołć/ bliżny leczy/ y mieſo na oczu zbytnie: zez, muie/ iako o nim piſze Meander.

¶ Tenże ią zowie Pokrzywą / bo gdzie ſie dotknie: thedy ſparzy iako pokrzywa ziemna / ă thuka ſie we dnie y w noczy y tu y owdzie.

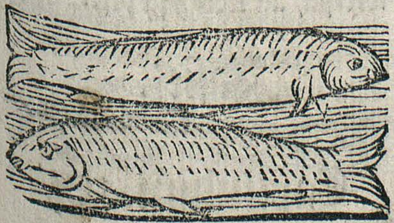
Plinius piſze; iże Lis

morzki takiey ieſth chytroſci, iako y Lis ziemny. Gdy go vłowią wędą/ tedy ieſtli nie może vgriść wędy/ tedy ſzuka ſłabego kończa, powroza albo kańczucha/ ă thako gi vgriżie y vchodzi ſmierci. Telko o ribach morzkich, ktorich mięſa pożywanie y gich inſze pożytki mogą nam być pożyteczne w naſzey ſprawie. Ale tż w Polſzcze mięſzkamy / potrzeba ieſt abyſmy Polſkich rib obyczay y mocz wiedzieli/ gdyż gich vſthawicznie pożywamy, Czo po-

magaią, ä czo też ßkodzą/ ktore do bre ä ktore lepße/ ktore złe. Ktorem wypisać vmyslił: iako pan Bog ra czil dać. Napierwey o Szczucze v nas pospolitey, ä wßakoß waznieyße miedzy morzkiemi ribabami.

Karp.

Capitulum. 101.

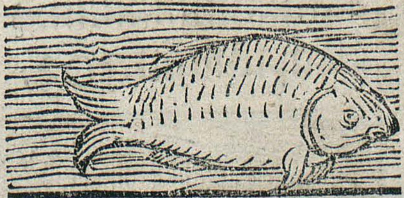
KArp iest riba rzeczna y stawowa, Nawiethßy na ßeść piedzi/ na nim luska iest wielka okrągla/ ßara y żoltha też/ mieso iego dobrze iest: iedno cießkie/ bo thez ziemią ilowatą żywie.

Pożytki iego.

Z grzbietha pacierze/ ä z luski przekbicze: z klijem na bywelne sadzą y przeßywaią/ ä tako rzecz iest thrwala y mocżna, Z ziobrowych kosci nożykom cżynią okladzinę.

O Karasiu y dubielu.

Capitulum. 102.

O Karasiu y o Dubielu/ ktorzy sie rodzą pospolicie w stawiech/ ä rzadko w rzekach: ażby z sthawu wypkynely/ ma luske ßyroką iako karp/ ale dobrze żoltßą: Szyroki y plaski. Mieso iego iest lepße niż w Karpiu/ bo iest cieplеyßy/ ä dla tego iest cieńßy y mieso w nim iest miekczeyße, Jest riba barzo mnożna / gdzie ziemia ilowata: tamo sie wieczey kocha.

Pożytki iego.

Plinius piße: iże iego mieso vpieczone gdy ktho zdrobi drobno/ ä wmoczy w miod / ä da go ograßke cierpiączemu/ tedy vsmierza ograßke, Może być warzony/ pieczony/ y smożony.

Dubiel też iest riba ku Karasiowi podobna, rodzi sie z Karpia y z Karasia/ ä tak nature gich

F

ma obole, Gdyż tak tedy o nim nic nie piße z osobna. Dobri iest warżony /smażony/ y pieczony.
Lepßy niż Karp/podleyßy nizli karas.

Kleßcz.

Capitulum. 103.

Kleßcz iest riba biała w rżekach j wstawiech, łuskе ma na sobie ßyroką białą: Długi/płaski y ßyroki. Mięso iego iest miękkie bo w tem sam iest flegmatik/przeto lepßy iest pieczony nizli warżony, tésze ze lepßy smażony w oliwie, albo w oleiu y w maśle.

Płocicza.

Capitulum. 104.

Płocicza iesth riba mała biała / oczy czyrwone, W stawiech/w rżekach y w Iezioroch się rodżi, Łuskę białą ma na sobie/ skrżele y ogon ma czyrwony, Dobra ku iedżeniu warżona y pieczona y smażona każdemu: okrom tych czo febre maią/bo iest cieplęyßey naturi. Tho rozumiey o wzdregach y kleniech, ktore są podoby iednakiey iako Płocicza/ iedno iż wzdrega iest więtßa/ale iedney są płci.

Iasicz.

Capitulum. 105.

IAsicż iest riba rżeczna y sthawowa, łuskę ma na sobie białą ßyroką / oczy y skrżele czyrwone, a przeto iest rżeczona iakoby od czyrwonych oczu, iest riba nie mała, bywa nawiętßa na cżterzy piedżi, Okrągła/mięso w nim iest miąższe, przeto iest lepßy pieczony nizli wa-

rżony/ może byk warżony: ale pierwey go dobrże vpiecż ā potim ſkralać y warżyć w wodżie / ā cżebule pierwey vwarzywßy w wodżie dobrże ż ſiekawßy ią drobno/ potym ocżtu przyley ā kładż riby/ żapraw ie korżeniem/ ā kto nie ma tego korżenia ktore kupuią w kramie: dobri ieſt chrżan/ gorcżycża/ cżoſnek, Tako możeß wßytki, albo każde riby warżyć / bo lepiey ieſth aby ie ż tym korżeniem warżyl/ bo ty barżo żagrżewaią: gdy ie tymi żaprawi/ tedy tracżą ſwoie przyrodżenie ktore ieſt żimne y wilgotne, żwłaßcża każdey białey. A nie radżę gich ieść: ażby były kthorem korżeniem ż tych żaprawiony.

Kleń y Vkleia.

Capitulum. 106.

Vkleia y Kleń/ bo ſobie ſą podobne, Są riby białe rżecżne y ſtawowe/ łuſkę białą na ſobie maią ſubtelną, Vkleia ieſt riba cienka ā długa / ā przeto ieſt lepßa ku iedżeniu niektorim niemocżnym wßakoß ſą lepße piecżone ā potym ſmażone, A thak y inße riby małe białe: tym obycżatem niechay bedą przyprawiane, iako vkleia albo iako kleń/ iako ſą ſiekawki. Może ie też warżić takowym obycżatem Vcżyń na nie gąßcż ż piotrußki, ale lepßa ieſt ż ſcżebule/ bo cżebula ieſt ciepła, ktora żagrżewa żołądek żimny/ y ine żimne rżecży/ mięſo, riby/ iedno gdyby ſie kto ſtrżegł żapalenia żbytnie/ thedy ż piotrußką ony przyprawuią.

Okuń.

Capitulum. 107.

Okuń riba ieſt ż białich rib/ ma na ſobie łuſkę oſtrą y twardą/ ż tąd że iego natura cieplejßa/ ż inych białych okażuie/ y przeto przyżwalaią gich pożywać cho-

rim doctorowie/dobri iest pieczony y tez warzony/ wszakosz lepszy z korzeniem/ z iakiemkolwiek kto może przemoc.

Obyczay tych okuniow.

A ℂ Okun iest riba barzo harda/pyszna/gdy obaczy szczuke/tedy sie obroci ogonem do szczuki / na dmie sie / skrzele podniesie, A pospolicie chodzą sthadem dla nieprziiaciela swoiego.

B ℂ Gdy szczuke insza szczuka rani, thedy go szczuka szuka: aby iey lizał one rane/ą tak gdy ią lize/tedy sie richko zagoi, Mikuie go: prawie iako wołk ciele/ą gdzie może thedy go z iie: gdy go za głowe dostanie.

Jazdz.

Capitulum. 108.

Jazdz iest riba rzeczna, podobna iesth ku okuniowi/stanem, luska y wielkoscią swoią. Rzeczona iest parkonata/ iakoby z okunia narodzona/tez ma luske na sobie y skrzele ostre: iedno iż na nim muk sliski/iakoby lak z slonych rib iako gi wieczey płocze: tako sie wieczey czyni.

C ℂ Dobri iesth ku pożywaniu/iedno iż iesth wietszey wilgotnosci/y mieso iego iest miekczeysze/ą przeto ma byc pożywanie gich zawżdy z korzeniem, Krom pieprzu albo inszego drogie° korzenia/tedy z chrzanem albo z czosnkiem/ albo thez y z gorczycą.

Sedac.

Capitulum. 109.

Jesth riba długa okrągła/ nawietszy na połtora łokcia, W rzekach wielkich sie mnoży, ma na sobie luske thakiem stanem iako okun czarna ą biała przez osthrich skrzelow iest. Jest iego mieso sprosne: iako y smaku w Dorszu, vbogich pokarm: smaku

małego, A przetho o nich mało pisać iest. Ale gdy iesth vbogich pokarm/ niechay go vbodzy pożywaią raczey z czosnkiem/ albo z chrzanem/ albo z gorczycą/ zwierciawszy ty trzy rzeczy z ktorem chcze pożywać: niechay warzy thy riby wmiasto pieprzu.

Kiełb.

Capitulum. 110.

TA riba iest mała rzeczna y stawowa/ ma na sobie łuskę drobną sinną/ gdzie iest opoka, albo kamień/ tamo sie chowa rada, Jest naturi cieplejszey niżli ine białe riby, Kiedy ie chczesz warzyć: w wolnym rosole ie warz, a potym vwarzone: posyp ie Imbierem tartym/ a tako lepsze gich pożywanie.

Sliż.

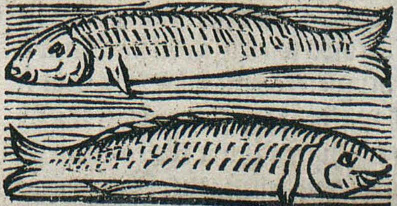
Capitulum. 111.

Slizu ktori iest mały y podobny ku mietusowi: iedno iże mały iest, na wiethszy na pieci palczoch/ przez łuski iest. Thako gi warz: iako warzyć masz Kiełbia.

Czerta.

Capitulum. 112.

CZerta iesth riba biała łuske ma na sobie cienką y subthelną/ bywa dłusszia niż na piądz, barzo tłusta y słodka, Lepsza pieczona niżli warzona/ w wielkich rzekach sie rodzi (iako w wisle) albo też w inych pożywanie iey iest, gdy chczesz warzyć: tedy ią vpieczy/ warz że ie z oczthem y z inym korzeniem według dostatku/ do pieczoney vczyn szalsze albo pierz ostri z octem dla brzydkosci żołądku.

Sum.

Capitulum. 113.

SVm ktori iest wielki, ă bywa na dwu sążeniu dobrich y dlusszy, skora na nim czarna przez kusti, glowa wielka, geba szyroka, wąsy dlugie: ktoremi sobie nagania ribek malych: gdy sie do niego zbieżą, bo też lupem żywie thelko czego sie doczeka na miesthczu. Mieso iego iest sprosne. Jest pokarm vbogich, ktorego masz pożywać z chrzanem, albo z czosnkiem / albo z gorczycą ktore ruspuść dobrem octem / albo go thez warz z agrestem (iestli możesz mieć) ă bedzie dobrze / ă iesthli nie masz agrestu / tedy go vwarziw szy: zaley octem dobrim, dayże mu wrzeć w occie dlugo / tedy wzy bedzie smacznieyszy, Jestci rzeczna riba rzek wielkich.

Pożytek iego iest ten: iże vbogiem mieso / ă żebrakom kosci grzbietho we na pacierze sie przydadzą.

Mietus.

Capitulum. 114.

MIetus iesth riba rzeczna / nawietszy na trzy piedzi bywa / wszytkim stanem iesth opdobny ku sumowi, iedno iż iego mieso iest malo lepsze niżli w sumie / by byl na wietszy mietus / tedy iego wątrobka iest za wszitkie° lepsza. Pożywanie y przyprawa iego bedzie takowa / dobri z pieprzem, z gąszczem z czebulnym / potym iako kto może / może go przyprawić iako y suma, ă to przeto: iako riba twardsza tako potrzebuie lepszey zaprawy. A ktora w sobie nie ma takawych przypraw / thedy iey pożywanie nie iest dobre.

Minog.

Capitulum. 115.

Mnog iest riba dluga, czarna, W rzekach sie rodzi / gdzie iest opoka kamień: tako sie do niego przypije/ a nicz inego nie ije: iedno kamień żsie, kosci żadnej niema w sobie: iedno chrżestke subtelną, iakoby nić po grżbiecie przewlokl, Iesth riba barzo smaczna/ y slodka, Gdy są swieże, tedy ie kladą w gorączy vkrop/ a obraczaią warżechą w vkropie: aże z nich skore żeymą gdy odepre a tak ie warżą/ dobre są z każdym korżeniem, wßakoß lepße bedą gdy przyczynt octhu w nie: iż odrazi gich slodkosć/ kthora czyni brzydkosć żołądkowi, a tako y wraczanie, Może ie chować dlu° posoliwßy a potym gich pożywać według woley: iedno żeby byly z korżeniem.

O piskorzu/ Ktori iuż

iest wypisany miedzy ribami morskiemi. w Capitulum.98. Ktorego tamo nature oglądaß. Y pożywanie iego poboczyß.

Lin.

Capitulum. 116.

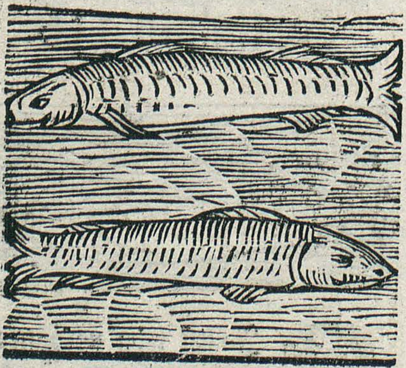
Lin iest riba pospolicie w stawie sie mnożąca, ma luske na sobie żolta drobną/ blotem żywie y w blocie vstawno leży/ iedno gdy wynidzie na tarkho, tedy wierzchem chodzi/ gdy go chceß pożywać: dobri iest warżony z korżeniem Jako o thym iuż nauka iest/ dobri też iesth y pieczony/ wßakoß lepiey bedzie/ gdy bedzie z czebulą y drugim korżeniem nadżiewany/ iże ie grubosć czebula y korżenie strawi, y zimnosć zagrzeie.

O raku iuż iest dosta

tecznie wypisano. w Capitulū.74. miedzy morskiemi ribami, Bo iest morski, y rzeczny, y stawowy. A tako o nim dosyć na ten czas.

Losos.

Capitulum. 117.

NA riba ieſth rzek wiel-
kich: kthore w morze w-
padaią/ ieſt tez wielka,
bywa na ſiedmi piedzi
na dluzą: Okragly, Ten ſie rodzi
czo nablizey ſtoku, z kąd wychodzi
ona rzeka/ ă gdy ſie iuz wygikrzy,
tedy zaſie idzie do morza ă pije, al-
bo zywie wodą Morzką/ pothym
przychodzi ku wierzchowi rzeką do
wody ſlodkiey, Bo woda gdzie w-
ſtaie: tamo ieſt naſlodßa/ tako thez
dzieci Loſoſiowy zywią gdy ſie v-
rodzą/ tedy za oyczy do morza idą
ă gdy morzkiey wody zakußą, tedy
ſie zaſie ku wierzchu wraczaią. Je°
mieſo ieſt dobre/ ſmaczne/ kruwkie
y ſlodkie/ ă dla te° gi wthykaią na
ßpilki/ bo gdyby go nie wtykal na
ßpilki/ thedy ani vpiecz/ ani vwa-
rzy kgo moze. Nicz nie ije: iedno pia
nę ktora na wodzie ieſt.

Wßytko w nim dobre ieſt/ y to czo
w nątrz/ dobri ieſt ſuchy y ſwiezy,
pieczony y warzony.

Pſtrąg.

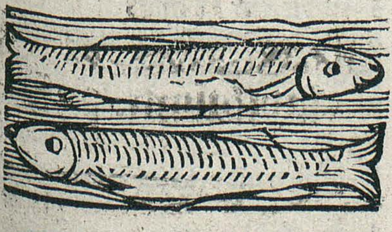
Capitulum. 118.

PStrąg ktori ſie tez ro
dzi w ciekączych wo-
dach: iako y Loſos, ale
nie idzie do morza: ta-
mo mießka gdzie ſie vrodzi/ ă idzie
prawie do ſtoku z kąd woda wſtaie
Jako ſą ty rzeki, Pilcza/ dunaiecz
ă tak y inße rzeki. Jeſt podobny ku
Loſoſiowi poſthawą ſwoią/ iedno
luſki ma na ſobie miedzy bialemi
czyrwone, Ta zywie wodą ſlodką
y kamieniem ktore w tey wodzie ſą
¶ Mieſo tego ieſt tez dobre ku ie-
dzeniu, bo ieſt ciepley naturi. Pozy
wanie y przyprawa ieſt iego: iako y
Loſoſia.

Lipieki.

Capitulum. 119.

Lipieki: ktori thez sie rodzi w tych wodach, tako y Pstrąg / iedno iże iesth inakszy / bo nie ma na sobie luski / iest goly: telko na sobie ma skorę. Dobri / slodki y zdrowy ku pożywaniu / bo tako ryba iest z bystrey wody / thako iesth lepsza y zdrowsza. Jako o tym z osobna wypisze.

Capitulum: 120.

Ostatnie o naturze Rybiey, Jako o nich pisze Auic. w ksiegach wthorych lekarzskich: Iż iest gich natura zimna y mokra / to iest flegmisztha pospolicie wszythkich, Wszakoż są iedny kolerieczi / drudzy flegmaticzy. ¶ Powiada tako Auicenna: Iże Ryby ku żywnosci są lepsze: kthore są srzedniego wieku / ani stare / ani młode / kthore nie są miesa miąszszego / ani smierdzącziego, Bo ktora ryba ma ciało miąssze / tha gdy stara iest / nie iest dobra, A tako ktore są twarde: ty gdy młode są / thy warz / ą gdy stare są: ty piecz. Zasie ktore są miekkie w naturze swoiey / ty gdy są stare: ty warz / ty zasie ktore są młode: ty piecz.

¶ Jeszcze ktore są twarde / ty gdy są młode: są lepsze / gdy są stare: są gorsze.

¶ Potym gdy są z rzek / tako zby z strey ą kamienney, albo piaseczney y ktora nie iest miedzy lasy, albo y miedy borzi: iże ią wiatr przewiewa z tey są ryby lepsze, A tako thez y z stawu y z iezyora ktore są w polu, albo na wietrze.

¶ Tez ony ryby ktore z morza wychodzą w rzeki cieknącze ą mieszkaią w nich / iuż bywaią lepsze: iako iest znać w Łososiu, ktori bliżey morza / ten iest gorszy / ą tako daley od morza, thym lepszy / ą czo bliżey do wierzchu rzeki / ty są lepsze.

¶ Sadło kożdey ryby / morzkiey, rzeczney, stawowey, y z kądkolwiek bedzie, Gdy rospuscisz oleiem / przyczyniwszy czystego miodu, czyscj oczy od zaćmienia / od mgły / ą tego potrzebie puszczać na oczi y wznak leżeć, A to rozumiey gdy bedą zaćmiony przez wrzod gorączy i suchy Toć thez Plin. Li. xxx ij. Ku themu przystaie Dijascorides y Auicenna

¶ Druga sprawa y pożytek sadła Rybiego: iest then / gdy ktho krwią pluie / weźmi sadła rybie° / rospuść

z oczrem dobrim day pić choremu, ă przestanie.

¶ Jeszcze pożywanie Rib starich mięsszych/twardych iesth tho, To przodkiem bacz: iż mieso każdey riby iest na grzbiecie twarde/wiecey niż na brzuchu / thakież od głowy wieczey niż od ogona/przetoż gdy Riba iest naturi miekkiey: iedz iey mieso z grzbieta od głowy pierwsze zwono, wtore y trzecie/ ă z brzucha nie iedz mięsa, bo iest miekkie y wilgotne/ono ktore tez iest od ogona, to iest lepsze dla częstego ruchania.

¶ Riby ktore żywią trawą/lepsze są niżli ony kthore żywią wodą methną/ iako gdźie są spławy ze wsi do stawu albo do sadzawek, albo w ktorey wodźie są scirwy.

¶ Riby ktore kamień z są/nie są tako dobre : iako ony kthore trawe iedzą/bo kamień iest rzecz surowa, dla tego Lipienie y Pstrągi nie są tak dobre iako płocicza.

¶ Drugie są kthore piasku pożyżywaią, Jako Kiełbie/ ty są lepsze niż ony cżo kamień z są.

¶ Zasie lepsze są kthore korzenia poziwaią dobrego: niż ktore piasku tako Okuń.

¶ A ktore samą wodą żywią/ty są prawie wilgotney y zimney naturi/ ă to są flegmistey.

¶ Jeszcze są riby ktore łupem żywy/ ă iako łup lepszy/ tako ona iest lepsza/bo dobri pokarm/dobre ciało cżyni swoią sprawą.

¶ Pożywanie Rib iakie ma być, Rozliczne riby/rozliczńie gich pożywać/ktore są twarde/ty przyprawiać z korzeniem, to iest z pieprzem z Jmbierem / z muszkatem. Etc. ă gąszcz z czebule lepszy niżli z sczego do thych mięsszych y twardych rib, ă zwłaszcza do rib białych ieszcze by był lepszi czosnek na gąszcz by głowy nie obciążał ă oczu niewyciskał.

¶ Ale kto chcze czosnku pożywać Takowem obyczaiem czosnek przyprawuy/odbierz każdą głowe z na mnieyszey skorki/kładz go do wody wrzączey/aże gorzkość y surowość z siebie wypuści, Albo gi wkładz do wody: przystaw że go do ognia aże wezwre/ toż dopiero z niego gąszcz cżyń do rib białych y twardych, ale dla lepszey pewności oczom: przisyp kopru y kmninu: gdy ie bedźiesz zaprawował inem korzeniem, Jesthli inego korzenia nie masz iedno Czosnek, cżymby ie zaprawił/ przysyp kminu y kopru do niego/ ă iesthli y tego nie masz, Niechay bedźie trocha Czosnku y tha niechay dobrze wre/ bo on zagrzeie iż nature zimną odeymie.

¶ Drugie / kthore są riby wilgotney y miekkiey naturi, iako są Klesczże/Czerty/vkleie/y insze takowe Ty lepiey piecz / smażyć w oliwie, w oleiu/albo też y w maśle / może

ie pierwey posypowač mąką pßenną/ potym ie kłasč w takową tkustość.

¶ Możeß thež przyprawič sobie smaki kthore pobudzaią chęč y zagrzewaią iako są ty/ iako iest ßalßa/ ktorą thako przypraw. Weźmi bczawiu z połgarzści albo iako wiele chcżeß/ piołynu z pieč rożdżek/ pieprzu czo rozumieß/ kopru włoskiego/ albo y polskiego/ albo y troche kminu/ zwierč to wespołek/ rospuśč oczthem dobrim. Jedz ribi z tą ßalßą. Ato gdy ie bedzieß warzył w rosole.

¶ Drugi tež može być smak vczyniony z tego czosnku, Tako gi odebrawßy y odwarzywßy dobrze, day do niego kminu/ anyżu/ kopru/ ßafranu/ zwierciawßy: rospuśč octtem/ a chcżeßli te przywarzyć: možeß/ a pothym možeß ony ribi polač tym/ albo osobno na przystawke nalač / bo Czosnek zagrzewa y trawi czo iest nie strawnego w cżłowieczym żołądku.

Dokończenie o Ribach.

O kamieniach drogich
Na wiele rzeczy potrzebnych.
Naprzod Adamas.

Adamas.

Capitulum. 1.

ADamas: Tego kamienia więtsza iesth mocz we złocie y we srzebrze y w stali. A gdy bedzie przywiązan v lewey myszki, nieprzyiacicle zwiciężyć czyni / bestie niezwiciązone: vpokarza / przeciw Łaźcowczom / y inszem widzeniom: pomaga / w rzeczach poczynaiączych sprawiaiączego mocznego: iż małe° czyni / boiazni prożne odpadza, Swarỹ y zwady zwiciężyć czyni, miesiącznikom y też opętanym ludziom iest pożyteczny, Ten kamień niektorzy zową Magnesem / iż niektorzy powiedaią iżeby żelazo ciągnął k sobie, Ten kamień gdy bedzie ku inszem kamieniom przyłożon / tedy bedzie każdy złaman / ă ma drugą własność: iże go żadna rzecz nie złamie: iedno olow.

¶ Adamas czyni człowieka mocnego przeciw nieprziiacielom / sny prożne odpądza / trucine oddala, bowiem powiedaią iż sie poci iestli bedzie iad blisko położon / ă wszakże ktoby ten kamień pił / tedy iemu trucina bedzie śmiertelna.

Agatas.

Capitulum. 2.

TEgo kamienia iest rodzaiow wiele / ă wszakże iest sławnieyszych. 7. Diascorides powiada iż Agatek pomaga gdy kogo niedźwiadek vkąsi: przywiązany / albo z wodą pomazać / zarazem boleść vśmierza, A gdy then kamień zetrze w proch ă posypie na rane, albo g

dać z winem wypić: kogo Jaszczorka v sie/ tedy vzdrowi, A kto gi bedźie przy sobie nosił/ thedy go czyni wymownem/ mądrem/ przijemnego y wdźięcznego. Moczy thych kamieni/ według ich rozmagitych rodzaiow albo osob: odmieniaią sie, A wszakże wszitczy miedzy sobą zgadzaią sie na tho: iże kożdy czyni ludźi smutne.

¶ Indijski Agatek/ rzeczy iadowite odpądza, Kto nań bedźie patrzył/ tedy widzenie wspomaga, A gdy gi kto w vsciech trzyma/ pragnienie vsmierza, walczącemu dawa zwiciestwo/ pragnienie y trucizny gasi.

Alabandina.

Capitulum. 3.

TEgo Kamienia mocz iesth: iże cieczenie krwie pobudza y pomnaża, ã kto gi bedźie pić/ wszytke mocz iadu gasi y wypądza.

Alabaster.

Capitulum. 4.

KAmień ieſth z rodzaiu marmurow/ na ſłoyki maſci chować: ieſt czyſty, Ten kamień kthori bywa w Capadocij nalezion niebiaſky/ ieſt nagorſzy, Nalepſzy ieſt ktori ma barwę miodową: kthorego nie barzo przezorżeć, ten kamień odmiekcza żywot/ y też twardośći y boleśći żoładkowe plaſthr vdziaławſzy odmiekcza, Kto gi przy ſobie noſi, w ſwogich rzeczach zwiciązczą zoſtanie.

Alectorius. Kapłoni.

Capitulum. 5.

IEſth rzeczony kamień kokoſzy/ albo kurowy, dla mieſtca gdzie ſie rodzi/ abowiem w żołądkoch Kapłoniech nalezion bywa.

Gdy kogut po trzech leciech bywa okapłoniony/ albo oprawiony/ ą po okapłonieniu gdiby przez ſiedm lat był żyw: bo przed thym nie ma być wytel, abowiem im ſtarſzi: tym lepſzy. A kiedy ten kamień w Kapłonie vroſcie tako ma być / thedy iuż nicz nie pije, Wſzakże żaden nie ieſt nalezion więtſzy, iedno tako wielkiego bobu ziarno.

¶ Moc ze° kamienia ieſt: iże kto gi będzie noſić przy ſobie/ czyni go być niezwiciążone°. A gdy będzie w vſtech thrzymany/ pragnienie oddala, A przetho zapaſnikom pomaga, Żone mężowi czyni przyiemną/ cześci dawa/ ą nabythe cześci zachowawa/ vrzeczone rozwiązuie Opuſzczonego ſthadłem: wdzięcznym y przijemnym czyni, Kroleſtwo ſtracżane y inſze poſtronne na być dawa.

¶ Ten kamień ieſt pożiteczen tim ktorzy ſą przyrodzenia zimnego/ y tym ktorzy rzeczy ſwogich zwiewiaſtą ſprawiać nie mogą.

Ametiſt.

Capitulum. 6.

Capitulum. 7.

Kamienia tego iest rodzaiow pieć / ā z nich nalepszy iesth ktori sie w Indij rodzi / maiąc barwę czyrwoną / zmieszaną z rozaną y z Fijołkową barwą.

¶Mocz tych kamieniow iest odpądzaiąc pijaństwo, abowiem gdy będą na pępek przywiązany / tedy powściągaią pari z wina / ā tak rozwieżuią z pijaństwa, Myśli złych powściągaią / dobri rozum czynią, w sprawowaniu rzeczy czuynego y bacznego sprawia / ā niepłodnego czynią być płodnem: gdy będzie one rzecz pił w ktorejby takowe kamienie były omyte, Trucine gaszą, ludzi rycerzskich strzegą / y nieprzyiaciele gich dawaią gim zwiciężyć, Ku łowieniu zwierząt dzikich j ptakow: dobrze sprawia.

Aquille lapis.

Orłowy kamień. Ten kamień podobny iest Kasztanie / ā kiedy nim zachwieie / tedy w nim kamień drugi w pośrzodku kołacze, ā ten kamień rzeczon iest orłowy / bo gdy orlica chcąc iayca znieść: ten Kamień samiecz przynosi z Indiiey ā podkłada gi pod orlicę / tedy orlica lekko zniesie iayca j boleści nie barzo czuie. Then kamień thoż sprawuie niewiastam y wszytkiem inszem zwierzętom: gdy będzie pod nie podłożon / ten kamień gdy będzie zawieszon na lewem ramieniu v niewiasty / tedy broni porzucenia dziecięcia / ā czasu porodzenia: gdy gi do vda przywiąże / tedy nie prześpieczności oddala / A porodzenie dziecięcia richleysze będzie.

¶Ludziom ktorzi cierpią niemoc

C Swiethego walantego pomaga, zwierzeta iadowite odpądza, ä prze to Orłowie then kamień kładą do gniazda: aby iayca y dzieci od żmie rząt iadowitych były zachowany,

D ¶ A kto gi przy sobie nosi/ thedy gi czyni ludziom przijemnym/ trze zwem/ y też bogatym/ y od przeciwnych rzeczy strzeże.

E ¶ A czo dziwniey iest, iako powiedaią Caldeiji: iż kiedy komu iad bedzie z taką karmią przyprawion/ ä gdy then kamień bedzie włożon w on pokarm/ takiego pokarmu człowiek połknąć niebedzie mogł, ä kiedy wyjmie z pokarmu on kamień, tedy gi bedzie mogł połknąć.

F ¶ A tak orłowie teº kamienia szukaią ä kładą w swoie gniazda / y żorawie miedzy swoie iaycza.

G ¶ Niektorzy też powiedaią: iż thy kamienie bronią aby sie iaycza barzo nie zagrzały w gniazdzie Orłowym.

Auricalcum. Mosiądz

Capitulum. 8.

A Mosiądz iest rzeczon od tego: iże ma świątłość złotą y twardość miedzi/ bowiem Mosiądz bywa z miedzi y z ognia silnego, y tuszemi przyprawami bywa ku złotey barwie przywiedzion.

B ¶ Z kxiąg przyrodzonych: z miedzi bywa Mosiądz, thak rzeczony, Abowiem złothą barwe ma: albo iż z niego bedzie złoto. Then Mosiądz często kroć z pisma zową gi Kontrifakim/ ä to dla barwy podobney Kontrifałowi. Z nauki alchimiczkiey: Miedź bywa przemieniona w mosiądz/ czo bywa przes pośrzodek Tuciiey, bowiem iey dim bieli / ä ma przyrodzenie ducha/ á natychmiast gdy proch Tuciiey bywa porzucon na roztopioną miedź albo gdy bedzie zmieszana z blachami miedzianemi: w onym rozpuszczeniu miedzy tucią bywa rospaczona/ ä szuka iako duch kedyby wyszła/ ä tak vkazuie sie iż iey vcieczenie bywa przez miedź rozpuszczoną ä tak wysusza ią/ bowiem iey dym iest miernie biały/ ä białość zmieszana z czyrwonością: powciąga czyrwonosci/ ä bedzie żołte.

Balagius.

Capitulum.9.

TEgo kamienia rozmagite są moczy/ ktho gi przy sobie nosi/tedy gi czyni wesołem, W stadle miłość zachowawa / albo rozmnaża.

¶ Gdy będzie na szygi zawieszon: sny prozne odgania/niemoczy ktore bywaią wgardle y wczeluściach y insze wszytki ktore pochodzą z wilkości od głowy:leczy/y od nich zachowawa.

¶ Wziąwszy gi, ă srebra pod tąż wagą/zmieszawszy pospołu: thedy trąd uleczy.

¶ Woda w ktorey będzie ten kamień/iest na oczy dobra / ă kto ią pije/ thedy pomaga komu tchnąć ciężko/y ni.moczy wątrobne leczy

¶ Niewiastam brzemiennem aby nie porzuciły dzieci/albo izby nieiakiey szkody nie cierpiały: pomaga.

Bezaar. Strotka.

Capitulum.10.

BEzaar: ten to kamień wszytczy powiedaią: iż ma pierwsze miesthce miedzy inszemi wszytkiemi lekarzstwy: ktore są naprzeciw iadom albo trucinam, bowiem kto go wypije iedne dragme/thedy gasi kożdy iad / y wybawia człowieka, A dla tego iże iest namocznieyszy ten kamień naprzeciw wszitkiem trucinam. Wszelka rzecz taka ktora wybawia od iakieykolwie niemoczy, bywa rzeczona Bezaar tego kamienia przezwiskiem.

B Seripion. Kamień bezaar pomaga naprzeciw trucinam, ă kiedy by kto wypił go tak wiele iako zaważą dwanaście ziarn jecżmiennych/ albo kiedy nim pomaże rane kiedy kogo vkąsi czo iadowithego, thedy wybawia przyrodzenie od śmierci/ ă wypądza iad przez poth, ă dla tego też pomaga człowiekowi powietrzem morowem zarażonemu, ă gdi bywa w pierścień wprawiony/ thedy w kimby iad był/ magi w vsta włożyć ă z sać z niego/ tedy pomaga.

Borax.

Capitulum. 11.

A Ma moc then Kamień dziwną naprzeciw iadom/ bowiem gdy kto iest strut ă ten kamień połknie/ ktori połkniony krąsi tellta/ iakość iadu onego ktora sie w ciało wpoiła: wygasza/ ă pothym przez spodek wynidzie ă zasie schowan będzie. A gdy czo iadowitego vkąsi/ tedy pomaga. Ograszki lecży/ zły żołądek y nerki naprawia, iestli kto będzie one rzecz pić w ktorey ten kamień bywa omyt.

Carbunculus.

Capitulum. 12.

A Arnoldus. Carbunculus iesth kamień drogi barzo czyrwony, W ciemnościach świeci: ia koby ognisty wągl. Barwą y mocami zwyciąża albo przechodzi in sze wszitki kamienie świecząc albo pałaiące/ abowiem then sam ka-

mień ma wszytki moczy/ktore ma-
ią insze drogie/perły albo kamienie
ą są krom tego iego dwanaście ro-
dzaiow / ale nie thaktey są moczy
wielkiey.

B ¶ Isidorus. Carbancula rodza-
iow iest dwanaście, ale z tych rodza
iow nalepsze są swiathłe, iakoby o-
gień z siebie wypuszczaiącze/ą po-
wiada Arnol. iż Carbunculus iest
pieczęcią inszych kamieniow/ abo-
wiem może swoią figurą albo wy-
obrażeniem wybić na inszym każ-
dem kamieniu/ale nie inszy kamień
na nim.

C ¶ Moczy tego kamienia są/po-
wietrze iadowite y morowe odpa-
dzać/zbytkow albo cielesnych żądz
powciągać/ciału zdrowie sprawo-
wać y zachowawa aby w niemocy
nie wpadało / złe myśli oddala/ y
theż przijacielsthwo miedzy ludźmi
czyni, ą wszelkie szczęście rozmnaża

Celidonius.

Capitulum. 13.

A Ten kamień iesth nale-
zion w żywocie mło-
dych Jaskołcząt, ktore
go kamienia są dwoia
kie osoby/ czyrwony y drugi czar-
ny. Czyrwony kto gi przy sobie be-

dzie w czystey chustcze lnianey przy
sobie nosił/ szalonym y miesieczni-
kom iest pożytheczen / y niemoczy
długie wykorzenia.

¶ A ktorzy gi przy sobie noszą, czy B
ni ie wymownemi y wdzięcznemi,
zmieszany z wodą/obyczaiem iako
przyprawiaią lekarztwa na oczy,
niemoczy oczne vzdrawia/zasie ka
mień Jaskołczy kthori iest czarny,
rzeczy poczęte ku dobremu konczo-
wi przywodzi / gniewy vsmierza/
noszącego wdziecznego y przijem
nego czyni. Pańskie gniewy vsmie
rza. A gdy gi na szigi powiesi wzok
tem suknie/ febri vsmierza y wszyt
ki wilkości szkodliwe powciąga j na
prawia.

¶ A iest doswiadczono: iż gdy bę- E
dzie na szigi powieszon, pomaga na
przeciw niemoczy swiętego walan
tego/y naprzeciw żołtey niemoczy
Niektorzy powiadaią iż maią być
zawiązone w skorę cielęcą/albo w

kłenią:nie porodzonego, ale wypro
tego/ ă przywiezać te ku lewemu ra
mieniu.

¶ Ty kamienie maią być wymo
wany kiedy dzieci Jaskołcze małe
sthoią na gniazdzie albo w gniaz-
dzie: miesiącza Sirpna: tżeby były
doskonalsze/ ă dzieci ony nie maią
się dotykać ziemie: ani gich oycżo-
wie ani matki przytym niechay nie
bedą/ bo większey mocży bedą.

Celonites.

Capitulum. 14.

CElonites/ albo Celon
tes. Niekthorzy powie-
dają iż tego troiaki ro
dzay iest, ten bywa wy
ieth z wielkiego żołwiu/ ma barwe
takoby perla na sobie maiąca szcze
crupe.

¶ Celonites/ iest Indiyskiego żoł
wiu oko, Czarnoksieznicży kladą
gi pod iezyk/ ă thak rzeczy przyszłe
ludziem przepowiadaią/ ă te mocż
ma ten kamień: Jeśli kto vsta wy-
mywszy bedzie gi nosił wvściech: iż
może przyszłe rzeczy przepowiadać
pewnych czasow/ to iest od słończa
wschodu aż do szostej godziny przed
pełnią poki miesiącz roscie.

Alegdy miesiącz iest nowy/ thedy
powiedaią iż ten kamień przez wszy
tek dzień te mocż ma, ă po piętna-
scie dni miesiącza/ tedy iaczy prze-
dedniem: ma te mocż, ă ten kamień
nie zgorze ani sie ognia boi.

Crisolectrus.

Capitulum. 15.

A Krisolectrus iest kamień na kształt złota/ ten kamień gdy gi kto powiesi na szyi/ tedy pomaga naprzeciw ograszkam/ a gdy gi z miodkiem rożanym zetrze/ dobri iest na niemoczy kthore bywaią w ¦ vszu, A iesthli z Małmażiją będzie zmieszan/ tedy na oczy dobri iest/ y żołądkowi pomaga, albo chocsam proch z nie° będzie wypić, albo z mastikiem. Ten kamień porannu bywa czudnieyszy/ a ogień barzo ku sobie ciągnie / a barzo prędko od ognia zgore.

Crisolitus.

Capitulum. 16.

A Kamienia te° iest ieden rodzay, przezrzisty, złothey barwy maiącz w sobie niciakie palaiące

iskri, Drugi rodzay iest iego barwy woskowey / a iesth zielony iakoby morzka woda ku więthszey zieloności sie maiącza, A gdy gi na słończu położy/ thedy złothą gwiazdę przez sie vkazuie/ a bywa naleziion w Murzyńskiey ziemi.

B ¶ Kiedy bywa w złoto w prawiony/ tedy przeciwi sie strachom nocznem/ dawa mądrość y cześć/ szaleństwo odpądza.

C ¶ A gdy gi kto starkszy będzie pić pomaga na dychawicze.

Cristallus.

Capitulum. 17.

A Krzyszthał kiedy będzie przeciw słończu położon/ thedy ogień z siebie wypuszcza y zapala rzecz kthora może być spalona,

Ale kiedy będźie pierwey Krzyształ zagrzany / żadnym obyczaiem nie zapali.

B ¶ To w rzeczach przyrodzonych mistrzowie rozumu przyrodzonego piszą. Krzyształ gdy będźie powieszon na szyi idącz spać / thedy złe sny precz odpądza / rzeczone rozwiezute.

C ¶ A gdy gi ktho w vściech będźie mieć / pragnienie vśmierza / ā zmieszawszy gi z miodem / piersi niewieście mlekiem napełnia.

D ¶ Wszakże Krzyształ lepszy iesth na naczynie ku piciu: niżli na insze rzeczy.

Cinnabar.

Capitulum. 18.

A Cinobr bywa vdźiałany z siarki y z żywego srebra ā iesth czyrwony, Mocz iego podobna iest moczy Ematista kamienia potem barzo sciąga, ā dla te° krwie powściąga, na sparzeline j na krosti iest dobri / w plastri bywa mieszan / y też na oczy wlekarzistwa pożitecz nie bywa w mieszan.

Corallus.

Capitulum. 19.

A Koralow dwoiaki iesth rodzay, czirwony y biały. Auicenna położył iego rodzay trzeci czar

ny, Czyrwone w ktorich dziurek nie maß: nalepße są.

¶ Moczy tych kamieni są: iż barzo krwie powciągaią kto gi przy sobie bedzie nosił, albo gdziekolwie bedzie / w domu albo w łodzi / tedy wßelkie przenagabania dijabelskie, albo widzenia / albo sny straßliwe odpądza, Grzmienie, albo pioruny wiatri / y inße nawałnosci oddala, y broni od okrutnych zwierząt / naprzeciw kordijacze / y inßym niemoczam żołądkowym: pomaga. Powießony na żołądku / albo gi wypić / mdłemu żołądkowi iest pomoczen. Wrzodom kthore bywaią w ślezionie / albo w ielicieçh: pomaga Dziąsła nie zdrowe vlecza / rany zgniłe wyciera / y ßkodliwego lekarstwa powciąga. A kiedy kto ma kamień / tedy proch z niego ma z winem pić. Gdy bedzie starty y posypani / albo też zawießony miedzy sadem, albo na roli miedzy zbożem czyni ie płodnemi / dżdże y grady ßkodliwe od nich odwracza. A izby dzieci nie miewały niemoczy świetego Walantego / tedy tako richło z żywotha wynidą / pierwey niżli czego vsty swemi vkußą / tedy korala czyrwonego wziąwßi tak wiele iako zawążą dziesięć ziarn ieczmiennych / y zetrzeć gi czo nalepiej ā włożyć gi w vsta dzieciectu ā niechay gi połknie / abowiem iest k temu barzo dziwno pomoczen.

Cuprum. Miedz.

Capitulum. 20.

Miedz v ludzi starich była pierwey wynaleziona ku pothrzebie: niżli żelazo / abowiem pierwey miedzią ziemie rito, Y rzeczy albo naczinie ku walcze sprawowano / ā tak Miedz była nadrossza, ā złoto j srebro dla niepożitku zamiatano, Ale teraz obyczaiem przeciwnym leży miedz, ā złoto w wielkiey czci y w wadze.

Cinis. Popioł.

Capitulum. 21.

A Popiol iże ma w sobie barzo drobne cżesci: lekkiem wiathrem bywa rozwienion/ ă wßakże iest na wiele rżecży pożytecżen. Na pierwey ogień popiolem bywa rżądzon y zachowawan. Popiolem skori od welny bywaią wyprawiony, y nieiako odnowiony.

B ¶ Popiol bywa kladzion w miasto halunu ku farbowaniu sukna.

C ¶ Kiedy kosciol poswiącżaią/ tedy na popiele obiecżadlo napisuią wstepną srżode naglowy bywa sypan/ na pamiątke naßey smiertelnosci.

D ¶ Z wody y z Popiolu bywa vdzialan lug ktorym glowy myią.

E ¶ Popiol gdy bedżie na pijawke posypan/ tedy krew ktorą pila zasie zwroci. Na lekarżstwa tak popiol y też lug bywa pożytecżen. Aucenna powiada: iż popiol wßelki ma mocż wycierać y wysußać, ă wßakże rożmagithy iest/ ă gdy bedżie omyty/ tedy nie thak ma mocż ku wycieraniu, ale prżeż swoie omycie: nabywa sobie iż spaia y wysußa prżeż kąsania.

F ¶ Woda z popiolu bywa klodżiona w lekarżstwa gnoiącże/ ă z nich iest namocżnieyßa woda z drżewa Figowego / y żziol kthore w sobie maią mleko/ iako iest Romanowo ziele/ albo sosnka/ y inße thakowe. Abowiem barżiey ociera y wysußa popiol z drżew sciągaiącżych/ iako są drwa debowe: powciąga krwie.

G ¶ Diascorides. Lug z popiolu debowego/ iest barzo dobri na lekarżstwa ludżiom y bydlu ktorem plucże są obciążone/ albo ktorży w sobie maią trucine/ abowiem kto ta kowy bedżie gi pil/ thedy nathychmiast bywa zdrow. Jest thez pożytecżny na wilgotne rany y na fistuly/ y na rany kthore są thrudne ku zlecżeniu y na strupy dawne smierdżącże/ ă prżeto vstawicżnie maią być omywane ă slußnem lekarstwem lecżone/ abowiem mocż lugowa ran nie vzdrawia/ ale k temu ie sprawuie iżby byly vzdrowiocne.

Ematites.

Capitulum: 22

DEn kamień iest rzeczon greczkiem ięzykiem Ematites, iakoby kamień krwie powcięgaiący, Abowiem ma mocz krew vstanowiać/ ten kamień ma żelazną barwe zmieszana z żylami czyrwonemi/ ă gdy ten kamień będzie włożon we wrzącą wode/ tedy sie stawa letnia/ ă kto gi będzie nosił, nie będzie sie mu thrzeba bać słoneczney gorączości/ ă kiedy będzie na słończe wyłożon/ tedy wypuszcza z siebie iskri/ owocze od chrobakow y od gradu zachowawa/ ă gdy będzie z wodą zmieszany/ tedy vzdrawia ony ktorzy krwią pluią, tež pomaga na biegunke. Proch z niego dziwe mięso ktore bywa w ranach wyrada, A zmieszany z winem/ rany zastarzałe vzdrawia. A ktho gi pić będzie/ tedy kamień ktori bywa w miechierzu: łamie.

Then kamień iesth stworzon ku służbie człowieczey/ ă ie° mocz iest sciągaiącza/ czo iest rzecz doswiadczona.

Ferrum. Zelazo.

Capitulum. 23.

ZElazo iesth przyrodzenia zimnego, Natura iego twarda gestha/ y wszelka rzecz przecinaiącze/ wszytki rzeczy moczą swoią zwięąża / y samo od siebie bywa strawiono. Nad insze wszytki kruszcze Zelazo narichlo sie zepsuie/ y rzecz insza ktora znim bywa wespolek zaraża j kąsa, nie głosno grzmi

od ognia mieknieie iże ie może kować. Z niego bywa zbroia y rozmagite naczynie ku rąbaniu.

Gagatek.

Capitulum. 24.

A Gagathek iesth kamien czarny y swiatky, ă kiedy bedzie zapalon / pomaga naprzeciw niemoczi swietego Walantego. Dijabły odpądza: albo iestliby przez vsta człowiecze mowili / thedy dym Gagatkowy nie da gim mowić, Żołądek wspomaga gdi pokarmu przijąć nie chcze.

B ❡ Woda wktoreyby trzy dni moknął, czini lekkie porodzenie. A iestliby one wode piła dziewka / tedy bywa poznana iestli prawa dziewicza albo nie / abowiem iestli dziewicza, tedy nie bedzie poruszona / ă iesthli nie prawa / tedy zarazem vrine wypuści.

C ❡ Ten kamien dijabelstwu y czarom sie przeciwi / weże odgania / ă przeto y Orzeł ten kamien kładzie w gniazdo swoie dla weżow / wsza koż Sorgius powiada iż to czyni orzeł aby cieplo vsmierzał.

Granatus.

Capitulum. 25.

A Constantinus y Woyciech / Powiadaią iże Granatus serce vwesela y smuthek oddala, Then kamien podług wiele doctorow: bywa znalezion w Murzyńskiey ziemi, y niekiedy w Cypru przy piaskoch morzkich.

Woyciech powiada: iże niektorzy powiadaią: gdi kto ten kamień w wściech będzie nosił, czyni dobrze sedzić co człowiek ma na myśli, też powiedaią: iż kto gi przy sobie nosi czyni gi ludziom przijiemnego.

Gelacies.

Capitulum. 26.

Arnoldus. Gelacies, ten kamień iest zawżdy zimny ä nigdy sie nie zagrzeie od ognia / albo z trudnością bywa rozpalon dla tego gęstości kthora broni aby ogień nie przeszedł / ä iesth iakoby żołądź twardy iako Adamas, ä dla swey zimności żądzey cielesney powściąga, Gniew vśmierza / y dawa pomocz naprzeciw wszytkiem niemocżam człowieczego ciała: kthore z ciepley przyczyny pochodzą.

Jacinctus.

Capitulum. 27.

Jacinctow są thrzy osoby / ktore maią iednakie moczy. Ty kamienie żyły ciała człowieczego ä zwłaszcza sercze posilaią / smutek y prożne myśli podezrzane odpądzaią / rozum y cześć mnożą, od piorunu y od nieprzijaciół bronią. Ludziem podrożnem przespieczność czynią, thak iże też powietrze morowe rozmagitich krolestw nie mogą gim nicz zaszkodzić / y czynią ie być godnemi części przijmować / y od niemoczy kthore z powiethrza przychodzą na ludzi:

czynią ie być przespiecznemi, Wszakoż Aristoteles powieda: iż niewiasty brzemienne ku porzuczeniu dzieci sprawia.

Jaspis.

Capitulum.28.

A Kto ten kamień przy sobie nosi, ograszke j opuchline oddala/oczy czyści/ widzenia szkodliwe odpądza/cielesną żądzą vsmierza poczęcia broni/ā zwłaszcza zielony ktori ma w sobie żyły żołthe/brzemiennem niewiastham / albo przy porodzeniu pomaga. A ktho gi będzie przy sobie nosić/ tedy otrzyma zwicięstwo / y czyni go być mocznym y przyiemnym/ale nad insze wszytki własnosci albo moczy kthore w sobie ten kamień ma: te moc albo własnosć ma / y krew vsthanawia z kądbykolwiek szła zbytnie /ā mocz te° więtsza iest gdy będzie we srebro wprawion.

B ¶ Philozoph powiada: iż iestliby kto nalazł Jaspis zielony/ā wnim by był krzyż/ thedy ma taką mocz iże ktoby gi przy sobie nosił/ thedy takowy nie może nigdy vtonąć.

Karabe. Burztyn.

Capitulum.29.

A Burztyn iest żywicza z drzewa: iakoby drogi kamień Auic. burztyn ma mocz sercże vwiesielać y kordijake oddalać / y duchy posilać.

¶ Serapion. Burzthyn ktho gi

pić będzie / tedy broni iżby wilkości zbytnie do żołądka nie szły / y wyciera żywoth / y żołądek posila / y krew zasthanawia z kadbykolwiek szła. Też biegunkę zasthanawia. A gdy będzie zawieszon na bodźcze tedy pomaga. Też pomaga na korzijake / y kiedy kto krwią pluie / albo gdy komu z nosa idzie krew zbytnie. Ale gdy nim kto zakadzi / tedy wiecżey niemocz świetego walantego pobudza.

Lapis lazuli. Lazur.

Capitulum. 30.

A Mocż teo kamienia iest iże od niego włosy na powiekach rosta, mocż iego iest ktora wysusza y ochładza / y powieki zktorich włosy opadaią dla niiakich wilkości iadowitych / ä odmieni ten kamien ony źle wilkości ku gich przyrodzo- nèy naturze: z czego sie mnożą włosy na powiekach, A ma być na tho starty na proch

B A gdy będzie zawieszon na dziecieciu / tedy oddala od nich bojaźń, A czyni włosy kręcone. Ma mocz zapalaiącą y gnoiącą / ä przetho brodawki traci.

C A gdy gi ktho weźmie przez vsta / thedy Melankoliią wywodzi, Krew czyści od wilkości gęstych / ä iego dosyć to iest wiele go ma człowiek na ieden raz wziąć: iest od .xvi. ziarn / aż do .lx. ä to kiedy bywa w insze lekarzsthwa mieszan albo kładzion: kthore czynią purgatiią, A wiecżey pomaga boleści ktora bywa w nyrkach albo w krzyżoch / y dychawiczy.

D A gdy będzie wzieth przez trunek / albo vczynywszy z niego czopek, pobudza nieniescie rzeczy przyrodzone.

E A ktho gi pić będzie / pobudza brzydzenie y wracżanie / ale gdy będzie przyprawnie omyt / tedy to będzie od niego oddalono.

F Auicenna powiada iż serce pocsila.

Magnes.

Capitulum. 31.

MAgnes iest kamień kto-ri w gorach nad Mo-rzem roscie/ ă zwlasz-cza w Indiiey v wiel-kiego morza Oceana. Barwy ten kamień iest na podobieństwo żela-zney.

C Okrethy gdy przychodzą nad one gore w ktorey iest then kamień Magnes / thedy czokolwiek żelaza bedzie miał w sobie on okret, zwla-szcza gwozdzie żelazne:kthoremi o-kreth zbijaią:wyskakuią z niego/ă iakoby z kusze do oney gori leczą:w ktorey iest ten kamień Magnes. A bowiem ma dziwną j niesłychaną moc:żelazo k sobie ciągnąć.

Ale ludzie wiedząc o thakich rze-czach, A zwlaszcza ktorzy tham po morzu ieżdżą: Drewnianemi gwoździmi okrety zbijaią.

Też Magnes bywa naydowan w Niemieczkich dalekich stronach/to iest w iedney ziemi:kthorą wschodnią Francią zową.

Vczynki iego.

C Pisze ieden lekarz imieniē Se-rapio. Mocz tego kamienia ta iest iże gdy bedzie ku piciu dany z mio-dem pithym / czyni przepuszczenie grube, ă klijowate nieczistosci z cia-ła wypadzaiącz.

C Thez Magnes iest barzo dobri ktoby sie igłą vdawił, albo iakiem inszem żelazem: włożywszy gi w v-sta:przyciągnie każde żelazo z gar-dła k sobie.

C Też Magnes gdi bedzie obma-zan sokiem czosnkowym, albo zcze-bule/nie pociągnie żelaza.

C A gdyby mu chciał zasie mocz iego przywrocić odietą tym czosn-kiem/ tedy gi namocz w kozłowey krwi przez nocz, ă pociąganie żelazo iako y pierwey.

C Thakież thez Adamas kamień barzo twardi:ktorim drogie kamie-nie rzeżą dla iego twardosci wiel-kiey. Tego kamienia mała sztuczka włożona ne kamień Adamas:wia-że gi iż żelaza ciągnąć nie może/ă gdy on kamyk Adamas odeymie z niego/vczyni własność swoie przy-rodzoną/tho iest pociągnie k sobie żelazo.

¶ Też ſztuka niemała wybornego Magneſu/ ku wnetrznemu zamkowi przyłożona: oderwie gi/ y takież ſkobl ze drzwi wyrwa.

¶ Też ten kamień Magnes/ ma te mocz: iż barzo wiele żon ktore opuſzczały dla ſwarow męże ſwoie: zaſie k nim przywraczały ſie/ abowiem then kamień od męża noſzony/ czyni go ſwey żenie lubieżnie°, y barzo miłego/ tak iże przez niego być nie może. Takież też y żonę mężowi iey czyni wdzięczną.

¶ Też Diaſcorides piſze. Był nalezion ieden Magnes: ktori był węglaſty/ then iednym węgłem/ tho ieſt iedną ſtroną ciągnął żelazo, ă drugim węgłem otpychał od ſiebie.

¶ Też Ariſtoteles piſze. Jeſt thez rodzay Magneſow/ kthori ciało człowiecze k ſobie ciągnie. A tenże na proch ſtłuczony/ z ſitą pity/ puchline z człowieka wypadza.

¶ Thez gdy będzie włożony pod głowy białey głowie kthora z mężem leży (iżby onim nie wiedziała) natychmiaſt męża będzie przez ſen chciała obłapić/ ă to ktora ieſt mężowi ſwemu wierna, ă ktora od męża vſtępuie/ wnet dla boiaźliwego ă ſtraſzliwego widzenia: ſpadnie z łoża/ by ią miał kto z vmyſłu wyrzucić.

¶ Też powiedaią niektorzi ludzie. Stało ſie czaſu iednego: iż złodzieie wiedząc iż w iednym domu bogactwa nie małe: myſlili iakoby gich doſtali. Potym w noczy weſzli thaiemnie w dom/ ă na roſpalone węgle ſypali proch z te° kamienia tacy, Z kąd dziwne rzeczy barzo ſtraſzliwe vkazowali ſie/ dla ktorich wſzyczy z domu muſieli vciekać, A oni potym wybrawſzy dom: chodzili wolno.

Magneſia.

Capitulum. 32.

Woyciech powiada Iże Magneſia ieſt kamień czarny/ ă czeſthokroć niem robią Huthniczy w hutach. Ten kamień alchimiſtowie dobrze znaią. Woyciech powiada iże Magneſia pocieczże y roſthopi ſie w moczńym y w wielkim

ogniu: ă inaczey ſie nie roſthopi, A tak gdy bedźie w mieſzan we ſćkło, odmienia ſćkło ku barwie czyrwoney.

Marmor.

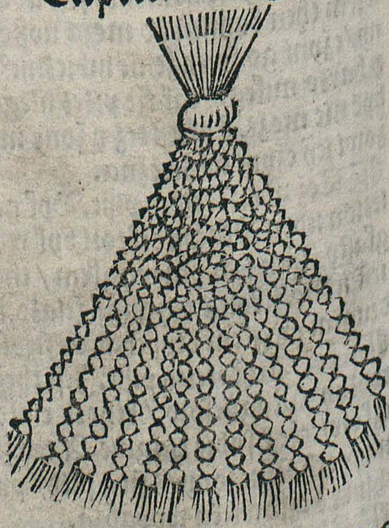
Capitulum. 33.

PLini⁹ powiada: iż marmorow rodżaie y barwy: barzo trudno wyliczić albo wypowiedźieć gdy gich ieſth barzo wiele: ă maią rozmagite przezwiſka: od kroleſtw, albo od źiem w ktorich bywaią naidowany, Wſzakże prawdźiwy marmor y nalepſzy ktori ieſt źielony, Abowiē z tąd wźiął przezwiſko Marmo po greczku / czo ſie wykłada po łaćinie źielony, Wſzakoſz nie wſzytki ty kamienie bywaią z naleźiony thelko na mieſtczoch ſkalnych / ale też ty tho kamienie bywaią znaydowany w źiemi: barzo koſztowne° rodzaiu, Jako ſą Laced. moniſkie źielone / nad inſze wſzytki nakoſztowaieyſze / takieſz thez Auguſtiſkie, potym po nich Tyberiſkie w Egipcie.

Margarite. Perly.

Capitulum. 34.

PErły źimne ſą y ſuche w wthorim ſthopniu / z bzuchow ribiech wypadaią, Lepſze ſą białe iaſne przezroyſthe. Maią moc z poſtwierdżaiącą. Naprzeciw mdłośćiam y też omdlenu: ktore pochodzą dla zbytniey purgacijey / albo dla zbytniego ſczia krwie

¶ Naprzeciw tym chorobam: day Perły na proch ſthłuczone z rozanym czukrem, A th° tym ludźiem day ku pożywaniu. A to z Manus

Cristy/ktore kolaczki w aptecze czy-nią. A zową te Manus Christy z Perlami.

¶ Też Perly są barzo dobre na-przeciw Melankolijey/kthora nie-mocz przychodzi ludziom ze drże-niem sercza.

Pumex.

Capitulum.35.

TEn Kamień ma mocz iż na oczu blizny czyni przezroyste/to iest traci ony blizny: iżby widze-niu nie przeßkadzaly/ rany wypel-nia y goi/ mięso dziwe traci: ktore bywa na oczu.

¶ A gdy gi zetrze ă będzie onym prochem zębow poczieral/thedy ze-by czysci y ocziera.

¶ A iestli ten kamień będzie wlo-żon do wina w beczkę/ tedy nie da mu daley kisać

¶ Bywa kadzion w lekarkstwa kthore wyczysciają zeby(kiedy nie-będzie spalony) abowiem gdy be-dzie spalony: tedy bywa subtelniey

Chy-

Rubeus.

Capitulum.36.

SErapion. Ten kamień iestli ktho na sobie po-wiesi: niebędzie widzial w noczy snow zlych/ ani straßliwych. A iestliby on ktory by w slończe patrzyl: wzrok swoy zemdlil/ ă gdyby tym kamieniem oczu swogich potarl, tedy iemu po-może. A gdy będzie ten kamień na glowie o wlosy tart/ tedy ciągnie k sobie paździorko. Iako Magnes żelazo.

Safirus.

Capitulum. 37.

TEn kamień iest barwy zielony/ iakoby niebo iasney/ ā iest przezrzy-sty / na kstalt naczyst-szego Lazuru. Ten kamień ma the mocz iż ciało rozmnaża, barwe do brą na ciele dawa, Poth zbytni v-śmierza, Zadze cielesney powcią-ga, Y też czyni człowieka być czy-stym y vcżliwym/ nieczystości z o-czu/ y boleści czoła oddala/ boleści w żywocie vśmierza.

¶ A iestli gi kto bedzie z mlekiem pił/ ā kto gi nosi/ czyni go spokoy-nym/ miłym/ nabożnym/ y miło ściwym, A dusze w dobrich vczyn-koch posila/ zdrady odkriwa / stra-chy odpądza. Ku naukam czarno-kxięzkim barzo służy.

¶ Wrzody kthore bywaią czasu morowego powietrza: iednym do-tknieniem vzdrawia/ oczy od ospie zachowawa przez obrażenia.

Smaragdus.

Capitulum. 38.

TEn kamień iest pożyte-czen onem ludziom kto rzy czystość cielesną mi kuią: gdy złączenia cie lesnego nie cirpi. A iestli bedzie no szon przy zgwalczeniu panny/ tedy sie złamie. Jako o thym woyciech pisze. Zadze cielesney poruszenie v-śmierza/ dobro wczesne rozmnaża, Dijabelskie nagrawania y nawal-nosci precz oddala. Gdzie będą spo-lem złączone dwie ograszcze/ ktore

zową krzeciaczkami: vżdrawia ie, przijemnego Bogu y ludziom czyni. A przeciwi sie niemoczy świętē° Walantego/ pamięć ostrzy/ ā dawa mocz ku dobremu poradzeniu, Też iesth pożytheczen onym kthorzy sie pieczolują o przyszłych rzeczach, Widzenie spraczowane wielkiem patrzeniem: zasie naprawia y zachowawa.

A iesliby kto proch zniē° wziął kedy iest pomoczen barzo kiedy ko° vkąsi czo iadowitego/ ā zwłaszcza pies wściekły. Tredowatem y tym kthorzy kamień cierpią/ y trucinę, Jest barzo pomoczen: iesli będzie vtarty przijeth.

Silex. Krzemień.

Capitulum. 39.

Isidorus. Nalepsze są Krzemiemie czarne, na miestczach niekthorich y thez czyrwone/ białe zasie nierichło sie starzcią ani kazą z ktorich groby czynią rite: nie kazą sie/ ale trwaią długo/ kthorem też ani ogień nicz nie zaszkodzi, Abowiem z tych thez naczynie bywa w kthorem miedz w ogniu rozpuszczaią, Ale też y zielony Krzemień barzo sie ogniowi przeciwi, A nigdziecy go nie naydzie wiele/ ā kthori iesth blady/ na wapno rzadko sie przydawa, Krzemień wodny/ zawzdy bywa iakoby mokri: then ma być lecie wzieth/ ā nie ma być kladzion w mur: aż po dwu lat.

Tegula. Dachowki.

Capitulum. 40.

DAchowka gdy iesth dobrze vpalona, ma moc przepalaiącą ciało. A dla tey przyczyny kiedy bedzie vmieszana ă pomaże z nią miestcze/ tedy pomaga na świerzb na krosty y na boleści nożne.

A gdy bedzie wmieszana w plastri/ thedy trawi wrzody twarde, A iey mocz iest ocierać y wysuszać / ă zwłaszcza ona khtora iesth zatanor Abowiem iest na mocznieysza nad insze. A iest masć w ktorą w chodzi ta to dachowka, Jest tha masć lekarstwo dobre na goienie ran.

Topazion.

Capitulum: 41.

WOyciech powiada iże Topazyon kamień tak rzeczony. Jest wezwan od miestcza/ na ktorem napierwey iest nalezion, ktore miestcze zową Topazys wyscp.

Tenże Woyciech powiada iże naszych czasow iest doświadczono, iż ten kamień gdy będzie we wrzącą wode włożon taki iako iest z ocza wode włożon taki iako iest z onego miestcza przyniesion/ tedy za razem nathychmiast może gi wyiąć z ożywszy ręką gołą albo nogą z oney wody wrzącey wyiąć przez obrażenia żadnego. Y powiada rzekącz iż to ieden z naszych towarzyszow vczynił będącz w Parizu.

Też pomaga gdi kto krwią pluie przeciw niemocy ktora zową wilcza niemocz/ ă to iest pewna iże się w nim obeyzrzy iako we zwierciadle/ rodzi się też w morzu.

Ten kamień gdy ktho trzyma w prawey ręcze naprzeciw słończu tedy wypuszcza z siebie promienie y ogień: tak iż kto nań patrzić będzie dziwować się musi. A kto gi nosić będzie v lewego ramienia/ tedy na wielkim zebraniu nicz nie da/ tem kamieniem krowki y insze chrobacztwo/ y grady od owoczow oddalony będą/ y cielesne zapalenie gasi.

Aristoteles powiada: iż Topazion gdy będzie na rane człowieczą położon/ tedy krew zasthanawia. A iest ten rodzay iż gdy będzie

powieszon nad oną rzeczą kthora wre, tedy przestanie wrzeć ona rzecz. Topazion ktori ma barwe iako złoto/ ten iest nadrozszy. Drugi rodzay iest iego daleko swietleyszy/ a barwy ciemnieyszey: ale nie tak dobry/ ten kamień miedzy inszemi mocami kthore ma/ powiadaią isze gniew y żądzą cielesną vsmierza.

Vesice et molaris.

Capitulum. 42.

Kamień kthori sie rodzi w miechierzu: iako Auicenna powiada/ tenże powiada iż niektorzi powiedaią: iż ten kamień z miechierza ktoby gi przijął/ tedy kamie kamień ktori iest w nyrkach y w miechierzu. Ale Galienus powiada isze tak nie iest. Zasie Auicenna powiada: iż kamień młynny/ ktori kożdy człowiek zna/ iesth sciągaiący/ a przetho Lekarz ma gi brać na ony rzeczy ktore żądaią powciągania.

Spongia marina.

Morzkie bdly.

Gebka morzka te mocz ma/ iż iawnie wysusza. A dla thego mocz iey iesth rany swieże goiić gdy ią zmacza w oczcie/ w wodzie y w winie/ podług rozmagithosci ciał. Y powciąga krwie ktora idzie z rany sieczoney/ albo też spaloney. Ale gebki spaloney iesth mocz trawiącza.

Kamień kthori bywa znaleziony w gebcze/ ma mocz wysuszaiącą y kamie kamień ktori bywa w nyrkach. Też rany goij swieże, gdy be-

dźie przykładana z oczthem albo z wodą. Goij rany zastarzałe gdi bedźie przykładana na nie z warzonym miodem ă przykożyć z samą wodą. Ale są niektore gebki subtelne, lekkie, ktore żadney pomoczy nie dawaią. A gdi bedźie z oczthem podłożona / powciąga rzeczy przyrodzonych niewieściich. A gdy bedźie spalona tim obyczaiem iako bywa piana morzka palona, pomaga na wrzod kthori bywa na oczu / y oczy wyczyścia. A kiedy bedźie przyprawnie omyta po spaleniu / tedy więczey pomaga na oczy w lekarzstwiech. A gdy bedźie spalona z smołą, pomaga naprzeciw niewieściem rzeczam gdi zbytnie idą. A kamień ktori bywa nalezion w gebcze / łamie kamień w miecherzu: gdy bedźie z winem wypit. A kiedy bedźie spalona z oliwą / tedy bedźie pożyteczna ku leczeniu oneº ktori krwią pluie.

Też z niey działaią knoty y kładą ie na kończe żył z kthorich krew idźie / ă tak powciąga krwie.

Zignites.

Capitulum. 44.

TEn kamień, Jako pisze Isidorus. Jesth barwy sklaney. Then kiedy bedźie na szyi zawieszon, Thedy oddala od człowieka czo sie kmu w noczy przes sen leda czo ukazuie, y też krew płynącą z człowieka stanowi.

Też niedopuszcza człowiekowi aby rozum stracił, gdy iuż na tho człowiek iest skłonny. A gdy bedźie dzierżan nad ogniem płomieniem gorączym, tedy dla nieº płomień gaśnie. Tho thez o niem powiada Enax w ksiegach swoich / w ktorich pisał o Kamienioch.

Nauka O pozna-waniu vryny/to iest moczu tak zdrowego: iako y chorego człowieka.

Przyszedł prostak do Doctora.
Przyniosł mu w garnku znamiona.
Ogladay panie miły Doctorze.
Boć moy pan z chorzał iako gorze.
Potym onego Doctor zopytał.
Jestli pan stolcze/albo wiatri miewał.
Rzekł chłop iż wiatru dosyć bedzie.
Bo drzwi/okna otworzą wszedzie.
Bzdzi/sra/pierdzi, Doctor rzecze kniev,
Dopiero chłopek wyrozumiał onemu.
Ta cie z tego wystrzedz może figura.
Ze cie nie będą mieć za prostego gbura.

Poczyna sie nauka O poznawaniu vriny/tho iest Moczu/tak zdrowego iako y chore° człowieka. A tak tez y o poznawaniu rozmagitych niemoczy człowieczych/przez vriny łacżno z tey nauki pobaczyß.

AVicenna w pierwßych kxięgach o Vrinach/ to iest o poznawaniu moczu Cżłowieczego pißącz: tak mowi. Iestli maß ktorą niemocz w cżłowiecże przez vryne poznać/tedy ma być słußnym obyczaiem zachowana vrina: od tego ktory chcże iżeby Lekarz prawdziwie niemocz iego obacżył. A potym iemu słußną rade ă vżyteczną dał. Abowiem powieda daley tenże Auicenna: iż vrina iest znamie barzo omylne: ku prawemu poznaniu cżłowieczey niemoczy. A tho zwłaßcża gdy słußnie przez niemocznego nie będzie zachowana. A zasie barzo łacżnieyßa ku wyrozumieniu niemoczy: gdy takiem obycżaiem będzie zostawiona.

¶ Naprzod ma być iedna na świtaniu. A druga przed wschodem słońcża zosthawiana. A ktho niemoże mieć dwu sklenicz Lekarzskich, thedy w iedney przed wschodem Słońcża ma zostawić.

¶ Drugie ma być cżyście sklenicża z wierzchu zatkana y w cieple postawiona: ¶ Trzecie dłużey godziny ă nawieczey dwu godzin niema stać, abowiem barwe traci y wßytka sie odmienia. Acżkolwiek niektorzy Doctorowie: y po piąci godzinach każą oględować vrine/ ktorym takim wßytkiem Auicenna iest przeciwny/ powiedaiącz iż gdy godzine postoi/ tedy sie iuż mieni/ ă thak omylność cżyni Doctorowi w poznaniu niemoczy przez nie. Też zasie barzo rychło po zostawieniu vrina nie ma być oglądana, ale ma przinamniey cżwierć godziny postać dla te° aby grubße wilkości od subtelności moczu: były nieiako oddzielone. ¶ Cżwarte bacżenie ku ostawieniu vriny. Iż ten ktory ma pokaniu zostawić vryne/ niema wcżorayßego dnia pościć/ ale ma miernie wiecżerzać y takieß pić. ¶ Piąte bacżenie ku słußnemu ostawieniu vriny/ iż ten ktory ma zostawić vrine/ niema zbytnie z Szafranem, ani

318

A

czarney kapusthy ieść / ani czyrwonego wina pić / ani Kassijey na noc brać / y onßem ani sie gniewać / ani barzo robić / abowiem ty rzeczy od mieniaią vrine, czyniącz iey czyrwoną barwe. Takież też vczynek cielesny zamącza vrine / przeto też poznania iey vmnieyßa prawdziwego.
¶ Szoste. Naczynie w ktorym vryne zostawiaią / ma być ze sckla iasnego / nie grubego / na dnie ßyrokie / ā ku wirzchowi wąskie, iako iesth vrinal / to iest Lakarzska sklenicza. ¶ Siodme baczenie. Vrina gdy ma być ostawiona / ma być wßythka razem ostawiona nież iey nievlewaiącz. Czo rady białe głowy sromieżliwe czinią, trzecią część zostawi vriny / ā dwie z vrinała wyleie: aby iey nieprzysądzono opilstwa.
¶ Osme baczenie. Vrina ma być zachowana aby iey wiatr niedoßedł / ani zimno. ¶ Dziewiąte baczenie. W ieden vrinał / to iest w sklenicze nie ma być dwa razy przestaiąc mokrzono / ale iacy raz chocia bedzie mało, ā wßakoż w drugą sklenicze możeß drugi raz zostawić.
¶ Dziesiąta. Gdy maß vrine doctorowi nieść / Lekko niemącząc ma być niesiona. Aby thym snadniey niemocz wyrozumiał. Takież thez y sam sie w poznawaniu vriny sprawuy. ¶ Jedennasthe baczenie do vriny, Nie ma być przeciwko promieniom słonecznym ogłądana, ale iednak na miesczu swiatłem izeby promienie niewrażały sie wsklenicze.
¶ Dwanaste baczenie do vryny. Nie ma być vrinał barzo od oczu oddalan / abowiem dla oddalania wielkiego iasność sie w vrinie mnoży. Niema też być barzo z bliska ogłądana / abowiem miąßzość gruba w vrinie wietßa dlatego sie vkazuie. ¶ Też przistąpuiącz ku poznaniu zdrowey ā chorey vriny / to maß wiedzieć. Naprzod ā nawieczey maß obaczyć iakiey iest barwy vrina / to iest iestli czyrwona / albo biała / albo żołta / albo czarna / y daley. Drugie maß baczyć same wodność vriny / iestli iest miąßza / gruba / czyli subtelna. Trzecie maß obaczyć pilno czo pływa w vrinie / abowiem bywaią wniey obłoczki, bywaią włosy / bywaią kamienie / piany na wirzchu vriny / y inße rzeczy. Czwarte maß baczyć wielkość vriny iako iey wiele odchodzi razem, albo też wiele razow przez dzień. Aty są rzeczy napotrzebnieyße baczyć, dla poznawania niemoczy przez vrine.
¶ Są thez inße rzeczy mnieyße ā nie tak barzo potrzebne ku baczeniu Lekarzowi wpoznawaniu niemocy przez vriny. A to są ty, Naprzod od iakiego człowieka iesth vrina / iestli od Mießczyzny / albo od białey głowy, Abowiem Meżka vrina iesth rumieńßa / ā niewieścia bledßa y

¶ Też taka vrina potrosſze miewana. Znamienuie wypalenie przyrodzonych wilkosci/ y takież watroby/ nyrek/ y wſzythkiego ciała/ ă gdy k temu będzie tłusta/ iakoby na podobieństwo oleiu w gorączych febrach ă w łożnych niemoczach. Smierć takowa znamionuie.

Vrina biała czo znamionuie.

Biała vrina v zdrowych ludzi częſt ho będącza. Złe trawienie żołądka y wątroby znamionuie / ă to gdy ieſt troche metna. Ale zaſię cienka ă ſwiatła Grube ă klijowate wilkosci flegmiſte w żołądku y w żyłach być vkazuie.

¶ Biała vrina/ſubtelna/ ă cienka z niciaką iasnoscią. Znamionuie zatkanie y zanieczyſcienie ſlezziony/ ă thak krę lewego boku pod ziobrami y w ſłabiznie.

¶ Też biała vrina ſubtelna/ ă czeſto odchodżącza wniemałey iakosci Znamionuie zapalenie nyrek/ z kthorego zapalenia ciągnie ſie vrina z wątroby do nyrek bez żadnego zagrzania y ſtrawienia/ ă potym thak biała ă ſurowa obphicie odchodzi/ ă to ieſt iedna niemocz ktorą pokacinie Diabetes zową. Bywa też taka vrina z zaziebienia mechierza/ iż czeſto z nią muſi chodzić, iedno potrosſze.

¶ Też thaka vrina ă zwłaſzcza iaſna/ w kthorey mięgczą ſie proſzki na wzrzaſt onych/ ktore w promienioch ſłonecznych widamy. Znamionuie Artetike/ to ieſt bolenie członkow.

¶ Też biała vrina w gorączych niemoczach/ iako w ogniowych. Vkazuie iż Kolera wraziła ſie w głowe/ ă ſtąd oſzalenie przychodzi/ ă zwłaſzcza gdy pierwey była czyrwona, ă potym białą ſie ſtała, i owſzem gdy taka biała ă cienka vrina przez kielko dni w gorączey niemoczy będzie trwać. Chori żyw być niemoże. Z powieſci lekarza Theophila.

¶ Też vrina biała/ cienka/ w ſtarym człowiecze zdrowym. Znamionuie niedoſtathek ciepła przyrodzonego/ ă poſpolicie ſtarzy ludzie takie vriny miewaią.

¶ Też w młodym człowiecze biała ă cienka vrina czeſto ſie vkazuiącza. quartane być znamionuie/ aczkolwiek też bywa y rumiana/ ă tho w quartanie/ ktora nie telko z ſamey iedney Melankolijey przychodzi,

że krwią albo z żołtą kolerą zmieszana.

¶ Też biała vrina / tak w męszczyznach iako y v białych głow. Bolenie bokow y krzyżow znamionuie.

¶ Nakoniec w każdey z tych niemoczy. Jako w oszaleniu czasu gorącey niemoczy ogniowey / iako też w pleurze / w świętego walantego niemoczy / w paraliżowey niemoczy / w kolicze / w czyrwoney biegunce w peripleumoniiey / to iest w owrzedziałych płucach / gdy vrina biała bedzie przez kielko dni odchodzić. Śmierć onemu płaci.

¶ Też biała vrina v zdrowego człowieka. Znamionuie wielkie iedzenie / takież zbytnie picie.

Czo znamonuie vrina blada / albo popielasta. To iest iakoby rog przeyzrzysty biały.

NAprzod vrina popielasta / grubosci ani żadney miąszszości zbytniey w sie niebierze, á taka vrina / popielasta / cienka v zdrowe° człowieka zawżdy widana. Znamionuie onego być Melankolicznego przyrodzenia.

¶ Też popielasta vrina / tho wszytko znamionuie czo y biała vrina cienka albo subtelna.

¶ A wszakoż pospolicie vrina popielasta / albo ktora iest białemu rogowi podobna. Znamionuie obphitowanie słonych wodności flegmistych w żyłach onego człowieka. A to gdy troche bedzie zamączona sama w sobie.

Czo znamionuie vrina mleczney albo serwatczaney barwy.

NAprzod Vrina biała iako mleko albo serwatka nie gęsta / ale miernie cienka naprzodku Łożney niemoczy cięszkiey Vkazuie choremu vpadek znamienity A zwłaszcza iż są insze niedobre znaki k temu / iako wielkie bolenie głowy / nie spanie / czknienie / nie iedzenie / mdłość wielka. Śmierć takiemu grozi,

Drugie masz baczyć na lata tego cżije ogledujesz vrine. Abowiem starych ludzi vriny są cienkie á z żołta blade. Zasie młodych ludzi są rumiano iasne. Trzecie masz baczyć Complexiją/ abowiem Kolerikowie miewaią vriny żołte á subtelne. Flegmatikowie blade á przygrubszym Melankolikowie też bladą á cienką. Krewnego przyrodzenia ludzie mie waią rumiane vriny/ iakoby złotey barwy á troche miąssze. Na krotce miałby też obaczyć insze rzeczy, iako pracą onego człowieka ktory vrine zosthawił/ zasie iedzenie iego iesthli pościł/ Thez iestliby był wczora w łaźni/ też iestli sie czym gorączym mazał/ też iestli iakie picie moczne pił. Abowiem też ty rzeczy odmieniaią przyrodzoną barwe w vrinie/ á stąd niedostateczne z ntey bywa poznanie. A wszakosz tobie nie doctorowi dosyć baczyć cztery rzeczy wyssżey napisane. To iesth barwe vriny, wodność vriny/ rzeczy ktore są w vrinie albo na wierzchu vriny/ á wielkość vriny, á z tąd bedziesz baczył iako masz poznać roźliczne niemocy. A naprzod z barwy vriny.

Tu sie dowiesz czo Vrina czarna znamionuie.

Vrina czarna wgorączcze vstawiczney to iest w łożney niemoczy/ ktorą też zową ogniową. Znamionuie śmiertelnego być / á nawieczey gdy potroszcze ley miewa/ á kthemu śmierdzączey. Taki człowiek trudno sie sthey niemocy wylezy, bowiem znamionuie wielkie spalenie / y duchow ożiwiaiączych wyniszczenie.

Też czarna vrina, á zwłaszcza vbiałych głow: na spodku scklenicze miąssza á gruba/ á ktemu w niemałey iakości. Znamionuie tże ta niewiastha pozbyła złych wilkości z maciczę: czasu przyrodzoney choroby swoiey albo poniey/ á taka vrina iest vżyteczna.

Też czarna vrina po długiey febrze quartanie: vkazuie sie, Znamionuie tż ona wilkość Melankoliczna czarna płynie z żył y od slezyony, ktora sie miesza w vrinie á z nią odchodzi. Znamie iest zdrowia.

Też vrina czarna gruba iako inkaust ktorym piszą/ á nawieczey v Niewiast, Znamionuie rany albo rozpadliny w wnątrz około mechierza albo nyrek/ á bolenie y rzezanie w mokrzeniu cieszkie. A dla te° odchodzą takie nieczystości czarne grube przez vrine. Na to masz lekarz

ſtwo proſtho, Kozie mleko cieplo ſikawką nabieraiąc ſz: wſtrzikać cieplo w macicze albo tam na to mieſtcze taiemne.

¶ Też vrina ciemna/ gruba/ ktora ma w ſobie nieiakie proſzki/ iakoby rybią luſke/ albo otreby, Taka vrina znamionuie flux w nogach/ ă na wieczey gdy na dnie w ſklenicży vſtogi ſie nieczyſtość iakoby drożdże.

¶ Też maſz wiedzieć iż czarna vrina nigdy cienka niebywa ani ſubtelna, iedno zawſze gruba ă międſza/ ă to dla ciemnoſci ktora przichodzi z (ſzczarnoſci.

Vrina poſiniakey barwy/ tho ieſt Olowianey Czo znamionnie.

Vrina olowianey barwy wſzythka. Znamionuie wyniszczenie Duchow przyrodzonych y ciepla przyrodzonego/ y kthemu nakazenie krwie/ y inſzych wilkoſci przyrodzonych we wſzytkiem ciele.

¶ Ale kiedy iedno poſiniałość na wierzchu bedzie vriny, Tedy taka vrina znamionuie ſwiethego walo itego niemocz/ y też dawne bolenie glowy. Catarrum/ to ieſt plynienie złych ſlonych wilkoſci z glowy na pierſi/ ă to gdy na ſamem wirzchu vriny bedą pianki iako ziarnka makowe okolo vrinala.

¶ Też olowianey barwy vrina: telko na dnie vrinala bedącza. Znamionuie krzyżow y nyrek bolenie. A vbialych glow: rozmagite niemo(czy macicze.

¶ Też olowianey barwy vrina/ ă zwlaſzcza w poſrzodku vryny bedącza. Znaminuie pierſi y plucza być dreczone/ iako dychawiczną niemocą/ zranienіem od ſlonych ă zagnilych wilkoſci / czo bywa w ſuchotach/ ktore ſuchoty z ſtrony zranionych plucz przychodzą.

¶ Też olowianey barwy vrina bywa w biegunkach dlugich/ y też w cieczeniu Emoroid/ to ieſt krwie poſladkiem : kthorą niemocz żydowie częſciey miewaią. Bywa też taka vrina w koliczе ciekączey/ y kto gliſty dlugo w żywocie ma.

¶ Też olowianey barwy vrina/ gdy bedzie w ſobie proſzeczki napodobieńſtwo ſlonecznego promienia miala. Znamienuie w członkach bolenie/ to ieſt w ſtawicch recznych albo nożnych.

❡ Zaſie gdy ſą przy takiey vrinie dobre inβe znaki/iako ſiłā nieupadła/oddech wolny/ſpanie/pamięć nieodeβła, iedzenie. Taka vrina nicz złego nieukazuie

❡ Też vrina biała nie mętna barzo ku mleku podobna/ na z chodzie niemoczy obphicie będąca. Znamionuie iż poczżyna niemoczy przez tą vrinę odchodzić. ā rychłe zdrowie vkazuie.

❡ Też Mlecżney barwy vrina niegęſta/wfebrze ktora nakażdy dzień bywa. Znamionuie iż ona febra z zimney przyczyny flegmiſtey przyβła ā tak drugie trwanie oney febry być vkazuie.

❡ Też mlecżna vrina ā ktemu mętna ā gęſta z nieiaką ſinoſcią. Idropſim/to ieſt puchnienie w żywocie znaczy. A gdy w takiey vrinie vyźrzyβ na dnie vrynała iakoby piaſek albo pływaiący nadednem. Koſkę maβ ſędzić/to ieſt kłocie w żywocie/ ktore z grubey ā z kliiomatey flegmy w ielitach zgromadzoney przychodzi/tak iż iakoby świderkiem ielita wiercieć miał/iako o tym Galienus ſwiadczy/iż ſam tego na ſobie doſwiadczył.

❡ Też vrina mlecżna zmącżona. Znamionuie bolenie głowy teraźnieyβe/albo przyβłe. Ipokra też we cżwartych xięgach ſwogim Aphoriſmow piβe. Nakoniecz taka vrina mlecżna zburzona/albo zaggβczona. Znamionuie bolenie w tyle głowy ocięźliwe z flegmiſthego napełnienia. Y też znamionuie nadymanie bokow/nieſmak wwſzech/lenoſć ciała/tępoſć ſmyſłuw y rozumu/ ſkłonnoſć ku nieuſtawicżney ſpaniu.

Czo znamionuie blada vrina.

NAprzod vrina blada albo trochę przyżołtβym, ā ſama wβitka miąſſza. Znamionuie febrę/to ieſt zimnicżę z zagniłoſci flegmiſtey, ā to ieſt taka ktora bywa na każdy dzień/połacinie cottidiana.

❡ Też vrina blada miernie/ā wodnoſci niegrubey ale cienkiey. Obphitoſć ſpaloney Koleri,to ieſt Melankoliiey vkazuie.

❡ Też vrina mierney bladoſci / tak iżma w ſobie małą żołtoſć/ gdy taką vyźrzyβ v zdrowego cżłowieka. Maβ wiedzieć iż taki ieſt flegmiſtey Complextiey/to ieſt przyrodzenia flegmiſtego.

¶ Też gdy po białey albo po mleczney vrinie vkaże sie blada / albo taka takie iest runowielbkądowe. Znamionuie vmocznienie ciepła przy rodzonego / y trawienie zimnych ă flegmistych wilkosci.

¶ Też vrina prawie blada/albo też z rumiana blada/ cienka/iasna, w gorączey kożney niemoczy taka będącza/ gdy chory iest przy sile/ ije, y spi. Tedy sie masz nadzieuać wrzedzienicze albo bolączki pod prawą (piersią.

¶ Też blada vrina/albo troche przyrumieńsza z blednoscią/na wirzchu samym pianista/ ă tłusta/ posiniała/ troche przyżołtszym/ ă k temu w małe wychodzącza. Suchoty być onemu człowiekowi znamionuie. A gdy ku takiey vrinie przidzie bieguńka. Już smierć tudzież. Z powieści Ipocratis/ quinto Aphorismorum.

Czo znamionuie żołta vrina.

Vrina prawie: albo nie prawie żołtha: cienkiey wodnosci albo mierney. Znamionuie tercijane febre, to iest zimnicę gorączą trzeciego dnia. A to v młodeo człowieka/ tak flegmatica/ iako v Melankolika.

¶ Też taka vrina ostawiona od starego człowieka. Dwoiaką gorączkę tercijana znamionuie.

¶ Też vrina namieniona w młodym młodzieńczu: ktory ma czternascie lat: albo mniey. Vstawiczną ă kożną niemocz swiadczy.

¶ Też vrina przerzeczona od młodzieńcza: przyrodzenia Kolerycznego ostawiona iest tho przirodzona vrina. Żadney niemocy wnim nieukazuie

¶ Też żołta vrina/ to iest iakoby wodę oszafranił/ ă k temu subtelna promienista/ to iest iakoby miała w sobie promienie łyskaiącze sie. Taka znamionuie opilacije ă zatkanie slezióny y żyłek iey. Z kąd potym czarność na wszytkiego człowieka przychodzi/ ă nawięczey na licze.

¶ Też żołta vrina cienka/ á w vrinale iey będącz niemało: z pragnieniem ă z chćenienim vstawicznym vst: z niemiemanem stolczy. Znamionuie suchość zbytnią wątroby/ ă tamże na prawym boku w słabiznie y powyszszey słabizny rozciągaiącze: bolenie taki człowiek miewa.

Czo znamionuie vryna złotey barwy.

ZLotey barwy vryna: prawie iako czysthe złotho rumiane: taka iest dobra. A znamionuie dobrego ă zupełnego zdrowia człowieka. A nawięczey gdy vryna thakiey złotey barwy ma w sobie mierną wodnosć/ to iest/ ani cienką barzo/ ani też barzo grubą.

¶ Też złotey barwy vryna/ cienka y subthelna/ w dzieciecziu/ osmi/ dziesiąci/ y trzynascie lat. Wiedz iż takie dziecie ma v stawiczną bieguncząną niemocz. W starym człowiecze/ thak v męszczyzny iako y v białey głowy. Nadziewaj sie dwoiakiey tercijany.

¶ Też vryna w opuchłym człowiecze złotey barwy będącza. Smierć znamionuie.

¶ Też zasie złotey barwy vryna/ troche miąssza/ na wirzchu zaćmiona. Cottidijane / tho iest zimnicze na każdy dzień będącza, rozumiey z słodkiey flegmy. A gdy taką vrine v niewiasti vyzrzysz. Znak iest obciążenia maciczę z słoną albo z słodką flegmą. Abowiem są niektore żyłki pochodzącze od wąthroby do maciczę/ aże zasie idą od maciczę do mechierza z wodą moczową.

¶ Też vryna złota albo blado złota/ miąssza/ na wierzchu zasiniała y zaburzona. Znamionuie Pleure/ to iest niemocz barzo mocżną/ ktora przychodzi z kłociem na prawym albo na lewym boku miedzy ziobry k temu z febrą/ z kaszlem/ z ścieszkiem oddychaniem. Ktora niemocz nijczem więczey ă własniey nie bywa leczona: Jedno puscić z przeciwney Medijany krew albo z płucżney. A pothym w kielko godzinach z theyże ręki gdzie kłocie: drugi raz zaciąć Medijane/ albo płucżną, y dać barzo wiele krwi idz: aż do omdlenia. Bo tym wrzod wnetrzny roztargniesz.

Czo znamionuie czyrwona vryna.

VRina czirwona, wodnosci miernie cienkiey/ na wierzchu zaćmiona/ y grubsza niżli na spodku vrinała. Taka dwoijstą tercijane znamonuie/ przy ktorey tercijanie bywaią ty znaki. Naprzod bolenie głowy na prawey stronie/ pragnienie/ gorzki smak w vsciech, v. szczenie y szumienie w vszoch. A wszakosz thez masz

baczyć lata tych ludzi. Abowiem od młodzieńcza taka vrina znamionuie dwogisthą tercijane febre. Ale od dziecięcia : vstawiczną ă kożną (niemocz.

¶ Też vrina czyrwona/iasna/cienka/przez długi czas iednako sie vkazuiącz/ăk temu krom febri. Tedy taka vrina pewne zapalenie wątroby: znamionuie. A nawięczey k temu masz baczyć pianke na wierzchu vriny żołtą albo zieloną pływaiączą/ ă sama vrina v samego wierzchu zaćmiona/gdy to obaczysz: Prawdziwe zapalenie wątroby osądzisz.

¶ Też vrina czyrwona prawie/albo też nie prawie wodnosci nie cienkiey: ale zamieszaney/krom sinosci/ y krom trączenia przykrego. Taka znamionuie Synocham/ to iest kożną niemocz ogniową/ z zbythku krwie telko przychodzączą. A ta niemocz bywa leczona wielkiem vpuszczeniem krwie.

¶ Też vrina prawie czyrwona/cienka sama w sobie/ ă przezyrzysta. Taka znamionuie febe, ktorą Causon zową/to iest gorącza febra. Naprzod z Koleri/potym ze krwke słożona / ă tha wilkość pospolicie gnije w żyłkach vstek żołądkowych y thez wątrobnych/ niegdy płucznych/ă niegdy też sleziony. Lekarzstwo tey gorączki zbytnie palączey: ktora iest rzeczona Causon. Naprzod krwie vpusciwszy/ potym kolere purgować ă krew chłodzić syropmi. Jako syrop accetosus simplex. Siropus bizantiuus. Siropus de Endiuia. Z wodkami, Mleczową/ Lupulorum/ to iest chmielową/ Boragową.

¶ Też vrina rumiana v białych głow, maiącza w sobie obłoczek na dnie. Znamionuie obphitość krwie/ ă zwłaszcza gdy skarży na obciążenie głowy w ciemieniu/y na cięszkie oddychanie piersi.

¶ Też vrina rumiana: maiącza obłoczek rozerwany po wszytkiey vrinie. Taka znamonuie panowanie wiatrow w żywocie/ k temu nadymanie bokow ă nietrawienie żołądka y żył wszytkich, ă ktemu vkazuie obphitość zagniłych wylkosci w żołądku.

¶ Też vrina czyrwona/iasna/ maiącza w sobie proszki na podobieństwo tych ktore w słończu widamy. Obphitość krwie znamionuie/ ă to k temu masz baczyć: iestli ma w bochach strzekanie. Bywa też thaka v tych ludzi/ ktorzy Scijatike/to iest denną boleść albo francze/ łamanie maią.

¶ Też vrina czyrwona/nieprzednie gruba: Obphitość krwie znamionuie/ ă zwłaszcza gdy takowa bedzie krom febri widana / aczkolwiek y w febre/toż znamionuie. Jedno to masz baczić iestli oczy są czyrwone,

cięžkość w piersiach, bolenie w ciemieniu głowy. Ty znaki są pewne zob phitości krwie, v zdrowego człowieka lekarzstwo na to: krew z medijany (puście.

Przy tym czo znamionuie krwawa vrina.

NAprzod krwawa vrina znamionuie nakażenie wątroby.

¶ Drugie znamionuie rany w mechierzu/ ă to gdy potrosſze odchodzi. Ale gdy tak krwawa obphicie odchodzi. Znamionuie narußenie ranne w ſleżionie.

Czo znamionuie zielona vrina.

ZJeloney barwy vrina: troiako bywa/ to iest zielona w pirwßym ſtopniu / ă te zową Kijanos/ napodobieńſtwo czarnego wina/ w wtorym y w trzecim ſtopniu: ăla iest prawie zielona: na wżrżaſt kapuſty, Taka vrina zielona bywa z iadowitey Koleri: kthorą zową Praſyna ă Erugnioſa / w żołądku nawięczey ſie zachowawa.

¶ Taka vrina zielona gdy potrosſże odchodzi, ă ktemu paznokty onego człowieka ſą poſiniałe. Smierci ſie niechay nadziewa. Zaſie zielona obphicie odchodząca ă metna / otworżenie wnetrżnego wrzodu znamionuie: czaſem z ſmiercią ă czaſem ze zdrowiem.

¶ Też zielona vrina w gorączey febrze, Kurcż znamionuie.

¶ Nakoniecż taka vrina nicż dobrego nieznamionuie / abowiem poſpolicie zmartwienie y wyniżczenie duchow ożywiaiączych / ă zbytecżnie krwie y inßych wilkośći ſpalenie.

¶ Też zielona vrina. Zieloną niemocż znamionuie. Jako zbytnie żołta vrina: żołtą niemocż znamionuie.

¶ Też zieloney barwy vrina. Trutego człowieka: znamionuie.

Czo znamionuie vrina Kianos/tho iesth iako Wino barzo czarne. A czo znamionuie vrina Jnopos/to iest maiacza w sobie barwe wina nie barzo czarnego.

NAprzod iakmiarz vrina Kijanos ă vrina Jnopos: maią iednakie włosnosci w poznaniu niemoczy człowieczych. Jedno iż vrina Kijanos tak rzeczona: iest niejedna kiey barwy/abowiem miestczem iest czarna/ miestczem czyrwona/ miestczem tež zielona/ y tež miestczem ołowianey barwy.

¶ Ty vriny gdy bedą widane w mocznych łożnych niemoczach/nics gorßego być niemoże. A iest smiertelna / dla zbytniego trapienia cießkosci w takiey niemoczy. A zwłaßcza gdy naprzodku niemoczy bedzie vrina czyrwona/ ă potym vkaže sie Kijanos/albo Jnopos. Już nadzieia zła o takim chorim.

¶ Drugie gdy taka vrina bedzie v tego człowieka: ktory gorączki niema/tedy iuž nieiest smiertelna/ ă tedy iuž znamionuie bolączke około wątroby albo około nyrek/albo rozerwanie žyły wielkiey: ktora od wątroby idzie/zową ią Kijlis/ ă tedy dla zerwania tey žyły: on człowiek miewa bolenie w siodmym pacierzu grzbieta swego: z dołu licząc / ă dla tego vrina na dnie vrinała zamączona y gruba vkazuie sie.

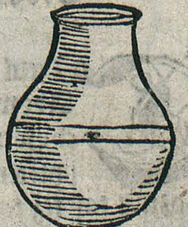
¶ Tež taka vrina v białych głow v niewiast widziana bez gorączki. Przyrodzonych rzeczy zagniłych: czyscienie znamionuie. Ale z febrą/tedy smierć gista.

Tu zasie maß wiedziecz o rzeczach takich: ktore w vrinach pływaią: Z ktorych pewniey podczaß możeß poznacz niemoc wczłowiecze: nizli z samey vriny/a nizli z barwy iey czirwoney białey/ czarney/ y inßych/a tho dla kaźnego odmienienia barw/ ale ty rzeczy ktore są w v

rinie: nieodmieniaią się/a tak pewnieysze osądzenie z nich możesz mieć. A naprzod będziesz wiedział czo Circul znamionuie na wirzchu vriny.

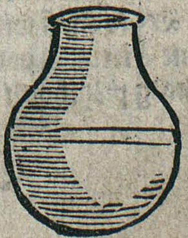
WIedz to naprzod iże vrina będąc w sklenicży lekarzkiey / to iest w vrinale: dzieli się na cżterzy cżęsci albo osta sci. Pierwsza cżęść v samego dna / a ta znamionuie sprawę dobrą albo niedobrą cżłonkow nisszych, iako krzyża/nyrek/nog. Druga cżęść albo postać vriny: iest posrzodek iey / a tha vkazuie na żołądek/wątrobę/sleziona/y na ielita wszytki. Trzecia postać kthora iest nawyssza, ta znamionuie płucża/serce/diafragma y wszytki piersi z siją. Cżwarta postać iest ta: ktora iest na samym wierzchu vriny / a tho iest Circul, to iest krążek z vriny: ktori nieiednaki bywa, A ten znamionuie komorki błoneczki y mozg wszytek głowy. A naprzod Circul albo krążek miąssi barwy wodney: czo znamionuie.

Circul wodny/miąssy/nadęty.

VRina barwy wodney, Circul maiącza miąssy. Znamionuie obciążenie w tyle głowy: z małym boleniem tyłu głowy / a to dla pełnosci flegmistey: tham na tey stronie. Abowiem tam w thyle głowy iesth miescze flegmy.

Circul rożefarbowey barwy.

CIrcul rożefarbowey barwy / a k themu miąssy. Znamionuie bolenie w ciemieniu głowy, a tak gdi taki Circul vyzrzisz z bolem ciemienia głowy y czoła wszytkiego / a k temu iż onemu choremu będą się przed ocżyma vkazować iakie cżyrwone rzecży. Takiż się ma nadziewać płynienia krwie z nosa, a nawięczey wgorączey niemocży łożney.

Circul blady.

CIrcul blady na wirzchu vriny/ ă k temu cienki/ nie miąßzy. Znamiunuie bolenie głowy nalewey stronie z Melankolijey. Abowiem melankolija lewą strone głowy pospolicie trapi. A ten Circul bywa blady: dla zimnosci Melankolijey/ ă cienki dla iey suchosci. A iestli taki Circul długo trwa v człowieka. Znamionuie onego być boiazliwym/ myślączym: takowym ă niespiączym.

Circul czyrwony: cienki.

CIrcul czyrwony cienki. Znamionuie bolenie głowy na prawey stronie, z wilkosci Kolericzney/ ktora iest ciepła ă sucha. A prawą strone głowy zawßdy trapi/ abowiem tam więcey panuie.

Circul ołowianey barwy.

CIrcul ołowianey barwy: iestḣ niedobry. Abowiem znamionuie zmartwienie duchow: mozg ożywiaiączych/ z ktorych wßytkiemu ciału czuynosć y rußanie przychodzi. A tak też taki Circul ołowianey barwy. Znamionuie niemocz świętego Walantego, y zemdlenie wßytkich członkow ciała człowieczego.

Też to maß wiedzieć. Gdy sie takiey barwy ołowianey vkazuie na vrinie Circul. A potym w kielo dni vkaże sie czyrwony. Znak iest dobry iż mozg przychodzi ku zdrowiu y ku nabyciu duchow ożywiaiączych.

Circul zieloney barwy.

Circul zielony barwy w gorącey kożney niemocży widziany. Znamionuie wielkie spalenie y wyniszczenie mozgu. A taki Circul czyni podeyzrzenie o oßaleniu onego człowieka: dla buynosci Kolery gorącey.

Circul drżący/ albo trzęsący sie na wierzchu vriny.

Circul drżący na wierzchu vriny. Znamionuie bolenie w krzyżu y we wßytkich paciersoch grzbietowych/ począwßy od doku aż do wirzchu. A tak też pospolicie tacży ludzie maią drżenie rąk y głowy.

Circul czarney barwy.

Circul czarny. Znamionuie zmartwienie y spanie wilkosci mozgowych/ ktori gdi sie vkaże po zielonym Circ...'/ tak iż zielony pierwey będzie / a ponim przydzie czarny, Tedy taki doskonałe spalenie znamionuie. A iestli po Circule ołowianey barwy przydzie czarny. Tedy zmartwienie duchow ożywiaiące zych mozgowych. A tak vpadek wielki znamionuie.

Tu zasie maß wiedziecz o bańkach kore sie czynią z vriny/ to iest piana nadęta na wierzchu vriny pływaiącza.

Ampulla. To iest piana nadęta iako bańka: iesth dwoiaka/ iedna kthora nie trwa długo/ ale natychmiast po vmokrzeniu ginie. O they nicz nieoznaymuie/ abowiem też nicz taka nievkazuie. Druga iest piana albo bańka ktora po vmokrzeniu stoi długo nad vriną

ă ta ampulla znamionuie wiatry panuiącze/ktore zmieszane z wilkościami flegmistemi klijowatemi w głowie podnoszą one pianę: rozdymaią one, z ktorey sie czynią takowe bańki. Takowa tedy bańka znamionuie długość niemoczy głowney, to iest, bolenia, szumienia, y rozdymania iey.

¶ Thęż takowe bańki. Znamionuią kruczenie pukanie w żywocie/z czego potym przychodzi wraczanie y też biegunka.

¶ Też takowa vrina. Znamionuie bolenie krzyża y nyrek: według powieści Ipocrasowey wsiodmych kxięgach swogich Aphorismow: gdzie tak mowi. Ktorym kolwiek ludziem bańki na wirzchu vriny pływaią. Taczy bolenie krzyżow długie miewaią.

Czo ziarnka na vrinie pływaiące znamionuią

Ziarnka na vrinie pływaiącze/ă zwłaszcza na Circule vriny, czinią sie z flegmy klijowatcy na małe ă drobne kąski rozdzielone, tak iż sie zdadzą iakoby ziarnczka okrągłe.

¶ Thy ziarnka takowe okolo Circula będącze okrąg vriny. Znamionuią płynienie wilkości z głowy na piersi/to iest reume: albo na insze mieśćcze nisssze ă mdleysze/iako szyie albo na oczy albo też na pleczy/ ă sthąd bywa kaszel: gdy płynie ona wilkość/słona/ostra na piersi/bywa też Obtulnia/to iest bolenie oczu gdy płynie ku oczom/bywa bolenie vszow albo szumienie, piszczenie: gdy płynie ku błonkam vsznym/ bywa też spadnienie ięzyka gdy płynie na podniebienie. Bywaią rany w dziąsłach/w ięzyku: gdy sie ta słona/ostra wilkość puści na ty mieśćcza. Jeśli sie też puści na płucza/czyni dychawicze/ieśli sie puści na ielita/czyni biegunkę / ă tak Catarrus albo reuma iest początkiem rozmagitych niemoczy.

¶ Trzecia piana na vrinie iest/ktora sie włecze przedługowato po vrinie/ă ta piana przedługowata nie bańczysta / ani napodobieństhwo ziarnek. Znamionuie wrzenie krwie w żyłach/ ă tho gdy vrina iesth rumiana/ale ieśli vrina blada. Tedy znamionuie wiatry w żywocie.

Czo znamionuie obłoczek w vrinie.

Obloczek w vrinie iest iakoby dym gruby ktori sie czyni z ciepla przyrodzoneo, ktore cieplo podnosi thaki obloczek zwodnosci vriny. Taki obloczek znamionuie obciążenie pluc/y ciężkość dychawiczną piersi czyni, a nawieczey gdy then obloczek na wierzchniey postaci vriny plywa.

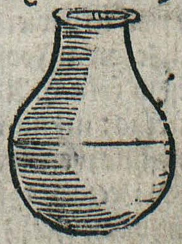
Czo znamionuie ropa w vrinie.

Ropa nadnie vrinala wvrinie widziana Znamionuie rany nyrek albo mechierza albo wątroby: a to tak rozeznasz. Jeśli vrina w ktorey iest ropa / śmierdzi / a k temu on człowiek czuie ciężkość a bolenie w krzyżu gdzie są nyrki / albo czuie bolenie przed sobą pod kością ktora iest przy dymionach. Tedy iest znak iże ta ropa z iednego miestcza przerzeczonego wychodzi. Czego Ipocrates poświadcza w piątych kxiegach Aphorismow. Gdy prawi ropa albo łuska z vriną wychodzi / a vrina śmierdzi. W nyrkach albo w mechierzu rany znamionuie. Ale ieśli czuie ciężkość z boleniem małym w prawey słabiźnie / znak iest iż od wątroby ta ropa płynie / a k temu iż ona vrina nie śmierdzi.

Ta ropa czyni sie z napłynienia wilkosci grubych / ktore gdy dłu leżą na tych miestczoch tleią a prochnieią / a stąd ony miestcza gryzą gdzie są, a potym dla onego członku nakażonego obracaią sie w rope ktora potym potrosse z vriną wychodzi.

Czo znamionuie tłustość na wierzchu vriny.

Vrina ktora ma na wierzchu tłustość iakoby oley. Taka vrina gdy sie vkazuie w febrze. Znamionuie płynienie tłusthości ze wszytkiego ciała człowieczego. A pospolicie taka bywa gdy człowiek ma suchoti. Ale ieśli taka vrina tłusta krom febri / to iest gorączki bywa. Tedy znamionuie iż tha tłustość z nyrek albo z biodr

wychodźi: dla zagrzania tamtych miesc. Abowiem tam iest nawieczey tłustosci. O czym Ipocrates w siodmych kxiegach swogich pisze w Aphorismie trzydziestym piątym.

Potym masz wiedziecz czo znamionuie zagnilosc wilgotna/ktora z vriną wychodźi.

MAsz wiedziec iż taka zagnilosć gruba czasem bywa na wierzchu vriny/czasem w posrzodku, czasem nadnie. Jestli na wirzchu. Znamionuie trapienie w piersiach okolo plucz/iestli w posrzodku. Znamionuie obciążenie żołądka/bolenie z oddzieraniem/y kruczenie z nadymaniem bokow.

¶ Jestli też taka zagnilosć/to iest humor crudus: na spodku vriny będźie. Znamionuie trestanie nyrek/biodr/mechierza/y takież v niewiast macicze/z pełnosci takiey nieczystey zagnilosci.

Przytym dla prawdziwego rozeznania they zagnilosci od Ipostasim.

TAk rozumieią. Naprzod Ipostasis v lekarzow bywa poznawana w vrinie: tim obyczaiem. Gdy człowiek zdrowy albo ten ktori z niemoczy zmaga: zostawi vrine w sklenniczy lekarzkiey/ po godźinie vstoi sie w oney vrinie na dnie iakoby iaki Obłoczek na dnie miąsszy/ ă ku wierzchu cienki iakoby kregiel, A tho Lekarze zową Ipostasis/to iest rzecz zbytnia trzeciey strawnosci kthora iest w żyłach. Abowiem każde trawienie osthawuie nakoniecz rzecz zbyteczną: nicz nie vżyteczną. Jako to w żołądku iest pirwsze trawienie tam ostaie pierwsza rzecz zbytnia ă nie vżyteczna. To iest Layno ă wiatry. Ty rzeczy precz natura: wypadza. Drugie trawienie iest w wątrobie Tam zostaie rzecz zbytnia/to iest: vrina/ta też idźie precz. Trzecie tra-

wienie iest w żyłach/ á tam zostaie trzecia rzecż zbytnia/ to iest z ktorey bywa ta ista Jpostasis/ ktora idzie/ z żył/ z cżłonkow do nyrek/ á potym sie miesza z vriną/ á gdy zgodzine postoi/ thedy sie dzieli od vriny w iedne kupkę podobną ogurkowi: albo Szyszcze Jodłowey. A tho tak masz rozeznać/ te wilkość grubą od tey Jpostasim. Abowiem gdy zamącisz vrine/ tedy wonym zamąceniu Jpostasis rozerwie sie na małe kąski/ y owszem sie zmiesza z vriną iako oley albo miod. Ale tha gruba wilkość niemoże sie tak dobrze zmieszać/ ale sie wlecże po vrinie: iakoby zgrzebi. Drugie Jpostasis: iest rzecż/ biała/ gładka/ cżudna/ á ona vrina nie śmierdząca. Zaśie wilkość ta gruba iest szpetney barwy leżąca na dnie/ á k temu cżyni vrine śmierdzącą.

¶ Thez pospolicie rzadko sie trafuie Jpostasis v zdrowych ludzi/ á zwłaszcża ktorzy są w pracży. A bowiem sie ona zbytecżność w nich trawi/ á cieszść potym odchodzi.

¶ Ale v chorich ludzi ktorzy leżą. Tam lekarze pilno sie wedlug Jposim sprawuią/ á silne iudicium, albo to iste poznanie niemocży iako rychło sie dokona: biorą.

¶ Tho iest napewnieysza zdrowia, ktora iest ku białości skłonnieysza, gładka/ ku gorze podniosła/ napodobieństwo szyszki sosnowey albo iodłowey.

¶ Zaże ktora iest roztargniona y tam y sam po vrinie. Tam wiatry w żywocie y w żyłach: panuią.

¶ Też w ktorey niemocży niewidzą Jpostasim. Znamionie iże thaka niemocz długa bedzie.

¶ Też cżyrwoney barwy Jpostasis. Znamionuie długość niemocży á surowizne materiey: z ktorey niemocz pochodzi.

¶ Też ołowianey barwy Jpostasis/ iest podeyzrzana. Abowiem znamionuie zmartwienie duchow przyrodzonych.

¶ Też cżarna á zielona Jpostasis/ iest nagorsza. Abowiem znamionuie ostatnie spalenie/ á tak śmierć.

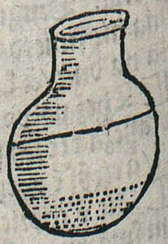
¶ Też blado żołta Jpostasis/ iest gorsza niżli cżyrwona/ abowiem bywa taka z wodney krwie. A tak znamionuie wietsze przedłużenie niemocży: niżli cżyrwona.

Wieszcże Jpostasis nigdziey: iedno na dnie vrinała.

¶ Też to masz wiedzieć iż gdy w vrinie na samem dnie bedzie zgromadzenie tego obłocżku/ zaostrzonego/ białego. Taki lekarze zową Jpo-

stasis. Zasie gdy bedzie w posrzodku vriny: iz sie podniesie odedna ply waiącż w posrzodku Enoremą zową/ ä iuz nie tak iest dobri iako pirw szy. Trzeci plywa v samego wierzchu. A then iesscze mnieyszy znak daie dobrego zdrowia. Zową gi Nephilis.

Thu masz wiedziecz czo piasek znamionuie w vrinie.

PJasek w vrinie iest troiaki/ czyrwony ia ko czegla. Drugi bialy. Trzeci ciemny. Czirwony piasek, ten wychodzi od nyrek y tam sie rodzi. Bialy ten wychodzi od mechierza y tam sie rodzi. Czarny ten wychodzi tez od nyrek y od slezïony z lewego boku, ä ten sie rodzi z Melankolijey/ ktora gdy stwardzieie/ tedy zawsze czarna sie staie.

¶ Drugie wiedz ize piasek czyrwony/ nie zawsze znamionuie bić ka mieniowy v onego czlowieka. Abowiem w tercijanie gorączcze: thedy taki piasek pospolicie odchodzi dla zapalenia nyrek od gorącosci febrnej

¶ Tez wiedz iz kamien czyni sie w czlowiecze ze trzech przyczyn/ na przod z obphitosci flegmy klijowatey / ktora sie mnozy z ryb wielkich, z syra/ z mleka, drugie dla ciasnych drog ktore idą z wątroby do nyrek, ä z nyrek do mechierza / ä tho pospolicie v tlustych ludzi bywa. Trzecie dla slabey moczy wyrzucząiączey czlonkow/ iako nyrek/ mechierza/ ä tak ty klijowatosci tam dlugo zostawaią/ schną/ y twardzieią/ ä z teo sie kamien mnozy.

Tu masz wiedziecz o wlosiech w vrinie plywaiączych.

WLosy w vrinie bywaią przedlogowathe: napodobienstwo prawych wlosow. A ty Wlosy czynią sie w nyrkach z suchych wilkosci, ä z ostrosci ciepla przyrodzoneo ä czasem tez prawie z nyrek sie kawalcze subtelne od dzieraią: na wzrzast wlosow.

¶ Wlosy w vrinie plywaiącze. Jestli w gorączcze, tedy maß wiedziec iż znamionuią we wßytkim ciele mdlość / ā wßytkiego ciała trawienie. A iestli krom febri / tedy z nyrek wychodzą / ā tak nerki sie trawią / ā to gdy przy tym vrina bedzie iako polewka tłusta.

Tu maß wiedziecz czo kuska a otreby w vrinie plywaiącze znamionuią.

Kuska w vrinie: iest rzecz z ciała wychodząca podobna ku kuscze ribiey / ktora z wierzchu albo z scian ciała: oddziera sie, y z vriną sie mießa. A te kuske zową też Petaloides. Pospolicie w febrze znamionuie wßytkiego ciała trawienie / ā krom febri: mechierzowo kupienie z świerzbieniem: znamionuie.

¶ Takież też otreby są ziarnka otrębam podobne / ktore takież w febrze. Znamionuią od wßytkie° ciała odrywać sie / dla gorączości ognia nieprzyrodzonego. A zasie krom febry odchodzącze / kupienie świerzbiowe mechierza znamionuią / takież Petaloides bywaią.

Zasie Crinoides są gruzołki iakoby ziarnka pszeniczne na kroie rostarte / ktore sie odkupawaią od ciała wßytkiego / ā zwłaßcza od wątroby od nyrek / y od ślezіony. A znamionuią suchoty nie vleczone.

Tu maß wiedziecz czo znamionuią Atomose resoluciones / tho iest subtelne barzo proßki: iakoby napodobieństwo onych ktore w słonecznych promienioch widamy.

Subtelne proßki: napodobieństwo proßkow kthore w promienioch słonecznych widamy. Znamionuie gutte / to iest bolenie członkow. A tho iestli na wierzchniey postaci vriny plywaią. Tedy piersi y ßije bolenie: vkazuią.

¶ Jestli nasrzedniey postaci vriny plywaią, tedy rąk bolenie znamionuią. Jestli na dnie albo nad samym dnem plywaią/ tedy krzyżow y nog bolenie vkazuią. A to tak meżczyznam/ iako y białem głowam.
¶ Drugie pospolicie v niewiast: gdy takowe prośki w tłustey vrinie na dnie plywaią, a po małey chwili: wiedno sie miestcze skupią. Tedy znak iest iż takowa niewiasta poczeła a ma w żywocie plod. A gdy k themu bedą czyrwone a okrągłe/ syna począć znamionuią. Zasie białe albo blade/ błyskaiącze, Dziewkę począć vkazuią.

Tu masz wiedziecz czo nasienie/ to iest meżkie Sperma w vrinie: znamionuie.

Nasienie w vrinie na dnie plywaiące, znamionuie skutek cielesny/ to iest złączenie z białą głową popełnione. Albo wylanie przez sen nasienia. A niegdy też znamionuie Gomoream/ to iest niemocz: ktora przycho dzi z wielkiey obphitosci krwie/ tak iż nasienie zbyteczne sie mnozy/ ktorego zbyteczney wilkosci: przyrodzienie zadzierżeć niemogącz/ pędzi ie meżkiem członkiem: krom zadnego lubowania
¶ Przychodzi też ta niemocz ze mdłosci y z wielkiey wilgotnosci członkow/ albo naczynia: w ktorym bywa zachowawano meżkie nasienie. Ta niemocz gdy sie zmocźni: vmarza człowieka.
¶ Też pospolicie taka niemocz przychodzi na ty ludzie: ktorzy padaiączą niemocz/ to iest Swietego walantego: cierpią.

Nauka o pulſie. Tho ieſt znamiona poznacz Serdeczney zyły tepania a ruchania zdrowego/albo niezdrowego człowieka.

Nauka o Pulsie.

NAprzod lekarz siadszy podle chore° ochotnie, ă po niektorey rozmowie ma wziąć prawą rekę choremu/ y położyć palcze czterzy reki swey, brzu scze na serdeczney żyle: barzo lekko. Tak iżeby pirwszy palecz brzuszczem leżał podle same° stawu dłoni kosci, wtori/ trzeci y czwarty, ieden wedle drugie° naporządo.

¶ Przytym miey wielką baczność na tepanie ă ruchanie żyły. Abowiem wedle czworakiey wilkosci/ czworako sie mient serdeczney żyły ruchanie. Komuciem barzo ă gesto żyła bije / tam krew á kolera panuie. Ale komu pomału ă leniwo/ z flegmy ă z Melankolijey.

¶ Też iestliże iest tepanie pełne ă iakoby vcinał/ otwszeyki iest zekrwie Bowiem pretkie ruchanie: z gorącza, ă nagłe przestawanie: z wiatrow. Krewciem iest gorącza y wilka: iako wiatr / przetoß takowa niemocz ze krwie iest.

¶ Thez bedzieli tepanie cienkie ă rychłe/ iakoby kikutem palcza dotykał. Kolere/ to iest iasną żołć: znamionuie.

¶ Thez bedzieli tepanie miąssze/ pełne/ ale nierichłe/ ă barzo leniwe, Niemocz ona iest z flegmy zimney. Bo iż barzo leniwo bije/ tho iest od zimna/ ă od wilkosci miąsszość. Takież flegma iest zimna y wilka.

¶ Też bedzieli tepanie cienkie y też leniwe. Toć iest z Melankolijey zimney ă suchey/ bo iako leniwość zimna/ tako cienkość od sucha pochodzi. A melankolija iest zimna ă sucha, przetoż taka niemocz iest z melankolijey.

¶ Też kiedy sie ono żyła trzesie iakoby płomień gdy swiecze zgasić chcą/ albo iakoby mrowki giemzaky. Wiedz ă pewnie osądź że takowemu smierć iest niedaleko.

¶ Też na to miey pilną baczność gdy palcze na żyle trzymaß: w ktori palecz wieczey bije/ iestliże w rożeń. Smiele powiedz iże chorego głowa wieczey boli. Jeśli we srzedni/ tedy piersi/ żołądek, y to czo iest około: chore iest. Jeśli w mały, bol iest w vdziech, w goleniach, y w nogach.

A z tym koniecz o Pulsie: na ten czas.

O znamionach w ludzkich niemoczach: przez niektore znaki pewne: wedle lekarzkiey nauki.

O znamionach w ludzkich niemoczach: przez niektore znaki pewne/ Jako przez oblicze/ Przez gnoy ludzki/ y ine wedle lekarzkiey nauki.

DObre znamiona w niemoczach: kiedy
na bok na prawy albo na lewy niemoczny leży: Tym oby-
czaiem iako gdy był zdrowym: leżał, albo obyczay miał le-
żać. Jeſtli ſie thez łatwie obracza. Jeſtli mu nie cieſzko dy-
chać. Jeſtli v pepka y v łona ſkora gładka. Jeſtli pod boki miekko ă nie
boli około ziobr: chociaby też nieiako ſpuchło/ wſzakże gdy ſie przed pal
czem vgina ă nie boli/ aczkolwiek ſie taka niemocz nieiako przedłuży,
ă wſzakoſz ſzkody nie vczyni. Jeſtli thez ciało miekkie ă iednoſtaynie cie-
ple (bo ſie poſpolicie wſzythko poci) ă tym pothem ograżenie przeſtaie.
Jeſtli kicha, ieſtli chciwoſć ma iedzenia. Jeſtli wraca: z koleri ă z flegmy

ZLe znamiona w niemoczach/ Jeſthli
chori ſtraci chciwoſć iedzenia/ ă zwłaſzcza w długich nie-
moczach. A to gdy niemoczny niemoże patrzyć na iedzenie
ă z onego brzydkoſć ma. Jeſtli ſie licze choremu barzo zmie
ni iż ſie iagody wypną/ wyiąwſzy iżby to było z długiego nieſpania/ al
bo z troſki/ albo żywota płynienia. Jeſtli też po cieſzkiey niemoczy lice
otywa/ ă chori mało ije y pije. Jeſtli iedny członki zimne/ drugie cieple,
ă zwłaſzcza brzuch/ y oſierdzie cieple, ă indzie zimno. Jeſtli też czeſto ſie
obracza/ ă mieſtcze przemienia/ albo gdy ſie odkriwa: czego ſie pierwey
ſromał bedącz we zdrowiu. Jeſtli twarz zcienczeie, ă oczi wpadną, ſkro
nie gładkie/ vſzy zimne/ żołte/ ſkurczone. Jeſtli na liczu ſkora rozpietha
barwa po wſzythkim żołtha albo zielona/ albo czarna/ ă nieieſt od cieſ
kiego żywota przepuſzczenie, to ieſt gdy człowiek zatwardzieie. Jeſtli też
oczy ciemnieią. Jeſtli iedno oko mnieyſze ſie vkazuie: niżli drugie. Jeſtli
ſie vſtha krzywią. Jeſtli białki w oczu przez powieki widać: oprocz zwy
czaiu. Jeſtli zebami zgrzyta: trzeba ſie bać oſzalenia. Jeſtli chori nie rad
ſwiatła widzi/ ă obracza ſie w cień. Jeſtli w oczu czyrwone białki/ ă ży-
ły krwawe na oczu. Jeſtli ſie też oczy wiercą ă zmartwieią. Jeſtli nie-
moczny nad zwyczay na wznak leży ă nogi y recze zciągnie. Jeſtli pal-
cze zimne v nog y v rąk. Jeſtli też zimny nos y vſzy. Jeſtli brzuch gore,
ă chori pragnie. Ty ſą wſzytki v chorego złe znaki ă ſmiertelne.

Tu masz regulki barzo krotkie poznawania vryny z niektorich oblikow.

NAprzod vrina mała, to iest potrosszę od chodzącza / thez vzdrowego człowieka, znamionuie iż on człowiek mało pije, ă iestli wiele pije, Znamionuie iż stholcze częste albo poczenie: miewa.

¶ Zasie wielkość vriny / znamionuie wielkie picie ă nawieczey białego wina / albo z piotruszką iedze nia / ă iestli tego niemasz / tedy stolczow niemiewanie.

¶ Zasie taka vrina w gorączych niemoczach / znamionuie richle niemoczy przestanie / albo iże ona niemocz w suchothy sie przemieni / albo kurcz na takowego przydzie.

¶ Tez vrina ktora woniey żadney w sobie niema / znamionuie v zdrowego człowieka niestrawność / ă surowizne w żołądku.

¶ Zasie taka vrina w gorączych niemoczach widziona. Smierci sie taki człowiek niechay nadziewa.

¶ Tez vrina rumiana v zdrowego człowieka. Znamionuie zbythnie strawienie w żałądku / ă głodnego człowieka.

¶ Tez vrina słodkiey woniey / obphitość krwie znamionuie.

¶ Tez to masz wiedzieć: iż vrina człowiecza napodobnieysza iest ktym rzeczam. Naprzod ku sycie / to iest wodzie z przesnym miodem przywarzoney. Drugie ku syropowi oczcianemu. Trzecie ku oszafranioney wodzie. Czwarte ku owczemu moczowi / y tez ku koziemu, y ku oslowemu.

GNoy człowieczy iestli sie vkaże podobny ku zdrowed, ă zwłaszcza że będzie podobny k tym rzeczam ktorich człowiek pożywa / znak iest richłe° zdro

¶ Gnoy żołti, ă nieprzeszliż smierć widączy / choć tez będzie płynienie z żywota / ktore bywa niedobre / nicz te° nie dbać: bo zdrowie znamionuie.

¶ Gnoy gdi z glisti vchore° wychadza, iestliże sie wyssze członki zapalą / dobre znamie iest. ¶ Gnoy czarny v chore° ă zwłaszcza wgorączey niemocy, znamie iest smiertelne. ¶ Wiatr iestli zczłowieka głosno wychodzi / dobre znamie iest nadzieia polepszenia.

Poczyna sie tractat O rodzeniu człowieczym/ iako a kthoremi obyczaymi płod z zywota matek swogich wychodzi na swiat.

Nauka poznawania po poczeciu niewiastthy/ Jestli z synem albo z dziewką: chodzi.

NAprzod to iest pierwsza nauka: iestli ona niewiasta przed poczeciem była blada / ă po poczeciu rumiana na liczu/ znak iest iże z synem chodzi.

¶ Drugi znak. Jestli niewiasta wstąpiwszy w brzemie: niema wielkie° obciążenia w sobie y we wszitkich członkoch/ znak iest iż syna w żywocie nosi. A iestli za sie iest barzo mdła/ leniwa/ obciążała/ znamie iż dziewka bedzie.

¶ Trzeci znak z strony mleka w piersiach/ iestli mleko iest białe ă kthemu gęste/ iż gdy go na zwierciadło albo na miedz: stogi na miesczu nie rozplywaiącz sie: znak iest iż syn bedzie.

¶ Czwarte z strony żywota, Jestli prawy bok/ to iest prawa słabizna więczey sie nabrała okrągłem nabraniem/ vkazuie też na syna. A wszakosz rumianość licza po poczeciu: iest znamie napewnieysze poczecia syna/ ă to iestli przed poczeciem niewiasta była blade° albo śmiade° licza

¶ Zasie wszytko przeciwnie tym znakom przerzeczonem o dziewcze rozumieć masz.

Thu masz nauke iako masz poznacz iestli niewiasta z dzieczmi chodzi/ tak ta ktora niedawno zamąż szła: iako y ktora dawno.

NAprzod z strony maciecze/ bowiem macicza, to iest miechzierz w ktorim płod przemieszkawa: niemiewa w sobie takiey wilgotności iaka bywa przed poczeciem.

¶ Drugi znak iż iuż niewiasta po poczeciu niema lubowania/ y owszem brzydzi sie skutkiem małżeńskim.

¶ Trzeci znak z strony iedzenia y pokarmu iey/ abowiem taka niewiasta w rozmagithych smakoch potraw: ă zwłaszcza niezwyczaynych sie kocha/ tho iest w kwaśnych rzeczach/ albo w słonych/ albo w zimnych, albo też w słodkich/ ă pospolicie więczey niżli przed poczeciem.

¶ Czwarte iż tak ie bolenie głowy miewaią/ y czeste wraczanie.

¶ Piąte/ przyrodzonych rzeczy zastanowienie/ ă piersi nabieranie.

1.

Poczyna ſie tractat O ro-
dzeniu człowieczym/ iako a kthoremi obyczay-
mi płod z żywota matek ſwoich wychodzi na
ſwiat/ y tudzieſz o przygodach y o rozmaitych
przypadkościach Pan̄ y niewiaſt: ktore miewa
ią przy rodzeniu dziatek ſwogich/ Y thez o po-
moczach lekarzkiemi rzeczami: ku richkemu a
lekkiemu porodzeniu/ y k temu o ſprawie y rzą-
dzeniu Pan̄ brzemiennych/ thak przed porodze-
niem: iako y po porodzeniu. Ale naprzod
oznaymie rozmagithe obyczaie ro-
dzenia człowieczego. A napier-
wey ktorim obyczaiem płod
w żywocie leży/ a wielą
błonek bywa obleczon.

Capitulum. j.

W Żywocie matczynem leżenie pło-
du: ieſt takowe. Iże dzieciątko ſiedzi w żywocie ſkriw-
ſzy ſie/ rączki ſciągnąwſzy miedzy noſzki/ głowkę przi-
tuliwſzy ſie ku kolankam/ tak iż iednym okiem: na ie-
dnym kolanku/ ă drugiem okiem: na drugie kolanko:
przytula ſie/ ă thak noſek miedzy kolanka: wchodzi.
Grzbietem ku żywotowi/ ă vſty ku grzbietowi matczynemu leży: ſkur-
czywſzy ſie w klebek. ¶ Dzieciątko w żywocie matczynem trzema bło-
neczkami bywa vwikłano. Pierwſza błonka wierzchnia/ ſpodnie dwie
błoncze: y wſzythko dziecie okrąża/ ă k themu broni dzieciątka od złych

wilkoſci ładowitych: płynącżych tam k temu niżkiemu ſtokowi. Kthore nieczyſthoſci nie ſą vżytecżne dżieciątkowi: ani ku pokarmu ani ku pomnożeniu roſcienia ie°, iedno telko leżą miedżi macicą ă miedżi tą pierwßą błonką: ktorą zową połacinie ſecūdina, popolſku Łożiſko. A tak po porodżeniu dżieciątka / y po wyßciu tego Łożyſka: płyną ty wilkoſci że krwią żmießane: żmatki chorej. Wtora błonka pocżąwßi od pępka dżiecięcżego: aż nadoł zawija dżiecie / ă tha błonka ma w ſobie barżo wiele żmarżkow napodobieńſtwo flakow warżonych, ă ta błonecżka ieſt ſprawiona tak przymieſſżeyßa: takież dla rożmagitych wilkoſci / iako vriny, potu / y inßych niecżyſtoſci: ktoreby dżieciątko gryſć miały.

Trżecia błonka oſtatnia / ta ieſt ktora bez żadnego poſrżodku dżieciątko obwija / ă broni od dżiecżecżego mocżu / y inßych wilkoſci: kthore ż dżiecięcia wychodżą, Iż k temu dla grubuſci ă nietakiey twardoſci: ktoraby miała naciſkać dżieciątko ż ſtrony Secundiny / to ieſt Łożyſka.

Tu maß wiedziecż czas iuż natychmiaſt prżichodżącży zleżenia albo rodżenia / y też ktemu bieg a obycżay prawie prżyrodżony: y nad prżyrodżiene rodżenia dżiecięcia.

Capitulum. 2.

Oſpolithy ă żwycżayny czas żleżenia: ieſth dżiewiąty mieſiąc. A bowiem dżiewiąthego kſiężica wypełnione°: żleżenie prżichodżi. A tak około cżterdżieſci niedżiel od pocżęcia prżychodżą ty żnaki na brżemienną niewiaſtę: kthore vkażuią richłe porodżenie dżiecięcia.

Naprżod prżychodżą około dymion y też około pępka boleſci / takßtez y w krżyżu / prżytym żapalenie / cżliwoſć / y nadymanie żywota / ſłabiżn: prżychodżi. Gdy ty żnamiona prżychodżą na brżemienną niewiaſtę. Vkażuią richłe porodżenie.

Też mamy wiedżieć o dwoiakiem rodżeniu. Iedno ieſth prżyrodżonym ă ſłußnym obycżaiem / ă tak według rodżenia / iako też według cżaſu. Drugie rodżenie nad obycżay prżyrodżony / tak w rodżeniu dżiecięcia: iako też y w nie[illegible]ßnym cżaſie.

Abowiem dżiewiąthy kſiężyc ieſt prawy ă ſprawiedliwy cżas porodżenia. Acżkolwiek ſie prżygadża

y siodmego kxiężycza złeżenie: kto
re bywa zdrowe dzieciątko. Ale o-
smego kxiężycza/ kthore sie dziatki
rodzą/pospolicie á rzadko ma po-
chybyć: aby miały żywo zostać. O
czym Auicenna świadczy: slußny o
byczay á pospolithy rodzenia dzie-
ciątka. Z powieści wielkiego Woy
ciecha: taki ma być naprzod iż gło-
wą sie ma dziecie rodząc vkazo-
wać, potym ßiią z ramiony, potim
rączki ku boczkom przytulone á ku
noßkam ściągnione. Także wycho
dzi z żywota za pomocą babiną/
aż dokończa wynidzie/ na ostathek
noßki. Abowiem tenże wielki Woi
ciech piße, iż dziecie wżywocie mat
ki swoiey ku grzbiethowi oczyma y
pierzkami/ Głowką khu pepkowi
matczynemu siedzi. Pothym gdy
czas ku porodzeniu przychodzi: w-
znak sie obroci/ tak iż głowką na-
doł/ noßkami ku gorze/ oczyma ku
żywotowi matczynemu sie obraca
A tak przyrodzonym obyczaiem z
żywota wychodzi: iako tu na figu-
rze widziß. Drugie iż ku thakiemu
rodzeniu przirodzonemu to też ma
być/ iżeby richło dzieciątko nie za-
bawiaiąc: wychodziło z żywota á
krom wielkiey cięßkości y wielkich
Cbolesci.

Zasie nad przyrodzony oby-
czay rodzenie. Naprzod czasu nie-
slußne, albo nie tym sposobem na
mienionym z żywota wychodzone
Auicenna. rodzenie ktore nie głową
ale nogami przychodzi/ á k themu
ręce ku nogam y ku biodram przy
tulone/ powiada być nieslußne/ á
wßakoß iednak bliskie ku przyrodzo
nemu rodzeniu, á to dla tego iż też
takim obyczaiem rodząc się dzie-
cie / żywo y z matką zostaie. Jako
tu na tey figurze widziß.

Tu zasie maß wiedziecz o łacznym a lekkiem y tez o cießkiem rodzeniu/ a ktoremi znaki lekkie albo cießkie ma byc rodzenie: poznano. Capitulum. 3.

CIeßkie rodzenie czesto krot na matki prziχodzi: dla rozmagithych przyczyn/ tak z strony matek, iako y z strony dzieci. Z strony matek, Naprzod dla małosci y ciasnosci macicze. Drugie dla vczynienia iakiey wrzedzienicze albo rospadliny/ albo iakich inßych przypadłosci złych w maciczy/ dla ktorich rzeczy z wielka cießkoscią y z boleścią bywa rodzenie. Trzecie dla poczecia w barzo młodych leciech/ iako sie czasem przigadza. Aczkolwie rzadko przed dwanasthem Rokiem może poczac. Czwarte dla zewrzedzenia miechierza: kthory leży pod maciczą/ y tez dla owrzedzenia ielit matczynych. Abowiem dla bolesci tych tho członkow: macicza z nimy cierpi/ a stad bolesci y cießkosci przy porodzeniu byc mußą.
Tez piathe dla thego: iz niewiasta z przyrodzenia iest mdła/ nieduza, albo zimnego a suchego nazbyt, albo tłustego nazbyt ciała y przyrodzenia, albo ize przedtym nigdi nie rodziła/ albo iz barzo lekliwa/ albo gniewliwa/ abowiem dla thych przyczyn wßythkich namienionych cießko matki mußą rodzic, a dla samego gniewu Niewiasta nieposiedzi na iednym miesczu/ ale iey wßytko niewczas, a tak z miescza na miescze biega/ a w tym cießkosci sobie przymnaza. Szoste a pospolite: iz zawße dziewka z wietßą cießkoscią przychodzi khu rodzeniu. A syn zawzdy lzey y łaczniey. Siodma przyczina cießkiego albo łacznego rodzenia/ bywa z strony płodu albo dzieciątka. Abowiem tłuste albo wielkiey głowy/ albo samo dziecie wßytko wielkie/ czyni cießkosc i trudnosc rodzenia. Zasie dziecie małey głowy / albo samo niemiąsße a k temu czyrstwe/ takie rodzenie bywa łaczne a nie barzo bolesne. Osma przyczyna cießkie(go) rodzenia/ bywa z strony bliznieczego rodzenia/ iz gdy dwoie dzeci iedno po drugiem wnetki sie rodzi/ albo dla dziwu iakiego nad bieg przyrodzony bedącego, Jako izby dwoie dzieci o iedney głowie w zywocie były. Jako sie to było przygodziło w Niemczach niedaleko Witembergu miasta. Jako tu widziß wyobrazenie tego.

¶ Dziewiątka przyczyna cieszkie° rodzenia, dla niesłuszne° dzieciecia z żywota wychodzenia/ ato iże obiema nogama/albo iedną noga albo kolanmi wychodzi, Recze ku gorze podniosszy, albotez iż bokiem albo grzbietem, albo tez ogonkiem to iest zadkiem ku wysciu z żiwota matczynego: vkazuie sie. A thakie rodzenie: iest nad przyrodzenie ă na szkodliwsze.

¶ Tez zasie gdy dwoie dzieci/ to iest Bliźnieżowie: razem z żywotha wychodza/ tak iże iedno nogami ă drugie głowa/ albo oboie nogami Bywa cieszkie ă smiertelne takowe rodzenie.

¶ Dziesiąta przyczyna cieszkosci przy rodzeniu bywa dla Aborsu, to iest porzucenia/ ktore bywa czwartego albo piątego kxieżycza od poczecia/ abowiem thych kxieżyczow barzo mocno dziecie bywa przypiono w żywocie mathczynym. A tak z wielką bolesćią vrywa sie z żywota/ ă za cieszką przyczyną taki Aborsus/ to iest porzuczenie: bywa

¶ Zasie thez cieszkie rodzenie bywa iedennastego kxieżycza / ă thowa dla niemoczy matki/ albo dzieciątka samego: tak daleko sie przedłuża

¶ Jedennasta przyczyna cieszkie° rodzenia: bywa dla martwego płodu w żywocie. Abowiem taki płod Ani sie ruszać ani obroczon łaczno być może ku wysciu albo wyciągnieniu/ albo thakiesz z strony chore° albo niemocznego dzieciatka/ ktore pomoczy sobie żadney dać nie może: ku richłemu na świat wysciu stąd bywa cieszkość z bolesćią matcze rodzączey. A to stąd dzieciątko bywa/ chore/ mdłe w żywocie/ iże matka noszącz: ono miała na sie iaką niemocz łożną/ albo długą febre/ albo biegunkę/ albo przyrodzoną niemocz na kxieżycze chodzącą z onym: miewała. Z tych rzeczy pewnie sie nadzieway chore° ă mdłe° dzieciątka: z ktorim na ten czas nie wiasta chodzi. A k themu iestli pirwszego kxieżycza/ albo tego kthore° zapadła ni wiasta: mleko v niey z pierśi naciśnionych płynie/ ă k themu tez iest i sie dzieciathko nierusza w żywocie czasu słuszne°. Znak iest mdłego płodu.

¶ Dwanasty znak cieszkiego rodzenia: z strony Secundiny, to iest łożyska/ a to gdy nierychło wychodzi z niewiasty/ albo twarda iest ku łacznemu vrwaniu, albo zasie dla nazbyt rychłego wychodzenia, j dla miękkości/ cienkości tego łożyska. Abowiem rychłe a prędkie vrwanie łożyska/ czyni trudność rodzenia słusznego/ a tho zalewanięm płodu wilkościami krwawnemi: kthore sie były zebrały około tego łożyska/ a k temu wilkość dobra ktora iest vżyteczna ku snadnemu rodzeniu: dla onych złych: ginie/ a stąd trudność wielka przychodzi.

¶ Trzynasta przyczyna. Wielkie zimno j takież ciepło: przeszkadzaią łacznemu rodzeniu/ zimno ściskaiącz żyły y wszytko ciało matczyno. A zbytnie ciepło mdląc matkę y płod w żywocie lenieie.

¶ Czternasta przyczyna nie łacznego rodzenia/ iedzenie brzemienney panicy/ ktora iest bliskiego złożenia/ wysuszaiączych/ kwasnych y oczcianych pokarmow, ktore ściskaią żyły y wszytki członki. A nawiecz iabłka kwasne/ kasztany/ tarnki/ iagły/ kapusta kwasna/ y insze owocze kwasne/. Y też mycie piąteo albo szostego księżycza w zimnych wodach/ albo w hałuwanych/ albo w takowych w kthorich by było żelazo gaszono albo insze rzeczi ściskaiącze warzone/ iako są tarnki, żołądz/ dębowa skora/ gallas/ debianki/ roża, gruszki/ płonki iabłka leśne/ y insze rzeczy kthore są barzo szkodliwe brzemienney Niewieście: dla łacznego mienia y porodzenia dzieciątka.

¶ Piętnasta przyczyna przeszkadzaiącza łacznemu Porodzeniu/ smętek albo niemocz/ albo głod iedzenia/ albo thakież niedosthatek a wielkie pragnienie picia, ktemu praczą a niespanie.

Szesnasta przyczyna. Gdyby niewiasta będącza bliskiego czasu porodzenia: pożywała thakich rzeczy ktore maią wielką wonią/ thak wdzięczną iako y przikrą/. Bowiem thakowe rzeczy ciągną maciczę ku gorze, a tak y płod bywa przenagabany ku rychłemu z żywota wyściu.

¶ Siedmaste przenagabanie lekko rodzenia /bolenie w ciele mathczynym na wirzchnich członkoch/ Jako około żołądka / na bokoch/ w pleczoch/ w grzbiecie.

¶ Osmenasthe przenagabanie y znamie niełacznego rodzenia/ iest pierwszego dzieciątka cieszkie j wtorego y trzeciego barzo bolesne rodzenie. Abowiem iuż tak każde z boleściami y z wielkiemi cieszkościami gedą przychodzić/ a to dla zwyczaju przeszłego cieszkiego rodzenia.

335

¶ Zaśie znamiona łacznego rodzenia, są przeciwne przerzeczonym znamionam / ă nawiecze y kthora matka pierwſze dźieci łaczno rodźiła krom boleśći / ă nawieczey wyſſzey pepka / abowiem boleśći kthore są niżey pepka przy rodzeniu / takie nicz ſkodliwe niebywaią / ă tho iże płod takowemi boleściami nie hamuie śie dłu° w żywocie, y owſſem czo richley pośpieſſa na świat.

¶ Przythym maſſ baczyć iż niewiastha ktora sobie barzo czǔie / ă miecze sobą: boleściami wielkiemi bedącz nisko około thaiemnego członku z iethą. A wſſakoſſ ona niewiasta iest przytym siły dobrey / oddychania mocznego / nieżaduſſliwego, ă ktemu dźiecie w żywocie czerstwo śie ruſſa / maſſ pewną nadźieie dobrego kończa ă pocieſſnego w cześliwem porodzeniu.

¶ Zaśie ktora niewiasta przy rodzeniu mdleie / zimne kropie nanie wystepuią / puls v rąk prętki / ă sama z dźieciecziem nie czyrstwa, Złe ă śmiertelne bywaią takowe znaki

Thu maſſ nauke y rade: iako maſſ pomagacz takiem paniam y niewiastam / kthore przerzeczone przypadłośći / z cieſſkośćiami namienionemi: przyrodzeniu dźiathek swogich miewaią.

Capitulum. 4.

KTo chcze radźić y pomagać cieſſkośćiam rodzenia Brzemiennych niewiast, maią takowi Ludźie radźić y sprawować słuſſne rząd zenie paniam brzemiennym w iedzeniu słuſſnym / ă nawiecey czterzma niedźieloma przed zlezeniem j też czasu rodzenia. Naprzod przed czasem rodzenia przez cztyrzy niedźiele: kazać śie wystrzegać wſſelkich rzeczy ſſkodliwych w iedzeniu ktore iey we zdrowiu ſſkodźiły / iako zimnych / kwasnych / gorzkich y inſſych Jeśliby śie od nich wzdźierzeć niemogła, tedy potroſſze ma pożywać A pothym iakie lekarzstwo słuſſne ma brać / albo wpiciu albo w iedzeniu / aby iey ono iedzenie rzeczi ſſkodliwey: y dźieciątku nie ſſkodźiło.

¶ Zaśie iestliby brzemienna niewiasta miała wmaciey albo w pro

gu czlonka taiemnego iakie obrażenie/to iest/wrzod/bolgczke/albo zranienie bolesne, Tedy ma być wezwan vmiejetny barwierz albo doctor: izeby przez rade mądrą przed czasem rodzenia mogla ona pani wziąć zdrowie na swe niedostathki członkow przerzeczonych. Zasie iestliby brzemienna pani miewala cżeste zatwierdzenie żywota tak iż stolcze twarde ą z ciężkoscią miewala/tedy takowa dziewiątego albo malo przed dziewiątym kxiężycem ma pożywać w iedzeniu takowych potrawek: kthoreby iey żywot miekczyly ą wolne stolcze czynily/ iako są iablka z maslem ą z czukrem smażone/ ą naprzod godzine przed inszemi karmiami iedzone/ ą potym cżystego wina bialego nie kwasnego na to sie ma napić.
Theż k temu figi poranu y na nocz po kielku iedzione/są dobre.
Takież też y węgierzkie sliwki surowe zplokane/miekczą żywot y stolcze wolne czynią. Przy tym ma sie takowa pani ktora miewa zotwierdzenie w swogim żywocie/wiarować sie ieść wypiekłych rzeczy/ogorzalych/kwasnych/cierpniączych, iako są iaycza przepiekle samy z octem/ryż twardy/iagly/ kapustha kwasna/ gruszki / y insze rzeczy zatwierdzaiącze.
Theż może być takowym paniam vczyniona Klistera z polewki kurczecia vwarzonego, alby z winney polewki, czukru albo soli wsypawszi do niey/y Instrumentem w nie wlać. Takież czopki mogą być dawane z slonin vczynione y z mydla/y z żoltku ą z solą zmieszawszy/ przespiecznie to może być czasu potrzeby przed samem zlezeniem czinione.
¶ Przitym też gdy iuż ciężka niewiasta przychodzi ku samemu porodzeniu/ tedy ma być posilona taką dobrą potrawką/ ą takież thež trunkiem dobrim wina/albo musskatelli dobrey, Konfekty rożanemi fijolkowemi/miodunczanemi/Citrinaty/ y inszemi serdecznemi rzeczami / kthoreby w sobie nie mialy kwasnosci żadney/ani zacisnienia żyl/ale odmiekczenie żywota y lekkie zagrzewanie/ ą tho iest polewka tluste kurczecia albo kapłona mlodego/z cielecia tlustego/y z miesa wolowego polewka iest dobra thakim paniam/ktemu też odwilżenie i odmiekczenie niektoremi rzeczami lekarzkiemi nizkich miesthcz, Jako są oleyki, Migdalowy/ rumienkowy/fijolkowy. Z tlustosciami/ koszemi/kaczemi/gesiemi/ ą tymi rzeczami mazać dymiona y okolo wszytkiego miestcza thaiemnego.
Wina dobrego czesto potrosse sie napijać, polewki nie barzo tluste iadać. Przed zlezeniem dziesięć dni

ma do wolney kaźnie chodźić brze-
mienna niewiaſta/ tam ſie z brudu
wierzchniego omywſzy: ma ſiedźieć
w wannie w ciepkey wodźie do ſa-
mego paſa, Kthora woda ma być
przyprawiona z temi źioly odmiek
czaiączemi, Jako ieſt, ſlaz, rumien
woniaiączy/ ogrodny wyſoki ſlaz,
roza czyrwona, z ktorey na wſiach
kmiotowny wieńcze wiią, zową ią
pokacinie Jbiſcus, k temu tez klaſć
Mercurialem (ieſt źiele w aptecze)
Noſtrzeg, ā to wſzytko źiele warźić
do wanny, y na każdi dźień na noc
miałaby ſie naparzać po pas brze-
mienna pani/ ā potym czynić ma
zanie mieſcz przerzeczonych, oleyki
y tłuſtoſciami namienionemi/ abo
wiem thym rządzeniem Naciężey
dziatki miewaiączey, ſnadość ā lek
kość znamienita ſtąd przychodźi.

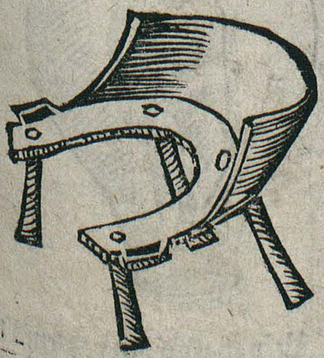
C Jeſtliby ktora pani będąc zprzi
rodzenia mdła: niemogła tak czeſte
go parzenia znoſić w wannie/ tedy
vwarzywſzy to źiele w wodźie przy
czyniwſzy lnianego naſienia/ ma-
czać w tey wodźie ciepkey gębkę al
bo chuſte/ ā czeſto przez czwierć go
dźiny/ na dymiona y na nogi/ tho
ieſt na vdy/ na biodra/ y na mieſtce
taiemne przykładać naparzaiącz/
odwilzaiącz ciało, y k temu żyły/ ā
po takowym naparzeniu w czwierć
godźiny otarſzy y oſuſzywſzi mieſt
cza mokre/ mazać zawſze przerze-
czonemi oleyki, y tłuſtoſciami koło
ſzemi/ geſiemi/ y tezkaczemi, Dy-
miona/ biodri/ krzyże, y około fort
ki wychodzenia płodu: dobrze na-
mazować, y owſzem gdi widźiſz nie
wiaſte przirodzenia barzo ſuchego
ā k temu macicże ſuchey: nieſzkodźi
y owſzem ſilną pomocz y pożythek
daie/ wpuſzczać precz do maciczę/
Takowe tłuſtoſci/ rozmoczywſzi w
tym bawełne, ā poniechać że thrzy
godźiny na mieſtczu.

C Ktemu nieſzkodźi/ y zagiſte po
żitek znamieńity czini kadzenie Am
brą/ Gallia muſcata: czyniącz na
weglu roſpalonym, ā nad tim brze
mienna pani ma ſtać, abowiem od
takiego kadzenia, drogi ſwiebodnie
ſie otwieraią/ y płod na doł bywa
nakłoniony. Przy tym czaſie przed
ſamym zlezeniem ma Pani brze-
mienna lekko pochadzać zchylaiąc
ſie czeſto ku źiemi, iakoby czo mia-
ła zbierać z źiemie/ ā potym poſta
wać y to czeſtho czynić/ abowiem
takowe rzeczy ſprawuią łacznieyſze/
y krom boleſci rodzenie. A tho
maſz nauke y ſprawowania Brze-
mienney paniey kielkiem Niedźiel
przed zlezeniem/ tak w rodzeniu: ia
ko y w inſzych lekarzſtwiech.

C Jako zaſie tego czaſu ma ſie
ſprawować kiedy iuz bolenanie z
ſtrzikaniem okolo nadolnech mieſtc
przychodzą. A iuz wilkoſci z niky

pocżną ſie okazowáć/tedy natych-
miaſt przy takowym cżaſie ma pa
ni ſiedźieć dobrą chwile,potym w-
ſtawſſy chodźić leguchno po gma-
chu albo po wſchodźie nagorę j na
dol ſtępuiącz/oddychanie ſobie źa
ciſkáiącz,á potim lekarſtwo wźiąć
takowe: ktoreby pretko á łacżno ro
dzenie ſprawowało,ktore troſſke ni
żej będźie napiſano,telko teraz gdi
iuż tym więcżey bole na nie przy-
chodzą y wilkości ſie vkazuią/ na-
tychmiaſt pani ſiedźieć ma na ta-
kawem ſtolczu:ktoriby był potemu
ſprawio ny,To ieſt aby ſie na nim
wznak troche z głową nakłoniła:
á nie prawie leżała / od źiemie nie
barzo ma być podnioſły / á w po-
śrzodku wydłubany : dla pomocży
rozmagitey.Tak ma być vcżynio-
ny:iako tu waſſ wymalowany.

Stolecz.

❡ Też przy cżaſie rodzenia,wſa-
dziwſſy niewiaſtę na ſtolecz vſłany
Ma kazać baba onym Stolczem
chwiać:na prawą j na lewą ſtronę
á ſama przed ocżyma oney paniey
ma ſiedźieć á,pilnie bacżyć iako ſie
dźiecie obracża/potym rozmocżiw
ſſy rękę w migdałowym oleyku al
bo w Liliiowym:ma ziwota popra
wowáć y z inſſemi drogami / aby
były ſprawne ku ſnadnemu poro-
(dzeniu.

❡ Też baba ma pilno wſſytko do
paniey brzemienney bacżyć/á one
vpominać y pocieſſać słowy miłe-
mi / á zwłaſſcża obiecżuiącz y tu-
ſſącz iakoby Syna miała vrodźić
Abowiem barzo rady o tym ſłyſſą
brzemiennepanie. Zaſie radźić aby
dychanie wſobie zadźierżawała co
by mogła namięcżey y na dłużey,
Potym ma iey żywot po wierzchu
pepka ſtatecżnie á lekko ściſkać/a-
bowiem takie ściſkanie żywota:na
doł płod zpycha/á ku richłemu po
rodzeniu dopomaga.

❡ Theż w tym ma być baba ro-
ſtropna:aby paniey rodzącżey nie-
przynekała w pracżowanie wielkie
przed cżaſem nizli ſie dźiecie ku wy
ſſciu wydaie/ale gdy iuż dobrze po
bacży że ſie dźiecie pokuſſa/tedy w
ten cżas ma pani brzemienna pra-
cżowáć/kichać,á cżo namięcżey ſo
bie k temu pomagać. A thak przed

czasem nievstanie w swoiey pracży

¶ Gdi iuż bedzie w rodzeniu, tak że pocznie sie łożysko vkazować w ktorim dziecie leży w żiwocie/ znak że dziecie blisko iest, ą tak iesli ono Łożysko nie może być rychło przerwane samo przez sie, baba natichmiast paznogty swemi ma ono znienagła drapiąć: roztargnąć, albo wyciągnąwszi troche miedzy palce wziąwszy: nożyczkami albo nożem rozerznąć one błonke/ zą czym poplyną wilgotnosci/ ą potym snadnie płod wynidzie.

¶ Też iestliby sie przygodziło dobrze przed czasem: iżby łożisko było roztargnione/ z ktoreⁱ by wszitki wilkosci wypłynęły/ ą płod by sie nie pospieszał khu wysciu: dla suchosci drogi/ tedy ma baba wziąć oley ku Lilijowego/ alko choć samey oliwy/ y wlać ciepło na miestcze/ ą wszakosz iaie wszytko/ to iesth białek z żołtkiem barzo dobrze k temu służy tam na miestce wpuscić: dla odwilżenia drogi, aby tim snadniey płod wychodzić mogł. Kichanie przitim ma być czyniono.

¶ Zasie iesli dziecie iest tłuste, albo głowy wielkiey, tak iż sie głowa zapiera ą nie może richło wynidz, ma baba pomagać: mażąc oleykiem Migdałowym/ albo Lilijowym około wszędy rozcieraiąc z lekuchno. A to masz obyczay przyrodzonego ą słusznego rodzenia: iako tu na tey figurze widzisz wyrażono

¶ Tu zasie widzisz niesłuszny obyczaj rodzenia: naprzod nogami sciągnąwszy rączki ku vdzikom: tak iako tu na figurze wymalowaney widzisz.

¶ Przy thakowym rodzeniu ma baba wielką pilność y pracą miec

mazac rączki y ramionka z plecźo ma dzieciecźemi/ a tak z matki wyciągać izby rączki przy vdzikoch leżaly.

Aczkolwiek by było daleko lepiey by k temu mogla baba przydz aby takowe dziecie ktore sie nogami vkaże/ izeby ie zasie w żywoth matki wetkala: iestliby moglo być aże do samego pepka nogami, a potym brzemienney niewieście kazać wznak sie nachylać, Abowiem tim sposobem dziecigtko sie glową ku wyściu obraca/ a tak slusznym obyczaiem iako y pierwiey bedzie rodzenie.

Tez gdyby tym obyczaiem/ to iesth nogami a recze ku gorze podniosszy: iako tu masz wymalowano: przygodziło sie rodzenie.

Przy thakowym rodzeniu ma baba pilnośći przyłożyć izeby rączki dziecięcze nadol mogla przychylać/ albo izeby mogla wszythko dziecie slusznym obyczaiem nawrocić, Iestliby tego vczynić a k temu snadnie przydz nie mogla/ tedy iuż tak niechay gdzie nozkami/ rączki przychylaiąc do vd[z]ikow/ iestliby też nie mogla rączek nachylić/ tedy iuż thak związawszy nozki rowno chusteczką miekką: pomagać leguchno wyciągaiąc z żywota aże do końca. Iest thakie rodzenie barzo cieszkie. Ze thez szkodliwsze być nie może nad nie.

Bywa thez nieslusżne rodzenie tym obyczaiem: iże dziecie vda sie nogami ku wyściu z żywota: iedną nogą vkazuiąc sie z żywotha/ a drugą noge w żywocie zostawiwszy albo ku gorze podniosszy: tak iako masz figure wymalowaną.

A tak w takiey przygodzie ma

pani rodzącza na grzbiet/tho iesth wznak sie nakłonić / iżeby głową była ku ziemi ă nagami ku gorze, A gdy iuż w takowym leżeniu bedzie, Natychmiasth baba omywszy palcze w Lilijowym / albo w Migdałowym oleyku/albo też w prostey oliwie: Ma leguchno nogę ktorą sie dziecie poczeło rodzić: zasie w matkę wepchnąć. A potym matkę onego dziecięcia chwiać j rusżać na tę, y na owę stronę/iże tym chwianiem dzieciątko zasie głowąsie ku rodzeniu obroci. A gdy tu sżczęscie za thakową sprawą przydzie/ ma ona pani zasię siedzieć na stołczu: iako y pierwiey/ ă k themu sie czo nalepiey mieć aby porodzić mogła. Jeśliżeby tą radą/ to iest rusżaniem/chwianiem y przewraczaniem matki: dziecie głową niemogło ku rodzeniu przydz/ tedy baba ma z pilnoscią o thym praczować iżby mogła one drugą nożkę naciągnąć/iżeby tak z przytulonemi rączkami do vdzikow mogła dzieciątko z żywota wziąć.

Jeśliby sie trafiło, Jako sie to przygadza: iżeby dziecie bokiem sie ku rodzeniu miało: tak iako thu na Figurze wymalowane widzisz/ tedy przysłusza na vmiejetną babę, aby około tego tak postępowała, iżeby dziecie ono leguchno (omazawszy sobie rękę w iakim oleyku/ albo w tłustosci) nawodziła / naciągaiącz głowkę na doł.

¶ Albo zasie izby sie przygodziło rodzenie dzieciątka nogami rozłożonemi szyrokoko: iako tu w Figurze malowaney widzisz, Tedy baba ma z pilnoscią noszki w kupke stulać/ ă tego zawsze strzedz izby rączki były przi vdzikoch, ă tak ma dziecię nogami brać.

¶ Thez gdyby sie przytrafiło kolankami obiema dziecieciu sie rodzić/ tak iako masz w figurze wymalowano/ tedy baba ma sie około tego starać, izeby noszki dzieciece naciągnąć ă rozprościć/ ă iuz thak nogami niechay bierze dziecie/ iako y pierwiey masz nauke wyszey napisaną.

¶ Zasie iestli by sie przygodziło rodzenie iedną reką: iako tu w malowaniu widzisz, Tedy baba omoczywszy reke w migdałowym oleyku/ albo w kokoszey tłustosci: ma ono dziecie nazad w żywoth za ramiona tąwszy: wpychać czo nadaley może, A potym iako może nalepiey ă napilniey przytulić rączke ku bokowi dzieciecżemu/ ă thakże głowke prosto ku rodzeniu nawodzić. Jestlizeby tego do wieść niemogła/ izby rączki do boku nie przytuliła/ Tedy ma niewiaste one wznak głową nadoł ă nogami ku gorze z stołka nawrociwszy: położić A potym wetkawszi w żywoth dziecie/ ma ruszać niewiastą y na te y na owe strone/ takiesz żiwotem iey Abowiem takową sprawą/ barzo rado dziecie głową ku dołowi słusznym obyczaiem sie obracża. Na-

koniecz potym kazać oney Paniey na stolczu siedzieć a z nowotku fortuny w rodzeniu pokusić.

¶ Trafuie sie thez w porodzeniu iż dziecie obiema rekoma pocznie sie rodzić: iako tu widziß wymalowano. W thakiey przigodzie baba niechay zasie wzad dziecie iąwßy zaramionka: wroci. A potym vga dziaiącz/ pierwey iedne, potym drugą reke ku boczkom ma przytulać, To vczynimßy/ ma kazać aby sie pokußala ona pani ku porodzeniu.

¶ Trafuie sie też zadkiem rodzenie. A gdy takie baba obaczy rodzenie/ ma z nienagla rekami dziecie ono nawraczać/ izby noßkami mogło wynidz/ a iestliby mogla glową na doł obrocić: ma sie o to pokußać. Abowiem by snadnieyße a prawie przyrodzone wedlug pospolitego biegu: rodzenie było.

¶ Zasie kiedyby sie przygodziło nakrzywiwßy głowe ku piersiam: ßiią sie dziecie vkazało/ tedy baba ma reke (omazaną iaką tłustością) Leguchno głowke nawodzić/ iżeby tym prościey iako sie godzi: dziecią ko sie rodziło.

pierśiami / Recze y nogi ku gorze
podniosßy/ iako ku obrazek wyma
lowany, vmiecietna baba welustosći
omoczywßi reke: ma leguchno stro
ną reke włożyć/ ā tam dźiecie slu-
ßnie nawodźić, Jestliby reki w nie-
wiaste w prawić nie mogla / tedy
iako może te strone ktorą dźiecie
bliżey progu albo fortki leży: ku wy
ßciu nawodźić/ A wßakoż by mo-
gla glowe ku dolowi obroćić / by-
laby rzecz obudwu barzo dobra.

Też iestliby wespołek nogami
y rekami dźiecie chciało sie vrodźić
iako na tym malowaniu widźiß,
Tedy baba reką ma nogi dźiecięce
ku gorze wpychać/ ā glowe na dol
spußczać/ ā tak ku slußnemu rodźe
niu dźiecigtko sprawić.

Przygadza sie też bliźnięta ra-
zem nogami chcieć naswiat wy cho
dźić, Jestli obie te dźieci glowami sie
obrocą, Tedy baba iedno naprzod
czo napilniey ma brać/ A pothym
zasie drugie ma wynosić z żywota.

Też gdyby sie przygodźiło ta-
kowe rodźenie, To iest brzuchem ā

¶ Jestli nogami na dol przydą/ Tedy takież po iednemu ma wywodzić: wyższey obyczaiem namienionym.

¶ Takież gdyby sie trafiło dwoie dzieci razem sie rodzące, tak iże iedno pierwey nogami/ ă drugie głową przychodzi, Tedy tymże obyczaiem ma pierwiey iedno/ potym drugie według nauki wyższey napisaney: wywodzić/ thak iże iestliby mogła pierwiey wywieść to dziecie ktore głową nadoł sie obrociło. Po thym zasie ono drugie może wepchnąwszi w żiwot y matke wznak przewrociwszy na gore nogami, chwiać iżeby sie y drugie dziecie mogło głową na doł obrocić/ tak wszytko czyniącz: Jako masz wyższey napisaną nauke. K themu mazać około oleyki namienionemi albo kokoszemi/ kaczemi tłustościami/ ă nawieczey iesthliby ona niewiasta miała iaką rane/ albo wspadline około członku/ albo wnątrz bolączą / tedy tym wieczey oleyki, Migdałowym, fijołkowym y Lilijowym ma być ono miestcze około namazowano/ aby wychodzący płod z żywota nieczynił tako wielkiey boleści.. Zasie iesthliby k temu barzo thłusta albo ciałem zbytnie była obłożona niewiastha Tedyby snadniey takowey na liczo leżeć nakolanoch. Abowiem richley y z mnieyszą cieszkością porodzi.

Lekarzstwa ktorich pożywanie: czyni lekkie rodzenie.

NAprzod iest przednieysze lekarzstwo: slusne posadzenie rodzączey paniey na stolczu: k temu vczynione / Ktora sie wznak ma dobrze siedząc na stolczu nakłonić. Przi tym czasu zimnego: w ciepłą wolno izbe ma być w wiedziona ku rodzeniu niewiasta. Lecie zasie barzo gorączych dni / nie ma być bronion lekki wiatr / z ktoregoby mogła ochłodzenie mieć. Przy tym thez kichanie ma być / pieprzem albo czemierzycą tartą na proch czyniono: w nos w strzyknąwszy. Ktemu baba ma pilno pilnować czo przysłusza ku łacznemu porodzeniu: nie opusczaiącz / iako iest macicze y niżey około taiemnego członku / oleyki / masciami: mazać y thez kadzić thakowym kadzeniem / ktore k temu iey barzo pomoczne.

Mazanie około nizkiego członku.

WEzmi gęsiey tłustosci Lot. Oleyku Lilijowego troche wieczey łotu. Szafranu trosske tartego. Pizma barzo mało. Ty rzeczy wszytki spolem zmiesay / ā tym macicze y około nadolnego miestcza mazy ciepło.

¶ Jestliby ta masć nie sprosciła rodzączey niewiasty. Tedy vczyń kadzenie tym obyczaiem. Wezmi mirri / galbanu, Castoreum / każdego z nich potrossze / ā starłszy na miałki proch: z wołową żołcią zmiesay / ā vczyń z teytho massy piłuły, iako laskowy orzech miąssze, Potym iedne włożywszy na wegle: okadz niewiaste albo panią włożywszy pod nie.

Drugie kadzenie k temusz.

WEzmi siarki żołtey / mirri / rubeetinctorum / galbanu / opoponaku / każdego z nich rowno czo złoty zaważy / albo chczeszli możesz wieczey. Starłszy ty rzeczy na proch z żołcią kwołową vczyń piłuły: iako y pierwsze / ā iedne włożywszy na wegle: o adzać panią ktora nie może porodzić

¶ Też ktemuß okadzenie kaynem gołębiem/ albo kaynem iaſtrzębiem przyłożywßy Apoponakum: barzo wſpomaga.

¶ Też barzo pomaga ku richłemu porodzeniu. Wziąć ruty iarey: wyciſnąć z niey ſok. A w onym ſoku bawełne rozmoczyć dobrze/ y włożyć tam w forte.

¶ Też weźmi czemierzycze korzeń/ k temu Apoponacum ſtarłßy ie na gruby proch/ pothym vwikławßy w bawełne: wpuſć tham w nadolne mieſtcze. Abowiem nietelko żywy płod z matki / ale y vmarły wycią=gnie to lekarzſtwo.

¶ Też Aſſafetida/ tak wiele iey wziąć iako ieſt ziarno tatarczane, Caſtoreum czo poł złotego waży/ albo troche wieczey, ſtarłßy ty rzeczy na proch / potym z winem ă z wodą rozmąć/ ă cieplo paniey dać wypić. Pomaga ku richłemu ă lekkiemu porodzeniu.

¶ Też ſam Czynamon z winem dobrem pity/ barzo pomaga.

¶ Też Aſſa fetida/ z kaſſiią lignea weſpołek na proch ſtarłßy / ă czo poł dragmy zaważy/ day z winem dobrem cieplo wypić

¶ Takież Ibiſcus/ to ieſt Roża ogrodna: ktora wyſoko roſcie na pre toch/ kmiotowny wieńcze z niey miewaią: Z wodą vwarzona ă cieplo niewieſcie przed porodzeniem ku piciu dana, Niewymownie pobudza ă czyni richłe porodzenie. Nie ßkodzi też brzemienney paniey w they rozy czeſto przed zlężeniem naparzać ſie w wannie.

Piłuły: Czyniącze richłe porodzenie.

WEźmi Czynamonu dobrego/ Szawiny/ każde° z nich tak wiele czo dwie dragmie zaważą/ k temu przyweźmi Caſſiă ligneam połtori dragmy/ mirri/ ariſtologie rotunde / Coſti amari/ każdego z nich po iedney dragmie, Storacis liquide poł dragmy, Opium dwanaſcie ziarnek/ Z tych rzeczy wypiſawßy: poſli do Apteki izby vczyniono piłuły z bylicżową wodką/ tak wielkie czo by każda ważyła z połtori dragmy. Dayże iedną piłułkę paniey ktora iuż ma porodzić: z ſtarem winem wypić rozmąciwßy, Znamienitą pomocz od tego weźmie.

¶ Też ßafran z winem dobrim / czo poł dragmy ważyć będzie: dany ku piciu/ barzo pomaga.

¶ Też weźmi ßawiny dwie dragmie/asse fetide/armoniaci/rubeetin ctorum/każdego z nich po połowiczy dragmy/każy z thego vczynić pikuły/ă czo połtora złotegoważy z winem paniey dla richłego porodzenia ciepło day wypić: gdy na nie czas przychodźi.

¶ Też weźmi Aristologie longe/to iest kokornaku/pieprzu/mirri/każdego z nich romno czo połtora złotego ważý/starkßy ty rzeczy na proch vczyń z winem pikuły: każda ma w sobie dragme mieć/ă potym iedne z winem/albo stą wodą w k toreyby były Lupini warzone/ day paniey przed samym porodzeniem wypić, Niepodobnie iest k temu vżytheczne lekarzstwo/że nie telko żiwy ale y vmarły płod snadnie zatim wychodźi.

Drugie pikuły silney pomoczy.

Weźmi Mirri/Castorei/storacis/ każde° z nich czo dragme zaważy/starkßy thy reczy na proch z przesnym miodem/vczyń pikuły tak wielkie iako iest laskowy orzech / ă pothym day paniey czo dwie dragmie zaważi z winem dobrem przed zlezeniem, Nad inße lekarzstwa iest to pomoczne.
Aczkolwiek iest inßych wiele lekarzstw ku pomoczy richłego porodzenia Ale tu iedno doswiadczone lekarzstwa są wypisane.

Nauka iako Secundina/tho iest Łożysko: ma byc snadnie wyjęto/gdyby samo wynidź niechciało.

Secundina/to iest Łożysko, Jest rzecz świadoma wßytkiem babam y paniam rodzączym/pospolicie z dźieciątkiem wychodźi/albo po dźieciecziu richło, A wßakoß trafuie sie czesto iż po porodzeniu zostaie ta błonka w żywocie/ă tho dla rożmagitych przyczyn. Naprzod dla spraczowania y zemdlenia niewiasty przy rodzeniu. Drugie dla moczńego przyrosćienia ku żywotu. Trzecie dla wyniszczenia wßitkich wilkosci z ciała przy rodzeniu dźieciątka.
¶ Cżwarte dla napuchnienia j skurczenia od bolow wielkich miesthcza nadolnego/ă ty przyczyny przeßkadzaią wyßciu snadnemu Łożiska z paniey po porodzeniu.

342

Gdzież więcz cieżkie niemoczy na one niewiaste w ktorey bedzie zatrzymana Secundina: przychodzą, Jako zaduszenie maciczę/ dychawicza mdłości wielkie/ ă to dla prochnienia y zagniłości iey/ skąd dymy/ pari cieszkiey woniey ku gorze sie podnoszą/ ă tak sercze/ głowe y piersi zarażaią niewieście/ skąd często kroć o żywot takowe niewiasty przychodzą. A dla tego ma około tego baba praczować/ aby temu słuszną pomoc bez omieszkania rostropną/ ă vżyteczną dać mogła.

A to tymi obyczaymi.

¶ Naprzod iestli to zadzierżenie łożyska iest dla zeszcia siły/ ktorey przi rodzeniu zbyła niewiasta, Ma być posilona godnem iedzeniem y piciem posilaiączym, Jako polewkami winnemi z żołtki iaiecznemi vczynione. Takież z kapłona tłustego polewka y mieso tego/ y mieso przepiorcze, kuropatw/ y inszych ptakow smacznych/ ktore rzeczy tuczą ă richło posilaią mdłego człowieka. Takież wino dobre/ muszkatella dana częstho po trossze ku piciu: ma być w zwyczaiu. Zasie iestliby thakowe trudne zbycie łożyska było z strony napuchnienia tam tego nadolnego miestca Tedy ma baba mazać y odwilżać oleyki/ migdałowym/ Leliiowym/ stolkowym/ y inszemi tłustościami, Jako gesią/ kaczą wszedy około/ y tam wnątrz miestcza napuchłego. A potym dać pić iałowiecz z winem ciepło/ takież galbanum starłszy na proch dać pić z winem. Takież boże drzewko/ z poleiem/ w winie vwarzywszy/ ă to wino dać pić. Wyrzucą moczńie ty rzeczy Łożysko nie odbyte.

¶ Też iest rzecz pożyteczna y barzo dobra naparzać leguchno napuchłe miestcze/ vwarzywszy/ słaz/ barszcz/ rożą ogrodną/ ktorą Ibiscusową/ rumienku k nim przyczyniwszy / ă w thym maczać gebke albo chuste ă przykładać na miestcze spuchłe.

¶ Thakież woda w ktoreyby otreby wrzały/ ciepło spuchłe miestcze naparzać: pomaga. Y worek vczyniwszy mały nasypawszy weń otrąb pszenicznych / ă przywarzywszy w wodzie onego woreczku/ przykładay na spuchłe miestcze.

¶ Zasie iestliby Łożysko mocznie przylneło ku maciczy, tak żeby łacno odstać nie mogło/ Tedy w takiey przygodzie ma być wolne parzenie czynione/ z siarki/ z bluszczu z rzezuchy vwarziwszy w wodzie/ ă potym chuście maczaiącz/ naparzać nizey pępka maciczę.

¶ K temu też czynić kadzenie woniaiączemi rzeczami/ iżeby wonia

do noſa oney niewiaſty nieprzichodzila A to ſą thy rzeczy, Ambra piz-
mo/Timiana/gallia muſcata, tych rzeczy potroſſze wziąwſzy wſzitkich
albo dwoiey wlożić nawegle / opaſawſzy niewiaſte wlozić podnie aby
dim wnie ſzedl nadolnem mieſtcem. A zaſie przy tym rzeczi przikrey wo
niey, ſmrodliwe ku noſowi maią być przykladane, Jako ieſt w Aptecze
aſſafetida, Caſtoreū/wloſy człowiecze, piorka pawie palone podnoſem.
¶ Też niewiaſta ktora nie może łożiſka zbyć, ma być nadole okadzona
rogiem znogy oſley/aczkolwiek przikra wonia, ale taiemną ſprzirodze-
nia ma moc wyciągać/ nietelko łożiſko: ale y plod vmarly z żiwota.
¶ Przitakowych lekarzſtwiech ma ſie niewiaſta ſprawować pomaga-
iąc ſobie ſama: nie inaczey iedno iako y przi rodzeniu dzieciecia/to ieſt
zadusżaiąć w ſobie oddech vſtha y nos mocznie zatulaiąć ſcikaiąć ſie y
k temu pieprzem tluczonem kichanie czyniąc.
¶ Zaſie gdy by ſie niecżo łożiſka zniewiaſty vkazowalo/ tedy ma ba
ba lekko rekamy wyczięgać ă ſtrzedz y vgadzać że by ſie nie przerwalo,
Jeſtliby rozumiala baba iżby za ciągnieniem miala ſie zerwać ta blon
ka/tedy niema cziągnąć: ale v vdu nicią albo iedwabnem ſznurem v
wiezać niebarzo moczno: any też nazbyt ſlabo/ă to dla tego aby ſie nie
zerwala albo niewykielzla/tedy pothym ma niewieſczie kichanie czinić
pieprzu w nos wpuſciwſzy/y zaſie pothim pociągać onego łożiſka y na
te y na owe ſtrone chwieiąć aby ſie tak moglo wychwiać y wyciągnąć
ă ſtrzedz żeby takiem mocznem cziągnieniem nieurwala oneº, albo y in
ſzych wnetrzich członkow: nieobrazila.
¶ Jeſtly by zathakowem dlugiem nieodbiciem thego łożiſka niewia-
ſta ona bole wielkie wglowie y ktemu cieſzkoſci w pierſiach miala/tedy
takowey paniey maią być dawane rzeczy poſilaiące glowe y pierſi, iako
ſą rzeczi z apteki. Naprzod Dijambra/dijamuſcus/Dijamargariton,
y inſe rzeczy poſilaiące żołądek, Jako dijagalanga/albo ſąm Galgąn.
Cinamon ſtarlſzi z dobrem winem dać pić.
¶ Jeſcże maſz lekarzſtwo nieposſpolite dla odſtania j ſnadnego wyſzcia
tego to łożiſka/ ktore tym obiczaiem ma być ſprawione. Weźmi Ruty
Szanty, Bożegodrzewka/bylicze, każdego z nich po garſci dobrey ato
ciele z ſiekawſzi albo ſtlukſzi w możdżerzu: włoż do garnca, ktori garniec
zaſzpuntuy y warż zgodzine, aby ona woda wywrzala do wiethſzey polo
wicy, potim vczyń na ſamym wirzchu onego garncza dziurke / ă wley

w on garniecz olepku Lilijowego/ z białey Lilijey vczynionego: z kielko naſcie łyżek, Tedy poſadziwßy one niewiaſtę na ſtołku: włoż on garniec pod nie, Thym obyczaiem: vczyniwßy pißczałkę dziurawą/ włoż ieden koniecz w dziurę onego garncza/ ā drugi koniecz ma byc̄ wpußczon do maciczę oney niewiaſty/ y także podłożywßy troche węgla rozpalonego pod on garniecz: aby para ßła z onego garncza oną pißczałką w macicze/ bowiem niepodobnie, znamienicie ieſt na to vżyteczne lekarzſtwo Jedno zgodzinę ma ona pani tak nad onym garnczem ſiedzieć: biorąc one parę w ſię/ czyſcie ze wßech ſtron okriwßy ſię chuſtami.

Nakoniecz ieſtliby za takowemi rozmaytemi pomoczami: niemogła onego łożyſka pozbyc̄, Tedy iuż dac̄ wßytkiemu pokoy/ owa tak ſą ma Secundina ognije/ ā potym tak ogniwßy: precz wyplynie, Poſiłania nie opußczaiącz/ aby niewiaſta ona nie vſtała: dla boleſci y mdłoſci/ ktore muſzą byc̄ dla ſmrodu onych zagniłoſci.

Tu zaſię maß baczyc/ y wiedziec rozmagithe traſunki y przygody: kthore przy rodzeniu/ y po porodzeniu na niewiaſthy: przychodzą/ Y zaſię kthoremi lekarzſtwy mają byc oddalone/ albo leczone.

Częſto kroc̄ po porodzeniu/ albo po złeżeniu: wpadaią niewiaſty w rozmagite niemoczy, Jako w febri w gorączę/ w puchliny ciała/ w boleſci żywota/ y w poruſzenie z mieſtcza przirodzonego maciczę. A tych niemoczy namienionych żadna inßa nie ieſt przyczyna, Jedno nie dobre ā niedaſtateczne czyſcienie po złezeniu niewiaſty oney, Y zaſię tez dla wielkiey mdłoſci: ktora przychodzi na taką niewiaſtę/ z zbytniego bycia albo płynienia wilkoſci po złeżeniu. Tez dla obrażenia/ zgnieczienia/ albo zranienia maciczę / albo inßych mieſtcz około maciczę. A dla tego ieſtliby niewiaſta po złeżeniu niedobrze ſię czyſciła/ tedy takich rzeczy ma pożywac̄: ktore thakowem rzeczjam przysłużaią: Jako ſą rozmagite lekarzſtwa w piciu/ albo w okadzeniu/ albo w vmywaniu nog/ albo w mazaniu/ albo kthoremi kolwiek inßemi obyczaymi k temu dopomagac̄. A wßakże poſpolite ā zwy

Zayne lekarzstwa przislußaią k temu takowe: ktore też vrine wypądzaią
ä żyly czyscią/drogi żylne y inßych czlonkow: otwieraią rozßyrzaiącz,
Jako iest bylicza/kopytnik/ßawina/poley/piotrußka/Trzybula (ziele
iest) hanyż/wloski kopr/iakowiecz/ruta/bobek/wielka ozanka/kozlek,
Cinamon/czyrwona lebiodka/ y inße rzeczy ä zwlaßcza ty namienio
ne ziolka: tak vrine iako y ty rzeczy miesieczne bialych glow : mocznie
porußaią ku wyßciu, A wßakoß przy dawaniu takich rzeczy: prosty czlo
wiek wßytkiego baczyć nie może/ aby thy rzeczy zbytnie nie zapalily,
Ma żądać pomocy doctorowskiey, aby rzecz tym przespiecznieyßa byla
¶ K temu też/ To iest pobużednie rzeczy przyrodzonych/bańki siekane po nizeydymion na obudwu nogu, są pomoczne.
¶ Y też oczyma slonych rib/albo kopyty końskiemi: nadolne miestcze raz y dwa okadzić/mocznie porußa bialem glowam swoie rzecz.
¶ Jestliby za temi pomoczami ona niewiasta nie mogla ku swoiem rzeczam iako sie godzi: przydz, Thedy ma zaphene pod kostką zaciąć/ ä to ma czynić iestliby mocz ä sila iey mogla znosić/ abowiem tha żyla nawieczey takowe rzeczy porußa y przyciąga.
¶ Też w febrze, ktora z niedobrego bycia z swych rzeczy: na takowe niewiasty przychodzi/vpusciwßy krwie z zafeny, ma sie takowa pani napiiać Tizanny/w ktoreyby byla tatarka czyrwona vwarzona/ albo serwatke kozią w miasto piwa, Abowiem to picie gorączke mdli/y k temu rzeczy przyrodzone ku wyßciu porußa.
¶ Zasie iestli po zlezeniu niewiasta puchnie/thedy ma być czyrwona tatarka w wodzie warzona/z kminem kramnym/ä tey sie ma napijać (czesto.
¶ Theż iestli po porodzeniu darcie z bolenim w żywocie będzie miala niewiasta/albo okolo dymion w maciczy/tedy ma być parzenie na takowe rzeczy: czyniono, Z slazu/z rożey kmieczey/ ktorą Ibiscus zową Fenum grecum/rumien/kmin/vwarzywßy ty rzeczy w wodzie/ä ma czaiącz w tym gębke albo chuste/przykladay na macicze, A po thakowem parzeniu otarlßy miestcze: namazuy oleykiem Migdalowym/albo rumienkowym.
¶ Też ktemuß weźmi rumienkowych glowek/Lnianych glowek/każdego z nich czterzy garzści/wloż ie w plocienny worek ä vwarz w wodzie/przykladayże gi na miestcze bolące.
¶ Też z poltora ziarna pßenicznego: weźmi piżma /ä rozmąciwßy w

344

winie/ă day ciepło paniey ktora ma darcie w maciczy: wypić/ barzo po
¶ Tez upiec w popiele kielko cebul, ă potim ie stłucz ă zmasłem (maga
maiowem zmieszay/ tak iż bedzie z onego plastr/ kthori na macicze cie-
pło przyłoż. Potym białem kadzidłem nadolne strony okadz.
¶ Zasie gdyby niewiasta po porodzeniu miała bolenie z strzekaniem
w krzyżu y w bodrach/ tedy masz wziąć/ rummu/ ślazu, każdego po garz
ści/ piołynu/ bożegodrzewka/ byliczie/ każdego z nich po dwu garzści, Ci
namonu/ orzechu muszkatowego starkszy grubo/ poł łota każdego/ thy
rzeczy wszythki w garniecz włożywszy: warz w wodzie z poł godziny/ ă
potym gebke rozmoczywszy albo chuste/ ciepło czesto na krzize y na bio
drz: przikładay. Potym naparzeniu, Weźmi oleiek Lilijowy, nardowy,
każdego rowno po vncigi/ zmieszay społem, A zagrzawszy po naparze-
niu w czwierć godziny: namazy krzyże y biodra. Albo vczyń takową v-
żyteczną masć. Weźmi oleyku rumienkowego/ swoystiego kopru/ każ-
dego z nich po vncigi/ oleyku Lilijowego połtori vncije, wosku dwie dra
gmie/ rozpusciwszy wosk wley oleyki ă społem zmieszay: iż bedzie masć,
A tym namazuy krzyże y biodra. Niepospolitey iest pomoczy.
¶ Przy tym masz baczyć Jestli po zleżeniu zbytnie wilkosci z niewia-
sthy odchodzą, A z tąd mdłosć y bolesci sie mnożą: niezno siste, Thedy
masz baczyć z ktorey przyczyny takowe rzeczy szkodliwe przichodzą. Po
znawszy: łacżniey temu poradzisz. A wszakosz pospolicie z takowych przy
czyn ty rzeczy na niewiasty przychodzą. Naprzod z obphitosci krwie we
wszytkiem ciele oney niewiasty z przyrodzenia.
¶ Wtore dla subtelnosci y cienkosci krwie: ktora niemoże sie w ciele zo
stać/ ale płynie na dołku maciczy.
¶ Trzecie dla szyrokosci y wielkosci żył/ ktore tym obphiciey krew z sie
bie wypuszczaią.
¶ Czwarte dla mdłosci macicze y takiesz żył, ktore oboie członki krwie
w sobie zadzierżeć nie mogą/ ale ią swiebodnie opuszczaią.
¶ Piąte dla grubosci y z cisnienia ciała/ abowiem zcisnione w dziu-
reczkach ciało/ ani potu/ ani pari z siebie: nie wypuszcza / ă tak thy rze-
czy bedącz zamknione/ wilkosci sie z nich tym wieczey mnożą/ z ktorich
obphitosć przyrodzonych rzeczy nad obyczay: wypływa.
¶ Szoste też bywa zbytek takowych rzeczy/ z otworzenia Emoroid
w maciczy.
¶ Siodme przychodzi z zranienia y z rospadłosci macicze.

¶ Osme dla wielkiey cięszkosci matki albo niewiasty oney/ ktora miała w rodzenu/ a tym sie wszytka z targała.

A przeto gdyż tak wiele a rozmagitych przyczyn iest, zbytniego bycia rzeczy miesięcznych na niewiaste po porodzeniu. Niemaią w takich przygodach panie y niewiasty sromieźliwe być, Ale według dostatku swego maią lekarzkiey/ to iesth Doctorowskiey rady y pomoczy oznaymiwszy skutecznie przyczyne niemoczy: vżywać. Abowiem doctor mądri richley może obaczywszy przyczyne sam swoią bacznosci: vżytecznie poradzić, y lekarzstwa naprzeciwko takiey niemoczy dać.

¶ Aczkolwiek rozmagite naprzeciwko tey niemoczy, To iest zbytniemu płynieniu rzeczy przyrodzonych: są lekarzstwa. Jako lektwarze, konfecty/ trociszki/ syropy/ prochy/ klisteri/ wonie/ kurzenia/ maczania/ plastri/ masci. O ktorich takowych rzeczach: niewiasty vmieietne/ maią vmieietne doswiadczenia. A wszakoż też tu o nich oznaymuie.

Pierwsza rzecz stanowienia zbytek takowych rzeczi: Jest wiązanie kraykami albo recznikami recze nad łokćmi na dło[illegible]: nog niczym nie wiązacz. Potym wziąwszy bańke szyroką albo garnek: pod piersiami przystawić mocznie: nie siekaiącz puszczadłkem, Zasie chuste w mocznym occie rozmoczywszy: przyłożyć na pepek albo niżey pepka. A k temu wziąwszy Sanguinem draconis, Bolum armenum (z apteki) kamienia Ematites / każdego znich po trosze czo dragme zaważy/ zetrzy ty rzeczy na proch/ a z szczarnem winem albo z octem rozmaciwszy: omocz w tym switek bawełny/ a każ precz do macicze włożyć, Zastanowisz tym obyczaiem biegunke miesięczną oney niewiasty.

Plastr k temusz barzo doswiadczony.

Weźmi lapidis Emantitis (kamień iest) boli armeni (ziemia iest) każdego z nich poł łota/ Sanguis draconis (krew iest) dwie dragmie/ karabe/ to iest bursztynu/ czaszek żołędziowych/ orzechu Cipresowego/ Balaustie/ każdego z nich po dragmie/ Zużelicze żelaźney połthory dragmy/ Terpentyny/ y sosnowej smoły/ rowno: czo bedzie ku plastrowemu vczynieniu trzeba, Ty wszitki rzeczy miałko stłukszy (w aptecze) day plastr vczynić twardy/ ktorego vżyway przykładaiącz poniżey pepka, Znamienicie stanowi swoie rzeczy i Możesz gi białki iaiecznemi roztworzyć: iestli bedzie twardy.

Masć k temu też wyborna.

WEzmi oleyku Mirtowego/rożanego/każdeo z nich po pią ci vncijach/burßtynu/kosci tarthey albo pilowaney Slo niowey/rogu pilowanego v kozla/koralu czyrwonego/ter re sigilate/to iest glinki czyrwoney/kadzidla białeo, każdeo z nich dwie dragmie albo trzy/wosku białego/ze dwie vncije. Ty wßyt ki rzeczy na miałki stlukßi proch z oleyki/ a z rozpußczonym na ogniu woskiem: zpuść, A z thego bedzieß miała barzo dobrą a doswiadczoną masć/ktorą poniżey pępka macice y dymiona y krzyże poranu y na noc (namazuy.

Wanna barzo pomoczna na ty rzeczy.

WEzmi czaßek żoledzowych miske dobrą/gallasu/samego żoledziu wyłupioneo/ßczotki ziela/każdego z nich po dwie garzsci, Ty wßytki rzeczy na proch starkßy/ a ktore nie mogą być starte/tedy ie skraiać/ a z deßczową wodą vwarz, ą w they wodzie cieplhey ma ona pani chora siedzieć zgodzine albo wie czey: po samy pas.

Też k temuß trocißki z burzßtynu (w aptecze vmyslnie dzialaią) co dwie dragmie zaważy/z babczaną wodką cieplo na nocz ma ona niewiasta wypić.

Jestliby też przy porodzeniu z czyniły sie iakie rany albo rozpadliny w maciczy, Tedy sok wycisniony z iagod psinkowych z rożanym oleykiem zmießany: ma być tam w macicze bawełne w tym rozmoczßy: pußczany. Albo weźmi białek iaieczny/mleka niewiesciego z lyßke, soku z kurzey nogi ziela, Ty wßytki rzeczy zmießawßy: wpuść na bawełnie w macicze chorą a bolącą.

Też sie przygadza: iż ielito w stolczu wychodzi z niewiasty rodzączey.

NA to. Weźmi gallusu/orzechy Cipresowe(z apteki)burztynu/mastyki/Kadzidla/ Sanguinis draconis/kazdego po trosse, Vwarz ty rzeczy przetlukszy w wodzie/ a tą wodą omyway/albo maczay ielito wyszle z niewiasty, Omywszy dobrze: palonym prochem z rogu ieleniego posypuy ielito wyszle/a tak natychmiast w niewiaste wetkay.

Jestli ielitho spuchlo/tedy maslo w cieplym winie rozpusciwszy/a w tym bawelne rozmoczywszy:przywin na ielito spuchle/a gdy sklesnie dopiero masz wprawowac w niewiaste.

Takiesz thez na wyscie macicze masz czynic. Y na opuchnienie iey maslo maiowe z winem rozpusciwszy/a w tym paczesi lniane,albo chuste/albo bawelne omoczywszy:przyloz na macicze,a potym wodą wiszey wypisaną omyy dobrze y wpraw w niewiaste:prochem z Jeleniego rogu palonego posypawszy:tak iako y ielito zadnie. Ale ma niewiastha przy takowym lekarzstwie:wznak nadol glową sie nakloniwszy lezec/a nizey pepka banke suchą przystawic.

Gdyby niewiescie przy ciesskiem rodzeniu: pepek sie otworzyl.

WEzmi bialego kadzidla: na proch startego czo dragme zawazy/rozpusc gi w bialku kokoszego iaia/a tym okolo pepka omazy dobrze / ak temu knot z bawelny w thym omoczywszy: przyloz na rospadly pepek / a z wierzchu chusthą (przywiąz.

O przyczynach rozmagitych:porzuczenia / To iest niedonoszenia plodu/Y zasie o lekarzstwiech naprzeciwko temu.

POrzuczenie nicz insze⁰ nieiest/Jedno niedonoszenie plodu w zywocie matki do czasu slusznego, A to bywa rozmagitemi obyczaymi. Niegdy przed ozyciem dzieciecia w zywocie. Nie gdy tez bywa thaka przygoda:iuz po ozyciu,/ ale iescze ono dziecie ruszania zadnego w ziwocie nie mialo, A to bywa czwarte⁰ krzie zycza. Tez sie trafiale porzuczenie:iuz prawie w doskonalosci y w dozrzaniu plodu. A to porzuczenie z rozmagitych przyczyn:przychodzi.

Niegdy sie też to po piątym miesiączu przydawa, A tho gdy płod nad przyrodzenie y nad bieg pospolity: czasem vmarłe, czasem żywe/ ale niż sie dni wypełnią: odchodzi, A tey rzeczy rozmaite są przyczyny, Abowiem niekiedy zatworą spodnia maciče niewieściey: thak bywa szyroka iż sie dobrze zamknąć nie może: ani płodu zatrzymać, albo thež od wilgotnosci złych ă zbytnich: tak bywa śliska y gładka/ iż też płod snadno wypływa/ ă sama maciča wnątrz tak źle bywa sprawiona y wilkosci pełna/ iż nasienia płodu/ albo też iuż zaczętego y sprawionego płodu zatrzymać nie może. Jeszcze nad to y niemoczy też, Jako są/ wrzody, rany/ albo Apostemy bywaią przyczyną, Bo maciče barzo po mdlaią y ku wyrzuczeniu sprawuią.

¶ Trafia sie też iż ony żyły: ktorymi sie płod w żywocie trzyma y z sta nawią/ przez ktore też żywność y karmią bierze/ bywaią grubemi ă lipkiemi wilgotnosciami zatkane/ albo sie nadgwszy: rozpukaią/ skąd przychodzi iż płod słuszney żywnosci nie maiąc/ często kroć zamiera, A ta przyczyna bywa pospolicie: gdy płod wtorego/ albo trzeciego miesiącza odchodzi. Bo tak powiada Hipocras.

¶ Ktorekolwiek brzemienne bywaią śrzedniego ciała/ to iest/ ani barzo tłustego/ ani suchego, Takim iestli sie przyda odchodzenie/ pospolicie w miesiączu wtorim albo trzecim: przydawa sie, A to nie dla inszey przyczyny/ iedno tey przerzeczoney/ gdy ony żyły od zbytnich wilkosci nadterpukaią sie/ ă tak płodowi żywnosci podawać nie mogą.

¶ Auicenna też tak powiada. Często kroć prawi brzemienem paniam wtorego albo trzeciego xieżycza odchodzenie płodu: przydawa sie/ ă to gdy żyły płod trzymaiącze: lipkiemi sie wilkosciami rozciągaią y odymaią.

¶ Nad to ieszcze odchodzenie przydawa sie, gdy miestcza około maciče bliskie, wrzody albo niciakiemi niedostatki bywaią zarażone. Takież gdy ielito: ktore prostym zową/ albo wrzodmi albo bieżączką bywa nagabane/ albo gdy miechierz cierpi kamień/ wrzody/ y wode krwawą, A bowiem z wielkiey ă częstey pracze: kthora w niemoczy albo przy bolesci bywa/ przychodzi poruszenie wielkie w ciele/ na doł wszytki rzeczy spądzaiącze/ ă z stąd że przychodzi tych to żył zatkanie y rozpukanie.

¶ Przydawa sie też tho z wielkiego nadymania: gdy stolecz nie chcze być, Bo tak powieda Hipocras. Niewiasta taka ktora sie barzo przi stolczu wydyma/ często odchod płodu miewa.

¶ Takież y kaszel zbytni/ odchodzenie czyni/ iako thenże Hipocras świadczy.

¶ Ktore też są wyschłego ă chudego ciała, Takiem odchod pospolicie sie przydawa. Bo iako mieni Auicenna, ktorim ta suchość z niemoczy al bo z przygody przychodzi, w tych karmia wszytka w żywność ă naprawe ciała sie obraca / thak iż żadne pożywienie płodowi nie zosthawa, Prze ktori niedostatek płod sie w żywocie zemdli, ani sie może zostać / ale przed czasem musi wypłynąć.

¶ Przydawa sie też odchod onym, ktore często krwie z nosa cieczenie, albo zbytnie miesieczną niemoc miewaią. Bo tak pisze Hipocras. Brze mienna iestli swą rzecz odbywa, Nie może być aby płodu zdrowego do nosiła, Ale to tak sie rozumie / gdy to bywa w wiele ksieżycach / ă nie wiasta iest mdła, Jako w trzecim albo w czwarthym ksieżycu. Bo w pierwszym albo w wtorim ksieżycu: może gim swa rzecz bez szkody od chodzić / poki ieszcze płod mały bywa, ă żywnosci nie potrzebuie.

¶ Przydawa sie też odchod tym czo krew pusczaią. Ale iako Hipo. Mieni tak sie rozumieć, Gdyby taka pełata niewiele w sobie krwie miała bedącz blada, Abowiem ty czo krew zbytnią maią: Snadz wieczey niż iey samey albo płodowi ku żywnosci potrzeba, Mogą przespiecznie krew pusczać. Wszakosz po czwartym miesiącu, ă przed siodmym / acz kolwiek lepiey iesth aby takie niewiasty od pusczania krwie wstrzymały sie. Ażby była wielka potrzeba.

¶ Też sie przydawa odchod onym / ktore zbytnią bierzą brzucha purgaciją przed czwartym ă po siodmym miesiączu. Bo thakie purgowanie nie ma być aże dla potrzeby ă znamienitey przyczyny / tedy z mnieyszą wagą ma być czynione: miedzy czwartym ă siodmym miesiączem, By iedno to było miernie ă lekarzstwy lekkiemi. Jako Hipocras vczy.

¶ Takiesz odchod miewaią niewiasty / ktorim sie nagła biegunka przidawa. Bo tak mowi Hipocras. Gdy sie brzemienney biegunka przyda, trzeba sie bać by nie pomiotała, Thak rozumieiącz / gdyby to ă długo trwało niewieście chudey ă suchey. Bowiem takowym cieczeniem krew sie trawi ă niewiasta taka mdleie, Przeto też y płod dla niedostatku pożywienia musi precz.

¶ Takiesz odchod cierpią / ty ktore czestho wraczaią ă brzydkość miewaią. Bo pisze Auicenna: iż z pracze cieszkiego wraczania: ciało sie trawi y wysycha. Czasem też w takowym poruszeniu / żiły płod trzymaiące krwią sie.

¶ Z głodu też wielkiego albo długiego / odchod sie przydawa, Takiesz

y z wielkiey choroby. Bo tak mieni Hipocras. Szkodliwa rzecz na tho barzo/ gdy brzemienna ostrą niemocz cierpi. A niemoczy ostre, thy są, zarażenie powietrza/ wrzod w piersiach/ wielga niemocz/ y zapamietanie z vpadu.

¶ Przychadza też odchod z wielkiego obżarstwa/ abowiem sie thym plod zadusza w żywocie/ y iemu żiwnosć psuie. Bo obżarstwo nigdy sie strawić nie może, Takież krew z ktorey plod żiwnosć ma: psuie j zaraża

¶ Też gdy plod bywa mdly albo chori/ chocia przyczyna choroby wnetrzna bywa albo zewnetrzna. Tedy wiec macica musi plod wyrzucić. Takież gdy macica albo Secundina dla mdlosci przed czasem sie przerwie/ tak plodu zatrzymać niemoże/ albo gdy woda y insze wilgotnosci z macicze cieką/ ktore ią oslizaią y przyczyne odeszcia plodu dawaią.

¶ Przydawa sie też odchod prze wielkie zimno, ktore plod zabija. Czo sie przydawa w polnocznych kraginach. Takież y dla wielkiego gorąca ktorem sie brzemienna z pracuie/ takież y plod wniey/ tak iż go niemoże zcierpieć. To sie przigadza w poludnieyszych stronach. Przeto te przicżine brzemienne, maią sie czestey laznie warować. Bowiem ona trogim obyczaiem gim szkodzi. Naprzod iż laznia/ ciepkem ă gorączem swym zapala dychanie. Drugie iż żyly plod trzymaiącze: odmiekcza y roztwarza/ tak iż droge ku wysciu plodu czyni laczną/ dla gladkich ă sliskich wilkosci.

¶ Trzecie iż cieplo zewnetrzne, ono ktore wnątrz iest rozmnaża y przyczynia. Przeto gdy plod ciepla wnetrznego tak zcierpieć nie może, Tedy dla ochlodzenia drogi sobie wypuszcza: szuka.

¶ Przetho brzemienne maią sie laznie wiarować/ wyiąwszy gdy iuż nadedniem chodzą/ dla latwieyszego porodu dobrze sie myć. Ale iakom pierwiey navczal iakoby to mialo być miernie ă bez zawady.

¶ Miewaią też odchod brzemienne / gdy nie plodne powietrze przychodzi, To iest gdy bywa nagla odmiana stanu lata: z ciepla na zimno albo z pogody na deszcz. Bo tak Hipocras mient. Yle kroć zima wilgotna bywa/ ă wiosna sucha j zimna nastawa. Tedy niewiasty na wiosne rodzące, laczno ă leda za przyczyną odchod plodu miewaią, Albo iestli odeszcie nie bedzie, Wżdy iednak thrudne miewaią porodzenie/ y plod bywa mdly ă niedostateczny/ ktori natychmiast vmiera/ ă iesthli nie vmrze/ tedy zawsze chori bedzie. Bo gdy takowe zimy sie trafuią, Thedy ciala brzemiennych gorętsze y wilgotnieysze bywaią. A dla ciepla y wil-

gorkosci zimy/wiecżey sie otwarzaią nizli w łaźni/ ă dla thego zimno ktore potym na wiosne przychadza/ ciała tak otworzone y rozpuszczone/ łatwiey y barziey przechodzi/ iż też płod ktori był ciepłu zimny:przywykł/ Nagłego ă wielkiego zimna ścierpieć nie może, Także albo w żywocie/albo iak skoro na swiath wynidzie: vmrzeć musi/ ă nie vmrzeli, tedy one nagłą odmiennosć, z wielką cieszkoscią cierpi/ tak iż trudno ă z wielką pracżą ma sie vchować.

¶ Przydawa sie też odchodzenie z wielkiego ruchania ciała, Jako gdi brzemienne/albo barzo robiącz/albo zbytnie skacżącz ruszaią sie.

¶ Zasie yle kroć sie gim powalenie/spadnienie/albo pchnienie/ ciskanie, albo zbytnie vderzenie:przidawa, Jle kroć też nanie zbytni ă nagły gniew/strach boiazń/troska/albo też iaka nowa ă wielka radosć przychadza. Ty iakmiarz przyczżyny odchodzenia płodu Niewiastam brzemiennem przydawaią sie, Ktore z więtszą bolescią tak odbywaią, Nizli gdy według biegu rodzą:przirodzonego. Dla tego iż zła rzecż ktora sie człowieku przeciw przyrodzeniu przydawa, Daleko cieższa bywa/ niż to czo z przyrodzenia przychodzi.

Znamiona odeszcie płodu: vprzedzaiącze.

PIerwsze gdy piersi brzemienney kthore przed thym zdrowe ă pełne były:z nienagła cieńczeią/ miękczeią ă spadaią; Zatym cżęstokroć odeszcie bywa. Bo Hipocras y Auicenna pisza. Gdy nagle piersi ścieńczeią ă opadną. Tegosz dnia odeszcia trzeba sie bać. A gdyby Pękatka bliźnięta nosiła/ ă iednaby tełko piers iey ścieńczała ă opadła / gdyż przed thym obiedwie zdrowe były. Tedy onev dzieciecziu co pod taką piersią leży, wadę ă nieprzespiecżnosć znamionuie. Przeto Hipocras mieni. Gdy prawa piers chora iest, Nieprzespiecżnosć porodzenia męszczyźnie vkazuie. Dla tego na ten cżas pospolicie rożne bliźnięta bywaią, Otrok y samicza, Na prawiey stronie boku otrok/ ă na lewey samiza zawsze odpocżywa.

Drugie znamie.

GDy pękata bolenie w maciczy miewa, A sama sie zarumieni na twarzy, drżącz ă wzdrygaiącz sie iakoby na zimnicze. Nad to gdy w ocżu bolesć cżuie tam wnątrz ku mozgowi, ă ciało iey bywa/ iakoby zrobioney ă zpraczowaney, Tho

vkazuie wielką płodu nieprzespecżność. Zwłaszcża gdy na ten cżas przyrodzona sie niemocz przyda.

¶ Gdy tesz ciało pękatey nadyma sie, iakoby twardą nieiaką puchliną / a wiatri po ciele y tam y sam biegaią z boku do boku, To iest znamie pewne choroby płodu, zwłaszcża wmiesiącu wtorim albo cżwartim

Gdysmy iuż przyczyny y znamiona odchodzenia płodu powiedzieli. Ieszcże drugą rzecz abysmy navcżyli ktoremi lekarzstwy może tego vydź albo sie vwiarować: Zwłaszcża gdzie lekarzstwem pomocz może być dana. Przetho brzemienna zawsze sie ma tych rzecży strzedz: ktore są przyczyną odchodzenia płodu, O ktorich iuż dosyć powiadano.

Po naprzod. Gdy sie boią by zatwora macicze niebyła nazbyt roztworzona a szyroka / tedy trzeba lekarzstwa przykładać / ktore zatwieraią a sciągaią. Iako są / mycie / okurzenie / wonnosci / mażanie / emplastr, O ktorich szyrzey powiedano. w vij. Cap. Albo ty czo przyrodzoną niemocz po porodzeniu powściągaią y zastanawiaią.

¶ Druga rzecz. Iesliż iest strach thego iż macicza sliska iesth barzo y wilgotna / albo by żyły płod dzierżącze: zbytniemi a lipkiemi wilgotnosciami nie były zatkane y nadęte. Tymi to lekarzstwy pozbędzie / kthore wycżyszczaią / wysuszaią / y wiathri zastanawiaią. Iedno na tho trzeba mądrego a rostropne° lekarza: ktoregoby sie radą wszythko działo. Bo takie fluxi a wilgotnosci rozmagithe bywaią, A nie iednym obycżaiem wszytki leżą.

¶ Zasie gdy strach iest, Aby miesthcza około maciczę nie były chore, zarażone / albo niedostatek cierpiącze, Iako są rany / wrzody / trudnosć wody puszcżania. W tym sie mądrich lekarzy radzić / ktorzyby rade dali Iako każda rzecz z tych mogła by być vlecżona.

¶ A iestli sie brzemienna barzo bogi iż iest chuda a wyschła, Tedy ma rzecży pożywać odwilżaiączych y tucżączych. Iako iest mięso cielęcze, młodych wołow / kapłony / koźlęta / skopowina / koropatwy / Iarzębie y insze takowe

¶ Zasie gdy iest strach niemocży takiey ostrey, Temu pomagać le-

karzstwy przeciw onym niemoczam służączemi

¶ Jestliby nieprzespiecżność była dla głodu/ Thedy gi richło oddalić pokarmem y napoiem miernym ă nie zbytniem. Zasie gdyby dla zbytku ă obżarstwa (Czo thych czasow wiele sie przydawa) Thedy pożywać miernosci ă powciągnienia przez nieiaki czas/ albo też mierną purgacią ciała temu pomocz: Jestliżeby sie godziło.

¶ A gdyby brzemienna miała krwie nazbyt, Dobra tey rzecż krew puszczać, ale miernie: to czo zbywa/ ă czymby sie płod w żywocie miał zadusić: tyle krwie vpuscić. Wszakoż mniemam, iż o tey rzecży wyższey dostycim namienił.

¶ Nad tho iestli sie brzemienna bogi nieprzespiecżnosci, z wielkiego ă długiego kaszłania/ albo z wraczania/ biegunki/ z wydymania stolcza, cieczenia krwie, chocia nosem, albo kedykolwiek inedi, Tedy radzę w tey rzecży ku lekarzom sie mieć/ ă wszytki rzecży z pilnoscią sprawowac ă z bacżnoscią.

¶ Ostatnie, Jestli dla mdłosci/ albo przerwania macicze/ albo secundiny była nieprzespiecżnosć, tak iżby płod niemogł sie daley odzierżeć, Na to trudno ma być ktore insze lekarzstwo/ telko aby pekałka the pilnosć czyniła czo nawietszą/ aby sie barzo nie poruszała/ skakaniem/ chwianiem/ chowyraniem/ sthaniem długiem, Thakież cieszkie brzemiona noszącz by sie nie obraziła, A nad nawyższe zawsze sie ma czo nawiecżey tych przyczyn strzedz/ z ktorich niektora takowa przyczyna/ nieprzespiecżnosć/ albo vraz: przychadza.

Po czym poznac płod vmarły/ Albo iako gi wygnac. Capitulum.9.

Godzi sie tu na tym miesczu powiedzieć ktoremi znamiony płod vmarły poznać/ albo czym gi z żywota wygnać. Znamiona vmarłego ty są. Pierwsze gdy piersi brzemienney richło ă nagle zmiekczeią, Jakom o tym wyższey Cap. viij. powiadał. Wtore gdy płod ktori sie iuż ruszał w żywocie/ przestawa sie ruszać. Trzecie iestli płod w żywocie z boku na bok (ă tho gdy sie matka obracza: iakoby twardy kamień sie tacza. Czwarthe gdy żywot brzemienney/ albo y pepek ziebnieie: będącz przed tym gorączy. Piąthe. gdy smrodliwa wilgotnosć z niey wychodzi/ zwłaszcza po takiey ostrey

niemoczy. Szoste gdy oczy brzemiemiennej wpadną ă barwa iey blada w smiadą albo w rdzawą sie przemienia/ ă nad to oczy, nos: stretwieią, ă wargi posinieią. 7. Gdi brzemienna okolo pepka albo tam nizej bolenie miewa/ ă postawa twarzy nad zwyczay sie zmieni. Osme gdy tejedla albo piciaządą/ czo iest przeciw iey przyrodzeniu/ albo czego niemiala w zwyczaiu. Dziewiątha gdy brzemienna przykre ă straßne sny miewa. Dziesiąte gdy z trudnoscią miewa wody pußczanie ă barzo sie praczuiącz malo wypußcza albo nicz, Takieß gdy sie na stolczu bez zadney sprawy wydyma. Jedennasthe gby dech brzemiennej poczyna sie smierdzączy/ ă to sie przydawa trzeciego albo czwartego dnia pothym gdy plod vmiera. Dwanaste gdy reką w vkropie rozgrzaną/na zywot polozywßy: plod sie nie rußa. A takze im wieczey z tych znamion spolkem sie zeydą/tym znak pewnieyßy plodu vmarle°. Przeto trzeba miec pilnosc aby czo naspießniey byl wygnan/ ă tu zasie trzeba poznac iesliżeby plod mogl byc wygnan bez vrazu ă narußenia matki. Bo niektori plod taki iest iz bez vrazu matki/trudno ma byc wygnan/ ă drugi zasie lacżno. A to potym poznac. Gdy matka rodząc omdleie/ ă bedzie iakoby w zachwyceniu. Gdy sie w chorobie zapamietawa ă czlonki trudne ledwo rucha ă podnosi, Gdy na glosne pytane malo odpowiada albo nicz, y to glosem lichym ă niedostatecznym. Gdy czesto kurcz miewa/gdy sie tedzey brzydzi/ gdy puls pretki bywa ă mdly. Thy znamiona gdy bedą v brzemiennej/albo v rodzączey. Jawny znak iest ize ona/trudno ma zostac. Przeto pieczą o niey samemu Bogu poruczyc. Ale w ktorey zadnego tego znamienia niemaß, Jesth dobra nadzieia ze ona zbywßy plodu/czala ă zdrowa zostanie. Przeto trzeba thego pilno strzedz/aby iako skoro pocznie plod vmarly/aby go pozbyla. Tho dwoiako moze byc/albo lekarzstwem wypądzaiączym/albo naczyniem na to sprawionym. Naprzod bez naczynia moze pozbyc/okurzaniem tym obyczaiem. Wezmi kopyto albo lapno oslowe ă tho rozzarzywßy: okurzay spodek rodzączey. Jeßcze y thak skore wezową/Mirre/Bobrowe stroie/siarki/Galbanum/Apoponacum(w aptecze naydzieß) Rubeetinctorum/gnoiu golebiego albo Jastrzebiego, To wßytko starlßy ă z zolcią wolową zmießawßy/nadzialay piluł iako orzechy laskowe: wielkich, Thakze po iedney pilule na wegle gorącze kladącz/ pußczay dym trciną w zywot rodzączey.

¶ Jeßcze inaczey. Wezmi Tiniami/Apoponacum/Galbanum, siar

ki żywey/wszytkiego w rowni, To wszytko z żołcią wołową zmieszawszy nadziałay pikuł, Takieß czyń kurzenie iako y pierwey.

¶ Jeßcze ynaczey. Weźmi Assam fetidam poł dragmy/ ruty trzy dragmy/ Mirri dwie dragmie, To wszytko na proch zetrzy, A gdykolwiek niewiaście bole napadną/ za każdym razem daway thego procho pić po iedney dragmie z winem białym/ albo z wodą czoby w niey ßawine wa

¶ Też weźmi wode czo w niey warzono figi, fenum grecum (rzono. Lebiodke, Te daway pić rodzącey, Bo takowa daie ßliskość. Potymże ony pierwße rzeczy podaway/ ktore czynią ku płodu wyrzuczeniu.

¶ Też weźmi gūmi Arabicum/ Apoponacum (w aptecze naydzieß) Czarney czemierzycze/ Staphisagriam/ aristologiam lonkam/ Colocinten bez nasienia, To wszytko stłukßy ă z żołcią wołową, y z sokiem ruty świeżey rospuściwßy/ vczyń knot z wełny/ ă w tymże maczaiącz dobrze, wpußczay w żywot rodzącey.

¶ Też weźmi knot z bawełny/ miąższy y długi iako palecz/ ă maczaiącz y w ruczianym soku, przytarßy troche Scamoneam, wpußczay w żywot rodzącey.

¶ Też weźmi Aristologie rotunde, Szawiny/ Rzeżuchy ogrodney pod iedną miarą. To zetrzy ă zmießay z żołcią wołową/ potym knoth tak wielki iakom iuż wypisał: w tym maczay/ ă w żywot rodzącey w-

¶ Też mleko drugiey niewiasty gdy pije rodząca/ Thedy (pußczay. płodu porußa ku wyściu.

¶ Też weźmi soku Diptanowego/ albo prochu z niego, dwie dragmie dayże pić rodzącey z winem/ ieśli sie nie rozgorzała, bo gdy sie zapali tedy z wodą ciepłą/ ă tak płod bez vrazu wynidzie.

¶ Też weźmi Mirri 4. dragmy/ Cinamonu/ Galbanu/ Bobrowych stroiow/ każdego po 2. dragmie/ Apoponacum. 1 dragme. To wszytko stłukßy/ ă z żołcią wołową rozprawiwßy/ naczyń pikuł/ każdą po iedney dragmie/ ă kładącz na wegle, łono rodzącey podkurzay. Bo tym okurzeniem/ y płod vmarły/ y zapalenie/ y zadchniona krew bywa wy-

¶ Też weźmi Bożego drzewka/ bylicze/ oboyga po garśći, (gnana. Asphaltom poł vnciiey/ rubeetinctorum. 2. vncije/ rumnu wonne° poł vnciiey/ borati/ Fenigreci/ po dwu vnciiach/ To wszytko vwarz w deszczowey wodzie, w tey sie rodząca niechay omywa. Potim weźmi sadła Kapłoniego/ Kaczego/ oboyga po 4. dragmach/ k temu przyłoż oleum Aneti, 2. vncije, ă tymże gołwe iey pomazować: gdy z omywania one°

wynidzie/ potym weźmi kostek Dactillorum pokтori dragmy, To starßi ă trochą ßafranu zaprawiwßy/ day iey wypić z winem białym.

Też weźmi Tyriacum/ czo ią zową dijatesseron/ dawayże sarkać rodzączey, To też płod vmarły wygania.

A gdyby ty lekarzstwa nicz nie pomogły: tak Iżeby płod vmarły nie chciał wynidz. Tedy iuż wietßey pracze y pilnosci potrzeba y naczynia na tho przyprawionego. Jako są Haki, Kleßcze, y inße takowe. Tak iako niżey: ßirzey powiemy.

NAprzod położywßy rodzączą wznak/ głowe na doł spuscić ă nogi iey zdrugą połowiczą podnieść, Tak iżby z obu stron stały niewiasty: czoby ią moczno trzymały/ albo wiecz vwiązały/ Thak iżby sie ona niepomykała: gdyby płod był wyciągan. Pothymże Baba pomazawßy lewą reke w oleyku Liliiowym/ albo w czym inßem czoby reke oslizało/ palcze v reki sthultaßy, ma wetknąć w żywot rodzączey/ ă ma omaczać dobrze ktorim obyczaiem dziecie w niey leży/ iżby tym snadnicy mogła Haki/ albo inße naczynie założyć y wyciągnąć.

A gdy sie tak trafi żeby sie dziecie głową obrociło/ Tedy hak zarazić w iedno oko/ albo na podniebienie/ albo za gardło/ albo tham gdzie sie nalepiey bedzie zdało/ ă także ciągnąć z nienagła.

A iestliże sie trafi nogami, Tedy hak założyć za kosci piersne/ albo za pacierze.

A założywßy hakiem: nie zarazem ma ciągnąć baba/ ale on założony prawą reką trzymać/ zasie lewą ma drugi naprzeciw iemu z drugiey strony zawadzić. Także obadwa społem obiema rekoma ciągnąć aby dziecie obiema stronoma wychodziło/ ă także ciągnąć lekko/ ă zcelazem nie naprost/ ale tak iżby ciągnąć y na te/ y na one strone: naciągała/ ă iakoby chwieiącz ă wychowyraiącz: płod wyriwała. Także ciągnącz: zawße ma palcem iednym pomazawßy dobrze (iakom rzekł) pilnosć mieć/ ă maczać by sie gdzie dziecie nie oparło / albo niektori członek ciała: nie zawiązł/ Tedy palcem odwadzić/ ă tak nawodzić iakoby wolno ă bez stwornie wyßło. A gdyby sie iuż tak płod przymykał/ tedy tym daley haki zakładać na dalße członki/ aby wßytko dziecie wyßło.

Zasie gdyby sie przydało iżby telko iedne reke podało dziecie/ ă te

by trudno na wierzch wywieść dla ciasnosci zamkow żywota, Tedy one rekę vwiązać taką chusteczką aby sie zasie nie wemknela / á także potym ciągnąć: aże sie wszytko ramię wysczyni / á gdy sie tak vkaże / tedy ię odciąć od ciała z oną ręką. Takież musi czynić gdyby obie ręce, Jedna noga albo obie z ciałem sie podały / á na swe miesthcze nie mogły być wrocone / Tedy musi z rękoma od ramion: takież nogi od kona vcinać / Ku ktorey rzeczy lekarze maią mieć pewne naczynie / Jako noże Kleszcze, haki / y nożycze: czoby nimi takowe członki, albo richło odciąć albo oderwać. A gdy iuż tym obyczaiem ony członki będą odcięte / tedi ostatek ciała tak ma być nawracan y naciągan / aż będzie godny wynidz / á snadno od matki wypędzon być.

¶ A gdyby głowa dziecięcia z opuchliny / albo z nabieżenia / albo z fluxu iakiego thak sie odęła iżby z zamkow żywota nie mogła przeyść. Tedy baba albo pussczadłem / albo czym inszem ostrym: ma głowę przepchnąć / aby głowa mnieysza była: gdyby ona wilkość wyciekła.

¶ A gdyby nie z wrzodu / ani z przygody iakiey / ale tak z przyrodzenia głowa wielka była / iż trudnoby miała wynidz / Tedy musi ią zdławić a zgnieść / takież y czaszki głowne takiemi kleszczami / iakiemi barwierze zęby wymuią / A potym wyciągnąć.

¶ Zasie gdyby wyciągnąwszy głowę: piersi sie zasie w czelusci żywota zawadziły iżby wynidz nie mogły / Tedy ie musi thymże obyczaiem złamać / á w kęsy iakieszkolwiek zgnieść / á narządzić ku wysciu.

¶ Tymże obyczaiem gdy sie kthora insza część ciała wzdęła sie / opuchła / albo nabiegła była / Tedy ią też musi ze pchać y zbość, tak iakom o głowie powiadał / aby potym gdyby wypusciwszy wilkość: zklęsnęła, albo zciesnczawszy: byłaby godną ku łacznemu wysciu.

¶ A gdyby sie stało z przygody iakiey / albo z niemoczy: iżeby sie prog macicze wrzodem albo zranieniem iakiem: zacisnął, á zatchnął niema ięcz żadney ślizkosci. Nie godzi sie o wypędzeniu płodu pomyslać / albo praczować / ażby pierwej oliwą / albo tłustoscią nieiaką, takież myciem albo podkurzaniem: maciczą była odmiękczona / aby droga ku wysciu była otworzona. O czym szyroko w piątym Cap. namieniono.

¶ Nad to gdyby dziecię vmarłe bokiem pochodziło / Tedy możeli być ma być nawroczono y naprawiono: iakoby czo na snadniey mogło wynidz. A macicza ma być namazana / albo podkurzaniem y wonią: zagrzewana aż sie roztworzy / á odwilgnąwszy / drogę łaczną ku wysciu

vczyni. A iestliżeby plod żadnym obyczaiem niemogl byt obroczon, Ta kie mazanie/albo podkurzanie żadney pomoczy nie dawa/ Tedy musi stargać ă zlamać w kesy :iakom przed tym powiedział.

¶ Zasie gdyby po wywiedzieniu plodu:niemocz przyrodzona zbytnia byla, Tedy przydawać takie lekarzstwa czoby to zastanawialy. O ktorich wyższey powiedano Cap.vij.

¶ A gdyby sie zasie przydalo iżby matka rodzącz gdy dziecie żywo/ czo może być poznano tymi znaki:ktore vmieraiączym sie przydawaią Naprzod potrzeba aby vsta vmieraiączey byly otwarzane, takież lono y macicza nie ma być zawarto: aby plod mogl mieć dech y odetchnienie(Czo vmieią vczynić niewiasty:chocia srzednie w tym bywale) Potymże nachyliwszy vmarla/ bok iey lewy prostą raną rozproć y otworzyć/ Bo prawy bok nie iest tak godny/ ani tak wolny dla zalieżenia wątroby kedyby dziecie wyiać/ A kthorzy sie tym obyczaiem rodzą thy lacinnniczy Czesarzmi Popolszku wyprothki albo wyrzezańcze zową/ Zkądże w Rzymie rod Czesarzow powsthal/ bowiem pierwszy thego gimienia byl z mathki wyrzazan.

Jako dziecie nowo narodzone chowacz żywie a lekowacz. Capitulum. 10.

Gdy sie iuż narodzi niemowiątko, Nathychwiast mu pepek obrzezać na trzy palcze od ciala daleko/ ă thakże zawiezać zasypawszy ono obrzezanie prochem: Bolo armeno & sanguine draconis/ Sarcocolla/ Mirri/ kminu/ każdego pod iedną miarą/ Natlukkszy y potrząsnąć welny kes: w oliwie rozmoczoney. Także zawiezać dobrze aby nie spadlo(Aczkolwiek niektorzy pepek dzieciecży na trzy palce od ciala zostawiwszy)pierwiey radzą zawiązać potymże obrzezać.

¶ Nad to są niektorzy czo powiedaią: iż iako dlugo pepka vrżnąwszi zostawi/ tak też ięzyk bedzie v otroka krotki albo dlugi.

¶ Auicenna. Też z pepka nieiakie wrozki bierze: mieniąc. Gdy niewiasta pierwsze dziecie ma/ tedy mu pepek ogledać. Jestliże tam czo naybliżey ciala nie bedą zmarzki takie/ albo weżly/ to znawionuie iż ona niewiasta iuż daley nie plodna bedzie. Zasie yle tam bedzie weżlow/ tyle iey plodu vkazuie mieć. Jeszcze powiada iż gdy ony weżly blizu siebie są/ tedy też iedno dziecie po drugiem richlo bedzie/ ale gdy od siebie da

leko będą/tedi thez płod ieden za drugim będźie omieszkawał, Nad thą iestli ony węzły iakoby zołte będą/thedy Syny znamionuią, ă gdyby białe/tedy dźiewki. Ale iuz o tych pępkach dosyć.

¶ Gdy iuz tak pępek będźie obrzezan y zawiązan/ pozytheczna rzecz iest ciało wszitko dźiecięcze oleiem z zołędźiu pomazać, bo on ktore twar dźi ă nieiako brony przeciw tym rzeczam ktoreby miały subtelnosć ciała vrazić. Iako iest dym/zimno/ albo insze rzeczy/ kthore gdy sie ciała datkną/ barzo ie obrazaią. Za pomazaniem godźi sie dźiecię omyć wodą letnią/ ă nozdrze iemu palczem(obrzezawszy paznogieć)otworzyć/ ă wyczyscić/lekko z nienagła.

¶ Dobrze też iest onego oleyku troszke w oczy mu wpuscić/takiesz tez około dupki dźiecięczey dobra rzecz iest maczać ă nieiako zciskać, izby ku wyprożnieniu brzucha łacznieysza ă wolnieysza była.

¶ A nawieczey takie dźiecię trzeba strzedz y chować od zbytnie° źimna y gorącza.

¶ Gdy iuz tak ona częsć pępka zostawiona odpadnie(Czo pospolicie trzeciego, albo czwartego dnia bywa) thedy ostathek zasypać popiołem spaliwszy czaszki zabie(ktore bywaią przy stawiech/ albo przy iezioroch, Albo tez spaliwszy wołowe koppyto/albo tez popiołem spaliwszy dobrze ołow/ ă vtrzeć gi czyscie ă z winem rozmieszać.

¶ A gdy iuz dźiecię będźie powite y w pieluchy położone, trzeba mieć pilnosć/aby członki iego czo namiekczey były chowane, by kazdy członek na swogim mieisczu nie krzywo/ albo nie ledaiako/ albo czo naprosciey był pokładan, ă to nie telko raz czinić ani dwa, ale zawsze, Bo iako sie drzewkam przydawa: iakie z źiemie wyrosthą krzywe albo proste/tez postawę gdy gich nie oprawią: y stare miewaią. Takiesz dźieci iestli prosto ă słusznie będą powijane/tedy tez prosto będą rosnąć.

¶ Oczy tez potrzeba chustą cieniuczką / albo iedwabiem zawsze wycierać. Ramiona y barki rozciągać/ ă wedle boków z obu stron na doł wyciegać/aby sie prosto legać nałozyły. Nad to y około iaiek/ albo po łonku trzeba niekiedy głaskać/aby tym łaczniey wodę pusczało, y przedymaiącz miedzy nimi, zeby nie zaprzały.

¶ A gdy iuz będźie położono spać/ thedy mu potrzeba głowkę zakrić czapką/ albo czym ciepłym/ ă tam ie stawiać gdźieby nie było zbytnie zimno ani gorączo/ ă głowa ma być nad insze ciało wyzszey trochę podniesiona/ ă potrzeba wszythko dźiecię z wierzchu zakrić pieluchą / albo

czym inszym tokowym/ aby mu promien sloneczny we dnie/ albo krzie-
życzowy w noczy nie zawadził/ ą nad nawyższe/ ą to trzeba pilnosci a-
by czlonki czo na prosciey leżałyby szija sie nienachylała/ by grzbiet wy-
soko nie był podniesiony y insze czlonki aby inaczey nizli potrzeba nie le-
żały nachylone.

¶ Takież trzeba ie myć raz albo dwa na każda dzień/ ą tho po spaniu
zawsze/ zimie wodą ciepłą/ ą lecie letnią/ ą nie dlużey go trzymać wką-
pieli/ iedno poki sie ciało nie zagrzeie, Thedy wyjąć gdy sie iuż pocznie
zarumieniać.

¶ Też sie strzedz by mu sie w kąpieli woda w vszy nie lała/ bo to bar-
zo szkodzi sluchowi.

¶ Ostatecznie trzeba ie otrzeć y zagrzać pieluszkami cienkiemi pier-
wiey gich przy ogniu zagrzawszi, potymże gdy ie ma powić potrzeba po-
łożywszy na łonie wznak ie nachylić/ ą po grzbiecie leguczko głaskać.
Potymże powić / powiwszy tedy ma kropie albo dwie mleka w nozdrze
wstrzyknąć/ bo to wzrokowi barzo pożitecżno iest. Potymże ie na miest-
cze swoie położyć.

O Mleku y o Mamcze/ Albo iako długo ma byc dziecie doiono. Capitulum. II.

Zo sie tyrze wychowania dziecieciа. Nicz lepsze° ani zdrow-
szego/ Jedno gdy własna matka: swogim ie własnem mle-
kiem wychowa. Bo mleko własney matki: przyrodzeniu nie-
mowiątku: barzo służy/ ą iest iemu własne. Okrom thego
iest iemu sytnieysze: bo sie mu przyłożyło/ y nim sie wychowało w żywo-
cie będącz. Nad to mleko matki iest iemu zdrowsze/ przeto też richley sie
nim vtoli.

¶ Dosyć iest (Jako Auicenna pisze) dwa razy albo trzy przez dzień y
piersi dziecie trzymać. A iednak sie tego trzeba strzedz aby dziecie z pier-
wu nie było mlekiem obetkano/ Tak tho rozumieiącz/ Jednym razem
dziecieciа thak długo nie trzymeć/ ażby przyszło obrzydzenie pokarmu.
Bo daleko lepiey iest pokroższe mu dawać pożywienia/ nizli go iednym
razem albo dwiema obetkać. Bowiem ciała tak ożsałe/ puchną/ ą na-
dymaią sie/ y mocz wypuszczaią takowi/ ktori nie strawnosć mleka vła-

ſtie/ktora gdy ſie dźieciećiu przyda/tedy mu trzeba pokarmu tym dłu-
ſey powciegać/iżby głod on zbytek trawił.

¶ Takież gdyby matczyne mleko było nieiako cierpkie ă przykre/tedi
natſzczo nigdy nie ma dźiecieciu pokarmu dawać.

¶ A ieſtliżeby dla choroby/albo dla nie zdrowego mleka ſama matka
dźiecięcia żywić nie mogła. Taka może mamkę mieć: czoby około tego
dobrze vmiała. Naprzod aby była zdrowa/ czudney oſoby/ w pleczoch
moczna ă w pierſiach ſzyroka. Potym aby ona nie była taka czoby do-
piero porodziła, albo też dawno po porodzeniu nie była: nadalcy we dwa
mieſiącza, A gdyby taka mogła być: ktoraby otroka porodziła. Trzecie
aby była zupełnego ciała/ani barzo tłuſta/ani barzo chuda. Czwarte
aby była dobra/mierna/dobrich obyczaiow/ nie gniewliwa/ani barzo
ſroga/ ani też ſtraſzliwa, Abowiem takowe namiennoſci ſzkodliwe ſą,
Bo y mleko pſuią/ y ſpołem z mlekiem w przyrodzenie y w obyczaie z
ſączego dźiecięcia wychodzą.

¶ Nad to nie godźi ſie w mamki brać/głupich/albo też vkładnych,
to ieſt ſwowolnych, Jako ſą prządki/ſzwaczki/hawtarki. Y inſze tako-
we warżſtatniczki.

¶ Piąte. potrzeba aby Mamka miała pierſi zupełne y doſtatheczne,
Izeby nie były chude/albo rozwlekłe/nie cienkie/ani też wielkie/ ani
także dla twardoſci mleka: nie mogły wypuſzczać.

¶ Oſtatnie. Trzeba też mieć wzgląd na mleko Mamki/ aby nie by-
ło ſmiade/ſine/żołte/ſzare/albo czyrwone. Takież by nie było gorzkie,
ſłone/albo kwaſne. Niema też być barzo rzadkie/ ani barzo gęſte. Ale
iednoſtayno białe ă ſłodkie.

¶ Nadewſzytko po tym dobre mleko poznać/ktore wſtrzyknione na pa
znogcie v palczow: nie zpłynie gdy proſto rękę dźierży. A zaſie nie zo-
ſtogi ſie na paznogciu gdy rękę zchyli, Bo to ktore ſie richło rozpłynie
ieſt barzo rzadkie/ă ktore ſie zoſtawa/ieſt barzo tłuſte ă miąſze/ przeto
ſrzednie miedzy tym ieſt nalepſze.

¶ Przeto gdyby ſie przydało iżby mleko barzo było ciepłe/ albo cier-
pniącze. Taka niema dawać ſać na tſzczo: aż naiadłſzy ſie.

¶ Przydawa ſie też czaſem: iż mleko matcze wyſycha y ginie / A tho
dla rozmagitych przyczyn, Albo to przychodźi z choroby ciała/ albo ze
wrzodu y z niedoſtatku pierſi/albo też z gich zaśćbienia y zatkania/al-
bo gdy tego nie pożywa z czego ſie mleko množi, albo gdy mamka głod

albo pragnienie cierpi/ktore przyczyny/iako trzeba pilno obaczyk, tak iż y lekarzy mędrzich sie radzić/ă gich lekarzstwy sie sprawowac.

¶ My thez abysmy nieiaki pospolity pożytek vczynili. Wypisalismy tu niektore lekarzstwa: Mamkam w tym niedostatecznym barzo potrzebne/pożyteczne/y ku vleczeniu skuteczne. Przetho aby sie mleko mnożyło, Korzenia/albo nasienia pasternakowego daway iey pożywac.

¶ Takieß nasienie albo korzeń włoskiego kopru, w wodzie ięczmiennej albo tatarki nawarzone, to iey miedzy inßemi potrawami dawać.

¶ Dobrze iey thez owcze wymie z mlekiem owczym warzone: pożywać. Zdrowo tez k temu pochu z glist ziemnych/ nasußonych ă sthartych. 1 dragme. w ięczmiennej wodzie vwarzywßy: pożywać.

¶ Tez weźmi masla krowiego. 1. vncię. Thakże ie wymoczywßy winem/ ă społem ztopiwßy/daway mamcze pożywać pijącz.

¶ Niewadzi tez bańki pod piersiami suche stawiać/ctała niedaiące siec

¶ Tez Emplastr z kadzidła masticis ă z smoły/dobrze na piersi przykładać/albo pod piersi/Ale pierwiey na ciele oleiem iakiem pomazać, aby Emplastr nie przyschnął/albo skori nie zmarßczył.

¶ Pomaga tez piersi lekcze podkapować/y pogłaskować/ albo w ciepley wodzie po obiedzie/albo po wieczerzy w kąpieli naparzać.

¶ Tez weźmi oleyku z białey Lilijey/albo Fijołkow, Napuść że weń Musću(z apteki)Kadzidła/y Laudanum/stłuczże to społem, Tedy w oney tłustości wełne maczaiącz na piersi przykładay.

¶ Albo tez maczay tez wełne, nawarzywßy w winie/Mietki/rożcy, Fijołkow/y Xilo aloe.

¶ Dobrze iey thez polewki/albo iuchy z kur pożywać/rozmießawßy z żołtkiem iaiecznym/ă przysypać Cinamonu/Cardamonum.

¶ Takieß może pożywać/mleka/y młodego syra/ă trzeba sie iey każdey ă trudney pracze y roboty wystrzegać. Kaßa tez z mąki ięczmienney z białym chlebem suchym, Mlekiem ă czukrem okrasiwßi/włoskiego kopru przysypuiącz/na to iest barzo dobra.

¶ Tez weźmi/anyżu, Silermontani(z apteki)obudwu po 3. dragmy Cristału 2. dragmie/To wßythko na proch stłucz/ă włożywßy Czukru Jako połtora tego daway pić w zarań/w południe/y nawieczor.

¶ Takieß weźmi nasienia/albo liscia włoskiego kopru, ßałty, oboyga po dwu garzsciach/Anyżowe° nasienia. 4. dragmy/ ßafranu tłuczone° troche przysypać/Masla młodego. 3. vncije, To wßytko w wodzie do-

drze rozwarzywßy/vczyni Emplastr/ ktori poki ciepły na piersi mamcze każ przykładać.

¶ Też weźmi kminu tłuczonego połtori vncije/miodu czystego. 3. vncije/ wleyże wody ßeść kwart/ á warz w nowym garnczu aż do trzeciey częsci/ á to wywarzywßy/ daway zawße mamcze pić.

¶ Takież weźmi/ ćwikły dobrze zpłokaney. 1. vncyą/ kminu poł vncij Miodu 6. vnciy/ z tego wßytkiego stłuk kßi pierwiey y zmießawßy vczyn Electwarz/ dawayże mamcze w zaran y wieczor po łyßcze wypijać.

¶ Też weźmi Krzyßtału dobrze stłuczonego. 2. dragmie/ rozdzielże to na czytyrzy częsci/ dawayże tey pić na każdy dzień, iedne część po czytyrzi razy/ A to z tatarczaną/ albo z grochową iuchą.

Rzeczy mleko mnożącze: ty są.

Polny kmin y z nasieniem/ Anyżowe nasienie/ Szałitha, Cardamonum/ młody syr/ z starego syra polewka/ tatarka, Krziſztał dobrze ztłuczony á z miodem pity/ Lactuka, Włoski kopr, Wino w ktorim Rozmarin, albo Macierza dußka będzie warzona.

¶ Takież trzeba sie mamcze od parobka wstrzymawać/ bo częste gamracztwo: wysußa, á mleko niesmaczne y dziecieciu brzydkie: czyni, ktore trudno może dziecie strawić, albo zachować: gdyż ie pospolicie zrzuca

¶ Nad to nie zła rzecz iest tego dnia gdy sie dziecie vrodzi: czały dzień nie dawać mu matczynego mleka pożywać, ale czudzego. Bo przi tym czasie niewiastam/ zwłaßcza tym czo nie robią. Colostrom/ to iest plugawość nietaka gesta odchodzi/ ktora iest dziecieciu barzo nie zdrowa.

¶ Takież gdyby mamka/ albo biegunkę/ albo zapiekłość żywota cierpiała/ á na to lekarzstwa pożywała. Lepiey iesth aby inßa dziecie trzymała/ aż ona ozdrowieie, A gdy iuż dziecie otprawiwßy / spać ie położyć. Nie godzi sie go barzo chowyrać/ kołysać/ ani też barzo vtrzesać, by snadz ono mleko ciała dziecieczego nie zepsowało, albo nie obraziło Przeto ma być lekkie kołysanie

¶ Lekarz Auicenna roskazuie dziecie do dwu lat dogić. Acżkolwiek v nas iuż iest obyczay telko do roku. Pothym gdyby iuż chciała dziecie odsadzić/ nie ma to być nagle czyniono / Ale ie pierwiey przykożyć lekkiem karmiam, Czyniącz mu iakoby gałeczki/ albo kołaczki z chleba á z czukru: tak iż przydzie ku nałogu grubßego á pospolitego pokarmu.

Lekarzstwa o rozmagitych niemoczach Dziecinnych/ w ktore richło po porodzeniu wpadaią/A zwłaszcza thu o takowych niemoczach oznaymię : ktore czesto a pospolicie na nie przychodzą/opuszczaiącz insze. O ktorich Auicenna y rasis piszą. A tu iuz porząd wylicze takowe niemoczy:Ktore na małe dziatki/tak w pieluchach/Jako y na starsze przychodzą.

Naprzod owrzedzenie dziąsł.

- O Biegunecze gich.
- O Zapaleniu gich.
- O Kurczeniu.
- O Kaszlaniu y o Sapcze.
- O Cieszkiem dychaniu.
- O Krostkach kthore sie na ięzyczkoch czynią.
- O Owrzedzeniu wszytkich vstek.
- O Płynieniu nieczistosci z vszek.
- O Wrzodzie mozgowym.
- O Napuchnieniu oczu.
- O Bielmie.
- O Gorączcze/albo o febrze gich.
- O Boleniu,y o kruczeniu ziwota.
- O Napuchnieniu wszitkie° ciała
- O Czestem kichaniu.
- O Zapaleniu dimionek y łonka.
- O Wysciu pepka.
- O Niespaniu,y o szkzkawcze.
- O Wraczaniu.
- O Boiaźni przez sen / Albo we spaniu.
- O Swietego walante° niemocy
- O Wysciu ielita zadkiem.
- O Wydymaniu.
- O Suchotach.
- O Cprzeniuiu łonka.
- O Chrobakoch y o glistach w ielitach.
- O Kamieniu.
- O Drzeniu członkow.
- O Krzywym wzroku.

O Lekarzstwiech namienionych niemoczy dziecinnych porząd wypisze. A naprzod o owrzedzeniu dziąsł. Abowiem czestho kroć sie przydawa : ize na dziąsłach y na czelustkach czynią sie v dzieci krosteczki/ă nawieczey tego czasu:kiedy zeby poczną sie vkazować,Tedy w takiey przygodzie/ma matka onego dziecia palczem naciskać na dziąsła,na Czelustki / pomykaiącz palczem y

łam y sam/aby ona wodność słona wypłynęła: nachyliwszy dziecię v-
sty ku ziemi. Pothym wziąć sadła kokoszego zmieszać z mozgiem zaie-
czey głowy/ ă z przesnym miodem/ ă tym nacierać dzięgla okrostawia
le. Zasie vwarzywszi rumienek/ z swoyskim koprem, z wysoka na głowę
ley na ciemie.

O biegunce gdy przez dziecię bieży: lekarzstwo

Weźmi nasienia Rożey woniaiączey/ ktorą zową Antera,
dragme/ iest w samym pośrzodku rożey iakoby mech, ă tak
tego wziąwszy/ weźmi też k temu kminu kramnego/ anyżu
po garzści/ ă ty rzeczy społem stłucz nie barzo miałko, zmie
szay albo rospuść mlekiem albo winem / przyłoż że thego na żywothek,
Stanowi biegunkę/ y żołądek posila.

¶ Jeśliby od tego biegunka nieustała/ Tedy weźmi syrzysko skopo-
we/ ă day go tak wiele iako połgrosza piorunek waży/ z babczaną albo
z prosthą wodą zimno wypić, A thego dnia nie day dzieciećiu żadnego
mleka/ iedno insze polewki/ albo zemłe z wodą ă z masłem, Jayca też
mogą być dane / ă nawięczey białki twarde.

¶ Jeśliby stolcze zokte były, Tedy wziąwszy łyżkę albo dwie syropku
rożanego/ rozpuściwszy w mieczżaney wodcze/ day dzieciećiu wypić po
dwa razy poranu/ ă potym w godzinie czo insżego ieść.

¶ Też vczyń plastr z gallasu tłuczonego/ ktori vwarz w wodzie/ ă po
tym w one wode włoż garzść ięczmienney mąki/ albo wieczey / ă po-
tym thego przywarzywszy iżby zgęstło/ przyłoż na chuście na żywothek
dziecinny.

¶ Też ieśliby białe wilkości z dziecięcia płynęły. Tedy weźmi muszka-
towy orzech/ czo trzecią część dragmy waży/ Białego kadzidła iesżcze
mniey / ă subtelno starkszy/ day dziecięciu z wodką piołynkową/ albo z
syropem rożanym/ albo z sokiem Czelidoniiowym.

¶ Też k temu. Weźmi szafranu dwie dragmie/ mirri dragme, A to roz
puść w czyrwonym winie/ ă rozmoczywszy w tym chustę/ przyłoż na żo
łądek y na pępek.

¶ Też mąka ięczmienna/ z sokiem babczanym/ ă strochą octu zmie-
szana/ ă ciepło na żywot przyłożona. Stanowi barzo czyście stolcze.

¶ Też woda w ktorey by była Roża ciemno czyrwona vwarzona/ o-
mywaj dziecię/ barzo pomoga.

Lekarzstwa naprzeciw zapieczeniu dziecinnemu.

NA zapieczenie dziecinne. Vczyń czopek z przesnego miodu, na rincże miod vsmażywszy: iż biedzieß mogł z niego czopek vczynić, A potym omazawszy oliwą/ wetkni dziecieciu w zadek/ chcżeßli możeß troßke soli włożyć do one° miodu.

¶ Też czopek możeß k temu dobrze vczynić z korzenia Cwiklanego/ albo z głąbu kapustnego/ tak długi y miąższy/ iako mały palecz v reki, ä rozmoczywszy w oliwie/ wprawić w zadek.

¶ Też żołcią wołową pepek namazać/ otworzy żywot zapiekły.

¶ Też masło wypłokane/ w skorupie włoskiego orzechu przyłożone y przywiązane na pepek, Czyste k temu lekarzstwo.

¶ Też dawszy mamcże lekarzstwo/ z kthoregoby miała purgaciją/ ä potym drugiego dnia / dać one mamke dziecieciu zapiekłemu wyssać/ dziecie ono będzie miało przepußczenie.

¶ Też na mocżne zapieczenie. Weźmi czarney Heleny dragme. Czemierzycże trzecią cżeść dragmy/ Thy rzeczy społem stłukszy na proch z sokiem Chebdowym/ albo z żołcią wołową zmießay/ ä w tym rozmoczywszy sznitek bawełny/ przyłoż na nocż na pepek dzieciecży.

Lekarzstwa naprzeciw kurczowi dzieciecżemu.

TRafia sie niemocż na dzieci kurcżowa/ albo rozciągaiącża Tak iż sie dziecie ciągnie nogami y rączkami. A tak na takową niemocż nicż lepßego. Jedno mazać dziecie oleykiem białey Lilijey: ciepłym.

¶ Też dziewanna w wodzie vwarzona/ Myć cżesto w thym vkropie dziecie/ barzo pomaga.

¶ Też migdałowym oleykiem/ z fijołkowym zmießawszy / ciepło zagrzawszy/ mażyj grzbiet wßytek dzieciecziu. Takieß y wßythke głowe Fijołkowym oleykiem ciepłym namazuy.

Lekarzstwa naprzeciw kaßlaniu.

CZesto kroć cießki kaßel/ y płynienie wilkosci flegmisthych z głowy dzieciom na piersi y w nos przychodzi, A tak na takowe rzeczy tymi lekarzstwy pomagay.

¶ Naprzod takowemu dziecieciu ley ciepłą wode z wysoka na głowe z poł podziny/ potym omoczywßi palecż w przesnym mie

dzie/omazy iezyk dziecieczy, ă nakoniecz lekko palcem poruß iezyka: ktori iest na podniebieniu/ dla tego aby ono dziecie mogło wraczać/ abowiem onym wraczaniem odeydzie flegma z żołądka y z piersi/ ă tak kaßel przestanie pewnie

Drugie lekarzstwo.

¶ Tez wezmi gumi arabicum/ Dragantu, każdego z nich po dragmie nasienia Gdiniiowego/ starkßy na miałki proch thy wßytki rzeczy/ daway kaßlączemu dzieciecziu/ z mlekiem krowiem potroßę.

¶ Tez Migdały słodkie w możdzerzu stłuczone, ă potim z wodą włoskie° kopru przywarzone/ daway tego potroßę dzieciecziu kaßlączemu.

¶ Tez wodka włoskiego kopru/ z mlekiem krowiem dana ku piciu/ barzo dobrze pomaga.

¶ Tez iestliby kaßel wielki poßedł/ albo zranił vsta/ Tedy wezmi nasienia Czidoniiowego / dobrą garzść/ ă przethłukßy: warz dwie godzinie w wodzie/ tak iżby klijowatość z onego nasienia była/ kthorą przez chustę wycisnieß/ ă one potym z migdałowym oleykiem ă z kreczonym czukrem zmießać/ ă na rincze troche przysmaż/ thak iże z onego będzie Lektwarz/ Ktorego czesto po troßę daway dzieciecziu, A iestliby k temu w vściech było zapalenie z tych rozpadlin, Tedy przyczyń k temu lektwarzowi soku granatow iabłek/ ă tego dzieciecziu po troßę daway.

¶ Tez na takowy kaßel, Biały mak z dragantem, każde° z nich po dragmie wziąć/ nasienia Baniowego dwie dragmie/ A thy rzeczy stłukßy miałko/ z wodą w ktorey by były warzone rozynki drobne: zmießay/ iże by było tako żur gesto, A tego dzieciecziu poranu po troßę czesto daway Silno pomaga.

¶ Iestli kaßel z gorączey przyczyny przychodzi, Thedy wezmi/ Mirri stłuczoney na proch/ z białym miodem/ ă zmießay z Migdałowym oleykiem, Dawayże tego potroßę dzieciecziu kaßlączemu/ barzo pomaga. Przy takowych lekarzstwiech/ bronić mamcze (onego dzieciecia) aby słonych/ kwaśnych/ z occzem rzeczy nie iadała.

¶ A k temu piersi dzieciecze oleykiem Migdałowym/ Fijołkowym, Masłem/ Dijaltea dobrze mazać/ ktorym kolwiek z tych rzeczy / abowiem barzo dobrze pomagaią na kaßel.

Lekarzstwa na cießkie dychanie.

Przygadza sie też cieżkie dychanie dzieciom / tak iż takoby miały dychawicze. Weźmiż Lnianego nasienia łyżke / ă stłuk kßy / przysmaż z przesnym białym miodem / ă tego daway po trosze dziecieciu.

¶ Jestliby to lekarzstwo namienione do końcą nie pomagało / thedy wziąwßy oliwy dobrey / zagrzawßy namazuy dzieciecia około vßek / y skronie, Potym taż oliwą ciepłą: namaży iezyczek, A tam po pchni palczem w gardło / iż za tym przydzie wracżanie. A potym namaży piersi oleykiem Migdałowym / ă tego lektwarzu wyżßey wypisane° po troßße daway.

Lekarzstwa na owrzedziały iezyczek / na ktorim sie pecherze czynią bolącze.

Takie pecherze na dziecinnym iezyczku / Czynią sie dla kwasnosci mleka. A bywaią czasem czarne / ă thy są barzo ßkodliwe / tak iż rzadkie lekarzstwo na nie iest pomocżne / ă thak w smierć od nich dzieci przychodzą.

¶ Drugie pechierze bywaią białe / albo żołtawe / albo modre. Na takie nicz lepßego, Jedno Fijołki na proch starte, A thym prochem Fijołkowych kwiotkow: zasypuy pecherze.

¶ Też proch z kwiátkow Fijołkowych / ă z kwiecia Rożanego: wespołek zmießany, ă tym pecherze zasypuy, Barzo pomocżne iest lekarzstwo

¶ Też sok z Lactuki / z Psinek / z kurzey nogi ziela wycisniony / zmießay wespołek / ă tym krosthy / pecherze / y wßelkie rozpadliny w vściech pomazuy często, Jest w dziwy dobre lekarzstwo.

¶ Zasie iestliby sie ty to pecherze na iezyku sliniły, Tedy mirra z białem kadzidłem / albo z skorkami kadzidłowemi / ă z gallasem na proch miałki starta / ă z przesnym miodem thy prochy zmießay, A thym ony ranki pomazuy: zgoią sie rychło.

¶ Thez winem vstha płocząc / potym thą przerzeczoną mascią iezik pomazuy.

¶ Też iestliby pecherze były żołtawey barwy / ă k themu izby sie vsta wodnoscią flegmistą napełniały / Tedy naprzeciwko temu. Wziąwßy krochmal / z rożaną wodką zmießay / ă throche na rincze posmaży / ă tym iezyk owrzedzony pomazuy.

¶ Przy tym Mamka ma iadać wilgotne karmie. Jako są polewki, to

iest/Grucza/Migdalkowa polewka/sliwki/makowa polewka. Z korze niem nicz nie iadać. Potym wziąwszy Soczewicze: zezwać ią dobrze/ ă onym iezyk ranny pomazować.
Z granatow sok/Cidoniiow/Jest na to barzo dobri mazak iezyk.
¶ Tez iestliby krosty były modrey barwy/ Tedy weźmi k tym sokom/ to iest ku sokowi z Granatow/ ă z cidonij/ Lactucżanego/ z kurzego zie la soku/ zmieszay wespołek/ ă namazuy iezyk.
¶ Zasie iestliby ty pecherze były blade/ Tedy Mirra z szafranem/ ă z lodowatym czukrem/ zmieszawszy wespołek: posypuy iezyk: na kthorym są takowe pecherze. A tho baczyć aby dziecię nie miało w sobie zaptec czenia.

Lekarzstwa na rozpadłości vst/albo warg dzie cieczych.

Rospadliny vst v dzieci/ tak iakoby ie vmyslnie pokraiał. Bywaią dla twardości brodawek piersi Mamczynych. Na to lekarzsthwo. Weźmi welny czosaney/albo ciągnioney/ Rozmocz te welne w soku z Babki wycisnąwszy/ albo w ko koszey tłustości/ ă przyłoz na wargi: pomoze.
¶ Ktemusz/ rozanym miodkiem pomazować/ czyście pomaga.

Lekarzstwa na płynienie ropy z vszu.

Plynienie nieczystości z vszu / bywa z pełności głowy v dzie ciecia z flegmistey wilkości. Naprzeciw temu/ Weźmi welne wyprawioną/ ă the welne w czyrwonem winie ă w miedzie przesnym rozmoczywszy/ vczyń knoth ă wpuść w vcho/ isze tam będzie kielko godzin/ bowiem wyciąga z głowy wszytki nieczistości.
¶ Tez hakun na proch starty/ z szafranem ă z miodem/ zmieszawszy z czyrwonym winem/ A w tym welne rozmoczywszy/ włoz w vcho vczi niwszy knot/ A gdy nieczystości ku wirzchowi przyciągnie/ wychedozyw szy ony nieczystości/ włoz drugi knotek/ ă tak głowe thym wyczyścisz/ y bolesci vszne vleczysz.
¶ Zasie iestli nieczysthość/ gruba/ sucha sie vkazuie/ Thedy wziąwszy miodu szymowanego ă z wodą zasie przywarzywszy/ puszczay w vcho/ Abowiem to lekarzstwo ocięra/ omywa takowe nieczyst.ści.
¶ Tez iestliby kto miał bolenie w vszu/ z wiatrow kthore sie w głowie

czynią, Tedy weźmi lebiodkę/ vwarz w oliwie z mirrą/ ā tego potrosze pusczay w vcho ciepło.

Lekarzstwa na wrzod mozgowy.

Bywa czasem wrzod w głowie dziecieczey, z ktorego wrzodu thakowe dziecię miewa bolenie wielkie w oczach y w czelusciach, Thedy na ciemie takowe rzeczy maią bydź przykładane/ ktore chłodzą/ odwilżaią mozg, Na tho masz lekarsthwo barzo dobre. Weźmi Soku wycisnionego z Banie/ z Psinek/ z Kurzey nogi ziela/ z kielko łyżek k nim przymieszawszy oleyku rożanego ā w thym rozmocz bawełnę/ albo Lniane paczesi/ przyłoż na ciemie/ ā gdy to vschnie/ tedy rozmocz drugi raz w tymże/ ā przyłoż na głowe.

Lekarzstwa na opuchłe oczy.

Naprzeciw opuchlinie oczu. Weźmi Licium(iest sok z aptece) thak wiele czo dragme zaważy/ rozpuść z mlekiem niewiesciem/ rozmocz w tym chustę albo paczesi / ā przyłoż na opuchłe oczy. A potym vwarzywszy Rumnu w wodzie/ z badylią/ omyy tą wodą oczy.

Zaśie iesli przy tey puchlinie nie będzie czyrwoność w oczoch / ani zapalenie w nich/ ani w ciele/ tedy na takową puchlinę. Weźmi Mirri czarney Heleny/ każdego z nich poł dragmy/ kwiathkow rożanych poł garzści, Ty wszytki rzeczy w białym winie namoczywszy/ ā potym troche przywarzyć/ także oczy maczać.

Lekarzstwo na bielmo.

Bielmo na oczy dzieciom przychodzi z wielkiego płaczu / A tak naprzeciw takiemu bielmu. Sok wycisniony z Psinek, wpusczay na oko ciepło.

Naprzeciw gorączkam dziecinnym.

Jesli ktore dziecię wpadnie w gorączkę, Tedy naprzod mamka ma pożywać karm zimnych ā wilgotnych. Potym dziecieciu onemu ma bydź dawany sok wycisniony Mali granati z mleczową wodką.

Też nie szkodzi aby sie dziecię mogło zapocić w takowey febrze.

Też weźmi maki ięczmienney / soku Piołynkowego wycisnionego z Babki/ z Rozchodniku/ każdego z nich po kielku łyżek. Potym zmie-

ßay ty soki z ięczmienną mąką/ ă potym włożywßi tego na chuste, przi łoż na pierśi dźiećięćiu, Ginie gorączka od tego.

¶ Też weźmi oleyku rożanego Lot/ maśći Topolowey trochę mniey łotu/ zmießay społem/ ă thym pomazuy czoło y pulsy v rąk/ y skronie dźiećięćiu/ pomaga na febrę gorącą/ takież pod kostkami pulsy v nóg, źimną tą istą maśćią pomazy.

¶ Też kiedykolwiek dźiećię kąpią/ tedy ma być warzono źiele w wodźie. Naprzod Lactukę/ kurzą nogę/ wysoki mlecz/ fijołki/ babkę wątrobne źiele/ ă w tym dźiećię kąpać: ktore ma gorączkę/ abowiem takowa kąpiel/ każi ă wypądza gorączkę.

Naprzećiw boleśćiam żywota dźiecinnego.

Często kroć bywa bolenie w żywoćie v dźieci, ktore pobaczyß z żymania/ z płaczu/ y z przewracżania dźiecinnego/ na ten y na ow boczek/ ă z tąd iest znak pewny bolenia w żywoćie. Weźmiż Rumienku/ swoyskiego Kopru/ Hanyżu/ ă troßkę kminu/ vwarz w wodźie/ ă potym chustę w thym maczaiącz: ciepło naparzay żywothek. Po naparzeniu/ namaży oleykiem Migdałowym ciepło/ vznaß mocz vżyteczną tego lekarztwa.

Przećiw napuchnieniu wßytkiego ćiała.

Przychodźi też opuchlina na dźiećię/ czasem na wßytko/ ă czasem na niektorą stronę, ă tak na to. Weźmi wirzchi chebdowego źiela, wierzchy bzowe. A to vwarz w winie białem Także tym to źielem okładay mieśce za napuchłe.

¶ Jestliby przy tey puchlinie było bolenie głowy. Weźmi mirri/ czarney Heleny/ ktorą zową Epaticum/ Aloes/ ßafranu przyczyniwßy nie wiele/ Stłucz wßytko na proch/ ă wyćisnąwßy z źiela Bobowego sok rozpuść w tym soku ty to rzeczy/ ă na chustce rozmazawßy/ albo thak prosto namaży głowę/ albo czoło dźiećięćiu.

Lekarztwo na częste kichanie.

Częste kichanie, albo barzo gwałtowne: przychodźi na dźieci z wrzodu głownego. A tak w takowey przygodźie, maia być takowe rzeczy na głowę przikładane ktore chłodzą. Jako są oleyki. Naprzod Rożany nalepßy/ potym Fijołkowy/ samy albo z białkiem ă z wodką rożaną zmießawßy. A zwłaßcza iestliby ta-

358

kowe cżeste kichanie z zapaleniem glowy przychodźiło/ thak iże ocży w glowe wpadaią/ Tedy przerzecżone lekarzstwo iest k temu barzo dobre. Y to zasie nie mniey ku takowemu boleniu służy. Wyciśni wodnośći z Bań/ zmieszay z rożanym oleykiem/ ă ztrochą ięcżmienney mąki/ możesz k temu żołtku iaiecżnego przycżynić/ ă to na głowe y na cżoło przykładay, Silną pomocz zdrowia ono chore dźiecie weźmie.

Naprzeciw Papulam/ to iest pecherzykom: ktore sie na wierzchu skory czynią.

PApule/ to iest pecherze gdy ku cżarnośći sie skłaniaią/ znamie iest nie dobre/ ă śmierć płaci takowemu/ ă to gdy takowych pecherzow będźie nie mało po ciele. Zasie białe pecherze/ nicz szkodliwego nie vkazuią. Takież żołtey albo rumianey barwy/ łacżno bywaią vlecżone. Naprzod wźiąwszy rożanego oleyku, Mirtowego oleyku/ zmieszay ie społem/ ă pomazuy ty to pecherzyki chocia będą cżarne.

¶ Zasie gdy będą białe/ albo rumiane/ Thedy nicz nie cżynić aże sie zbiorą ă doyźrzeią/ ă gdy sie przedźieią y wypłyną/ dopiero przikładay na ony mieśćcza białey maśći/ To iest de Cerusa vngentum/ z kanforu bez Mercuriusa.

Lekarzstwa przeciw napuchnieniu dimionek/ y zapaleniu łonka.

PRzychodźi też cżasem na dźieci z płacżu wielkiego wydecie, y napuchnienie w dymionkach, y też zapalenie łona. Naprzeciwko takiem rzecżam. Weźmi naśienia Ameos (z apteki) starłszy ie na proch: zmieszay z iaiecżnym białkiem/ ă przyłoż tego na dymionka y na łonko.

¶ Też Lupini (iest naśienie w aptecze) z Mirrą w winie vwarzone/ ă tego na chuśćie na dymionka wźdęte przyłoż.

¶ Też weźmi Hakunu z sześć dragm/ Gallasu śiedm dragm, vwarz w cżyrwonem winie/ ă rozmocżywszy w tym chuste: przykładay na dymiona, Broni wypukliny mocźnie. Ale ty rzecży na proch z tłucżone/ długo maią być warzone, Ocźthu troche mocźnego k nim przyleiesz/ ă thego przykładać będźiesz.

Lekarzſtwa naprzeciw wyßciu pepka ku gorze.

Bywa też ta przygoda v młodych dzieci: iż gim pepek ku gorze wychodzi y napucha/ naprzeciw thakowey rzeczy. Weźmi z apthekí Spicam celticam/ warz ią w wodzie/ ă potym wley k niey olepku Zizaminowego/ ă Terpentiny/ zaſie warz, y wywarz dobrze aż do gęſtoſci: A w tym rozmoczywßi bawełne/ przykładay na pepek wyßły y opuchły.

¶ Zaſie ieſtliby dla płaczu wielkiego/ albo dla kaßlu/ albo dla miotania pepek wyßedł ku gorze/ tedy naprzeciwko temu. Weźmi Lupinos/ ă zetrzyie na mąkę, Potym weźmi prochu napalonego z chuſt wiotchych A to ſpołem powarzywßy w czyrwonym winie/ rozmoczywßy w tym Lnianych paczeſi/ przyłoż na wydęty pepek, ă z wierzchu chuſtą obwiń aby nie ſpadło.

Lekarzſtwa naprzeciw ſtraceniu ſnu dziecinne°

Gdy dziecię ſpać nie może, ale wßytko przepłacze, naprzeciw temu. Weźmi maku: ſtłucz, ă z oleykiem Lactuczanym/ albo grzybieniowym /albo y z makowym zmießan by, potim na chuſcie dzieciećiu na czoło przywiń/ albo telko namaży.

¶ Też k temu ſamo Swinie mleko barzo ieſt dobre. Jeſtliby takowe nie ſpanie przychodziło Dzieciećiu z nieczyſthego mleka/ kthore wyſyſa z mamki, Tedy ma być mamka przemieniona, albo opatrzona. A k temu wziąwßy Fijołkowego oleyku/ z winem ă z octem zmießawßy gi / w nozdrze dzieciećiu na nocz tego po troßę wpußczay. Albo weźmi rożanego oleyku/ zmießay rowno z ſokiem Lactuczanym / ă thym na nocz maży ſkronie/ pulſy v rąk/ y też żołądek.

¶ Też k temuż ſyropek z maku (w aptecze vczyniony) day go łyżkę na nocz dzieciećiu: dla vſchnienia/ barzo pomoże.

¶ Możeß k temu czoło namazać oleykiem Fijołkowym/ troßkę włożywßy do niego Opium/ ă ßafranu tłuczonego.

Lekarzſtwa naprzeciw ßczkawcze.

Sczkawka bywa dzieciom z wielkiego iedzenia /albo też czaſem z nieiedzenia wielkiego/ ă z czczego żołądka. Jeſtli z napełnienia wielkiego ă z oziębienia żołądka/ albo z nieſtrawnoſci przichodzi. Tedy namaży żołądek Bobkowym oley

kiem ciepło. Albo vczyń plastr z nasienia włoskiego Kopru/ a z mlekiem zmieszawszy/ w winie przywarzywszy/ przyłoż na żołądek zemdlony. Omoczywszy w tym chuste/ albo woreczek vczyniwszy/ w ktory thy rzeczy włożywszy: warzyć a przykładać.

¶ Zasie gdy szczkawka z prożnego żołądka/ kthori nie ma czo trawić: przychodzi. Thedy weźmi oleyku Fijołkowego/ z mlekiem zmieszawszy/ Namaży żołądek/ albo Lniane paczesi w tym omoczywszy/ przyłoż na żołądek czczy.

¶ Też mleko ciepłe często pite, vśmierza każdemu człowiekowi szczkawke. A temu sie nie przeciw izby zwrociło dziecie, tedi zasie rychło po zwroczeniu daway pić często/ zadzierży na koniecz.

Naprzeciwko brzydzeniu/ y skłonnosci ku wraczaniu.

WEźmi gwoździkow tartych/ day dziecieciu z czymkolwiek z jeść.

¶ Też weźmi Mastiki/ białego kadzidła/ każdego z nich po dragmie/ Rożey czyrwoney poł garzści/ zetrzy ty rzeczi na proch/ a z sokiem z mietki wycisnionym rozpuść/ także tego na żołądek przykładay, Możesz k temu trochę octu przyczynić.

¶ Też grzanka z chleba w ocziet wmoczona/ ma być często v vst trzymana.

¶ Pospolicie to brzydzenie bywa dla wielkiego a zbytniego (ssania: iż żołądek strawić nie może. Wtore dla wodnego a niestrawnego mleka. Trzecie dla niezdrowego a nieczystego mleka. A z thych przyczyn dziecie sie ku wraczaniu często miewa. A tak obaczywszy ty to przyczyny: potroszeże z sać daway dziecieciu. A zasie miey na to też baczność, iaka rzecz albo wilkość zrzucza. Jeśli kwaśnością wonia ona nieczystość wywroczona, Tedy masz wziąć siedm ziarn białego kadzidła/ Ruty suchey szczypiot dobri, Ty rzeczy na miałki proch starszy/ zmieszay z syropkiem rożanym/ doway że tego poranu dziecieciu z sać.

¶ Zasie ieśliby to: czym dziecie wracza nie miało woniey kwaśney, ani ocziciany barwy bladey, Tedy możesz temu dziecieciu dać sok z wina w groniech (wycisnionego) albo sok z Cidonij/ troszkę gwoździkow tartich przymieszawszy/ albo orzechu Muszkatowego/ a ocukrować/ y dawać natszczo dziecieciu.

O lekaniu przez sen na dziecie.

Lekanie na dziecie przez sen przychodzi: z wielkiego obżarstwa iedzenia. A thak w tey przygodzie/ masz bronić richlo dziecieciu spać po iedzeniu, K themu przed samym położeniem/ rozmoczywszy w przesnym miedzie palecz/ namaży oney dziecieciu iezyk, iżby tak sobie one słodkość mogło połykać, rożany młodek też na to barzo dobry/ żołądek posila/ y strawność dobrą czini

Też takowemu dziecieciu, na każdy dzień czo połgroszek zaważy, daj poranu z Boragową/ albo włoskiego kopru wodką. Lektwarzu ktori zową Dijaplitis/ arcolicon. Y też drijakwie troszke z mlekiem możesz dać. O ktorey Rasis pisze/ iże naprzeciw takowemu lekaniu iest rzecz barzo dobra.

Lekarzstwa dzieciom naprzeciw swietego Walantego niemoczy.

Ta niemocz czesto dzieciom poki z są: bywa/ ktorey niemoczy ty to znaki są. Naprzod/ częste płakanie/ przez sen lekanie/ wyskanie/ rozgorzewanie/ a k temu czuchnienie z vst. A przychodzi takowa niemocz dzieciom z wielkie° ożsania mlekiem nieczystym/ nie zdrowym/ ktorego dziecie strawić nie może, a z te° dymy ku głowie sie podnoszą/ y tak głowe napełniaią.

Naprzeciw tey niemoczy/ żadne lepsze lekarzstwo, Jako tego doyrzeć/ aby mleko ktore dziecie ssie: było dobre/ zdrowe/ a iżeby sie barzo nie ożsysało, dla lepszego strawienia.

Potym na każdy dzień takowemu dziecieciu day poranu lektwarzu z apteki Dijamuseum/ albo dijaplitis czo połgrosza zaważy/ z czymkolwiek dać możesz/ iedno nie z winem, Ale z włoskiego kopru wodką/ barzo dobrze służy. A wszakoś naprzod Drijakwie możesz dać z mlekiem rozmgciwszy.

Też to masz wiedzieć/ iż ta niemocz swietego Walantego przychodzi czasem z przyrodzenia/ czasem też z iakiey inszey przygody. A tak w meszczyźnie: iestli we dwudziestu a w pięci lat nie przestanie. A v białey głowy tego czasu gdy na nie swoie rzeczy poczną bywać. Tedy takowi ludzie do smierci z thą niemoczą zostaią/ thak meszczyzna/ iako y biała głowa.

¶ Też dźiecieciu takowemu/ ieſt barzo dobrze wpuſzczać oleiek Caſtoreum/ Coſtinum: w nos po troſzcze/ dla wyſuſzenia nieczyſtosci z głowy. A przy tym ma takowe dźiecie woniać ruty/ y też aſſam fetidam (z apteki wziąwſzy.

¶ Też na ſzygi ma być zawieſzono korzenie y naſienie Piwoniiey. A to w ten czas ma być kopana Piwoniia gdy kxiężyc z chodźi: przed oſtatnią kwadrą.

¶ Thez Jemioła dębowa/ kxiężycza marcza/ na zchodźie kxiężycza z kuſze vſtrzelona/ ă niżli do ziemie doleci podchwycżona: zawieſzona na ſzyie cierpiączego niemocz ſwietego Walantego/ barzo broni. Są inſze rzecży. A wſzakoſz ty namienione/ więczey ſą doſwiadczone.

Lekarzſtwa Na wyſzłe ielito z ſtolcza.

GDy z dźiecięcia ielito wynidźie. Weźmi Pſidie, to ieſt ſkorek z iabłek Granatow/ Mirty/ czaſzek żołędźiowych/ Rożey ſuchey czyrwoney/ Jeleniego rogu na proch ſtartego, Balauſtie/ ă k themu gallaſu/ każdego z nich rowne częſci iednego iako drugiego/ Thy rzecży wſzytki przetłukſzy/ warz w wodźie tak długo iż mocz onych rzecży w wodźie zoſtanie/ ă w tey wodźie ciepłey dźiecie omyway.

Naprzeciw wydymanin na ſtolcze : krom wczynku: lekarzſtwo.

WYdymanie przychodźi z zaźlebienia / naprzeciwko themu. Weźmi rzeżuchy ogrodney garśc/ kminu kramnec garśc, A vwarz w wodźie/ ă potym maſła ſtarego włoż nie wiele, A day dźiecieciu pić.

¶ Też Zywicza proſta na węgle włożana/ ă nad thym dźiecie okadź dobrze. Jeſt k temu pomoczne lekarzſtwo.

Naprzeciw gliſtam: kthore w żywocie przebywaią dźieciom.

NAprzeciw tym to glistam pierwsze lekarzstwo. Wezmi wodki z strawy/ zmieszay z tą wodką mleko krowie, y day pić po troszę dziecieciu.

¶ Tesz vczyń plastr z tych rzeczy. Wezmi kminu tartego, zmieszay gi z wolową zolcią/ a na pępek przyłoż dziecieciu, pozdychaią glisty.

¶ Tez na glisty/ albo na wszelkie chrobaki/ ktore lezą nie daleko telitha wychodowego. Wezmi bawelne/ vczyń z niey czopek/ a rozmocz w piolynkowym oleyku/ wpuść gi tam w zadek dziecieciu.

¶ Tez omyy dziecię w wodzie, w ktoreyby było warzano ziele Piołyn z liściem brzoskiniowym/ kazdego chrobaka vmorzysz w dziecieciu: takowym kąpaniem.

¶ Tez k temusz masz maść barzo dobrą. Wezmi soku z Piołynu wyćisnionego, trzy łoty, Zołci wolowey dwa łoty/ prochu Coloquintidy z apteki/ trzy dragmy/ maki pszeniczney troche/ ty wszytki rzeczy zmieszaj a na pępek dziecieciu przyłoż.

Lekarzstwa na oparzenie/ ktore bywa około końca v dziecięcia: dla moczu własnego.

NA takowe rzeczy. Posypuy Dragantem/ albo prochnem, albo prochem czyrwoney Rożey.

¶ Tez na toż. Wezmi oleyku Rożanego/ dwa łoty/ białego kadzidła/ dwie dragmie/ Canfori troszkę/ zmieszay thy rzeczy społem czyście, a tim miesczsa oparzałe na noc y porannu pomazuy.

¶ Tez k temusz biała maść, Ktorą zową de Cerusa/ barzo znamienicie pomaga.

Lekarzstwa naprzeciw suchotam dziecinnym.

NA suchoty dziecięcze, Warz nogi y głowę skopowe w wodzie/ a tą wodą dziecię kąpać/ a z kąpania wszy. Wezmi masła nie słonego dwa łoty/ oleyku Fiołkowego/ Wieprzowego maczu/ łot/ wosku/ z puść ty rzeczy wszytki społem/ a tym dziecię wszytke namazuy: po przerzeczoney kąpieli/ vznasz pomoc.

Lekarzstwa na drzenie członkow/ to iest rąk/ albo nog v dzięcięcia.

O niemoczach.

WEźmi naprzeciw tey niemoczy/ z ktorey pospolicie swietego
walantego, przychodzi. Tedy masz wziąć oleyku Rozanego,
Nardowego też/ każdego z nich po kocie/ zmieszay te spo-
kem/ ā namaży dziecięciu grzbiet wszytek/ począwszy od szi
ie/ aż do zadku/ zagrzawszy ciepło. Bobkowy też oleiek k temu iest dobr

Naprzeciw kamieniowi dziecięczemu.

NIegdy też przychodzi na dziecię cieszkie puszczanie z boleścią
ā z płaczem wielkiem mokrzenie, częstokroć po troszę, A ktemu
chłopieczkowi, Przy tym częstho sie podnosi członek, Znak
iest piaszczystego kamienia/ na te niemocz. Weźmi/ ślazu/
rumnu/ rożey wysokiey: na ogrodzie rostącey/ ziela Nocz y dzień/ lnia
nego nasienia/ vwarz w wodzie/ ā osthudziwszy, w cieplej kąp dziecię
dwa razy przez dzień. A potym oleyki/ rumienkowym/ ā niedźwiadko-
wym spokem zmieszawszy/ krzyże y dymionka ciepło namaży.

Lakarzstwa na rozokosc/ to iest aby dziecię swi drem nie patrzyło.

NAprzeciw krzywemu wzrokowi to masz czynić/ abys dziecię
tak vkładała/ żeby na żadną sthrone/ ani ku gorze/ ani na
strony nie mogło patrzać, Iedno telko na iedno mieystce/ y
to ku świeczy zapaloney. Iestliby iako na iedne strone oczy
ma nakrzywiało, Tedy natychmiast na one strone masz postawić świe
cze/ żeby zasie onym światkiem wzrok naszpoczony/ vprostował sie.
TEhęż gdyby sie oczy na prawą strone szpocił yzone dziecięcia, Tedy
ma być malowana taka rzecz czudnym malowaniem na lewą strone:
położona/ aby tym obyczaiem: obaczywszy thakowe rzeczy ono dziecię
na druga strone ku onemu malowaniu: nawracało oczy szpothawe. A
to tak długo czynić masz, aże oczy sie szpotawe naprostaią.
A thu iuż masz dokonanie tych tho niemoczy dzieci młodych. A gdy sie
według tey nauki sprawować będziesz, Nie mały pożytek y pociechę z ta
kowych lekarzstw: odzierżysz.

O przyrodzeniu/A sposobu dwanascie miesią czow/A o sprawie ludzkiey: tych to czasow.

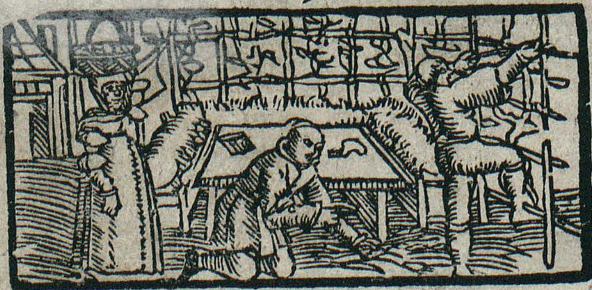
Styczeń napierwiey.

Styczńia miesiącza: Masz dobre wino Spiēniż krew puszczać bedźiesz, Nie czo v kus pierwey. Trunku ku odmiekczeniu brzucha nieprzyimuy, często sie w łaźni myy/ rano iedz ă nie wiele, bo przeźliczne iedło okruthną źimnicze płodźi. Ktoż pierwszego. ij. v. vij. viij. ă xv. dnia tego miesiącza krew pusci/ tego roku vmrźe/ grzymania thego miesiącza/ wiathry wielkie tego roku ă mnosthwo meki ă walki znamionuie/ pokarmy gorące tego miesiącza iesć zdrowo iest.

Styczeń powiada. Za czasu mego krew pusczać, nieiest pożyteczno. Jedno byłaliby tego potrzeba/ tedy day źgiąć te żyłę w skorźe, ktora iest nad palczem, Siropu/ albo trunku: nie przyimuy. Dźiecie ktore sie narodźi / źimnego przyrodzenia bedzie.

Luty.

NUtego miesiącza krew puszczay/ ă trunki/ y wszytki rzeczy ktore chcześ/ osobno gorące: iedz ă gich pożywaj/ głowy ostrzegay przed zimnem, Wina ani piwa w łaźni nie piy. Ktoś tego miesiącza/ dnia. vj. ă vij. krewby puszczał/ tego roku vmrze. A ktożby. xxvj. ă xxx. dniow stycznia. A trzecinasthego dnia Lutego miesiącza sie narodził. Iego ciało aż do dnia sądnego w cżałe zostanie. Beda kxiądz/ te rzecz iest wyjawił/ ă temu to pocztu dni rozumiey, tak porządnie cżtąc, iako dniowie rozdzielony są ku miesiącżom w kalendarzech ă w minucijach/ ale gdzie cżcisz liczbe o puszczaniu krwie/ tu licz dni od nowego ă od nastania miesiącza/ grzymały tego to miesiącza/ wiele ludzi ă zwłaszcza bogatych: śmierć znamionuie. Tedysz sie chroń od zimna/ ă krew z palcza puszczay.

¶ Luty powieda, W mym cżasu krew puszczać vżyteczno iest, Lektwarzy vżyway/ wody nie piy. Dziecie kthore sie narodzi/ [illegible] bedzie/ świerzb z białą skorą bedzie mieć, [illegible]m bedzie.

Marzecz.

MArcza miesiącza cżesto sie myy ă do łaźnie chodz/ cżyść sobie zeby, ă trzy ie solą, krwie nie puszczaj wracanie sobie cżiń dla przeczyscienta żołądka, dla zimnicże ktora każdego dnia napada/ Cżyń sobie warzenie przeciwne/ ă słodkie iedz zawżdy/ nasienie ruciane/ szałwijowe/ koprowe (ale z ogrodnego kopru) Opichowego/ piotruszczanego. Kto sobie. xvj. xvij. ă xviij°. dnia krew puszczać bedzie/ tego roku vmrze. A kto. vij°. dnia: puszczałby krew/ wzrok oczu swogich: stracı. Iesli tego miesiącza grzmi/ wielkie wiatri, żyznosć zboża, ă swar miedzy ludźmi: znamienuie. Tego cżasu przeczystich karmi vżyway/ ă w łaźni sie myy.

Marzec powiada, czasu mego krwie nie puszczay, trunku nie przymuy/ parzenia nie vżyway. Dziecie kthore sie narodzi / nagle będzie w swey mysli/ ă mnodzy sie iego będą bać.

Kwiecień.

KWietnia miesiącza krew puszczay, dla niezdrowia wątroby ă dla inney przekazy, Surowe korzenia nie iedz, dla parszywosci ă swierzbu, swieże mieso iedz ă nie wędzone, bo z nie przychodzi niemocz nagłego omdlenia. Kto. vj. vij. xv°. dnia krew puszcza/ tego roku vmrze. Kto. viij°. dnia krew pusci, w czterdzieści dni vmrze. Kto. vj°. dnia puszcza/ oslepi. Kto pierwszego dnia miesiącza Kwietnia pusci sobie krew/ albo thego dnia ranion będzie/ albo trunk przyimie/ ten wnet albo w richłym czasie vmrze. Grzmienie tego miesiącza/ wesele ă, żyzne lato znamionuie ă śmierć nie sprawiedliwych ludzi. Tego czasu brzucha przeczyść/ ă krew z nog puszczay.

Kwiecień. Za czasu mego vżyteczno iest krew puszczać, Ale zaskurniey krwie nie ciągni. Dziecie ktore sie narodzi, niepłodne będzie.

May.

MAy miesiącz/ niektorim niemocżnym przygodny ku zdrowiu iest/ ale niektorim nicz. Chczeszli zdrow być piy piołynek w winie, Ale lepszy y vżytecżnieyszy iest w cżystey wodzie. Warzony piy oslodzić polny. Jedz szalwiją/ rutę. Kto. vij. xv. ă xvij. dnia pusci sobie/ teᵒ roku vmrze. Grzmienie znamionuie drogość w zbożu ă głod tego roku. Wystrzegay sie od iedzenia głow wszelkiego zwierzecia ă skotu. Day sobie wątrobną żyłę zaciąć. Pożytecżno iesth do napoiu włożyć/ krwawnik/ starcżek/ innych wiecżey zaniechay: tych vżyway.

¶ May. Za cżasu mego vżytecżno iest z they żyły krew puscić, czo ią zową Medijana/ trunk przymuy/ zimnych pokarmow pożyway/ piołynek piy. Dziecię ktore sie narodzi, sprosne: ă wszak rostropne bywa.

Czyrwiecz.

CZyrwcza miesiącza/ masz pić wodę studzienną rano przed iedłem, aby zachował zdrowie płucz, mleko warzone na wiecżerzy iedz. Vżyway Citwaru/ bukwicze/ ă starcżku. Ktho vjᵒ. dnia sobie krew pusci/ tego roku vmrze. A iesthli grzmi tego miesiącza/ żyzność zboża/ ă rozlicżne niemocży na ludzie będącze znamionuie. Picie wody zimney / zagania piano gorzkość / przethoż ią masz rano pić z kwieciem bzowym, Takiesz sałatę iedz ă wodę piy.

¶ Cżyrwiecz. Czasu mego iestli potrzeba: krew możesz puszczać/ Lekwarzy vżyway, ă wodę piy. Dziecie kthore sie narodzi, nie mądre będzie wesele nicżegoż nie poważy/ czoby cżynić albo mowić miało.

Lipiecz.

LIpcża miesiącża chcżeßli zdrow być/ waruy sie od zbytnie-
spania/ od parżenia/ od ryb ieziernych/ ă krwie nie puśćżay
Thakże nie iedz kapusty ani gorącżych pokarmow. Napoy
twoy aby był z rutą/ z ßałwiją/ z Anyżem/ z Opichem.
Kto .xv. ă xvij°. dnia krew będzie pußcżać/ te° roku vmrże. Jeśli grżmi
drogość znamionuie, ă bydło mrżeć będzie, Zęby nie zacinay, Ale z wierz
chu pisanych rżecży vżyway kminu ă iuż powiedzianych rżecży
Lipiecż. Wmoy cżas krwie nie pußcżay/ długo bez iedła nie byway
Jedz słoniny/ parżenia nie vżyway/ słußnego snu vżyway/ trunk prżiy
muy. Dziecie ktore sie narodzi, będzie wesołe ă cżyste.

Sirpień.

SIrpnia miesiącża iest cżas nieprżespiecżny/ nie zachowaßli
sie od zimna: z niemocżnieeiß, waruy sie od zimnych pokar-
mow/ cżesto sie w łaźni myy/ starżec żku/ poleiu/ ă babki ku
wiecżoru pożyway. Kto pusci dnia .xix. ă xx°/ thego roku v-
mrże. Kto pierwßego dnia miesiącża gdyż nastawa Sirpień krew pu-
ßcża/ albo będzie ranion/ albo trunk prżiymuie/ ten wnet/ albo naza-
iutrż vmrże. Dziecie ktore sie narodzi/ nie powiedzie sie ku dobremu,

ale z ką śmiercią vmiera. Jeśli grzmi te° miesiąca/ tedy mnodzy ludzie zniemocznieią. Tedy sie waruy pokarmow zimnych/ te° miesiąca szkodliwych.

¶ Sirpień. Czasow mogich krwie nie puszczay/ Kapusty nie iedz/ od rib sie waruy/ Cinamonu vżyway. Dziecie ktore sie tego miesiąca narodzi/ aczkolwiek czystego vmysłu ā sprosnego/ A wszakże nie płodne będzie.

Wrzesień.

W Rzesnia miesiąca nie kielo kęsow chleba mlekiem polane° rano przed iedłem zieść, A wszego owocu zrzałego vżiway W napoiu swym miey/ starczek/ Benedykt. A chcześli z żyły puszczać: możesz. Kto .xvj. ā .xviij. dnia da sobie puścić, ten tego roku vmrze. Jeśli grzmi/ obphitość zboża ā mordowanie mocnych ludzi znamionuie. Tedy day żyłę zaciąć/ ā przerzeczonych rzeczy vżyway.

¶ Wrzesień. W czasu mym vżyteczno iest krew puszczać / młody syr ieść, moszcz pić, trunk przyimować. Dziecie ktore sie narodzi we wszech vczynkoch srogich skromny będzie ā sprawiedliwy sędzica.

Pazdziernik.

PAzdziernika miesiącza, ptacztwo y czwornok zwierzeta y inne pożyteczne iest/ krom raka/ albo tedy bywa ranion ă nakazon od morzkiego gadu. Tedy piy moßcz ă iedz ges warzoną. W napoiu miey Jmbier/ galgan/ Cinamon. Ktho vj°. dnia sobie krew pusci/ ten tego roku vmiera. Jestli grzmi/ wiatry wielkie/ zboże y owocze drogie tego roku znamionuie. Jmbir, Cinamon moßcz bedzießli pil, Zdrow bedzieß/ lenosci sie maß warować, kozie mleko olbo owcze ă gwozdziki możeß ieść.

¶ Pazdziernik. Za czasu mego krwie nie pußczay, w łazni sie nie myy glow wßelkiego zwierzecia ă skotu nie iedz/ trunku nie przyimuy. Dziecie ktore sie narodzi/ złego przyrodzenia bywa ă rzeczy nieprzyiemney.

Listopad.

LIsthopadu miesiącza gorącz sie w łazni nie myy, Bo łaznia iest przysługowanie nieczystosci. Jestli thego potrzeba zaskurnią krew pußczay, Ale osthrzegay sie od zimna. W napoiu miey Jmbier/ Cinamon/ Krzyßtal. Kto. xvj. xvij° dnia pußczałby sobie krew/ tego roku vmrze. Jestli grzmi te° miesiącza obphitość zboża ă lato wesołe znamionuie. Łaznia ă nieczystość thego czasu ßkodliwa.

¶ Listopad. W mym czasie krwie nie pußczay/ ażby thego była pilna potrzeba/ kozie mleko piy/ bo sie z tego krew rozmnaża/ y czudność czyni/ Trunku nie przyimuy. Diecie ktore sie narodzi/ strzezeniem ă opatrznym y dobrim meżem bedzie.

Grudzien

GRudnia oſtrżegay głowy ſwey od mrożow, abyś cżały rok żdrową głowe miał/ day ſobie żaciąć głowną żyłe, ă myy ſie w łazni poki ſie podoba. Topolą ă Imbier iedż. Kto vj° vij. ă xj° dnia krew ſobie puſci/ tego roku vmrże. Kto poſle dniego dnia na ſkonaniu Grudnia żelażem ranion będżie/ albo ſyrop ă trunk przżymie/ wnet albo richło vmrże. Dżiecie kthore ſie tego dnia narodżi/ nie będżie nakłoniono ku dobremu/ ale haniebną ſmiercią vmrże. Jeſtli vſłyßiß grżmienie tego mieſiącża. wiedż że tego roku obphitość będżie wßytkich potrżeb/ ă dobri pokoy / ă dobroć miedży ludżmi. Przygodne ſą te° mieſiącża wßytki gorącże rżecży. ¶ Grudzień. W cżaſu mogim ieſtliże potrżeba te°, ż głowy krew pußcżaj (ale nie kordem) Piernych pokarmow vżiway, mußkat iedż, Trunku nie przżymuy. Dżiecie ktore ſie narodżi/ ſprawiedliwym ſędżcżą będżie/ mocny ă grubego ciała/ A wßakże będżie ſmyſlny.

Według biegu niebieskiego/ ktoremu pan nad wßytkiemi rżecżami ſwiata te°: mocż nieżmierżoną dał/ kto chcże na powietrżu żmienienie/ albo ktoreßkokwiek rżecży: cżas ſłußny ku ſprawowaniu potrżeb wiedżiecż / Aby było wiedżiano iako tu na tey Figurże ieſt wypiſano.

Przirodzenie znamion.	Członki.	Czo ma być sprawowano, gdy Miesiącz iesth w ktorem znamieniu.
 Skop. Jest przyrodzenia ognistego, cieplego y suchego, panuie nad kolerą. Przyrodzenie ma mezkie, smakom przelozon gorzkiem farbam zoltogorączem. Dom Marsow, Tam y Sloncza powyzszenie.	Głowie y obliczu: panuie.	Z krią zety, z pany bogatemi, y z inszemi przelozonemi dobrze rozmawiac. Rzeczy ktorem chczesz miec rychle dokonanie y wypelnienie: poczynay. Ale czo chczesz miec dlugo a trwalo: nie poczynay. W lazni sie mozesz myc, w nowe odzienie obloczyc. Ale glowy warny zelazem vrazic, albo leczye albo tez golic.
 Byk. Jest przyrodzenia zimnego a suchego. Przyrodzenia iest niewiesciego, melankoliicy. Venus tam dom ma powyzszenia miesiączowo.	Szygi/ y gardzielowi.	Gdy czo chczesz miec trwalego: poczynay w tym znamieniu Budowy, dziedzictwa kupuy, Drzewa szczep, winnicze naprawiay, na rolach siey. z Paniami rozmawiay, wesela vzyway, zone sobie poymi. Myslicztwa patrzyc. Woly kupowac: wszytko dobrze.
 Bliznięta. Są przirodzenia powietrzne mezkie, cieple y wilkie. Panuie nad komplexią krwie subtelney, nad smakiem slodkiem, Nad ptacztwem czudnie spiewaiączem. Dom Mercuriusow, Smokowe. powyzszenie y ponizenie.	Pleczam/ ramionam/ y rekam.	Rachunk dobrze czynic. Dzieczi ku navcze dawac. W lazni sie myc y chedozyc, ale baniek na reku nie stawiac, kupczyc mozesz, y ptaki lowic.
 Rak. Jest przyrodzenia wodnego, wilkiego a zimnego. Przyrodzenia niewiesciego Flegmy pelen. Dom miesiączow. Jowiszowo powyzszenie y vpad.	Piersiam plucziam/ y sledzionie.	Dzien then iest prozhnowania y pokoiu. W lazni sie dobrze myc y chedozyc, odzienie nowe obloczyc. Przy main, a przy trawach roskosz plodzic. Krew kolerikom dobrze puszczac W lektwarzu purgacią brac, kupczyc, ale na morze, ani na zadną wode nie puszczac sie.
 Lew. Jest ognistego przyrodzenia y cieplego y suchego, kolerze panuie. Przyrodzenia mezkiego. Dom Sloneczny.	Serczu / zoladkowi/ grzbietowi/ y bokom.	Dobry przysthep ku Krolom, ku kriązetom, zadaj gich o czo chczesz. Rzeczy ktore chczesz miec trwale: poczynay. Odzienia sobie niedaj przykrawac, ani sie w nowe przybieray krwie nie pomyslay puszczac, Ani zadnego lekarzstwa nie pozyway.

Przyrodzenie znamion.		Członki.	Czo ma być sprawowano: gdy miesiąc iest w ktorim znamieniu.
	Panna. Jest przyrodzenia ziemnego, zimnego y suchego, przyrodzenia niewieściego pełne melankoliiey. Dom Mercuriusow y powyszenie iego, ale vpadek wenusow:	Zywotowi, ielitam, y inszem wnetrznością.	Dzień iest srzedni. Dzieci na naykę możesz dawać, pismo czytac. Liczbę od swych pisarzow brać. Poselstwo słać, kupować y przedawać. z Paniami gadać y zakazować sie gim. Żony nie poymoy. Bo dla nieplodności: zaskrobiesz sie kożraz w łeb.
	Vaga. Jest przirodzenia powietrznego, ciepłe y suche, wilkie, meskie. Dom wenusow Saturnusowo powyszenie, ale vpad słończa.	Pepkowi, biodram, miechierzowi, y inym.	Dzień ten godny ku wszy tkiemu, iedno ku milowaniu nicz, Przeday, kupuy, na drogę wyiezdz. Nowe odzienie obłocz Rzeczy ktorich rychło chcesz dokonać: poczynay, w pierwszey połowiczy teo znamienia: dobrze Malankoli com krew pusczać, y włosy dobrze strzydz.
	Niedzwiadek: Jest przyrodzenia wodnego, a tak wilkie a zimne. Niewieście, pełne flegmy Dom marsow, vpad miesiączow	Łonu, y tham innem rzeczą.	Tego dnia iest dobra rzecz nicz niepoczynać, bo to iest znamie w swey chytrości y falesności. W łazni sie możesz myć. Purgacija brać. W drogę, ani na wodę, ani po ziemi nie wyiezdz.
	Strzelecz. Jest przyrodzenia ognistbego, a tak cieply y suchy. Meszki, koleri obpbity, Dom Jowiszow, powyszenie ogona smokowego, a vpad głowy.	Ledzwiam, y vdam.	Dobry dzień ku kupieczstwu, y ku mysliczstwu zwierza rozmagitego, a nawiecey strzelbą. Z paniami sie dobrze wzigrawać. Z sedziami, albo z navczonemi dobrze rozmawiać. Flegmaticom dobrze krew pusczać.
	Kozorożecz. Jest przyrodzenia ziemnego, zimne a suche. Melankolija w nim panuie meskie. Dom Saturnusow, Powyszenie Marsa, a vpadek Jowiszow.	Kolanom y żyłam pod kolany.	Rzeczy rychle poczynay. Sprawę miey z starcmi. Rolą winnicze, ogrody: kopay. Dziedziczstwa rozdzielay.

Przyrodzenie znamion.		Członki.	Czo ma być sprawiano gdy miesiąc iest w ktho-rim znamieniu.
	Wodnik. Jest powietrznego przyrodzenia cieple, a wilkie, mezkie, Complexiey slicz ney y subtelney. Dom drugi Saturnusow	Goleniam pa nuie.	Dzień dobry ku sianiu y ku szczepieniu, y ku przenoszeniu sie z domu do drugiego domu. Studnie kopac. y zrzodl do bywac. Domy budowac. Fundamenty miastam, wiezam, mu rom: zakladac, z staremi rozmawiac. Dziedzicztwa z kupo(wac.
	Ryby. Są wodnego przyrodzenia, zimne a wilkie, Flegma w nim panuie, niewieście Dom drugi Jowiszow.	Przyszwam y sthopam / y w nogach niemo czam.	W lazni sie myc. Roskoszy plodzic, vbierac sie wnowe odzie nie, po wodzie iezdz, okolo rib sie obierac lowiącz ie: sieci na riby dziac. Purgacią brac, kupczyc. Przijaciele iednac, Zo ne poiąc. Kolericom dobrze krew puszczac.

Przirodzenie planet,		Ktorem człō kom w ludziech panuią.	Jakie obycza-ie w ludziech: czinią.	Dari y dostoynosci gich	ktore niemocy z nich: przichodzą.
	Saturnus. Miedzy pla netami iest nawyzszi. Ro dzaiowi ludzkiemu bar zo przeciwny, Y innym rzeczam, Jest przyrodze nia zimnego y suchego. Wedlug biegu na leniwszy. Pan sekty Zydowskiey. Planeta niefortu ny wielkiey, mezki, pel ny Melankolijey.	Vchu Pra-wemu / Sle zionie, Melā kolijep / mie-cherzowi, ko sciam wiel-kiem.	Człowiek bywa krną-brny, praczowity, lakomy zawistny, plugawy, chudi krotki, rzadko thakiego nalesc, osobny, waleczny, milczączy, barzo iedzączy zdradliwy, o Skarbiech myśli.	Wracz dobry bywa: kto-remu Satburnus iest pan z vrodzenia. Panuie thez Sukiennikom, Szewczom Barbarzom, gornikomey wszelkiem robotnikom: ciesską, albo plugawą ro bothe robiączym. Tbym Satburnus z strony swey dziedzictbwa albo pań-stbwa dawa: z takowych (robot.	Pleura, Sapka, zimnicza czwartego dnia, niedosta tek w slezionie, opucblina powietrza zarazenie, bie-gunka, podogra, lisaie, y niemoczy z melankolijey.

	Przyrodzenie planet.	Ktorem członkom w ludziech panuią.	Jakie obyczaie w ludziech czynią.	Dari y Dostoynosci ich.	Ktore niemocy z nich przychodzą.
	Jowiß. Jest przyrodzenia mezkiego, cieply y wilki iako y powietrze. Planeta wielkiey fortuny y laski każdemu przychodzący. Bo iest przyiaciel wielki rodzaiowi ludzkiemu. A iest barzo mierny.	Pluczam, kosciam, chrzestkam, watrobie, w przyrodzeniu mezkim y w niewiesciem pokoleniu.	Człowiek bywa sprawiedliwy, poczesny, prawdziwy, laskawy, swiebodny, wierny, pokorny, milosierny, sromiezliwy, przyiemny każdemu mily, wysokiey mysli. Nabożny.	Czci y dostoynosci w duchownych rzeczach dawa. Umieietnosc w prawie: sprawiedliwe rozsądzenie.	Slinogorz, kordijak kurcz, Odesci od pamieci.
	Mars. Planeta iest niefortuny mnieyßey nizli y ne planety. Przyrodzenia mezkie, gorącý, suchy, ognisty, rodzaiowi ludzkiemu przeciwny, pan kolery gniewu, lotrostwa, krwie wylewania: Zwad y walek wßelkich przyczyna.	Uchu lewemu. Zolci y zylam.	Człowiek bywa gniewliwy barzo, nie ludzki, niezgodny, pragnący zwady, y smierci ludzkiey, gwaltownik, niesromiezliwy, drapieżny, waleczny, smialy, ziednicy sekty ku drugiey latwie przystanie.	Okrutnosc hetmaństwa na woynach, barwierstwo kowalstwo, y inne rzemiosla albo roboty: ktore przez ogień robią.	Niemoczam z kolery przychodzącym: ktore richlo zabiiaią: pa nuie Mars. Jako sa febra trzeciego dnia, gorączkam, biegunkam, ranam wielkim plodu niedonoßeniu.
	Słońce. Miedzy planetami iest iako pan. Bo w swiatlosci y wmoczy: nad inne iest mocznieyßy y dostoynieyßy. Przyrodzenia iest cieplego y suchego ale miernie: nie thak iako mars ßkodliwie. Nad ludzmi, Krolmi, nad Lwy nad ozly, nad Sokoly panuie.	Ma w moczy oko prawe, sercze, mozg w kosciach bok prawy.	Ludzie thakowi są wyso kich mysli, dowcipni, opatrzni, czudni, uczciwi, wysokiey czci y stanu wysokie go, ustawiczne żądanie ma(ią).	Dawa czesarstwa, krolestwa, kśiestwa, woiewodztwa, starostwa, urzędy, y inße państwa, znamienicie przelożone, tak w miesciech na Zamkoch, we Usiach rządzenie dobra pospolitego: ktore bywa za laską y za milosierdziem.	Bolączką, zamierz knieniu w oczu, kurczowi, Cordijacze, częstemu omdlewaniu, remis, obrażeniu vst: Słończe panuie

	Przyrodzenie planet.	Ktorem członkom w Ludziech panuią.	Jakie obyczaie w ludziech czynią.	Dari y dostopnosci gich.	Kthore niemoczy z nich przychodzą.
	Venus. Jest planeta fortuny/ ale mniey nizli Jowisz. Plci niewiesciey/ iest przyrodzenia zimnego a wilkie. Panuie nad rzeczami roskosznemi y wesolemi/ wszytki panie y pany ktore sie rady chedo nosza: gich vbior wszytek w swey moczy ma/ y gich stroiom nadolnem panuie	Maciczy v pany y stroiom gich miedzy nożnym/ piersiam v panienek. Gardlu/ woniaiu/ pacierzom/ temu wszytkiemu panuie.	Człowiek nie wielki bywa a wszakże swemu dowcipu ye vdziala. Roskoszny/ a towarzystwo miluiaczy. miłosierny, na panny rad patrzy. A iestli sie panna vrodzi pod tha planeta. tedy (acz mocz: ale aby wezrzenim) miluie rada. Cz ludzie radzi tańczuia/ ykozdy z nich rad miluie.	Czoszkolwiek z wielka dowcipnoscia bywa sprawiano: to wszytko Venus ce iest poddano: Jako iest vmiejetnosc bawrowania kosztownych rzeczy: y misternego wyszywania kobierczow, albo namiotow Milowanie/ spiewanie/ y na wszelkich przyprawach granie: lutnie/ gesli/ organ	Cieszkosci, skroni, macicze bolesci, Y bolesci miesiecznych zkrytych zimnosc w żoładku, strzekanie około serca, oziębnienie watroby: Venus panuie.
	Mercurius. Jest przyrodzenia przemiennego: według iako sie ku ktoremu planecie przytoczy. Jestli ku dobremu: tedy dobry z nim, a ze złym zły/ iesth rozmagity a tluka czy sie: po niebie.	Jezykowi/ fantasiiey/ pamieci, żolci y rekam.	Człowiek bywa madry, dowcipny/ wymowny/ wielkiey chytrosci/ vporny. nie zkrzetny, w rzeczach sprawcza dobry.	Człowiek bywa navczony w gwiazdarzkiey navcze/ w muzycze/ w działaniu liczby/ w rozmierzaniu rzeczy trudnych, wnavkach mistrowskich/ w filozophij/ w kupieczstwie w wykladaniu iezykow, w rzeczach chytrich.	Strącenie rozumu, od pamieci odeszcie, niemoc swietego walantego, dychawicza, wszytki smutki y szplunienie: od merkuriusza przychodzi.
	Miesiacz. Jesth zimnego y wilkiego przyrodzenia. wszytkich planet przyrodzenie k sobie przyimuie, a tu na ten swiat swa moczą szafuie a zpuszcza. Wodam wielkim/ rzekam: panuie.	Mozgowi/ głowie/ lewemu oku, lewemu boku/ Zoładkowi/ smakowi. Y brzuchowi.	Człowiek bywa myslaczy wiele/ y tam y sam sie błakaiaczy/ boiazliwy/ niesmiały/ szemrzaczy/ nowe rzeczy rozznoszaczy/ a pod czas też mataiaczy.	Komornikiem bywa/ nie wolnym człowiekiem/ pielgrzymem zeglarzem/ ribitwem/ albo kusznierzem, albo thym czo pieniadze kuia: to iest myńczarzem	Sapka, Szlak: to iest powietrza zbicie, kolika, zamulenie w żylach, biegunka czyrwona, pani gich rzecz przyrodzona. Z miesiacza przychodzi.

Czo ma byc sprawiano: według wzgledu miesiacza/ Ktory
wzglad bywa ku siedmi planetam

Czo ma byc sprawiano: według względu miesiącza, Ktory wzgląd bywa ku siedmi planetam.

	☌	✱ 6.	□ 4	△ 3	☍
Saturnus. 	Dzień nie fortunny ku sprawie wszelkiey. z krolmi ani z Kriążętby sprawy nie miey, z szoltysmy, ani z włodarzmi rozmawiay, chroń sie oraczow y ludzi starych, w droge nie wyieżdżay, Bo nicz dobrego nie spraw sz, tych wszech rzeczi namienionych ostrzegay sie. Bo ten dzień iest silno nie fortunny.	Z starcemi sie w porządzenie złączay, z oraczmi sprawę miey, Buduy, orz, drzewa szczep Winnicze naprawiay: milcy sie chroń y nie oblapiay iey niciako.	W then dzień nicz niesprawuy, y owszem powściągay sie od wszelkiey rzeczy z Ludzmi staremi, z krolmi, z kriążętby: nie miey sprawy żadney, Nie orz, nie szczep, na droge nie wychodz. Czos vmyslil działac: niechay, A od swey woley sie na czas powściągni.	Z staremi, y z oraczmi rozmawiay, orz, szczep, Siey, winnicze naprawiay, budowania vpadaiącze potpieray, a starych poprawiay.	Nie fortunny dzień ten a bez pożytku, sług sobie nie iednay, czynszu nie wybieray, ani gichku swemu pożytkowi zgromadzay, z krolmi z kriążęty nie posiaday nie buduy nie siey, ani ziemie orac: nie poczynay. Y owszem lepiey aby wszego niechał.
Jovis. 	We wszitkich rzeczach ten dzień iest fortunny z ludymi slachetnemi y z pralaty wielkiemi rozmowe miey, na droge wyieżdżay, w rzeczach trudnych od sędziow porade bierz, krew puszczac: czas iest wyborny: iestli iescze k temu iest dobre znamie.	W ten dzień dobrze abys rady szukal: od tego kto iest w prawie vczony, z Biskupy, y z prelaty, z kanoniki: rozmawiay. Prawa, y vstawy starszych przeczytay. Wszelkie dobre rzeczy: poczynay, y krew puszczay.	Na sądzie wten dzień dobrze siedziec, z sędziami, z prelaty, z nabożnemi Personami dobrze gadac, około philozophijey sie dobrze obierac, krew iesth dobrze puszczac: iedno trzeba baczyc izby sie znamie zgodzilo.	Czas przespieczny w droge iechac, z rozmagitemi sie naukami obierac a czytac ie, z ludźmi slachetnemi, z sędziami, z duchownemi sie widac: iestli kto chcze laske vnich zyskac w czem, krew dobrze puszczac.	Wszelki vczynek poczciwy: poczynay. Krole, kriążęta y ine pany na państhwa przekladay Burgkrabie, Rayczew gimieniu vstawiay, z zakonniki y z prelaty rozmawiay, krew puszczay.

52

Czo ma byc sprawiano: wedlug wzgledu miesiacza:
Ktori wzglad bywa ku siedmi planetam.

	☌	⚹ gran	□ gran	△ gran	☍
	Dobrze iżeby sie kozdy tego dnia od wszelkiey rzeczy wystrzegal. Ryczerzow y ludzi walecznych tez aby sie warowal, Na droge wyiezdzic nie pomyslay.	A then dzień, konie y Zbroie ku walcze dobrze kupowac, woysko naprzeciw nieprzijacielowi wywiesc y szykowac, Rzeczy w ogniu twarde rozpuszczac, alchimiczka nayke strogic.	Dzień boiazni pelen, a ku rozprawie z kriazety y z ludzmi ryczerzkiemi: niegodny. Nie sprawiay pokoiu iednania, ani przymierza zadne; bo takowa rzecz kończa niebedzie miala dobrzego ani trwale.	Z ryczerzkiemi Ludzmi rozmawiay. Rzeczi wszelkie ku walcze sluzacze sobie sprawuy. Bydlo zkupuy, ogień ku alchimiey: podniec iestli chczesz: dobrzie zas	Przijaciol sobie nie iednay, Ani sobie miley szukay, w towarzistwo sie znikiem nie zlaczay Slug nie przijmuy na sluzbe, w droge nigdziey nie wyiezdzay.
	Dnia tego rzeczy zadney nie poczynay, ani sie w niwecz wkladay, zkrolmi, ani zkriazety nie mow, Bo nie bedzieś mial fortuny. Jedno czo by chcial miec w silney thaiemniczy: moześ czynic.	Dzień ten iest fortunny k tym rzeczam: ktore z krolmi a zkzazety maią byc sprawowane, y tez z pany swieczkiemi iestli od wysokich panow czi albo czego inego chcześ zedac: latwiey otrzymaś nizli inszego czasu.	Waruy sie od panow y od ludzi sthanu wysokiego, bo ten dzień ma sie byc wystrzegan od wszytkich rzeczy, a iestlis baczny: siedz doma albo wiecz miedzy ludzmi badz opatrzny.	Rzeczi wszelkie moześ sprawiac, zkrolmi, z pany rozmawiay poczty gim sli. Jestbli rolę bedzieś orał: nie bedzieś na niey szkodowal, Bedziesli od panow czego zadal: latwie moześ otrzymac, przymierze z pany dobrze brac y iednanie dzialac.	Na sadzie nie siaday, ani sie pozyway z pany wielkiemi, y tez z ludzmi czelnemi: nieiest dobrze obcowac nic szczep ani buduy. W droge zadnym obyczaiem nie pomyslay. A thak lepiey aby sie od wszelkich rzeczy warowal.

Czo ma byc sprawiano: wedlug wygledu miesiacza.
Ktori wiglad bywa ku siedmi planetam.

	☌	6. ✱ gran	4. □ gran.	3. △ gran	Prze ☍
	Dzien ku weselu godny, wbary sie chedogie oblocz a wnowe. Zone sobie poymi. Miley sobie nabyway. Poczty, dary slac dobrze: Czo ktho miluie: otrzymac moze, kupuy, przeday, wdroge wyiezdzay, krwie zbytniey vpusczay	Ku milowaniu (iestli masz pienadze) czas barzo dobry, y ku inszem rzeczam: wyborny, malzenstwa iednay, A ku miley sie przysiaday, z paniami, y z panami sie oznaymiay, w nowe odzienie sie vbieray, a iestli dobre znamia: krew pusczay.	Slugi sobie iednay, y robotniki: boc beda powolni y wierni, w lazni sie miy, szachy, karti z kim kolwiek gray, tanczuy, spieway, ale sie ku miley nie zbytnie przymykay, mozesz zone poiac, odzienie nowe day przykrawac.	Czysty czas poiac zone, wlosy chedozic, strzidz trapbic, panienkam sie zakazowac, a z nimi rozmawiac. Malzonkom z soba w osobnosci dobrze schodzicsie, bo tak plod za fortuna moze rzeczony byc, krew pusczay, odzienie przykraway.	Slugi y dziewki sluzebne dobrze iednac, w droge wyiezdzac. Jesli kto chcze w malzenstwo wstepic: niechay wie yz mu sie w nim dobrze bedzie wodzilo. Ynsze rzeczy wszytki ktore sa wesole a roskoszne: fortunnie moga byc sprawowane.
	Mercurius gdi bedzie z miesiaczem zlaczony: czyni ten dzien wesoly y chwalebny, Reiestri sprawiay, rachunk czin od pisarzow liczbe wybieray, beneficij od prelatow zaday, w droge wyiezdzay, posly sli.	Okolo nauk sie obieray, w kupiecztwie swem, albo w ktorim vrzedzie inszem, Czyn rachunk, dziatki ku navcze daway, Kanczlerzom i nauczonemludziem sie: przylaczay, Prawowac sie mozesz, kupczyc, krew pusczac w droge wyyezdzay.	Dzien godny ku wyslaniu ozatorow, legatow poslow w rozmagite strony, liczbe, praktike dobrze sprawiac, dzien osobny ku kupiecztwu Y na droge wyiezdzaniu.	Wiersze zkladay, wszelkie rzeczy subtelne wymyslay, wnaukach osobnych sie obieray. Syny na nauke wysylay. krew pusczay.	Jest dzien srzednie fortunny we wszytkiem, z Kanczlerzmi a zpisarzmi dobza sprawa. kupczyc, poselstwa slac, w rzeczy krzescijanskie Ku wierze sluzacze dziatki na nauke daway

ꝺ

NA wiosne sie wßytki rzeczy odnawiaią/ bo od gorącżości ă wilkosci cżasu: ziemia sie otwarza. A rozmagitych barw ziol y drzewa kwiecia rodzi. Tego cżasu Słońce przechodzi thrzy znamiona. Na początku przechodzi znamie Skopu. W posrzodku Byka. A na końcżu Bliźnieta. Thego cżasu krew sie rozmnaża/ ă miestcże swe ma w wątrobie Pierwße trawienie iest w żołądku. Drugie w wątrobiech. Trzecie w cżłōkoch tak iednostayna krew porußona bywa, ă wßitkiem cżłōkō przirodzona gorącżość sie zachowawa. Te° cżasu: zła iest niemocż ktora przychodzi z Welā. Jako są zimnicże cżwartego dnia. To iest ktora cżłowieka dreczy każdego cżwartego dnia. Nagorßa niemocż ktora przychodzi z nakażoney krwie. Jako zimnicże (kthore zowią Sinochus. A ta krwie vpußczeniem: vlecżona bywa. Te° cżasu lepiey sie na zdrowiu maią starzy ludzie. A młodzi gorzey: lepiey barzo starzy gorzey młode dzieci.

Lato.

LAto iest suche ă proßiste: Tego cżasu nasienia zioła/ ă owocże drzew zraią. W thym cżasie Słońcże troie znamiō przechodzi na początku Raka, w posrzodku Lwa. Na końcżu znamie Panny. Tego cżasu roscie ă rozmnaża sie Kolera cżyrwona, Kthora miesthcże swoie ma w żołci. Przyrodzenie iey iesth gorącże ă suche. Od thąd przychodzą ludzie gniewliwi/ ostrego rozumu/ ă legcży. Ocżyscienie swe maią przez vßy. Tego cżasu lepiey sie na zdrowiu maią wodno krewni ludzie. Ale gorzey kolericży: Lepiey starzy/ gorzey młodzi. Albo takowi gdyby w niemocż w padali cżasu zimnego/ ry-

chley sie zgoli niż czasu letnie°. Bo gorączym ludziem: zimny czas y inne zimne rzeczy. Ale zimnym: gorącze wieczey przygodne są. Bo iedno drugie wygania. Przetoż takowe° czasu kolericzni ă młodzi ludzie: źle sie maią. Barzo zła niemocz tego czasu pochodzi z złey koleri ă z wodnokrewności. Tedy przysłuszа wieczey vżywać zimnych ă wilkich. Bo Aristoteles medrzecz mowi: Podobna ă rowna rzecz: k sobie podobne ă rowne przyda / nawieczey sie rozmnaża Jako gorączość gorączości przyłożona, wieczey sie rozgorewa.

Jesień.

JEsień iest zimna ă sucha. Te° czasu Słończe przechodzi trote znamion: Przy początku Wagi. W pośrzodku Smoka. W kończu Strzelcza. Tedyż owocze zrzałe zbieramy. A przichodzi że noc dniowi rowna w godzinach bywa. W tym czasie rozmnaża sie kolera czarna / ă Melan. Tha panuie w lewym boku, ă mieśtce swe w śleziornie ma. Przyrodzenia iest zimnego ă suchego / przeczyścienie swe ma przez oczy. Czini ludzi smutne ă gniewliwe / ledaczo mowiącze / ă śpiącze. Niegdy takież na czas cznącze. W tym czasie lepiey sie maią prawie krewni ludzie / ale flegmatykowie gorzey: dzieci lepiey / stharzy ludzie gorzey. Zła niemoc tego czasu iest: ktora przichodzi z melankoliiey, ktora z krwie prchodzi. Te° czasu vżyway wilkich rzeczy ă gorączych.

¶ Sercze rozumne czyni / plucza w spomaga ku wymowności rzeczi Śleziona śmiech przywodzi / żołć gniew pobudza, Wątroba ku miłości pobudza.

Zima.

Zima iesth przyrodzenia zimnego y wilkiego. Zimnosć zimy przychodzi z tego yże Słończe przezliß daleko oddalono iesth. Thedy w ten czas tych trzie znamion przechodzi. Na początthku Kozorożcza, ktore znamie iesth spodnie. W posrzodku Wodnika. Na kończu Riby. Tego czasu dobrze sie maią na zdrowiu Kolericzni ludzie ale wodno krewni: gorzey. Lepiey młodzieńczy: gorzey starzy. Abowiem młodzieńczy ă Kolerikowie są gorącze° przyrodzenia ă bywaią sußy. Ale wodnokrewni ă starzy, są wilkiego ă zimnego przyrodzenia. Tego czasu rozmnaża sie wodnoktewnosć, Bo miestcze swe ma w płuczach, przyrodzenie iey iest zimne ă wilkie. Z tey przyczyny bywaią ludzie leniwi/ Złey pamięci/ barzo śpiączy, Bo nasladuią przyrodzenia zimy ă wody/ ă przypodobiaią sie wieku staremu. Przeczysczienie ma przez nos y przez oczy. Zimnego czasu vżyway gorączych ă suchych rzeczy. Tedyż iest zła niemocz ktora przychodzi z wodnokrewnosci, Jako są zimnicze każdego dnia napadaiącze. A także ta kora przychodzi z Koleri: iako iest zimnicza trzeciego dnia.

Jeśli kto chcze wiedziec według tich aspectow na powietrzu przemiennosć: thych znamion y płanet w ktorich sie to przygodzi/ Ma baczyć przyrodzenie.

Płanety deßcz przynoßącze za tymi aspecty. ☌ □ ☍ — ♄ ♀ ☿ ♂ ☽ — A zwłaßcza w tych znamionach. — ♋ ♏ ♓ — Czasu wiosny Lata y Jesieni deßcz. Zimie: śnieg.

Płanety grom sprawuiącze za tymi aspecty. — ☿ ♃ ♂ ♄ — W tych znamionach. — ♈ ♌ ♋ ♏ ♓

Jako poznać przemienność powietrza: według aspectów.

Złączenie się ☌ *4to gran.* □ | ☍ *Przeciw leglość. 6. + o*

	I. kwadra Miesiąca ☽	*Mercurius* ☿	Venus ♀	*Słońce* ☉	♂	*Jo.* ♃ *wesz.*	
♄ *Saturnus*	Pochmurowate obloki przez deszczu.	Wiatr ddżysty.	Obloki czarne, deszcz zimny do trzeciego dnia.	Kielko dni zimnych ze ddżem: wczyni.	Deszcz, albo zachmurzenie, y wiatr	Deszcz, albo powietrze dlu° trwaiące według znamio	Wiosna
	Zamarznie a oziebnie. Deszcz może być wwodne zna.	Wiatr ze ddżem gwaltownym y przemiennym.	Deszcz y grad, albo wmiasto gradu deszcz krupisty.	Grad, deszcz y trzaskawicza bywa.	Zachmurzenie na powietrzu, deszcz, grad, trzaskawica	Deszcz gwaltowny, Albo grad, y trzaskawicza.	Lato.
Saturnus.	Zachmurzenie y rosa, albo deszczik	Wiatr z pochmurnoscią.	Pochmurność, a deszcz z Dziebieniem.	Deszcz zimny dlu° trwały, albo telo wiatr.	Deszcz, albo zachmurzenie niemale	Deszcz, albo wiatr długo trwały: według znamienia.	Jesień.
	Zachmurzenie y snieg.	Wiatr z sniegiem.	Mroz z sniegiem	Snieg, albo zachmurzenie.	Mrozu odwilże niemale na powietrzu zachmurzen.	Pochmurnoscz sniegiem:	Zima.
♃ *Jovis*	Jasnoscz rosami.	Powietrze niemale bywa od polnoczy.	Według przyrodzenia znamienia iasność, albo deszcz	Wiatr, albo zachmurzenie.	Wiatr od słońca zachodu bywa: zachmurzenie po.		Wiosna.
	Jasność powietrza z rosami.	Wielki wiatr może być, y łyskanie	Jasność, a powietrze lubiezne.	Zachmurzenie. grom, y łyskawicza.	Trzaskawicze, y łyskawicze gwałtowne z deszczem		Lato.
Jowisz.	Jasność na powietrzu z wiatrem.	Wiatr od polnocy silny.	W wodnych znamionach deszcz lubiezny: winych iasność na powietrzu.	Wiatr bywa.	Od zachodu słońca wiatr, y zachmurzenie.		Jesień.
	Skromne a iasne powietrze.	Zimny wiatr a mroz od polnoczy		Mrozu odeizenie iasność na powietrzu.	Snieg, albo odwilżenie.		Zima.

Ee

Jako poznac przemiennosc powietrza: według Aspectow.

	☌	□	☍		
☽ ☿	♀	☉	♂	♃	
Marß.	W znamionach wodnych deßcz, w inych przemiénosc	Wiatr wielki a suchy.	Mierne powietrze a deßcz.	Jasnosc y suchosc z wiatrem.	Wiosna.
	W wilkich czasem z gromem.	Powietrze suche Łyskanie/trazka wieza/grad.	Deßcz od zachodu Słończa / czasem y grad.	Jasnosc powietrza/a potim grom y łyskawicza.	Lato.
♂	Cieplo y deßczik lubiezny.	Wiatr suchy z zachmurzeniem.	Jasnosc A miernosc na powietrzu.	Wiatr suchy y cieply/iestli wodnē znamieniu: deßcz	Jesien.
	Odwilzenie mrozu/z pochmurnoscia.	Wiatr a ciemne obloki.	Odwilzenie mrozu z sniegiem.	Powietrza odwilzenie z iasnoscia.	Zima.
Słończe.	W wodnem znamieniu deßcz/ ale w innych: wiatr.	Wiatr cieply/czasem z deßczem lubieznem.	Jasnosc. Ale w wodnem znamieniu deßczyk.	Wiosna.	
	Deßcz takieß/ albo według znamienia: wiatr.	Wiatr cieply, z polataniem sniegu.	Deßczu pokrapianie: z malem pogrzymaniem.	Lato.	
☉	Według znamienia iasno/albo tez deßcz.	Cieplo na powietrzu/ a wiatr z deßczem.	Deßcz.	Jesień.	
	Y tu tez według znamienia: przemiennosc bywa.	Wiatr bywa nie wielki. Ale gdy sie zeyda w tho znamie Wirgo tedy deßcz trwa kielo dni.	Wilkosc.	Zima.	

Jako poznać przemienność powietrza: według aspectów.

Złączenie się z Mię. St. ☌ / Przegran. □ / Przeciwległość ☍

Księżyc ☽		Merkuryusz ☿	Venus ♀	Słońce ☉	Mars ♂	Jowisz ♃
Venus ♀		Wielkie obloki poyda.	Deszcz y wiatr.	Wiosna.		
		Rosy cieple, albo maly deszczyk	Wiatr, y pochmurnosc.	Lato.		
	Wenus.	Pochmurne obloki beda, y wiatr.	Deszcz.	Jesień.		
		Nie z krzetny bywa deszcz, albo y wiatr: gdy iest ☿ w ♍	Wiatr.	Zima.		
Merkuriusz ☿		Pochmurność, albo śniegu malo.	Wiosna.			
		Albo gdy iest ☿ w postaniu, czyni wiatry z deszczmi	Lato.			
	Mercurius.	Zimie mroz wielki dziala: gdy sie zlaczy z miesiącę:	Jesień.			
		Albo gdy bedzie w kozorożcu znamieniu.	Zima.			

Tu ſie poczyna Tractat/ To ieſt nauka puſzcza nia krwie. A zwlaſzcza ktora zyla naprze/ ciw ktorey niemoczy ieſt vzyteczna.

RAsis perius/to iest z Greciey:znamienity á stari Lekarz: piße w iednych kxiegach swogich. Gdźie pisał o pußczniu krwie w thractacie piątym. Capitulū. 14. tymi słowy. Ludźie z częsthego á z zbytniego pußczania krwie: odmieniaią sobie przyrodzenie/ á staią sie sprawnieyßemi ku rozmagitem niemocżam. Naprzod ku puchlinie/ drugie ku mdłosci żołądka y wątroby drżenie sercza/ y paraliżową niemocz, Y tez S. Walante⁹: zbytnie á częste krwie pußczanie: przynosi. Bowiē krew iest nawyssz á na znamienitßy skarb żywota: zdrowia człowieczego, Y kochanie duchow ożywiaiączych y posilaiączych człowieka. A tak kto vmnieyßa w sobie krwie bez potrzeby/ taki człowiek vmnieyßa y żywota. Abowiem richło sie stanie: ktori wiele wypußcza z siebie krwie.

¶ Zasie z omießkania zwyczaynego krwie pußczania/ przychodzą na ony ludzie/ wrzedźienicze/ Łożne niemoczy/ ogniowe/ pleuri/ osalenie, dußnosc z cięßkoscią w piersiach, Apoplexija/ tho iest nagła smierć. Tho mowi Rasis na mieśczu przerzeczonym.

¶ Drugie, tenże Rasis piße w tychże kxiegach: iż dźieci młode/ á stary barzo ludźie / krwie pußczać nie maią. Y zasie kthorzy są mdłych á bolączych żołądkow/ takież y wątroby złey: nie maią krwie pußczać.

¶ A wßakoż Auenzoar znamienity á stari lekarz piße: iż synowi swemu we trzech leciech będączemu: pußczał krew w łożney niemoczy/ ktore pußczanie krwie było mu barzo vżyteczne/ tak iż z oney cięßkiey niemoczy richło wyßedł.

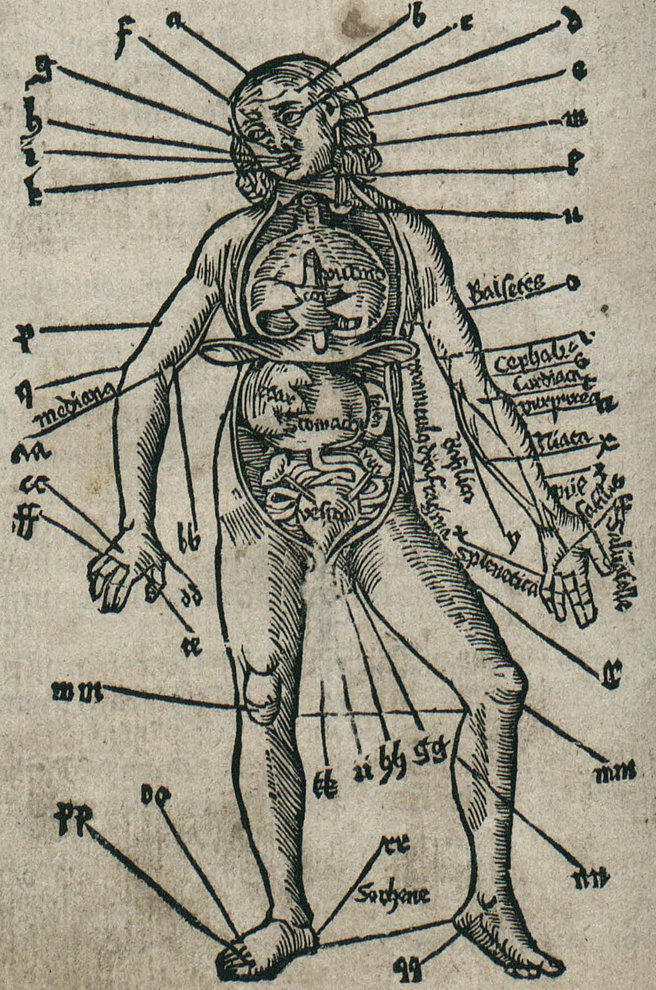
¶ Też czasu wielkiey mdłosci: człowiekowi krwie niemaß pußczać.

¶ Też brzemienney niewieście niemaß pußczać krwie/ á nawięczey pirwßego/ wtorego/ y trzeciego kxiężyca: z każdey żyły.

¶ Też lecie po swiętey Margorzecie/ aż do panny Mariiey w niebo wźięcia: niemaß pußczać krwie/ wyiąwßy za wielką porrzebą: thedy iuż musiß.

O puſzczaniu.

A tu iuz maſz wiedziec porząd: z kthorey zyły naprzeciw ktorey niemoczy puſzczanie krwie:ſluzy.

NAprzod puszczanie krwie z żyły ktora iest na pośrzodku czoła/ oddala cięszkie bolenie głowy/ y k temu oszalenie/ trąd licza/ y wszelkie krosty z niego z pądza. Y k temu bolenie oczu vśmierza y vlecża.

¶ Też żyłki ktore są w kącikoch ocznych podle nosa z obudwu stron zacięte puszczadłkem: iżby z nich krew szła/ iest vżyteczne takie puszczanie krwie na rozmagite niemocży oczne, Jako na bolenie cięszkie/ naprzeciw zachodzeniu ćmą y bielmem/ y naprzeciw czyrwonosciam y rzezaniu pod powiakami. A k themu iasność wzroku takie krwie puszczanie czyni.

¶ Też żyłki ktore są w obudwu skroniach: puszczaią z nich krew thym ludziem ktorzy są złego słuchu/ ã nawięczey ktorzy maią bolenie vszne Y też naprzeciwko płynieniu łez z oczu/ thakieß też bolenie głowy puszczanie krwie z tych to żyłek: oddala.

¶ Też krew puszczona z żyłek ktore są prawie w samych vszoch/ iest vżyteczne naprzeciw oknieniu niedawnemu/ y też naprzeciw drżeniu głowy y szumieniu vsznemu.

¶ Też żyłka ktora iest na samym końcu w pośrzodku nosa: puszczadłem otworzona/ cięszkość głowy/ y bolenie z czyrwonością oczu: oddala/ ã pamięć posila.

¶ Też krew puszczona z żyłek ktore są w wargach/ iest pożyteczna naprzeciw okrostawieniu vst/ warg/ y dziąsł/ y k themu bolenie zębow odchodzi.

¶ Thez zzavsznich żyłek krew puszczona/ pamięć złą naprawia/ y krostam wszelkiem na liczu sie mnożyć nie dopuszcza.

¶ Też dwie żyłcze pod ięzykiem zacięte/ naprzeciw Ślinogorzowi są barzo dobre. Y też bolenie zębow y dziąsł: vśmierza. Flux głowny stanowi. Y wszytki niedostatki vst oddala/ y k temu mowe vmacznia/ płuczã y piersiam wolność czyni.

¶ Też żyły ktore są w szyi zacięte/ są barzo pomoczne naprzeciw trędowi, ã zwłaszcza licznemu, ktori ze wszego ciała na wierzch ku liczu płynie. Przy tym masz wiedzieć: iż thy wszytki żyły przerzeczone po iedzeniu we trzy/ albo we cztery godziny maią być puszczane.

¶ Też głowna żyła/ ktorą we dwu mieśczoch puszczaią/ to iest w łokciu nad Wedijaną ã v wielkiego palcza/ tha żyła ktorą zową głowną

iest doświadczona naprzeciw pełności głowney/ boleniu y rozdymaniu tey. Y też naprzeciw fluxom/ ktore w oczy/ w ramiona y też w plecy w (stepuią.

aa ¶ Ta Medijana iest żyła miedzy głowną, ă miedzy płuczną/ ta żyła bywa otwierana naprzeciw ciężkościam piersi/ y naprzeciw pleurze/ boleściam też głownym/ żołądkowym/ serdecznym/ strzekaniu bokow/ ă zwłaßcza miedzy ziobri/ ă to iest żyła pospolita ă wielka/ abowiem y z wierzchu y z nadolnych części ciała człowieczego: krew przez nie wychodzi. W kordijacze pospolicie z lewey reki maß pußczać Medijane. Bo tam z tąd krew nakażona gruba wychodzi. Ale ktoby chciał dla samey obphitości krwie vpuścić/ tedy z prawey Medijany lepiey maß vpuścić. A wßakoß nie zawżdy ią dobrze barwierze trafuią.

x ¶ Też Basilica. Iest żyła w łokciu pod samą Medijaną. Zową ią też Płuczną/ ale Doctorowie Wątrobną żyłą zową. Abowiem w boleściach wątroby/ y w rozmagitych niemoczach tey/ ktore przychodzą z obphitości złey krwie. Y takież w pleurze/ y w boleniu wątroby/ y też komu zbytnie nosem krew płynie/ ta Basilika/ tho iest wątrobna żyła vżytecznie bywa pußczana.

bb ¶ Też Basilica z lewey recze takież pod Meddijaną dobrze od barwierza zacieta/ boleści ślezionny/ żołądka gaśi. Takież też płuczne y bokowe strzekanie vśmierza, naprzeciw pleurze wspomaga, y płynienie zbyteczne krwie z nosa vcina. A wßakoß gdy iey dobrze nie zatnie: wnet reka puchnie/ z boleścią wrzod sie potym czyni/ za kthorym ropa z rany: płynie/ y reka sie kurczy/ ă to gdy suchey żyły dosiecze/ ktora iest przy samey Bazyliecze.

z ¶ Też Pulsatilis/ to iest pulsowa żyła otworzona/ naprzeciw kordijacze iest barzo pomoczna.

cc ¶ Też żyła ktora iest miedzy wielkiem palczem ă vkazuiączym: zowiemy też głowną/ abowiem naprzeciw głownem niemoczam z doświadczenia częstego/ iest wielkiey pomoczy/ y też naprzeciw ślinogorzowi, boleściam zebowym/ oczznym: iest vżyteczna/ ă wieczey odwracza krew płynączą na mieśćza przerzeczone/ ale głowna z łokcia wieczey wywodzi/ wykorzeniaiącz gruntownie.

cc ¶ Też krew pußczona z żyły ktora iest miedzy małem palczem v reki, ă miedzy pierzściennym/ pospolicie płuczną zowiemy, ă po łacinie Salvatella/ iest dobra ă vżyteczna, tak w nakażeniu/ iako y w samym ob-

phlebotowaniu krwie/ă nawiecżey z prawey reki: naprzećiw żołtey niemocy/ strzekaniu w prawym boku/ y thez pierśi przeczyśćia/ y głowie pomaga. A ma być w ciepłey wodźie reka naparzona, dla więtszey znacżnośći żyły/ y po zaćieciu pußczadłem zaśie w ciepłey wodźie ma być reka dźierzana/ aby tym swiebodniey krew płyneła.

¶ Też żyła v lewey reki na tymże mieśćcu/ to jest miedźy małem palcem ă pierśćieniowym, pokaćinie ią zową Saluatella/ ta żyła wypuszcza krew od ślezyony, ă tak naprzećiw quartanie/ ktora przychodźi z obphitośći krwie nakażoney: jest pomocżna ku otworzeniu. Y też w nakażeniu głowy takiem ludźiom ktorzy rozum tracżą. Y też w boleniu krzyżow/ y też w denney bolesći: ktora w lewą noge od ślezyony wstepuie/ jest silney pomocży otworzona lewa płucżna żyła/ to jest Saluatella.

¶ Też żyły pod kolany zaćiete/ są vżytecżne ludźiem/ tym ktorzy niemogą dobrze chodźić.

¶ Też żyłki kthore są przy kystach/ y też przy goleniach otworzone/ są vżytecżne naprzećiw bolesćiam goleni/ kystow y nog wßytkich/ ă białem głowam przyrodzoną niemoc zastanowioną poruβaią.

¶ Też żyła ktora po kyśćie idźie, rzecżona Zaphena zaćieta/ pospolićie białem głowam iesth pomocżna ku poruβeniu swey rzecży/ ă meβczyznam dymienicże rozrywa/ tak iż zginie dymienicża/ gdy wczas będźie vpußczona/ takieß każdy wrzod/ maćicże bolenie, ny[...] / meβen meżkich, y krzyżow: rozżargawa, Sciatike y wßelką podogre lecży.

¶ Zilki nad kostkami/ ktore nieśą miedźy nogami zaćiete pußczadłem: pomagaią tym ludźiom ktorzy bolenie maią w biodrach, Y też naprzećiw bolesćiam y napuchnieniu meβen meżkich.

¶ Też żyłki dwie/ ktore są nad kostkami miedźy nożnemi: pußczadłem zaćiete/ poruβaią swoie rzecz białem głowam/ ă zwłaβcza thym ktore po zlężeniu nie dobrze śie czyśćią. Y takiem ludźiem ktorzy kamien piasczysty ćierpią: pomagaią.

¶ Też żyłki ktore są pod kostkami miedźy nożnemi/ pożythecżnie bywaią siekane pußczadłem: takiem ludźiom kthorzy miewaią puchliny nad kostkami w kyśćie z zapaleniem ó z czyrwonośćią.

¶ Też żyłka v małego nożnego palcza/ jest vżytecżna ku pußczaniu krwie tym ludźiom ktorzy krostki na nogach y naliźu miewaią.

¶ Też żyła v wielkie° palca v obu nog zaćieta/ pomaga naprzećiw podogrze bolesćiam biodr, kystow, y też czkonku meżkie° taiemnego. y ktemu bolesći oczne vśtrania/ świerzbienie y krostki nożne oddala.

O pußczaniu.

LEtnie° czaſu pußczay z prawey reki krew/ ă zimie z lewey.

¶ Krew czyrwona ßarlatowey barwy/ gladka/ ă geſta, Przyrodzenie człowiecze zdrowe znamionuie.

¶ Krew ßarlatowey barwy/ ă około wßedy biała: ku ſerwadcze podobna/ vkazuie kaßel ă reume.

¶ Krew żołtawa k ſiarcze podobna/ ă kthora ſie wnet zgeſtnie ă iako nakomi. Vkazuie przyrodzenie tego człowieka że richło zginie.

¶ Pełnia mieſiącza waruy krwie pußczać.

¶ Kto ije czoſnek rano przed wßem iedłem ă piciem, Then ſie nie bogi niezdrowia/ ani niemoczy z wody czudzoziemſkiey/ ani z powietrza przemiennego.

¶ Takieß czoſnek ieſt vżyteczny pierſiam. Ale gorczycza głowie, A ieſli by tego niezmiernie vżywał: oboie ßkodliwe ieſt.

¶ Po iedzeniu grußek/ patrzay dobrego napoiu vżywać: niechczeßli w mdłość wpaść.

¶ Gdy trunki przyimuieß/ tedy krwie nie pußczay/ ani małżeńſkiego vczynku czyni. Piołynkowy napoy człowiekowi zdrowy ieſt.

O czaſiech krwie pußczania.

WYborny czas krwie pußczania bywa zawżdy: gdy ieſt mieſiąc w znamieniu godnẽ. Aſpectẽ ktorem z tich. ☌ ✶ □ △ ☍ złaczony ku ktoremukolwiek z tych planet. ♃ ♀ ☿

¶ Godne znamiona ku pußczaniu krwie Flegmatycom. ♈. ♉ ♌. Colericom. ♋ ♉ ♓. Melãkolicom. ♒ ♉ ♎. pierwßa czeſć, albo połowicza/ w tych znamionach ma być: kto chcze ſłußnie ă pożytecznie krew puſcić.

¶ Zadny człowiek nie day ſobie żyły zaciąć/ ani baniek ſtawiać z tego członku/ w ktorego członka znamieniu: mieſiącz wypełnia bieg ſwoy.

¶ Gdy dobrz czas krew pußczać: Tedy też dobrze bańki ſthawiać. Bo w tym niemaß żadney rożnoſci/ telko iże przed pełnią krew/ ă bańki po pełni. To oboie ſłußnie y pożytecznie bywa pußczano.

Tu zasie masz nauke o biankach: na kthorim miestczu postawione: k czemu służą.

DRzitym masz naprzod wiedzieć: iż bańki wieczey czyscią ciało od krwie złey ktora iest pod skorą / niżli krew z żyły wypuszczona. A wieczey bańka wyciąga subtelną krew z ciała człowieczego: niżli grubą. A tak bańki barzo mało są użyteczne ludziom ktorzy są grubego ă pełnego ciała / dla te° iż tełko krew subtelną z nich ciągną / ă miąższa y gruba w nich zostaie. Wszakoż ma

być puszczadko szyrokiego kończa v takich ludzi/aby tym snadniey krew gruba wychodziła. O thym Auicenna pisze w pierwszych kxiegach/ w czwartym rozdzieleniu. Capitulo. 20.

¶ Drugie. Bańka lepiey ciągnie krew: gdy sie ciało dobrze w łaźni za grzeie: niżli tak na suszy/ á k temu gdy bedzie miestcze głeboko puszczadłem posiekano.

Naprzod Bańki ktore bywaią stawiane od niekthorich ludzi na ciemieniu są nie pożyteczne. A to iż głowe mdlą, rozum y baczenie przyrodzone kazą.

Bańki pod gardłem, to iest pod brodą stawiane, są dobre na przeciw zebowemu boleniu/ y też gardłowemu/ policzkowemu/ y wszytkiey głowy bolenie vmnieyszaią.

¶ Też bańki pod piersiami stawiane, zbyteczne płynienie krwie nosem y białem głowam swoie rzecz stanowią. Nie trzeba gich siekać.

¶ Też bańki niżey troszke dymion postawione/ są vżyteczne ku roztargnieniu puchliny y każdego wrzodu stroiow meskich, y też wrzedzienicz vdow y wszytkich nog.

¶ Też bańki nad kolanmi stawiane/ ciągną krew gorącą ze wszego ciała/ y wrzedzienicze wszelkie od niey giną.

¶ Też bańki na łystoch postawione/ krew przeczysciaią/ y swoie rzecz białem głowam poruszaią.

¶ Też bańki nad kostkami stawiane/ swoie rzecz białem głowam poruszaią/ y naprzeciw denney niemoczy pomocz daią/ takież y podogre leczą.

¶ Też bańki na samem wierzchu głowy posthawione, daią pomocz naprzeciw zaćmieniu ocznemu/ y każdey niemoczy gich. Takież naprzeciw oszaleniu, są doswiadczone/ iedno telko pamieć mdlą.

¶ Też bańki w tyle głowy postawione/ oczom barzo pomagaią, krostki kthore bywaią w dziąsłach w vsciech: giną/ cięszkość brwi/ y czuchnienie vst oddalaią.

¶ Też bańki na studzionkoch postawione, bolenie ramion y szije: odeymuią

¶ Też bańki pod samemi łopatkami postawione, cięszkosci piersi y bolenie gich vsmierzaią.

¶ Też bańki nad nerkami postawione/ to iest na krzyżu, wrzedzienicze vdow/ y wszitkich nog y bolesci ich. Y takież bolenie krzizow, miechierza oddalaią.

¶ Thez bańki na biodrach przystawione/ ze wszytkiego ciała krew wyciągaią.

A tak przyrodzoną chorobę białkiem głowam poruszaią/y wszytko ciało czyścią.

¶ Też bańki pod pokrzitki przistawione/krostkam ktore sie na biodrach czynią y też na pokrzytkach: są vżyteczne.

¶ Też bańki nie maią być stawiane wnetki po nastaniu,ani na zchodzie xiężycza/ale pod pełnią ă po pełni/abowiem tego czasu krew y insze wilkosci są wietszey obphitosci:niżli skoro po nastaniu albo na zchodzie xiężycza.

¶ Też bańki mogą być wpotrzebie dzieciom wetrzech leciech stawiane y we dwu leciech siekane. Ale daley Auicenna nieradzi/tho iesth w roku dzieciecium.

Kadzenie barzo dobre przeciw powietrzu morowemu:y też lekarstwa niemniey dobre y doswiadczone czasu tegosz.

Naprzod ktore ciała są skłonnieysze ku zarażeniu powietrza morowego.

Ciała krwie nieczystey /wilkosci złych ă zbytnich pełne/w prożnowaniu/w obżarstwie/w smilstwie vstawicznem przebywaiącze/są na skłonnieysze ku zarażeniu powietrza, By też dobrze moru niebyło/ w takowey pełnosci ă w niemiernem chowaniu/ku wielu niemoczam rozmagitem ă zwłaszcza ku długie febram: przychodza. Też ciała gorączego przyrodzenia/ iako są wielo krewne/kolericzne/są skłonnieysze ku zarażeniu/niżli ciała zimne. Też ciała młode iako są dzieci/ tych ciała wieczey niżli ynych ludzi predczeysze są ku zarażeniu, Ale ciała dobrey krwie ă czystich wilkosci/ y wmierney sprawie chowaiącze sie/ nie łatwie przyimuią poruszenia: powietrza iadowitego/ ale mu snadnie przeciwiaią sie/ ă duchy zywotne sercza chronią,rownie iako słończe gorączoscią swoią/ wilkosci grube z

ziemie pochodzącze y mgły geste: rospuszcza ă od siebie odpądza/ ă tak powietrze czysci/ A przeto trzeba aby te rade trzymał, Naprzod aby ciała od złych ă zbytnich wilkosci były wyprozniony ă zawżdy dobrem wstrzymawaniem y podczas lekarstwy były dzierżany/ abowiem ktho sie chcze od powietrza morowe° vchować/ ma krew y insze wilkosci dobre od złych vczyscić/ ă tak ciała czyste przespiecznieysze są ku odpieraniu przeciw iadowitosci powietrza, Przetoż hoynosć krwie iestliby była dla nie miernego chowania/ albo też iestliby była skażona/ tedy iey vmnieyszyć puszczeniem: iest vżyteczno/ czasu wiosny ă z własżcza z medijany/ bo w potrzebie pilney wszelkiego czasu może puszczać krew, Gdy lecie: tedy w godzine chłodną/ to iest gdy słoncze wschodzi/ możesz puscić yle przyrodzenie może scirpieć / Przemiennosć krwie iestliby była ă to dla zmieszania ynszych wilkosci z nią, tedy takowe rzeczy za lekarstwo brać ktoreby czysciły krew, Jestliby krwie niewiele było/ aniby była skażona/ ale iestliby było ynych wilkosci złych zgromadzenie: tedy nie puszczaniem krwie pomagać: ale dobrą purgactią maią być wypedzony, ă to nie zaraz gwałtownie, ale pokielokroć lekką purgactią, z odmieczaniem żywotha, Jnaczey iestli kto działa: tedy w sobie mocz przyrodzoną y siły mdli/ ă tak podawa droge ku richłemu zarażeniu sam siebie od powietrza morowego, Bo we krwi zależy wszytek żywot człowieczy/ kto ią beżmiernie ă nie potrzebnie puszcza: sam sie żywota zbawia/ bo wszytko przyrodzenie nią trwa, Też n szytki przyrodzone wilkosci ciało sprawuią/ ă bez potrzebnie y skodliwie czasem pomocą lekarstwa bywaią wypądzany, Gdy kto ma krew puszczać zawżdy sie oto radz ludzi vmieietnych/ bo tego iest potrzeba.

Przebywanie twoie w iakiem powietrzu ma bieź.

Chowaj sie w powietrzu zdrowem ă przewiewaiączem / ă rano przeciw słonecznemu wschodu okna otwieray aby słocze do gmachu wchodziło / ă powietrze w niem wyczyściło. Wiatru z południa ostrzegay sie/ ă przeciw południu okna nie otwieray/ wieczor zawżdy okna otwieray na poł noczy, aby wiatr z połnoczi twe mieszkanie przewiewał/ bo ten wiatr iest na zdrowszy ă

ſwem przewiewaniem powietrze ſkazone zagania precz/ Poniem do-
bry ieſt wiatr od wſchodu/ ă potym od zachodu/ Z południa wiatr
ieſt nagorßy/ bo ieſt przyczyną powietrza morowego. Przetoß zdrowie
człowiecze ieſt przemießkawać w powietrzu ſwiebodnem/ wiatrem od
połnocy przewiewaiącem/ y teß będąc daleko od mieſtc ſmrodliwich
wodniſtych/ bagniſtych/ Jeziornych/ moczydlnych/ Stawow ſtarych
Y wßelkich wod ſtoiących/ ſktorych vſtawicznie ciągną ſie wilkoſci
ſmrodliwe/ ktore powietrze kazą ă ſą przyczyną rozmaitych niemo-
czy ludzkich. Też ci ktorzy odnawiaią ſtawy ſtare ă nowe czynią: ſą
zagubcze wiela ludzi, A tak mieſtcza gorzyſte ktore ku połnocy ſą: ſą na
zdrowße ku mießkaniu. Też ten dom wktorem mießkaß/ niechay będzie
daleko od kierchowow, od mieſtcz gdzie woły biią/ albo od mieſtcz gdzie
mięſo przedaią/ od garbarzow/ od kußnierzow/ od mydlarzow/ ktorzy
po powietrzu ſmrod czynią/ od moczonych lnow/ konopi/ przekopnych
wod/ pomyy/ gnoiow/ mieyſtcz gdzie bydło ſtawa/ gnoiow ſwinich z-
właßcza/ wßelkiego ſcirwu/ pſow/ kotek/ pozdychałych/ y wßech rzeczy
k temu podobnych, Dom twoy czaſu wßelkiego morowego powietrza:
tak możeß ſprawować. Warz w occie piołynek y rożą ă tem krop po
domu/ albo zmießay ocet z wodką rożaną ă w tem warz kwiat muß-
katowy ă pokrapiay przybytek/ albo weźmi wina wonnego iakby muß-
katella albo makmazija ă kniemu przylać wodki rotownikowey/ roża-
ney/ ă tem polewać/ Albo warzyć ſkorki z iabłek pomarańczowych w-
occie ă tym kropić po domu. Thez ieſth dobrze kropić wodką rożaną
roſpuſciwßy wniey kamphore ă zwłaßcza gdy ieſt gorąco. Też kory-
ander/ gwozdziki/ bobek/ warzyć w winie z occtem zmießanem ă thym
kropić/ dobre ieſt, W komorze mieć ziela wonne y do łoża naſlać, iako
piołynu/ rumnu wonnego/ rożey/ rotownku/ narduſu ogrodnego/
maiorany/ baſilijey/ gwozdzikow/ kwiatu winnego z liſtem zielonym,
kwiatu lipowego/ cząbru/ lebiotki/ macierzey dußki/ y inßych tako-
wych/ możeß ie pokropić occtem, Też dobrze odnowić ſtare położenie
po ziemi w gmachu/ to ieſt ſtare położenie wyrzucić ă nowem położyć
bo wonia iego ſercze y duchy poſila y krew czyſci / Duchy żywotne v-
twierdza/ y wßytkiego człowieka ku weſelu pobudza/ Przybythek czy-
ſcie vmieść ă wonnych rzeczy nakłaść/ Napierwey zakurzyć otworzyw-
ßy okna y drzwi: piołynkiem albo Jałowczem/ potym gdy by to po-
wietrze z gmachu z dymem wyßło: zawrzy zaſie okna ă kurz rzeczami

wonnemi/iako kadzidlkem albo mirrą/storakiem calamiti/albo trociß-
ką/liptą mußkatową albo gallij/ y też ynemi rzeczami aptekarskiemi,
to iest swieczkami ktemu przyprawnemi. Też ogień w gmachu mieć z=
drzewa dobrego/ bo sie niem powietrze naprawia/ schadzek y zgroma-
dzenia z ludzmi na wßelkiem mieiscźu strzeż sie/ y tych ludzi strzeż sie kto-
rzy służą ludziem gruboniemocznem/ bo tych ßaty smierdzą sro° wrzo
dowem smrodem/ bo sie richlo nakaziß odnich.

Gdy wynidzieß z przybytku twego/iako sie maß ktemu przyprawic.

GDyby chciał zdomu wynidz miedzy ludzi/ weźmi drijakwie
mało w vsta ă rozetrzy po vstach iezykiem/ albo aquam
vite z malmaziją przijąc, też te° rano pożywać iest barzo
dobrze, Albo wziąć kwiatu boragowego suchego/kwiatu
wołowego iezyka/ kwiatu mußkatowego/ Pąpia rożanego / sandalu
czerwonego, Szafranu niekielo piorek/ kamphory iako dwie ziarnie sie
mienne/ zawiezać to w chustke ă włożyć w czyste wino/ potym złothe
blaski rospalać ă w tymże winie gasić ă to wino pić, ten trunk iest ser=
deczne posilenie broniacz go od wßelkiego nakażenia powietrznego / y
też od wßelkich ynych iadow/ tak vczynić, Weźmi grzanek z białego
chleba ă omocz ie wtem winie potym posyp prochem stich ziol ă z iedz-
Weźmi drzewa aloes/kubeb/kardamomum/ każdego lot/ Cinamonu
Imbieru/ Citwaru/ każdego poł lota/ Gwoździkow/kwiatu mußka=
towego/ polney drijakwie/ kożdego czwierć/ wężowego korzenia/ trzem
daly/ podrożniku oboiego/ kosci z sercza ielenie°/ albo kosci iednorosz=
czowey każdego poł czwierci/ złota czystego guldßlaerskiego pieć tabli
czek/ Czukru białego czystego dziesieć lotow/ stich wßech rzeczy vczy=
nić proch ă tym prochem posypować Ty grzanki mało wyssżey namie=
nione/ ă thak iedz, zachowawa człowieka w dobrem zdrowiu, Y broni
mocznie sercza od nakażenia powietrza morowego, Był liby kto zara=
żon ă bolgczki miał albo pryßcze : iednak to lekarstwo wßythek iad od
Sercza odgania barzo y sercze posila, Pilulki powietrzne abys pa=
mietał brać czwierć albo połczwierci, Niektorzi rute z Orzechy włos=
kiemi iedzą aby sie nienakaziły powiethrzem iadowithem/ albo Figi z

kwiatem mußkatowym. Tez migdały z kwiatem ruciánym ieść po ránu: záchowawa dobrze od powietrza. Tez warzyć gwozdziki/ wezownik/ trzemdáłe, polną drijakiew w wodzie przylawßy octu/ wtym maczay grzanki á iedz. Tez niektorzy piią z winem drijakiew po poł czwierci biorącz/ A przez ß.ść godzin nie iedzą/ ale gdyby lecie: tedy ią muśi chłodnemi rzeczami temporowáć/ iáko iest korał czyrwony/ śándale, burśtyn, Campházá, wezownik śtymi rzeczámi społu dawáć/ ale czo śie tknie drijakwie/ bądz tego pilen áby była práwa dobra/ boć iest wiele drijakw/ ktore tylko ymie drijakwie máią/ ále iśtnośc práwa y dobroć iey: gdzies, Ale lud prosty á gruby, á lekarzśtwam nie obwykły/ czebule z octem wieczey chwáli niźli drijakiew/ á czosnek y rzodkiew: wieczey niźli wßytke apteke, Pośilenia z apteki ktore záchowawáią sercze od morowego powietrza są ty. Electuarium de gemmis Dijamuscǔ dulcis/ dijaambra/ Leticie galieni/ Manus cristi/ Perlati/ Sandalizati, Dijamatis/ Triasandalorum/ Dijamargariton/ to wßytko zmießáć á rano pozywáć/ Albo śtłucz na proch á posypowáć na grzanki iáko wyßzey napisano/ á tego ták pozywáć. Ja chwale lekarzśtwo ludziem młodem nalepße być/ A z właßcza krewnym/ dla záchowánia powietrza morowego/ to iest roza z czukrem vdziałana á no słonczu vkwaßona z Cinamonem/ z mußkatowem kwiatem/ z gwozdziki/ z złotem tartem/ zmießawßy społem tego pozywáć rano, Ludziem letnym czasu wßelkiego z właßcza ktorzy są zimnego przyrodzenia/ tez y młodym ludziem czasu zimnego ty lektwarze z drijakwią y z złotem zmießane rádze przyimowáć rano/ abowiem sercza barzo bronią od morowe(go) powietrza/ ale to wiedz zagiste/ iz ty to lekarstwa y inße tym podobne/ iz gdy kto iest od złych wilkośći zwierzchniem lekarśtwem vczyśćion á iest czyśtey krwie: tym pomagáią/ y kthorzy są w skromnem chowániu: ci śie wyśtrzegáią od ßkodliwych rzeczy/ lekárśtwa tu napisane ludziem tákowem pomogáią/ ále ludziem krwie nieczyśtey ty lekarśtwa máło (są pozytku.

O wonnych rzeczach czo nośic przy sobie.

W Reku nośić nieczo wonnego iest rzecz pozyteczna/ iáko są rzeczy przyprawne w aptekach. z ambri y z inych rzeczy wonnych/ á to dla bogatych. Vbodzy mogą gwozdziki warzyć

w oczcie ă zawiezać w chustke y woniać/Albo iakowiecz/piołyn/koriander/kozłek/stych kthore kolwiek w moczyć w winie albo w oczcie/ ă zawinąć także w chustke y woniać noßąć/albo wtym winie gebke rozmocz ă woniay/ Albo zmießay oczet z wodką rożaną y z roiownikową ă wtym rozmocz gebke ă woniay/Albo rozmocz chustke albo gebke w Gorzałcze ktorą zową aqua vite ă tego woniay, Też sam piołyn zielony nosić/ y gwozdziki z ktorych wieńcze wiją/basiliją/dodzie iest, Wonia moczna ă ostra głowie pełney bol pobudza/ ă tak musi pirwey głowa wyczyściona być y posilona słußną sprawą. Po iedzeniu nie wnet woniay/ bo sie stąd głowa napełnia/ale rano ă przed wieczerzą nawieczey maß woniać.

W pokarmiech iako sie maß chowac.

POkarm dobry ă miernie pożywany/krew dobrą czyni/żywot zachowawa od niemoczy. Ale pokarm zły ă bezmiernie pożywany/ to iest zbytnie gorączy abo zimny/ albo też wilgotny/ albo suchy/ albo thež iakoßkolwiek nakażony ă nie podług swey istnosci iedzony(yle w ten czas)nie telko złą krew mnoży/ale żywot kazi y członki mdli. A przetho chleb twoy ma być z ziarna czysthego/nie narußonego/nie wstechłego/ nie maiąc żego smrodu od ziemie/nie mulisteo/od much nie oparznionego/bez myßych katen działanego/ ă w dzieży czysthey nie smierdzączey ani w zpleśniałey/wodą czystą rzeczną/albo zdroiową,albo studzienną ma być zadziałan. Woda ma być grzana w naczyniu nie naparznionem/y też ma być walan w naczyniu chedogiem. Piecz ku pieczeniu chleba, ma być palon drwy czystemi/suchemi z gor/debowemi/albo Iakowczowemi/grabowemi, albo bukowemi/albo sosnowemi,A thak y innemi nie zgniłemi drwy. Chleb biały iest nalepßy z czystey mąki pßeniczney zdrowey/ziarna zdrowego ă całego/z ziemie dobrey.Chleba wßelkiego nie vpieklego/czarnego z śniecią/z kąkoly myßemi/y wßytkich chlebow grubych.

¶ Mieso zwierząt pasączych sie na gorach:iest lepße y krucheyße niż mieso zwierząt doma pasączych sie,Jako są wołkowie młodzi/y tako wrzesć/skopowe/ă wßakże y to nie złe/ ale wżdy leśnych lepße. Ale wołow starich/bykow/krow/prosiąt/gesi/kaczek/y wßelkich ptakow wo

dnych/albo thęż grubego mięsa: masz się strzedz. Mięso Jelenie od na-
każenia zdrowia człowieczego zachowawa, y tęż sarnie (ale gdy iest świe-
że) Mięsa zagniłego/albo solonego w fasach: nie pożyway. Mięso pie-
czyste: w mor/winem albo oczstem polane ă tak pożywane, iest vżytecz-
nieysze. Y thęż iest rzecz barzo vżyteczna iuche zaoczciać/albo w ostrey
iusze działać/ă zwłaszcza lecie. Tęż przezliß octu pożywać, albo iżby bar-
zo moczny był: nie iest barzo pożyteczno/bo przyrodzenie mdli vraża-
iącz y martwiącz w wnątrz moczy przyrodzone. Zołądkowi y członkó
wadzi zimnoscią swoią w gich przyrodzeniu/y tęż kaßel wzbudza. Kur-
częta młode rocznie z agrestem/to iest z kwasnem winem/albo z Limu-
nijami przyprawione: dobre są. Thęż pieczone do ostrego korzenia, dobre
są/ale lepiey gdy gich przykwasni czarnemi wisniami/albo ßwestki wa-
rzone rozetrzeć ă wina przylać. Rib. ă zwłaßcza bagnisthych/Jezier-
nych/stawowych/z wod stoiączych, Karpiow/Linow/Węgorzow/ra-
kow, Tego wßythkiego niepożyway. Riby z wod ciekączych, Jako są
mrzane, pstrągi/lipienie/kiełbie/vklete/y thakowe wßytki/ă zwłaßcza
w oczcie przyprawione, są dobre. Niektorzi tęż ßczuki z limunijami przy-
prawuią: iest dobrze. Pieczone ă w ostrey iuße przyprawione, są dobre.
Tęż świeże riby przesolić/ale aby w soli długo nie leżały/ă v ogona ri-
by nalepße są. Mleko ribie/y Jkri/y wßitki wnętrznosci, nie zdrowo iest
ieść. Orzechy włoskie po ribach ieść: iest iakoby drijakiew przeciw iadom.
A gdy gich rano pożywa z rutą ă z figami/bronią powietrzu iadowi-
witemu/y tęż inßem iadom: ku serczu przystępować. Mleka/smiotany,
syrow młodych/kapustow, nigdy nie ieść/ani nimi innych potraw nie
zalewać. Tukow ă rzeczy zbytnie tłustych, y tęż oleiu: niepożyway, Ma-
sła pożyway j to miernie. Jaycza miękko iedz y to iedno żołtki, Twarde
złe, nie strawne. Krupy ięczmienne/pßeniczne/owsiane/Kaßa rizowa,
tatarczana, ty rzeczy są strawne. Syr miernie po inßych karmiach, dla
lekarzstwa więczey niżli za potrzebą może być iedzon. Owocze przyro-
dzenia wodnego nie są zdrowe. Bo krew wodną mnożą/ku nakażeniu
barzo richło skłonną. Jagody, iako są wisnie czarne/trzesnie białe/iezi-
ny/niedzwiedziny/ßwestki/ przed iedzeniem innych rzeczy mają być ie-
dzone/ă zwłaßcza ludziom gorączego przyrodzenia. Wisni białych/ia-
błek/Brzoskiń/malonow/dyń/malin/śliw słodkich/ogurkow: niechać
Po iedzeniu, grußki tęż vczynią iako y syr tak wiele. Grußki ktore zową
gdule, piekącz tak ieść po iedzeniu/ă na to się wina napić trunek/bo po

ciſka potrawy na doł ă żołądek zawiera. Pomorańcze/iabłka ziarniſte Limuniie/neſpuły/migdały/grona winne/figi/rożynki/kapari, czaſu thego dobrze ieſt. Słodkie rzeczy nie ſłużą w mor/ale kwaſne więcey ſłużą. A gdy niektorą potrawe maß kwaſno vczynić/tedy nie telko zawżdy oczćem kwaſić, ale też kwaſnem winem/Limuniiami/ßweſtkami warzonemi wiſniami/iabłki kwaſnemi ă wonnemi/ßczawiem. Gorczycze/chrzanu/rzodkwie/rzeżuchy/Luku/czaſu letniego: niechay/ale ſobie ßalße działay ku pieczyſtemu tak. Weźmi ßczawiu, żołtek iaieczny twardy/rozetrzy dobrze ă rozpuść winem/przyſyp Cinamonu tartego y Imbieru, ă thak pożyway. Rano warzonych rzeczy pożyway/ă na wieczerzy pieczonych, Bo tak lepße trawienie bywa. Bedł/kapuſty/iagieł: niechay. Marchwie/rzepy/grochu/ſkromnie pożyway. Słoniny niechay/ani kiełbas/y wßytkich takich rzeczy.

Picia iakiego maß pożywać.

Wina ſtarego ă mocznego/zapalaiączego nie piy/bo człowieka barzo wyſußa wnątrz/wątrobę zapala. Wina czyſtego, lekkiego ă wonnego: napiiay ſie. Ludziem młodem wino z wodą mießaiącz dawać pić: nie wadzi. Wina metne ă zwłaßcza przyprawnego/porußonego/włoczkowatego/wina barwy ługowey/ſmakiem ſmrodliwem zapachaiączego, dla ſedow nieczyſtych nie piy. Piwo białe czyſcie vkiſiałe/z ſłodu dobrego/czyſtego ziarna, ă nie zaprzałego/ă w ktoremby ſie czerwie nie rodziły/z wody czyſtey ciekączey/y dobremi drwy vwarzone. Też aby chmiel był dobrze vwarzon Piwo aby do czyſtych ă nie wſtechłych beczek było lano. A tak aby było we wßem dobrze ſprawiono. Też piwo ieczmienne dobrze wyſtałe/ale czoby nie kwaſne: dobrze ieſt pić. Piwa metnego dla drożdży. młodego nie vwarzonego dobrze/z zatechłych beczek/chmielnego barzo/nakwaſniałego/ă pod ktorem ſie wiele drożdży vſtawa: nie piy. Ale tak vczyń Weźmi piwa faſkę iako wielką chczeß do domu, ă gdy ſie dobrze vſtoi rozłtucz nie, kielko gałek bobku/zawiąż gi w chuſteczkę z takiem czyſtem kamykiem/ă w puść w piwo aż pogreznie. Potym tak tocz piwo ă piy. Także też y z gwozdziki możeß vczynić/ă gdzie piwo będzie ſtało: aby tam mieſtcze były czyſcie ſuche ă nie wſtechłe. Picia wßelkiego ciepłego barzo gorączego/barzo też zimnego: abyś ſie ſtrzegł.

W spaniu iako sie maß miec tego czasu.

SPać w noczy: iest rzecż przyrodzona/ ă iestliby dla niektorich przekażek spać niemogl, tedy spi na dzień tim dlużey, ă przed południem wstań ănie spi, bo iest złe ă ßkodliwie. Podrzemać przed południem albo po południu throche: nie ßkodzi z pol godziny/ albo nawiecżey godzine na miestczu nie wilgotnem. Szathy aby chedogie zawzdy były/ prane w wodzie ciekączey ă na słonczu sußone. Pierwey nizli czechy na pierzyny obleczeß ă prześcieradła na łoże położyß: rozwieś ie w świetniczy ă zakurz pod nimi kadzidłkem/ albo cżim kolwiek dobrze wonnem/ ă niechay powiszą zgodzine albo wiecżey. Koßule maią być prany ługiem włożywßy piołynu/ albo bazilijey pod popioł/ ă tak przez to ług cżedzić zczystey wody ciekączey. W tym ługu iaczy swe koßule prać/ ale koßul od pań spodnich: nie prać/ bo są niecżyste albo koßul od ludzi krostawych/ ă izby na słonczu były sußony/ albo w świetniczy/ ă podkadziwßy ie: oblecz sie. Miedzy ßaty czo ku chodzeniu: nakłaść rzecży woniaiączych/ y też do łoża. Jako o tym wyżßey napisano.

W krotochwilach iako sie maß miec.

KVßanie twe ă przechadzanie: niechay będzie ku roskoßy/ vstawnie sie przechadzay/ ă na kow wßelki przeieżdżay sie/ po lesiech/ po gorach/ po polu/ granie rozmagite grać/ kregle, y inße gry/ przy ktorich trzeba biegać. Ale w zawod sie wyścigać, albo gwałtownie ciało mordować: iest złe, bo ciało sprawuie ku zarażeniu powietrza. Miasto łaźnie zawße ciała pocierać rano od wierzchu aż na doł, ă zasie sie oblecż w nowe ßati cżiście wonne, ă zawżdy myśli wesołiy być. W ßkorniach ă w trzewikoch śmierdzączych chodzić: iest rzecż brzydka. Miedzy sparami iestli smrod maß: kładź do obuwy mech ktori na debie rośćie, ă tak z nim chodź. Też tak vczyń, weźmi wodki z łisky włoskiego orzecha napaloney, wodki z blußczu ziemnego/ rozpuść w niey koperwaser y hałun/ ă thym wymyway miedzy sparami/ y pod pażuchami/ y wßedy na inßych miestczoch gdzieby był smrod/ y w kro

ku/albo tak. Warz w winie Mirre/gleyt/to iest Litargirium/ koperwaseru przylosz troche/ ă w tym omocz chustke/ ă pocieray gdźie smierdzi kozłem. Pilulek pestilenciales pozyway cżesto z sprawą wyższey napisaną. Glowe czasem abys przemywał tak tho. Warz w wodźie ßalwiją/piolyn/ ă z tey wody lugu nadźiałay/potym włoz rożey w then lug/ ă po dobrey chwili odcedz od rożey ă wyżmi rożą, ă w tym glowe myy/ ă po żmyciu zcierać sie cżystą chustą zdrową ă nie wstechłą/potym sie przechodz po miestcach chędogich nie smierdzącżych. Brode iesli by miał golić/tedy lepiey aby ią thelko samemi nożyczkami strzygł ă nie brzytwą golić/ ă tho dla tego aby nie była zarażona/chyba yże by miał sam swą brzytwie, Ale sie w łaźni myć albo w wannie/albo nogi wodą ciepłą vmywać:ostrzegay sie.

W roskoßach iako sie maß miec.

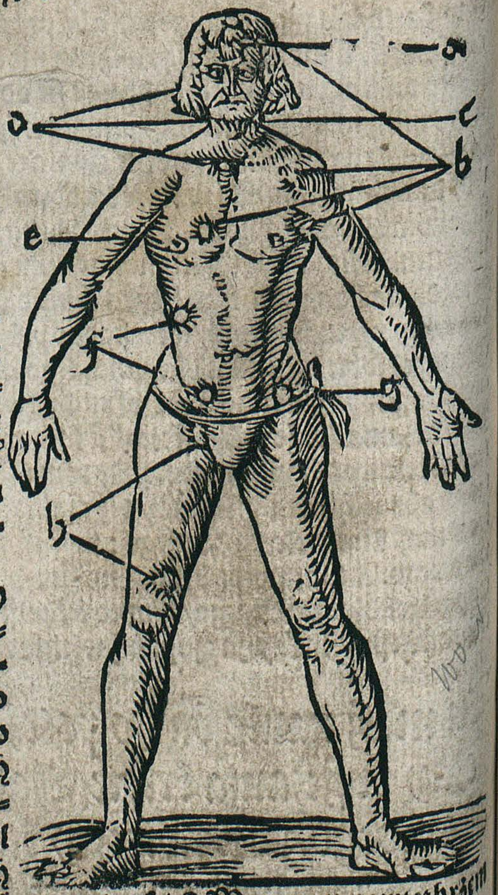
Niemiernosci wßelkiey y przepiiania niedopußczay sie/abowiem rożmagitych pokarmow pożywać : iesth pobudzanie brzucha ku silnemu obżarstwu. Wstawać od stołu poki ießcże człowiek nieczo checi ma ku iedzeniu/ ă poki brzuch nie obciężeie, Po obiedźie zasie nie iesć ażby ßesć godzin wyßło. Ale też posćić sie długo/albo chęć wielką mieć ku iedzeniu ă nie iesć : thez iest źle. Smilstwa przezlißnego sie chroń ă wzdzierżaway sie od niego, bo z tego przychodzi wielkie zemdlenie ciała y vkrocżenie żywota. A zadni kthory by miał długo żywo być na swiecie/then nie może być bez cießkich niemocży/ktori sie nie miernie ma w takowych rzeczach. Bo żywot kthory bywa zemdlony: richło sie bliży ku smierci.

W wasni wßelkiey a w gniewie iako sie maß miec.

Smutkow/tezknosci/troskania/zawisci/nienawisci/myślenia/ frasowania/ gniewu/swarow, myslenia o vmarłych o niemocżnych/o morze/ thych wßytkich ostrzegay sie/ale bądz zawżdy mysli wesołey/ vżyway krotochwile z towarzystwem, wesel sie slußnie/grai maiącż z nimi/ßachy/ warczaby, Moż

y w karty/ale nie o pieniądzą/ aby potym przegrawszy: nie miał sie o czo smucić/ ǎ tak aby sobie przyczyny nie dał ku richlemu zarażeniu/ ǎ przeto takiemu nalepiey iest oddalać sie od gri/aby tak pienedzy y zdrowia z nimi nie przegrał. Miey przy sobie spiewaki(iestli możesz)gedzcze, y insze ludzi wesołe ǎ krotochwile czyniące. A wszakże to lekarzstwo nad wsze inne: pamietay aby w sobie zachował, ktore lekarzstwo iesth przyliczono wielkiey mądrosci. Naprzod będącz zawżdy przy dobrey trzezwosci: modl sie Bogu wszechmogącemu ǎ iemu sie poruczay/ maiącz zawżdy na bacżnosci iego cieszką ǎ niewinną męke / uciekaiącz sie do Martiey matuchny iego/ ǎ prosząc o przyczyne do iey syna miłego, wzywaiącz sobie na pomocz swietych iego, abi sie modlili za tobą do nie° aby Bog wszechmogący raczył cie zachować w zdrowiu iestli wola ie° Przykazania Boże° abys strzegł ǎ zachowawał ie, Bogu miłemu daiącz sie na wolą iego zawżdy. Przy tym iestli masz żone albo dziatki: patrzay aby ie zprawił vrzednie y tez czaladke twoie/ y thez statek thwoy ktori masz z nadarzenia Bożego: rozszafować według vmysłu ǎ rozumu twego. A tak zawżdy będącz mysli wolney ǎ rozwiązaney: oczekaway nawiedzenia Bożego/ tym to lekarzstwem w czas sie opatrz ywszi ǎ sprawiwszy, Zwłaszcza czasu iuż wielekroć namienionego.

Tu masz nauke barzo potrzebną: wiedziec oby czay pusczania krwie Czasu powietrza morowego. A nawieczey ktoby iuż powietrza zachwycił: z ktorey żiły ma wten czas pusczac. Abowiem wieczey ludzi samem telko obyczaiem pusczaniem krwie: będącz zarażeni: przychodzą ku zdrowiu.

Wszakhosz naprzod masz wiedzieć: iako ktoremi znamiony: człowieka powietrzem Morowem zarażonego. Pewnie masz poznać. A tho przez thy znaki.

Naprzod gdy ktori człowiek czasu morowego powietrza będzie Febra, to iest gorączką ruszon/ tak iże mu sie będzie widziało iako by miał w sobie ogień około żołądka piersi, y wszytkich wnętrznosci. Albo iż go zimno trapi.

Drugie znamie, Gdyby sie k tey to febrze wydała bolączka czyrwona/ albo czarna pod pazuchą prawą albo lewą/ albo też naszygi/ Albo za vchem, albo w dymionach Zasie krom wyłożenia bolączki, iżby miał w bokoch, albo kedy na inszych sthronach ciała strzekanie/ kłocie. Już pewny znak iest Morowem powiethrzem zarażenia.

Thrzecie znamie zarażenia powietrzem Morowem. Gdy ktori człowiek ma cieszkie oddychanie/ ā czknienie z gorącziością (iakoby miał w ciepłey izbie siedzieć ā miał sie pocić) Jest znak zarażenia.

Czwarte znamie, obciążenie z wielkiem boleniem głowy/ thak iż on bol głowy iest mu barzo nieznosisty. A to pospolicie znamie iest przi każdem powietrznem zarażeniu

Piathe znamie. Iż pospolicie zarażeni Ludzie Morowem powietrzem, wielką skłonność ku spaniu maią/ tak iż z wielką trudnością ma

że gim być zabronione ſpanie.

¶ Szoſte znamie. Iż takiem ludziem wzrok ſie mieni. Abowiem poſpolicie zielonoſci/czaſem żołtoſci przed oczyma ſie vkazuią.

¶ Siodme znamie Iż takowi ludzie poſpolicie gorżki ſmak wuſciech

¶ Oſmy znak iż takowi czeſto wraczaią gorzkoſcią a barwa maią. onych rzeczy: ieſt zielona a czaſem żołta.

¶ Dziewiąte znamie. Iż poſpolicie miewaią wielkie obciążenie wßytkich członkow wßytkiego ciała rozſlabienie.

¶ Dzieſiąte znamie zarażonych morowem powietrzem. Vrina ktora ieſt zamgczona/zaburzona/nie inaczey iakoby miała być końſka, albo bydlęcza.

A wßakoß czeſto kroć bywa cudna a barzo zdrowe° człowieka podobna

¶ Otoß maß znamiona, przez ktore poznaß Morowem powietrzem człowieka zarażonego. A poznawßy, vciekay ſie czo narychley do pußczania krwie, z tey żyły y ſtrony/ gdzie bolenie albo ſtrzekanie/albo bolączka ſie vkaże. Jako tu maß niżey naukę ßyrzey wypiſaną: Jako ſie maß w tym pußczaniu krwie ſprawowac.

Naprzod gdyby ſie bolączka przy tych znamionach wypiſanych na wierzchu głowy wydała/Albo thez pod pazuchą, prawą/albo na prawem ramieniu/albo tehż y w pierſiach Tedy ma być krew pußczona z prawey reki z medijany.

¶ Zaſie gdyby ſie wrzedzienicza na czele vkazała/ thedy vpuſciwßy medijany pierwey/potym po godzinie z pod iezycza ma być krew vpuß

¶ Też gdyby ſie bolączka za vchem vkazała, albo pod brodą (czona. albo na ßyi, Na ktorey ſtronie ſie wyłoży bolączka/ z tey ſtrony krew ma być z głowney żyły pußczona.

¶ Też ieſtliby ſie bolączka morowa wyrzuciła na ktorimkolwiek boku a nawięczey pod pazuchą/znak ieſth iże ſercze cierpi od iadu powietrza morowego, A tak z medijany oney ſtrony na ktoreyby ſie bolączka wyłożyła/krew ma być pußczona.

¶ Też gdy ſie poczynie bolączka wykładać w dymionach albo w biodrze/albo na krzyżu/ albo na vdzie/znak ieſt iż wątroba więczey cierpi będąc z iadem powietrza morowego zarażona. A thak na ktorey ſtronie nogi wrzod ſie wyrzuci /z they że nogi zaphena żyła pod koſtką ma być

zacieta. Y dać krwi idź barzo wiele: aż do omdlenia/ ă takież y z każdey żyly dopuścić krwi idź (krom glowney) z tey miernie ma być krew brana Jeśliby pod kostką zaphony nie mogl zaciąć/ thedy od noge tey kthorą naydziesz miedzy malem palczem v nogi ă miedzy wtorim/ y nad kostką możesz zaphene zacinać. Z reki w ten czas żadney żyly/ ani medijany, a ni plucżney nie puszczay, Abowiem wciągnąl bys iad ku gorze/ ă thak by Serce/ wątrobe y glowe po zarażal.

¶ Też iesliby bolenie człowiek mial w nątrz gleboko/ tedy ma z plucney żyly obphicie krew puszczać zawsze z tey strony ku ktorey sie bol wiecey sklania.

¶ Thez to masz bacżyć iesli krew bedzie czarna/ gruba/ albo zielona, Tedy masz iey tym wieczey dopuscić idź/ y owszem tak dlugo poki sie iey barwa nie odmieni.

¶ Też tho masz bacżyć. Jesliby ktori człowiek morowem powietrzem zarażony, ă żadney wrzedzieniecze na sobie nie mal, ani vmie powiedzieć gdzieby mial klocie, Jedno iż widzisz iego vtyskowanie, ă ku wracżaniu skonnosć. Vcżinilby mu wracżanie: day mu plucżną żyle zaciąć w lokciu ă day krwi idź poki może trwać ażeby pocżąl mdleć.

Po puszczaniu krwie: iako sie masz posilać.

Niemocz ta to, prze talemność iadowitości swey: nad wszitki inne niemoczy wieczey serce zemdlewa/ Y duchow wszytkich żywotnych: vmnieysza. Przethosz musi pokarm dawać ktori iest lacżny ku strawieniu, ă hoynieyszą krew y mocz dawaiaczy przeciw zlemu nakażeniu. A thak wnet sie po puszczeniu krwie posilić. Vczynić zuphke z wina/ z żoltkiem iaia swieżego/ ă k niey przylać wodki rożaney, oszafranić, ă okorzenić Cinamonem/ Muszkatowem kwiatem/ oslodzić czukrem/ ă dać ieść. Albo vpiecż iaie swieże miekko ă z ieść ie/ z szafranem/ z muszkatowem kwiatem/ ă na to sie wina napić. Jesliby byl w gorączości wielkiey, Tedy wziąć tyzanne/ ă rozpalaiacz blaszki zlote: gasić w niey ă to mu dać pić. Też w teyże niemocy dobrze iest warzyć kaplona/ albo kokosz/ albo iarząbka/ albo kuropatwe Ale ie pierwey omyć w ocżcie: warz że ie w wodzie/ potym okorzenić korzeniem serdecżnem, iako muszkatowem kwiatem, Cinamonem, drzewa

Aloes kes przykożyć/złota też przykożyć: omywszy ie w occie czyscie. Jestliby złota nie włożył/ tedy rozetrzy złota guldszlaerskiego tabliczke albo trzy z iuchą/ ă chcześli iuche kwaśną vczynić: możesz/iabłkiem Pomorańczowem/albo winem kwaśnem/albo Limonijami, albo iabłki kwaśnemi/wonnemi/ ă to w teyże iusze powarzyć czego kolwiek s tych rzeczy ă rozetrzeć w nieyże/ ă tak będzie kwaśno/ to niemocznemu dawać iesć/ y te iuche pić/ y przynękać go aby ią łyszką pił/ bo to człowieka niemocznego barzo posila/ ă rzecz iest łacna ku strawieniu. Kto w tey niemoczy chętko ije/dobry znak iest zdrowia. Potrawy kwaśne dobre są dla posilania żołądka/ y dla vmnieyszenia febry.

Lekarzstwy z apteki: Sercze tak posilay.

Pożywąy często Manus christi perlati/sandalizati, Triasandali/ Lektwarzu rożanego/ lektwarzu wołowego iezika lektwarzu z kwiatu Boragowe°(ktory czynią z koscia z sercza Jelentego y z tabliczkami złotemi, Wodki palone ty to pić iest rzecz dobra. Naprzod wodka szczawiowa/wodka wężowego korzenia/ pdrożnikowa/ ziela węznownikowego/ wołowego iezyka/ rożownikowa/ boragowa, Osładzaiącz ie czukrem ă pić/ ă chcześli ie thak pić: możesz, A chociaż nie będziesz miał tych wszytkich/ ale aby wżdy iedne z tych ktorą kolwiek. Też ten napoy iest dobry. Weźmi Jeżyn iagod czyscie vrzrałych ă nie zgniłych/ wyżmi z nich wode/ ă przyley do niey wina tak czoby mnieysza część nizli tey wodki/ ă to piy/ ten trunek posila sercze y żołądek/ ă iestliby była gorączość w wnątrz/ thedy tey wodki musi być więczey nizli wina.

Z wierzchu sercze tak masz posilac.

SErcze z wierzchu przykładaiącz tak posilay/ ă to aby sie zarażenie nie szyrzyło/ ă gorączość ktora w febrze aby vgaszona była, ktora kazi cieplo przyrodzone. Naprzod wziąć wodki ty to ă zlać ie społem. Wodkę boragową/ wodkę wołowego iezyka/ szczawiową/ rożaną rozdziaławszy z kamphorą/ rożownikową/ bazylijową/ dziewannową/ wężownikową, W thych wodkach

omaczay chuste lnianą złożywszy ią we troie albo we cztworo/ale ią pierwey masz omoczyć w oczcie ă zasie oczet wyżąć, ă w thych wodkach omoczyć ă tak na sercze przyłożyć/w ty wodki możesz przymieszać sandalu/bolum armenum/kamphori. Też druga rzecz sercze barzo posilaiąca Weźmi rożey czyrwoney/kwiatkow boragowych, kwiatkow wołowe iezyka/kwiatkow dziewannowych/kwiatkow końskiego kopyta, Sandalu czyrwonego/koralu, pereł/skori z iabłka Citrowego, kamphori przłoż nie wiele/to wszytko zaszy w tawte czyrwoną/ potym omocz chuste w wodcze wołowego iezyka ă połoz ią na czegłe gorączą, A połoz na te chuste ten woreczek Tawtowy z tymi rzeczami aby sie rozgrzał, Potym to tak na sercze przykładay/możesz y na piersi przykładać, iesli pierwey niemasz iakiey wady w piersiach.

Gdy żołądek nie chcze zadzierzec lekarzstwa ani pokarmu.

WRaczanie w tey niemoczy bywa pospolicie/ ă to dla społenia żołądka z serczem/ă żołądek iestliby wilkosci złe z siebie wymiatał/tedy takiego wraczania nie stanowić/ ă po takowem wraczaniu byłliby żołądek lekki ă czyrstwy, dobre znamie iest. Ale iestliby lekarzstwa ani pokarmu, albo picia niemogł zadzierżeć/złe znamie iest/ ă iesth znak wielkiego poruszenia w serczu dla iadu złego powietrza: Tedy przeciw takiemu wraczaniu thak vczyń. Weźmi rożey/wezownku/benedicty białey/koriandru/miethki/ pigwy suchey albo świeżey maszli/warz ty rzeczy w oczcie ă przyley k nim wina/ ă potym vkrogić grzanke wielką szyroką ă vpiecz/potym położywszy ią na misie/ polać gorączo tym oczetem czos w nim warzył thy rzeczy/ ă na wierzch posypać Cinamonem ă to na brzuch przyłożyć prosto na żołądek y przywiezać/ ă potym dobrą chwile nie ieść ani pić nicz/ ă gdy będzieś miał czo pić/tedy sie nie przeleway/bo sie tak zemdli żołądek ă za sie wyrzuci wszytko. A iestliby był barzo mdły/ ă gorączośćby gi dręczyła/tedy wziąć malmazijey albo wina dobrego/ ă przyley k temu wodki z iagod iezynowych ă to pić po trosze/ albo wodki z iagod czo ie zową Maliny/też dobrze iest.

Ludziem vbogiem poſilanie.

DLa oczyrſtwienia ſercza y rozegnania nakażenia ie°, warż polną drijaktew/podrożnik/roiownik/kurze ziele/wołowy iezyk/weżowe korzenie/trzemdałe/ſzweſtek garżć/Jabłek kwaſnych ă wonnych vżrzałych trzy ſkraiawſzy ie warzyć ażby trzecia cżeſć wywrzała/ă gdyby iuż przewierało:przyłoż kwiathu rożanego/dziewannowego:powarzyć mało ă odſtawić pothym/ ă tho pić rano przed obiadem trzy godziny/ă przed wieczerzą dwie. Po puſzczaniu krwie we dnie barzo źle ieſt ſpać/ă gdy w noczy bedzieſz ſpać:tedy miernie ſpi.

Wtorego dnia po puſzczaniu krwie czo ma vżywac.

NA zaiutrz rano przepuſzczenia dać mu nieprzedkużay,ku wygnaniu wilkoſci złych od ſercza/ony iż nie mogą być ſamy przez ſie ſprawiony ku wyſciu/ale ſthoiącz w ciele mieſzaią ſie z dobremi/ă tak ſzkodzą zdrowiu człowieczemu/y tak ſie z tąd iadowitość mnoży/ktore przeczyſcienie tak vczyń. Weżmi Kaſſiley fiſtuli ieden łot,lektwarzu rożanego.iij. cżwierci,zmieſzay to ſpołem ă weżmi rano. A ieſtli chczeſz iaczy tego ſamego lektwarzu wziąć/ tedy go weżmi cżały łot,dobrze ieſt. Drugie przeczyſcienie/weżmi dijaprunis ij.łoty/reubarbarum dwie cżwierci/zmieſzay ſpołem ă pożyway thego poranu/ă po przeczyſcieniu/okładay ſercże rzeczami wyżſzey napiſanemi dla poſilenia/y też lekarzſtwa pożyway ktore potwierdzaią Sercże iako też wyżſzey napiſane ſą, pokarmow też k temu ſłużącżich pożyway zwłaſzcża iuchy z kapłunow / thez czaſem wziąć drijakwie troche z lektwarzem rożanym: dobrze ieſth. Thez pigułki powietrzne brać pod czas dobrze ieſt. Wracżanie przyſzłoliby ă ſzkodliwe/ pamiętay przyprawiać grzanke/iakom ci wyżſzey napiſał/abys ią na żołądek przykładał/albo też woreczek Tawthowy z korzeniem iakom pierwiey napiſał/ ă niechać iedzenia y picia przez kiełko godzin/ă gdy bedzieſz miał cżeſć/ thedy troche iedz y piy dla zemdlenia żołądka / łoże ma też być poſthawiono na powietrzu dobrem gdzie ma leżeć iżby ie wiatr podwiewał/ y thez ie

podkurzać rzeczami wonnemi/iako tez iuż z wierzchu wypiſano ieſth. Przeſcieradka czeſtho odmieniać/iedny wyiąć ā drugie włożyć/podług czaſu rozdzielnego/przyrodzenia niemocznego/ y podług przemożenia wilkoſci w niem. Tak muſi być rozliczono z tych rzeczy/y nimiß powietrze ma być ſprawiano.

Głowa ieſliby niemocznego bolała.

Weźmi wodki rożaney/babczaney/pſinkowey/rozchodnikowey/dziewannowey/roiownikowey/zley wßytki weſpołek, Potym weźmi chuſtę cienką/zmaczayże ią pierwey w occie/ pothym wyżmi czyſcie ocżet ā złoż ią we throie albo we czworo/ potym zmaczay w thych wodkach ā przykładay mu na głowe na czoło y na ſkroni nawieczey/gdy vſchnie tak zaſie vdziałay. Też dobrze ieſt mazać ciało oleykiem rożanym/ā nawieczey ſkroni.

O rozlicznem lekarzſtwie.

WJele ludzi przy poczatku zarażenia powietrza morowego, gdyż vznaią być zarażenie od złego powietrza, natychmiaſt daią drijakiew z winem pić/ā potym przyodzieią czym dobrze ciepłym aby ſie pocił/aby z ſiebie pot ocierał. Też niektorzy proch z apteki daią pić także w winie. Thez niektorzy ſok wytłoczywßy z nogietku: daią pić ā potym ſie dobrze wypocić. Niektorzy też ſok wytłoczymßy z polney Drijakwie: piią/ā we dwunaſcie godzin pozbywaią tey choroby złey z powietrza morowego. Gorzałke thez ktorą zową Aqua vite: niektorzy dawaią pić zmießawßy ią z małmazyią/albo w winie dobrem zmießawßy wodki ktorey kolwiek paloney k temu. Też bolus armenus z apteki/ieſt rzecz barzo dobra/ziele wężownik thez ieſt barzo dobrz. Gdy drijakiew daią pić z winem człowieku przyrodzenia gorącego/ā k temu gdy ieſt człowiek w wielkiey gorączoſci/ thedy go wiecżey mdlą niż czo dobrego vczynią/ale ią maią dawać z wodkami, Jako z wężownikową/albo z ßczawiową/tedy ieſt rzecz przeſpieczniyßa/ty rzeczy bronią od bolączek. Bolączki rozgania ſok wytłoczony z polney drijakwie piiącz gi,y tez ſok z wołowego iezyka wytłoczony

ă zmieſzay z cżyrwonemi koralmi ſtłuczonemi ă wypić gi. Dźieciom tho
ocżukrowáć albo oſłodźić możeſz, ă dawáć rano pić po kielko dni. To ieſt
barzo dobra á vchwalona rzecż czo znamienići miedzy ſobą w taiemno
ſci maią. Naprzod warzyć piołyn w dobrem winie aby wſzythko wino
wywrzało/ pothym naláć inſzego y zamieſzáć ă wywarzyć wſzytko/ po-
tym zamazáć gliną w garnczu około pokriwki/ ă wſthawić wwegle y
ſpalić/ ă bedźie cżyſty biały proch/ ten dawáć w winie pić/ ten proch bro
ni ſercza y krwie od nakażenia. Druga rzecż barzo dobra. Weźmi drze-
wa Aloes/ polney drijakwie/ ieleniey bdły/ ktorą polacnie zową Cerut
boletus/ źiela trzemdały/ korzenia weżownikowego/ podrożniku/ rożey
cżyrwoney/ muſzkatowego kwiatu/ każdego z nich. 3. łoty/ pąpia zwon
czowego. 6. łotow/ koſci z ſercza ieleniego. 1. cżwierć/ ſzafranu czałego
poł cżwierci. Drijakwie wyborney. 5. łotow/ ty korzenia wſzytki ſtłucz ă
włożyć do ſkleniczé/ ă na tho naláć małmaźijey z połthory albo ze dwie
kwarcie, chowáć to w cieple przez dwie niedźieli zakriwſzy zwierzchu bar
zo dobrze/ ă na każdy dźień zamieſzáć/ ale to wiedz iż to nacżynie gdźie
bedą mokneły ty rzecży w małmaźijey/ ma być nie wyſokie/ ale ſzyro-
kie y płytkie/ ă to dla tego iż gdy iuż przeſtoią dwie niedźieli/ aby to ſpu
ſcił do drugiego nacżynia ieſzcże niżſzego niżli to po krayczé / ă to thak
Poſtaw podle tego nacżynia drugie nacżynie dobrze niżſze, ă potym mo
żeſzli mieć ſzarłatu ſztucżkę: ſkray gi długo na krayki/ pothym położ tej
krayki ieden koniecz na te małmaźiią/ ă drugi koniecz na to prożne na
cżynie/ poſtawiwſzy oboie poſpołu/ ă tak bedźie ſciekało z wyżſzego na-
cżynia do niżſzego/ potym gdy wſzytko z ciecże: wley w inſzą ſkleńczé, po
tym przypraw Alembik ă wypal to przezeń czos zczedźił/ ale patrz aby
przez ſzkody/ podſtaw pod nos Alembikow ſkleńczé czoby do niey ſzło/ a
le aby obwarował iżby nie wywietrzało/ ă to bedźie wodka barzo do-
bra cżaſu zarażenia powietrzem morowem/ ale ią maſz pedźić przez A-
lembik, aż gdy ſie w ſklanczé na dnie zgeſtnie iako oley/ ă tak thym inſze
lekarzſtwa ktore ſą na bolączki y na priſzcże: rozpuſzcżać/ iako ſą maſci
y inſze rzecży. Te lepak geſtoſć czo ſie na dnie zgeſtła: maſz rozpuſzczać
wodką ſzczawiową y wodką wołowego ięzyka/ ă złota przyłoż thego o
ktorem bedźie niżey napiſano/ ă chczeſzli theż ambri mało przyłożyć: mo
żeſz. A ieſtliby cżaſu zimnego było, tedy możeſz małmaźiią albo winem
dobrem rozpuſcić/ á cżłowiekowi przyrodzenia zimnego ă wiekiego: do-
bre ieſt to pić rano ze trzy godźiny przed obadem/ then trunek ieſt barzo

pożyteczny ku posileniu serca/ y ku obronie iego dla iadu/ y theż duchy żywotne ciągną gi k sobie dla zachowania samy siebie/ y także wszytki członki inne.

Złoto tak masz przyprawiać.

ACż ludzie rozmagici złoto wychwalaią ku piciu być dobre czasu tego: iest prawda, ale iż nie vmieietni wodkami mocz nemi odeymuią mu sprawe y własnosć iego/ ale kto nie vmie/ tedy tak vczyń. Weźmi złota czystego od guldszlaera kielko tabliczek/ przysypże k niemu prochu natłuczonego z czyrwonych korallow/ prochu z pereł natłuczonego, prochu bursztynowego, ale mniey niżli tych innych/ Zucrůca ndi przyłoż/ zetrzyß to czyscie na kamieniu twardem na miałki proch/ potym schoway dla potrzeby/ thego przyłoż ku lekarzstwu, maluczko wysszey napisanemu czo rozumieß/ choć by też y więczey przyłożył nie skaziß, ă iestli też y z driiakwią przyimieß/ dobrze iest/ ă przyimießli samo w winie, też dobrze. Wodka kthora iest nowego złożenia tak ma być działana, Wziąć ziele wężownik i z korzeniem dwie częsci/ trzemdały iedne częsc/ Koßyßczka poł częsci/ polney Driiakwie dwie częsci/ boragu z kwiatem iedne częsc/ kwiathu zwończowego trzy garżsci/ rotownika dwie/ mußkatowego kwiatu trzy łoty, ty wßytki zioła zsiekay poki ießcże zielone/ skrop ie oczcem winnem/ ă day mu thak stać przez nocz/ potym to wypalić przez Alembik ă tey wodki pożywać z syropem ßczawiowym przed wzeßciem słończa, iad od sercza odpądzi/ y nie da mu sie rozchodzić po ciele.

Bolączki morowe: tak masz leczyć.

PO pußczaniu krwie y po przeczysczeniu żołądka z złych wilkosci, y też po posileniu sercza rzeczami wyżßey napisanemi Gdyby sie bolączka vczyniła/ tak ią masz goić. Wsadź na bolączkę bolączą Bańkę wielką/ pothym ią z siekay ă zasię bańkę przysadź niechay krew z iadem wyciąga/ potym gdy możeß obaczyć że iuż dosyć ciągnęła: odeymi ią. Weźmi figę ă rozkroy ią ßyroko rozpusć driiakiew wwinie ă tę figę rozkroioną wtym rozmęcz ă przyłoż na bolączkę/ czyń tak przez kielko dni. Drudzy theż stawiaią bańkę pod

bolączką/ ă tak na dol iad ściągaią. Drudzy pod bolączką przʃcz dzia=
laią. Biorą Cantarides robaki/ ă ʃtłukłʃzy ie; przykladaią na gole cia=
ło, ă tak będzie przʃcz/ albo ziele ktore zową Jaskier, takież ʃtłukłʃzi przi
kladaią/ potym tho na bolączki dobrze ieʃt kłaść. Weźmi rzodkiew na=
kray z niey kołek/ weźmiʃz driiakwie czyʃtey ă rozpuść ią winem/ rozma
czay w tey driiakwi kołka rzodkwiane/ ă przykladay na bolączke często
odnawiaiącz. Albo maʃzli gorzałke kthorą zową aqua vite/ albo oney
rzeczy ktorąs z małmazijey wypalił, w tim rozpuść driiakiew ă rozmocz
kołko rzodkwie po iedney ʃtronie/ ă przyłoż na bolączke/ albo Fige w
miaʃto rzodkwie. Drugie. Stłucz gorczycze z mydłem wenecczkiem/ ă
przyley troche wina/ vczyń z tego iakoby plaʃtr na liʃcie bzowem/ albo
omanowem/ albo chrzanowym/ to przykladay na bolączke. Tez ʃtłucz
orzechy włoʃkie z rutą/ ă przykladay. Thez czebule pieczoną rozmoczyć
w driiakwi ă przykladać. Czwartego dnia bolączke zmiekczyć. Wziąć
ʃlaz/ fenum grecum z apteki/ mąki tego/ ziela złotogłowu/ ziela kthore
zową kopyto końʃkie/ ʃiemienia lnianego/ fige ktorą/ ʃmażyć to w oli=
wie/ ă potym wyżąć oliwe ă włożyć w nie żywicze/ ieczmienney mąki,
ă na oʃtatek przepuścić na winie mydło/ ă tego mydła przyłożyć do tey
oliwy ktem rzeczam: mieʃzać ʃpołem na ogniu/ potym odʃtawić/ ă gdy
oʃtydnie/ z tego czynić plaʃtri ă na bolączke przykladać. Tez ʃtłucz figi z
piołynem ă z mąką ieczmienną/ vczyń z tego iakoby plaʃtr ă przykla=
day na bolączke. Tez iądra włoʃkich orzechow ʃtłuz z mąką feni greci (z
apteki) dijaltee maʃci k temu przyłożyć/ z tego vczynić plaʃtri ă na bo=
lączke przykladać. Jakoby ʃkoro obaczył yże iuż na niekthorim mieʃtczu
miekko/ toć iuż gnije/ ă tak czo narichley otworzyć aby iad wyciekły z
gnoiem poʃpołu/ bo ieʃtliby tego zaniechał długo nie otworząc/ tedy v
czyni głęboką iame w ciele: ʃwem iadowitem grizieniem, ă tak czo nari
chley możeʃz othwieray ă gnoy wytłaczay / ă gdy ʃie wyczyści/ działać
plaʃtri ă przykladać aby zaraʃtało ă pieknie ʃie goijło. O thym napiʃzą
na kończu gdzie ieʃt o goieniu prʃzczow.

Prʃzcze morowe tak maʃz leczyć.

PRzy goieniu prißczow ă bolączek/piy zawzdy wodkę kthorąm ci pisaniem namienil/ wodka nowego slożenia/ mało wyższey napisana iest/albo też syrop ktori też iest wyższey napisany. Posilania serdeczne przyimuy/y też pikuly powietrzne bierz. Na prißcz też możeß bańkę przystawić/iako y na bolączkę/ aby iad wyciągała. Rozpuść drijakiew gorzałką/ă vkroy kołaczek ßyroki z omanu/ rozmocz że w tey drijakwi po iedney stronie/ ă przykladay na prißcz/czyń to kielko razow. Też żoltek z Jaia zmießać z solą / ă w tym rozmoczyć także oman/albo rzodkiew ă przykładay na prißcz:możeß przywiezać. Też stłucz figi, Aloes drzewo/z solą ă wina przylać/ă z tego vczynić iakoby plastr na chrzanowym liście / ă ten plastr na prißcz przykładać kielko razow często odnawiaiącz. Po napierwßem przyłożeniu/tedy będzie prißcz czarny/ă zawzdy sie w sobie będzie burzył:aż sie przepuknie dla tego przykładania/potym pocieczę ropa ßpetna poczyrniała/ă gdyby sie zasthrupiło / przyłożyć ciastha ieczmiennego ă złeżie strup/ potym maß goić mascią ciało narastaiącą. Gdyby ktho miał prißcz ă chciałby wiedzieć iestli może być zgoion/tedy weżmi drijakwie ă vczyń z niey plastr/przyłoż że gi na prißcz/wyschnielić Drijakiew:złe znamię iest/ nie wyschnieli ă niemoczny dobrey myśli iest y czyrstwie, Tedy zasię przyidzie ku zdrowiu. Też galbanum rozciągnąć na chustcze iakoby plasthr ă przyłożyć/chwycili sie prißczu ă nie odpadnie/thedy sie zgoij/ale iestli odpadnie y z korzeniem/zły znak iesth. Prißcz iestli chczeß otworzyć,tak vczyń. Weżmi ziela polney drijakwie/ ziarn skoczkowych więtßego/kostiwału więtßego/soli/stłucz to wßytko z sadłem wieprzowem,ale sadła niewiele bierz,przikładay na prißcz:goij sie pod tim, Przi tym napijay sie syropow wyższey napisanych, A miernie sie chowąy we wßitkich rzeczach. Prißcz gdiby iuż otworzył, Wziać kostiwał ktori ma korzeń poczerniały ă wnątrz biały ă masthny / roskray gi ßyroko ă omocz w winie,przykładay na prißcz. Chleb ciepły wyiawßy z piecza:przikładać ośrzodki na prißcz. Też ziele samo Polną drijakiew świeżo stłucz, z solą y z oliwą ă przykładać na prißcz: dobrze iest. Też ciasto z oliwą ă z solą przykładać:dobrze iest. Jestliby sie zastrupiło/ tedy strupu nie oddzieray gwałtem/ale warz slaz w wodzie/ă w tym rozmaczay gębkę ă przykładay na strup aż zmięknie. Albo tak vczyń,stłucz korzeń slazowy z masłem ă z sadłem wieprzowym, vsmaż na rincze,potim to przecedz ă wytłocz przez chustę/ă tym mazać na list slazowy y przykładać. Gdy

by ſtrupu nie było/ warzyć Figi/ iądra włoſkiego orzecha/ fenum grecum z apteki: w wodzie/ potym to odcedz á k tey polewcze przyłoż mio du á tym wymywáy priſzcz á na tho przykładay korzeń koſtywałowy/ á gdyby ſie iuż mieſtcze wyczyſciło/ tedy działać plaſtri z maſci ktore narąbczáią ciało/ á to tak maſz vczynić. Wezmi oliwy/ woſku, rozpuść to na ogniu/ potym rozetrzy żywicze á przyſyp k temu: zmieſzayże/ potym wezmi Aloes/ białego kadzidła, Sarcocolle/ ieſth żywicza w aptecze, mirri/ blaywaſu/ litargirium/ to ieſt gleytu/ ty wſzitki máią być ſtarte barzo dobrze/ potym wſypać do oney oliwy y do woſku/ potym niechay oſtydnie á z tego czyń plaſtri á przykładay na bolączki y na priſzcze.

Ktorego czaſu narichley morowe powietrze powſtawa.

GDy ſie iuż lato dokończawa á czas ſie iuż ieſienny przybliża/ tego czaſu narichley ſie poczyna mor/ bo powietrze gorączoſcią ſłoneczną bywa vczyſciono/ á tak ieſt ſkłonnieyſze ku nakażeniu niżli geſte á grube/ wſzakże nie barzo długo trwa/ á tak wiele ludzi záraża iż muſzą mrzeć. Słońce ktore ieſt wielki przijaciel żywotowi człowieczemu/ gdy będzie promieni mdłych/ y gorączoſc iego mdła dla oddalenia y odeſzcia ſwego od nas: nie może wilkoſci grubych rozpuſzczać ani wyczyſciać/ zwłaſzcza gdy bywáią wiatri od wſchodu słończa, albo z południa/ kthore przywodzą z ſobą chmuri grube: á tym powietrze zagaſzczáią, tak że ſie niegdy zda aby miał być deſzcz barzo wielki á nicz nie bywa/ á tak długo ſtoiącz na powietrzu: zakażáią powietrze/ tamże więcz pobudza mor.

Przy tym ſie poczyna Tractat/ tho ieſt nauka rozmagithych lekarzſtw doſwiadczonych: Thak naprzeciw Morowemu powietrzu: Jako y naprzeciw każdemu iadowi/ y na inſze niemoczy człowiecze, przez Doktori j Baby: doſwiadczone. A napierwiey maſz Lekarzſthwo doſwiadczone: Zachowáiącze każdego człowieka od zarażenia czaſu Morowego powietrza.

WEźmi listkow rucianych swieżych że trzydźiesci/ iądrek włoskich orzechow, źpieć, Fig suchych też z pieć/ vtłucz ty rzeczi spolem w możdzerzyku. A tego potrożße porannu natßczo: pożyway, żując możesz połykać/ albo wypluwać one wilgotnosć/ ă potym możesz z domu przespiecznie wynidź. Jest to lekarstwo pospolitego ă prawdźiwego doswiadczenia.

Drugie lekarzstwo Vbogiem dobre.

¶ Weźmi terre Sigilate/ to iest czyrwoney źiemie (w aptecze za małe pieniądze) y day iey wypić z winem/ albo z polney Drijakwie wodką tak wiele czo złothy zaważy na switaniu. Ma mocz doswiadczoną naprzeciw każdemu iadowi/ y owszem iestli gi w żołądku naydźie/ natychmiast wraczaniem gi wyrzuci/ ă iestli przed iadem bedźie wźięta ta Sigillata terra/ nie dopuszcza onemu człowiekowi szkodźić. O thym mowią wiele znamienitych dactorow.

Drugie lekarzstwo vbogiem: czasu powietrza Morowego.

¶ Korzenie Biedrzeńczowo na proch starte ă z białem winem natszczo pite/ brzoni od wszelkiego iadu, A ktho wina nie ma. Thedy w w wodźie ma warzyć y one wode pić.

Drugie lekarzstwo k temuß: doswiadczone.

¶ Weźmi korzenia źiela Trzemdały/ przerwipepowego/ goriczkowego Jałowczu/ korzenia kozłkowego, Czysćczu/ każdego z nich czo złothy zaważy, Boluarmenu /czo 2. złota zaważy, terre sigilate. 1. ty wszytki rzeczy na miałki proch stharkszy/ zmieszay że czterzema łothy czukru: ă możesz y przez czukru/ bierz że thego prochu na swithaniu albo po ranu wstawszy czo złothy zaważy z winem ciepło przez trzeci dźień albo przez czwarty.

Też drugie lekarzstwo.

¶ Rozmocz białego chleba w małmażiiey kielko kesow / ă nizli z domu wynidźiesz, iedz.

¶ Też grzanka w oczcie mocznem namoczona, przed wysciem z domu iedźona, Jest silno vżyteczne zachowanie/ ă pospolicie go vżywaią ludźie/ ă nie bez przyczyny. Abowiem oczet zachowawa ciało y wszythki

przyrodzone wilkości w człowiecze/ od zagniłości y od prochnienia.

Drugie lekarzstwo bogatym.

Weźmi skorki od iabłka Citrinowego/ á one miey w vściech żuiąc/ á wilgotność połykaiąc/ abowiem ty skorki Citrinatow: Sercze j mozg posilaią/ á morowemu powietrzu sie przeciwiaią.

¶ Takież thez Citwar w vściech trzymany á mastikowany/ broni od Morowego powietrza.

Też gębka: woniaiącz iey.

Weźmi oczstu winnego/ wodki rożaney/ kwiecia bzowego/ rowno każdego po kielku łyżek/ zmieszay społem starkszy kwiat na miałki proch/ á w thym rozmocz gębkę/ á chodząc: woniay częstho, A nawięczey gdy masz z kim mowić.

¶ Też kozłek w ręku trzymany/ broni od zarażenia Morowego powietrza. Ruta takież.

¶ Też Czosnek iedzony tak surowy iako y warzony/ barzo iest nie pospolity: Takież czebula y rzodkiew: maią mocz bronić.

Zasie gdyby iuż człowiek zachycił powietrza:

á był prawie niemoczen/ vpuściwszy mu krwie dobrze/ potym mu vczynić wraczanie dawszy mu czarnego ziela z wodą/ albo z mlekiem konopnego nasienia ciepło wypić/ á po godzinie wrazić mu palecz w gardło iżby wraczał czo nawięczey może/ á po tym wraczaniu we dwie godzinie wypłokawszy vsta wodą z octem/ y dać mu iakiey polewki z iesć.

¶ Chczeszli thez nie czyniącz wraczania dać mu Krolewskiego prochu napić sie z białem winem á z oczstem czo złoty zaważy ciepło/ á potym sie przyodziać y pocić czo nabarziey przez kielko godzin.

Wypis prochu krolewskiego/ czynią gotowy w apteczę.

¶ Weźmi korzenia Dyptanowego/ korzenia goryczkowego/ przerwipępowego/ Terre sigilate/ każdego z nich po trzy łoty, Koralow białych, dwa łoty, Ty wszytki rzeczy zetrzy na miałki proch/ á potym zmieszay, y tak pożyway iako masz naukę.

¶ Tymże obyczaiem proch Saluificantis: bywa vżywany (czynią gi też w apteczę, Może być y nathszczo z winem białem pijan/ dla zacho-

wania zdrowia. Czasu też zarażenia powietrzem/tymże obyczajem te^{go} prochu Saluificantys / tho jest vzdrowiającego: masz pożywać jako prochu Krolewskiego.

Też takież Driakiew/y takież Metridatum: są dziwney a niewymowney pomoczy naprzeciw morowemu powietrzu/tak przed zarażeniem jako y w zarażeniu.

Też pikulki pestilenciales/to jest Powietrzne: czasu morowego powietrza: na każdy tydzień po dwudziestu bierane/zachowawaią człowieka nadewszytki rzeczy od zarażenia, Mogą też być po siedmi dwa razy w tydzień brane.

Jeszcze sprawa maluczka: dla zachowania od Powietrza morowego.

A jesth rada na vżyteczniejsza aby człowiek richło miejsce zmienił: gdy baczy że jest powietrze zarażone. Przijechawszy do zdrowego powietrza: aby tam długo trwał, a mieszkaiąc w nim aby sie słusznie chował/ też do swego mieszkania aby sie zasie nie richło wracżał, bo wiele gich nie opatrznością swoią richło wrociwszy sie gdzie jeszcze ostatki powietrza morowego zostawały: po zarazili sie y po marli. A przetoż wielu ludziem lepiey jest do tego powietrza/ktore aczkolwiek było zarażone: ale gdy już zasie do końca dobrze vczyscione: idź/bo to pewnieysza rzecz jest/iż to powietrze ktore pierwey było zarażone: nie leda sie jako po wtore skazi. Niżli powietrze ktore jeszcze nie było zarażone, tego mu sie zawżdy trzeba nadziewać/a tak tam długo mieszkać: jest rzecz straszliwa a nie przespieczna. Ale to wżdy miej na baczności obys richło wyieżdżał/a gdy bedzie po zmienieniu powietrza: możesz sie zasie przywrocić do mieszkania twe^{go} po przedłużeniu czasu. Ale iż miejsce zmienić a kromia swe^{go} mieszkania być: nie kożdy then dostatek ma. Przetoż tym takowem to słusze na pieczy mieć/aby sie nie kwapili krwie puszczać/a iżby sie gim to nie widziała rzecz leda jaka, ale z wielkiem a pilnem rozeznaniem podług wszelkiego niemocznego/y też podług rozeznania wody. Woda, to jest vrina: jestliby była v niemocznego jako v zwierząt, z białością albo z sinością/albo mdłość znamionuiącza: krwie mu już nie puszczay / boć on już dusze pusci. Bo już jego przyrodzenie truchlete a niszczete/dla barzo iadowitego zarażenia. Przetoż sie nigdy pretko nie vkwapiay krwie puszczać: ale czo masz działać, rozeznay pierwey dobrze.

Lekarzstwa doswiadczone:naprzeciw rozma gitem niemoczam.

Experientie. To iest: lekarzstwa barzo dobre/ y od wiela ludzi: zwłaszcza nauczonych lekarzow czesto kroc doswiadczone.

Na rany ktore przychodzą z złych krost/ iako z franczę.

WEzmi Czelidoniją/ wespolek z korzeniem, psie iezyczki, przewipep/ ziele kostywał/ żywokost, Albumgrecum, tho iest pieskowo łayno/ popiołu iesionowe° k themu przywziąć, Ziele y korzenie skraiawszy: warz w rzeczney wodzie/ albo w sthudzienney: izby połowicza wywrzała/ ă potym day onemu stać ze cztyrzi godziny/ ă także masz wymywać rane/ y trzymać noge z raną w oney wodzie/ po ranu y przed wieczerzą tą wodą ciepło poki iedno będzie potrzeba vkazowała, Bowiem to wymywanie rane czysci: wysusza y goi.

Masc goiącza/ ktora ma byc na chuste namazowana/ a na rane po wymyciu przykładana.

Wezmi Jarzeczego wosku/ thak wiele iako małe kokosze iaie, Terpentiny/ to iest iodłowey smoły/ tak wiele iako połowicze wosku/ oliwy ze trzy łyszki/ rozpusć wosk y smołe, y oliwe na rincze mieszaiącz wszitko społem/ ă potym gdy ochłodnie ă z twardnieie/ tedy potroszę na chuste będziesz namazował ă na rane przykładał.

Lekarzstwo doswiadczone od iednego znamienitego pana: naprzeciw trucinie.

Wezmi dzięgiel korzenie/ warz ie skraiawszy w czarnem piwie/ niechayże on człowiek truty po ranu y na nocz pije dobri trunek cieplo onego piwa/ winidzie z niego wszytka trucizna vriną.

Lekarzstwo na włosy: ktore w ranach rostą: aby z rany wyszły.

¶ Weźmi ziele szanke/boże drzewko/chmiel/mak/popiol iesionowy, warz ty rzeczy w wodźie/ ā wymyy rane kielko razow tą wodą/ ā potym weźmi chleb ciepły y przyłoż na rane y około rany ośrzodke/wyni dą włosy na wierzch.

Masć na bolenie członkow/nog y rąk/Wziąw szy pierwey te purgacyą napisaną.

¶ Weźmi prochu Senes przyprawionego w aptecze czo złoty zaważy/prochu drugiego z sosnki też przyprawionego w aptecze/czo trzy pie nądze zaważy/zmieszay ty prochy społem: ā day ie wypić na świtaniu niemocznemu: z Bukwiczową ā z szałwijową wodką, ā kto nie ma wodek/ten z piwem ciepło niechay wypije porānu/ā w sześć godźin ma po thym ieść. A nazaiutrz po ranu niechay maże sobie członki v nog y v rąk/reke nad ogniem zagrzewaiącz. Tą maścią niżey wypisaną.

¶ Weźmi Jałowczowych źiarnek/Bobkowych źiarnek/każdego rowno po garzści/vtłucz każde osobno w moźdźerzu czo nalepiey możesz, Potym weźmi mydła greczkiego za grosz/tho też skraiawszy:przylewaiącz k niemu oleyku rumienkowego,tłucz je,ā gdy każdą rzecz z osobna stłuczesz iakoby na masło/tedy wespołek zmieszay przylewaiącz rumienkowego oleyku y gorzałki mocznęy/ā tak z tego wszytkiego będźie masć doświadczona na bolenie członkow/tak v nog iako v rąk.

Kto ma chrobaki w ranie zagniłey/Doświadczył ieden kaplan tego lekarzstwa.

Weźmi twarog czoby dźisieyszego tworzenia/przyłożgo miąższo na rane przez godźine/chrobaczy wystąpią z rany do onego twarogu, ā gdy iuż wynidą z rany chrobaczy/tedy możesz topolowy list źielony przykładać na rane/ā pod tym listem rana sie zgoij powoli.

Masć miekka na wyciągnienie ognia z ktoregokolwiek członku.

¶ Weźmi listki psiego ięzyku/hakunu palonego, Ługu z mocznego iesionowego popiołu/ vtłukszy listki psiego ięzyku z hakunem palonem, y z ługiem zmieszay ā vczyń miekką masć/ albo gesta polewke/ ā ono miesczе maży gdźie iest ogień, Jest rzecz doświadczona.

Na wywinienie.

Weźmi otreby pszeniczne/warz ie z octem/ă thym ciepło miesce wywinione okładay.

¶ Paczena z octem stłuczona y ciepło przyłożona: leczy wywinienie.

Lekarzstwo na bolenie głowy z gorącey przicży.

¶ Weźmi rożaney wodki z dziesięć łyżek/octu winnego albo piwnego trzy łyszki/oleyku rożanego iedne łyszke/zmieszay thy rzeczy społem, ă rozmoczywszy chuste: ă przyłoż na czoło y na skronie/ ă gdy vschnie drugi raz odnow/vznasz pomocz.

Jestli niemasz oleyku rożanego/tedy białek w miasto niego vbity.

¶ Drugie lekarzstwo, Konikowe liscie starte ă z rożana wodka przyłożone na głowe/leczy bolenie głowy.

¶ Tez psinki ziele stłuczone /ă na czoło przyłożone samy/albo z octem/odeymuia bolenie głowy.

¶ Tez kto ma bolenie w połowiczy głowy/ma mieć grzebień vczyniony z rogu Skopowego prawego/ă nim czosac głowe/iestli iest bolenie w prawey stronie głowy/ale iestli iest bolenie w lewey stronie/tedy z lewego rogu ma być grzebień vczyniony/ y lewa sthrona głowy ma być czosana.

¶ Thez grzankami z rzanego chleba głowe obłożyć/wyciaga pare z głowy y bolenie odeymuie.

¶ Tez pisze ieden lekarz/iz gdy bedzie członek taiemny lisi/ tho iest lisie strone: przywiązane na głowe bolacza/wszythkiey głowy/y poł głowy bolenie odeymuie/y zaćmienie oczu odchodzi.

Lekarzstwo na oszalenie ku spaniu/ Abowiem sen w tey niemoczy: iest nawietsze lekarzstwo: ktori z trudnoscia przychodzi.

Tak vczyni. Weźmi/słaz/rumien/wierzbowe liscie/łaktuke/albo sałate/vwarz w wodzie/ă one wode ostudziwszy: vmyy choremu człowiekowi nogi: pokolana. Potym natichmiast ogoliwszy głowe: namazy mu owemi pianami głowe: ktore na wierzchu pływaia po serwatce krowiey gdy v ognia wre/iest rzecz doswiadczona.

Lekarzstwo naprzeciw s. Walantego niemoczi

Kurzenie gorczyczą pod nosem/ a on dym w sie brać, iest barzo wielkie lekarzstwo takiem ludziom.

Też ziarnka Piwoniiey pietnascie: starte na proch a z winem pite po ranu/ mają dziwną a nie pospolitą wlosność naprzeciw s. Walante° niemoczy. Takież też dzieciom małym Piwonija: na szije w chustcze/ albo tak zawieszony korzeń iżby sie ciała dotykał, broni od nich tey niemoczy/ ktora rzecz iest częstokroć doswiadczona.

Też miedzy wielkiemi taiemnicżami Galienowemi. Naprzeciwko tey niemoczy było to lekarzstwo doswiadczone. Kosci z głowy człowieka vmarłego: spalone na popioł/ tedy on popioł z białem winem w kielko godzin pity przed czasem padnienia/ niedopuszcza niemoczy wielkiey. A wszakosz lepiey gdy vpuscisz krwie z medijany/ a potym weźmiesz thy piluly o połnoczy/ to iest. Weźmi piluł smrodliwych. Piluł Cochiarū Diagredij pieć ziarnek. Każdych po poł dragmy/ niechay będą vczynione siedm z wodką szałwijową. Dayże ty piluly przed switaniem/ a potym wtore° dnia daway ten popioł z winem po ranu tak wiele czo złoty zaważy/ y też w potrawach srogich człowiek cierpiączy S. walanniemocz/ ma często pożywać/ z Rutą/ z pieprzem/ z Imbierem/ z biedrzeńczem/ vczyniwszi z tich rzeczy proch/ a te° prochu w karmie sypać.

Też powiadaią niektorzy ludzie, iż krżyżmo noszone od człowieka cierpiączego niemocz przerzeczoną/ broni barzo moczno.

Takież też powiedaią za rzecz barzo doswiadczoną/ iżeby mieso/ a nawieczey płucza Wilcze spalone albo vsuszone w garnczu w pieczu, a dawać on proch z winem pić, albo z potrawami iesć. Może też opłokawszy płucza wilcze winem czistem, potym ie vwarzić z siekawszy na bigos y okorzenić pieprzem/ Imbierem/ gwozdźiki/ szafranem/ a to iesć przez kielko dni. Jest rzecz doswiadczona na iedney białey głowie.

Też masz pewne lekarzstwo doswiadczone naprzeciw tey niemoczy, od ktorego barzo wiele dzieci zdrowie wzieli. Weźmi Apoponacis/ Castorei/ Sanguinis draconis/ Antimonij/ każde° z nich rowno czo złoty zaważy/ zetrzy na miałki proch/ a tego daway po troszę dzieciom: w czym iedno chczesz.

Lekarzstwa naprzeciw Melankolijey/y boiazni.

Melankolija. Jest niemocz znakomita, abowiem ludzie maiącży tąką niemocz, mowią wiele: zagęszczaiącz rzeczami, tak iż zadney rzeczy ku kończu nie powiedaią, a drudzy sie gniewaią/kaią, niektorzy biją, niektorzy płaczą/drudzy sie śmieią/śpiewaią.

¶ W takiey niemoczy wodka wołowe° iezyku iest barzo dobra pijać, y w potrawy lać.

¶ Zasie mleka częste poziwanie, daie pomoc ku zdrowiu barzo wielką.

¶ Thez złoto skrobane w wodke wołowego iezyka/albo w potrawy, ma niepospolitą włosność naprzeciw tey niemoczy. A gdy z tą niemoczą przychodzi boiaźń/tedy perły tarte z złothem w potrawach/albo w rożanym cukrze poźywane/daią pomocz silną.

¶ Też to masz doświadczone lekarztwo/kthorem kielko niemocznych tym iednym sie wyprawiło(w aptecze musi być vczyniono) tym obyczaiem. Weźmi Epitimi, listkow Senes, kwiatkow boragowych/miodunczanych/każdego z nich rowno pok garzści, Cinamonu dobrego cztyry łoty/śpiki nardowey/muszkatowego kwiathu, Cardamomi/każdego z nich po łocie, Imbieru/ gwozdzikow/hanyzu/ każdego z nich po dwu łotu/ty rzeczy przetłukszy grubo: namocz w czystem winie/ izeby było garniecz wina/y day temu tak moknąć przez ośm godzin/a pothym vczyn worek iakoby ług czedzić: z płotna gestego, dwogistego/a ono ziele włoż wszytko w on worek / a pothym ley ono wino na ziele w worek po dwa razy, Także onemu Melankolikowi dawaygo po ranu trunek dobry.

¶ Ale masz mu pierwey z lewey reki vpuścić krwie z medijany (bzi pierwey/potym z płuczney/a pothym dawać mu w tydzień raz prochu Senes z apteki, czo złoty zawazy/z wodką boragową/a z polney ruty ciepło na świtaniu/a potym w sześć godzin iesć.

Lekarzstwo na paraliz/To iest gdi kogo powietrze zabije w połowicze/albo w reke/albo w noge/tu masz nauke.

NAprzod iesli może chory wziąć piluły/ tedy mu day na świtaniu dragme śmrodliwych piluł vczyniwszy z dragmy dziewięć/ y day mu ie połknąć po iedney, Jesli nie może wziąć piluł/ tedy mu klistere vczyń. Uwarzywszy w prosthey wodzie/ rumien/ ślaz/ szałwija/ Centurije/ fig z kielko/ iakowezu zpoł garści/ piołynku trochę przyczyniwszy/ a potym powarzywszy onego wszytkiego dobrą chwile, odley izby onego było trochę mniey kwarty/ potym rozpuść w onym vkropie Jerepigre dwa łoty, benedicte laxatiue łot ieden/ oliwy zpięć łotow wley/ soli z poł łyszki wsyp, Othoż masz klistere, ktorą wlać masz przez Instrument na to vczyniony: zadkiem wchorego człowieka/ a niechay w sobie dzierży czo nadłużey może, potym we trzy albo we dwie godźinie dasz mu czo lekkiego z ieść.

¶ Potym gorczycą wierciang z miodem a z octem masz go częstho, tho iest trzeciego a trzeciego dnia karmić/ abowiem osobney iest a doświadczoney pomocy na paraliż.

¶ Takież biała gorczyca wierciana z gorzałką/ albo z niedźwiedzim sadłem/ a potym maią być ony mieśca paraliżem zarażone nacierane mocno/ trawi nieczystość y zagrzewa ciało/ y też pecherze sie po onym na ciele wzdymaią/ z ktorich woda ciecze/ a z tąd członki martwe ożywiaią/ y ku władzy przychodzą.

Drugie lekarstwo często krok na paraliż doświadczone.

¶ Weźmi sadła Lisiego przepuszczonego, pięć łotow, Jakowezu trzy łoty/ długiego pieprzu, dwa łoty/ gorzczki połtora łotu/ stłucz thy rzeczy czo nalepiey możesz/ a rozpuściwszy sadło Lisie/ wmieszay ty insze rzeczy w sadło/ a k temu przyley aquam vite ze trzy łyszki/ albo barzo mocney gorzałki/ a tak tą ślachetną maścią v ognia namazuy członki powietrzem zarażone/ vznasz dziwną pomoc.

¶ Niektorzy ludzie żagawkami biią mieśca zarażone, a silną pomoc miewaią.

¶ Też rozmarinowa wodka iest barzo doświadczona w tey niemocy pić porannu.

¶ Takież szałwijowa/ lawendulowa/ niepospolicie wspomagaią w tey niemocy.

Naprzeciw remie/albo nieżytowi/doświadczone lekarzstwa.

Naprzod ktho zwykł brać lekarzstwa/ niechay weźmie głownych pikuł na noc za grosz.

¶ Potym uczynić kurzenie iednym klijem/ ktori zową storax liquida (w apteczе naydzieß) czynić masz to kurzenie poranu y na noc pod nos/ wysusza reme w głowie.

¶ Też połykać kadzidło na noc kładąc sie spać/ barzo pomaga.

¶ Też nieżyt ktori w nos płynie/ tak iż prawie zaleze nos/ tedy na tho orzechy laskowe przypiekane/ ă potym w tharty pierz iędrka omoczone ă na noc pożywane/ niepodobnie on nich rychło zdrowie przychodzi.

¶ Też na reme nieżitową Enem kadzienie, iest doświadczoney pomocy.

Lekarzstwo aby komu brwi włosmi porastały.

¶ Naprzod dym z drzewa sosnowego, gdy sie człowiek ktori nie ma na brwiach włosow bedzie nachylał nad on dym/ wyrastaią włosy.

Drugie. Slezíona osłowa vsuszona ă na proch miałki starta/ on proch z niedźwiedziem sadłem ă z oliwą zmieszany/ ktorim masz sobie mieśtcze pomazować, gdzie maią brwi wyrastać. Pisze o tym ieden lekarz: iż iest rzecz doświadczona.

Aby zasie włosy na brwiach nie rosły.

¶ Naprzod pomazuy krwią zielonych żabek brwi. Takteż krew węzowa na brwi pomazana/ niedopuszczaią wyrastać włosom.

¶ Też rdza z żelaza z tinami rozpuszczona/ ă tym brwi mazy/ nie rostą włosy na nich.

¶ Takież krew niekoperzowa/ niedopuszcza włosom wyrastać na onym mieśtczu ktore bedzie pomazane.

Lekarzstwo na segnanie ięczmyka z oka.

¶ Serapinum (iest iedno gumi w apteczе) ma być w mocnym occie rozpuszczono/ ă tym pomazuy one krostke na powiecze/ ktora iest ięczmiennemu ziarnu podobna/ zginie od tego.

¶ Takież thez Mrowki/ głowki gim oberwawszy: stłucz ie/ ă z slinami zmieszać ă tym ięczmyk pomazować: zginią. Niektorzy też przykładaią ziarna Ięcznienne.

Lekarzstwo na sinośc: ktora bywa pod oczyma z odbicia.

Naprzod czarna Halena z przesnym miodem rozpuszczona/ ă tym nasiniałe miestcze pomazuy/ rozeydzie sie sinośc.

¶ Thesz czosnek z miodem przesnym zmieszany/ ă na miestcze z siniałe przyłożony/ zpądzá precz sinośc.

¶ Tesz to czyni syr młody vpieczony ă na miestcze przyłożony.

¶ Tesz to czyni sol pieczona ă z przesnym miodem zmieszana/ potym tym czarne miestcze dla krwie z śiadłey pomazuy.

Lekarzstwa doświadczone naprzeciw boleniu ocznemu.

¶ Naprzod piołyn z drobnemi rożynkami w wodzie albo w winie warzony/ ă na noc na bolącze oczy przyłożony/ bolesc vśmierza pewnie.

¶ Tesz płuczka Lisie surowe tak czałkiem, albo z siekawszy/ na oczy bolącze y napuchłe przyłożone/ oddalaią bol pewnie y puchlinę zganiaią od nich.

¶ Tesz Malon roskroiony ă na czoło przyłożony, niepodobnie bolenie oczne vśmierza.

¶ Zasie gdyby było bolenie oczne z vrodzenia/ thedy żołtek iaieczny z hakunem ă z rożanym oleykiem zmieszawszy: przyłoż na oczy / albo na oko bolącze/ iest rzecz doświadczona iż pomaga.

¶ Tesz natoż sok z koriiandru wycisniony, ă z niewieściem mlekiem zmieszany/ ă thego ciepło napuszczay w oko obrażone/ dziwnie pomaga na ślepanie oka.

Lekarzstwa doświadczone na bielmo y na insze kuski oczne.

¶ Naprzod sok z barszczu wycisniony/ na bielmo puszczany/ mocznie spądza bielmo.

¶ Tesz mleko wysokiego mleczu na bielmo puszczane/ bielmo spądza.

¶ Tesz łayna Jaskołcze vsuszone ă na proch starte/ potym onym prochem posypuy bielmo/ albo zmieszay z włoskiego kopru wodką ă na oko puszczay.

Też glisty ktore z człowieka wychodzą, w winie vpłokane/ potym v suszone a na proch starte/ tym prochem posypuy bielmo/ pisze Rasis iże iest rzecz doswiadczona.

Też woda z poczenia rzodkwie troche solą posypana/ ma być pusz-czona na bielmo/ zgania precz y wzrok posila.

Thež kwas z iabłek Citrinatow w oko pusczany /bielmo spądza y oczy wyjasnia/ y każdą żołtość y czyrwonosć z nich spądza.

Lekarzstwo gdy komu zrzenicza z oka ku gorze wychodzi.

Weźmi mąki Bobowey dwa łoty/ prochu miałko vtłuczonego z kwiecia rożanego. 1. łot/ kadzidła tłuczonego czo złoty zaważy/ zmie-szay ty rzeczy z białkiem iaiecznym czyscie / a przyłoż na oko prawie na zrzenicze.

Lekarzstwa czesto kroc doswiadczone na płynie-nie łez z oczu/ y na swierzbienie y lipkosci gich.

Weźmi ziela ktore zową połacinie Pes columbinus, ze trzy garzsci skraiawszy ie drobno: przetłucz w możdzerzu / potym ie włoż do konwie czenowey/ wsyp że k temu Tucijey tartey (w aptecze iey kupisz) 2. vncigi soli białey vncija/ wleyże na to kwarte dobrego białego wina/ a temu day kielko dni na słończu postać/ otosz potym pusczay tego na nocz na oczy płaczące łzami y na krwawe y swierzbiące.

Też vrina dzieciecza w oczy pusczona swierzbiącze y krwawe y pły-nącze/ iest osobna.

Też ziele Koczenki w wodzie vwarzone/ a nad oną parą licze dzier-żeć/ zasthanawia płynienie łez/ y swierzbienie y bolenie y nieczysthosci z oczu spądza, Skuszona rzecz iest prawdziwie.

Też rzecz iest doswiadczona na toż. Czarna halena z białem winem a z rożaną wodką/ albo z iednym z nich rozposzczona/ oczy wyjasnia, y nieczystosci klijowate z nich sciera.

Lekarzstwo na Cataracte / Tho iest na błonke ktora bywa miedzy sukienkami ocznemi.

¶ Weźmi wodki rożaney/wodki włoskiego kopru/świeczkowey, Czelidoniiowey/ każdey rowno po szesci łyżkach/ rozpuść w nich gwoździkow tartych, Sarcocolle z apteki/ wziąwszy każdego z nich czo złothy zaważy/ pieprzu thęż tłuczonego trzecią część dragmy/żołci wołowey czo połtora złotego zaważy, Serapini troszkę/thy wszytki rzeczy zmieszay z tymi wodkami, Jesliby było gęsto, możesz zasię tełoż przylać wodek/ ă potym tego na węglu przywarzyć/ ă nakoniecz przez chustkę przecedzić ă tego na nocz w oko w ktorim iest Cataract: puszczay. Jesliby to nie pomogło/ tedy igłą day przekłowszy błonkę wierzchnią komu vmiecietnemu z igć one Kataracte.

Lekarzstwa ku zastanowieniu krwie z nosa płynącey zbytnie.

¶ Naprzod sok z każdey pokrzywy wycisniony/albo liscie pokrzywiane stłuczone ă na czoło przyłożone/stanowią krew z nosa płynącą.

¶ Też ruta stłuczona ă z octem winnem zmieszana/ na czoło y nos wpuszczona/mocznie krew stanowi.

¶ Też łayno Osle/takież y kozie spalone/ ă proch z nie° vczyniony: w nos wstrzykniony/stanowi krew.

¶ Też łayno końskie woniane y w nos z octem wpuszczone: pomaga.

¶ Też sok wycisniony z ziela Psich iezykow, z sadzami zmieszany, ă w thym sierść zaieczą namoczyć/na skronie y na czoło przyłożyć/ możesz też w nozdrze wetknąć/ barzo mocznie stanowi płynienie krwie z nosa, Ktora rzecz iest często doswiadczona.

¶ Też drzewo na ktorem zwon wisi w ręku onego człowieka, z ktorego nosa krew zbytnie płynie/zastanawia/ ă iest rzecz skuszona w prawdzie.

Lekarzstwa naprzeciw boleniu vsznemu.

¶ Sadło odebrane od Lisich płuczek, na rincze rozpuszczone/ ă potym letnio ciepło w bolącze vcho wpuszczone/znamienicie bolenie wskrania.

¶ Thakież y insze sadło albo tłustość Lisia świeża/ troche przesalana iest barzo pomoczna na bolenie vszne.

¶ Też bolenie vcha przygadza się z vderzenia. Naprzeciw themu masz lekarzstwo/hanyż tarty miałko/ ă z rożanym oleykiem zmieszany/ ă te° letnio napuszczay w vcho bolącze.

¶ Też sama vrina letnio w vcho wpuszczona/vskrania boł.

Lekarzstwa.

¶ Też popiołk ciepły dobrze w chusteczcze zawiązany/ ă w vcho włożony/barzo znamienicie pomaga.

¶ Też sol z siarką ă z miodem przesnym zmieszay/ă tho kładz w vcho bolącze z vderzenia/czyscie tym zleczysz/iest rzecz często doswiadczona.

Lekarzstwa o chrobakoch vszných.

¶ Naprzod sok wycisniony z chebdu ziela,w vcho napuszczony,chrobaki zabija y morzy.

¶ Też oleiek z gorzkich migdałow w vcho wktorim iest chrobak:wpuszczony,zabija ie y morzy.

¶ Też mocz człowieczy natszczo zostawiony:w vcho wpuszczony/wypądza chrobaki z vszow.

¶ Też korzenie białey Czemierzycze w winie vwarzone/ă potym ono wino pewnie ă mocznie chrobaki w vszoch zabija:gdy w vcho będzie wpuszczono po dwa razy.

Lekarzstwa doswiadczone naprzeciw głuchosci.

¶ Międzi inszemi znamienitemi rzeczami doswiadczonemi: Czarney czemierzycze korzenie w vszy włożone tak przez trzy dni albo noczy w vszoch poniechane/daie ostrosć słuchu/ă głuchosć leczy.

¶ Też sok czebulny w vcho niesłyszącze wpuszczony/ głuchosć oddala.

¶ Też winny oczet gorączy,ă nad nim vcho głuche dzierżeć iżby para z octu szła do vcha,przywracza dobri słuch y szumienie oddala.

¶ Też częste doswiadczenie w wycisnionym soku ziela wężowego korzenia, Polacinie zową Dragontea: gdy będzie ten sok w głuche vcho wpuszczony/pewnie otwiera słuch/kthori pochodzi dla zatkania nieczystosci klijowatych.

¶ Też szumienie vszne. Weźmi w aptecze Castoreum poł scropuła/tho iest iako grochowe ziarno / ă rozpuść w Nardowym oleyku/vpuszczay iedne kropkę w vcho na noc.

¶ Też oleiek gorzkich Migdałow/szumienie vszne oddala.

¶ Też rzecz często doswiadczona:gdy będą kielko krop żołci wołowey w vcho wpuszczone/piszczenie w vszu oddala.

Lekarzstwa doswiadczone naprzeciw boleniu zębow.

NApřzod rog Jeleni ſkrobany, ă potym w wodźie warzony w nowym garncżu / oną wodą vſta płokane cżeſto poranu zachowawa od boleſci zebow cżłowieka / thak iże nigdy nie vżna bolenia zebowego.

¶ Drugie, Jeſthliby Ząb bolączy miał w ſobie wyprochnienie w poſrzodku / albo na ſtronie / tedy nicż lepßego na to iedno gallas / ă zwłaßcża to cżo ieſt w poſrzodku gallaſu: włożyć na ono mieſthcże wyprochniałe. Toż też vcżyni mleko źiela wieprzyńcżu / ktori ieſt ſmlodowi podobny: wpußcżone na mieſtce wyprochniałe. Takieß y korzeń tego Wieprzyńcżu. Zową połacinie to źiele Paucedanum.

¶ Też korzenie Romanowego źiela w ocżcie vwarzone / ă thym zeby wypłokane / oddala mocżnie bolenie zebow, ă nawiecżey taki bol zebow ktori bywa z ſprochnienia y z chrobakow grizienia, A to ieſt doſwiadcżono / y owßem iedna kropia mleka Romanowego źiela bolenie zebow z wyprochnienia: vſpokaia gdy będźie w dźiurkę wpußcżona.

¶ Też Piretrum korzenie w wodźie vwarzone / ă pothym oną wodą zeby wypłokowane, Takieß ſamo źiele maſtikowane nie na they ſtronie gdźie zeby bolą ale na zdrowey / tedy bolenie wnet odchodźi.

¶ Zaſie ieſtliby chrobak w zebie bolącżym był / tedy ma być ząb okurzon naſieniem Łukowem / ktori ieſt podobny cżoſnkowi weſpołek z ſalkitrani / wypadnie chrobak z zebu zdechnąwßy.

¶ Ktemu też maß niepoſpolite ă cżeſto doſwiadcżone lekarzſtwo / pokoſt vſußony / ktori zowiemy Sandaraką / ă to gdy proch tey ſandaraki będźie na ząb chrobacżliwy włożony / albo proch tego z ocżtem rozpußcżony ă z wodą, ă tim zeby bolącże od chrobakow grizienia płokać, ieſt dźiwney pomocży.

¶ Też ſol cżo namieley ſtarta / ă potym z woſkiem vgnieciona / na bolącży ząb przyłożona / wnet bolenie odeydźie.

¶ Też Piretrum źiele / ale lepiey korzenie iego cżo trzy złothe zaważy ſtarte / ktemu przywziąć kamphori cżo złoty zaważy, też zetrzeć ią, warzże ſpołem w ocżcie ă w winie / ă tym zeby płocż / vznaß pomocż.

¶ Nakoniecż maß piłułki niepochybioney pomocży / tak maią być vcżynione. Weźmi naſienia Apij / to ieſt Pßcżelnikowego dwie ziarncże, Opium z apteki / naſienia bielonowe / każdego znich rowno pięć ziarnek / ſtłukßy thy rzecży ſpołem: vcżyń piłułki z winem / albo z ſyropem makowem / ă potym wźiąwßy iedne piłułkę thak wielką iako ieſt ſocże

wiczne ziarnko/wloż na bolacży ząb/przez pochyby odeydźie bolenie.

Komu sie żeby chwieią: aby moczno w dźią-slach stały.

NAprzod iest silney pomoczy na vthwierdzenie ruchaiączych sie żebow/ oczet Squiliticum w aptecze/ thym sobie żeby poranu plokać, Y ktemu wdźięczną wonią vstam daie.

Thez halun palony ă z oczthem y z przesnym miodem zmieszay ă troche przywarz/ ă tym żeby plocz zimno wycieraiącz.

Też Piretrum w oczcie mocznym vwarzone/tym żeby plocz wycieraiącz: vmaczinia.

Też wino biale z Mirrą ă z oliwą przywarzone/to w vsciech trzymay/ iest niepospolithey moczy ku vmocznieniu poruszonych żebow/ y też prochnienia gich niepospolicie broni.

Też rog kozkowy/albo też ieleni spalony ă na proch miałki starty, żeby czyści/ y żołtość y insze nieczystości z nich ociera.

Dźiecziom mlodem richlo żeby wyrastaią od mozgu zaieczego warzonego/gdy gim żeby albo dźiąsla bedą czesto pocierane.

Takież thez mozg kurzy warzony/rośći żeby richlo/ gdy bedą nim dźiąsla pocierane.

Też w ten czas gdy dźieci na żeby stekaią/tedy maslo wyplokane, ă z miodem zmieszane/ pocierać thym dźiąsla/bolenie y wszelkie grzizienie ktore bywa w dźiąslach:oddala/y też żeby wolno z dźiąsl wystepuią.

Też pisze Kirandus. Zeby zrzebiecia iedno rocznego/na szygi dźiecieciu zawieszone/maią te wlosność iż onemu dźiecieciu barzo lekko krom bolu żeby wyrastać będą.

Naprzeciw czuchnieniu z vst.

NAprzod gwozdźiki czynią dobrą ă lubieżną wonią vst mastikowane. Takież Tatarskie ziele.

Też mirra w vsciech trzymana/czyni wonią lubieżną ă czuchnienie oddala.

Takież też drzewo Aloes mastikowane w vsciech, oddala złą wonią (z vst.

Też pisza niektorzi o złocie iż w vsciech dźierżane, oddala nie wdźięczną wonią vst.

¶ Też piołynkowe wino z skorkami Citrinowemi/ broni złey wonicy z vst/ ktora przychodzi z zagniłosci bedączych w żołądku.

¶ Też naprzeciw smrodliwosci z vst dla iedzenia Czosnku/ takież Czebule, Ruta ma być iedzona/ albo mastikowana y połykana/ ă pothym troche octu winnego albo piwnego/ pothym sie napiy/ Citwar też y Koriander mastikowany dobrze/ oddala mocznie smrod vst dla czosnku y Czebule.

Naprzeciw ślinogorzowi: to iest boleniu gardła

Naprzod na bolenie gardła dzieciom małem: Figi warzone w wodzie/ ă tym płokać vsta/ barzo pomaga.

¶ Też łayno dzieciecia małego/ ktore by chleba, ani mięsa przez trzy dni nie vkusiło/ insze potrawy iedząc, ma być vsuszono ă potym starte ă z przesnym miodem zmieszane/ thedy tym ma być pomazano gardło w nątrz y zewnątrz palczem/ y takież podniebienie/ iest rzecz osobna ă barzo doświadczona. O czym sie iednako Auicenna, Galienus, y Serapio zgadzaią/ iżby to miało być osobne lekarstwo na dziecinną Squinancią.

¶ Też masz drugą rzecz niepospolitą na zasiedzienie wrzodu w gardle. Vpusciwszy krwie dobrze z Medijany/ potym wodka psinkowa/ z kassią rozmączona/ ă thym wolno ciepło zagrzewaiącz: gargarizuy/ tho iest płocz vsta iżby tham ono płokanie mogło na mieście bolącze przychodzić/ ă tego czyń płokania często przez dzień.

¶ Też plastr barzo dobri z wierzchu na opuchline przyłożony. Weźmi psie łayno/ ă zwłaszcza kthoriby był kostkami przez dwa dni karmion, Miodu przesnego/ popiołu z ięczmienia vpalonego/ każdego z nich rowne częsci po połtoru łyżkach/ soli poł łyżki dobrey miari/ zmieszay thy rzeczy społem/ ă rozłożywszy na chuste/ przyłoż na opuchline/ vznasz iż od tego prędko Ślinogorz zginie.

¶ Też częstego doświadczenia iest lekarzstwo psie łayno z miedem ă z szafranem ă z wodą przywarzane/ y ku piciu dane/ barzo dobrze pomaga na stracenie Squinanciey.

Na kaszel doświadczone lekarzstwa.

NAprzod mąka pieczona pszeniczna z winem albo z wodą uwarzona á masłem omaszczona/ iesth barzo na kaszel dobra broniąc go.

¶ Też korzeń wężownikow pieczony albo warzony, ma nie pospolitą moc stanowić kaszel, ktori z remą przychodzi/ to iest z płynienia flegmy słoney z głowy/ á ma być natszczo y na noc iedzon then korzeń dragontee/ to iest wężownikow/ á nicz po nim nie pić.

¶ Czosnek w miedzie smażony/ iest osobny na kaszel poranu iedzony.

¶ Też Rzodkiew naskrobana iako miazga/ potym kielko cebul upieczonych y trosske ie przetłucz/ á potym włożyć do białego miodu y smażyć wolno na węglu nie barzo długo/ á potym pieprzu tłuczonego ktemu wsypać/ y trosske zasie wszytkiego posmażyć/ na koniecz w słoieczek schować/ ma te moc ten konfekt: iż flegme grubą/ zagniłą/ klijowatą z piersi/ z żołądka wymiata/ ukrawaiąc iey po sztuczkach/ á iest to lekarzstwo Kxiedza wielkiego Moskiewskiego/ Kinodać rzeczona.

¶ Też tu masz drugie niepospolitey dobroci/ od iednego zacnego często krot pokuszono z użytkiem lekarzstwo. Weźmi migdały słodkie/ á uwiercić ie czysciee/ potym warz ie w wodzie włoskiego kopru/ czukru nasypawszy, tak długo iż zgęstnie iako gęsty groch odcierany/ thego natszczo pożywaj po troszcze/ abowiem kaszel stanowi/ ciężkość piersi oddala/ y grubość flegmy z piersi mocznie wyrzucza. A to lekarzstwo y na dychawicze iest dobre.

Przeciw dychawicy doświadczone lekarzstwo.

TO masz wiedzieć: iż pospolicie wszythki lekarzstwa wypisane przeciw kaszlowi sa też dobre naprzeciw dychawiczy.

Ale osobno na dychawicze. Naprzod kapłon dwu kethni ma być czałkiem we trzech kwartach wody warzony tak długo iż mniey niżli kwarta ma polewki zostać/ á w one polewke masz włożić ziela Izopu/ szałwi/ y też omanowego korzenia: iżby tak z tymi zioły zprzodku wrzał ten kapłon: aż do zupełnego wywarzenia/ á tey polewki ma sie dychawiczny człowiek napijać ciepło poranu y na noc po trunku

¶ Też Bolus armenus z apteki/ weźmi go czo poł złotego zaważy/ y day z winem ciepło rano wypić we trzy godziny przed iedzeniem/ niepodobną ma włosność naprzeciw dychawiczy ciężkiey.

¶ Też syropek naprzeciw dychawiczy użyteczny barzo.

Weźmi, Izopu/ matki bożey włosek/ szanthy/ kwiatkow Fijolkowych, podbiaku/ każdego z nich po poł garści, Lakricijey dwa korzonki, Fig, rozynkow drobnych y wielkich po poł garści/ omanu poł garści/ tatarzkiego ziela kielko korzonkow/ nasienia ślazowego, Warz thy rzeczy skraiawszy korzenie y figi: w poł trzeci kwarty wody: aż do iedney kwarty/ ā potym ocukruy/ albo białem miodem osłodź, á thego sie napijay poranu ciepło po tunkowi. Potym wypiwszy ten syrop, weźmiesz piluły de Agarico z dragme na noc.

Na pleurę lekarzstwo.

NA pleurę nicz lepszego nie iest: iedno krew pusczać z przeciwney strony kłociu z medijany/ pothym nazaiutrz z theyże strony gdźie iest kłocie: pusczay krew z płuczney żyły czoby nie mało/ ā w tey niemoczy troszkę ieść/ Mięsa/ ani rib/ ani mleka nie ieść/ ani żadnych pieczonych rzeczy, Wina/ miodu nie pić, iedno piwo rzadkie/ wystałe/ ale by ieszcze lepsza Tyzanna, tho iest woda z ięczmieniem vwarzona, ā ocukrowawszy ciepło ma sie chory po troszcze często napijać. A iestliby sie flegma ze krwią rudowatą vkazowała, tedy tym częściey ma sie napijać ięczmienney wody cukrowaney/ albo Juleptzowaney, Fijołkowym iulpkiem, Abowiem pobudza flegmę rudowatą ku łacznemu odchodzeniu.

¶ Też Migdałowa polewka, z rozynkami drobnemi: dobra ku iedzeniu vstawicznemu. Takież śliwki węgierzkie/ ā nawięczey polewka śliwczana/ grucza/ krupy ięczmienne kaszą vwarzone/ Mięsna polewka, Thy karmie są godne w Pleurze k iedzeniu.

¶ Pleura iest wrzod wnętrzny z zapalenia krwie albo z ostrzenia/ pod ziobrami vczyniony, Przy ktorim wrzedzie są ty przypadłości. Naprzod krzekanie z kłociem/ ktore idźie pod łopatkę/ cięszkie odetchnienie/ kaszlanie/ ā ograżanie, Gdy thy znaki obaczysz: pusczay krew z przeciwney strony czo narichley.

Na kordijakę/ y na drzenie Sercza: lekarzstwa

NA kordijakę Perły thłuczone na miałki proch/ ā z cukrem rożanym iedzone poranu/ vwesielaią sercze.

¶ Też są kołaczki w aptecze/ kthore Dijamuscum zową, to iest kołaczki z piżmem, są barzo posilaiące sercza. Takież drugie kołaczki Diaambra: są też dobre na kordijakę, głowę też posilaią

¶ Tež pisze Rasis o serczu Małpiem/ iest zwierzątko barzo potworne a znakomite, To sercze vsuszone/ potym na proch starte/ a czo złothy zawažy z miodem pitym starim: day choremu kordiiacznemu/ odchodzi kordiiaka/ y czyni przespiecznosć/ smiałosć/ rozum ostri/ y k temu swietego Walantego niemocz leczy.

¶ Takiesz thez drženie Sercza mocznie a barzo richłko leczy. Koral czirwony na miałki proch starti, z szafranem a z winem dobrem day to zimno wypić czasu drženia sercza.

¶ Tež na omdlenie ktore przychodzi ze drženia zbytecznego serca/ a zwłaszcza z gorączey przyczyny/ ogorka surowego woniay, przydzieszsz zasie ku zdrowiu.

¶ Tež wodka wołowego iezyka/ iest barzo požyteczna ku piciu w kordiiaczce y we dřeniu sercza.

¶ Tež wezmi wodki rožaney/ wołowego iezyka/ szczawiowey/ k temu wezmi Kadzidła thłuczonego/ rožey czyrwoney prochu/ drzewa Aloes tartego na proch/ gwozdzikow/ spodij/ sandałow czyrwonych/ každego z nich czo złoty zawažy/ ty rzeczy na proch wszytki stłuczone/ a potym z tymi wodkami zmieszane/ rozmocz w tym szarłat albo Faczelet/ przykoz letnio ciepło na sercze y na vstka žołądkowe, Iest to lekarzstwo silney pomoczy czesto doswiadczone.

Mdły žołądek posilaiącze lekarzstwa.

NAprzod Bukwicza mastikowana a sok z niey połykany/ žołądek posila y vmacznia daiącz mu dobre thrawienie/ a nawieczey gdy poniey troche wina sie napiiesz dobrego.

¶ Tež Cinamon/ gałgan/ gwozdziki/ każdego z nich rowno wziąć/ a na proch starłby z dobrą małmaziją/ albo z winem ciepło wypiy po ranu/ barzo zimny a flegmisty žołądek posila/ y thrawienie w nim dobre czyni.

¶ Tež kapari słone/ nicz niepłokane, przed iedzeniem natszczo wziethe žołądek posilaią/ trawienie dobre czynią.

¶ Thakiež Imbier w miedzie przyprawiony/ zagrzewa žołądek/ flegme y insze wodnosci w nim wysusza, a nawieczey ty, ktore z owoczow zimnych/ iako z ogorkow/ z malonow/ y z iabłek sie namnožyły.

¶ Thež wino piołynkowe/ niewymownie žołądek vmocznia. Thakiesz tež wino omankowe/ y chęć ku iedzeniu czyni.

¶ Sok też piołynowy na zły ă skażony żołądek, iest niepospolite lekarstwo/ vmaczniaiącz/ posilaiącz/ y chęć ku iedzeniu daie/ ă tho gdy go na każdy dzień dwie łyżcze wypiieß przed iedzeniem we trzy godziny.

¶ Też chęć niepospolitych rzeczy brzemiennych niewiast/ ktore zwykły bywać w nich (aczkolwiek nie zawße) tedy na takowe żądze iedzenia dziwnego. Sczaw w cierpniączem winie vwarzony ă ku piciu paniey ono wino dane kielko razow/ nie będzie pani brzemienna wßelka w pożądaniu potraw niezwyczaynych.

¶ Też to iest iedno osobne doswiadczone wiele kroć lekarzstwo w posilaniu mdłego żołądka. Weźmi kanią przedze (w Herbarzu maß o niey czo iest) też weźmi nasienia rotownikowego/ zową po łacinie Apium, też nosienia kopru włoskiego, Cinamonu, białego y też długiego pieprzu każdego z tych rzeczy namienionych rowne częsci po łocie/ albo mniey, Czukru tak wiele iako tych wßytkich rzeczy, dayże sie tego napić porานu przed obiadem czo połtora złotego czyrwonego zaważy z winem albo z piwem ciepło/ ă potym we trzy godziny możeß ieść.

Na zastanowienie wraczania.

Wraczanie nie zawżdy ma być richło stanowione/ iako y biegunka/ abowiem tymi purgacijami siła nieczystosci iadowithych odchodzi/ z kąd pothym człowiek w długiem zdrowiu trwa/ ă niemoczy pozbywa.

¶ Theż skora rżanego chleba vpieczona v ognia iako grzanka/ ă potym w oczcie zmaczona ă na żołądek przyłożona, sthanowi wraczanie.

¶ Gdy wraczanie zbyteczne iest/ tak iż człowieka barzo mdli/ tedy ma być stanowione, Naprzod mietka polna w piwie/ albo w winie vwarzona/ ă ono wino albo piwo natßczo pite, stanowi wraczanie.

¶ Też częste doswiadczenie w soli pieczoney/ kthorą w chuste gorączo zawiązawßy/ przyłoż na żołądek, ă zgodzinę potrzymay zagrzewaiącz iey v ognia/ zastanowiß wraczanie.

¶ Theż wraczanie dzieci młodych/ thym dostatecznie krom obrażenia stanowi. Weźmi ruty suchey ă na proch tłuczoney/ czo poł dragmy zaważy/ kadzidła białego na proch miałki starte° ießcze mniey niżli ruty wsypże ty rzeczy do syropku rożanego/ y day dzieciecziu pić ciepło z winem albo z piwem.

Naprzeciw szczkaniu.

MAcierza duszka wwinie vwarzona a pita, stanowi szczkawke.
¶ Też kmin kramny z octem zagrzawszy: ciepło pity/ stanowi szczkawke.
¶ Też myslenie moczne o iakiey rzeczy potrzebney, szczkawke traci.
¶ Takież też zadußenie vst y nosa czo nawieczey po trzy razy, stanowi szczkawke.
A wszakoż szczawka z wyniszczenia wielkiego/ rzadko bywa vleczona.

Naprzeciw żołtey niemoczy.

NApirzod wątroba Jeżowa vsuszona/ a na proch starta/ potym z wodką podroznikową a kaniey przedze: dany na switaniu po kielko rozow/ osobne iest lekarzstwo.
¶ Też mieczyk ziele w wodzie albo w piwie vwarzone/ iest osobnie pomoczne lekarzstwo ku pletu.
¶ Takież thez Lebiodka czyrwona vwarzona w wodzie a osłodzona, barzo iest dobra y ku omywaniu ciała w tey niemoczy.
¶ Takież też wodka swoyskiego mleczu iesth silnego doswiadczenia w żołtey niemoczy pić/ y zasie z winnym octem zmieszana/ troche blaywasu przyczyniwszy/ rozmocz faczelet a przikładay na wątrobe na prawy bok, abowiem w tey niemoczy pospolicie bywa zapalenie wątroby a to zasie chłodzy y posila wątrobe/ a thak thez żołtą niemocz mdli, ktora z zapalenia a z zatkania wątroby przychodzi/ tak richło iako y z zatkania żiły tey: ktora od żołci do ielit idzie.
¶ Też niektorzy piią gnoy swieży konski z octem/ a chwalą.
¶ A wszakosz nizli sie czo pocznie/ thedy napirzod ma być purgacija wzieta/ tym obyczaiem. Weźmi dijaffiniconis poł vncijey, Electuarij z soku rożanego trzy dragmi, Rozpuść z wodką kaniey przedze, podroznikową/ mleczową/ a day to wypić ciepło na switaniu/ a potym sie nie trzeba pocić/ ani na wiatr wychodzić, Jeść w sześć godzin. Nazaiutrz wziąć kołaczkow Dijarodon abbatis, za poł grosza razem po ranu we dwie godzinie przed obiadem. Potym masz na koniecz wyszszey napisanych lekarzstw pożywać.
¶ Poczenie też dobre iest w wannie: zalewaiącz na rozpalone kamienie/ albo na żużelicze rozpaloną mlekiem z konopnego nasienia.

Na opuchline żywota: ktorą połacinie zową Idropisis.

NAprzod pikuły z Reubarbarum/ poktori dragmy zaraz dane na świtaniu/ są barzo dobre.

¶ Też pikuły de Mesereon dragme iedne, vczinić by iedennaście pikuł z dragmy, day połykać opuchłemu człowiekowi na świtaniu/ ă po nich spać: iedno sie nie pocić, A wsześć godzin leść, albo pozdniey/ są barzo pożyteczne. Potym day to lekarstwo. Weźmi Babki liścia/ vtłucz ią w możdzerzu/ potym włoż do garncża polewanego/ y wley wody nie wiele ă potym przywarzyć na ogniu/ na koniecz wyciśni mocznie on sok z tey to Babki/ ă daway człowiekowi opuchłemu po ranu trzy łyżki ciepło pić/ iest rzecz doświadczona na kielko opuchłych/ ktorim to lekarstwo pomagało ku zdrowiu w opuchlinie, z gorączey przyczyny.

¶ Też vrina kozia z Spiką nardową/ albo z pieprzem: niechaiącz spicam nardi: po ranu często pita/ znamienicie iest pomoczna na opuchlinę, Abowiem czyni stolcze y vrinę obphicie wypądza z człowieka/ ă to iest rzecz częstokroć doświadczona.

¶ Takież też rzodkiew naskrobana iako miazga, z mydłem barskiem, albo z greczkiem ă z gorzałką w możdzerzu vtłuczona/ pothym na pepek na chuście szyroko rozłożona / y thak przez trzy godziny na żywocie dzierżana/ czyni stolcze wodne: pędząc z żywota opuchłego wilkości śle gmiste/ wodne/ y z vriną wespołek, A to też lekarstwo często o dziwnie widane iest y działane/ z pożytkiem zdrowia chorego człowieka.

Na bolenie krzyżow.

KOrzeń Piwoniscy/ takież y nasienie iey z winem vwarzone albo z z piwem/ leczy boleść krzyżową pewnie.

¶ Też reubarbarum iest silno niepospolithe, z wodką mleczową/ ă bylicżową: pite.

¶ Też bobki zaięcze vsuszone/ z pieprzem ă z winem pite/ mocznie bolenie krzyżow oddala.

¶ Przy tym mazanie czynić oleykiem niedźwiadkowym,/to iest Scorpionum ă oleykiem rumienkowym/ silno pomaga na krzyże.

Naprzeciw kamieniowi nyrkowemu/ ktori iest iakoby piasek czyrwony.

SOk wycisniony z ziela kthore zową Nocz y dzien, z białem winem pity/ niewymownie piasek/ albo kamien pasczysty z nyrek przez vrine wypądza.

¶ Też iest rzecz doswiadczona. Wroble proso z białem winem na proch miałki starte/ ă czo dwie dragmie zawążą wsypać w białe wino/ po ranu wypić ciepło/ Kamien w nerkach kruszy y pędzi precz z człowieka.

¶ Też łożysko w ktorim dziecie w żywocie przemieszkawało/ zową po łacinie Secundina: vsuszone ă na proch starte/ pothym on proch z winem/ albo z włoskiego kopru wodką/ niepodobnie piasczysthy kamien z nyrek wypądza/ ă iest to lekarzstwo pewnie doswiadczone.

¶ Thez mają niektorzy ludzie za doswiadczone lekarzsthwo. Zajączka marczowego thak czałkiem w garnczu/ włożywszy do piecza vsuszyć y z siersćią ă potym go na proch stłucz, Ten proch iest barzo vżyteczny z białem winem albo z miodem pitym/ na kamien nerkowy y miechierzowy/ to iest czo złoty zaważy dać poranu ciepło wypić.

Kto nie może vriny puszczać.

SPorzyszowe korzenie z wodą vwarzone ă ciepło natszczo pite/ niepodobnie pomaga.

¶ Takiesz też mieczyk, ziele ktore przi wodzie roscie/ iest silno pomoczne naprzeciw zastanowieniu moczu/ gdy będzie w wodzie vwarzone ă miodem przesnym osłodzone/ ă potym natszczo (pite.

¶ Thez dziatkam małem korzen oleśnikow w wodzie vwarzony/ ă potym na krzyżyk przyłożony ciepło/ wypądza z nich vrine.

¶ Takiesz też częstego doswiadczenia iest to lekarzstwo. Nocz y dzien ziele w prostey wodzie vwarzone/ ă potym w oliwie albo w maśle przysmażone/ na dymiona y niżey pępka dzieciom y starim: przyłożony/ pędzi wnet vrine z nich.

¶ Takiesz też korzenie Piotruszczane często iedzione w potrawach/ pędzi vrine z człowieka mocznie.

Zasie lekarzstwa tym ktorzy sie vsikaią w pościeli.

NAprzod Koral czyrwony na proch starty/ ă z wodą albo z wodką babczaną na nocz pity / znakomicie broni vsikania we spaniu.

¶ Też korzenie omanowe/ z babczaną wodką pite/ broni, tey niemoczy.

¶ Też Mumia z winem pita czo pol grosza zaważy/ zadzierżawa vrine/ y krew ktora z vriną wychodzi.

¶ Też nasienie Lactuczane y kurzey nogi ziela: starte, ă z czukrem zmieszany/ day na nocz z wodką babczaną/ albo z piwem/ zastanawia vrine zbytnie odchodzącą ze krwią zmieszaną.

Na kamien miechierzowy: lekarzstwo.

¶ Weźmi korzeń ziela Lamikamieniowego / korzenia albo nasienia Piothruszczanego/ Hanyzu/ Pieprzu, Pszczelnikowego nasienia, wroblego prosa, Sparagowego korzenia z aptheki/ każdego z nich rowne czesci czo lot zaważy/ ă na miałki proch starłszy/ ty wszytki rzeczy zmieszay z miodem albo z czukrem/ potym day czo pol złotego zaważy, z winem albo z piwem cieplo na nocz, Jest to lekarzstwo barzo czestho doswiadczone na ten kamień/ ktori w miechierzu leży.

Też naprzeciw boleniu/ ktore w ielitach bywa.

¶ Naprzod Podbiał ziele w winie albo w wodzie vwarzone/ oddala bolenie ielit.

¶ Też to iest rzecz doswiadczona, Łayno tego człowieka ktori ma bolenie w ielitach swogich: poki iesczę cieple, ma być rozpuszczono zocztem ă pothym takiemu kolwiek zwierzeciu wlane w gardło/ on człowiek bedzie wolen y pusczon od kłocia wnetrznego.

¶ Też hanyż wszelkim obyczaiem pożywany/ tak z winem albo z wodką piołynową/ y też włoskie° kopru, Albo tak iedzony/ odpądza kłocie.

¶ Thež wodka sama Rumienkowa po ranu cieplo pita/ nad insze rzeczy pomoczna iest na bolenie wnetrzne.

¶ Też łayno zaiecze z cieplem winem pite/ dziwnie kłocie wszelkie z ielit oddala.

¶ Też Łuk iedzony/ niepospolicie bolenie w ielitach vsmierza.

¶ Też polny kmin z drobnemi rozynkami w wodzie vwarzony/ á potym przesnym miodem oslodzić/ á thego sie po ranu cieplo napijać/ jest niesłychane pomoczne lekarzstwo.

Nakoniecz masz Klistere wypisaną, ktora nigdy nie omyla w kłociu, ktore bywa w ielitach.

Klistera.

¶ Weźmi Czenturzijey mnieyszey / włoskiego kopru/rumnu ogrodnego/ ruty/ Swopskiego kopru/ każdego z nich po garzści/ z apteki weźmi k themu Coloquintidi á zwłaszcza czo iest w niey wnątrz, Vwarz ty rzeczy wszytki w wodzie w prostey we d wu kwartach wody/ aże do iedney kwarty wywarz/ potym przecedziwszy izby tego było wszytkhiego z kwarte/ wley w to oleyku rucianego dziesieć łyżek/ benedicte laxatiue iedne vnciją/ rozpuść/ á soli z poł łyżki oczkowatey. Także iuż przez Instrument ktori zową Klistera, Wley zadkiem w człowieka thego/ kthory ma w ielitach kłocie/ á niechay tho w sobie dzierży czo może na dłużey, Jest osobne á ostateczne lekarzstwo.

Naprzeciw glistam: lekarzstwa.

¶ Naprzod Fijolkowy oleiek na pepek y na krzyże dzieciom: ktore chrobaki w żywocie miewaią: pomazany/ iest rzecz częstho kroć doswiadczona iż stolczem wychodzą.

¶ Takiesz mirra z czymkolwiek pożywana, chrobaki zabija y wypądzą

¶ Też wszelkie chrobaki/ tak glisty: iako y ty ktore ascarides zową, Vwarzyć koczenki z soczewiczą w wodzie/ á tego sie dać napić.

¶ Takiesz też nasienie Lubszczekowe/ w czymkolwiek pite/ chrobaki plownie wypądza.

¶ Też masć vczyniona z czarney haleny/ z oleyku Fijolkowe°/ wosku troche k nim przypusciwszy/ często doswiadczona na wypedzienie chrobakow: gdy pepek bedzie mazany.

¶ Też sok wycisniony z omanu/ z winem dany ku piciu/ częste iest doswiadczenie v prostych ludzi/ á zwłaszcza v bab na pomorzenie chrobakow.

Naprzeciw czyrwoney biegunce.

¶ Naprod domowe lekarzstwo. Czosnek smażony/ albo warzony/ zastanawia biegunke mocznie/ nie telko ktora samo z obphitosci zkych wilkosci przychadza/ ale też y ktora od mocżney á iadowitey purgaciiey by

cwa.

Tež grußki/ ā zwłaßcza płonki suche vwarzone w wodźie/ ā potym iedzone y polewka z nich pita/ mocznie stanowi biegunkę krwawą.

Tež kayno gołebie z olywą zmießane/ ā tym żywot namazuy/ barzo mocznie zastanawia.

Tež iayca przepiczke/ ā żołtki z nich w occie namoczone y iedzone/ barzo pomagaią.

Thež na barzo zbytnią biegunkę krwawą/ vczyń osm albo dźieśięć pilułek z wosku tak wielkich iako prosne ziarnka/ ā na noc połkni/ silno mocznie stanowi.

Tež barzo ślachetne lekarstwo/ często kroć ā pospolićie od Doctorow w zwyczaiu miewane. Reubarbarum pieczone czo połtory dragmy waży/ starkßy na proch: day wypić z babczaną ā mleczową wodką po ranu/ ā nie ieść po nim za pięć godźin, A przed samem obiadem maß wźiąć diacitoniton suis speciebus czo dwa złote zaważy.

A wßakoß przy tych lekarstwiech/ tedy maß czo namniey pić/ polewek nie ieść/ ani tłustych rzeczy/ iedno pieczone, Y mieso warzone nic nie ßkodźi.

Syr pieczony dobry prostem ludźiom. Takieß grußki suche.

Tež powidła z iagod czyrnicz/ są osobne na to.

Dla pomnożenia płodu/ a nawieczey v niepłodnych małżonkow.

NAprzod to maß wiedźieć iż pospolićie po byciu swogich rzeczy v niewiast/ ā potym po łaźni gdy sie biała głowa ma k temu aby wstąpiła w brzemię/ tedy rychley k temu przychodźi vżywaiącz tych rzeczy wypisanych. Naprzod ma pożywać tych pilułek czwartego dnia po przestaniu swogich rzeczy: vmywßy sie wßytka czyście w łaźni. Pilułki.

Weźmi goriczki/ ßafranu/ listkow mirtowych z apteki/ każdego z nich czo złoty zaważy/ sierśći kozłowey na proch starthey albo skralaney, ā z tego wßytkiego vczyń pilułki z oleykiem Sżamiutis, tak wielkie iako laskowe orzechy, Także o poł nocy ma iedne pani włożyć sobie do maćicze/ y dźierżeć w sobie przez kielko godźin, Potym wypuśćiwßy one pilułke z siebie: Ma iść do męża na rade.

Tež lekarstwo doswiadczone ku rychlemu poczećiu, Kość słoniowa

pilką tarta/ktora ma byč kielko dni czo poltora złotego wáży: z białem winem pita po ranu. A potim ma byč to lekarzſtwo na taiemne mieſtce włożone. Weżmi ſyrzyſko z zaieczego żołądka/tez kayno zaiecze ſwieże ma byč z tym ſyrzyſkiem zmieſzane/ ă potym w bawełnie włożone tam do macicze (po kaźni na nocz ma byč włożone) nicią uwiązawſzy/ ă potym rano wyciągnąwſzy z ſiebie ono lekarzſtwo. Ma ſie oſtatka mężą radzič.

To tez ieſt lekarzſtwo miedzy wſzytkiemi napewnieyſze ku poczęciu
A ma byč w aptecze uczyniono. Tym obyczaiem.

¶ Weżmi ſloniowey koſci pilką tartey z poltori dragmy/ koſci z ſercza Jeleniego dwie częſci dragmy/ to ieſt dwa ſcropuły, Blactebizancie to ieſt ſkorupki w ktorich bywaią ſlimaczki, poltori dragmy, proch z maciczki zaieczey/ to ieſt de matricze Leporis/ tak wiele czo dragme wáży, tez omanowego korzenia czo pol dragmy wáży/ naſienia paſternakowego tez czo pol dragmy zawáży/drzewa Aloes, Cinamonu/ kazdego z nich czo dwa ſkropuły wáżą/ muſzkatowego kwiatu ieden ſkropuł/ takieſz Tatarzkiego zieła ieden ſkropuł/ miodu białego/ albo czukru białego trzy albo cztery uncije/ uczyń z tego lektwarz, Starſzy pierwey ty rzeczy przerzeczone na miałki proch/ ă potym z thym miodem albo z czukrem na ogniu rozpuśč ă dobrze zmieſzay/ ă tego lektwarzu pani ma czo trzy dragmy wáżą natſzczo pożywač, przez kielko dni/ abowiem ieſt rzecz przeſpieczna ku pożywaniu ă użyteczna niepodobnie ku poczęciu. Po tym lektwarzu trzeciego dnia ma byč uczyniono mazanie, począwſzy od pepka: aż precz na doł, Oto tą maścią po ranu. Weżmi mirri, ſzafranu/ ſpikinarde/ maſtiki/ kazdego z nich czo złoty wáży/ gallie muſkate, Caſtorei/ kazdego z nich pol dragmy, Jmbieru pol dragmy z oleykiem Lilijowym/ ſtarſzy ty wſzytki rzeczy na miałki proch/ zmieſzay z tym oleykiem/ ă woſku troche przyłożywſzy/ rozpuść na rincze/ ă thak będzieſz miał maść miękką/ ktorą mazy mieſtcze gdzie ieſt macicza/ ieſt rzecz na doſwiadczeńſza ku richłemu poczęciu.

¶ Tez naſienie Kardamomi (w aptecze telko przedaią) Po ſwych rzeczach od białey głowy pożywane po ranu/ abowiem tho naſienie ſprawuie mocznie macicze ku pewnemu ă richłemu poczęciu/ y tez ono dziecie czyſtego ă gładkiego ciała będzie/ nie maiącz na ſobie kroſt, ani ogniew. Jedna pani ſtara Szelingowa barzo onim dzierżała: za ſwoim doſwiadczeniem.

Lekarzſtwa pewne ku pobudzeniu zaſtanowionych rzeczy przyrodzonych białem głowam.

NAprzod wroble proſo w piwie albo w winie vwarzone, mocznie pobudza przyrodzone rzeczy.

¶ Też Aſſa fetida z apteki, z mierrą/ z pieprzem ă z ſzafranem/ czo poł złotego waży/ z winem albo z byliczową wodką ciepło na nocz pita/ mocżnie pobudza.

¶ Też trociſzki z mirri w aptecze vczynione, wźiąć gich czo dragme za wagą/ przyczyniwſzy k nim poleiu na proch tartego, ieden ſcropuł/ ă potym z włoſkiego kopru ă z byliczową wodką: day to wypić na nocz, ieſt rzecz czeſto doſwiadczona.

¶ Syropek. Weźmi, Bylicze, Szawiny, poleiu/ czyrwoney Lebiodki Caſſie lignee z apteki/ dyptamu biał° czo dwie dragmie zaważy/ ă tam tych ziołpo poł garzſci/ warz ty zioła wwodzie albo w winie, A potym ſie ma pani ciepło po trunkowi rano napiiać. A potym dopirwſzy thego ſyropu: vpuſcić Zapheny/ y z tey y z drugiey żyły.

Zaſię lekarzſtwa naprzeciw zbytniemu byciu przyrodzonych rzeczy v białych głow.

NAprzod ſok wyciſniony z kurzey nogi ziela/ gdy w thym bedzie bawełna rozmoczona/ ă potym do macicze włożona.

¶ Też piſze Kirandus. Surowe iaie gdy bedzie wſzythko wypite od białey głowy: ſtanowi.

¶ Też rog wołowy ſtarty/ potym proch iego z babczaną wodką, albo z proſtą wodą pity: ſtanowi mocżnie/ ă k temu rozmaciwſzy z oczthem przyłoż na dymiona y niżey pępka: chuſte rozmoczywſzy w tym oczcie.

¶ Też maść Comitiſſe: krzyże pomaży dwa razy/ niepodobnie ſtanowi, tak iż rowniey nie ma. W aptecze dźiałaią te to maść. Y też ta przerzeczona maść: niedopuſzcza porzucenia dźieciątka/ ale mocżnie pomaga ku zupełnemu donoſzeniu.

¶ Też czynią w aptecze Trociſcos de Carabe, to ieſt z burſztynu/ mocznie ſtanowią przyrodzoną niemocz: z winem czo złoty zaważy na ieden raz wźiąwſzy.

Tu maß lekarzstwa na rany męzkiego taiemnego członku/ Ktore rany albo krosty: połacinie zową Herma.

NAprzod czarna Halena w winie rozpußczona/ tym winem maią byc rany y krosty wymywane/ silną pomoc date.

¶ Też na to/ sol z przesnym miodem ą z kobyley mietłki prochem zmießawßy, pomazuy ranki y krosthy członku taiemnego.

¶ Też to maß czyste doswiadczone lekarstwo. Weźmi oleiku rożane°, oleyku Citoniorum/ to iest pigwianego/ każdego z nich po vncigi/ wley ie do ołowianego możdżerza/ y kijek też ma byc ołowiany/ ą thym maß mießac z godzine albo mniey iż niciako zgestnie/ ą tym oleykiem pomazuy krosty/ mocznie goij.

¶ Też na wnetrzna. Mumija iest dobra tam wpußczac sikawką: z sytą/ albo z Koziem mlekiem.

Na opuchnienie y na wrzody mośzen ludzkich

Naprzod mąka Bobowa / z mąką ięczmienną rowno zmießana/ potym z winem vwarzywßy ie/ potym przylac rożanego oleyku/ zmießac czyscie/ ą tego na chuscie przyłożyc na mośne opuchłą y bolączą,

A toß też lekarstwo na bolącze piersi v białych głow: może byc czyscie przykłożono.

¶ Też drugi plastr vczyniony z mąki Bobowey/ z kmninu tłuczone°, ą z miodu przesnego/ barzo iest vżyteczny.

¶ Też wosk z rożanym oleykiem rozpußczony, ą z niego vczynic iakoby czaßę/ albo tak przyłożyc na mośne bolączą/ barzo pomaga/ bol vsmierza/ y twardość miękczy.

Gdy sie mleko białey głowie z siedzie w piersiach.

¶ Syrzysko z żołądka zaięczego, z octem rozpußczone/ ą potym na piersi przykłożone/ rozcieka sie pod tym mleko.

¶ Też na toß Gdy niewiasta trzy ziarnka iakoby soczewiczne, z wosku vczynione: połknie/ rozchodzi sie z siadłe mleko w piersiach.

¶ Ktemuß doswiadczenie. Weźmi ruty garść/ siarki czo dwie dragmieważy/ warz że to przetkukßy rute w occie/ ä gdy ocżet wywre przikoż na piersi/ nie telko z stadle mleko rozpądza/ ale y krew z siadła od tego sie rozpływa.

Na zastanowienie krwie z rany.

Naprzod gallas na weglu spalony/ ä potym w mocznym occie zgaßony/ ä potym na proch starty/ ä z solą zmießawßy/ wkoż tego wilgotno z occtem na rane stanowi krew.

¶ Też kayna/ albo bobki kozie z occtem zmießane/ ä pothym na rane z kąd krew płynie: przykożone/ stanowią. Takież y osle kayno spalone/ ä z occtem zmießane/ stanowi krew: chłopskie lekarzstwo.

Na scijatikę/ to iest denna bolesc.

Naprzod korzenie Jaskołczego ziela/ ktore połacinie Czelidoniją zową/ z wodą vwarzony ä pity/ silną pomocz daie.

¶ Też krokos starty/ ä potym z occtem ä z grucżą ieczmienną zmießany/ iest vżyteczne lekarzstwo: mazać y przykładać na biodre gdzie iest bolenie.

¶ Też bobki kozie z sadłem wieprzowem zmießane/ ä tym miestcze bolącze namazać nacieraiącz/ barzo pomaga/ ä zwłaßcza gdy sie zprzyßczy.

¶ Też kayno swieże krowie/ poki ießcze ciepłe/ na miestcze bolącze przykożone/ natychmiast pomaga. A gdy z rożanym ciepłym oleykiem będzie zmießany then krowinieczą/ thedy ießcze wiecżey pomaga/ ä iest często doswiadczona rzecz.

A wßakoż ma pierwey wziąć purgaciją z tych pikulek/ thak kazawßy w apteeze vczynić. Weźmi Sarcocolle trzy dragmy/ Coloquintide interioris/ połtori dragmy/ Imbieru też tak wiele/ ocżkawatey soli/ dragme Sarcocolla ma być w wodcze rożaney rozpußczona/ ä potym z inßemi rzeczami zmießana/ thakże pothym z sokiem rożanem pikulki maią być vczynione/ kthorich dragme na iedno wziecie/ maß dosyć dawßy z dragmy dziewieć pikul vczynić/ y na nocz wßytki połykać/ są to pikuly włosne na Scijatikę.

Naprzeciw vkaßeniu wściekłego psa: doswiadczone lekarzstwa.

¶ Nawiecżey stharzy doctorowie pracżowali y myslili o lekarzstwiech ktoreby kaziły iad wsciekłego psa/ á to dla ie° wielkiey złosci/ abowiem czasem przez cżały rok tagi sie w cżłowiecże/ ánawieczey tkustym/ w drugiem przez cżtyrzy niedzielé/ cżasem przez trzy/ cżasem przez sesć ktiezy.

¶ Znamie tych ludzi ktorzi sa zarazeni iadem wsciekłego psa (cżow. abowiem pospolicie tacży ludzie wody sie boią/ á to iest nawietßy znak iż iad wsciekłego psa wkorenił sie w żyły.

¶ Drugie znamie. Wezmi igdrek wlosktich orzechow, zgarsć, á starkßi ie: włoż na miestcże vkąßone/ y dopusć temu że trzy godzińy leżeć na ranie/ potym day ony igdrka głodney kokoßy zobać, Jesli kokoß od tego zdechnie/ znak iż iad wsciekłego psa w onym cżłowiecże panuie.

Lekarzstwa naprzeciw temuß.

Naprzod to iest pospolita nauka: iż rana nie ma być richło goiona/ ale tak otwarta ma być/ przykładaiąć na nie Atractiwy masci.

¶ Potym przykładay na rane, ßante ziele z solą zmießane á vtłucżone/ silno iad wyciąga.

¶ Takież miętke stłukßy: przyłoż na rane/ silno pomaga.

¶ Też cżosnek z winem pity/ barzo wielką pomocz cżyni.

Naprzeciw vkąßeniu weżowemu.

Naprzod żeby vmarłego cżłowieka spalone/ á na proch starte, á potym rane tym prochem posyppować/ iest rzecż barzo dobra á doswiadcżona.

¶ Też swieżego łupienia kozia skora: na rane vkąßoną od weża: przyłożona/ wyciąga iad.

¶ Też cżarney kokoßi guzicża na miestcże vkąßone przyłożona/ znamienicie wyciąga iad, A gdy drugiey kokoßy ogonem gołym przyłżyß, á podzierżyß tak długo iż kokoß pocżnie mdleć albo zdychać/ znamienita pomocz on cżłowiek weźmie.

¶ Też cżosnek z winem pity/ barzo pomaga.

Lekarzstwa iżby licże było cżudney płci.

¶ Naprzod gorcżycża tłucżona/ pothym z miodem białem/ á z smalcżem gesiem zmießana/ á tym na nocż licże pomazuy/ cżysci płeć y flaki spądza.

¶ Też mleko z cżukrem cżesto iedzone od białych głow/ wyiasnia płeć licża/ y wßytkiego ciała.

Thez mąka pßeniczna/ mąka ieczmienna/ mąka Bobowa/ po poł garzści/ migdały/ dragantu/ każdego z nich po dwie dragmie, Thy rze=czy z białki kokoßych iaiecz: zmießać gęsto/ ă potym z tego vczynić gru=zołki Jakoby pigułki/ pothym wziawßy dwie pigułcze: rozpuść z thyzan=ną/ ă tym sobie licze pomazuy/ y day temu leżeć na liczu przez trzy go=dziny/ ă pothym wodą w kthoreyby otreby były rozmączone: vmywai licze/ po onym mazaniu niewymownie sie czyści licze.

Naprzeciw spaleniu ogniem.

Naprzod oleiek rożany/ z woskiem rozpußczony, ă ten wosk na spalone mieysce przykłożony/ silną pomoc czyni.

Tez gumi arabicum/ z białkiem iaiecznym zmießane/ ă na mieysce oparzone: przykłożone/ barzo pomaga y ogien wyciąga.

Takież rożana wodka z babczaną/ ă z białkiem zbiwßy na przistaw=cze/ w tym chustę maczać y przykładać/ barzo czyście pomaga.

Tez na sparzenie wodą gorącą, Krew psia iest pomoczna/ gdy be=dzie mieysce pomazono.

Na bliźny/ ktore zostaią na liczu po ospiczach.

Naprzod weźmi Litargirium vmywanego z apteki/ mąki tatarcza=ney poł garzści/ kości iakichkolwiek starthych na proch/ dwie dragmie, mąki z ryżu vmełtey starkßy/ ă zmießay ty rzeczy wßytki społem/ ă po=tym z sytą barzo słodką vczyń iakoby rzadkie ciasto/ albo gęsta gruczę ă tym na noc z twarz, ną kthoreyby były bliźny: pomazuy/ ă nazaiutrz z czym chczeß: omyy/ iest doświadczone lekarzstwo.

Tez łayno gołębie/ z miodem przesnym zmießane/ tym licze poma=zuy/ spadża bliźny y piegi.

Tez Serapinum (z apteki) z octem winnym rozpußczone: spadża.

Sok z białey gorczycze swezey, z miodem ă z żołcią woło= (bliźny. wa zmießany/ spadża bliźny wßelkie/ y flaki.

Tez nasienie męzkie/ to iest sparmacz na licze pomazane kielko razow spadża bliźny/ czyrwoności/ y wßytki makuły z niego/ ă czyni iednaką płeć licza, Takież y ty bliźny giną od niego, ktore z ciętych ran bywaią gdy będzie często bliźna pomazowana.

406

Na stłuczenie/albo na vraz wnetrzny: z spadnienia.

Naprzod listki Bukwiczowe starte na proch, ă onego prochu czo poltori dragmy zawazy/day wypic z winem cieplo/albo z sytą.

¶ Tez czyrwona masc z winem albo z malmaziją cieplo pita/ barzo iest vzyteczna.

¶ Tez Mumia tymze obyczaiem na vraz: niepospolicie pomaga.

¶ Tez lipowe wegle z mydlem ă z oczzem cieplo/ iest vzyteczne lekarstwo na vraz.

¶ A iestliby sobie odbil bok/albo czo inszego/tedy dijalteą mazac/albo siarką z solą ă z miodem zmieszaną/ ă to na miestcze bolącze przylozyc cieplo/ y tym pomazowac stłuczone miestcze.

Na wysuszenie tłustego człowieka.

¶ Pierz z ocztem cieplo poranu pity/ wysusza człowieka tłustego nad insze rzeczy.

¶ Tez pokostu czwartą częsc dragmy, poranu z wodą z ocztem ă z miodem przywarzywszy pic/ barzo suszy człowieka.

Zasie aby był tłusty.

¶ Raki rzeczne często iadane, tuczą człowieka. Thez mleko niewiescie barzo suche ludzie tuczy. Takiesz chleb z noweno zyta/ syci człowieka. Tez wyka troche vprazona, ă potym starta na make, ă z miodem zmieszana/ czo laskowy orzech wazy iedzona poranu / barzo tuczy wyschle człowieka, Jest rzecz doswiadczona.

Naprzeciw febrze quartanie y cottidianie.

NAprzod korzenie Sparagowe (w aptecze naydziesz) vwarzto korzenie w wodzie/ ă tey to wody niechay sie napija chory człowiek przez siedm dni/ niepodobnie quartana od tego odchodzi/ ă iest rzecz doswiadczona.

¶ Tez sok babczany/ makey babki/ z miodem pitym dany dwiema godzinami przed quartaną cieplo wypic / dziwną ă niepospolitą ma mocz naprzeciw quartanie. Czegom sam doswiadczył.

¶ Thez Hamech lekarz pisze za pewne, ize sercze z weza poki ieszcze zyw

wylecę/ a to zawieszono na szyje człowiekowi quartane maiączemu/ pewnie przestaie quartana. Takież y lupież wężowy poki iesżcze żyw iesth wąż: zawieszony na człowieka ktori ma quartane/ pewnie theż przestaie quartana. Takież y zeby wężowe poki iesżcze wąż żyw: wczynią/ zawieszone na człowieka.

¶ Też Kirandus pisze, Serce zaiecze zawiązane w chuste/ ă na szije zawieszone choremu/ oddala quartane.

¶ Też Rasis pisze. Pająk biały ktori muszki łowi: w chuste zawiązany ă na szije zawieszony/ takież y do czoła przykładany/ tercijane febre vle-

¶ Też pajęczyna z winem pita ciepło przed quartaną godzine (czyśżnie przychodzi quartana więczey.

¶ Też nasienie zioła ktore zową zwoniecz/ po łacinie Iperikon: starte ă czo dragme zaważy, day z winem wypić ciepło przed quartaną w godzine/ stanowi y leczy quartane pewnie.

¶ Też sok z ziela szadzcżu/ czoby go było z sześć łyżek/ przed quartaną we dwie godzinie pity/ znakomicie stanowi quartane/ thak iże iest rzecz często doświadczona.

¶ Też wroble proso stłuczone na proch/ ă pothym z winem pite albo z wodą przez trzy razi czo złoty zaważy przed febrą ktora na każdy dzień bywa/ leczy ią mocznie/ ă iest rzecz doświadczona.

¶ Theż paznokty z prawey łapy z czymkolwiek pite po trosżcze/ każdą gorączkę leczą/ ă nawięczey tercijane.

¶ Też korzenie rumienkowe/ z wodą/ z occtem ă z miodem pite, każdą febre leczą.

¶ Też Bolus armenus (iest ziemia czyrwona w apteecze) z winem wodą roztworzonym pity/ naprzeciw morowego powietrza febram/ iest doświadczone lekarzstwo.

¶ Też w ogniowey/ to iest w łożney niemoczy. Iabłko wielkie perłowe vpieczone/ włożywszy w nie hałunu czo poł dragmy zaważy/ potym ono iabłko day z ieść na nocz/ ă kazać sie po nim pocić, silno ă doświadczenie pomaga.

407

Proch wyborny/ktori strzeże głowy/oczu/vszu.

od wszytkich chorob złych, Ktori/żołądek/sercze/mozg/barzo potwierdza/ludzi smutne vwesela/krew metną czyści/smutek oddala/oczy wspomaga/iasne czyni y ostre/bo ciemności gich wszelkie y mgłe czyniącą sie przed nimi oddala, Ludziom iuz prawie niewidomym, z przyczyny złych wilkości y z starości/iest barzo pomoczny. Wszytki członki przerzeczone zachowawa wzupełnem zdrowiu, aż do samej śmierci. K ktorim Czesarzowa Iuliaszowa wiele panom znamienitym przy swem dworze, y też kapłanom/zakonnikom/y wiele ludziem vbogiem, Ktorzy na głowy/na oczy/na vszy, z rozmayitych przyczyczyn stekaiączem, dla pana Boga: pomagała, Abowiem wysusza wszytki wilkości, z ktorich pochodzą szkodliwe choroby członkom przerzeczonym: Gdy będzie zawzdy pożywan rano y wieczor, A to rozmoczywszy kes chleba w winie a na then chleb posypać, tak wiele iakoby połwłoskiego orzecha, to iest czo sie może dobrze wsypać w skorupę połwłoskiego orzecha. Iam też Ieronimus zdoctorow na nisszy v ludzi: slachetnie a wysocze vrodnych: Za łaską Boga miłego: wielką sławe wziął, dla dowodu w iego pożyteczności w niemoczach przerzeczonych.

Tak ma byc vdziałan.

Weźmi kwiatu Kozyszczkowego/kwiatu świeczkowe^o/kwiatu podrożnikowego/kwiathu poleiowego, Każdego z nich cztyrzy łoty/kwiatu boragowego/kwiatu wołowego iezyka/wierzchow młodey miodunki, Każdego dwa łoty/korzenia kozłkowego/korzenia wierzchniego podrożniku, Każdego sześć łotow, Ale masz z każdego korzenia drzeń wyrzucić/nasienia hanyżowe^o nasienia włoskiego kopru, Każdego sześć łothow/Lakriciey dobrey wenecżkiey, iagod bzowych suchych czoby vdrzałych, iagod iałowczowych prawie dobrze zrzałych, Każde^o trzy łoty, Cinamonu wnetrzne^o, Cardamomu/kwiatu muszkatowego/rożey czystey czyrwoney suchey, Każdego dwa łoty, Mirabolanow Indij, Mirabolanow citruci, Mirabolanow kiebuli, Każdego trzy łoty, y czo zawazą czterdzieści ziarn ieczmientu. Kwiecie to wymienione: ma być zbierane w dni, ktore zową po łacinie Dies Caniculares, to iest gdy słończe we Lwie, Zioła y korzenie

mają być zbierane po w niebo wzięciu panny Marijey, W thenże czas ma być vdziałan ten proch miedzy tym świętem/ ă miedzy świętem narodzenia iey, A ten proch trwa w swey moczy przez czały rok. A gdy będzie bran, tedy nicz więcey nie ma brać: iedno iako iest wypisano wyszszey w zarañ y wieczor.

Proch barzo dobri na paraliż.

Weźmi bukwicze białey/nogietku/lawendy/ziela ktore zową pokacinie Sanamundi, szalwijey/szawiny, bukwicze czyrwoney/ruty/wszitkich rowno po dragmie/rozmarinu trzy dragmy, Cardamomu/bobrowych strojow/oboyga rowno poł dragmy, rzeżuchy, Tymu/oboyga rowno poł dragmy/piwonijey czystey trzy dragmy/galganu/cinamonu muszkatu/drzewa Aloes, Cassije/rowno po poł dragmy, Sal gemme, dwie dragmie/czukru dwie dragmie: Vczyñ proch.

Na ślinogorz/y na insze boleści ktore bywają w gardle.

Weźmi pięć włoskich orzechow/ trzy korzenie ziela tatarzkiego/ to wszytko skrzjąć społem/ ă pothym w nowy garniecz włożyć czoby był w poł kwarty/y nalać octu winnego/warzyć to tak długo, ażc wywre do połowicze/ale pilen bądź aby nie skipiało/ ă gdy iuż wywre do połowicze/tedy telko sok z onego wylać do czystey konwie, ă tim płokać gardło/dzierżącz długo w gardle ten sok/potym wypluwać na miedniczę, Będzie zdrow przez wątpienia/ale to lepiey czynić przed iedzeniem.

Na rany ktore bywają w gardle.

Napierwey wziąć iagod psinkowych ă zetrzeć ie w możdzerzu/pothym przecedzić przez chustę iż będzie sok/przydać k temu wodki rożaney iżeby tak nie było barzo gęsto/ani też barzo rzadko/ă tego tak ma być iakoby czwarta część kwarty krakowskiey/tedy k temu wziąć grinszpanu iako grochowe ziarno y włożyć do they wodki/zmieszać y zetrzeć/ă the wode do vst biorącz: na wznak leżeć/ă czo na głębiey w gardło wpuszczać/ă dzierżeć długo charkającz wzgorę, Ale thego strzeż aby do siebie na mnieyszey kropie tey wodki nie wpuszczał/masz to czynić przed iedzeniem kielko razow/zasię po iedzeniu w sześć godzin także, y po wieczerzi zasię w sześć godzin(by też y wnoczy gdy oczknie)Po iedzeniu wnet aby

kego nie czynil/iedno tak iako wypisano/ bo bys musial zwrocic/thedy by wieczey skazil niz naprawil/a tak ma czynic nie przestaiącz/by thez na wietsze rany mial na glebiey w gardle/gdzie iedno ta wodka zasieze/tedy sie barzo richlo zgoij.

Lekarzstwo na Subet/To iest przeciw wielkiemu a szkodliwemu spaniu.

¶ Wezmi dwie albo trzy Czebule/bialey gorczycze iako wiele chczesz zwierc to w doniczy/a wley octu/y rożanego oleyku troche/ pothym ogol glowe a naciera tym czalą godzine mocno/bedzie prozen they niemoczy.

Na oczy bolacze:doswiadczone lekarzstwo.

¶ Weznii wodki Czelidoniiowey/ tak wiele iako banka za piengdz/a do tey banki wlożyc galsztinu/thak wiele iako dwie grochowe ziarnie/y tak wiele Camphori / potym wziąc Imbieru bialego poltora korzenia a skraiawszy drobno też do tey banki wlożyc/y wziąc gwozdzikow drobnych dziewiec/a wlożyc ie do tey banki/ a tak temu dac stac dwa dni a potym maczaiącz czystą chustke albo pioro w thym: napuszczay w kącziki oczne:maluczko wznak sie polożywszy,a to pomoże oczom barzo richlo/bol/czyrwonosc/y gorącosc z nich wypedzi.

Na rzezawicze doswiadczone lekarzstwo.

¶ Napierwey wziąc ziela/kthore zową zimne ziele/kurzey nogi ziela, ziela ktore zowa haydinski trank/lebiodki/każdego rowno/thy wszythki ziola,wlożyc w nowy garniecz/y wlac w to wina bialego a warzyc do brze aż trzecia częsc wywre/potym to wino przez chuste przeczedzic a wygniesc/zasie toż wino wlac do garnka/ a wlożyc w nie lyżke czysthego miodu/halunu też iako wloski orzech,przystawic zasie do ognia aż troche wezwre a to iuż bedzie dobrze, Potym the wodke zagrzawszy mało iżby letnio bylo/ a biorąc ią w sikawke:wpuszczay w czlonek wetknąwszy iey koniecz do czlonka/masz tho czynic dwa razy przez dzien/ rano y wieczor.

Na glisty:lekarzstwo.

¶ Wziąc rzeszoto a wykrogic dno/a zrzezac na drobne kesy/ pothym rozpalic siekiere / y spalic ono czos wyrzngl na proch na oney siekierze rozpaloney/y dac on proch z czymkolwiek wypic temu kto glisty ma/ a tak wynidą glisty.

Na denną niemocz: lekarzstwo.

¶ Weźmi snop niemały lypowych latorośli / ā vwarz ie / potym włoż do wanny / ā parz sie w nich kielo godzin po kielko dni / potym wnet wy bedßy z wanny: vwarzyć wężowniku / zimozielonu z maiowem masłem y napić sie tego dobri trunk / tedy przestanie ā więczey nie będzie.

Na kolikę gdy popadnie: na prędkości.

¶ Weźmi malmazijey ßklenicze / na trzy w nie Imbieru / ā zagrzaw ßy / potym wypić.

¶ Na toż. Brać często piluly Alefangium: natßczo przed obiadem.

Przeciw zapaleniu głowy.

¶ Weźmi tey rożey: z ktorey wodkę palono tak zpieczoney / ā polać ią winem y rożaną wodką, aby rozmieknęła / potym thę rożą włożyć na chusthę A przykładać na głowę na nocz / ā gdy ono na głowie vschnie, tedy zasię takież zmaczać y przyłożyć, To czynić często.

Przeciw częstemu głowy zawraczaniu.

¶ Weźmi byliczę vwarz ią w occie czo namocznieyßym / ā tym ciepło głowę myy.

Na czyrwoną niemocz.

¶ Vczyni Migdałowe mleko ā zagrzey ie / wsyp k themu Galganu tłuczonego, za poł grosza / ā wypiy natßczo.

¶ Na toß. Weźmi kurzego ziela tartego / y posypać to czo niemocznyma ieść, tedy vzdrowion będzie.

¶ Na toß. Weźmi kielo żołtkow z białki: zbij społem, Wsyp k themu Mußkatowy orzech cały stłukßy, ā zasię zmießay / potym wley na gorącze żelazo iż sie vpiecze twardo / potym zasie posyp troche z wierzchu Mußkatem / ā day niemocznemu z ieść na nocz, Nie pić po tym ani ieść nicz inßego.

¶ Na toż. Vkrogić kielko grzanek z chleba rzanego y vpiecz ie dobrze potym rozmoczyć w occie winnem / albo w dobrem piwnem / pothym posypać ałunem tłuczonym / y z ieść iedne albo dwie, Nie ieść na to ani

¶ Na toß. weźmi czystą czegłę ā rozpal ią dobrze / potym poley (pić. gorzałką / rozbiyże kielko iaiecz kokoßych / ā żołtki gich vpiecz na tey czegłe, tak barzo azby sie mogły zetrzeć na proch / potym ie wypić z winem czyrwonym na nocz / po nim nie ma nicz ieść āni pić.

Na kamień.

¶ Weźmi Macierzey duszki/piotruszki/aboyga rowno/vsuszyć tho y zetrzeć/ă gdy kamień poczuiesz po obiedźie/ vgrzey grzanke ă posyp ią onym prochem: y z iedz/nie piyże potym/ă takież vczyń na nocż.

Gdy sie kto na piersi stłucże.

¶ Weźmi garżść ziemnych glist /szafranu poł łyżki/oliwy/albo świeżego masla przetopionego małą łyżke/zetrzeć społem ă potym rozćwo rzyć wtnem/zagrzawszy:day stłuczonemu wypić/ ă potym go przykrić aby sie z poł godźiny pocił, Może bolące mieśćeże mazać przetopianem maslem przed ogniem/ă namazawszy:ciepłą chuste przykładać/mazanie ma być rano y wieczor,tak długo aż będźie zdrow.

Na Ragadias/to iest na rospadline wzadku.

¶ Weźmi kadźidła/kthore zową Tus masculinum/ mastiki/oboyga rowno dwie dragmie, Dragantu, Sarcocolle/ z apteki rowno dragme iedne oboyga/hałunu palonego połtori dragmy/kurzeo ziela, korzenia, dwa scropuły/żywicże z apteki: kthorą zową Sanguis draconis, thrzy dragmy, stłucz to wszytko na proch barzo drobny zmieszawszy społem, potym vczyń oleiek z pieczonych żołtkow kokoszych iaiecż/potym weźmi flaytuchu/to iest nici wyskubionych z wiotchey chusty/ ă z thego vczyń iakoby plastrzyk nie wielki wąski przydłusszem / pothym then plastrzyk zmacżay w tym oleyku, ă posyp nań prochem z wierzchu napisanym iuż zmacżawszy gi/przykładay na rospadliny rano y wieczor/ă przi każdem przykładaniu: rane wyczyśćić chustką białą.

Na Fig/y na wspuchłe Emorroidi: gdy z nich krew nie idźie.

¶ Weźmi oleyku rożanego/żołtek z iaia kokoszego surowy/przyday k temu szafranu nie wiele/zbiy społem wszytko czyście, potym vczin plastr z bawełny/macżay w tym y prikładay, ă prawie tam w zadek wetknąć potym chustą przyłożyć ă spodnicżami przyn leżać/czinić to rano y wieczor: tak długo az sie zgoi.

Na wychodźenie ielita z zadku.

¶ Weźmi ługu z ktorego mydło czynią/ ă tym ługiem napierwey to tam maczać y omywać/ ă potym wziąć Mellis depurati/ to iest treści miodowey/ masła przetapianego/ te° oboyga wziąć pod iedną miarą, ă spuścić społem y zmieszać/ ă tak z tego plastr ciepło vczynić y przykładać rano y wieczor ă przywiezować/ tak długo czynić aż sie zgoij, ă tim ługiem zawzdy pierwey omywać.

Przeciw Emorroidam/ y tesz Condilomatā parzenie.

¶ Emorroides. Są żyły prawie w zadku, czo czasem krew z nich bardzo płynie ă długo z boleścią. Condilomata są thesz żyły tamże na thym mieśtczu/ ale z nich krew nie cieczże / iedno telko kończe nacieką ă napuchną: isz będą iako gałeczki z boleścią, A tak na to oboie: takie lekarzstwo ma być/ przyprawiwszy w nieiakiem szyrokiem szafliku: czoby tam ciepło mogł zadkiem sieść ă to sobie dobrze naparzyć, Albo gębkę maczaiącz to naparzay dobrze po ranu y wieczor. Weźmi dziewanny garzść/ kurzey nogi ziela, garzść/ nostrzegu poł garzści/ wody rzeczney, ośm funtow/ warz ty zioła w niey aż trzecia rzesć wywre/ wyley to w naczynie takowe czoby sie mogł pośladek człowieczy włożyć w nie, Pothym ma nad thym człowiek siedziec parząc zadek z poł godziny rano y wieczor, Albo w tym gębkę maczać ă tam przykładać.

Maść na tosz po naparzeniu.

¶ Weźmi Litargirium/ to iest gleytu ktoryby był od złota. j. dragme Camphori. j. dragme/ oleyku rożanego. j. dragme/ zmieszay to barzo dobrze ă przykładay/ przywiezuy aby sie dzierżało z wierzchu.

Ku vbieleniu zab.

¶ Weźmi wodki ktorą zową Aqua vite, dwa łoty/ czukru łot, Castraku iedne kwarte/ koralow białych/ stłucz na proch subtelny ă zmieszay z wodką aqua vite/ przyday k temu Sandału czyrwonego kwarte/ wodki rożaney troche/ vczyn iakoby masć/ ă biorącz na czystą chustkę: pocieray zeby. Y dziąsła goij ta masć.

Na vczynienie febri lekkiey.

¶ Weźmi pieprzu, Euforbium z apteki, Scrapinum tesz z apteki/ assam fetidam tesz z apteki/ bobrowych strojow troche, Thy wszytki rzeczy

stłucz na proch ă zmieszay z oleykiem rożanym/y też z bobkowym/przy ley octu troche/y też wosku rozpuszczone°/ ă to będzie iako masć/ma zyż tym skroni/czoło/y wszytki pacierze w grzbiecie. A iesliby tha febra chwilę trwała ă chciałby ią oddalić. Weźmi oleyku rożanego/ oleyku Fijołkowego/octu troche/ă zasie tyż miesciza maży/ă przestanie.

Na podogre.

¶ Weźmi wodki psinkowey/rozchodnikowey/oboyga po funcie/octu rożanego z apteki/iedne vncią/hakunu czyscie vtłuczonego/Boli armeni/terre sigilate/tego troyga z apteki rowno po dragmie, Litargirium/blaywasu/oboyga po poł dragmy/ziarnek Opij kielko/ zmieszay społem ă vczyń plastr.

Lekarzstwo drugie na toż.

¶ Weźmi Lac virginis(Jest rzecz przyprawna)z apteki ieden funt, octu rożanego pięć vnciy/wodki dziewannowey, z winem zmieszaney podług nauki aptekarzkiey/poł funta/ wodki z zioła swietego Jana, trzy vncije/blaywasu/hakunu palonego poł vnciiey/koperwaseru trzy dragmy/camphori trzy scropuły/terre sigillate/ boli armeni,dwie dragmie opicoraty,dwa scropuły/brzoskiniowych iądrek poł vnciiey,gorzałki barzo dobrey,cztery vncije/ługu dobre° mocnego,trzy vncije/soli prostey iedne dragme, Zmieszay wszytko społem ă vczyń wodno/ă w tym chuste maczaiącz:przykładay gdzie boli.

Na też niemocz doswiadczone lekarzstwo:

¶ Człowiek ktori ma tę niemocz/ă chce izby był wolen od tey niemoczy przez cały rok / thę naukę ma zachować wszelkiego roku. Naprzod gdy przydzie miesiącz May/ thedy bądz pilen gdy pełnia iego będzie/ă tak pierwszy dzień po pełni:ma z ieść bobku,połtori gałki/wtorego dnia poł trzeci/trzeciego dnia poł czwarty/czwarthego dnia poł piety/piątego dnia poł szosty/szostego dnia poł siodmy/siodmego dnia poł osmy osmego dnia poł dziewiety/dziewiątego dnia poł dziesiety, Gdy tak v czyni/będzie miał iako mu powiedziano.

Lekarzstwo drugie na toż.

¶ Weźmi ługu barzo mocnego ze cztyrzy kwarthy/ sadła iązwczowego dwa łoty/ziela maiownika/cipresu/oboyga po garzści/włoż tho wszytko w ten ług ă warz społem/ă gdy vwre/ włoż do tego dzijakwie łot/potym gdy ochłodnie:maczay w tym sukno ă przykładay gdzie czuieśz bolesć:tak długo aż wżdy przestanie.

Drugie lekarzstwo na Podogre: doswiadczone od Kxiązecia Saxon.

¶ Weźmi smiotany/ włoż w nie osrzodki z chleba białego/ zmieszay aż będzie iako kasza/ potym weźmi szafranu tartego á zmieszay tho społem/ zasie weźmi kayno od białe° pieska/ mirri á zetrzy na proch/ zmieszay społem/ á vczyń masć rzadką iakoby kaszę/ rozciągay to na zamszowey skorze á przykładay/ czyń tak kielko razow á będziesz zdrow.

Drugie lekarzstwo na tosz/ od Philipa kxiędza Branszwics.

¶ Weźmi ziela ktore zową paluchy y z korzeniem/ weźmi go kupę nie małą/ vpłocz á warz w prostey wodzie/ potym gdy vwre aż korzeń będzie miekki/ wyley w iakie naczynie/ á wstaw tam nogi ciepło iako możesz zdierżeć/ trzymay tak długi czas/ potym sie pokozyć na koze/ á wyżąwszy toż ziele z oneyże wody/ obkładać nogi á leżeć tak na łożu godzine albo trzy/ czynić to po cztyrzy dni/ á będzie zdrow.

Lekarzstwo doswiadczone na trąd.

¶ Szukać wężow czasu wiosennego czo gich może mieć (ale gich nie zabijać) z kowić ie żywo iako może/ pothym ie wpuscić w iakie naczynie czoby miało iaczyż iedne dziure nie szyroką: kedy węże wpuscisz żywo, potym do nich nalać Moszczu/ tho iest wina młodego poktby iesczze nie kisiało/ tak aby tam z nimi będąc wespołek z kisiało, Dać mu stać z onemi weźmi/ aż będzie iasne barzo/ nie z szymutgąc z niego żadnego plugastwa z wierzchu, To wino ma pić człowiek trędowaty. Będzie zdrow bez wątpienia.

Drugie lekarzstwo.

¶ Trąd iestli iest na człowiecze takowy iże może być vzdrowion/ thedy tak vczyń. Weźmi wężow ktorzy mieszkaią miedzy skałami na gorach, włoż ie w ieden garniecz nowy/ wsyp do nich pszenicze do tego garncza, możesz ie pobić/ á wstaw na węgilsty ogień niechay sie smażą/ aby ona pszenicza opiła sie tłustosci z onych wężow, Potym oną pszenicza vkarmi kokosz tłusto/ albo kura młodego/ á gdy iuż vtije/ tedy z siebie zmiecze wszytko pierze/ warz że te kokosz/ á day iesć trędowatemu y polewke z niey niechay pije A będzie zdrow.

Jestli chczesz poznać człowieka prawem trędem zarażonego.

¶ Weźmi krwie te°, á wpuść ią na czystą wode iasną, Jestli po wierzchu pływa/ tedy iest prawy trąd/ á iestli do dna idzie/ tedy iest niemocz k temu podobna.

Na Frenesim/to iest gdy człowiek rozum traci:w ony dni gorące.

¶ Naprzod trzeba aby woniał Camphori/potym wziąć Opium z apteki/bielonu/mumiiey/ßafranu/thy rzeczy stłucz na proch á rozpuścić wodką rożaną/potym k temu przydać Fermentum/ to iest kwasu z apteki/miodu y octu/á tym pulsy wßytki mazać/odeydzie ta niemocż.

¶ Też dać niemocznemu żołć zaiecżą z winem pić/á bedzie spał thak długo aż mu sie daß octu napić:toß przestanie.

Obyczay a rządne chowanie przeciw dychawiczy,ktorą zową po łacinie Asma. Jest napisano od doctora Rawy.

Napierwey ten ktori taką niemocz ma á cierpi, Ma sie chronić kwasnych á thwardych rzeczy, Jako ciastha/kołacżow twarogu/wieprowego miesa/karpi/ßczuk wielkich/wegorzow/mietusow/y wßelkich rib na zimne/flakow/nog wołowych/socżewicże/iagieł/krup tatarczanych gesto/potraw z ßczarną suchą/rzeczy barzo przepiekłych y wysmażonych/kapusty kwasney.grzibow/owocżow/y wßelkich rzeczy kwasnych á twardych, Nie spać po obiedzie/strzedz sie łaźnie gorącżey/ wiathru zimnego. Ma iadać dobre wołowe mieso ywarzone/takieß skopowe y cielecże. Kuri/pthaki(iedno nie wodne)polewke z swieżey kapusty. Cwikle siekaną iako kapusta bez octu/krupy ieczmienne/iaycża miekkie z masłem nie słonem/z ßafranem/z Cinomonem/z miodem/z piotrußką. Dobrze też pić miod pithy dobri rano y wiecżor iedne sklenicże, ktori miod ma być tak przyprawion Weźmi gebki modrzewowey iako poł piesci,y skraiać na kiełko kąskow włożyć w garniecz miodu/y pić on miod rano y wiecżor/á gebka niechay przedsie leży w konwi aż wßytek miod wypiieß, Potym zasie inny miod przyprawić z swieżą gebka. Też dobrze pożywać powidł, ktore tak czynią, Weźmi omanu á skray go drobno w kąski y zwierć/ włoż gi w garniecz á k niemu przyłoż dobrego miodu/á zmießay on miod z omanem czyscie/y przysmaż troche:mießaiącz wßytko aby nie przygorzało, kiedy sie vsmaży iż bedzie iako powidła/wylać na deßczke czystą á tak sie tho zgestwie, Thedy tego pożywaj rano y wiecżor iako włoski orzech. To z wierzchu napisane chowanie ma być/kiedy takowy niemocżny nie iest barzo chori w tey niemoczy, Ale gdyby sie źle miał: Thedy pożywać

tych lekarzſt niżey napiſanych/ă nawiecżey prochu/ktħori thak cżynią. Weźmi plucza Liſzki świeżey/ă ſkray ie thak, aby ſie ſztuki iedna drugiey dzierżała/to ieſt niedorzynać/vſuſz ie dobrze/kiedy vſchną/tedy tłuſthe od nich oderżnąć wſzytko/y tez wſzelką żylowatość/ă ono mieſo dobrze: ſtłucż dobrze w możdżerzu na proch/potym tego prochu włożyć w ſkle-nicże do dobrego miodu pitego/tak wiele iako złoty zaważy/y wypić, ă to cżynić rano y wiecżor. Ten proch iście nawiecey nad wſzytko pomaga w takowey niemocży. Też wodę takową dobrze pić/ ktorą tak vcżynić. Weźmi garźć Izopu/omanu drugą, gebki modrzewowey ſkraiać tey iako kokoſze iaie/ Lakricżey/paprotki/też po garźci/włoż to wſzytko w nowy garniecż ă wley w to cżtery kwarthy wody ciekącżey/ warz thak długo aż połowicza wody wywre/potym przecżedziwſzi: oſłodź cukrem ă potym zagrzewaiącz w małym garnuſzku: piy rano y przed wiecżerzą. Też then lektwarz ieſt barzo dobri, Kthorego biorącz na noż: kładź pod ięzyk ă trzymay aż ſie rozplynie/ktori tak vcżyni. Weźmi z apteki ieden lot: ſani experti/ plucz Liſzcżych ſtłucżonych na proch/ ieden lot de pino ſpecierum diiairis/poł dragmy, zmieſzay to ſpołem ă roztworz ſyropem Izopowym / ă przydan Cinamonu ieden ſcropuł/ă thych lekarzſtw z-wierzchu napiſanych: Nie wſzitkich razem pożyway. Gdyby iednego pożywał: tedy drugich niechać, Miedzy kthoremi nalepſzy ieſt proch/ă potym powidła z omanu, z miodem, Lecż ſie ă pana Boga wzyway nalepſzego lekarza ſobie ku pomocży/ă bedzieſz zdrow.

Na boleść żebow.

¶ Weźmi cżyrwoney Lebiodki garźć/poleiu garźć, Imbieru/gwoździkow/oboyga nie tartego/po garźci, potym napierwey warz imbier z gwoździki we dwu kwart wina białego przez cżwierć godziny/potym włoż do thego Lebiodke y poley ă warz ſpołem aż trzecia cżęść wywre, potym przecżedź, A to niemocżny niechay bierze w vſta iako na cieplcy może zdzierżeć/ ă the ſtrone płokać gdzie boli/ zaſie wypluwaiącz brać A przeſtanie bol.

Nauka Barwierzka.

NApierwey Barwierz wszelki: Ma poznać przyrodzenia ziol, Y wszytki rzeczy ktore są potrzebne k tey navcze, Y też lekarzstwa pospolite iako ie ma skladać wespolek. Drugie: ma też poznać niemocy aby sprawuiącz lekarzstwo: nie przykladal gorączego ku gorączemu, ă tak y zimnego ku zimnemu, Ale aby obaczyl z iakiey przyczyny niemocz iest: na ktorą chcze lekarzstwo sprawować. Thy wszytki rzeczy namientone: barzo są potrzebne ku navcze Barwierzkiey.

Repercussiua. Rzeczy odrażaiącze.

¶ Lekarzstwo odrażaiącze iest, Ktore odraża gorączość / albo też zimno / albo wilkość, albo puchline. A to są ty ziola, Rozchodnik, Crassula vermicularis.

Confortatiua. Rzeczy potwierdzaiącze / albo posilaiącze.

¶ Rzeczi potwierdzaiącze czlonki niektore: są ty. Rożany oleiek, mastikowy oleiek, mirtowy oleiek, koriandrowy, mirtowy, sandalū, piolynowy sok, Czenturziiey sok. Ty rzeczy wszytki złożyć pospolu / á knim przymieszać szafranu. Abowiem czlonki barzo posila.

Stiptica. Rzeczy cierpniącze.

¶ Rzeczy cierpniącze: są ty. Migdaly / nasienie, soczewicza / y niektore rzeczy ku klijowi podobne / slowie gumata.

¶ Thez lekarzstwo odrażaiącze / odpądzaiączą / przyciągaiączą / sciesniaiączą / iest lekarzstwo dostateczne rozpądzaiączą wilkosci, ă to dwoiakiem obyczaiem, cieplej albo zimney ă cierpniącey y grubey osobnosci.

Ziola zimne: są ty.

¶ Psinki / polna szeżeć / tobolki / roża, Ipoquistidos (iest sok w aptecze) Memita / thez sok wapzecze / sok z tarnek niedozrzalych, Sumak (iesth nasienie w aptecze) Mirtus / Sorbus / pigwy, żolądz / bolus armenus, cinolea / terra sigillata / iest czyrwony kamień w aptecze / ty wszytki możesz pospolu złożyć wedlug woley twey.

Rzeczy cieplego przyrodzenia: są ty.

¶ Hakun/orzechy Cipressowe/sol/Squinantum(iest ziele zamorskie) Blactebizatia (są czaszolki z morza barzo czudnie woniaiące) Mąka wilczego grochu/wino czyrwone/y insze rzeczy ktore są cierpniące.

Rzeczy k sobie przyciągaiącze wszelką rzecz w ciele zostaiączą/ Jako są strzały/kosy/y insze (żelazo.

¶ Ty rzeczy są proste/możesz gich wziąć czo chcesz, Naprzod żaby spalone/żywokost/miethka kamienna/ poley/sporzysz, Piretrum, Costus, pierz/gumi/armoniak/amomum, Xilobalsamum/kadzidlo/mirra.

Plastr barzo dobry ku wyciągnieniu strzały/ albo iakiegokolwiek żelaza: z ciała.

¶ Weźmi żywokostu wietszego/barak(w apthecze naydziesz) Salarmonijak/cucumeris asinini/terpentiny dziesięć lotow/pieprzu czarne pieprzu białego/gumi armoniacum/amomu(iest nasienie) Xilobalsamu pięć lotow/kadzidla/mirri/colofonie/wosku trzy loty/korzenia Lilijowego białego, Z tego wszytkiego vczyń plastr/ă przyłoż na miestcze gdzie będzie żelazo/ă wyciągnie ie.

Rzeczy rozpuszczaiącze: są ty.

¶ Lekarzstwa rozpuszczaiącze są: ktore subtilizuią wilkości grube ă rozpądzaią ie/ă są ty, Rumien/dijaltea, Ale iest Rumien nalepszy miedzy pospolitemi.

Ty lepak rzeczy są pospolite a rozpuszczaiącze wilkości/y materią zimną.

¶ Nostrzeg/kopr swoyski/slaz/ćwikla/nocz y dzień/polna ruta/kapustha/pokrzywa/chebd/bez/mąka ieczmienna/mąka bobowa/chleb mekki/mietka/lebiodka czyrwona/kadzidlo/mastika.

Oleyki ktore rospuszczaią/ty są.

¶ Oleiek rumienkowy/koprowy/nardowy/costusowy/Lilijowy/białey lilijey/oleiek migdałowy, Ty wszytki oleyki w aptecze są.

Rzeczy miękczącze.

¶ Miekczącze lekarzstwo iest: ktore miękczy to czo pierwey było stwardniało/ă to są ty rzeczy pospolite. Tłustość gęsia/kozlowa/kokosza.

Rzeczy mocżniey miekczacze.

¶ Sadlo wieprzowe, Zolcki, Jeleni ßpik.

Jeßcze mocżniey miekczacze.

¶ Galbanum/bdelium/storax/armoniak/ty to rzeczy naydzieß w ap tecże/ă są na mocżnieyße miedzy wßytkiemi rzeczami miekczącemi/ ă ym na swießße/tym nalepße, Też figi dobrze świeże: są barzo pożyteczne

Plastr miekczaczy: barzo dobri.

¶ Weżmi kaien koziech, cżtyrzy loty/baucta dwa loty/bdelium/galbanum/iagodek iemioly grußkowey albo debowey, mąki bobowey, mąki z gorzkich migdalow rowno dwa loty, drożdży od starey oliwy/sadla wieprzowego czo potrzeba/z tych wßytkich rzeczi możeß wziąć iako wiele chczeß, A czynić plastr.

Plastr barzo dobri na rany klote: gdzie knotow stawiać nie może.

¶ Weżmi Galbanum.2.loty, armoniaku.4.loty/opoponaku.2.loti bdelium.4. loty. Tych cżterech rzeczy z apteki weżmi stluczonych gotowo/wosku bialego pol libri/to iest pol funta/gleytu poltora funta, oleyku bobkowego dwa funty, oliwy poltora funta(funt po aptekarsku libra mirri dwa loty/kadzidla dwa loty/ grinßpanu dwa loty, kostywaku.2 loty/kopytniku dwa loty/ kokornaku cżterzy loty. Gdy iuż thy wßytki rzeczy bedzieß miał/potym wley oliwy w panewke ă wsyp w nie napirwey gleyt/ smaż dobrze mießaiącz wßytko, tak dlugo aż bedzie brunatno/potym wystaw z ognia ă włoż tam ty rzeczy cżtyrzy: ktorem pierwey wymienił czo ie z apteki weżmieß/ă tak zasie mießay/po thych rzeczach wsypaniu/wsyp grinspan/mirre/kopyth iik/mastike/ y wßythki ziola ktorem tu wpisał/y kadzidlo, ă oleiek bobkowy na ostatku. Smaż to wßytko mießaiącz aż bedzie brunatno(ale strzeż aby nie przypalił, by nie ßczerniało, Potym gdy dosyć vsmażyß: z staw z ognia ă schoway w sloiek. Gdy ochlodnie: wley oleyku Rumienkowego.

Proch barzo dobri ku pozywaniu/gdy od kthorey rany krew sie w kim z siedzie/od zastrzelenia/albo od iakiego vrazu

Bo to lekarżstwo wypądza taką krew vsty, albo przez stolcze, A ma być bran w winie na każdi dzień: wziąwßi iakoby teraz: zasie po dwu godzin

414

¶ Weźmi Spermaceti(iest żołć ryby morzkiey w aptecze)dwa lothy. Terram sigillatam startey/ieden lot/mumiiey ieden lot, Zmieszay tho społem/potym weźmi Bolum armenum poł lota, Sanguinem draco nis/z apteki poł lotha/galganu dragme/korzenia Jałowczowego poł lota/ty wszytki rzeczy stłucz na proch zmieszawszy pospołu, a te° daway choremu z winem tak wiele iako grochowe ziarno/gdy theraz dasz drugi raz zasie we dwie godzinie. Tego tak pożywał Fredrich krigże Bawor skie/y doswiadczył wiele kroć.

Maturatiua masć/Pod nią sie zbiera wszelka ropa/y przepuszcza sie.

¶ Weźmi Czosnku/opichu/korzenia kosaćczowego/nasienia lniane. Fenum grecum/zetrzysz to lniane nasienie y fenum grecum/thy drugie zioła warz w wodzie. Potym vwarzywszy: zmieszay wszythko społem/a przyłoż k temu sadła wieprzowego. Vczyńże masć.

Druga masć takasz/albo na tosz.

¶ Weźmi korzenia przestepowego/ łopianu/barszczu/violaria cau- lium/vue mundate/nasienia Lnianego/miodu smalczu swieżego/ma sła, To wszytko vsmażyć społem a ciepło przykładać: raz dwa albo trzy.

Druga masć na tosz doswiadczona.

¶ Weźmi Galbanum.2.loty/armoniaku.6.lotow/ oppoponaku.2. loty/wosku poł funta /oliwy połtora lotu/gleytu poł funta/kadzidła. 4.loty/mirri poł lota/grinszpanu.2.loty/kostywaku/mastiki/oboyga rowno dwa loty.bdelium.4.loty. Ty wszytki rzeczy niechay będą spra wowany wespołek/ale ty rzeczi gummata: mają być pierwey woczeth włożony, potym ty rzeczy spraw czyste brunatno.

Rzeczy wyczysciaiącze.

¶ Rzeczy wyczysciaiącze: są ty ktore wyczysciaią y wysuszaią/ y thez są wezwane: odcieraiącze, Bo oddzielaią dobre od złego/ iako iest ta re cepta. Weźmi mąki pszeniczney/żołtek iaiowy/ miodu nie wiele/zmie szay społem a przykładay to na vraz.

Druga masć ieszcze lepsza: na tosz.

¶ Weźmi soku opichowego.1.libre/miodu.18.lotow, mąki ieczmien ney /albo pszeniczney.18.lotow/ty rzeczy mają być vsmażone: aż będą twarde/ potym przyłoż soku piołynowego, A iesliby iest rana zapalona,

tedy przyłoż babczane° soku, Możesz też przydać Fenum grecum/ albo mąki wilczego grochu.

Druga masć tęższe.

¶ Weźmi Resiny/ to iest żywice sosnowey białey/ żywice iodłowey to iest Terpentyny/ miodu, Rowno wszytkiego osiḿ łotow/ mirri/ sarcocolle/ fenum grecum, To ma być vsmażono wespołek.

Masć ktora zową vngentum apostolorum.

¶ Weźmi Terpentiny, Resiny pinee/ wosku, Wszythkiego rowno poł czwartha łota/ kostiwaku/ kadzidła połtora łotu/ opoponaku/ kwiatkow kosaćcowych rowno poł łotha/ armoniaku poł trzecia łotu/ mirri galbanum rowno ieden łoth/ bdelium połtora łothu/ Litargirium dwa łoty/ potym weźmi gumi ă naley na nie oczsu/ day temu tak stać przez nocz/ potym odlawszy od oczsu/ smaż ie we dwu funtu oliwy ko dwoie, potym wsyp ty drugie rzeczy wyssżey napisane wszytki, ă tak iesz posmaż A to iuż będziesz miał vngentum Apostolorum.

Masć ktora zową vngentum Egiptiacum.

¶ Weźmi miodu ieden funt/ oczsu poł funta/ grinszpanu dwa łothy, halunu. j. łot, Ty wszytki rzeczy zmieszay społem/ ă warz aż gdy iuż będzie rumiano/ tedy iuż będzie dobrze. Ta masć barzo dobrze czyści: iest to rzecz doświadczona.

Druga masć barzo dobra wyczyściaiącza.

¶ Weźmi żołtkow iaiecznych, Terpentiny/ zmieszay społem ă te° przykładay na rany z chusteczkami iako vmiesz, Iest to dobre: iesli iest rana nie barzo zanieczyściona.

Druga masć.

¶ Weźmi soku tarnkowego/ soku z ziela psiego ięzyka/ miodu/ mąki ięczmienney/ zmieszay to społem, A tak będzie masć.

Oleiek na plugawą ranę.

¶ Weźmi wayształu/ ă vpal gi czyście w nowem garncżu/ ă vpaliwszy gi: sthłucz na proch/ pothym weźmi kamień szyroki glazowy ă wsyp nań ten proch/ ă thak wstaw do piwnicze/ ă podstaw podeń iaką misę cznową albo miednicę/ tedy z one° kamienia po troszcze z nienagła będzie kapać. A to będzie oleiek/ ktori wszelkie rany czyści plugawe.

Na plugawa rane/zwłaszcza na nodze.

¶ Weźmi hakunu. j. kot/bobku kot/mirri/ kadzidła/siarki/ każdego z tych pol kotha/ zetrzy to społem/ ă weźmi garniecz nowy polewany, wley do niego wody cieknącey trzy kwarty/wsyp tam ty rzeczy/ă warz tak długo azeby trzecia częśc wywrzała: mieszaiącz wszytko/potym tą wodą wymyway rane ă przykładay plastr z czarney maści/ potym zasie zmaczay chuste w tey wodzie: przyłoż ze y przywiąż bindą/ tho czyń rano y wieczor ă zgoi sie rychło.

Rzeczy ktore vsmierzaią boleści.

¶ Rzeczy ktore vsmierzaią boleści: są ty, ă są pospolite, Jako tłustość gesia/tłustość kacza/tłusthość kokosza y kapłonia/oliwa/żołtki iaiowe opich/czosnek/kąkol/gir/y insze.

Plastr z kielka rzeczy składany.

¶ Weźmi chleba białego ośrzodki/ă włoż w ciepłą wode, potym wycisny z niego wode, potym weźmi ieden funt oleyku rożanego, oleiu makowego/żołtki trzy iaiowe/zmieszay to społem, potym przyłoż pol kota szafranu ă vczyń plastr, ktori przykładay ciepło/iest rzecz doświadczona często kroć.

Druga rzecz na tosz.

¶ Weźmi wysokiego ślazu/y mnieyszego ślazu/iemioły/barszczu/powoiu, Vwarz to wszytko w wodzie/po vwarzeniu: stłucz to dobrze, ă potym przyłoż sadła wieprzowego/możesz k temu przymieszać mąki pszenney/albo ięczmienney/albo fenum grecum: czego chcesz/ to tesz ze lepsze/ciepło takiesz przykładay.

Masc druga: pod nią sie zbiera ropa/Ta thez miekczy/y vsmierza boleści.

¶ Weźmi vngentum Agrippe (w aptecze to wszytko naydziesz) oleum Mustellinum/oleum de been/oleum nardi/z tych wszitkich vczyń masć ă namaż na miesczce bolącze, A ieśliby ten chori miał krwie dosyć: puścić mu krew/albo bańki postawić: iako cie twoy rozum nauczy/Ta to masć barzo potwierdza.

¶ Drugie wiedz: Jesthli tha boleść nie może być vsmierzona ă iżeby iuż musiał, Thedy lepiey aby mu dał czo takiego: iże by miał taką insza

chorobe nie szkodliwa/izby ta mnieysza choroba odmienika mu the wielką bolesć/w ktorey iesliby miał vmrzeć ten człowiek/tedy potrzeba tak w tym postepować, Posilać y vsmierzać/iako daley bedziesz miał nake

Ty rzeczy są zimnego przyrodzenia.

¶ Opium/pokrzyk/korzeń psinkowy/kthore zową połacinie Solatrum mortale/bielon/ă czo wieczey suche: tho nalepsze/ale gdyby były iescze wilgotne: nie takiey są moczy/ ă gdy iuż ty rzeczy bedziesz brał w lekarzstwa/bądź gich dwoie albo troie/dla mocznieyszey rzeczy przyłoż szafranu/albo mierri/albo storaki żywicze/albo żołci bobrowey.

Trociszki: są kołaczki przeciw rzezakowi.

(Stranguria.

¶ Ty kołaczki barzo są dobre przeciw Strangurijey/ tho iest przeciw rzezaniu/ktore bywa przy puszczaniu moczu. Weźmi bielonu, albiani. 5. opij poł. 5. tego/nasienia Citrullowego/Lactuczanego/ rowno. 1. łot, nasienia kurzey nogi ziela poł łotu, A tak vczyń kołaczki.

Piłuły dobre dla spania.

¶ Weźmi opium poł tego. 5. dijamargariton albo dijagalange. 15. Mandragore. 15. Ty wszytki rzeczy zetrzeć w proch/okrom Opium/bo opium masz vwarzyć w mocznym oczcie: thak długo ażby barzo mało oczstu w opium zostało/potym ty prochy wsyp do tego opium/pothym zdziałay piłuły tak wielkie iako groch. Potym daway choremu ă bedzie

Drugie piłuły dla spania (spał.

¶ Weźmi Opij ziarnek. ij. psiloni persici, trzecią część. 5. tego/ drijakwie/ manny z apteki/także wiele/wodki włoskiego kopru/ wodki psinkowey/po dwu łotu/włożę tho opium do tych wodek ă zetrzy palczem dobrze/potym włoż do tego drijakiew y psilonium ă zmieszay społem, ă day pić/bedzie spał ă bolesci żadney nie poczuie.

Masć barzo dobra dla spania.

¶ Weźmi requies medionie z apteki ieden łot/opij tebaniczy quinque granorom frumentorum/ Cassie lingue/nasienia maku białego/ Lactuczanego rowno poł. 5. tego/oleyku pokrzykowego/ oleyku rożanego masci topolowey z apteki/zową ią populeon, poł łotu/ prochu z apteki ktori zową antos; dobrze vtartego/tych wszytkich rzeczy naydziesz w apteczę. Vczyńże z tego masć.

416

Lekarzſtwo ciało naraſzczaiącze.

¶ Przy ranach: troiaka rzecz ma być vmiana, kthore ſą barzo potrzebne. Napierwſza: ciało dobrze naprawić. Drugie: ciało mocne vczynić. Trzecie: poznać iako ſie rana ma ku richłemu zgoieniu.

Rzeczy poſpolite: ktore ciało naraſzczaią.

¶ Sanguis draconis (ieſt żiwicza w apteczie) aloepaticum/ ſarcocolla Terra ſigilata/ bolus armenus/ cortices granatorum/ babka/ liſtki ſoſnowe/ cipres/ liſty gruſzkowe/ kwiatki bobowe.

Drugie lekarzſtwo ciało roſzcząc sie.

¶ Kadzidko/ maſtika/ aloes/ Colofonia/ mąka ieczmienna/ Fenumgrecum.

Proch ku naraſzczaniu ciała w ranach.

¶ Weźmi kadzidła tłuczonego/ mirri/ galbanum/ prochu ktori zowią puluis Ireos/ tak wiele iednego iako drugiego / ty prochy wſzytki ſpołem zmieſzay ā na rane poſypuy/ tedy od tego ciało zaſie wyroście/ potym gdyby rana iuż była rowna z ciałem, żeby ſie iuż napełniła ā narosła/ tedy weźmi tuciam preparatam, A ten proch ſam na te rane poſyp/ ā poſypawſzy: przedſie z they maſci ten plaſtr przykładay. A gdyby iuż chciał ku zaſuſzeniu rany, albo iżby iuż ciało nad wzwyſz wyraſtało Tedy weźmi hałunu palonego ā poſypuy po ranie/ ā k themu prochowi hałunowemu: możeſz przyſypać prochu Ireos, Y zaſie plaſtr zthey maſci na to przykładać.

Maść na wyroſzczenie ciała w ranach.

¶ Weźmi oleiu maſtikowego dwie czeſci/ terpentiny trzecią czeſć/ ā to czyſcie ſpołem zmieſzay/ ā ktoraby rana nie chciała roſć / tedy thego oleyku na ſteytuch pomazać/ ā w rane czyſcie włożyć, A potym dopiero cenże plaſtr na to przyłożyć.

Druga nauka.

¶ Weźmi poł funta gleytu/ to ieſt Litargirium/ oczthu za trzy pieniądze okolo potori kwarty/ ā ten gleyt warz dobrze w onym oczcie w nowym garncżu/ iedno pilen bądź aby nie ſkipiało, Pothym to odſtaw, ā day ſie vſtać/ pothym weźmi hałunu iakoby czwierć ā vwarz gi w czyſtey wodzie też w nowym garncżu/ ā gdy vwre iż ſie rozpuści: odſtaw y

szkodz. Potym weźmi zasie inszy garniecz prożny ā wley tey wody za lunowey, nie zamieszaiącz w then garniecz takoby dwie części / ā oney drugiey wody z gleytu: też wlać iedne częśc nie mieszaiącz, A tak potym w tey wodzie chustę maczaiącz: przykladay na każdą opuchlinę / na każdą czyrwonośc / y na każdą sinośc / ā tak sie thymi rzeczami zpisanemi będzieß vmial sprawować.

Fleytuch iest v Barwierzow: owo czo wyskubaią nici z stárey chusty, A z te° knotki czynią, albo też tak wziąwszy szczipty: na to masci nakladą, ā na rany przkozą.

Ty rzeczy są mocznieysze / a maią byc przykladany na rany wilgotne.

¶ Kokornak, Kosacziecz / Lupini / orobi, krostki miedziane, Thy wszythki rzeczy maią być starte ā przykladane.

Rzeczy drugie moczniejsze na rany glębokie.

¶ Czenturzija / czaszolki, albo malżowiny starte, olow, szpisglas, smoła czarna warzona, mirra.

Rzeczy ktore mnożą mięso na kosciach są ty.

Naprzod weźmi Terpentiny cztyrzy loty, miodu pol lota, skorek z kadzidla, szafranu pol lota. 5. tego, oleyku rożanego pol tego. 5. wosku czo potrzeba. A vczyń masć.

Thy masci są narastczaiącze ciala, A wszytko w aptecze naydzieß.

¶ Masć dzika, fuscum. Masć zielona, viride. Galieni & Auicenne Masć z Lnianego siemienia, de semine lini / czoby bylo biale / lot oppoponaku ieden, miodu, oleyku rożanego, wina pol lota, gleytu, aloepatium, Sarcocolle ieden lot, A tak vczyń masć.

Masć z Kosacziczu y z inszych rzeczy slożona.

¶ Naprzod weźmi loiu wolowego iedne libre, oleyku Rożanego pol libri,, wosku trzy loty, korzenia kosaczczowego dwa loty, kadzidla, aloe, Sarcocolle, mastiki, kostywalu pol lota, Terpentyny czo potrzeba, A tak vczyń masć.

Druga masć.

¶ Weźmi terpentiny omytey w winie, cztyrzy loty, żoltek iaiowy / oleum de tritico, Z tego vczyń masć, możeß też przydać miodu czo chceß. Tą mascią możeß narabiać na każdy dzień.

417

Druga masć.

¶ Weźmi oleyku źżołtkow iaiecżnych, oleyku źziarnek pszenicżnych, rowno. j. łot/ miodu prżesnego/ wosku troche, Tak vcżyń masć: iest barżo dobra.

Druga masć.

¶ Naprżod weźmi szpiku ź kosci wołowey/ oleyku rożanego/ terpentyny/ wosku/ wszytkiego rowno, Rożpuść to wszytko wespołek/ potym źstaw ź ognia/ á gdy ochłodnie: weźmisz białek ode dwu iaiecż kokoszych, albo iako wiele masci chcżesz vcżynić: źmieszay dobrże społem. A vcżyń masć.

Cicatrisans.

¶ Cicatrisans. Jest lekarżstwo ktore wysusza rane/ y też ktore cżyni na ranie skorke/ y też ktore żachowawa od wszelkiey skaży/ nad to potrżebne y insze rżecży/ ale ty rżecży na to biorą á są pospolite. Gallas/ psidia (ź apteki, vngentum Egiptiacum/ blaywas/ ołowiany popioł/ gleyt/ cinolea/ to iest szlif: owo cżo sie vstawa pod kamieniem cżo tocżą/ bolus armenus/ hakun/ koperwaser/ to są dwoie Corosiua.

¶ Ty drugie rżecży nie są tak grisącże. Ale wżdy iednak griżą/ ale ie musi pierwey spalić/ á tak też bedą mocżnieysze ku griżieniu, Jako naprżod Cżenturżija/ babka/ kostywał/ popioł ź starich podeszw/ skora dębowa.

Proch na to

¶ Naprżod weźmi kwiatkow pomagranaty (ź apteki) Aloe paticum. Sanguis draconis/ iest żywicża w aptecże, Cathymia argenty (w aptecże) Eris vsti/ to iest miedży paloney ź apteki/ y też omytey, rowno poł kota.

Masć barżo dobra ź wapna.

¶ Weźmi wapna: iestli nie gaszone, tedy ie żagas w wodżie/ tak ie długo gasżaj ź niego wszytka gorżkość wynidżie á w cżystey świeżey wodżie w żimney/ potym weźmi oleyku rożanego/ tego wapna kthoreś żgasił, oboyga rowno: źmieszay społem A vcżyń masć. A tą mascią sprawuy, to iest: lecż/ iist dobra. Bo wiele rażow doświadcżono.

Druga masć

¶ Weźmi gleytu dobrże vtartego/ oleyku rożanego, ocżthu, rożpuść tym ten gleyt, á trży na kamieniu aże żasie żgęstnieie: iże oleyku y ocżthu nie bedżie żnać, potym prżyłoż szpiżglasu ź kruszcżu iuż prżepalone° rad ołowu y hakunu palone°, prochu glist żiemnych, wszytkie° poł kota, źmieszay to społem, A iestliby sie chciało żgęstnąć: tedy prżyley oleyku rożanego/ á tak masć bedżie. Ta masć iest dobra na iadowite wrżody: kthore macżey nie mogą być żgoiony.

Masc druga/a iest biała.

¶ Ta masc biała iest w aptecze/ktora też iest barzo dobra, zową ią w aptecze vngentum album, secũdum Nicolaum.

Plastr okowiany na miestcza gorącze.

y na wrzody zastarzałe.

¶ Weźmi okowu/ā rozbiy gi na cienką blache, ā ono miestcze na kto re chczesz przykożyć te blache: zomyj wodą chałunową/ā potym przykoż on okow na to miestcze iakoby plastr/v znasz pomocz/iest rzecz doswiad czona.

Corosiua.

¶ Lekarzstwa ktore zową Corosiua./putrefactiua/caustica/są ty kto re wygrizaią mieso y skore/ā są ty rzeczy pospolite. Zgrzebi z konopi, paluchy ziele/grzyby suche/hakun palony/vngentum apostolorum.

¶ Jestliż wiecz ciała iest zbytek/thedy weźmi ty insze rzeczy, Kuperos, iest krusecz mosiądzowy/grinszpan/masci zieloney/ masci ktorą zową vngentum Egiptiacum.

Na wrzody/albo sadziele iakie kolwiek gniiacze

¶ Weźmi hakunu dwa koty/mercurium soblimatam: ieden kot/czeli donijey czałą garzść, saxifragam/to iest Lamikamienia ziela, też garzść ieczmienia też garzść/owsu garzść/virgam auream ziela, też garzść, w aptecze to naydziesz/thy wszytki rzeczy mają być w worek włożony/ale zawzdy masz mieć dwa woreczki/czo ieden bedziesz przykładał we dnie, ā drugi w noczy na rane/ā iestliby rana wielka była/ tedy musisz wieczey wziąć hakunu y mercurium sublimatum.

Rany zastarzałe gniiacze a smrodliwe goiie.

¶ Naprzod weźmi wodki z psiego iezyka ziela/omocz w niey chusthke a przykładay na rane/veżyń to kielko kroć ā vzdrowisz.

Drugie lekarzstwo na toż.

¶ Weźmi ziela ktore zową po łacinie virga aurea/polney rożey/wirz chołkow iakowczu, Thy rzeczy wszytki warz wespołek/ ā w they wodzie maczaiącz chustę przykładay na rane/ā gdy sie iuż bedzie miała ku go ieniu. Weźmisz oleyku iakowczowego/ā namaż chustę z tem oleykiem, potym weźmi trzy białki z iaiecz kokoszych/ziela ktorem napierwey wy-

mienik/to ieſt virga aurea/zmießay to wßytko ſpokem ā przyſmaż/ po tym namaż na chuſte iako plaſtr ā przykladay/czyń tho kielko razow ā zgoiſz, Jeſt rzecz wiele kroć doſwiadczona.

Plokanie barzo dobre na recze albo nogi gnijącze.

❡ Weżmi wody czyſtey/przyley w nie wina tak wiele iako onęy wody ieſt/weżmiż liſcia ſwieżego z mlodey debczyny/kadzidla bialego, wirz by czyrwoney liſcia/Slazu wyſokie°/warz tho wßythko/ā w to reke albo noge gnijącą ciepło w ſtaw przez dwie godzinie/potym wyjąwßy:zaſie namaż tą maſcią. Weżmi ſadla zaiączego, koni ielenie go/blaywaſu czyſcie vtartego, Z tych trzech rzeczy vczyń maść/ā z tey maſci vczyń plaſtr,przykladayże na rany,ale pierwey rany poſypuy prochem z lußczyn rakowych/toż dopiero ten plaſtr na wierzch.

Trociſzki z wapna/ Magiſtri diui.

❡ Weżmi wapna nie gaßonego / że thrzy ie z miodem barzo dobrze mieluchno vtarłßy/wloż w maly garniecz ā w ſtaw na ogień iżby wyſchlo/nie iżeby zgorzalo na proch / gdy vſchnie vczyń z niego proch/ ā ſtlocz gi w galeczki ā tak ſchoway/ ā gdy bedzie trzeba : vczyń z thych galeczek proch ā ſyp na rane.

Trociſzki z ziela zlotoglowu.

❡ Weżmi ſoku thego ziela ktori zową zlotoglow:dwa lothy/wapna niegaßonego czterzy loty/auripigmentu dwa loty/thy rzeczy zmießay y ſpraw/potym vſuß na ſlończu:mieſiącza ſirpnia.

❡ Też wodka ktorą zową Fort cum mercurio ſublimato/toż vczyni.

❡ Też Mercurius ſublimatus/to ieſt rtec albo żywe ſrebro: przyprawione/toż vczyni.

❡ Też realgar/arſenicum/auripigmentum/Takie rzeczy możeß ſkladać podlug twey woley.

Lekarzſtwo barzo dobre wygrizaiącze/ To ieſt Corosiua.

❡ Weżmi wapna nie gaßonego iedne libre/glas gal/ tho ieſt ſklaney piany ßeść lotow/wainßtanu palonego iedne libre/ lugu mocznego od mydlarza,poltori kwarty/wloż ty rzeczy do tego lugu ā zmießay, ā tak day ſtać przez cztyrzy dni/ā w thych dniech każdego dnia zamießaway

to raz albo trzy/ale aby wiedział że thy rzeczy mają być dobrze starthe, ktore masz w ług włożyć, potym gdy się vstoi: odley ług od tych rzeczy potym ten ług sam warz tak długo aż się zwarzy na kamień/ potym to schoway w sklanke: czoby z cienką szyją, ă zalep woskiem aby tam wiatr niedoszedł. Jest to corosiua barzo dobra.

Putrefactiua/ To iest rzeczy gniiącze.

¶ Lekarzstwo gnoiącze/ podług Auicenny, Jest każącze niektore części ciała/ y też kaźi wilkości złe ciała/ y też ktoreby były spalone/ tako były wa spalenie od ognia piekielnego. Ktori zową ogień świętego Antonie° albo też insze skażenia od wielkiego gorącza albo sucha. Ty rzeczy na to są dobre/ ale ie trzeba vtemporować/ bo są zbytnie wygrizaiącze. Jako iest/ realgar/ arsenik. Masz ie tak temporować/ weźmi realgar/ arsenik, zetrzy w proch ă zmieszay z sokiem kapustnym/ przymieszawszi weń wod ki psinkowey/ zamieszaway kielo razow/ potym nadziałay z tego gałeczek ă schoway, A gdy będziesz chciał lekarzsthwa sprawać/ zethrzyjsz na proch A tak będzie dobrze.

Wodka ktorą zową Fort.

¶ Weźmi auripigmentum czyrwonego albo thego ktori zową po łacinie Citrinum/ kruszczu mosiedzowego/ grinszpanu/ wszytkie° rowno, zetrzy na proch ă wypal przez Alembik z tą wodką kthorą zową Fort, Możesz sprawować potrzeby thwoie około lekarzstwa/ ale pierwey namaż około rany białą maścią albo oczthem/ albo sokiem psinkowym, albo rożownikowym/ ă iestliby była boleść wielka/ thedy namaż z oleyki słodkiemi, Jako iest oleum alme/ albo fijołkowy.

Medicina caustica/ aut ruptoria/ To iest lekarstwo skore przegrizaiącze.

¶ To lekarzstwo dla tego iest rzeczono Causticum/ iże przeiada skore y przepala/ y też kaźi ciało/ y vmartwia/ y też czyni wielką boleść, Jako naprzod są robaczy/ ktore zową Cantarides/ potym iest ziele ktore zową Jaskier/ chmiel/ anacardus/ marsilium/ tych rzeczy możesz społem skladać iako wiele chczesz.

Proch przeiadaiączy skore.

Naprzod weźmi robaki Cantaides/włoż gi w moczny oczet aż po mię potym ie zasie wysuß ă vczyń z nich proch/posypuy na rany.

Drugie.

¶ Weźmi Jaskru ă zetrzy gi/przyłoż gdźie chcześ ă przepali ciało aż rana będźie.

Conglutinatiua/To iest rzeczy spaiaiącze.

¶ Lekarzstwo spaiaiącze y też richło goiącze/ to iest prochem zasypuiącz/albo plastr vczyniwßy:przykładać/ă to tak naprzod. Weźmi prochu z młyna/pßenicze/sarcocollam/wßytkiego rowno/ vczyń plastr z białkiem iaiowym ă przyłoż na rane/albo chcześli tak prochem posypować:możeß.

Drugie.

¶ Weźmi Aloe/mirri/bolum armenum/kadźidła/accacie/orzecha Cipresowego/gumi/dragantu/prochu z młyna/wßytkiego rowno po łotu/zetrzy to wßytko społem ă zmießay z białkiem iaiowem/ ă vczyń plastr/albo vsußywßy ty prochy barzo dobrze y ztarłßy drobno:posypuj na rane.

Confortatiua/lekarzstwo potwierdzaiącze.

¶ Lekarstwo ktore potwierdza członki mdłe iuż po vzdrowieniu:iest to Naprzod weźmi wina, rożey czirwoney/piołynu/mehu debowe° garść vwarz w tym winie(ale aby było moczne)ă przykładay thych rzeczy na (rane.

Druga rzecz potwierdzaiącza.

¶ Weźmi oleyku rożanego osm łotow/żywicze sosnowey ßeść łotow wosku czterzy łoty/colofoniiey/mastyki/kadźidła/ wßythkiego rowno po łocie/cucumeris asinini/orzecha cipresowego/ tego dwoyga też rowno iakoby po poł tey wagi.5.vczyńże plastr,ă ieśliċ sie zda:możeß przyczynić ßafranu tartego y oleyku rożanego wieczey/ă tho dla thego aby było moczniey:zmießay społem.

Drugie lekarzstwo potwierdzaiącze.

¶ Weźmi Colofonia iedne libre/smoły prostey poł libri/ galbanum, serapinum/armoniacum/oppoponaku/kadźidła/mastiki/wßythkiego rowno po łocie/terpentyny łot/ocztu poł libri/wosku trzy łothy/ włoż ty rzeczy w oczet ă day stać aż sie rozpuszczą:vczyń z tego plastr.

Mollificatiua/lekarzstwo miekcziącze.

¶ Po zgoleniu rany iestli członek mocz bierze/ albo thężeie/ albo thez twardnieie/ iest tho rzecz nie zła/ potym tho ma byc maczano wodkami słodkiemi/ y tez oleyki mazano/ po niektorim zasie czasie/ dopiero maściami ktore miekczą/ albo plastri ktore bywaią z rzeczy ku klijowi podobnych/ to iest ex gumatibus/ albo z tłustosci/ to iest z smalczow, albo z oleykow/ iako tam daley naydziesz. Naprzod thak masz vczynic/ weźmi korzenia wysokiego slazu/ omanu/ fijołkowego korzenia, dactilow, fig/ fenum grecum/ nasienia lnianego / vwarz to w krowiem mleku/ a tym lecz.

¶ Tez weźmi głow owczych/ warz ie w wodzie dobrze/ pothym wloz ciepło w te wode ten członek ktori iest chori/ potym podzierzawszy chwile długą wyymi zasie a osusz nad ogniem: vczyniwszy gi z throcin czo drzewo trą/ potym namaz tą maścią nizey napisaną.

Masc.

¶ Weźmi sadła wieprzowego/ łoiu osłowego/ sadła Iazwczowego, tego troyga rowno osm łotow/ kokoszego sadła/ gęsiego/ kaczego/ łoiu bykowego/ ieleniego/ rowno po dwu łotu/ masła swiezego/ oleyku z orzechow/ ktore zową w aptecze/ nuces indaice/ oleyku kąkolowego/ oleyku z słodkich migdałow/ wysokiego slazu/ fenum grecum, czterzy łoty/ storaki calamite/ bdelij/ Izopi humidi/ wszytkiego rowno po łocie. A vczyń masc.

Druga masc.

¶ Weźmi sadła wieprzowego, szesc łotow/ sada gęsiego/ kaczego/ kokoszego/ terpentyny/ wosku/ rowno po dwa łoty/ oliwy osm łotow/ fenum grecum tartego, dwa łothy/ bdelium/ oppoponacum/ mastiki, rowno po łocie/ potym to rozpuść winem / a rozgrzawszy na ogniu: rozpuść tą oliwą a tak vczyń masc: Iest barzo dobra.

Iuz teraz będziemy powiadac o mierze aptekarzkiey/ o sprawie/ O purgowaniu/ w ziołach w prochoch/ y tez w korzeniu/ Kthore rzeczy są potrzebne kazdemu barwierzowi.

¶ A tho gdyby kogokolwiek miał purgowac z iakiego kolwiek zbytku, to iest z zbytniey ktorey kolwiek wilkosci, Iakosz tego bywa częsthokroc potrzeba, Ma pilnie obaczyc rzeczy nizey mało napisane.

420

Nauka.

Przez ktorż tedy obyczay człowiek ma byc purgowan.

1. Napierwey przez stolcze.
2. Przez wraczanie.
3. Przez nozdrze.
4. Przez szije.
5. Przez charkanie y plwanie.
6. Przez vrine.
7. Przez macicze.
8. Przez Emorroidi/ tho iest przez Czyłki ktore są w posladku.
9. Przez pracżą.
10. Przez łaznie y pot.
11. Przez klistere.

¶ Reubarbarum,od trzeciey częsci: aż do łota. Aloe od połtora łotu aż do poł łotu. Mirabolani citrini,ieden łoth/chmielu/fig/terre viole, aquecasei/succi rożarū/tamarindi/cassiiey fistule,rowno połtora łotu.

Ty lektwarze są złożone.

¶ Elektwarzu z soku rożanego. Elektwarzu de dijaprunis laxatiuis, ꝯ dijacitonica,połtora łotu.Dactilow miara ta.5.oto.

Rzeczy pospolite flegmę purguiącze.

¶ Turbit miara iest poł łota/Modrzewowey gębki miara iest.iij.łoty Krokosu miara iest ieden łot/coloquintidi miara iest to.5.oto.Mirabolanos kiebulos miara iest dwa łoty.

Rzeczy składane ktore flegmę purguią.

¶ Jerapigra galieni,miara iey dragma.Blanca,miara iey iest.1.łot. Benedicta laxatiua,miara iey ieden łot.Pilule cochie,połtora.5.thego. Dijacartamus,miara iego pięć takich.5.Pilule de agarico,miara.ij5. (takich.

Ty rzeczy są pospolite:melankolija purguią.

¶ Proch Sene,miara iego iedna taka.5.y takiey drugiey trzecia część Sosnka,miara iey iest iedna taka.5.kania przędza.Mirabolani indy, rowno po dwu łotu.Kamienia lazulowego,miara iego iedna thaka.5. powoiu/chmielu/tego możesz wziąć iako chcesz.

Rzeczy składane/ ktore melankolija purguią.

¶ Dijasene,miara iego pięć takich.5.Catharticum imperiale,pięć ta-

kich. 5. Iera rufini, trzy takich. 5. Iera logodijon, 1. lot. Teodoricon pięć takich. 5.

Proch pospolity/ ktori melankolię purguie.

¶ Weźmi Lakricijey pol lota. Pulueris confortatiui/ scamonee. 1. lot Epitimi dwa loty. Sene pol lotu.

Ty rzeczy flegme purguią.

¶ Weźmi soku baniowego/ modrzewowey gebki/ panis lacticiniorū. miara tego iest trzy takie. 5.

Skladanie mistrza berchtolta.

¶ Weźmi conserua violarum. Boraginis, rowno po lotu. Conserua Buglusse/ corticis citrini, tak wiele. 5. Imbieru białe°, ieden lot/ prochu draganti frigidi, pol lotha. Dijagredij. trzy ziarnka. Turbit, ieden lot, sene, pięć skropulow. Panis zuccari, ieden lot/ vczyn lektwarz, miara tego iest pięć skropulow.

Drugie skladanie mistrza Teodorica.

¶ Weźmi cassijey fistule, iedne libre. Tamarindow świeżych: osm lotow. Mala granati, czterzy loty. Sene/ paprotki/ rowno po pol lota. Sosnki trzecią część lota. Syropu fijolkowego: vczyn lektwarz/ miara iego iesth pięć takich. 5. Thy przerzeczone lekarzstwa maią być brane z winem.

Naprzeciw świerzbiowi/ y naprzeciw tredowi.

¶ Weźmi syropu z polney ruty (w aptecze) ieden lot. Elektwarzu hamech, trzy takie. 5. Dijacatolicon, ieden lot: vczyn trunk.

Proch barzo dobri: naprzeciw cieczeniu głowy.

¶ Weźmi Turbit białego ziarnistego, dwa loty. Imbieru białego, ieden lot. Sal gemme, trzecią część tego. 5. włoskiego kopru, tak wiele. 5. wainsztanu pol lota: vczyn proch/ miara iego iest iedna taka. 5.

Proch barzo dobri przeciw wielkiemu zatwardzeniu żywota. Zową ten proch Possauant laxatiuum.

¶ Weźmi listkow Sene czystych, trzy takie. 5. Turbit ziarnistego, pol lota tego. 5. Scomonee pol tego. 5. Imbieru białego, Lakricijey, rozey każdego znich trzecią część tego. 5. Czukru białego ieden lot, Zmieszay thy wszytki rzeczy w Fijolkowey wodcze: przymieszay kwiathkow z ziela wolowego iezyka: A vczyn proch.

Drugi proch Passauank.

¶ Weźmi Turbit białego dwa loty, Sosnki przyprawioney w wodcże mleczowey trzy takie. 5. Imbieru białego pol lotha y pol takiey. 5. listkow Sene dwie cżeści tey to. 5. mastiki pol tey. 5. vczyn proch.

Plastr barzo dobri/wiele razow doświadcżony

Ktori gdy przylożysz na cżo kolwiek twardego: miękcży. Jeśli przylożysz na żołądek: vczyni wracżanie. Jeśli przylożysz na nerki: vrine pędzi. Jeśli przylożysz na piersi ktorey niewieście, tedy wypądża plod vmarły / y też paniam ktorem sie zastanowi gich rzecż przyrodzona: wywodzi, Ale patrz aby gdy przylożysz na żywot: abys mu długo leżeć nie dał/ boć mocznie cżyni cżo ma cżynić, Aby potym z tąd nie przyszedł w iaką szkode.

¶ Naprzod. Weźmi skoczku mnieyszego/coloquitidi/soku romanowego ziela/rowno pieć takich. 5. Cucumeris agresti z korzeniem y z liściem Cżemierzycże cżarney/ terpentiny szesć lotow/corticis medionie/ korzenia bzowego albo soku/ korzenia chebdowego / rowno szesć thakich. 5. scamonee trzy takie, Tho wszytko zetrzy na proch a zmieszay z miodem cżo trzeba miodu: to weźmi. Z teº potym vczyn plast na ty rzecży przerzecżone. Jest rzecż cżęstokroć doświadcżona.

Elektwarze posilaiacze sercze po purgaciiey.

¶ Diiamargariton, Diiacameron, Leticie galieni, Diiaspermaton, Diiamentis, Diiaambra.

Elektwarze płucza zagrzewaiacze.

¶ Triasandali, Diiarodon abbatis, Diiaprunis, Conserua ruzarum, Conserua violarum, Zuccarū rosarum w tablicżkach, Diiaboraginis.

Ty elektwarze potwierdzaią głowę/mozg/ y pamięć dobrą cżynią.

¶ Diiantos, Pliris cum Musco, Diiamuscaton, Diiacoriandron,

Ty elektwarze posilaią żołądek/y strawność dobrą cżynią.

¶ Stomaticum confortatiuum, Diiagalanga, Gariofilatum Zinziberatum, Posta regis, Diiaciminum.

Ty elektwarze służą na sleżione/y też ludziem smutnym.

¶ Dijalacca, Dijacapparis, Dijascoreum, Dijacamariston, Dijacipresson, Dijadragantum frigidum, Dijapenidion.

Ty elektwarze służą na kaszel z gorącey przyczyny.

¶ Dijapenidion, Dijapassularum, Dijacariton, Dijadactillorum.

Ty elektwarze czyścią piersi z zimnych wilkości. Y zagrzewaią ie.

¶ Dijairis salomonis, Dijaprassium, Dijahisopum, Diaenula.

Ty elektwarze wypądzaią kamień, vrine pobudzaią, nerki wspomagaią.

¶ Licontripon, Philiantropos, Puluis regine, Dijanision, Dijafilipendula, Dijasiterfragon.

Ty elektwarze potwierdzaią niewiasty: czasu bytności niemocy gich.

¶ Aurea alexandrina, Dijacanaceon, Anacardina, Requies, Diaposcira

Ty elektwarze pobudzaią paniam gich rzecz z zimney przyczyny.

¶ Trifera magna, Trifolion, Diaartimesia, Dijatrionpipereon, Diasemiton, Dijaspermaton.

Ty elektwarze vmaczniaią nature w v czynku małżeńskim.

¶ Diaspermaton, Diasatirion, Dijaboracis, Diatrionpipereon/ Diairingorum, Diapastinacion.

Ty elektwarze purguią flegme/kolere, Y żołtą niemocz leczą.

¶ Electuarium de succo rozarum, Diareubarbarum frigidum laxatiuum, Syrupus de reubarbaro, Trifera saracenica, Diaprunis, Diacatolicon.

Ty elektwarze służą przeciw zatwardzeniu żywota.

¶ Catharticum, Diasene.

Ty elektwarze służą przeciw sapeze y reumie.

¶ Diaolibani, Pomum ambre, Diamusci, Diaplitis cum musco, Diacomperon.

Drijakwie ktore wypądzaią iad z gorącego a z ostrego zarażenia.

¶ Tiriaca magna/to iest drijakiew wielka, Tiriaca diatesseron: tak ią zowią, Tiriaca galieni, to iest drijakiew galienowa, Tiriaca communis to iest drijakiew pospolita.

Syropy ktore służą w gorącey a w twardey niemocy.

¶ Oxizuccarum simplex, Oxizuccarum compositum, Syrupus rozany, Sirupus acetosus, Syrop grzybieniowy, Syrop bielonowy

Ty syropy służą na wßelką zimną przyczyne/ bo zafie zagrzewa.

Oximel simplex, Oximel dijareticum, Oximel squiliticum, Oximel aromaticum

Ty syropy czyscią piersi y kaßel vsmierzaią.

Sirup⁹ enule campane, Sirup⁹ hisopaticus, Sirup⁹ epaticus.

Pikuły ktore czyscią flegme sloną/ y też zimne wilkosci, A służą głowie y oczom.

Jerapigra galieni/ pilule auree/ pilule cochie/ pilule lucis/ pilule arabice/ pilule ante cibum/ pilule post cibum/ pilule aromatice/ pilule diacastoree/ pilule vite, id est pestilenciales.

Ty pikuły czyscią trąd/ y też skazone wilkosci.

Jeralogodion, Jerarufini, Diamuscus terre.

Oleyki ktore potwierdzaią nerki w niemoczach: z zimney przyczyny.

Oleum nardinum/ oleum aneti/ oleum mustellinum/ oleum laurinum, oleum balausticum/ oleum terpentine/ oleum pigaminum

Pikuły ktore vsmierzaią y czyscią kolike.

Weźmi pilularum fetydarum dwa scropuły/ cristoris interioris electi, ieden scropuł/ dijagredium pieć ziarnek/ vczyń pikuł w liczbie iedennascie z wodką piołynkową.

Woreczek ktori ma byc na żołądek przykładan.

Weźmi piołynu/ miętki balsamite/ to iest kobyley miętki/ ßadzezu ksbiodki czyrwoney/ wßytkich rowno po garzści/ galganu/ czinamonu/ orzecha mußkatowe⁹/ wßytkiego po vncij/ gwozdzikow/ kubeb/ po poł dragmy/ zmießay to wßytko a vwarz weczyrwonem winie, Przypraw że (woreczek.

Drugie zmießanie.

Weźmi acori conditi/ specierum dijamusci/ drzewa aloes/ wßytkie⁹ rowno po połtora scropuła/ conserua boraginis, połthori vncije/ zmießay to z syrpem Kocenkowym czo potrzeba, A bedzie zmießanie.

Pikuły barzo dobre: człowieka vweselaiącze.

Y też w inßych rzeczach są pożyteczne. Napierwey iż niedopußczaią ßiwizny na człowieka/ pamieć potwierdzaią, wzrok ostrzą/ ciemnosć oczu oddalaią/ y theż drżenie głowy, Dziegna czyscią, bolesć zebow oddalaią, oczy y głowe czyscią/ y wßytko ciało/ melankolija czyscią; sercze posilaią/ świerzb czyscią.

¶ Weźmi anyżu/cinamonu/mastiki/orzecha mußkatowe°/gwoździkow/ßafranu/kubebow sebesten/balsamu/drzewa aloes/quinqz specierum/mirabolanorū rowno iedne vnciją. aloepatici, cztyrzy vncije, gebki modrzewowey, sene, rowno pol vncijey, reubarbari z nimi rowną wage/spraw to wßytko z winem białem A vczyń mase pilukową.

Oleyki ktore żywot zatwardzaią.

¶ Oleiek kthori zową Oleum calidissimum/oliek mastikowy/oleiek mirtellowy, oleiek berberi/oleiek porcinum/vinum berberis.

Maści ktore zagrzewaią suche żyły.

¶ Maść ktorą zową arragon. Maść ktorą zową marciaton. Maść ktorą zową agrippe. Maść ktorą zową dialtea.

Maść ktora vdrawia rany stare y nowe/y wrzod: ktori zową Cancer.

¶ Maść ktorą zową vngentum Fuscum.

Maść ktora wysußa flegme y swierzb.

¶ Maść ktorą zową vngentum album.

Maść ktora spadza wßytki zmazy z oczu/A paniam po vrodzeniu dzieciątka: barzo dobrze służy.

¶ Maść ktorą zową vngenthum citrinum/maść druga kthorą zową w aptecze Populeon/ to iest topolowa maść: ktora zawżdy służy na niemoczy gorącze/na glowe/na piersi/na wątrobe/na puls/ na wßythki rany gorącze, Y też służy tym ktorzy spać nie mogą/y też na boleść ciała wßytkiego ktoraby przyßla z gorączey przyczyny.

Plastri ktore przywodzą członek wyrußony na (pierwße miestcze.

¶ Diacolon frigidum, diacolon calidum, Emplastrum apostolicum, Emplastrum oxicrocei.

Plastri potwierdzaią rany/y richło vzdrowią

¶ Plastr ktori zową gratia dei/plastr de gemmis/plast de clarentia.

Plastr barzo dobri: gdi kto bedzie ranion strzałą albo mieczem.

¶ Weźmi mosku/glozlert/blaywasu/żywicze sosnowey/wßythkiego rowno funt/ smoły czarney/koperwaseru też rowno pol funta/ cam-

423

phorł cżterży loty/ kamienia magnesu/ Jakowcżu. 3. loty/ olejku z ia- iecz 1. lot/ mastiki połtora lotu/ kadzidła ieden lot, Spraw to wszytko wespołek ä vczyń plastr.

Trunek dobry rannemu człowiekowi.

¶ Weźmi ziela ktore zową herba fortis y z gałeczkami iego/ rozchod- niku/ bylicze/ ćwikły/ wszytkich rowno, vwarz ie w białem winie, potym przecżedź przez chustę/ przysyp że w to muszkatu tartego/ potym zagrze- waiącz: daway choremu prę rano y wiecżor.

Plastr barzo dobry: gdyby kto złamał noge al- bo rekę/ albo ktorą inszą kość.

¶ Weźmi prochu żmlynicze dwa funty, mąki bobowey, leniel truchen łuszczyn rakowych/ cżemierżycze czarney/ bolum armenum z apteki/ ty wszytki rzeczy zetrzy dobrze ä zmieszay z klarum (ktore z białku czynią) Vczyń plastr/ ä przykładay tak długo aż się zgoi.

Plastr dobry na rany.

Weźmi blaywasu cżwierć, alunu cżwierć, oleyku iałowcowe° oleyku zia- kcż, po poł lotu, camfory połtora lotu, wosku cżwierć, żywicze, smoły czar ney po poł cżwierci/ gloriert połtory cżwierci/ łoiu ielentego/ kadzidła, po poł czwierci, Thy wszytki rzeczy zmieszay na lekkim ogniu/ ä vczyń plastr. Jest dobry.

Lekarstwo pospolite: ktore cżyści suchość.

¶ Tamarindi/ mirabolani/ kiebuli bellerici/ citrini, Indi/ emblici/ ab sinteum/ lapis lazuli.

Rzecży pospolite: ktore cżyścią y vzdrawiaią.

¶ Cassia fistula/ mercurialis/ to iest szczyr/ malua, to iest slaz, manna.

Rzecży pospolite: ktore przyciągaią z daleka/ a mocnie cżyścią.

¶ Scamonea/ cżemierżycza biała y czarna/ romanowo ziele wszelki rodzay iego/ skorzek/ anabula/ to iest psi mlecż, sosnka mnieysza y wiet- sza/ coloquintida/ turbith/ wilcze łyko/ cocontdium/ aloepaticū citrinū.

Rzecży pospolite: ktore lekko cżyścią.

¶ Paprotka, Fijołki/ sene/ cżenturzija/ bez/ chebd/ pokrzywa wietsza.

Rzecży pospolite ktore miekczą y cżyścią.

¶ Gumi/ wainsztan/ wapno nie ga szone.

Masc na goienie ran wszelkich.

¶ Napierwey weźmi pol funtha blaywasu/ ieden funth oliwy/ stlucż ten blaywas ă włoż na panew y te oliwe wley/ ustaw na ogień ă warz tak dlugo mieszaiąc: aż będźie cżarno/ tedy potym weźmi siekiere y na kropić na nie troche tey masci/ iestliż stwardnieie na siekierże, Tedy ono iuż z iąć z ognia/ iedno aby też nie kruwko było, A iestliby kruwko było tedy oliwy kes przylać/ ă tak sie ta masć będźie społem dźierżeć/ ă iestli by theż kosztuiąc na they siekierże przed sie miekko było ă niechciałoby twardnąć/ tedy przedsie warzyć ă mieszać tak dlugo kosztuiąc na they siekierże: aż wżdy prawie będźie tak iako ma być, aż stwardnieie na siekierże barżo/ potym ieszcże k temu wźiąć iedne vncyią mirri tlucżoney, druga vncyią kadźidła/ trżecią vncią mastiki/ cżwartą vncyią tucie preparate, ă ten wszytek proch włoż do tey masci w panew, A gdy iuż z ognia zeymiesz: to iuż będźie stydnąć, mieszay wszytko aż iuż będźie twardo barżo, aż nie będźiesz mogł mieszać, tedy dopiero prawa masć będźie. Tą masćią możesz goić rany wszelkie y na mnieysze/ ă z właszcża na thy kthore sie samy taiemnie ă chytrże cżynią, A iestliby rana była nie cżysta/ tho iest zaplugawiona/ tedy weźmi oleyku wainsztanowego/ tho iest oleum Tartarum z apteki/ y pomazać te rane tym oleykiem/ ă niechać go tak aż do kąsania/ tedy potym możesz zasie ten oleiek z rany otrżeć/ thakże z tey masci vcżynić plast ă na rane przyłoż.

Masc na wycżyscienie rospadlin: ktore bywaią prawie w zadku/ zową ie Ragadias/ ă tha masć nieczo mało kąsą, zową ią vngentum Egiptiacum. Od Siluestra barwirża Krola węgierskiego Władźisława.

¶ Weźmi miodu z szymowanego/ ocztu winnego/ hałunu/ cżukru, grinszpanu/ wszytkiego po dwu vncyiach/ zmieszay ă vcżyń masć, ă z tey masci na fleytuch plastrżyk vcżynić/ ktori plastrżyk ma być podługowaty ă cienki, iakoby napodobieństwo knotu/ ă to do tey rospadliny włoż ă niechay go tam od godźiny do godźiny, Bo ten plastr wszytke rane wycżyści/ z właszcża iestli iest w ranie nie dobre mięso/ ale iestliby go nie było/ tedy też tey masci mało potrżeba kłaść/ ă nie telko na to, Ale na każde rany wycżyścienie dobrże służy.

Masc druga od tegoż Siluestra/ pod ktorą sie barżo goią ty rospadliny/ ă zową ią vngentum de Tutia.

Nauka.

¶ Weźmi oleyku rożane°.4.vncije, woſku białe°.4.vncije ſoku źiablek magranata/ſoku ſolatri/tho ieſt pſinkowego/obudwu cżterźy vncije, blaywaſu ieden łot/wodki babeżaney y rożaney/oboich cżterźy vncije, ołowu pałonego trźy vncije/kadźidła ktore żową tus maſculinum/tu tie preparate/oboyga rowno dwie vncije/źmießay ă vczyń maść/ ă ż tey maſci tymże ſpoſobem cżynić plaſtrźyk/iako w tey pierwßey ieſt napiſano/ă takiemże ſpoſobem na ty roſpadliny przykładay,zwłaßcża gdi ſie pierwßą maſcią rana wyczyſci/thedy potym te kłaść aż do końcża, aż ſie zgoij,Ta maść nietelko ty roſpadliny, ale theż y każdą inßą rane barzo goij.

Nauka od tegoß barwierza Silueſtra:gdy ko mu wyroſcie w zadku Emorroides,że będźie iakoby iagoda wielka czarna/y czaſem więtßy:zową to Morzij.

¶ Weźmi wina cżyrwonego/nie będźieli tedy białego,połtory kwarty potym weźmi miodku rożanego cżterźy vncije/hałunu pałonego dwie vncije/ă to wßytko dobrźe ſpołem źmießay/ă v węgla tak długo warz aż trźecia cżęść wywre/ ă gdy to gotowo będźie:weźmi bawełny ſwitek ă w thym dobrźe zmacżay ă na to w zadek przykładay,przywiezać aby ſie dobrźe dźierżało/ma to być ciepło / cżynić tho po ranu y wiecżor/ă ieſtliby barzo bolało,tedy może trźy kroć przez dźień przykładać.To ieſt lekarźſtwo pewne ă doſwiadcżone.

Lekarzſtwo na wrzod ktori bywa w zadku/ zową gi po łacinie Ficus.

¶ Weźmi w aptecże auripigmentum,ſtłucżone° na proch barzo drobny/weźmiż też ocżtu winnego iakoby trźecią cżęść kwarty/wſypże tho auripigmentum w ten ocżet ă źmießay dobrźe/ warz że to v węgla aż trźecia cżęść wywre,potym ten Fic tym macżać ă dobrźe wymywać ciepło,albo też źimno:iako kto chcże/potym tego prochu cżo ſie na dnie v ſtał:wźiąć ă przyłożyć go na kes bawełny, iakoby na kſtałth plaſtru/ă na ten Fic przyłożyć y przywiezać.To cżynić po ranu y na nocż aż tho źginie/bo pod tym źginie barzo richło.

Maść od tegoß Silueſtra/ktora barzo goij każdą rane y aperture,Jeſt ßara ă nie barzo twarda/z ktorey cżynić plaſtry ă na rany przykładać.

¶ Weźmi oleyku rożanego cztery uncije/maści topolowey/maści białey/to iest z blaywasu/oboiey rowno cztery uncije/wosku białego, sześć uncij/zmieszay A uczyń maść według nauki.

Maść od tegoż Siluestra/ktora też barzo goij

każdą rane y aperture: Jest nieczo szara a mięksczeysza niż tha pierwsza kasa z przodku mało/ ale barzo prędko rany w gromade ściąga y goij.

¶ Weźmi Litargirium/tho iest gleytu sześć uncij/ blaywasu cztery uncije/ oliwy ieden funt, Uczyń maść podług nauki.

Maść druga: też dobra na toż.

¶ Weźmi oleiu prostego ieden funt/gleytu dziesięć uncij, uczyń maść

Maść na prędkie goienie ran albo sadzelow.

¶ Weźmi olowu palonego/blaywasu/tutie preparate/każdego dwie uncij/k temu kadzidła białego/korałow białych/masztiki/każdego po ie dney uncij/hakunu palonego pol kota, Thy wszytki rzeczy maią być na proch stłuczony drobno barzo, Potym weźmi pruskiey maści czwierć od funta/terpentiny poltori uncije, Rozpuść że maść pruską społem z terpentiną na lekkim ogniu weglistym/a gdy sie to dobrze rozpuści/thedy ten wszytek proch do tego wsypać/a tho wszythko dobrze społem mieszać tak długo aż prawie będzie twardy, Ale iako skoro ten proch iuż wsypiesz tedy to runet zeymi z ognia/ a tak mieszay krom ognia aż będzie twardo, A to te maść może przykładać na wszelkie rany:kthore chcze aby mu sie richło zgoiły.

Na opuchline.

¶ Weźmi mozgu ieleniego z posledniey goleni, kwiecia dziewannowego, złoż to społem a stłucz, uczyń iakoby plastr a przyłoż:pomoże.

Drugie na toż.

¶ Weźmi ośrzodki chleba białego a zmaczay gi w czystey wodzie/potym wyimi wode a włoż gi zasie w mleko, zagrzey gi z tym mlekiem a zasie z niego wyimi mleko / pothym zwiercieć w donicy przybiwszy do niego kielko żołtkow z iaiecz kokoszych a szafranu trochę przysypać/ uczyń z tego plastr a przykładay rano y wieczor.

Chłodne.

¶ Weźmi wody w ktorey kapuste kwaszą(będzie iakoby ocet/ rummu nieczo zwiercieć/weźmi też kwasu z drożdży/zmieszay to wszytko społem, uczyń plastr a przykładay.

Na ogień piekielny/

¶ Wodka z kwaśney kapusty (w ktorey kapuście kwaszą) kwas zdziecze vczyń z thego plastr, potym białkow kielko zbić osobno z kokoszych iaiecz z hałunem/ ă w tym zmaczać pacześi y przyłożyć na zapalenie/ ă na to dopiero przyłożyć on plastr ktoriś vczynił z kwasu z wodką kapustną.

Chłodne ă wyciągaiące.

¶ Weźmi śmiotany/ ślazu/ ă kielko żołtkow kokoszych/ zmieszay ă vczyń plastr y przykładay.

Drugie.

¶ Weźmi wodki babczaney/ hałunu palonego/ białkow kielko z iaiec kokoszych/ zbiy wszytko społem ă przykładay.

Na Fig/ na moros/ na ragadias/ Ty wszytki boleści bywaią prawie w zadku.

¶ Fig wyrasta w zadku prosto iakoby figa czarny, Moros też w zadku iakoby iagoda wielka ieżyna, ale czyrwony, Ragadias bywa prosto w samem zadku rospadlina przy głebszym/ na then kstałt gdy się komu wargi padaią/ albo miedzy palczy w sparach/ ă każdy z tych barzo boli A gdyby kto wczas nie opatrzył: mogł by o gardło przidz, A tak tu iest plastr wypisany/ ktory kłaść po ranu y wieczor/ ă będzie zdrow.

¶ Weźmi birlomu białego y czarnego/ rowno dwie dragmie/ hałunu koperwaseru/ rowno iedne dragme/ dziewanny, blaywasu, rowno iedne dragme/ wosku poł dragmy, oleyku rożanego trzy dragmy, rozpuść ten wosk z tem oleykiem rożanym/ ă gdy rozpuściß: wsyp ty rzeczy z wierzchu napisane (ale ty rzeczy maią być drobniuchno stłuczone) ă tak zmieszawszy będzie masć, Czyń z niey plastri ă przykładay, Ta masć vśmierza wszelkie boleści. Y też wszelkie bolączki goi.

Masc na świerzb: od greca Emanuela.

¶ Weźmi garść popiołu/ garść soli/ oliwy czterzy łyszki/ octu mało czo wieczey/ siarki garść/ orzechow włoskich za poł grosza, Ty wszitki rzeczy vpalić aż sczernieią (krom oliwy y oczthu) Pothym stłucz w możdżerzu na proch/ zmieszay ty prochy z oliwą y z octem/ ă przystaw do ognia w nowem garnku ă warz aż połowicza wywre/ mieszay często przykrywaiąc/ potym się tą maścią namazać, A chodzić y legać tak nie vcieraiącz: aż do thrzeciego dnia, A czwarthego dnia do łaźnie idź myć się, A tam się odmyie y odpadnie świerzb z brudem pospołu.

Masć też na stłuczenie.

¶ Weźmi mydła barzkiego/gorzałki/oliwy/vczyń masć ă maży bolacze mieyscze.

Gdyby komu na czałem mieysczu rany potrzeba była/ă chciałby ią przez boleści vczynić.

¶ Weźmi skorę osikową ă spal ią na popioł/ pothym thego popiołu włoż w chustę ă zawiąż y zmaczay w wodzie:y przyłoż na tho mieyscie na ktorimby kto chciał ranę mieć, A gdy vschnie:zasię zmaczać y przyłożyć/ă tak czynić aż się vczyni bebel/ă tak na tym mieysczu będzie rana. Te ranę dobrze czynić ludziem tym ktore pies wściekły vkąsa, ă tho gdy iaczy zeżmie ănie do kończa przekąsa, Tedy tak vczynić ranę iako napisano, A ieśli przekąsa barzo, tedy weźmi iakie żelazo/ ă rozpaliwszy ie:przepalay iny rany od psa, ă toć pomoże.

Masć Krolewska na schnienie sthawow/albo inszych członkow.

¶ Weźmi psiego sadła/ kozłowego łoiu/niedźwiedziego sadła/dijalteiey(z apteki)wszytkiego rowne częsci/ spuść to społem na masć, ă maży przed ogniem człone schnączy.

Masć barzo dobra:gdi koⁿ woź noge przeiedzie

¶ Weźmi masci Marciaton z apteki/masci agrippe/ masci dijaltee, wszytkich po rowney częsci, oleyku bobkowego, oleyku laterinum, to iest czeglanego/ obudwu rowne częsci/oleyku z białey Lilijey/oleyku kostusowego/ oleyku koprowego:swoyskie° kopru, też rowne częsci/ masła nie solonego/sadła kaczego/gesiego, rowne częsci/ przyłoż też wosku troche, ă vczyń masć.

Masć na goienie ran na członku mezkim.

¶ Weźmi hałunu palonego dwie dragmie/ masci populeon/tho iest Topolowey(z apteki)iedne vnciją/bolum armenum/terre sigillate/rowno trzy vncije/ bleywasu omythego dwie vncij/wodki rożaney/mleczowey/grzybieniowey, rowno czterzy vncije, białkow iaiowych czterzy vbiy te dobrze, Draganthu troche wiecżey niżli vnciją, Camfori dwie dragmie/zmieszay ă vczyń masć:Kładź na rany.

Masć mocznie goiącza rany: ciało w nich roſczące.

¶ Weźmi babki/koſtywaku/ziela wołowego ięzyka/ſzałwijey polnej y ogrodney/biedrzeńczu kopianu, podbiału, czenturzijey, Stłucz ty zioła á wyżmi z nich ſok: iżby go było funt/weźmiż czoſnku/woſku białego koiu ſkopowego/wſzytkich rowno czterzy vncije/kadzidła/maſtiki/miodu, rowno trzy vncije. Zmieſzay á vczyń maſć.

Masć na wſzelkie rany.

¶ Weźmi żywicze ſoſnowey/woſku/łoiu bykowego/wſzythkiego rowno ſześć vncij, Rozpuść to na ogniu á zmieſzay/day potym ochłodnąć A to będzie maſć.

Masć na świerzb.

¶ Weźmi ſoku z polney ruty/ſoku z polney dzijakwie/prochu hakunowego/zmieſzay ten hakun z temi ſoki á przyley troche octu: Pomazuy tą maſcią świerzb.

Masć na ſpalenie prochem ruſznicznym/y teſz na rane z zaſtrzelenia z kuſze.

¶ Weźmi ſoku z kurzego ziela/ benedicti czyrwoney/grzybienia/babki/czenturzijey/weżowniku/ſenecreli z apteki/herbam montani zapteki świniey wſzy ziela/rozchodniku/mleka niewieſciego, wſzytkiego rowno ſześć vncij/miodu z ſzymowane czterzy łyżki/ ſiarki troche wiecżey niż vncija/ſzpiku z koſci końſkich czterzy vncije/łoiu kozłowego dwie vncij oliwy/maſła maiowego troſzke wiecżey niż funt, woſku troche wiecżey niż funt, Smaż tho wſzytko ſpołem á przebiy przez chuſte, vczyń maſć A przykładay na rany wſzelkie, Jako na Cancer/na świerb/na flux.

Masć barzo dobra na vſchłoſć członkow od vranienia/albo od iakiego kolwiek inſzego vrażenia.

¶ Weźmi piretrum z apteki czterzy vncije/ſtray ie w małe kąſki: włoż w dobre wino á vwarz aż wywre do połowicze, Pothym weźmi oliwy funt á ſmaż w niey toż piretrum aż ſie z niego wyſmaży ktorego ſie napiło/á iż ſie z nowu oliwy napije, A tym maży członki ſuche.

Drugie lekarſtwo na toſz.

¶ Weźmi Liſkę młodą/albo zaiączka młodego ktory ſie marcza vro
dźi/odrźi gi ă ſkray na małe ſztuczki tak y z wnątrzem/potym go włoż
w nowy garniecz/weźmiſz też gąſiora tłuſtego ă ſkray gi także w ſztucz
ki(ale z niego wyrzucić wnątrze)włoż też do tegoż zaiącza w garniecz,
ă zalep garniecz z wierzchu czyſcie/ă w dnie vczyń dźiurę/pothym we
zmi drugi garniecz ă wkopay gi do połowicze więtſzey w ziemie/wſtaw
ten garniecz czo w nim zaiączek:na ten garniecz wkopany/ă pal ogień
około niego/ă tak tłuſtość pocieczę do ſpodniego garncza.Tym potym
maży ſuche członki na każdy dźień przy ogniu.

Maść na kroſty.

¶ Weźmi ſadła wieprzowego czterzy łoty/ſal armoniacum ieden łot
hakunu palonego ieden łot/kadźidła ieden łoth/grinſzpanu też łot, Ty
wſzytki rzeczy zetrzy na miałki proch A vczyń maść.

Maść pobudzaiącza pot na łożu:gdy nią ma

że proſto na vſtka żołądkowe.

¶ Weźmi pieprzu długiego/piretrum/rowno pół vncijey,Iałowczu
ede vnciją/oliwy czo potrzeba/octu winnego dwie vncij/woſku tro
che,Ale pierz/piretrum/ Iałowiecz/ zetrzy na barzo miałki proch/v
ſmaż w oliwie:włoż tam woſk,A tak vczyń maść.

Maść dobra na wrzody.

¶ Weźmi łoiu kozłowego,dwanaście vnciy/ă rozpuſzczay gi po czte
rzy razy w occie rożanym/weźmiż też woſku czyſtego pół vncijey,mio
du rożanego trzy vncije,Oliwy iedne vncią,Bobrowych ſtrojow trzy
dragmy,Aloes ſuccortini,połthori dragmy/ grinſzpanu iedne dragme,
czo ma być ſtarto,to zetrzeć/ă maść tak maſz vczynić,Łoy y woſk roz
puſcić/ă gdy ſie rozpuści:wley tam oliwe y odſtaw od ognia,ă mieſzay
wſzytko nie przeſtaiącz,A gdy pocznie twardnąć:wſyp do te° bobrowe
ſtroie y aloes,grinſzpan/mieſzay wſzytko tak dłu° aż prawie ochłodnie ă
iż będźie twardo,A byłoliby twardzey niż potrzeba:oliwą vtemporuy.

Maść na rany ktore bywaią z wrzodow/ a kto

re ſą trudnego vleczenia/ ă poſpolicie przychodzą z francze/ abowiem
tha maść vſmierza boleść,/ niedopuſzcza roſć mieſu złemu/ ă mocznie
goij y zawiera rany.Czo wiele kroć doświadczono.

Naprzod wezmi Litargiriũ/to iest gleytu/ rteci vmorzoney rowno dwie vncij/oleyku rożanego pięć vncij/rozpuść tho na ogniu, Pothym z ſtaw z ognia ã wloż do teo tuciam preparatam, to iest przeprawioney iedne dragme/mieſzay nieprzeſtaiacz A pothym czyń plaſtri ã przykladay. Jeſt maść nieiako mocna.

Maść na kroſty/y na ſwierzb.

Naprzod wezmi rteci vmorzoney/ hakunu ſtarteo, rowno dwie dragmie/oleyku bobkowego pol vnciey, Zmieſzay ã vczyń maść/ã tą maſcią mażi wſzedy gdzie ſą kroſty albo ſwierzb: rano y wieczor przed ogniem/albo v pieſci ty ſtawy/y w dokku pod gardlem, tak dluo aż zginie

Maść druga na ſwierzb doſwiadczona.

Naprzod wezmi Terpentiny omytey dziewięć razow w wodcze rożaney pięć vncij/ maſla czyſtego nie ſlonego, dziewięć razow plokaneo w teyże wodcze, iedne dragme, albo mało wiecżey/ oleyku rożanego iedne vncią/żoltek po iednym iaiu ſwieży/korzenia Fijolkowego drobno ſtluczoneo na proch dwie dramie/ ſoli poſpolitey ieden ſkropuł, albo mało co wieczey/octu troche, albo możeſzli mieć ſok pomorańczowy, pięć vncij: zmieſzay, A podlug rozumu vczyń maść na ogniu krom wrzenia, ã na oſtatku przyday Muſci diſſoluti in aqua roſata, to ieſt Pizma rozpuſzczonego w wodcze rożaney/ ziarnek trzy/ã tho dla tego izby m iaka maść wonią czudną. Mażyż mieſtcza kroſtawe przed ogniem na noc iakoby mazawſzy dzis: aż zaſię trzeci dzień.

Maść dobra na rany: goiacza.

Naprzod wezmi Litargirium/to ieſt gleytu, cztery vncije/blaywaſu pol ktori vncije/grinſzpanu/kadzidla/mirri/maſtiki/rowno dwie dragmie/oleiu proſtego pol funta/maſci dijaltee z apteki/maſci topolowey maſci agrippe/oleyku bobkowego/ſmoly z apteki ktora zowa pix naualis, Jzopi humidi też z apteki, rowno dwie dragmie/woſku. 2. dragmie, Vczyń maść podlug nauki.

Plaſtr dobri na opuchnienie rąk y palczow z nieiaka czyrwonoſcią, Abowiem boleść oddala.

Naprzod wezmi kwiatkow rumienkowych/otrąb ięczmiennych, rowno po garſci/wodki pſinkowey dwa funty/ vwarz w niey ty rzeczy,

a ochkodzitwßy iż iaczy leknio bedzie: przydaj k temu dwa żolтki iaiowe, y też ßafranu troche, Zmießay to dobrze a vczyn plastr z tego / y przykladay, Bo ten plastr rozpadza puchline, boleść oddala. Może ten plastr przykladać y na inße stawy opuchłe.

Plastr barzo dobri: gdy komu kono opuchnie

A zwlaßcza moßna z taycży.

¶ Weźmi nasienia Lnianego / nasienia feni greci z apteki, rowno dwie vncij / zetrzy to oboie na mąke, Potym weźmi kwiatkow rumnowych kwiatkow nostrzegowych / kwiatkoch swopskiego kopru / tych trzech rowno po garżści / złoż wßytko spolem a warz w wodzie y w winie (zlawßy oboie spolem) aż wywre do kesa namnieyßego, Potym wley tam olejku rumienkowego / masla wloż / smalczu wieprzowego / oleiu lnianego / wßytkich tych tlustości po. 2. vncijach. Vczyn plastr a przykladaj

Proch barzo dobri na odiecie smrodu z dziasl/

¶ Weźmi kosci Sepij (z apteki) na proch startey / prochu z czaßolek morzkich bialych / prochu piany morzkiey / kokornaku / radicem cani combustam z apteki / ieczmieniu vpalonego / siarki / cinamonu / pieprzu dlugiego, Thy wßytki rzeczy mieluchno zetrzy a zmießay z miodem. A tym pocieray zeby.

(y z zebow.)

Proch barzo dobri a doświadczony: gdy kto ranion bedzie śmiertelnie.

¶ Weźmi oczu rakowych iedne vncija, Spodij trzy dragmy / perel ieden quintin / a iesli perel nie możeß mieć: tedy macicze gich / koralow bialych maluczko wieczey nizli quintin, Zmießay a vczyn proch. A gdy by kto byl ranion: weźmi tego prochu tak wiele czo zloty zawazy a day rannemu wypić z winem: z woda zmießanym / a potyhm zasloni rane aby tam do niey niczego nie napadalo. Pothym weźmi rzepiku / vwarz gi w winie / a tym winem wymywaj rane, Jeśli rana iest ßkodliwa: tedy maß vczaściać z tem trunkiem aby gi pil ranny / ale iesthli nie barzo ßkodliwa: tedy bedzie dosyć raz dać mu pić / ale vmywaniem rany vczaściać. Gdy ten proch bedzie pożiwan iako tu wypisano: tedi nie trzeba zadnego plastru na wierzch przykladayć / ani w rane żadnego knothu nie klaść / iedno z wierzchu rane zakrić czystą chustą, aż by on trunk pocział ciecz z rany, Jeśliż pocieczie: thedy zostanie żyw, Jeśli nie pocieczie: iesth

rzecz wątpliwa o iego żywocie/ abowiem po wżleciu tego trunku w go dzinie albo we dwu ā nadaley we trzech poiecze. Jestli iesth rana ßkodliwa: tedy wtorego dnia daċ mu thegoß prochu mniey nizli pierwey/ ā trzeciego dnia ießcze mniey.

Proch barzo dobri a doświadczony/ ktori zachowawa człowieka od kamienia/ boleść kamienną vśmierza/ vrine pedzi, piaśczysty kamień wypądza.

Weźmi wroblego prosa/ kamienia iżdiiskiego/ kamienia z morzkiey bdky/ krwie kozłowey/ popiolu z ogona tremule, Thych wßytkich pod iedną miarą mało wieczey nizli dragme/ popiolu zaieczego/ poleiu/ theż tak wiele iako tych pierwßych/ nasienia maczedońskiego/ nasienia malonowego/ soku lakricijowego/ korzenia z ziela kamikamieniowego/ nasienia rzodkwianego/ nasienia rzeżuchy wodney/ pieprzu czarnego/ Cinamonu/ nasienia piotrußczanego/ gumi arabicum, Tego wßytkie° teź mało wieczey nizli dragme/ nasienia wysokiego slazu/ carpobalsami, nasienia gorżczkowe°/ nasienia wodne° ostrżyżu, rowno iedne dragme, czukru iedne vncią, Vczyń proch barzo miałki iako alkohol/ to iest na podobieństwo onego prochu czo gi w słończu widaċ. A tego prochu dawaċ piċ w winie albo w małmazij, tak wiele czo dwa złota zawazą/ albo z wodką włoskie° kopru/ albo z rzodkwianą, Garnek ma byċ tak wielki czo sie weń wleie piątha częśċ kwarty: ciepło iako może wypiċ, A ma piċ w łazni albo w wannie ciepło.

Proch drugi ślachetny: ktori zachowawa nerki od obciązenia Kamienia.

Weźmi krwie kozłowey dwie dragmie/ kamienia z morzkiey bdky, kamienia Indiiskie°/ rowno iedne dragme/ popiolu niedźwiadkow palonych, ieden scropuł/ czukru tak wiele iako tych wßytkich, Vczyń proch ā pożywąy go. 2. razy do te° dnia, Nad proch tych niedźwiadkow nicz lepßego może byċ: by mogł mieċ świeży/ ktore° miara iest ßeść żiarn: z wodką włoskiego kopru.

Proch drugi przeciw kamieniowi.

Weźmi wroblego prosa/ hanyżu/ nasienia włoskiego kopru/ rowne dwie dragmie/ nasienia malonowego trzy dragmy, czukru iedne vncią Vczyń z tego proch barzo drobny ā pożywąy.

List 112.

428a

Na złamanie kamienia.

¶ Weźmi korzenia włoskiego kopru/ziela kthore zową Lami kamień też korzenia/piotruſzczanego korzenia/wſzytkich rowno/ korzenia rzepikowego także wiele/ ſkray wſzytki drobno ă warz w wodzie czo iey potrzeba: aż thrzecia część wywre wody/ daway choremu pić rano y wieczor mierny trunk/ ă ieſtliby ta woda była gorzka barzo/tedy vwarz w teyże wodzie Lakricijey czo potrzeba. Jeſtlić niemocny będzie miał członek taiemny tegi:tedyć będzie zdrow do oſmi dni, Ale ieſtli ſlabo:thedy aż do pietnaſcie dni.

Kamień piaſczyſty wypądza.

¶ Toż lekarzſtwo wyżſzey napiſane na toż ieſt / iedno w miaſtho ziela kthore zową Lamikamień: ma być babki dwie albo trzy częſci włożono na ten to piaſczyſty kamień/ ă przykładay tymże obyczaiem.

Maść na ſwierzb

¶ Weźmi Aloepaticum/olepku bobkowego/żywego ſrebra/ſzałwijej Uczyń maść ă mazy ſwierzb.

Maść druga na toż doſwiadczona.

¶ Weźmi Auripigmentu dwie vncij/mercurij/to ieſt żywego ſrebra iedne vncija/ołowu palonego iedne vncija, Zmieſzay ty wſzytki rzeczy z oleiem y z octem winnem, ă tym mazać ſwierzb.

Sprawa doſwiadczona nawſzelką zmaże oczu

od miſtrza Piotra Hiſpana.

¶ Weźmi włoſkiego kopru/werbeny/to ieſt koſzyſzczka/ruthy/rożey, ziela ktore zową Swieczki, Silermontanum,to ieſt czarnogłowu/bukwicze/Czelidonijey/włoſkow/to ieſt Capillos veneris/ tych wſzithkich rowno, Stłucz ie ă włoż w wino białe przez czały dzień. Pothym tho wypal przez Alembik/ă ta wodka napierwey poydzie będzie iako ſrebro potym iako złoto/na vſtatku iako balſam. A gdy tedy będzie thego potrzeba, Gdyby ludziem roſkoſznym ă znamienithym:daway the kthora ieſt iako balſam/ă potym inſzym poſpolitym ty drugie (ale ie maſz każ[illegible] oſobno ſchować)

Proch barzo dobri na wſzelkie rany.

¶ Weźmi wina czoby barzo czyrwonego/pluſtain/ oboyga [illegible]

Gumi arabicum trzy koty/ mußkatu/ kadzidla/ po kothu/ sanguinem draconis(iest żywicza w aptecze)mumijey/po kothu, Thy wßytki rzeczy stkucz spolem. A z tego vczyn proch ă schoway.

Masc ktorą zową Apostolicon.

¶ Weźmi czarney smoly arabskiey,funt/ galbanum/ seraptnum/ armoniaku/ oppoponaku/ colofonie/ każdego po kotu/ wosku ßesć kotow, escara,pol funta, Ty wßytki rzeczy zmießay spolem ă przysmaż troche, potym weźmi mastiki/ olibanu/ terpentiny/ po kotu, Ty wßythki rzeczy zmießay spolem ă zetrzy w proch. Potym rozpuść na ogniu ă przeczedz przez chuste na wode zimną/ potym wyymi z wody ă vgnieć w reku v ognia z oliwą/ aby troche bylo miekko od tey oliwy. Ten plastr vzdrawia rany/ fistuly/ bolączki/ y inße wrzody zle.

Masc ku vzdrowieniu ran.

¶ Weźmi smoly arabskiey/ tho iest smoly nie temporowaney/ wosku prostego/ oppoponaku/ kwiatkow kosaćczowych, każde° z nych pol kota kokornaku/ kadzidla bialego/ każdego z nich pol kota, Litargirium/ to iest gleytu dwa koty, v smaż ty rzeczy wwinie: przylawßy octu mocne° czwartą część dobrze aż bedzie miekko/ pothym rozpuść wosk na ogniu y smole we dwu funtu oliwy/ potym y ty drugie rzeczy wloż do tego, ă smaż dobrze/ ă patrz aby nie przypalik z żadney strony/ mießay wßytko zmiathaiącz ßymowiny/ ochlodz ă schoway, Pothym pomazuiącz na chuste: przykladay na rany.

Masc na rany: ktora richlo mieso rosci.

¶ Weźmi oliwy czterzy koty/ miodu z plastru czystego, trzy koty/ gumi arabicum/ kadzidla czystego/ thego dwoyga po pol kotu/ zetrzy na barzo miałki proch ă zmießay wßytko spolem ă rozpuść na oguiu/ mießay nie przestaiącz by nie przypalik/ potym ochlodz ă schoway, A to bedzieß miał czystą masć.

Masc ktorą zową gratia Dei.

¶ Weźmi terpentiny trzy libri/ żiwicze sosnowey ieden funt/ olibanu mastiki/ rowno po dragmie/ mirri dwie dragmie/ wosku iarzeczego czte[illegible] dragmy/ bdelium. j. dragme/ werbeny/ to iest koßyßczka/ biedrzen[illegible] [illegible]icze/ tych wßytkich po garzści: poki ießcze świeże są. Thy ziola

Florian vnglerius z wielką pilnością
Imprimował. W wigiliją świątecz
ną ßcześliwie dokonał. Lata od
narodzenia Bożego. 1534.

131 + 32

brakuje w cz: I K. 2. i 43

na końcu Hanka Barwierska

Karty 112
113
115
116 rezerw. K. 9.
117
118
119.

ie Ornamentik